PROLETÁŘI
VŠECH ZEMÍ,
SPOJTE SE!

LENIN

SEBRANÉ SPISY

30

VYDÁVÁ SE NA ZÁKLADĚ
USNESENÍ ÚSTŘEDNÍHO VÝBORU
KOMUNISTICKÉ STRANY
ČESKOSLOVENSKA

VLADIMÍR ILJIČ LENIN

SEBRANÉ SPISY

SVAZEK

30

červenec 1916-únor 1917

NAKLADATELSTVÍ SVOBODA
PRAHA 1987

Podle 5. ruského vydání
V. I. Lenin, Polnoje sobranije sočiněnij,
tom 30, Politizdat, Moskva 1977,
připraveného
Institutem marxismu-leninismu při ÚV KSSS,
přeložil kolektiv překladatelů

© Politizdat, Moskva 1977
Translation © Nakladatelství Svoboda, Praha 1987

PŘEDMLUVA

Do třicátého svazku Sebraných spisů V. I. Lenina jsou zařazeny práce, které Lenin napsal od července 1916 do únorové revoluce 1917 v Rusku.

V tomto období, kdy byly do světové imperialistické války zatahovány další a další národy, se životní podmínky lidových mas prudce zhoršovaly, vzrůstala jejich nespokojenost a pobouření a revoluční situace se vyhrocovala. V Rusku, Německu, ve Francii a dalších státech se zvyšoval počet stávek a protiválečných politických demonstrací. Síly internacionalistů v socialistických stranách se upevňovaly a mohutněly. V koloniích a závislých zemích sílilo národně osvobozenecké hnutí utlačovaných národů. Lenin toto období charakterizoval slovy: „Revoluce byla na pořadu dne v letech 1914—1916, byla skryta v lůně války, *vyrůstala* z války" (tento svazek, s. 37).

Celý průběh událostí potvrzoval správnost linie bolševické strany, kterou Lenin vypracoval už v prvních dnech války. Bolševická strana v čele s Leninem vedla dělnickou třídu Ruska k revoluci a svým příkladem učila sociální demokracii ve všech zemích, jak je třeba revolučně pracovat v těžkých válečných podmínkách. Stala se avantgardní silou mezinárodního socialistického hnutí.

V pracích zařazených do tohoto svazku Lenin dále rozpracoval teorii a taktiku bolševické strany v otázkách vztahu k válce, míru a revoluci. Rozvinul v nich své učení o imperialismu, teorii socialistické revoluce a diktatury proletariátu, své závěry o možném vítězství socialismu nejprve v jedné zemi a o rozmanitosti forem přechodu k so-

cialismu, tezi o významu boje za demokratické požadavky v období imperialismu a své učení o národnostní a koloniální otázce.

Při teoretickém zpracovávání těchto problémů vedl Lenin rozhodný boj proti sociálšovinismu, kautskismu (centrismu) a takzvanému imperialistickému ekonomismu — oportunistickému směru, který se projevil jak v sociální demokracii Ruska, tak mezi levicovými silami socialistických stran řady jiných zemí. Imperialističtí ekonomisté překrucovali marxistické pojetí imperialismu a stejně jako ekonomisté v ruské sociální demokracii, kteří v letech 1894 až 1902 vyvozovali z faktu upevňování kapitalismu v Rusku nesprávný závěr, že dělnická třída nepotřebuje politický boj, tj. boj za demokracii, popírali i oni nutnost boje za demokracii v období monopolistického kapitalismu, odmítali heslo práva národů na sebeurčení a vůbec celý minimální program sociální demokracie a v otázce vztahu ke státu prosazovali poloanarchistické názory. Toto stanovisko zaujímala skupina N. Bucharina, J. Pjatakova a J. Bošové, která se snažila vytvořit „nový bolševismus" „v západoevropském měřítku", i řada levicových sociálních demokratů v Holandsku, Polsku, Německu, Americe a ve skandinávských zemích.

Lenin nazval imperialistický ekonomismus pouhou karikaturou marxismu a charakterizoval ho jako výrazný projev dogmatismu a sektářství v mezinárodním socialistickém hnutí. Dokazoval, že je to „mezinárodní nemoc", upozorňoval na její nebezpečí a zdůrazňoval, že v tomto období je prvořadým úkolem vést proti imperialistickému ekonomismu otevřený a energický boj. Napsal, že kdyby se imperialistický ekonomismus mezi marxisty rozšířil, byla by to „pro náš směr ta nejcitelnější rána". Proto „je bezpodmínečně nutné znovu a znovu *upozorňovat* příslušné soudruhy, že *zabředli do bahna*, že jejich ‚ideje' *nemají nic společného ani s marxismem, ani s revoluční sociální demokracií*" (s. 84).

Svazek začíná statí O Juniově brožuře, věnovanou kritickému rozboru nesprávného stanoviska R. Luxemburgové a německé levicové skupiny Internacionála k národnostní otázce. Lenin si nesmírně vážil revoluční činnosti R. Luxemburgové a německých levicových sociálních demokratů. Zároveň však považoval za svou povinnost otevřeně kritizovat jejich chyby, stejně jako chyby levicových sociálních demokratů v jiných zemích, přičemž zdůrazňoval, že to dělá „v zájmu sebekritiky, jež je pro marxisty nezbytná, a také proto, abychom si všestranně ověřili názory, které se mají stát ideovým základem III. internacionály" (s. 26). Za statí O Juniově brožuře následuje rozsáhlá práce Výsledky diskuse o sebeurčení, v níž Lenin odhaluje nesprávné stanovisko polských a holandských levicových sociálních demokratů k národnostní otázce.

Stať O Juniově brožuře i práce Výsledky diskuse o sebeurčení, napsaná v roce 1916, obsahově souvisejí s dřívějšími Leninovými pracemi, jako jsou Kritické poznámky k národnostní otázce a O právu národů na sebeurčení (1913 až 1914) či teze Socialistická revoluce a právo národů na sebeurčení (1916), a jsou dalším příspěvkem k rozpracovávání národnostního programu a politiky bolševické strany. Lenin v nich rozvíjel teorii národnostní a koloniální otázky jako součásti marxistického učení o socialistické revoluci a diktatuře proletariátu, o vybudování socialismu a komunismu.

Ve stati O Juniově brožuře a dalších pracích uveřejněných v tomto svazku Lenin vysvětlil nesprávnost teze, že za imperialismu nejsou národně osvobozenecké války možné. Tato teze vycházela z názoru, že za imperialismu vede každá národní válka proti některé z imperialistických mocností k vměšování další mocnosti, která konkuruje první válčící mocnosti, a že se tedy každá národní válka stává imperialistickou. Lenin především ukázal, že národnostní a koloniální útlak nutně vyvolává nesmiřitelný antagonismus mezi porobenými národy koloniálních a závislých

zemí a mezi monopolistickým kapitálem koloniálních mocností, že podněcuje utlačované národy k osvobozeneckému boji, k národnímu povstání proti imperialismu. Přitom Lenin zvlášť poukazoval na závažnost a důležitost národně osvobozeneckého hnutí v koloniích a polokoloniích a upozorňoval, že za imperialismu se národnostní otázka stává zároveň otázkou koloniální. Pokud jde o přeměnu národních válek ve války imperialistické, není samozřejmě vyloučeno, že ta či ona národní válka může vést k válce imperialistických mocností, avšak nelze z toho vyvozovat závěr, že za imperialismu nejsou národně osvobozenecké války možné.

Lenin uvedl, že pokusy o povstání, ke kterým došlo za první světové války v indické armádě v Singapuru, ve francouzském Annamu a v německém Kamerunu, i povstání v Irsku v roce 1916 nejlépe vyvracejí tvrzení o nemožnosti národně osvobozeneckých válek za imperialismu, a byl přesvědčen, že vítězství proletariátu třeba jen v jedné imperialistické mocnosti, a tím spíše revoluce v několika zemích vytvoří zvlášť příznivé podmínky pro rozvoj národně osvobozeneckého hnutí a pro úspěch národně osvobozeneckých povstání (viz s. 76—77). Historické události tuto Leninovu předpověď potvrdily. Vítězství Říjnové revoluce a vytvoření sovětského státu se staly významným podnětem k boji utlačovaných národů proti imperialismu. Vznik světové socialistické soustavy po druhé světové válce a s tím související další oslabení pozic imperialismu umožnily národům v koloniích a závislých zemích dosáhnout nezávislosti a nesmírně urychlily proces rozpadu koloniální soustavy. V důsledku toho se téměř půl miliardy lidí osvobodilo z koloniálního útlaku.

Lenin zdůrazňoval pokrokovost a revoluční charakter národně osvobozeneckého povstání a vytvoření nového, samostatného národního státu, jestliže se toto povstání zdaří (srov. s. 139). Dělnická třída musí co nejrozhodněji hájit právo všech národů na sebeurčení až do úplného od-

dělení a na vytvoření vlastního státu a podporovat hnutí utlačovaných národů proti utlačujícím imperialistickým mocnostem. Podle Leninovy charakteristiky je vystřídání kapitalismu socialismem historické období, které spolu s dalšími revolučními procesy zahrnuje „*celou řadu* demokratických a revolučních hnutí včetně národně osvobozeneckých hnutí nerozvinutých, zaostalých a utlačovaných národů" (s. 135). Proto má tak velký význam vytvoření jednotné revoluční fronty dělnické třídy na Západě a utlačovaných národů na Východě proti společnému nepříteli — imperialismu. To však předpokládá, že proletariát bude národně osvobozenecká hnutí všestranně a energicky podporovat.

Lenin ostře kritizoval ty, kteří chtěli upustit od požadavku práva národů na sebeurčení, protože prý tento požadavek vede k sociálpatriotismu a je neslučitelný s odmítavým stanoviskem revoluční sociální demokracie k heslu obrany vlasti. Lenin znovu a znovu vysvětloval, že marxisté nejsou proti „obraně vlasti", že však odmítají bránit vlast v imperialistické válce, ale podporují obranu vlasti ve spravedlivých, národně osvobozeneckých válkách, v boji za osvobození z imperialistického útlaku nebo na obranu národní nezávislosti.

Lenin poukázal na naprostou neopodstatněnost dalšího argumentu těch, kteří odmítají požadavek sebeurčení národů, totiž že sebeurčení je za imperialismu „neuskutečnitelné". V politickém smyslu lze sebeurčení národů za imperialismu realizovat. Svědčí o tom například oddělení Norska od Švédska v roce 1905. Tím spíš je sebeurčení utlačovaných národů uskutečnitelné na základě jejich rozhodného revolučního boje proti imperialismu. Větším problémem je, jak mohou národy, které nastoupily samostatnou cestu vývoje, dosáhnout hospodářské nezávislosti, jak se mohou tyto země vymanit z ekonomické nadvlády zahraničních monopolů. Ale život ukazuje, že v současných podmínkách, kdy existuje světové socialistické společenství a imperia-

lismus je oslaben, kdy kolonialismus zkrachoval a v mladých národních státech sílí dělnická třída a také pokrokové vrstvy obyvatelstva, je možné tento problém vyřešit. Cestou k dosažení úplné hospodářské nezávislosti je pro národy, které se osvobodily, vytvoření státu národní demokracie a politická, hospodářská a kulturní pomoc socialistických zemí poskytovaná těmto státům. V souvislosti s tím má mimořádný význam Leninova teze, že uchopí-li dělnická třída rozvinutých kapitalistických zemí moc, fakticky nejen uskuteční právo všech koloniálních a závislých národů na sebeurčení, ale také vynaloží veškeré úsilí na to, aby se sblížila se zaostalými národy v Asii a Africe, které se daly cestou samostatného vývoje, poskytne jim nezištnou pomoc, vynasnaží se, „aby pro usnadnění práce začaly používat stroje, vynasnaží se pomoci jim přejít k demokracii, k socialismu“ (srov. s. 144).

Lenin rovněž vyvrátil nesprávné tvrzení imperialistických ekonomistů, že se nesmí vytyčovat heslo sebeurčení pro kolonie, protože prý vůbec „nemá smysl vytyčovat hesla dělnické strany pro země, v nichž nejsou dělníci“. Napsal: „Jedině ‚ekonomisté‘ neblahé paměti se domnívali, že se ‚hesla dělnické strany‘ razí *pouze* pro dělníky. Nikoli, tato hesla se razí pro veškeré pracující obyvatelstvo, pro všechen lid.“ Proto „dokonce i v koloniálních zemích, v nichž dělníci nejsou, v nichž jsou jen otrokáři a otroci apod., nejenže *má* smysl razit heslo ‚sebeurčení‘, nýbrž je to dokonce *povinností* každého marxisty“. Dále je třeba mít na paměti, že požadavek práva národů na sebeurčení se razí „‚pro‘ *dva* národy: utlačovaný a *utlačující*“ (s. 141). Lenin neustále připomínal Marxovu zásadu, že nemůže být svobodný národ, který utlačuje jiné národy. Národnostní útlak je jednou z příčin umělého oddalování zániku kapitalismu, rozbíjení jednoty dělníků různých národů a národností a uplatňování vlivu buržoazie na dělníky. Jenom uskutečnění zásad proletářského internacionalismu, a tedy i požadavku práva národů na sebeurčení může sjednotit

pracující všech národů ve společném boji za socialismus a zajistit jim vítězství (viz s. 56, 58, 63 a 64).

V pracích zařazených do tohoto svazku dospěl Lenin k důležitým závěrům o perspektivách rozvoje národů při budování socialistické společnosti a při přechodu od socialismu ke komunismu. Ukázal, jak nesprávné je tvrzení imperialistických ekonomistů, že sebeurčení národů nelze aplikovat na socialistickou společnost, která podle jejich názoru vytvoří hospodářskou základnu pro odstranění národnostního útlaku, a proto v této sféře nevyvstanou žádné politické úkoly. Lenin vysvětlil, že je to naprosto nesprávné jak vzhledem k období diktatury proletariátu, k období přechodu od kapitalismu k socialismu, tak vzhledem k socialistické společnosti a období přechodu od socialismu ke komunismu.

Jedním z nejdůležitějších úkolů dělnické třídy, která uskutečnila socialistickou revoluci, je dobrovolné spojování svobodných a rovnoprávných národů a národností, jejich přátelství a spolupráce při budování socialismu. A toho je možné dosáhnout jen důsledným uskutečňováním práva národů na sebeurčení, politiky rovnoprávnosti všech národů. Správnost tohoto Leninova závěru potvrdily zkušenosti z budování socialismu v SSSR, vytvoření mnohonárodního socialistického státu jako dobrovolného svazku svobodných a rovnoprávných národů a současně vznik nerozborného přátelství mezi těmito národy.

Imperialističtí ekonomisté měli také nesprávné názory na národnostní vztahy v podmínkách socialistické společnosti. Prohlašovali, že za socialismu bude mít národ jen charakter kulturní a jazykové jednotky a že územní rozdělení, pokud zůstane zachováno, bude určováno pouze potřebami výroby. Imperialističtí ekonomisté vycházeli z předpokladu, že za socialismu nebude stát existovat. Ve skutečnosti však bude stát za socialismu a v období přechodu od socialismu ke komunismu zachován, a proto bude nutné vymezit jeho hranice. Z tohoto důvodu význam ná-

rodnostních vztahů nelze podceňovat. „Socialismus," napsal Lenin, „který organizuje výrobu *bez* třídního útlaku a hmotně zabezpečuje *všechny* příslušníky státu, dává ‚sympatiím' obyvatelstva *zcela volný průchod*, a právě tím usnadňuje a nesmírně urychluje sbližování a splývání národů" (s. 45). Avšak k tomu je bezpodmínečně nutné, aby socialistický stát uplatňoval správnou národnostní politiku — aby zabezpečil úplnou rovnoprávnost všech národů, všestranný rozvoj jejich ekonomiky a kultury a jejich vzájemnou bratrskou pomoc.

Tyto Leninovy zásady byly tvůrčím způsobem rozvinuty v programu Komunistické strany Sovětského svazu schváleném na XXII. sjezdu KSSS. Uvádí se v něm, že za socialismu dochází k rozkvětu národů, upevňuje se jejich suverenita a zároveň se socialistické národy stále víc sbližují, rozšiřují se vzájemné styky mezi národy, hranice mezi svazovými republikami v SSSR postupně nezadržitelně ztrácejí svůj někdejší význam. Rozvinutá výstavba komunismu znamená novou etapu ve vývoji národnostních vztahů, pro niž je příznačné další sbližování národů a ještě větší upevňování jejich jednoty.

Lenin zdůrazňoval, že otázka sebeurčení národů nerozlučně souvisí s celkovou otázkou boje za demokracii, a poukazoval na to, že imperialističtí ekonomisté překroutili stanovisko marxismu k demokracii a nepochopili význam demokratických požadavků za imperialismu a nutnost spojovat boj za socialistickou revoluci s bojem za demokracii. Tento velmi důležitý problém Lenin zevrubně vyložil v článcích „Imperialistický ekonomismus" jako nově vznikající směr, Odpověď P. Kijevskému (J. Pjatakovovi) a ve stati O karikatuře marxismu a „imperialistickém ekonomismu".

Lenin především vysvětlil, proč má v období imperialismu zvláštní význam boj za demokracii. Konstatoval, že politickou nadstavbou nad monopolistickým kapitalismem je obrat od demokracie k politické reakci. Imperialismus

se jak v zahraniční, tak ve vnitřní politice snaží demokracii porušovat. Tyto pokusy monopolistického kapitálu však probouzejí k životu obrovské antagonistické síly. Lenin o tom napsal: „Kapitalismus, a zejména imperialismus dělají z demokracie iluzi, zároveň však kapitalismus probouzí v masách demokratické tendence, vytváří demokratické instituce, vyhrocuje antagonismus mezi imperialismem negujícím demokracii a masami, které usilují o demokracii“ (s. 95).

Demokracie je za kapitalismu omezená, formální, pokrytecká, ale imperialismus porušuje i tuto buržoazní demokracii. To však vůbec neznamená, jak se domnívali imperialističtí ekonomisté, že je třeba upustit od boje za demokratické požadavky, od minimálního programu, že boj za demokracii prý „odporuje“ socialistické revoluci, zamlžuje a oddaluje heslo socialistického převratu.

Proletariát nemůže být lhostejný k tomu, v jakých politických podmínkách žije a bojuje. Čím demokratičtější je politické zřízení v kapitalistické zemi, tím příznivější jsou podmínky pro boj dělnické třídy za její životní práva a tím lépe se může připravovat k socialistické revoluci. Pouze v boji za demokracii může dělnická třída kolem sebe semknout nejširší vrstvy obyvatelstva, dát socialistické revoluci skutečně lidový charakter a po nastolení diktatury proletariátu připravit sebe i neproletářské pracující masy k demokratické organizaci společnosti.

Kdo očekává „čistou“ socialistickou revoluci, ten se jí nikdy nedočká, upozorňoval Lenin. V jednotném světovém revolučním procesu, který podkopává a rozkládá kapitalismus, ve skutečnosti splývají socialistické revoluce, národně osvobozenecké protiimperialistické revoluce, lidově demokratické revoluce, početná rolnická hnutí a různá všeobecně demokratická hnutí. „Domnívat se totiž, že sociální revoluce je *myslitelná* bez povstání malých národů v koloniích a v Evropě, bez bouřlivých revolučních

projevů části maloburžoazie i *se všemi jejími předsudky*, bez hnutí neuvědomělých proletářských a poloproletářských mas proti statkářskému, církevnímu, monarchistickému, národnostnímu a jinému útlaku, domnívat se něco takového znamená *zříkat se sociální revoluce*" (s. 15).

Lenin zdůrazňoval důležitost boje za demokratické požadavky a zároveň v Poznámkách k článku o maximalismu, zařazených do tohoto svazku, podrobil kritice nesprávnou myšlenku G. Zinovjeva, že uskutečnění požadavků minimálního programu strany by znamenalo přechod k zásadně jinému společenskému zřízení, rovnalo by se socialismu. Uvažovat takto znamená přejít na stanovisko reformismu a upustit od hlediska socialistické revoluce. Nesmí se pouštět ze zřetele to hlavní — socialistická revoluce, napsal Lenin v jednom dopisu v prosinci 1916. „Je třeba umět *spojit* boj za demokracii s bojem za socialistickou revoluci, a přitom první *podřídit* druhému. V tom je celá ta obtíž; v tom je celá podstata věci" (Spisy 35, Praha 1962, s. 233).

Marxisticko-leninské strany zobecňovaly zkušenosti mezinárodního revolučního hnutí a vycházely přitom ze základní změny v poměru sil na mezinárodním kolbišti po druhé světové válce ve prospěch socialismu. Rozvinuly tak Leninovu tezi o spojitosti boje za demokracii s bojem za socialismus. V nové historické situaci může dělnická třída mnoha zemí přimět buržoazii ještě před svržením kapitalismu k uskutečnění takových opatření, která přesahují hranice obvyklých reforem a jsou životně důležitá jak pro dělnickou třídu a pro rozvíjení jejího dalšího boje za vítězství revoluce, za socialismus, tak pro většinu národa. Hlavní úder zaměřuje dělnická třída proti kapitalistickým monopolům. Na odstranění nadvlády monopolů mají životní zájem téměř všechny hlavní vrstvy národa. To umožňuje spojit všechna demokratická hnutí proti útlaku finanční oligarchie v jeden mohutný protimonopolistický proud. Boj všech demokratických sil proti monopolům so-

cialistickou revoluci neoddaluje, ale přibližuje. Boj za demokracii je součástí boje za socialismus.

Ve stati O karikatuře marxismu a „imperialistickém ekonomismu" Lenin zformuloval a zdůvodnil důležitou tezi o rozmanitosti forem přechodu různých národů k socialismu. Upozornil na specifiku sociálně ekonomických a politických podmínek v různých zemích přes jejich stejnorodost v základních věcech a napsal, že „stejná rozmanitost se objeví i na cestě, kterou projde lidstvo od nynějšího imperialismu k socialistické revoluci zítřka. Všechny národy dospějí k socialismu, to je nevyhnutelné, ale všechny k němu nedospějí úplně stejně, každý vnese do té či oné formy demokracie, do té či oné formy diktatury proletariátu, do toho či onoho tempa socialistických přeměn různých stránek života společnosti něco specifického" (s. 146). V jednotlivých zemích *se může* buržoazie vzdát moci pokojně, jestliže se přesvědčí, že odpor je beznadějný. Ať už se přechod od kapitalismu k socialismu uskuteční v jakékoli formě, je možný jen cestou revoluce a nastolení diktatury proletariátu. „Diktatura proletariátu jako jediné důsledně revoluční třídy je nezbytná, aby mohla být svržena buržoazie a odraženy její kontrarevoluční pokusy. Diktatura proletariátu je tak důležitá, že ten, kdo ji odmítá anebo ji uznává jen slovy, nemůže být členem sociálně demokratické strany" (s. 145).

Tyto Leninovy myšlenky mají mimořádně důležitý teoretický i praktickopolitický význam. Jsou namířeny především proti revizionistům, kteří hlásají, že kapitalismus vrůstá do socialismu, a popírají nutnost socialistické revoluce a diktatury proletariátu. Současně je Leninův závěr o rozmanitých formách přechodu od kapitalismu k socialismu zaměřen proti dogmatikům v mezinárodním dělnickém hnutí, kteří nechápou, že je nutné konkrétně analyzovat danou situaci, přihlížet ke specifice té či oné země a tvůrčím způsobem řešit úkoly revolučního hnutí a budování socialismu a komunismu. Tyto Leninovy teze jsou pro

marxistické strany v jejich obtížném a složitém boji za socialismus návodem k jednání. Správnost Leninových závěrů potvrdila jak Říjnová revoluce a nastolení diktatury proletariátu ve státní formě republiky sovětů v Rusku, tak lidově demokratické a socialistické revoluce a nastolení diktatury proletariátu ve formě lidové demokracie v řadě evropských a asijských zemí po druhé světové válce a rozmanitost konkrétních forem a metod budování socialismu v těchto zemích při uplatňování obecných zákonitostí přechodu od kapitalismu k socialismu.

Lenin dále rozvinul marxistické učení o diktatuře dělnické třídy a upozornil na možnost rozmanitých forem diktatury proletariátu a na její historicky přechodný charakter. Zdůraznil, že diktatura proletariátu je skutečná demokracie, demokracie pro pracující, která spojuje „násilí proti buržoazii, tj. proti menšině obyvatelstva, s *úplným* rozvojem demokracie, tj. skutečně rovnoprávné a opravdu všeobecné účasti *veškerého* obyvatelstva na všech *státních* záležitostech a na všech složitých otázkách odstranění kapitalismu" (s. 95). V článku Jugend-Internationale podrobil Lenin kritice Bucharinovo nesprávné tvrzení, že není rozdíl mezi vztahem marxistů a vztahem anarchistů ke státu, že proletariát je zásadně proti jakékoli existenci státu a že marxisté chtějí po revoluci stát zrušit, „rozmetat". Ve skutečnosti považují marxisté na rozdíl od anarchistů za nutné využít stát a jeho instituce k boji za osvobození dělnické třídy, a co je nejdůležitější, pokládají za nutné rozbít starý, buržoazní státní aparát a v průběhu socialistické revoluce vytvořit nový, proletářský stát (diktaturu proletariátu) a využít ho k přechodu od kapitalismu k socialismu (s. 248—249). Zároveň Lenin vyslovil myšlenku, že stát se zachová i potom, když už nebude potřebná diktatura proletariátu, až budou odstraněny vykořisťovatelské třídy. Podle Lenina je pro revoluční marxismus příznačné připouštět, „že *stát* bude existovat až do té doby, kdy vítězný socialismus začne přerůstat v úplný komunismus" (s. 44).

V článku Vojenský program proletářské revoluce se Lenin znovu vrací k otázce, že socialismus může zvítězit nejprve v jedné zemi, a podtrhuje tím její obrovský význam. Píše: „Kapitalismus se vyvíjí v různých zemích zcela nerovnoměrně. Za zbožní výroby tomu jinak ani být nemůže. Z toho vyplývá nezvratný závěr, že socialismus nemůže zvítězit současně *ve všech* zemích. Zvítězí nejprve v jedné nebo v několika zemích, zatímco ostatní zůstanou po nějakou dobu zeměmi buržoazními nebo předburžoaznímí. To musí vyvolat nejen třenice, ale i přímou snahu buržoazie těchto zemí rozdrtit vítězný proletariát socialistického státu. V takových případech by byla válka z naší strany oprávněná a spravedlivá" (s. 156).

Lenin tak dále rozvíjí tezi, kterou zformuloval v roce 1915 v článku O hesle Spojené státy evropské, že „je možné vítězství socialismu nejprve v několika málo zemích, nebo dokonce jen v jedné, jednotlivé kapitalistické zemi" (Sebrané spisy 26, Praha 1986, s. 376). V článku Vojenský program proletářské revoluce už Lenin výslovně a zcela kategoricky prohlašuje, že socialismus zvítězí nejprve v jedné nebo v několika zemích.

Dále z této Leninovy teze vyplývá, že považoval za historicky nevyhnutelné dlouhé období koexistence dvou soustav: socialistické a kapitalistické. Vítězný proletariát má přitom zájem na mírovém soužití států s různým společenským zřízením: nebezpečí válek mezi dvěma soustavami spojoval Lenin se snahou imperialistické buržoazie rozdrtit socialistický stát. Proletariátu jsou cizí agresívní války, ale v případě agrese buržoazního státu povstane k spravedlivému boji na obranu vymožeností socialismu. Leninova myšlenka mírového soužití dvou soustav se stala základem zahraniční politiky Sovětského svazu a ostatních socialistických států, jejich boje za mír a za odvrácení válek. SSSR a všechny státy světové socialistické soustavy si však zároveň uvědomují, že dokud bude existovat imperialismus, bude existovat nebezpečí agresívních válek, a proto

v duchu Leninovy teze obrany socialistické vlasti považují za nutné zvyšovat svoji obranyschopnost a upevňovat svoje ozbrojené síly.

V článcích Vojenský program proletářské revoluce a O hesle „odzbrojení", napsaných na podzim 1916, podrobil Lenin kritice stanovisko kautskistů k otázce odzbrojení. Kautskisté začali propagovat odzbrojení za války, kdy dozrávala revoluce, a zastírali tak své reformistické stanovisko: popírání nevyhnutelnosti socialistické revoluce a diktatury proletariátu. Lenin také odhalil naprostou neudržitelnost stanoviska některých levicových sociálních demokratů ve Švýcarsku, Holandsku a ve skandinávských zemích, kteří navrhovali, aby byl požadavek ozbrojení lidu v programech socialistických stran nahrazen požadavkem odzbrojení. Vysvětlil, že jejich stanovisko za této situace oslabuje boj revoluční sociální demokracie proti oportunismu.

Z toho však vůbec nevyplývá, že byl Lenin zásadně, vždycky a za všech okolností proti odzbrojení. Konstatoval sice, že „odzbrojení je ideál socialismu" (s. 176), ale chápal otázku odzbrojení konkrétně historicky. Za jeho účasti vypracovaly a schválily mezinárodní socialistické kongresy ve Stuttgartu (1907) a Kodani (1910) rezoluce, které socialistům všech zemí ukládaly aktivně bojovat proti militarismu, požadovat od svých vlád, aby omezily zbrojení a řešily všechny konflikty mezi státy mírovými prostředky. Za určitých podmínek byl pro Lenina požadavek odzbrojení demokratickým opatřením k zachování míru a k zmírnění nebezpečí válek mezi státy. Za světové imperialistické války hodnotil heslo odzbrojení jako nesprávné a politicky škodlivé, před válkou však ostře odsuzoval socialisty, kteří nechápali význam antimilitaristické činnosti proletářských stran (viz článek Bojovný militarismus a antimilitaristická taktika sociální demokracie — Sebrané spisy 17, Praha 1984). Po vítězství Říjnové revoluce předložila sovětská delegace na janovské konferenci v roce 1922 z Leninovy

iniciativy návrh na všeobecné omezení zbrojení a úplný zákaz zbraní hromadného ničení.

Četné práce zařazené do tohoto svazku odrážejí Leninův boj proti sociálšovinismu a centrismu v ruské i mezinárodní sociální demokracii. Patří k nim Imperialismus a rozštěpení socialistického hnutí, Celá desítka „socialistických" ministrů, Marná snaha očistit oportunismus, Čcheidzeho frakce a její úloha, Pacifismus buržoazní a pacifismus socialistický, Otevřený dopis Borisu Souvarinovi a další. Lenin v nich znovu a znovu objasňuje hospodářské kořeny a ideové zdroje oportunismu, souvislost oportunismu s imperialismem a zdůrazňuje, že rozhodný boj jak proti zjevným sociálšovinistům, tak proti zastřeným oportunistům-centristům je nutnou podmínkou vítězství socialistické revoluce. Neustále odhaluje zrádcovství oportunistů, jejich manévry a úmluvy s buržoazií.

„Takový už je můj úděl," napsal v prosinci 1916 I. Armandové. „Jedna bojová kampaň za druhou — proti politickým hloupostem, ničemnostem, oportunismu atd. Tak to jde už od roku 1893. Proto ta nenávist přízemních lidí. A vidíte, stejně bych nevyměnil tento úděl za ‚mír' s těmi přízemními lidmi" (Spisy 35, Praha 1962, s. 229).

V Konceptu tezí provolání k mezinárodní socialistické komisi a ke všem socialistickým stranám, v Otevřeném dopise Charlesu Nainovi, členovi mezinárodní socialistické komise v Bernu, a v provolání Dělníkům podporujícím boj proti válce a proti socialistům, kteří přešli na stranu svých vlád, pranýřoval Lenin přechod centristické většiny zimmerwaldského sdružení v čele s předsedou mezinárodní socialistické komise R. Grimmem k otevřenému spojenectví se sociálšovinisty na platformě sociálpacifismu. Předložil požadavek, aby byla svolána nová konference zimmerwaldovců, která by bezvýhradně odsoudila sociálpacifismus, vyhlásila definitivní rozchod se sociálšovinisty i po stránce organizační a stanovila dělnické třídě její bezprostřední a neodkladné revoluční úkoly. „Zimmerwald"

zjevně zkrachoval, upozorňoval Lenin, a poctivé slovo zase slouží k zastírání bezzásadovosti. Boj za novou, skutečně socialistickou internacionálu je třeba přenést na jinou půdu.

Za války žil Lenin ve Švýcarsku a věnoval velkou pozornost činnosti Švýcarské sociálně demokratické strany, boji švýcarské levice proti sociálšovinistům a centristům. Těmto otázkám jsou věnovány jeho práce Projev na sjezdu Švýcarské sociálně demokratické strany 4. listopadu 1916, Úkoly levicových zimmerwaldovců ve Švýcarské sociálně demokratické straně, Teze o vztahu Švýcarské sociálně demokratické strany k válce, Dvanáct stručných tezí o Greulichově obraně obrany vlasti, Dějiny jednoho kratičkého období v životě jedné socialistické strany aj.

Do svazku je zařazena Přednáška o revoluci 1905, přednesená na schůzi švýcarské socialistické mládeže 9. (22.) ledna 1917 — v den dvanáctého výročí zahájení první revoluce v Rusku. V této přednášce podal Lenin hluboký rozbor charakteru, hybných sil a průběhu revoluce z let 1905—1907 a ukázal její mezinárodní význam. Zobecnil zkušenosti z první revoluce v Rusku a zdůraznil nutnost hegemonie proletariátu v revoluci a svazku dělnické třídy s rolnictvem, poukázal na obrovskou úlohu masových politických stávek při rozvíjení revoluce a význam sovětů dělnických zástupců, vytvořených z iniciativy lidových mas, jako orgánů povstání a nové státní moci. První revoluce v Rusku byla svým sociálním obsahem buržoazně demokratická, ale bojovými prostředky byla proletářská. Byla to předehra blížící se socialistické revoluce.

V závěru přednášky Lenin řekl: „Dnešní hrobové ticho v Evropě nás nesmí mýlit. Evropa je těhotná revolucí" (s. 343). Vyslovil hluboké přesvědčení o nevyhnutelnosti socialistické revoluce v evropských zemích a lidových povstání pod vedením proletariátu. Tato pozoruhodná vědecká předpověď se splnila. Proletariát Ruska jako avantgarda mezinárodního dělnického hnutí znovu poskytl příklad

obětavého boje za vítězství revoluce. Za několik týdnů propukla v Rusku revoluce a carský absolutismus byl svržen. Dělnická třída pod vedením bolševické strany v čele s Leninem rozpoutala boj proti kapitalismu, který vedl k světodějnému vítězství Říjnové revoluce.

Přípravné materiály obsahují deset dokumentů, z nichž jeden je uveřejněn poprvé. Jsou to Poznámky k článku o maximalismu, v nichž Lenin charakterizoval význam minimálního programu a jeho místo v třídním boji dělnické třídy za imperialismu. Dokument O deklaraci polských sociálních demokratů na zimmerwaldské konferenci obsahuje zásadní myšlenky o vztahu revolučních marxistů k národním hnutím. Lenin objasňoval, že ne každé národní hnutí zasluhuje podporu: „To je nesporné jak proto, že každý demokratický požadavek je podřízen společným zájmům třídního boje proletariátu, a není tedy rozhodně ničím absolutním, tak proto, že v období imperialistického zápolení o nadvládu nad národy může dojít k otevřenému i tajnému spojenectví mezi buržoazií utlačované země a jedné z utlačujících zemí“ (s. 385). Velmi zajímavé jsou osnovy nenapsaných článků Imperialismus a postoj k němu a Poučení z války, osnovy nedokončené brožury Statistika a sociologie a rovněž osnovy tezí k diskusi o úkolech levicových zimmerwaldovců ve Švýcarské sociálně demokratické straně a Znaky „centrismu“ jako směru v mezinárodní sociální demokracii. Mezi přípravnými materiály je také Osnova článku Imperialismus a rozštěpení socialistického hnutí, Osnova tezí Úkoly levicových zimmerwaldovců ve Švýcarské sociálně demokratické straně a Teze o vztahu Švýcarské sociálně demokratické strany k válce. Praktická část.

INSTITUT MARXISMU-LENINISMU
PŘI ÚV KSSS

O JUNIOVĚ BROŽUŘE[1]

Konečně tedy vyšla v Německu ilegálně, aniž se přizpůsobila hanebné junkerské cenzuře, sociálně demokratická brožura věnovaná otázkám války! Autor, který evidentně patří k „levému radikálnímu" křídlu strany, se podepsal Junius (což znamená latinsky „mladší") a nazval svou brožuru Krize sociální demokracie[243]. V příloze[248] jsou otištěny „teze o úkolech mezinárodní sociální demokracie", které již byly předloženy bernské MSK (mezinárodní socialistické komisi[2]) a uveřejněny v 3. čísle jejího bulletinu; jsou dílem skupiny Internacionála[3], která vydala na jaře roku 1915 jedno číslo časopisu Die Internationale (s články Zetkinové, Mehringa, R. Luxemburgové, Thalheimera, Dunckerové, Ströbela a dalších) a uspořádala v zimě 1915—1916 poradu sociálních demokratů ze všech částí Německa, na níž byly tyto teze schváleny.

Brožura byla napsána v dubnu 1915, jak praví autor v úvodu z 2. ledna 1916, a byla uveřejněna „bez jakýchkoli změn". Nemohla být vydána dříve, neboť tomu bránily „vnější okolnosti". Spíše než „krizi sociální demokracie" věnuje její autor pozornost analýze války, vyvrací legendu o jejím osvobozeneckém, národním charakteru a dokazuje, že je to imperialistická válka jak ze strany Německa, tak ze strany ostatních velmocí, a poté podrobuje revoluční kritice postup oficiální strany. Juniova brožura, napsaná neobyčejně živě, bezesporu sehrála a sehraje významnou úlohu v boji proti bývalé Sociálně demokratické straně Německa, která přešla na pozice buržoazie a junkerů, a my jsme za to autorovi z celého srdce vděčni.

Ruskému čtenáři, který zná sociálně demokratickou literaturu vydanou rusky v zahraničí v letech 1914—1916, nepřináší Juniova brožura v zásadě nic nového. Čteme-li tuto brožuru a porovnáme-li argumenty německého revolučního marxisty s tím, co bylo vyloženo například v manifestu[33] ústředního výboru naší strany (září—listopad 1914), v bernských rezolucích[37] (březen 1915)* a v četných komentářích k nim, jen se přesvědčíme, že Juniovy argumenty jsou značně neúplné a že se dopustil dvou chyb. Pokud v dalším výkladu kritizujeme Juniovy nedostatky a chyby, musíme výslovně zdůraznit, že to činíme v zájmu sebekritiky, jež je pro marxisty nezbytná, a také proto, abychom si všestranně ověřili názory, které se mají stát ideovým základem III. internacionály. Juniova brožura je vcelku skvělá marxistická práce a je docela možné, že její nedostatky jsou do jisté míry náhodné.

Hlavním nedostatkem Juniovy brožury a ve srovnání s legálním (třebaže hned po vydání prvního čísla zakázaným) časopisem Die Internationale přímo krokem zpět je, že se tu zamlčuje spojitost sociálšovinismu (autor neužívá ani tento termín, ani méně přesný výraz sociálpatriotismus) s oportunismem. Autor zcela správně mluví o „kapitulaci" a krachu Sociálně demokratické strany Německa, o „zradě" jejích „oficiálních vůdců", avšak dál nejde. Naproti tomu časopis Die Internationale již podal kritiku „centrismu", tj. kautskismu, a zcela právem zahrnul posměchem jeho bezcharakternost, to, jak prostituuje marxismus a lokajsky poklonkuje před oportunisty. Týž časopis *začal* odhalovat skutečnou úlohu oportunistů, například zveřejněním velmi důležitého faktu, že 4. srpna 1914 přišli oportunisté s ultimátem, s konečným rozhodnutím hlasovat v *každém* případě *pro* úvěry. V Juniově brožuře ani v tezích se *nemluví* ani o oportunismu, ani o kautskismu. To je teoreticky nesprávné, neboť nelze *vysvětlit* „zradu", není-li

* Viz Sebrané spisy 26, Praha 1986, s. 39—48 a 184—190. *Red.*

uvedena do souvislosti s oportunismem jakožto *směrem*, který už má za sebou dlouhou historii, historii celé II. internacionály. Je to chybné z hlediska praktické politiky, neboť „krizi sociální demokracie" nelze pochopit ani překonat, neobjasníme-li význam a úlohu *dvou směrů*: otevřeně oportunistického (Legien, David atd.) a skrytě oportunistického (Kautsky a spol.). Je to krok zpět ve srovnání například s historicky významným článkem Otty Rühleho ve Vorwärtsu[4] z 12. ledna 1916, v němž Rühle přímo a otevřeně dokazuje, že rozkol v Sociálně demokratické straně Německa je *nevyhnutelný* (redakce Vorwärtsu reagovala tím, že zopakovala úlisné a pokrytecké kautskistické fráze, aniž by našla alespoň jeden věcný argument proti tomu, že dvě strany *již* existují a že je nelze smířit). Je to překvapivě nedůsledné, neboť ve 12. tezi skupiny Internacionála se mluví *přímo* o nutnosti vytvořit „novou" internacionálu, protože „oficiální zástupci socialistických stran hlavních zemí" „zradili" a „přešli na pozice buržoazní imperialistické politiky". Je jasné, že mluvit o účasti někdejší Sociálně demokratické strany Německa nebo strany smiřující se s Legienem, Davidem a spol. v „nové" internacionále je prostě směšné.

Důvod, proč skupina Internacionála učinila tento krok zpět, neznáme. Největším nedostatkem celého revolučního marxismu v Německu je, že tam neexistuje semknutá ilegální organizace, která by soustavně uskutečňovala svou linii a vychovávala masy v duchu nových úkolů: taková organizace by musela zaujímat vyhraněný postoj jak k oportunismu, tak ke kautskismu. Je to obzvlášť nutné proto, že němečtí revoluční sociální demokraté teď ztratili dva poslední deníky: brémský (Bremer Bürger-Zeitung[5]) a brunšvický (Volksfreund[6]), které přešly ke kautskismu. *Jedině* skupina Internacionalističtí socialisté Německa (ISD)[7] zůstává pro všechny jasně a jednoznačně věrna svému stanovisku.

Někteří členové skupiny Internacionála zabředli zřejmě

znovu do bahna bezzásadového kautskismu. Například Ströbel klesl tak hluboko, že v časopisu Neue Zeit[8] poklonkoval před Bernsteinem a Kautským! Vždyť právě v těchto dnech, 15. července 1916, otiskl v novinách článek Pacifismus a sociální demokracie[314], v němž obhajuje ten nejtriviálnější kautskistický pacifismus. Pokud jde o Junia, staví se zcela kategoricky proti kautskistickému fantazírování o „odzbrojení", „odstranění tajné diplomacie" apod. Je možné, že ve skupině Internacionála existují dva směry: směr revoluční a směr inklinující ke kautskismu.

První z chybných Juniových tvrzení je formulováno v 5. tezi skupiny Internacionála: „V epoše (éře) tohoto bezuzdného imperialismu už nemohou existovat žádné národní války. Národní zájmy jsou jen prostředkem ke klamání, aby byly pracující lidové masy donuceny sloužit svému úhlavnímu nepříteli, imperialismu..." Na začátku 5. teze, končící tímto tvrzením, je charakterizována *nynější* válka jako válka imperialistická. Je možné, že k popření jakýchkoli národních válek tu došlo buď nedopatřením, nebo náhodným zveličením ve snaze zdůraznit naprosto správnou myšlenku, že *nynější* válka je imperialistická, a nikoli národní. Tuto chybu však nesmíme přehlížet, protože tomu může být i opačně, protože mylné popírání *jakýchkoli* národních válek v souvislosti s mylnými představami o *nynější* válce jako o válce národní lze pozorovat u různých sociálních demokratů.

Junius má absolutně pravdu, když v *nynější* válce zdůrazňuje rozhodující vliv „imperialistického ovzduší", když říká, že za Srbskem stojí Rusko, že „za srbským nacionalismem stojí ruský imperialismus", že například účast Holandska ve válce by *také* měla imperialistický charakter, neboť Holandsko by za prvé bránilo své kolonie a za druhé by bylo spojencem jedné z *imperialistických* koalic. To je nesporné, pokud jde o *nynější* válku. A jestliže Junius přitom zdůrazňuje zejména to, co je pro něho důležité především, totiž boj proti „fantómu národní války", „který dnes

ovládá sociálně demokratickou politiku" (s. 81), pak musíme uznat, že jeho výklad je správný a zcela na místě.

Chyby bychom se dopustili jedině tehdy, kdybychom tuto pravdu zveličovali, ustupovali od marxistického požadavku konkrétnosti, přenášeli hodnocení dnešní války na všechny války, ke kterým může za imperialismu dojít, a zapomínali na národní hnutí *proti* imperialismu. Jediným argumentem na obranu teze, že „národní války již nejsou možné", je to, že svět si rozdělila hrstka imperialistických „velmocí", a že se proto každá válka, i kdyby vypukla jako národní, *změní* v imperialistickou, neboť se dotýká zájmů jedné z imperialistických mocností nebo koalic (Junius, s. 81).

Nesprávnost tohoto argumentu je zřejmá. Základní teze marxistické dialektiky ovšem tvrdí, že všechny hranice v přírodě a ve společnosti jsou relativní a pohyblivé a že neexistuje *ani jediný* jev, který by se nemohl za určitých podmínek změnit ve svůj protiklad. Národní válka se *může* změnit v imperialistickou *a naopak*. Příklad: války za Velké francouzské revoluce začaly jako národní a takové také byly. Tyto války byly revoluční: bránily velkou revoluci proti koalici kontrarevolučních monarchií. Když ale Napoleon vytvořil francouzské císařství a podrobil si celou řadu již dávno konstituovaných velkých a životaschopných národních evropských států, staly se z národních válek vedených Francií války imperialistické, které *zase* vyvolaly národně osvobozenecké války *proti* Napoleonovu imperialismu.

Pouze sofista by mohl stírat rozdíl mezi imperialistickou a národní válkou na základě toho, že jedna se *může* změnit v druhou. Dialektika byla nejednou — i v dějinách řecké filozofie — můstkem k sofistice. My však zůstaneme dialektiky, a proto nebudeme bojovat proti sofizmatům tak, že bychom popírali možnost jakýchkoli změn vůbec, nýbrž konkrétním rozborem *daného jevu* v jeho prostředí a v jeho vývoji.

Je nanejvýš pravděpodobné, že se nynější imperialistická válka, válka v letech 1914—1916, změní v národní, protože třídou, která představuje *progresívní* vývoj, je proletariát, jenž se objektivně snaží přeměnit tuto válku v občanskou válku proti buržoazii, a pak také proto, že síly obou koalic se od sebe příliš neliší a že mezinárodní finanční kapitál všude zplodil reakční buržoazii. Nelze však říci, že taková přeměna *není možná: Kdyby se evropský* proletariát stal bezmocným řekněme na dvacet let; *kdyby* nynější válka *skončila* vítězstvími, jež by se podobala Napoleonovým, jakož i porobením řady životaschopných národních států; *kdyby* se imperialismus mimo hranice Evropy (především japonský a americký) rovněž udržel nějakých dvacet let a nebyl vystřídán socialismem, například v důsledku japonsko-americké války, pak by velká národní válka v Evropě byla možná. Pro Evropu by to znamenalo, že by byla vržena o několik desetiletí *zpět*. To je nepravděpodobné. *Není* to však nemožné, neboť představovat si, že světové dějiny spějí plynule a rovnoměrně kupředu, bez mnohdy obrovských skoků zpět, je nedialektické, nevědecké a teoreticky nesprávné.

Dále: v období imperialismu jsou národní války vedené koloniemi a polokoloniemi nejen pravděpodobné, ale přímo *nevyhnutelné*. V koloniích a polokoloniích (Čína, Turecko, Persie) žije kolem jedné miliardy lidí, tj. *více než polovina* obyvatelstva zeměkoule. Národně osvobozenecká hnutí jsou tam buď už silná, nebo sílí a dozrávají. Každá válka je pokračováním politiky jinými prostředky. Pokračováním národně osvobozenecké politiky kolonií budou *nevyhnutelně* národní války těchto kolonií *proti* imperialismu. Takové války *mohou* vést k imperialistické válce mezi dnešními imperialistickými „velmocemi", ale také k nim vést nemusejí — to závisí na mnoha okolnostech.

Příklad: Anglie a Francie bojovaly proti sobě v sedmileté válce o kolonie, tj. vedly imperialistickou válku (která je stejně možná na bázi otroctví i na bázi primitivního kapita-

lismu, ale i na bázi soudobého vysoce rozvinutého kapitalismu). Francie utrpí porážku a ztratí část svých kolonií. Několik let poté začíná národně osvobozenecká válka severoamerických kolonií proti osamocené Anglii. Francie a Španělsko, které samy stále ještě ovládají část nynějších Spojených států, uzavírají z nepřátelství k Anglii, tj. v souladu se svými imperialistickými zájmy, mírovou smlouvu se Spojenými státy, které povstaly proti Anglii. Francouzská vojska spolu s americkými bojují proti Angličanům. Máme tu národně osvobozeneckou válku, v níž je imperialistické soupeření podružným prvkem bez podstatného významu — což je pravý opak toho, co pozorujeme ve válce z let 1914—1916 (nacionální prvek v rakousko-srbské válce nemá ve srovnání s imperialistickým, vše určujícím soupeřením žádný větší význam). Z toho je vidět, jak absurdní by bylo používat pojem imperialismus šablonovitě a vyvozovat z něho závěr, že národní války „nejsou možné". Národně osvobozenecká válka vedená například aliancí Persie, Indie a Číny proti těm či oněm imperialistickým mocnostem je docela možná a pravděpodobná, neboť vyplývá z národně osvobozeneckého hnutí těchto zemí; změna takového konfliktu v imperialistickou válku mezi nynějšími imperialistickými mocnostmi přitom bude záviset na velmi mnoha konkrétních okolnostech, a zaručit, že takové okolnosti nastanou, by bylo směšné.

Za třetí, dokonce ani v Evropě nelze považovat národní války v období imperialismu za nemožné. „Období imperialismu" změnilo soudobou válku ve válku imperialistickou, plodí nevyhnutelně (dokud nenastoupí socialismus) nové imperialistické války, učinilo politiku dnešních velmocí veskrze imperialistickou, avšak toto „období" nikterak nevylučuje národní války vedené například malými (řekněme anektovanými nebo národnostně utlačovanými) státy *proti* imperialistickým mocnostem, stejně jako na východě Evropy nevylučuje mohutné národní hnutí. Junius usuzuje velmi správně například o Rakousku, neboť přihlíží

nejen k „ekonomické“, ale i ke svérázně politické stránce, když upozorňuje na „vnitřní životaneschopnost Rakouska“, když konstatuje, že „habsburská monarchie není politickou organizací buržoazního státu, nýbrž pouze volným syndikátem několika klik složených z parazitů společnosti“ a že „likvidace Rakousko-Uherska je historicky jen pokračováním rozpadu Turecka a zároveň je požadavkem dějinného vývojového procesu“. S některými balkánskými státy a Ruskem to není o nic lepší. I když se „velmoci“ v nynější válce značně vyčerpají nebo když revoluce v Rusku zvítězí, jsou národní války, dokonce i vítězné národní války, docela dobře možné. V praxi *není* vměšování imperialistických mocností možné za všech okolností — to je jedno hledisko. A druhé hledisko: jestliže někdo „na první pohled“ usoudí, že válka malého státu proti velkému je beznadějná, pak je třeba konstatovat, že beznadějná válka je také válka; ostatně určité jevy uvnitř „velkých států“ — například začátek revoluce — mohou z „beznadějné“ války učinit válku velmi „nadějnou“.

Zabývali jsme se nesprávným tvrzením, že „národní války již nejsou možné“, tak podrobně nejen proto, že toto tvrzení je teoreticky zjevně chybné. Bylo by ovšem velmi smutné, kdyby „leví“ začali být k marxistické teorii lhostejní v době, kdy III. internacionálu je možné vytvořit pouze na základě nezvulgarizovaného marxismu. Tato chyba je však velmi škodlivá i z hlediska praktické politiky: vyplývá z ní absurdní propagování „odzbrojení“, neboť prý žádné jiné války než reakční nejsou možné; vyplývá z ní ještě absurdnější, ba přímo reakční lhostejnost k národním hnutím. Z takové lhostejnosti se stává šovinismus, jestliže příslušníci evropských „velkých“ národů, tj. národů utlačujících spoustu malých a koloniálních národů, rádoby učeně prohlašují: „Národní války již nejsou možné!“ Národní války *proti* imperialistickým mocnostem jsou nejen možné a pravděpodobné, ale přímo nevyhnutelné, ba *pokrokové a revoluční, i když* samozřejmě vyžadují, mají-li

být *úspěšné*, buď jednotné úsilí obrovského počtu obyvatel utlačovaných zemí (v našem případě stamiliónů v Indii a Číně), nebo *zvlášť* příznivou konstelaci mezinárodních podmínek (například je-li vměšování imperialistických mocností paralyzováno vyčerpáváním jejich sil, vzájemnou válkou, jejich antagonismem apod.), anebo *současné* povstání proletariátu proti buržoazii v jedné z velmocí (tento poslední případ v našem výčtu je prvořadý z hlediska toho, co je pro vítězství proletariátu žádoucí a výhodné).

Musím však poznamenat, že by bylo nespravedlivé obviňovat Junia z lhostejnosti k národním hnutím. Junius alespoň konstatuje, že jedním z hříchů demokratické frakce je, že mlčela k popravě jistého vůdce domorodců v Kamerunu údajně za „velezradu" (zřejmě za pokus využít válku k povstání), a na jiném místě výslovně zdůrazňuje (pro pány Legieny, Lensche a podobné ničemy, kteří se pokládají za „sociální demokraty"), že koloniální národy jsou také národy. Prohlašuje naprosto jednoznačně: „Socialismus uznává právo každého národa na nezávislost a svobodu, na samostatné rozhodování o svém osudu"; „mezinárodní socialismus uznává právo národů na svobodu, nezávislost a rovnoprávnost, ale takové národy může vytvořit jedině on, jedině on může uskutečnit právo národů na sebeurčení. Ani toto heslo socialismu," jak správně poznamenává autor, „jakož i všechna ostatní neslouží k ospravedlňování toho, co je, ale ukazuje cestu a podněcuje k revoluční, přetvářející, aktivní politice proletariátu" (s. 77 a 78). Převelice by se tedy mýlil každý, kdo by se domníval, že všichni němečtí levicoví sociální demokraté propadli onomu omezenému pojetí marxismu a jeho karikatuře, k níž dospěli někteří holandští a polští sociální demokraté, kteří odmítají právo národů na sebeurčení dokonce i za socialismu. Ostatně o *specifických* holandských a polských kořenech *této* chyby mluvíme na jiném místě.

Druhá Juniova chybná úvaha souvisí s otázkou obrany vlasti. To je za imperialistické války kardinální politická

otázka. A Junius nás utvrdil v přesvědčení, že jedině naše strana tuto otázku správně zformulovala: proletariát je proti obraně vlasti v takovéto imperialistické válce, *protože* tato válka má loupeživý, otrokářský, reakční charakter, *protože* je možné a nutné postavit proti ní občanskou válku za socialismus (a snažit se ji v takovou válku změnit). Junius sice na jedné straně velmi dobře odhalil imperialistický charakter nynější války, na rozdíl od války národní, na druhé straně se však dopustil neobyčejně podivné chyby, když se pokusil národní program násilně aplikovat na *nynější, nikoli národní* válku! Zní to téměř neuvěřitelně, ale je tomu tak.

Oficiální sociální demokraté legienovského i kautskistického zaměření, kteří poklonkují před buržoazií, jež nejvíc halasila o cizím „vpádu", aby oklamala lidové masy a zastřela imperialistický charakter války, opakovali tento argument o „vpádu" zvlášť horlivě. Kautsky, který dnes ujišťuje naivní a důvěřivé lidi (mimo jiné prostřednictvím Spektatora, člena organizačního výboru v Rusku), že koncem roku 1914 přešel k opozici, se i nadále dovolává tohoto „argumentu"! Junius se snaží tento argument vyvrátit a uvádí neobyčejně poučné příklady z dějin, aby dokázal, že „vpád a třídní boj si v buržoazním pojetí dějin neodporují, jak tvrdí oficiální legenda, nýbrž jedno je prostředkem a projevem druhého". Příklady: Bourbonové ve Francii zosnovali zvenčí vpád proti jakobínům, buržoazie roku 1871 proti Komuně. Marx v Občanské válce ve Francii napsal:

„Nejvyšší hrdinské úsilí, jehož je stará společnost ještě schopna, je národní válka a ta se nyní ukazuje jako pouhý podvod vlády, který má jen oddálit třídní boj a od kterého se má upustit, jakmile třídní boj vzplane požárem občanské války."[9]

„Klasickým příkladem všech dob je Velká francouzská revoluce," píše Junius a odvolává se na rok 1793. Z toho všeho se pak vyvozuje: „Staleté zkušenosti tedy dokazují, že nejlepší záštitou a nejlepší obra-

nou země proti vnějšímu nepříteli není stav obležení, nýbrž obětavý třídní boj, který probouzí sebevědomí, hrdinství a morální sílu lidových mas."

Juniův praktický závěr zní:

„Ano, za velké dějinné krize jsou sociální demokraté povinni bránit svou zemi. A sociálně demokratická frakce v Říšském sněmu se těžce provinila právě tím, že ve svém prohlášení ze 4. srpna 1914 slavnostně deklarovala: ‚Nenecháme vlast v hodině nebezpečí bez pomoci', ale v téže chvíli svá slova popřela. *Nechala* vlast v hodině největšího nebezpečí bez pomoci. Neboť její první povinností vůči vlasti v oné hodině bylo ukázat vlasti pravé pozadí nynější imperialistické války, zpřetrhat předivo patriotických a diplomatických lží, jímž byl tento úklad proti vlasti obetkán; nahlas a zřetelně prohlásit, že pro německý lid jsou v této otázce vítězství i porážka stejně zhoubné, do posledního dechu klást odpor při umlčování vlasti stavem obležení; vyhlásit, že lid musí být neprodleně ozbrojen a musí mít možnost rozhodovat o válce a míru; kategoricky požadovat, aby lidový zastupitelský orgán permanentně (nepřetržitě) zasedal po celou dobu války, aby byla zajištěna bdělá kontrola vlády lidovým zastupitelským orgánem a lidového zastupitelského orgánu lidem; žádat, aby byla okamžitě zrušena všechna omezení politických práv, neboť jen svobodný lid může úspěšně bránit svou zemi; a konečně proti imperialistickému programu války — programu zachování Rakouska a Turecka, tj. zachování reakce v Evropě a v Německu — postavit jako protiváhu starý, skutečně národní program vlastenců a demokratů z roku 1848, program Marxův, Engelsův a Lassallův: heslo jednotné velké německé republiky. To byl prapor, který by měl být rozvinut nad celou zemí, prapor, který by byl opravdu národní, opravdu osvobozenecký a odpovídal by nejlepším tradicím Německa i mezinárodní třídní politiky proletariátu... Těžké dilema mezi zájmy vlasti a mezinárodní solidaritou proletariátu, tragický konflikt, který přiměl naše poslance, aby se s ‚těžkým srdcem' přidali na stranu imperialistické války, je tudíž naprostou iluzí, buržoazně nacionalistickou fikcí. Zájmy země a třídní zájmy proletářské internacionály jsou naopak za války i v dobách míru v naprostém souladu: jak válka, tak mír vyžadují, aby byl co nejenergičtěji rozvinut třídní boj a aby byl co nejrozhodněji prosazován sociálně demokratický program."

Takto uvažuje Junius. Nesprávnost jeho úvah bije do očí; a protože se naši zjevní i skrytí přisluhovači carismu, pánové Plechanov a Čchenkeli a možná i pánové Martov

a Čcheidze, škodolibě chytnou Juniových slov, aniž jim ovšem jde o teoretickou pravdu, nýbrž proto, aby se vykroutili, aby zahladili stopy, naházeli dělníkům písek do očí, musíme tedy objasnit *teoretické* zdroje Juniovy chyby podrobněji.

Junius navrhuje, aby byl proti imperialistické válce „postaven jako protiváha" národní program. Navrhuje nejpokrokovější třídě, aby svůj zrak upnula k minulosti, a nikoli k budoucnosti! V letech 1793 a 1848 byla jak ve Francii, tak v Německu a v celé Evropě *objektivně* na pořadu dne *buržoazně* demokratická revoluce. Této *objektivní* dějinné situaci odpovídal „skutečně národní", tj. národně *buržoazní*, program tehdejší demokracie, který v roce 1793 uskutečnily nejrevolučnější síly buržoazie a plebsu a který v roce 1848 jménem celé pokrokové demokracie vyhlásil Marx. Proti feudálně dynastickým válkám byly tehdy, *objektivně* vzato, postaveny jako protiváha revolučně demokratické války, války národně osvobozenecké. Takové byly historické úkoly doby.

Dnes je pro vyspělé, největší evropské státy *objektivní* situace jiná. Vývoj kupředu — pomineme-li eventuální dočasné kroky zpět — je možný pouze směrem k *socialistické* společnosti, k *socialistické revoluci*. Protiváhou imperialistické buržoazní války, války vysoce rozvinutého kapitalismu, může být *objektivně*, z hlediska vývoje kupředu, z hlediska nejpokrokovější třídy, jedině válka *proti* buržoazii, tj. především občanská válka proletariátu proti buržoazii o moc, válka, *bez* níž *není možný* skutečný vývoj kupředu, a poté — jenom za určitých, zvláštních podmínek — případná válka na obranu socialistického státu proti buržoazním státům. Proto ti bolševici (naštěstí to byli jen jednotlivci a ty jsme neprodleně přiřadili k prizyvovcům[10]), kteří byli ochotni zaujmout stanovisko podmíněné obrany, obrany vlasti, jestliže bude uskutečněna vítězná revoluce a v Rusku zvítězí republika, zůstávali věrni *liteře* bolševismu, ale zrazovali jeho *ducha;* neboť Rusko zavlečené do

imperialistické války vyspělých evropských mocností by vedlo i jako republika *rovněž* válku imperialistickou!

Jestliže Junius řekl, že třídní boj je nejlepší prostředek proti vpádu, uplatnil Marxovu dialektiku jen zpola, neboť po správné cestě udělal jeden krok, ale vzápětí z ní sešel. Marxova dialektika vyžaduje, aby byla každá zvláštní dějinná situace konkrétně analyzována. Že je třídní boj nejlepší prostředek proti vpádu — to platí *jak* pro buržoazii, která svrhává feudalismus, *tak* i pro proletariát, který svrhává buržoazii. Právě proto, že to platí o *každém* třídním útlaku, je to *příliš obecné*, a proto v tomto *zvláštním* případě *nedostatečné*. Občanská válka proti buržoazii je *rovněž* jednou z forem třídního boje a pouze tato forma třídního boje by zbavila Evropu (celou, a nikoli jen jednu zemi) nebezpečí vpádů. Kdyby v letech 1914—1916 existovala „Velkoněmecká republika", vedla by *obdobnou* imperialistickou válku.

Junius měl již velmi blízko ke správné odpovědi na otázku a ke správnému heslu Občanská válka proti buržoazii za socialismus, ale jako by se zalekl říci celou pravdu beze zbytku, udělal čelem *vzad* k fantazírování o „národní válce" v letech 1914, 1915 a 1916. Podíváme-li se na tuto otázku nikoli z teoretického, nýbrž z ryze praktického hlediska, bude Juniova chyba neméně jasná. Celá buržoazní společnost, všechny třídy v Německu včetně rolnictva byly *pro* válku (v Rusku s největší pravděpodobností *rovněž* — alespoň většina zámožného a středního rolnictva a velmi značná část chudiny — byla patrně poblouznéna buržoazním imperialismem). Buržoazie byla ozbrojena až po zuby. „Vyhlásit" za této situace program republiky, permanentního parlamentu, volení důstojníků lidem („ozbrojení lidu") apod. by *v praxi* znamenalo „*vyhlásit*" *revoluci* (s *nesprávným* revolučním programem!).

Junius na témž místě zcela správně říká, že „udělat" revoluci nelze. Revoluce byla na pořadu dne v letech 1914—1916, byla skryta v lůně války, *vyrůstala* z války.

To bylo zapotřebí „*vyhlásit*" jménem revoluční třídy, vysvětlit neohroženě celý *její* program: socialismus, který za války není možné uskutečnit bez občanské války proti ultrareakční, zločinné buržoazii odsuzující lid k nevýslovnému utrpení. Bylo zapotřebí promyslet soustavné, důsledné, praktické akce, jež by byly *uskutečnitelné bez jakýchkoli podmínek*, ať už by se revoluční krize vyvíjela *jakýmkoli* tempem, akce, jež by odpovídaly dozrávající revoluci. Tyto akce jsou uvedeny v rezoluci[37] naší strany: 1. hlasování proti úvěrům, 2. skoncování „s občanským mírem", 3. vytvoření ilegálních organizací, 4. sbratřování vojáků, 5. podporování všech revolučních akcí mas.* Všechny tyto úspěšné kroky nevyhnutelně povedou k občanské válce.

Kdyby byl deklarován rozsáhlý dějinný program, mělo by to nesporně obrovský význam; nesměl by to však být starý a pro léta 1914—1916 tedy již zastaralý národní německý program, nýbrž proletářský, internacionální a socialistický program. Vy, buržoové, válčíte, protože chcete drancovat; my, dělníci *všech* válčících zemí, vám vypovídáme válku, válku za socialismus — projev takového obsahu měli 4. srpna 1914 pronést v parlamentech socialisté, kteří na rozdíl od Legienů, Davidů, Kautských, Plechanovů, Guesdů, Sembatů atd. socialismus nezradili.

Jak je vidět, zdrojem Juniovy chyby mohly být mylné úvahy dvojího druhu. Junius se bezesporu rozhodně staví proti imperialistické válce a je rozhodně *pro* revoluční taktiku: tento *fakt* nesprovodí ze světa žádný výsměch pánů Plechanovů týkající se Juniova „obranářství". Na případné pomluvy tohoto druhu, které jsou nasnadě, je nutné reagovat neprodleně a přímo.

Avšak Junius se za prvé nevymanil úplně z „milieu" německých, dokonce ani levicových sociálních demokratů, kteří se bojí rozchodu, kteří se bojí vyslovit revoluční hesla

* Srov. Sebrané spisy 26, Praha 1986, s. 187. *Red.*

naplno.* Je to falešný strach a němečtí levicoví sociální demokraté se ho budou muset zbavit a *zbaví se* ho. *Dovede* je k tomu průběh jejich boje proti sociálšovinismu. Vždyť bojují rozhodně, nekompromisně a *upřímně* proti *vlastním* sociálšovinistům a tím se nesmírně, zásadně a podstatně liší od pánů Martovů a Čcheidzů, kteří jednou rukou (à la Skobelev) rozvinují prapor s pozdravem „Liebknechtům všech zemí", kdežto druhou rukou něžně objímají Čchenkeliho a Potresova!

Za druhé, Junius chtěl zřejmě uskutečnit něco na způsob menševické nechvalně známé „teorie etap", chtěl *začít* uskutečňovat revoluční program z toho „nejpohodlnějšího", „populárního" a pro *maloburžoazii* přijatelného konce. Něco jako plán, „jak přelstít dějiny", jak přelstít šosáky. Proti *co nejlepší* obraně skutečné vlasti nemůže prý být nikdo: a skutečnou vlastí je Velkoněmecká republika, nejlepší obranou *je* milice, permanentní parlament apod. Jakmile by byl takový program jednou schválen, vedlo by to prý samo o sobě k další etapě: k socialistické revoluci.

Podobné úvahy zřejmě vědomě nebo polovědomě determinovaly Juniovu taktiku. Říkat, že jsou chybné, je zbytečné. Z Juniovy brožury lze vycítit *osamělého člověka* postrádajícího soudruhy sdružené v ilegální organizaci, jež je zvyklá domýšlet revoluční hesla do konce a v jejich duchu soustavně vychovávat masy. Avšak tento nedostatek — bylo by naprosto nesprávné na to zapomínat — není

* Stejné chyby se Junius dopouští, když se zamýšlí nad tím, zda je lepší vítězství, nebo porážka. Jeho závěr zní: Obojí je stejně špatné (rozvrat, stupňování zbrojení atd.). To není stanovisko revolučního proletariátu, ale pacifistické maloburžoazie. Pokud se mluví o „revolučním vměšování" proletariátu — a o tom, i když bohužel příliš obecně, mluví jak Junius, tak teze skupiny Internacionála —, měla být otázka *bezpodmínečně* formulována *jinak:* 1. Je možné „revoluční vměšování" bez rizika porážky? 2. Je možné pranýřovat buržoazii a vládu *vlastní* země bez téhož rizika? 3. Neříkali jsme vždy a neříkají dějinné zkušenosti z reakčních válek, že porážky usnadňují realizovat věc revoluční třídy?

Juniův osobní nedostatek, nýbrž je to výsledek slabosti *všech* německých levicových sociálních demokratů, ze všech stran opředených nechutnou sítí kautskistického pokrytectví, pedantérie a „přátelských citů" k oportunistům. I *přes* svou osamocenost dokázali Juniovi stoupenci *překročit* k vydávání ilegálních letáků a vypovědět válku kautskismu. Dokážou také jít dál kupředu správnou cestou.

Napsáno v červenci 1916
Otištěno v říjnu 1916
v časopisu Sbornik Social-demokrata, č. 1
Podepsán N. Lenin

Podle textu časopisu

VÝSLEDKY DISKUSE O SEBEURČENÍ

V druhém čísle marxistického časopisu zimmerwaldské levice[11] Vorbote (z dubna 1916) jsou uveřejněny teze pro a proti sebeurčení národů, podepsané redakcí našeho ústředního orgánu Social-demokrat[12] a redakcí orgánu polské sociálně demokratické opozice Gazeta robotnicza[13]. Znovu uveřejněné teze pro sebeurčení a překlad tezí proti sebeurčení najde čtenář výše.* Na mezinárodním fóru je tato otázka takto zevrubně projednávána snad vůbec poprvé: v diskusi, kterou v německém marxistickém časopisu Neue Zeit vedli před dvaceti lety, v letech 1895—1896, před mezinárodním socialistickým kongresem v Londýně roku 1896, Rosa Luxemburgová, K. Kautsky a polští „niepodleglościovci" (stoupenci nezávislosti Polska, PSS), kteří reprezentovali tři různé názory, šlo jedině o Polsko[14]. Pokud je nám známo, otázkou sebeurčení se dosud trochu soustavněji zabývali jedině Holanďané a Poláci. Doufejme, že se časopisu Vorbote podaří přimět k diskusi o této dnes tak naléhavé otázce Angličany, Američany, Francouze, Němce a Italy. Oficiální socialismus reprezentovaný jednak přímými stoupenci „vlastní" vlády, Plechanovy, Davidy a spol., jednak zamaskovanými obhájci oportunismu, kautskisty (k nimž patří Axelrod, Martov, Čcheidze aj.), nalhal toho o této otázce tolik, že se ještě velmi dlouho budou nutně objevovat jednak pochybné snahy celou věc ututlat a obejít ji, jednak požadavky dělníků, aby se jim „přímo odpovědělo" na „zpropadené otázky". O průběhu

* Viz Sebrané spisy 27, Praha 1986, s. 272—286. *Čes. red.*

názorového boje mezi zahraničními socialisty se vynasnažíme čtenáře včas informovat.

Pro nás, ruské sociální demokraty, má tato otázka ještě zvláštní důležitost; tato diskuse je pokračováním diskuse z let 1903 a 1913[15]; uvedená otázka vyvolala za války mezi členy naší strany určité ideové kolísání; úskočnými záměry obejít podstatu věci ji vyhrotili takoví čelní vůdcové gvozděvovské neboli šovinistické dělnické strany, jako jsou Martov a Čcheidze. Proto je nezbytné, abychom shrnuli alespoň první výsledky diskuse, která byla zahájena na mezinárodním fóru.

Jak je zřejmé z tezí, odpovídají naši polští soudruzi přímo jen na některé naše argumenty, například o marxismu a proudhonismu. Většinou nám však neodpovídají přímo, ale nepřímo, a to tak, že proti našim názorům stavějí *své* názory. Proberme si jejich nepřímé i přímé odpovědi.

1. SOCIALISMUS A SEBEURČENÍ NÁRODŮ

Tvrdili jsme, že kdo by za socialismu odmítl uskutečnit sebeurčení národů, zradil by socialismus. Na to nám odpovídají: „Právo na sebeurčení nelze uplatnit v socialistické společnosti." V tom se zásadně rozcházíme. Proč ale?

„Víme," namítají naši oponenti, „že socialismus odstraní jakýkoli národnostní útlak, neboť odstraňuje třídní zájmy, které jej vyvolávají..." K čemu je tato úvaha o *ekonomických* předpokladech odstranění národnostního útlaku, které jsou již dávno známy a jsou nesporné, týká-li se spor *jedné* z forem *politického* útlaku, totiž násilného udržování jednoho národa v hranicích státu druhého národa? Je to prostě pokus vyhnout se politickým otázkám! A další úvahy nás utvrzují v tomto hodnocení ještě více:

„Nemáme žádné důvody předpokládat, že národ v socialistické společnosti bude mít povahu hospodářskopolitické jednotky. Nejprav-

děpodobnější je, že bude mít pouze charakter kulturní a jazykové jednotky, neboť teritoriální rozdělení socialistické kulturní sféry, bude-li toto rozdělení existovat, může být uskutečněno jen na základě potřeb výroby; přitom o tomto rozdělení nebudou samozřejmě smět rozhodovat jednotlivé národy, každý sám za sebe, zcela svrchovaně (jak to požaduje „právo na sebeurčení"), nýbrž budou je *společně určovat* všichni zainteresovaní občané..."

Tento poslední argument o *společném* určování místo *sebeurčení* se polským soudruhům tak zamlouvá, že jej ve svých tezích opakují *třikrát*! Avšak častým opakováním se tento okťabristický a reakční argument nezmění v argument sociálně demokratický. Vždyť všichni reakcionáři a buržoové poskytují národům, které jsou násilně drženy v hranicích určitého státu, právo „společně určovat" jeho osudy, a to ve společném parlamentě. Vilém II. rovněž poskytuje Belgičanům právo „společně určovat" ve společném německém parlamentě osudy německé říše.

Právě to, co je sporné — totiž to, co je výlučně předmětem diskuse, právo na oddělení —, se naši oponenti snaží obejít. Bylo by to směšné, kdyby to nebylo tak smutné!

My už v první tezi konstatujeme, že v politické oblasti předpokládá osvobození utlačovaných národů dvojí přeměnu: 1. úplnou rovnoprávnost národů. O tom není sporu a týká se to jedině toho, co se děje uvnitř státu; 2. svobodu politicky se oddělit.* Týká se to vymezení hranic státu. *Jedině* to je sporné. A právě o tom naši oponenti mlčí. Nechtějí uvažovat o hranicích státu, a dokonce vůbec ne o státě. Je to jakýsi „imperialistický ekonomismus" podobající se starému „ekonomismu"[16] z let 1894—1902, který uvažoval takto: Kapitalismus zvítězil, *takže* politické otázky nemají žádný smysl. Imperialismus zvítězil, *takže* politické otázky nemají žádný smysl! Taková apolitická teorie je marxismu od základu nepřátelská.

Marx v Kritice gothajského programu napsal: „Mezi kapitalistickou a komunistickou společností existuje období

* Viz Sebrané spisy 27, Praha 1986, s. 272—273. *Red.*

revoluční přeměny jedné společnosti v druhou. Tomu odpovídá také politické přechodné období, v němž stát nemůže být ničím jiným než revoluční diktaturou proletariátu."[17] Socialisté doposud považovali tuto pravdu za nezvratnou: vyplývá z ní, že *stát* bude existovat až do té doby, kdy vítězný socialismus začne přerůstat v úplný komunismus. Je znám Engelsův výrok o *odumírání* státu. Záměrně jsme hned v první tezi zdůraznili, že demokracie je forma státu, která rovněž odumře, odumře-li stát. A dokud naši oponenti nenahradili marxismus nějakým novým, „nestátním" stanoviskem, jsou jejich úvahy veskrze chybné.

Místo o státu (a *tedy* o vymezení jeho *hranic*!) mluví o „socialistické kulturní sféře", tj. záměrně volí v tomto směru neurčitý výraz, takže všechny otázky týkající se státu se vytrácejí! Vzniká směšná tautologie: neexistuje-li stát, pak ovšem neexistuje ani otázka jeho hranic. Potom je ale zbytečný i *celý* demokratický politický program. Až stát „odumře", nebude existovat ani republika.

Německý šovinista Lensch uvedl v článcích, o nichž jsme se zmínili v 5. tezi (poznámka)*, jeden zajímavý citát z Engelsova díla Pád a Rýn[125]. Engels tam mimo jiné říká, že hranice „velkých a životaschopných evropských národů" byly v procesu dějinného vývoje, který pohltil řadu malých národů, jež nebyly schopny života, určovány stále více „jazykem a sympatiemi" obyvatelstva. Tyto hranice nazývá Engels „přirozenými"[18]. Tak tomu bylo v Evropě v období pokrokového kapitalismu, přibližně v letech 1848—1871. Reakční, imperialistický kapitalismus dnes tyto demokraticky vymezené hranice stále častěji *rozbíjí*. Všechny symptomy nasvědčují tomu, že imperialismus odkáže socialismu, který jej vystřídá, hranice *méně* demokratické a řadu anexí v Evropě i v jiných světadílech. Odmítne snad potom vítězný socialismus, který bude obnovovat a všestranně uskutečňovat úplnou demokracii, *de-*

* Viz Sebrané spisy 27, Praha 1986, s. 279—280. *Red.*

mokraticky vymezit hranice státu? Nebude snad chtít respektovat „sympatie" obyvatelstva? Stačí položit si tyto otázky, abychom názorně viděli, jak naši polští kolegové sklouzávají od marxismu k „imperialistickému ekonomismu".

Staří „ekonomisté", kteří karikovali marxismus, učili dělníky, že pro marxisty je důležité „jedině" „ekonomické" hledisko. Noví „ekonomisté" soudí, že buď bude demokratický stát vítězného socialismu existovat bez hranic (jako třeba „komplex počitků" bez hmoty), nebo že hranice budou vymezovány „jedině" na základě potřeb výroby. Ve skutečnosti budou tyto hranice vymezovány demokraticky, tj. ve shodě s vůlí a „sympatiemi" obyvatelstva. Kapitalismus nakládá s těmito sympatiemi násilně, čímž staví sbližování národů nové překážky. Socialismus, který organizuje výrobu *bez* třídního útlaku a hmotně zabezpečuje *všechny* příslušníky státu, dává „sympatiím" obyvatelstva *zcela volný průchod*, a právě tím usnadňuje a nesmírně urychluje sbližování a splývání národů.

Aby si čtenář trochu odpočinul od nesrozumitelného a těžkopádného „ekonomismu", ocitujeme úvahu jistého nezúčastněného socialistického publicisty. Je jím Otto Bauer, jenž má rovněž svého „koníčka", „kulturně národnostní autonomii"[19], ale přitom má velmi správný názor na celou řadu nadmíru důležitých problémů. Například v 29. kapitole své knihy Národnostní otázka a sociální demokracie[152] nanejvýš přesně vystihl, jak je *imperialistická* politika zastírána nacionální ideologií. V 30. kapitole nazvané Socialismus a národnostní princip píše:

„Socialistická pospolitost nikdy nebude s to začleňovat do svého rámce celé národy násilím. Představte si lidové masy, které užívají všechny statky národní kultury, které se plně a aktivně podílejí na zákonodárství a správě státu a jsou navíc ozbrojeny. Bylo by možné takové národy podřídit nadvládě cizího společenského organismu násilím? Každá státní moc stojí na síle zbraní. Nynější lidová armáda je díky důmyslnému mechanismu stále ještě nástrojem v rukou určité osoby, rodiny, třídy, stejně jako tomu bylo s rytířským a žoldnéřským

vojskem v dobách minulých. Armáda demokratické pospolitosti v socialistické společnosti nereprezentuje nic jiného než ozbrojený lid, neboť ji tvoří kulturně vyspělí lidé, kteří bez donucení pracují pro společnost a plně se podílejí na správě státu ve všech jejích úsecích. Za těchto okolností mizí jakákoli možnost nadvlády cizího národa."

To je správně řečeno. Za kapitalismu *není možné* odstranit národnostní (a už vůbec ne politický) útlak. K tomu je *nezbytné* odstranit třídy, tj. nastolit socialismus. I když je však základem socialismu ekonomika, rozhodně jej nelze redukovat jen na ni. Má-li být národnostní útlak odstraněn, musí tu být nezbytný základ — socialistická výroba, ovšem k tomuto základu je nezbytná *navíc* demokratická organizace státu, demokratická armáda aj. Jakmile proletariát přebuduje kapitalismus v socialismus, vytvoří tím *možnost* úplně odstranit národnostní útlak; tato možnost se ovšem stane *skutečností* „jedině" — „jedině"! — tehdy, uskuteční-li se demokracie ve všech oblastech včetně vymezení hranic státu v souladu se „sympatiemi" obyvatelstva včetně úplné svobody oddělení. A na tomto základě se *prakticky*, až přijde čas, absolutně odstraní sebemenší národnostní třenice, sebemenší nedůvěra mezi národy, dojde k rychlejšímu sbližování a splývání národů, které bude dovršeno *odumíráním* státu. Taková je marxistická teorie, od níž se naši polští kolegové chybně odklonili.

2. JE DEMOKRACIE ZA IMPERIALISMU „USKUTEČNITELNÁ"?

Celá dřívější polemika polských sociálních demokratů proti sebeurčení národů je založena na argumentu, že za kapitalismu je sebeurčení národů „neuskutečnitelné". Již v roce 1903, v programové komisi II. sjezdu SDDSR, jsme se my jiskrovci tomuto argumentu vysmívali a tvrdili jsme, že je to opakování karikatury marxismu, s níž jsme se setkali

u „ekonomistů“ (neblahé paměti). V našich tezích jsme se touto chybou zabývali zvlášť důkladně, a právě v této věci, jež tvoří teoretický základ celého sporu, nechtěli (či nedovedli?) polští soudruzi odpovědět *ani na jeden* náš argument.

Že je sebeurčení ekonomicky nereálné, to by bylo nutné dokázat ekonomickým rozborem, jakým dokazujeme, že nelze zakázat stroje nebo zavést pracovní peníze apod. Avšak o takový rozbor se nikdo ani nepokouší. Nikdo přece nebude tvrdit, že by se za kapitalismu podařilo zavést „pracovní peníze“ třeba jen v jedné zemi představující „výjimku“, jako se jedné malé zemi představující výjimku podařilo v období nejbezuzdnějšího imperialismu uskutečnit neuskutečnitelné sebeurčení, a to dokonce bez války a bez revoluce (Norsko v roce 1905).

Politická demokracie je vůbec jen jedna z možných *forem* (i když teoreticky pro „ryzí“ kapitalismus normální forma) nadstavby *nad* kapitalismem. Jak dosvědčují fakta, kapitalismus i imperialismus se rozvíjejí za *nejrůznějších* politických forem a *všechny* si je podřizují. Proto je teoreticky od základu nesprávné mluvit o „neuskutečnitelnosti“ *jedné* z forem a *jednoho* z požadavků demokracie.

Polští kolegové na tyto argumenty neodpověděli, a proto jsme nuceni pokládat diskusi o tomto bodě za ukončenou. Takříkajíc pro názornost jsme uvedli zcela konkrétní tvrzení, že by bylo „směšné“ dnes popírat „uskutečnitelnost“ obnovení Polska se zřetelem na strategické a jiné momenty nynější války. Odpověď nám zůstali dlužni!

Polští soudruzi prostě *zopakovali* zjevně nesprávné tvrzení (bod II, 1), když řekli: „Pokud jde o připojení cizích oblastí, jsou formy politické demokracie vyloučeny; rozhoduje otevřené násilí... Kapitál nikdy neponechá lidu možnost rozhodovat o svých státních hranicích...“ Jako by „kapitál“ mohl „ponechat lidu možnost“, aby volil *vlastní* úředníky, když ti slouží imperialismu! Anebo jako by bylo *vůbec* myslitelné jakékoli důležité rozhodování o závažných

demokratických otázkách, např. o nahrazení monarchie republikou, pravidelné armády milicí bez „otevřeného násilí"! Subjektivně chtějí polští soudruzi „prohloubit" marxismus, ale dělají to naprosto špatně. *Objektivně* jsou jejich fráze o neuskutečnitelnosti sebeurčení oportunismem, neboť se mlčky předpokládá: je to „neuskutečnitelné" bez řady revolucí, stejně jako je za imperialismu neuskutečnitelná *veškerá* demokracie a *všechny* její požadavky vůbec.

Pouze jednou, zcela na konci bodu II, 1, v úvaze o Alsasku, opustili polští kolegové stanovisko „imperialistického ekonomismu", když reagovali na otázky jedné z forem demokracie konkrétní odpovědí, aniž se odvolávali povšechně na „ekonomické hledisko". A právě to se ukázalo jako nesprávné! Bylo by „partikularistické, nedemokratické," píšou, „kdyby *sami* Alsasané „vnutili" Francouzům, aniž se jich dotázali, připojení Alsaska k Francii, třebaže by část Alsaska tíhla k Němcům a hrozila z toho válka!!! Věru komický zmatek: sebeurčení předpokládá (to je samozřejmé a ve svých tezích jsme to zvlášť zdůraznili) svobodu *oddělení* od utlačujícího státu; v politice „není zvykem" mluvit o tom, že *připojení* k jistému státu předpokládá *jeho* souhlas, stejně jako se v ekonomice nemluví o „souhlasu" kapitalisty s tím, že mu poplynou zisky, nebo o „souhlasu" dělníka, že bude dostávat mzdu! Mluvit o tom by bylo směšné.

Chce-li někdo být marxistickým politikem, musí se, mluví-li o Alsasku, pustit jednak do ničemných politiků německého socialismu za to, že nebojují za svobodu oddělení Alsaska, jednak do ničemných politiků francouzského socialismu za to, že se smiřují s francouzskou buržoazií, která chce násilím připojit celé Alsasko, a na všechny tyto ničemy, že ze strachu ze samostatného, třeba jen malého státu slouží imperialismu „své" země; je třeba ukázat, *jak* by socialisté, protože uznávají právo na sebeurčení, v několika týdnech vyřešili tuto otázku, aniž by se dostali do rozporu s vůlí Alsasanů. Rozvádět místo toho úvahy

o strašlivém nebezpečí, že se francouzští Alsasané „vnutí" Francii, je prostě perla!

3. CO JE ANEXE?

Tuto otázku jsme ve svých tezích položili zcela jasně (bod 7)*. Polští soudruzi na ni *neodpověděli: obešli* ji a horlivě prohlašovali, že 1. jsou proti anexím a 2. vysvětlovali, proč jsou proti nim. Jsou to otázky velmi závažné, o tom není sporu. Ale jsou to *jiné* otázky. Jestliže se jen trochu snažíme své zásady teoreticky zdůvodnit, jasně a přesně je formulovat, nemůžeme *se vyhnout* otázce, co je anexe, neboť tento pojem figuruje v naší politické propagandě a agitaci. Jestliže se někdo v soudružské diskusi této otázce vyhýbá, nelze to klasifikovat jinak, než že nechce zaujmout stanovisko.

Proč jsme položili tuto otázku? To jsme vysvětlili, když jsme ji kladli. Proto, že „protest proti anexím není nic jiného než uznání práva na sebeurčení". Pojem anexe obvykle zahrnuje: 1. pojem násilí (násilné připojení); 2. pojem útlaku cizím národem (připojení „*cizího*" území apod.) a — někdy — 3. pojem porušení statu quo. To jsme konstatovali v tezích a tento náš názor se nesetkal s kritikou.

Někdo se může zeptat, mohou-li být sociální demokraté proti násilí vůbec. Je jasné, že nemohou. To znamená, že nejsme proti anexím proto, že anexe znamenají násilí, ale z nějakého jiného důvodu. Stejně tak nemohou být sociální demokraté ani pro status quo. Ať se sebevíc ošíváte, nevyhnete se závěru: Anexe je *porušením sebeurčení* národa, je to vymezení *hranic* státu *proti vůli obyvatelstva.*

Být proti anexím *znamená* být pro právo na sebeurčení. Být „proti tomu, aby byl kterýkoli národ násilím držen v příslušném státě" (úmyslně jsme použili *právě* této, po-

* Sebrané spisy 27, Praha 1986, s. 281—282. *Red.*

někud pozměněné formulace téže myšlenky ve 4. bodu našich tezí*, a polští soudruzi nám zde *naprosto* jasně *odpověděli*, když ve svém bodu I, 4 prohlásili hned na začátku, že jsou „proti tomu, aby byly utlačované národy násilím drženy v hranicích anektujícího státu"), je *totéž* jako být pro sebeurčení národů.

Nechceme se přít o slova. Je-li tu strana, která ve svém programu (nebo v rezoluci závazné pro všechny, na formě nezáleží) prohlásí, že je proti anexím**, proti tomu, aby byly utlačované národy násilím drženy v hranicích *jejího* státu, pak prohlašujeme, že s takovou stranou plně a zásadně souhlasíme. Bylo by absurdní lpět na *slově* „sebeurčení". A vyskytnou-li se v naší straně lidé, kteří si usmyslí pozměnit v tomto duchu *slova*, tj. znění 9. článku programu naší strany, budeme považovat to, v čem se s *takovými* soudruhy neshodujeme, za zcela nepodstatné!

Jde jedině o to, aby naše hesla byla politicky jasná a teoreticky promyšlená.

V diskusích o této otázce — jejíž závažnost zejména dnes, v souvislosti s válkou, nikdo nepopírá — jsme se setkávali s tímto argumentem (v tisku jsme jej nenašli): *protest proti* určitému zlu nemusí nutně znamenat uznání pozitivního pojmu, který zlo vylučuje. Tento argument je zjevně neudržitelný, proto se pochopitelně ani nikde v tisku neuvádí. Prohlašuje-li socialistická strana, že je „proti tomu, aby byl utlačovaný národ násilím držen v hranicích anektujícího státu", *zavazuje se tím, že jej nebude násilně* držet, až bude u moci.

Ani na chvíli nepochybujeme, že dosáhne-li zítra Hindenburg polovičního vítězství nad Ruskem a vzejde-li z tohoto polovičního vítězství (v souvislosti se snahou Anglie a Francie poněkud oslabit carismus) nový polský stát, který

* Viz Sebrané spisy 27, Praha 1986, s. 277. *Red.*

** „Proti starým a novým anexím" — tak to formuloval K. Radek v jednom svém článku[288] v listu Berner Tagwacht[20].

je z hlediska ekonomických zákonů kapitalismu a imperialismu zcela „uskutečnitelný", a zvítězí-li poté pozítří socialistická revoluce v Petrohradě, v Berlíně a ve Varšavě, nebude polská socialistická vláda, a stejně tak ani ruská a německá, „násilím držet" třeba Ukrajince „v hranicích polského státu". Budou-li v této vládě členové redakce listu Gazeta robotnicza, obětují jistě své „teze", čímž vyvrátí onu „teorii", že „v socialistické společnosti nelze uplatnit právo na sebeurčení". Kdybychom si mysleli něco jiného, nezahájili bychom soudružskou diskusi s polskými sociálními demokraty, nýbrž vedli bychom proti nim neúprosný boj jako proti šovinistům.

Dejme tomu, že vyjdu na ulici některého evropského města a budu veřejně protestovat a pak v novinách opakovat „protest" proti tomu, že mi není dovoleno, abych si koupil člověka, který by mi otročil. Budu jistě právem pokládán za otrokáře, za stoupence zásady otrokářství nebo chcete-li otrokářského systému. Nikoho neoklame, že moje sympatie k otrokářství jsou vyjádřeny zápornou formou protestu, a nikoli formou kladnou („jsem pro otrokářství"). Politický „protest" je *zcela* identický s politickým programem — to je tak samozřejmé, že je jaksi trapné muset to dokonce vysvětlovat. V každém případě jsme pevně přesvědčeni, že alespoň levicoví zimmerwaldovci — nemluvíme o všech zimmerwaldovcích, neboť k nim patří i Martov a jiní kautskisté — nebudou „protestovat", řekneme-li, že v III. internacionále nebude místo pro lidi, kteří jsou s to oddělovat politický protest od politického programu, klást je navzájem do protikladu apod.

Nehodláme se přít o slova, a proto si dovolíme vyjádřit pevnou naději, že se polští sociální demokraté vynasnaží brzy oficiálně zformulovat jak svůj návrh, aby byl z programu naší (a také *jejich*) strany a rovněž z programu internacionály (rezoluce londýnského kongresu z roku 1896[276]) vypuštěn 9. článek, tak i *svou* definici příslušných politických idejí o „starých a nových anexích" a o „násil-

ném držení utlačovaného národa v hranicích anektujícího státu". — Přejděme k další otázce.

4. PRO ANEXE, NEBO PROTI ANEXÍM?

Polští soudruzi ve 3. bodu prvního oddílu svých tezí zcela jasně prohlašují, že jsou proti všem anexím. Avšak ve 4. bodu téhož oddílu se bohužel setkáváme s tvrzeními, která musíme považovat za anexionistická. Tento bod začíná touto — mírně řečeno — prapodivnou větou:

„Východiskem boje sociální demokracie proti anexím, proti tomu, aby utlačované národy byly násilím drženy v hranicích anektujícího státu, je *odmítnutí jakékoli obrany vlasti* (podtrženo autory), která v období imperialismu znamená obranu práv vlastní buržoazie na utlačování a olupování cizích národů..."

Co to má znamenat? Jak tomu rozumět?

„Východiskem boje proti anexím je odmítnutí *jakékoli* obrany vlasti..." Ale vždyť za „obranu vlasti" lze považovat a dosud bylo *všeobecně* vžito považovat každou národní válku a každé národní povstání! Jsme proti anexím, *avšak*... chápeme to tak, že jsme proti válce anektovaných *za* jejich osvobození od těch, kdo je anektovali, že jsme proti povstání anektovaných, kteří se chtějí osvobodit od těch, kteří je anektovali! Cožpak to není anexionistické tvrzení?

Autoři tezí zdůvodňují své... prapodivné tvrzení tím, že „v období imperialismu" je obrana vlasti obranou práv vlastní buržoazie na utlačování cizích národů. To však platí *jedině* tehdy, jde-li o imperialistickou válku, tj. o válku *mezi* imperialistickými mocnostmi nebo skupinami mocností, kdy *obě* válčící strany nejen utlačují „cizí národy", ale také vedou válku *o to*, kdo má utlačovat *víc* cizích národů!

Autoři zřejmě pojímají „obranu vlasti" zcela jinak než

naše strana. My odmítáme „obranu vlasti" v *imperialistické* válce. To je řečeno nad slunce jasněji jak v manifestu[32] ústředního výboru naší strany, tak i v bernských rezolucích* přetištěných v brožuře Socialismus a válka[21], která vyšla v německém a francouzském jazyce. Zdůraznili jsme to *dvakrát* i v našich tezích (poznámky k 4. a 6. bodu)**. Autoři polských tezí zřejmě odmítají obranu vlasti *vůbec*, tj. *také tehdy, jde-li o národní válku*, snad proto, že považují národní války „v období imperialismu" za *nemožné*. Říkáme „snad", protože polští soudruzi tento názor ve svých tezích *nevysvětlili*.

Tento názor je jasně formulován v tezích německé skupiny Internacionála a v Juniově brožuře, jíž věnujeme zvláštní stať***. Abychom doplnili, co je tam řečeno, podotýkáme, že národní povstání anektované oblasti nebo země proti zemi, která anexi uskutečnila, je možné označovat výlučně jako povstání, a nikoli jako válku (zaslechli jsme takovou námitku, a proto ji uvádíme, třebaže nemůžeme tento terminologický spor brát vážně). V každém případě bude stěží někdo protestovat proti tomu, jestliže Belgie, Srbsko, Halič a Arménie, které byly anektovány, označí — *a označí správně* — své „povstání" proti tomu, kdo anexi uskutečnil, za „obranu vlasti". Polští soudruzi jsou tedy *proti* takovému povstání proto, že v těchto anektovaných zemích *rovněž* existuje buržoazie, která *rovněž* utlačuje nebo, přesněji řečeno, může utlačovat cizí národy, neboť se mluví jen o „jejím *právu* utlačovat". Při hodnocení určité války či určitého povstání se tedy nevychází z jeho *skutečného* společenského obsahu (boj utlačovaného národa proti národu utlačujícímu za své osvobození), nýbrž z toho, že buržoazie, která je nyní utlačována, by mohla realizovat své „*právo* na utlačování". Bude-li třeba Belgie v roce 1917 anektována Německem a v roce 1918 uskuteční povstání,

* Viz Sebrané spisy 26, Praha 1986, s. 39—48, 184—190. *Red.*

** Viz Sebrané spisy 27, Praha 1986, s. 278, 280. *Red.*

*** Viz tento svazek, s. 25—40. *Red.*

aby se osvobodila, polští soudruzi budou proti povstání, protože belgická buržoazie má „právo utlačovat cizí národy“!

Tato úvaha není ani za mák marxistická, ani za mák revoluční. Jestliže nechceme zradit socialismus, *musíme* podporovat *každé* povstání proti našemu úhlavnímu nepříteli, proti buržoazii velkých států, pokud to není povstání reakční třídy. Jestliže odmítneme podporovat povstání anektovaných oblastí, staneme se — objektivně vzato — anexionisty. Právě „v období imperialismu“, které je obdobím začínající sociální revoluce, podpoří dnes proletariát zvlášť důrazně povstání anektovaných oblastí, aby hned zítra nebo ještě dnes zaútočil proti buržoazii „velmoci“ oslabené tímto povstáním.

Polští soudruzi však jdou ve svém anexionismu ještě dál. Nejenže jsou proti povstání anektovaných oblastí, ale jsou dokonce proti *jakémukoli*, třeba i pokojnému obnovení jejich nezávislosti! Poslechněte si to!

„Sociální demokracie, která odmítá nést jakoukoli odpovědnost za důsledky utlačovatelské politiky imperialismu, která proti nim bojuje co nejdůrazněji, *neprosazuje ani v nejmenším, aby byly v Evropě vztyčeny nové hraniční sloupy, aby byly obnoveny sloupy, které strhl imperialismus.*“ (Podtrženo autory.)

Dnes „strhl imperialismus hraniční sloupy“ mezi Německem a Belgií, mezi Ruskem a Haličí. Mezinárodní sociální demokracie má být tedy proti jejich obnovení vůbec, ať se to stane jakkoli. V roce 1905, „v období imperialismu“, kdy autonomní norský parlament deklaroval oddělení od Švédska a válku Švédska proti Norsku, propagovanou švédskými reakcionáři, se nepodařilo zahájit jednak pro odpor švédských dělníků, jednak také pod vlivem mezinárodní situace imperialismu, měla být sociální demokracie proti oddělení Norska, neboť to nesporně znamenalo „vztyčit nové hraniční sloupy v Evropě“!!

To je už přímý, otevřený anexionismus. Není zapotřebí jej vyvracet, vyvrací se sám. Žádná socialistická strana

nemůže akceptovat toto stanovisko: „Jsme proti anexím vůbec, avšak pro Evropu anexe sankcionujeme nebo se s nimi smiřujeme, jestliže už byly uskutečněny...“

Je třeba věnovat ještě pozornost teoretickým zdrojům chyby, která přivedla naše polské soudruhy k takové očividné... „nehoráznosti“. Že není důvod takto vyčleňovat „Evropu“, o tom budeme ještě mluvit. Jiné zdroje chyby jsou zřejmé z těchto dvou vět tezí:

„Tam, kde imperialismus svou drtivou silou zasáhl už vytvořený kapitalistický stát, tam v brutální formě imperialistického útlaku dochází k politické a ekonomické koncentraci kapitalistického světa, která připravuje socialismus...“

Toto ospravedlňování anexí je struvismus[22], a ne marxismus. Ruští sociální demokraté, kteří pamatují devadesátá léta 19. století v Rusku, dobře znají tuto manýru překrucování marxismu, která je společným znakem pánů Struvů, Cunowů, Legienů a spol. Právě německých struvovců, takzvaných „sociálimperialistů“, se týká jiná teze (II, 3) polských soudruhů:

(Heslo sebeurčení) „umožňuje sociálimperialistům, dokazujícím iluzornost tohoto hesla, vydávat náš boj proti národnostnímu útlaku za historicky neudržitelnou sentimentalitu, a tím podlamovat důvěru proletariátu ve vědeckou zdůvodněnost sociálně demokratického programu...“

Autoři tedy pokládají stanovisko německých struvovců za „vědecké“! Gratulujeme!

Jenom jedna „maličkost“ otřásá tímto prapodivným argumentem, který má být hrozbou, že Lenschové, Cunowové a Parvusové mají na rozdíl od nás *pravdu:* tito Lenschové jsou totiž vlastně důslední lidé a v 8. a 9. čísle německého šovinistického časopisu Die Glocke[23] — úmyslně jsme ve svých tezích citovali právě tato čísla — Lensch dokazuje *zároveň* jak „vědeckou nezdůvodněnost“ hesla sebeurčení (polští sociální demokraté zřejmě došli k názoru, že *tato* Lenschova argumentace je nevyvratitelná, jak vy-

svítá z již citované úvahy v jejich tezích...), *tak i* „vědeckou nezdůvodněnost" hesla Proti anexím!!

Lensch totiž velmi dobře pochopil onu prostou pravdu, na kterou jsme upozorňovali polské kolegy, když nechtěli reagovat na naše konstatování, že neexistuje rozdíl — „ani ekonomický, ani politický", ani vůbec logický — mezi „uznáním" sebeurčení a „protestem" proti anexím. Jestliže polští soudruzi pokládají argumenty Lenschů proti sebeurčení za nevyvratitelné, pak musí uznat také *fakt*, že *všechny* tyto argumenty Lenschů jsou namířeny i proti boji proti anexím.

Teoretická chyba, která je základem všech úvah našich polských kolegů, je zavedla tak daleko, že se stali *nedůslednými anexionisty*.

5. PROČ JE SOCIÁLNÍ DEMOKRACIE PROTI ANEXÍM?

Z našeho hlediska je odpověď jasná: proto, že anexe je porušením práva národů na sebeurčení, nebo, řekneme-li to jinak, je jednou z forem národnostního útlaku.

Z hlediska polských sociálních demokratů je třeba *zvlášť* vysvětlovat, proč jsme proti anexím, a tímto vysvětlováním (I, 3 v tezích) se autoři nutně zaplétají do mnoha nových rozporů.

Uvádějí dva argumenty, jimiž chtějí „ospravedlnit", proč jsme (přes „vědecky fundované" argumenty Lenschů) proti anexím. První argument:

„Proti tvrzení, že anexe v Evropě jsou nutné, aby byl vojensky zabezpečen vítězný imperialistický stát, staví sociální demokracie fakt, že anexe jenom stupňují antagonismy, a tím zvyšují nebezpečí války..."

Tato odpověď Lenschům je nedostatečná, neboť jejich hlavním argumentem není, že je to nutné z vojenského hlediska, nýbrž to, že anexe jsou z *ekonomického* hlediska progresívní, neboť za imperialismu znamenají koncentraci.

Kde je tu logika, jestliže polští sociální demokraté uznávají progresivitu *takové* koncentrace, zatímco odmítají obnovovat v Evropě hraniční sloupy stržené imperialismem a přitom zároveň protestují *proti* anexím?

Dál. Nebezpečí *jakých* válek anexe stupňují? Nikoli válek imperialistických, neboť ty mají jiné příčiny; hlavními antagonismy v této imperialistické válce jsou bezesporu antagonismy mezi Anglií a Německem a mezi Ruskem a Německem. Zde anexe nebyly a nejsou. Jde o zvýšené nebezpečí *národních* válek a národních povstání. Jak je však možné na jedné straně prohlašovat národní války „v období imperialismu" za *nemožné* a na druhé straně zdůrazňovat „nebezpečí" národních válek? To je nelogické.

Druhý argument:

Anexe „vytvářejí propast mezi proletariátem vládnoucího národa a národa utlačovaného... Proletariát utlačovaného národa by se spojil se svou buržoazií a spatřoval by nepřítele v proletariátu vládnoucího národa. Místo internacionálního třídního boje proletariátu proti mezinárodní buržoazii by se proletariát rozštěpil a ideově demoralizoval..."

S těmito argumenty se plně ztotožňujeme. Je však logické, aby se v jedné a téže otázce současně formulovaly navzájem se vylučující argumenty? Ve 3. bodu I. oddílu tezí čteme uvedené argumenty, které v anexích spatřují *rozbití jednoty* proletariátu, avšak hned vedle, ve 4. bodu, se nám tvrdí, že v Evropě bychom měli být proti zrušení již uskutečněných anexí, být pro „výchovu dělnických mas utlačovaných i utlačujících národů k solidárnímu boji". Jestliže je zrušení anexí reakční „sentimentalita", pak *nelze* argumentovat tím, že anexe prohlubují „propast" mezi „proletariátem" a vedou k „rozbití jeho jednoty", potom je naopak třeba vidět v anexích předpoklad pro *sbližování* proletariátu různých národů.

My říkáme: Abychom byli s to uskutečnit socialistickou revoluci a svrhnout buržoazii, musejí se dělníci pevněji semknout a k tomuto pevnému semknutí napomáhá boj

za sebeurčení, tj. proti anexím. Zůstáváme důslední. Protože však polští soudruzi zastávají názor, že anexe v Evropě jsou „nezrušitelné" a že národní války „nejsou možné", potírají sami sebe, když bojují „proti" anexím argumenty, které vycházejí z národních válek! Totiž právě argumenty toho druhu, že anexe *ztěžují* sblížení a splynutí dělníků různých národů!

Jinak řečeno: Aby se polští sociální demokraté mohli postavit proti anexím, jsou nuceni používat argumenty z onoho teoretického arzenálu, který *sami* zásadně odmítají.

Mnohem názorněji je to vidět na otázce kolonií.

6. LZE V TÉTO OTÁZCE STAVĚT KOLONIE DO PROTIKLADU K „EVROPĚ"?

V našich tezích se praví, že za kapitalismu je požadavek okamžitého osvobození kolonií stejně „neuskutečnitelný" (tj. bez řady revolucí neuskutečnitelný a bez socialismu labilní) jako sebeurčení národů, volení úředníků lidem, demokratická republika aj. — a naproti tomu, že požadavek osvobození kolonií není nic jiného než „uznání práva národů na sebeurčení".

Polští soudruzi na žádný z těchto argumentů nereagovali. Pokusili se rozlišovat mezi „Evropou" a koloniemi. Jde-li pouze o Evropu, zaujímají postoj nedůsledných anexionistů, neboť odmítají zrušit anexe, byly-li již uskutečněny. Jde-li však o kolonie, bezpodmínečně požadují: „Pryč z kolonií!"

Ruští socialisté musí požadovat: „Pryč z Turkestánu, z Chivy, z Buchary atd.", ale propadnou prý „utopismu", „nevědecké" „sentimentalitě" apod., budou-li požadovat stejnou svobodu oddělení pro Polsko, Finsko, Ukrajinu a ostatní. Angličtí socialisté musí požadovat: „Pryč z Afriky, z Indie, z Austrálie", nikoli však z Irska. Jak lze teoreticky

zdůvodnit toto rozlišování, jehož nesprávnost přímo bije do očí? Této otázce se nelze vyhnout.

Hlavním „důkazem" odpůrců sebeurčení je „neuskutečnitelnost". Stejnou myšlenku poněkud v jiné podobě vyjadřuje poukazování na „ekonomickou a politickou koncentraci".

Je jasné, že koncentrace se realizuje *také* připojováním kolonií. Ekonomický rozdíl mezi koloniemi a evropskými národy — přinejmenším většinou evropských národů — spočíval především v tom, že kolonie sice byly vtahovány do směny *zboží*, nikoli však ještě do kapitalistické *výroby*. Imperialismus to změnil. Imperialismus znamená mimo jiné vývoz *kapitálu*. Kapitalistická výroba stále rychleji proniká do kolonií. Kolonie nelze vytrhnout ze závislosti na evropském finančním kapitálu. Z vojenského hlediska a stejně tak i z hlediska expanzívnosti (rozpínavosti) se kolonie mohou zpravidla oddělit jedině zároveň s přechodem k socialismu, kdežto za kapitalismu buď jako výjimka, anebo v důsledku řady revolucí a povstání jak v koloniích, tak i v metropolích.

V Evropě jsou závislé národy většinou kapitalisticky vyspělejší (i když ne všechny: Albánci, mnozí jinorodci* v Rusku) než v koloniích. Avšak právě to vyvolává proti národnostnímu útlaku a anexím mnohem větší odpor! Právě proto je vývoj kapitalismu v Evropě *zabezpečen* za jakýchkoli politických podmínek včetně oddělení *lépe* než v koloniích... „Tam," říkají polští soudruzi o koloniích (I, 4), „kapitalismus čeká ještě úkol samostatně rozvinout produktivní síly..." V Evropě je to ještě patrnější: kapitalismus v Polsku, ve Finsku, na Ukrajině, v Alsasku rozvíjí produktivní síly bezesporu ve větším rozsahu, rychleji a samostatněji než v Indii, v Turkestánu, v Egyptě a v jiných typických koloniích. Bez kapitálu není ve společnosti se zbožní výrobou možný ani samostatný, ani vůbec žádný

* — příslušníci neruských národů. *Čes. red.*

jiný rozvoj. V Evropě mají závislé národy jak *svůj vlastní* kapitál, tak i možnost snadno jej za nejrůznějších podmínek získat. Kolonie *svůj vlastní* kapitál nemají nebo téměř nemají a v podmínkách finančního kapitálu jej kolonie nemůže získat jinak, než že se podřídí politicky. Co potom vzhledem k tomu všemu znamená požadavek okamžitého a bezpodmínečného osvobození kolonií? Není snad jasné, že je takový požadavek mnohem „utopičtější" v onom vulgárním, deformovaně „marxistickém" smyslu slova „utopie", užívaném pány Struvy, Lenschi, Cunowy a po nich bohužel i polskými soudruhy? „Utopismem" se zde rozumí vlastně všechno, co je maloměšťácky všední, včetně všeho, co je revoluční. Avšak revoluční hnutí *všeho* druhu — tedy i hnutí národní — jsou v evropských poměrech reálnější, uskutečnitelnější, houževnatější, uvědomělejší a nesnadněji zdolatelná než v koloniích.

Socialismus, říkají polští soudruzi (I, 3), „bude s to poskytnout nevyspělým národům v koloniích *nezištnou pomoc na poli kultury, aniž* jim bude *vládnout*". Zcela správně! Avšak proč se domnívat, že velký národ, velký stát, který přejde k socialismu, nedokáže „nezištnou kulturní pomocí" získat malý utlačovaný národ v Evropě? Vždyť právě svoboda oddělení, kterou polští sociální demokraté „*poskytují*" koloniím, získá malé, avšak kulturní a politicky *náročné* utlačované národy v Evropě pro spojenectví s velkými socialistickými státy, neboť velký stát za socialismu bude znamenat: o tolik a tolik hodin práce denně *méně* a o tolik a tolik denního *výdělku* více. Masy pracujících zbavující se buržoazního jařma budou všemožně *usilovat* o spojenectví a splynutí s velkými a vyspělými socialistickými národy, aby získaly tuto „kulturní pomoc", jen když včerejší utlačovatelé nebudou uvědomělou demokratickou sebeúctu dlouho utlačovaného národa urážet, jen když ho zrovnoprávní ve všem, i ve výstavbě státu, i v pokusu vybudovat si „vlastní" stát. Za kapitalismu podobný „pokus" znamená války, izolovanost, uzavřenost, úzkoprsý egoismus privile-

govaných malých národů (Holandsko, Švýcarsko). Za socialismu nebudou nikde masy pracujících samy z ryze ekonomických, výše uvedených pohnutek souhlasit s uzavřeností, kdežto rozmanitost politických forem, svoboda vystoupit ze státního celku a zkušenosti z výstavby vlastního státu — to všechno bude, dokud neodumře jakýkoli stát vůbec, základem bohatého kulturního života, zárukou, že se proces dobrovolného sbližování a splývání národů urychlí.

Polští soudruzi se tím, že vyčleňují kolonie a stavějí je do protikladu k Evropě, dostávají do takového rozporu, který okamžitě boří celou jejich chybnou argumentaci.

7. MARXISMUS, NEBO PROUDHONISMUS?

Odvoláváme se na Marxovo stanovisko k oddělení Irska a polští soudruzi na to odpovídají výjimečně nikoli nepřímo, ale přímo. Co vlastně namítají? Odvolávat se na Marxovo stanovisko v letech 1848—1871 prý nemá „vůbec smysl". Toto neobyčejně břitké a rozhodné prohlášení je odůvodňováno tím, že Marx „současně" odmítal snahy „Čechů, jižních Slovanů a jiných"[24] po nezávislosti.

Odůvodnění je právě proto tak neobyčejně břitké, že je neobyčejně neprůkazné. Podle polských marxistů byl Marx prostě popleta, který říkal „jedním dechem" věci, jež si odporují. To je naprosto nesprávné a vůbec to není marxismus. Právě požadavek „konkrétního" rozboru, který polští soudruzi zdůrazňují, *ale neuplatňují*, nás nutí prozkoumat, zda odlišné Marxovo stanovisko k různým konkrétním „národním" hnutím nevyplývalo z *jednoho a téhož* socialistického světového názoru.

Víme, že Marx byl pro nezávislost Polska z hlediska zájmů *evropské* demokracie v jejím boji proti moci a vlivu — dalo by se říci proti nadvládě a dominujícímu reakčnímu

vlivu — carismu. Že bylo toto stanovisko správné, potvrdil velmi názorně a fakticky rok 1849, kdy ruská nevolnická armáda zardousila národně osvobozenecké a revolučně demokratické povstání v Uhrách. A od té doby až do Marxovy smrti, a dokonce ještě déle, až do roku 1890, kdy carismus ve spojenectví s Francií hrozil reakční válkou *neimperialistickému*, ale národně nezávislému Německu, byl Engels především a zejména pro boj proti carismu. Proto a jedině proto se Marx a Engels stavěli proti národnímu hnutí Čechů a jižních Slovanů. Stačí se podívat, co Marx a Engels psali v letech 1848—1849, aby si každý, kdo se zajímá o marxismus nikoli proto, aby jej odmítal, uvědomil, že Marx a Engels tehdy přímo a jednoznačně *stavěli proti sobě* „celé reakční národy", které byly „ruskými předsunutými hlídkami" v Evropě, a „revoluční národy": Němce, Poláky a Maďary. To je fakt. A tento fakt byl *tehdy nesporně* správně odůvodněn: v roce 1848 se revoluční národy bily za svobodu, jejímž hlavním nepřítelem byl carismus, kdežto Češi a jiní byli skutečně reakčními národy, předsunutými hlídkami carismu.

Co nám tedy říká tento konkrétní příklad, který je třeba zkoumat *konkrétně*, nechceme-li se zpronevěřit marxismu? Výhradně to, že 1. zájmy osvobození několika velkých a největších evropských národů jsou nadřazeny zájmům osvobozeneckého hnutí malých národů; 2. požadavek demokracie musí být chápán v celoevropském — dnes je třeba říci v celosvětovém — měřítku, a nikoli izolovaně.

Nic víc. Ani v nejmenším nebyla vyvrácena elementární socialistická zásada, na kterou Poláci zapomínají a které byl Marx *vždy* věrný, totiž že nemůže být svobodný národ, který utlačuje jiné národy[25]. Jestliže se konkrétní situace, před níž stál Marx v období dominujícího vlivu carismu v mezinárodní politice, bude opakovat například v takové formě, že několik národů zahájí socialistickou revoluci (jako v roce 1848 zahájily národy v Evropě buržoazně demokratickou revoluci), kdežto *ostatní* národy budou tvořit

hlavní pilíře buržoazní reakce — musíme se i my vyslovit pro revoluční válku proti nim, pro to, aby byly tyto národy „potřeny", aby byly zničeny všechny jejich předsunuté hlídky, i kdyby tu existovala jakákoli hnutí malých národů. Rozhodně tedy nesmíme odmítat příklady Marxovy taktiky — to by znamenalo vyznávat marxismus slovy, ale rozcházet se s ním skutky —, nýbrž vyvodit z jejich konkrétního rozboru nedocenitelná poučení pro budoucnost. Jednotlivé požadavky demokracie včetně sebeurčení nejsou ničím absolutním, nýbrž jsou *částečkou* všeobecně demokratického (dnes všeobecně socialistického) *světového* hnutí. Může se stát, že v jednotlivých konkrétních případech se částečka dostane do rozporu s celkem, a pak je třeba ji odvrhnout. Může se stát, že republikánské hnutí v některé zemi bude jen nástrojem klerikálních nebo finančně monarchistických intrik jiných zemí — pak toto určité, konkrétní hnutí *nesmíme* podporovat, bylo by však směšné vylučovat proto z programu mezinárodní sociální demokracie požadavek republiky.

Jak se vlastně změnila konkrétní situace od let 1848 až 1871 do let 1898—1916 (uvádím hlavní mezníky imperialismu jakožto období od španělsko-americké imperialistické války do evropské imperialistické války)? Carismus jasně a nesporně přestal být hlavní oporou reakce za prvé proto, že je podporován mezinárodním finančním kapitálem, zvláště francouzským, a za druhé v důsledku roku 1905. Předtím systém velkých národních států — evropských demokracií — přinášel světu demokracii a socialismus navzdory carismu.* Marx a Engels se imperialismu

* Rjazanov uveřejnil v Grünbergově Archívu dějin socialismu (1916, I)[140] velmi zajímavou Engelsovu stať[175] z roku 1866 o polské otázce. Engels zdůrazňuje, že proletariát musí uznat politickou nezávislost a „právo na sebeurčení" (right to dispose of itself) silných, velkých evropských národů, a poukazuje na nesmyslnost „národnostního principu" (zejména při jeho bonapartistickém uplatnění), tj. přirovnávání kteréhokoli malého národa k těmto velkým národům. „Pokud

nedožili. Nyní se vytvořil systém hrstky (pěti až šesti) „velkých" imperialistických mocností, z nichž každá utlačuje jiné národy; přitom je tento útlak jedním ze zdrojů umělého zpomalování pádu kapitalismu a umělého udržování oportunismu a sociálšovinismu světovládných imperialistických národů. Tehdy byla západoevropská demokracie, osvobozující největší národy, proti carismu, který využíval jednotlivá malá národní hnutí k reakčním cílům. Nyní *spojenectví* carského imperialismu s vyspělým kapitalistickým, evropským imperialismem, založené na společném útlaku řady národů, stojí proti socialistickému proletariátu, který je rozštěpen na proletariát šovinistický, „sociálimperialistický" a na proletariát revoluční.

V tom se situace konkrétně změnila a právě tuto změnu polští sociální demokraté ignorují, ačkoli slibují, že budou konkrétní. Z toho vyplývá konkrétní změna při *aplikaci* týchž socialistických zásad: *tehdy* především „proti carismu" (a proti některým hnutím malých národů, která *carismus* využíval proti demokracii) za velké, revoluční národy Západu. *Dnes* proti jednotné, už vyrovnané frontě imperialistických mocností, imperialistické buržoazie, sociálimperialistů, *za* to, aby byla *všechna* národní hnutí proti imperialismu využita ve prospěch socialistické revoluce. Čím *vyhraněnější* je dnes boj proletariátu proti společné imperialistické frontě, tím aktuálnější je zřejmě internacionalistická zásada, že „nemůže být svobodný národ, který utlačuje jiné národy".

Ve jménu doktrinářsky chápané sociální revoluce ignorovali proudhonovci mezinárodní úlohu Polska a nevěnovali pozornost národním hnutím. Naprosto stejně doktrinářsky si počínají polští sociální demokraté, kteří *rozbíjejí* internacionální frontu boje proti sociálimperialistům tím, že jim

jde o Rusko," říká Engels, „můžeme se o něm zmínit jen jako o držiteli spousty nakradeného majetku" (tj. utlačovaných národů), „který bude muset v den účtování vrátit."[26] Bonapartismus i carismus *využívají* hnutí malých národů ve *svůj* prospěch, *proti* evropské demokracii.

(objektivně) pomáhají svým kolísáním v otázce anexí. Je to totiž právě internacionální fronta proletářského boje, která se ve vztahu ke konkrétnímu postavení malých národů změnila: tehdy (v letech 1848—1871) měly malé národy význam jako potenciální spojenec buď „západní demokracie" a revolučních národů, anebo carismu; nyní (v letech 1898—1914) malé národy tento význam pozbyly; jejich význam spočívá nyní v tom, že jsou živnou půdou parazitismu, a tedy sociálimperialismu „velmocenských národů". Není důležité, zda se ještě před socialistickou revolucí osvobodí jedna padesátina nebo jedna setina malých národů, ale důležité je, že se proletariát v období imperialismu pod vlivem objektivních příčin rozdělil na dva mezinárodní tábory, z nichž jeden je demoralizován drobty padajícími ze stolu velmocenské buržoazie — mimo jiné i z dvojího nebo trojího vykořisťování malých národů — a druhý se nemůže osvobodit, pokud neosvobodí malé národy, pokud nebude vychovávat masy v protišovinistickém duchu, tj. tak, aby odmítaly anexe, tj. v duchu „sebeurčení".

Tento nejdůležitější aspekt polští soudruzi ignorují, *neposuzují* jej z hlediska, které je v období imperialismu rozhodující, neposuzují jej z hlediska dvou táborů mezinárodního proletariátu.

A zde jsou další názorné příklady jejich proudhonismu: 1. stanovisko k irskému povstání v roce 1916, o němž budeme ještě mluvit; 2. výrok v tezích (II, 3, na konci 3. bodu), že heslo socialistické revoluce „nesmí být ničím zastíráno". Avšak právě to je myšlenka hluboce protimarxistická: copak by bylo možné „zastřít" heslo socialistické revoluce tím, že je budeme *spojovat* s důsledně revolučním stanoviskem v každé, tedy i v národnostní otázce?

Polští sociální demokraté označují náš program za „nacionálreformistický". Porovnejte dva praktické návrhy: 1. pro autonomii (polské teze III, 4) a 2. pro svobodu oddělení. Vždyť tím a jedině tím se naše programy liší! Není snad jasné, že reformistický je právě první program na roz-

díl od druhého? Reformistická změna je taková změna, která nepodkopává základy moci vládnoucí třídy, vládnoucí třída si zachovává svou moc a činí jen ústupek. Revoluční změna podkopává základ moci. Reformistická změna v národnostním programu *neanuluje všechny* výsady vládnoucího národa, *nevytváří* úplnou rovnoprávnost, *neodstraňuje veškerý* národnostní útlak. „Autonomní" národ není rovnoprávný s „vládnoucím" národem; polští soudruzi by to museli postřehnout, kdyby zatvrzele neignorovali (přesně jako naši staří „ekonomisté") analýzu *politických* pojmů a kategorií. Autonomní Norsko jakožto součást Švédska mělo až do roku 1905 velmi širokou autonomii, ale rovnoprávné se Švédskem nebylo. Jedině svobodné oddělení Norska bylo *reálným faktem* a důkazem jeho rovnoprávnosti (přitom — dodejme v závorce — právě jeho svobodné oddělení vytvořilo základnu pro těsnější, demokratičtější sblížení, založené na rovnosti práv). Dokud bylo Norsko pouze autonomní, měla švédská aristokracie *jednu* výsadu navíc, ale tato výsada nebyla jen „oslabena" (podstata reformismu je v *oslabení* zla, nikoli v jeho likvidaci), nýbrž oddělením byla *plně odstraněna* (základní znak revolučnosti programu).

Mimochodem, autonomie jakožto reforma se principiálně liší od svobody oddělení jakožto revolučního opatření. O tom nelze pochybovat. Avšak reforma — jak je všeobecně známo — je v praxi často jen krokem k revoluci. Právě autonomie umožňuje národu, který je násilně držen v hranicích určitého státu, aby se definitivně konstituoval jako národ, shromáždil, rozpoznal a zorganizoval své síly a zvolil nejpříhodnější chvíli, kdy by... v „norském" duchu *deklaroval:* My, autonomní sněm toho a toho národa nebo toho a toho území, prohlašujeme, že imperátor celého Ruska přestal být králem polským atd. Obvykle se vyskytují „námitky", že takové otázky se řeší válkami, a ne deklaracemi. To je pravda, ve velké většině případů se tak děje válkami (stejně jako otázky formy vlády velkých států

se ve velké většině případů řeší pouze válkami nebo revolucemi). Nebude však na škodu zamyslet se nad tím, zda je *podobná* „námitka" proti politickému programu revoluční strany logická. Jsme snad proti válkám a revolucím, ke kterým dochází především *v zájmu* spravedlnosti a ve prospěch proletariátu, *za* demokracii a za socialismus?

„Nemůžeme však být pro válku mezi velkými národy, pro to, aby kvůli problematickému osvobození malého národa s deseti či dvaceti milióny obyvatel bylo vyvražděno dvacet miliónů lidí!" Ovšemže nemůžeme. Nikoli však proto, že vyškrtneme ze svého programu naprostou národnostní rovnost, ale proto, že zájmy demokracie *jedné* země je třeba podřizovat zájmům demokracie *několika nebo všech* zemí. Představme si, že mezi dvěma velkými monarchiemi leží jedna malá monarchie, jejíž bezvýznamný král je příbuzenskými a jinými svazky „poután" k monarchům obou sousedních zemí. Představme si dále, že vyhlásit republiku v malé zemi a vyhnat *jejího* monarchu by prakticky znamenalo válku mezi dvěma sousedními velkými zeměmi o znovunastolení toho či onoho monarchy malé země. Nelze pochybovat, že celá mezinárodní sociální demokracie a stejně tak i opravdu internacionalistická část sociální demokracie malé země *by byla* v tomto případě *proti tomu, aby monarchii nahradila republika.* Nahrazení monarchie republikou není absolutní požadavek, nýbrž jeden z demokratických požadavků, který je podřízen zájmům demokracie (a ovšem ještě více zájmům socialistického proletariátu) jakožto celku. Takový případ by asi nevyvolal mezi sociálními demokraty kterékoli země ani ty nejmenší neshody. Kdyby však z *tohoto* důvodu některý sociální demokrat navrhl, aby byl požadavek republiky z programu mezinárodní sociální demokracie vůbec vyškrtnut, určitě by byl považován za pomatence. Bylo by mu řečeno: Nelze přece zapomínat na elementární logický rozdíl mezi *zvláštním* a *obecným.*

Tento příklad nás z poněkud jiné strany přivádí k otázce

internacionalistické výchovy dělnické třídy. Může být tato výchova — na jejíž nezbytnost a zcela akutní důležitost jsou rozdílné názory mezi zimmerwaldskou levicí vyloučeny — *v konkrétních otázkách stejná* u národů velkých a utlačujících jako u národů malých, utlačovaných? U národů anektujících a u národů anektovaných?

Evidentně tomu tak být nemůže. Cesta k jednomu cíli, k úplné rovnoprávnosti, k nejtěsnějšímu sblížení a k pozdějšímu *splynutí všech* národů vede zde zřejmě různými konkrétními cestami — stejně jako třeba cesta k bodu nalézajícímu se uprostřed této stránky vede zleva od jednoho jejího okraje a zprava od protějšího okraje. Zapomene-li sociální demokrat velkého, utlačujícího, anektujícího národa, který je stoupencem jakéhokoli splynutí národů, třeba jen na chvíli, že „jeho" Mikuláš II., „jeho" Vilém, Jiří, Poincaré aj. *jsou rovněž pro splynutí* s malými národy (anexemi) — Mikuláš II. pro „splynutí" s Haličí, Vilém II. pro „splynutí" s Belgií apod. — pak bude takový sociální demokrat směšným doktrinářem v teorii a přisluhovačem imperialismu v praxi.

Pokud jde o internacionalistickou výchovu dělníků v utlačujících zemích, musí její těžiště spočívat především v tom, aby dělníci propagovali a hájili svobodu oddělení utlačovaných zemí. Bez toho internacionalismus *neexistuje*. Jsme oprávněni a povinni pranýřovat každého sociálního demokrata utlačujícího národa, který *neprovádí* takovou propagandu, jako imperialistu a jako ničemu. To je bezpodmínečný požadavek, i kdyby bylo oddělení možné a „uskutečnitelné" ještě před nastolením socialismu pouze v jednom z tisíce *případů*.

Jsme povinni vychovávat dělníky tak, aby byli k národnostním rozdílům „neteční". To je nesporné. Nesmíme je však vychovávat v duchu netečnosti *anexionistů*. Příslušník utlačujícího národa musí být „netečný" k otázce, zda malé národy podle svých sympatií patří *jeho nebo sousednímu* státu či samy sobě; bez takové „netečnosti" *není* sociálním

demokratem. Aby byl někdo sociálním demokratem-internacionalistou, *nesmí* myslet pouze na svůj národ, ale musí *nad zájmy svého národa* stavět zájmy všech národů, jejich všeobecnou svobodu a rovnoprávnost. „Teoreticky" se s tím všichni ztotožňují, ale v praxi projevují netečnost právě anexionistickou. V tom je kořen zla.

A naopak — sociální demokrat malého národa musí vidět těžiště své agitace v *druhém* slově naší obecné formulace: „dobrovolné *spojování*" národů. Může být, aniž se zpronevěří svým povinnostem internacionalisty, *jak* pro politickou nezávislost svého národa, *tak i* pro jeho připojení k sousednímu státu X, Y, Z apod. Ve všech případech však musí bojovat *proti* omezenosti, uzavřenosti a izolovanosti malého národa, za respektování celkového a obecného, za podřizování dílčích zájmů zájmům celku.

Lidé, kteří nepochopili podstatu této otázky, vidí „rozpor" v tom, že sociální demokraté utlačujících národů mají důsledně požadovat „svobodu *oddělení*", kdežto sociální demokraté utlačovaných národů „svobodu *spojování*". Jestliže se však nad tím trochu zamyslíme, ukáže se, že *jiná* cesta k internacionalismu a ke splynutí národů, jiná cesta k tomuto cíli, vycházíme-li *z dané* situace, neexistuje a existovat nemůže.

A tím jsme se dostali ke *zvláštní* situaci holandské a polské sociální demokracie.

8. ZVLÁŠTNÍ A OBECNÝ ASPEKT V POSTOJI HOLANDSKÝCH A POLSKÝCH SOCIÁLNÍCH DEMOKRATŮ-INTERNACIONALISTŮ

Je zcela nesporné, že holandští a polští marxisté, kteří jsou proti sebeurčení, patří k nejlepším revolučním a internacionalistickým silám v mezinárodní sociální demokracii.

Jak je tedy *možné*, že jejich teoretické úvahy jsou, jak jsme viděli, chybou na chybě? Že ani jediná všeobecná úvaha není správná, že to není nic než „imperialistický ekonomismus"?

To vše se vůbec nedá vysvětlit zvlášť špatnými subjektivními vlastnostmi holandských a polských soudruhů, nýbrž *specifickými* objektivními podmínkami jejich zemí. Obě země jsou 1. malé a bezmocné v nynějším „systému" velmocí; 2. zeměpisně obě leží mezi nejurputněji soupeřícími a nesmírně silnými imperialistickými dravci (Anglie a Německo; Německo a Rusko); 3. v obou se zachovaly nadmíru živé vzpomínky a tradice z dob, kdy obě *samy* byly „velmocemi": Holandsko bylo silnější koloniální velmocí než Anglie; Polsko bylo vyspělejší a silnější velmocí než Rusko a Prusko; 4. obě si dodnes podržely výsady utlačovat cizí národy: holandský buržoa vládne nesmírně bohaté holandské Indii*, polský statkář utlačuje ukrajinského a běloruského „chłopa", polský buržoa Žida apod.

Něco tak osobitého, plynoucího ze spojení těchto čtyř specifických podmínek v postavení Irska, Portugalska (které bylo jistou dobu anektováno Španělskem), Alsaska, Norska, Finska, Ukrajiny, lotyšské či běloruské oblasti a mnoha jiných, nenajdete. A právě v této specifičnosti je *celá podstata* věci! Když se holandští a polští sociální demokraté vyslovují proti sebeurčení na základě *obecných* argumentů, tj. argumentů týkajících se jak imperialismu, tak socialismu, jak demokracie, tak národnostního útlaku vůbec, pak lze skutečně říci, že hromadí chybu na chybu. Postačí však jenom odstranit tuto zjevně chybnou *slupku* obecných argumentů a podívat se na *podstatu* věci z hlediska *specifických* podmínek Holandska a Polska a jejich zvláštní postavení se hned stane *pochopitelným* a zcela logickým. Bez obavy, že to bude paradoxní, lze říci, že když holandští

* — oficiální název Nizozemská východní Indie, dnešní Indonésie. *Čes. red.*

a polští marxisté tak zaníceně protestují proti sebeurčení, neříkají vůbec to, co chtějí říci, neboli nechtějí vůbec říci to, co říkají*.

Jeden příklad jsme již uvedli v našich tezích**. Gorter je proti sebeurčení *své* země, ale *pro* sebeurčení holandské Indie utlačované „jeho" národem! Překvapuje pak, že v něm vidíme upřímnějšího internacionalistu, jehož názory jsou nám bližší, než v lidech, kteří *takto* uznávají sebeurčení — tak deklarativně a tak pokrytecky jako Kautsky v Německu a Trockij a Martov v Rusku? Z obecných a stěžejních zásad marxismu bezpodmínečně vyplývá povinnost bojovat za svobodu oddělení oněch národů, které „můj vlastní" národ utlačuje, avšak rozhodně z nich nevyplývá nutnost klást hlavní důraz právě na nezávislost Holandska, které trpí především omezenou, zkostnatělou, zištnou a otupující uzavřeností: Ať se děje co se děje, nás to nezajímá, „my" se spokojíme se svou starou kořistí a s jejím nejbohatším „zbytečkem", s Indií; na ostatním už „nám" nezáleží!

Jiný příklad. Polský sociální demokrat Karl Radek, který si získal zvlášť velké zásluhy svým rozhodným bojem za internacionalismus, jejž prosazoval v německé sociální demokracii po vypuknutí války, v článku Právo národů na sebeurčení[290] (Lichtstrahlen[28] — pruskou cenzurou zakázaný levicově radikální měsíčník redigovaný J. Borchardtem — 5. prosince 1915, III. ročník, č. 3) prudce napadá sebeurčení, když mimochodem ve svůj prospěch uvádí *pouze* holandské a polské autority a argumentuje mimo jiné takto: Sebeurčení živí myšlenku, „jako by povinností sociální demokracie bylo podporovat každý boj za nezávislost".

* Připomeňme, že *všichni* polští sociální demokraté ve své zimmerwaldské deklaraci[17] *uznali* sebeurčení *jako takové*, jenom v poněkud jiné formulaci.[27]

** Viz Sebrané spisy 27, Praha 1986, s. 280. *Red.*

Z hlediska *obecné* teorie je tento argument přímo pobuřující, neboť je zjevně nelogický: za prvé, žádný jednotlivý požadavek demokracie nemůže být zneužit, jestliže je zvláštní podřizováno obecnému; nejsme povinni podporovat ani „každý" boj za nezávislost, ani „každé" republikánské nebo protiklerikální hnutí. Za druhé, neexistuje a nemůže existovat *žádná* formulace týkající se boje proti národnostnímu útlaku, která by netrpěla *týmž* „nedostatkem". Sám Radek v Berner Tagwacht (1915, č. 253) použil formulaci: „proti starým i novým anexím". Každý polský nacionalista z této formulace logicky „vyvodí": „Polsko je anektováno, ale já jsem proti anexi, *tj.* jsem pro nezávislost Polska." Nebo Rosa Luxemburgová, tuším v článku z roku 1908[29], vyslovila názor, že stačí formulace: „proti národnostnímu útlaku". Avšak každý polský nacionalista řekne — *a plným právem* —, že anexe je *jednou* z forem národnostního útlaku, a *tedy* — atd.

Vezměme si však místo těchto obecných argumentů *specifické* podmínky Polska: jeho nezávislost je *nyní* „neuskutečnitelná" bez válek nebo revolucí. Být pro celoevropskou válku jenom a pouze kvůli obnovení nezávislosti Polska znamená být nacionalistou toho nejhoršího ražení a stavět zájmy nevelkého počtu Poláků nad zájmy stamiliónů lidí strádajících válkou. A přece jsou právě takoví, např. „fraci" (pravice PSS)[30], kteří jsou socialisty pouze slovy a v porovnání s nimiž mají polští sociální demokraté tisíckrát pravdu. Vytyčovat heslo nezávislosti Polska *dnes*, za *daného* vzájemného vztahu *sousedních* imperialistických mocností, znamená skutečně hnát se za utopií, propadat omezenému nacionalismu a zapomínat na předpokládanou celoevropskou nebo alespoň ruskou a německou revoluci. Stejně tak razit heslo svobody spolčování v Rusku v letech 1908—1914 jako heslo samostatné znamenalo hnát se za utopií, a tím objektivně podporovat stolypinovskou dělnickou stranu (nyní potresovovsko-gvozděvovskou, což je ostatně jedno a totéž). Bylo by však absurdní, kdybychom

požadavek svobody spolčování z programu sociální demokracie vyškrtávali.

Třetí — a snad nejzávažnější příklad. V polských tezích (III, konec bodu 2) čteme v neprospěch myšlenky polského nezávislého nárazníkového státu, že to je „čirá utopie malých, bezmocných skupin. Kdyby byla tato myšlenka realizována, znamenalo by to ustavit malý polský okleštěný stát, který by byl vojenskou kolonií té či oné skupiny velmocí, hříčkou jejich vojenských a hospodářských zájmů, sférou vykořisťování cizím kapitálem, bojištěm v budoucích válkách." To všechno je velmi *správné*, pokud jde o *odmítnutí* hesla nezávislosti Polska *dnes*, neboť ani revoluce uskutečněná pouze v Polsku by nemohla nic změnit a odvedla by pozornost polských mas od *hlavního* úkolu: od úkolu spojit jejich boj s bojem ruského a německého proletariátu. To není paradox, nýbrž fakt, že polský proletariát jako takový může dnes pomoci věci socialismu a svobody, *a to i polské*, jedině *společným* bojem s proletáři sousedních zemí proti nacionalistům, *kteří vidí pouze Polsko*. Nelze popírat, že si polští sociální demokraté získali v boji proti těmto nacionalistům obrovské dějinné zásluhy.

Avšak tytéž argumenty, které jsou správné z hlediska *specifických* polských podmínek v *daném* období, jsou zjevně nesprávné v oné *obecné* formě, jež jim byla vtisknuta. Dokud budou války, bude Polsko vždy bojištěm ve válkách mezi Německem a Ruskem, což není argument proti větší politické svobodě (a tedy politické nezávislosti) v obdobích mezi válkami. Totéž platí i o argumentu, který se týká vykořisťování cizím kapitálem a úlohy hříčky cizích zájmů. Polští sociální demokraté nemohou nyní razit heslo nezávislosti Polska, neboť Poláci jako proletářští internacionalisté nemohou pro to udělat *nic*, aniž začnou podobně jako „fraci" poníženě přisluhovat *jedné* z imperialistických monarchií. Avšak ruským a německým dělníkům *není* lhostejné, zda se budou podílet na anexi Polska (což znamená vychovávat německé a ruské dělníky a rolníky v du-

chu nejhanebnějšího chámství a smiřování se s úlohou katana cizích národů), anebo zda bude Polsko nezávislé.

Jde bezesporu o velmi spletitou situaci, z níž ovšem existuje východisko, umožňující, aby *všichni* účastníci zůstali internacionalisty: postačí, když ruští a němečtí sociální demokraté budou pro Polsko požadovat bezpodmínečnou „*svobodu* oddělení"; když polští sociální demokraté budou usilovat o jednotu proletářského boje v malé zemi i ve velkých zemích a nebudou přitom razit pro dané období nebo pro daný časový úsek heslo nezávislosti Polska.

9. ENGELSŮV DOPIS KAUTSKÉMU

Kautsky, tehdy ještě marxista, uveřejnil ve své brožuře Socialismus a koloniální politika[222] (Berlín, 1907) dopis, který mu napsal Engels 12. září 1882 a který je pro otázku, jež nás zajímá, neobyčejně důležitý; cituji hlavní část tohoto dopisu[169]:

„Podle mého názoru se vlastní kolonie, tj. země osídlené evropským obyvatelstvem, jako Kanada, Kapsko, Austrálie, vesměs osamostatní; naproti tomu pouze porobené země obydlené domorodci, Indie, Alžírsko, holandské, portugalské a španělské državy, bude muset dočasně převzít proletariát a vést je co nejrychleji k samostatnosti. Jak se bude tento proces vyvíjet, těžko říci, Indie možná provede revoluci, dokonce je to velmi pravděpodobné, a poněvadž osvobozující se proletariát nemůže vést koloniální války, bude se tomu muset nechat volný průběh, přičemž se to samozřejmě neobejde bez všelijakého ničení, ale něco takového je už nerozlučně spojeno s každou revolucí. Totéž by se mohlo odehrát i někde jinde, například v Alžírsku a v Egyptě, a bylo by to *pro nás* určitě to nejlepší. Budeme mít dost práce doma. Jakmile bude reorganizována Evropa a Severní Amerika, vznikne tím taková mohutná síla a takový příklad, že se polocivilizované země

samy připojí; o to se už postarají ekonomické potřeby. Ale jakými sociálními a politickými fázemi budou pak ještě tyto země muset projít, než rovněž dospějí k socialistické organizaci, o tom myslím můžeme dnes pronášet jen dost jalové hypotézy. Pouze jedno je jisté: *vítězný proletariát by nemohl žádný cizí národ nějak obšťastňovat proti jeho vůli, aniž by tím podkopal své vlastní vítězství.* Tím se přirozeně nikterak nevylučují obranné války nejrůznějšího druhu."[31]

Engels se vůbec nedomnívá, že by „ekonomický moment" sám od sebe a bezprostředně vyřešil všechny obtíže. Ekonomický převrat dá podnět *všem* národům, aby *usilovaly* o socialismus; zároveň jsou však možné jak revoluce — proti socialistickému státu —, tak i války. Politika se nevyhnutelně přizpůsobí ekonomice, nepřizpůsobí se jí však hned a nepřizpůsobí se jí hladce, ani jednoduše, ani bezprostředně. Engels vytyčuje jako „nepochybnou" jen jedinou, jednoznačně internacionalistickou zásadu, kterou aplikuje na *všechny* „cizí národy", tj. nejen na koloniální: obšťastňovat cizí národy proti jejich vůli by znamenalo podkopávat vítězství proletariátu.

Proletariát se nestane svatým a nebude pojištěn proti chybám a slabinám jen proto, že uskuteční sociální revoluci. Avšak možné chyby (i zištné zájmy — pokusy žít na cizí účet) jej nevyhnutelně přimějí uvědomit si tuto pravdu.

My všichni, levicoví zimmerwaldovci, jsme přesvědčeni o tom, o čem byl přesvědčen například i Kautsky až do roku 1914, kdy přešel od marxismu k obraně šovinismu, že totiž socialistickou revoluci je zcela možné uskutečnit *v nejbližší* budoucnosti, „z dneška na zítřek", jak se kdysi vyjádřil právě Kautsky. Národnostní antipatie tak rychle nezmizí; nenávist národa utlačovaného k utlačujícímu — a plně oprávněná — po nějakou dobu *potrvá;* zmizí teprve *po* vítězství socialismu a *po* definitivním konstituování zcela demokratického vztahu mezi národy. Chceme-li být věrni socialismu, musíme již nyní uskutečňovat internacionalistickou výchovu mas, kterou nelze v utlačujících náro-

dech realizovat bez propagování svobody utlačovaných národů oddělit se.

10. IRSKÉ POVSTÁNÍ V ROCE 1916

Naše teze byly napsány před tímto povstáním, které by nám mělo poskytnout materiál k ověření teoretických názorů.

Z názorů odpůrců sebeurčení vyplývá závěr, že vitalita malých národů utlačovaných imperialismem se již vyčerpala, že tyto národy nemohou už v odporu proti imperialismu sehrát žádnou úlohu, že podpora jejich ryze národních snah nepovede k ničemu apod. Zkušenosti z imperialistické války v letech 1914—1916 takové závěry vyvracejí *na faktech.*

Válka byla pro západoevropské národy, pro celý imperialismus obdobím krize. Každá krize odstraňuje to, co je konvenční, strhává vnější slupku, účtuje s tím, co se přežilo, a odhaluje hlubší hybné páky a síly. Co však odhalila, pokud jde o hnutí utlačovaných národů? V koloniích to byla řada pokusů o povstání, která se ovšem utlačující národy ze všech sil snažily za pomoci válečné cenzury utajit. Nicméně je známo, že Angličané brutálně potlačili vzpouru svých indických vojsk v Singapuru; že se vyskytly pokusy o povstání ve francouzském Annamu* (viz Naše slovo[32]) a v německém Kamerunu (viz Juniovu brožuru**); že v Evropě se jednak vzbouřilo Irsko, jež „svobodymilovní" Angličané pacifikovali popravami, ale neopovážili se zavést všeobecnou vojenskou povinnost Irů; jednak že rakouská vláda odsuzovala k smrti poslance českého sněmu „pro velezradu" a pro týž „zločin" střílela celé české pluky.

Tento výčet není ovšem ani zdaleka úplný. A přesto do-

* Annam, dnešní Trung Bo, střední část Vietnamu. *Čes. red.*

** Viz tento svazek, s. 25—40. *Red.*

kazuje, že plaménky národních povstání *v souvislosti* s krizí imperialismu vyšlehávaly *jak* v koloniích, *tak* v Evropě, že se národní sympatie a antipatie projevily i přes drakonické hrozby a represálie. A přece krize imperialismu ještě ani zdaleka nevyvrcholila: moc imperialistické buržoazie nebyla ještě podlomena (válka „do vyčerpání" může k tomu nakonec vést, ale ještě nepřivedla); proletářská hnutí v imperialistických zemích jsou ještě velmi slabá. Co se však stane, až válka způsobí úplné vyčerpání nebo až se moc buržoazie třeba jen v jedné zemi zakymácí pod údery proletářského boje tak, jako se zakymácela moc carismu v roce 1905?

V listu Berner Tagwacht, který je orgánem zimmerwaldovců včetně některých levicových sil, vyšel 9. května 1916 článek o irském povstání, podepsaný iniciálami K. R. a nazvaný Už jim dohráli[289]. Irské povstání bylo zkrátka prohlášeno za „puč", neboť prý „irská otázka byla otázkou agrární", rolníci byli uspokojeni reformami a nacionální hnutí bylo nyní „ryze městským, maloburžoazním hnutím, jež přes velký povyk, který vyvolalo, nemělo přílišnou sociální podporu".

Není divu, že toto hodnocení, nehorázné svým doktrinářstvím a pedantstvím, se shodlo s hodnocením z pera ruského nacionálliberála, kadeta pana A. Kulišera (Reč[33], č. 102 z 15. dubna 1916), který povstání rovněž pohrdlivě označil jako „dublinský puč".

Doufejme, že podle přísloví Každé zlo je k něčemu dobré nyní mnozí soudruzi, kteří si neuvědomovali, do jakého bahna zabředávají, odmítají-li „sebeurčení" a přezírají-li národní hnutí malých národů, pod vlivem této „náhodné" shody mezi stanoviskem představitele imperialistické buržoazie a stanoviskem sociálního demokrata prohlédnou!!

O „puči" lze ve vědeckém slova smyslu mluvit jedině tehdy, když se pokus o povstání omezil na pouhý kroužek spiklenců nebo naivních maniaků, ale v masách nevzbudil žádné sympatie. Irské národní hnutí, které se vyvíjelo celá

staletí a zažilo různé etapy a kombinace třídních zájmů, se mimo jiné projevilo v masovém irském národním kongresu v Americe (Vorwärts, 20. 3. 1916), který se vyslovil pro nezávislost Irska, projevilo se v pouličních bojích části městské maloburžoazie *a části dělníků*, po dlouhodobé agitaci v masách, po demonstracích, po zákazu novin apod. Kdo *takové* povstání označuje za puč, ten je buď nejhorší reakcionář, anebo doktrinář, který vůbec není schopen představit si sociální revoluci jako živý jev.

Domnívat se totiž, že sociální revoluce je *myslitelná* bez povstání malých národů v koloniích a v Evropě, bez bouřlivých revolučních projevů části maloburžoazie i *se všemi jejími předsudky*, bez hnutí neuvědomělých proletářských a poloproletářských mas proti statkářskému, církevnímu, monarchistickému, národnostnímu a jinému útlaku, domnívat se něco takového znamená *zříkat se sociální revoluce*. Asi by se mělo na jednom místě seřadit jedno vojsko a zvolat „My jsme pro socialismus!" a na jiném místě by se mělo seřadit jiné vojsko a zvolat „My jsme pro imperialismus!" To potom bude sociální revoluce! Hanobit irské povstání jako „puč" bylo možné jedině z takového pedantsky směšného hlediska.

Kdo očekává „čistou" sociální revoluci, ten se jí *nikdy* nedočká. Takový člověk je revolucionář jen slovy, avšak skutečnou revoluci nechápe.

Revoluce v Rusku v roce 1905 byla revoluce buržoazně demokratická. Tvořila ji řada bitev *všech* nespokojených tříd, skupin a vrstev obyvatelstva. Byly mezi nimi masy s nejprimitivnějšími předsudky, s nejmlhavějšími a nejfantastičtějšími cíli boje, byly mezi nimi skupinky, které braly peníze od Japonců, byli mezi nimi spekulanti a dobrodruzi atd. *Objektivně* hnutí mas rozkládalo carismus a klestilo cestu demokracii, a proto je vedli třídně uvědomělí dělníci.

Socialistická revoluce v Evropě *nemůže být* ničím jiným než výbuchem masového boje všech utlačovaných a ne-

spokojených. Nutně se jí zúčastní část maloburžoazie a zaostalých dělníků — kdyby se jí nezúčastnili, *nebyl by masový* boj možný, nebyla by možná *žádná* revoluce — a stejně nezbytně budou do hnutí vnášet své předsudky, své reakční představy, své slabiny a chyby. Avšak *objektivně* budou útočit na *kapitál* a třídně uvědomělý předvoj revoluce, vyspělý proletariát, který vyjádří tuto objektivní pravdu různorodého a nejednotného, pestrého a navenek roztříštěného masového boje, dokáže tento boj sjednotit a usměrnit, vybojovat moc, zmocnit se bank, vyvlastnit všemi nenáviděné (třebaže z různých příčin!) trasty a uskutečnit jiná diktátorská opatření, jež ve svém komplexu povedou ke svržení buržoazie a k vítězství socialismu, které se ani zdaleka hned „neočistí" od maloburžoazního balastu.

Sociální demokracie, jak čteme v polských tezích (I, 4), „musí využít boj mladé koloniální buržoazie proti evropskému imperialismu *k zostření revoluční krize v Evropě*". (Podtrženo autory.)

Není snad jasné, že v *tomto* smyslu stavět Evropu do protikladu ke koloniím je už vůbec nepřípustné? Boj utlačovaných národů *v Evropě*, který může vyústit až v povstání a pouliční boje, až v porušení železné kázně v armádě a nastolení stanného práva, tento boj „vyhrotí revoluční krizi v Evropě" nepoměrně silněji než mnohem rozsáhlejší povstání v odlehlé kolonii. Úder stejné síly zasazený moci anglické imperialistické buržoazie povstáním v Irsku má stokrát větší politický význam než úder zasazený v Asii nebo v Africe.

Francouzský šovinistický tisk nedávno oznámil, že v Belgii vyšlo 80. číslo ilegálního časopisu Libre Belgique. Francouzský šovinistický tisk sice velmi často lže, tato zpráva se však zdá pravdivá. Zatímco si šovinistická a kautskistická německá sociální demokracie za dvě léta války nevybudovala svobodný tisk a lokajsky snáší jařmo válečné cenzury (jedině levicové radikální síly vydávaly

brožury a proklamace bez cenzury, což je ctí), ujařmený kulturně vyspělý národ reaguje na neslýchanou brutalitu vojenského útlaku založením orgánu revolučního protestu! Dialektika dějin je taková, že malé národy, které jsou jako *samostatný* činitel v boji proti imperialismu bezmocné, jsou jedním z rozkladných prvků, jedním z bacilů napomáhajících tomu, aby na scénu vstoupila *opravdová* síla proti imperialismu, totiž socialistický proletariát.

Generální štáby se za nynější války usilovně snaží využít každé národní a revoluční hnutí v táboře svých protivníků — Němci irské povstání, Francouzi české hnutí apod. A ze svého hlediska si počínají zcela správně. Opravdový postoj k opravdové válce vyžaduje využít sebemenší slabosti protivníka a chopit se každé příležitosti, a to tím spíše, že nelze předem uhodnout, v které chvíli a s jakou silou „vybuchne" tu či onde ten či onen sud prachu. Byli bychom velmi špatní revolucionáři, kdybychom ve velké osvobozenecké válce proletariátu za socialismus nedovedli využít k vyhrocení a prohloubení krize *každé* hnutí lidu proti *jednotlivým* útrapám, které imperialismus přináší. Kdybychom začali na jedné straně prohlašovat a do omrzení omílat, že jsme „proti" jakémukoli národnostnímu útlaku, a na druhé straně označovali jako „puč" hrdinné povstání nejaktivnější a nejinteligentnější části některých tříd utlačovaného národa proti utlačovatelům, klesli bychom stejně hluboko jako kautskisté.

Neštěstím Irů je, že povstali v nevhodnou dobu, kdy evropské povstání proletariátu *dosud* nedozrálo. Kapitalismus není tak harmonicky uspořádán, aby se různá ohniska povstání hned spojovala v jediné povstání, bez nezdarů a porážek. Naproti tomu právě okolnost, že povstání nevznikají současně, že jsou různého druhu a že propukají na různých místech, je zárukou šířky a hloubky všeobecného hnutí; jedině z praxe revolučních hnutí, která vznikla v nevhodnou dobu a jsou ojedinělá, roztříštěná, a proto neúspěšná, získají masy zkušenosti, poučí se, zkoncentrují

síly, poznají své opravdové vůdce — socialistické proletáře, a tím připraví všeobecný nápor, stejně jako jednotlivé stávky, demonstrace městské i celonárodní, vzpoury v armádě, rolnické bouře atd. připravily všeobecný nápor v roce 1905.

11. ZÁVĚR

Požadavek sebeurčení národů sehrál v naší stranické agitaci, přes nesprávné tvrzení polských sociálních demokratů, nemenší úlohu než například požadavek ozbrojení lidu, odluka církve od státu, volení úředníků lidem a jiné požadavky označované šosáky za „utopické". A naopak, oživení národních hnutí po roce 1905 vyvolalo přirozeně i oživení naší agitace: přineslo řadu článků v letech 1912—1913 i rezoluci naší strany z roku 1913, která přesně a „protikautskisticky" (tj. nesmiřitelně vůči ryze deklarativnímu „uznání") vymezila *podstatu* věci.*

Již tehdy vyšel najevo fakt, který nelze obcházet: oportunisté různých národů, Ukrajinec Jurkevyč, bundovec Libman, ruský přisluhovač Potresova a spol. — Semkovskij, *podpořili* argumenty Rosy Luxemburgové *proti* sebeurčení! To, co bylo u polské sociální demokratky jen nesprávným teoretickým zobecněním *specifických* podmínek hnutí v Polsku, se v praxi, v širších souvislostech, v podmínkách ne malého, ale velkého státu, v mezinárodním, a ne v úzce polském měřítku, ihned *objektivně* projevilo jako oportunistická podpora velkoruského imperialismu. Dějiny *směrů* politického myšlení (na rozdíl od názorů jednotlivců) potvrdily správnost našeho programu.

A nyní zjevní sociálimperialisté typu Lensche přímo vystupují proti sebeurčení i proti odmítání anexe. Kautskisté ovšem sebeurčení pokrytecky uznávají — a u nás

* Viz Sebrané spisy 24, Praha 1985, s. 85—87. *Red.*

v Rusku jdou touto cestou Trockij a Martov. Slovy jsou *oba* pro sebeurčení, stejně jako Kautsky. Ale ve skutečnosti? U Trockého — vezměme si jeho články Národ a hospodářství[111] v listu Naše slovo — vidíme jeho obvyklý eklekticismus: na jedné straně hospodářství národy spojuje, na druhé straně je národnostní útlak rozděluje. A k čemu to vede? K tomu, že toto pokrytectví zůstává neodhaleno, agitace je stále těžkopádná, neboť se nedotýká toho, co je hlavní, základní, podstatné a praxi blízké: vztahu k národu, utlačovanému „mým" národem. Martov a jiní zahraniční sektáři raději prostě zapomněli — zapomínat se vyplácí! —, jak jejich kolega a spolupracovník Semkovskij bojoval proti sebeurčení. V legálním tisku gvozděvovců (Naš golos[34]) Martov *podporoval* sebeurčení a dokazoval nespornou pravdu, že v imperialistické válce sebeurčení *zatím* nezavazuje k účasti apod., ale vyhnul se tomu hlavnímu — a vyhýbá se tomu i v ilegálním, svobodném tisku! —, že totiž Rusko *i v době míru* překonalo světový rekord v utlačování národů imperialismem, a to imperialismem daleko surovějším, hluboce středověkým, ekonomicky zaostalým a vojenskobyrokratickým. Ruský sociální demokrat, který „uznává" sebeurčení národů přibližně stejně, jako je uznávají pánové Plechanov, Potresov a spol., tj. který nebojuje za svobodu oddělení národů utlačovaných carismem, je *ve skutečnosti* imperialista a přisluhovač carismu.

Ať jsou subjektivní „dobré" úmysly Trockého a Martova jakékoli, objektivně svým opatrnictvím podporují ruský sociálimperialismus. Období imperialismu udělalo ze všech „velmocí" utlačovatele řady národů a vývoj imperialismu nevyhnutelně povede k jasnějšímu vymezení směrů v této otázce i v mezinárodní sociální demokracii.

Napsáno v červenci 1916
Otištěno v říjnu 1916
v časopisu Sbornik Social-demokrata, č. 1
Podepsán N. Lenin

Podle textu časopisu

„IMPERIALISTICKÝ EKONOMISMUS" JAKO NOVĚ VZNIKAJÍCÍ SMĚR[35]

Staří „ekonomisté" z let 1894—1902 uvažovali následujícím způsobem. Názory narodniků jsou vyvráceny. V Rusku zvítězil kapitalismus. Politické revoluce tedy nepřicházejí v úvahu. Z toho plyne tento praktický závěr: buď ponechat „dělníkům hospodářský boj a liberálům boj politický", což je přemet doprava, anebo místo politické revoluce vyhlásit generální stávku k uskutečnění socialistického převratu. A to je přemet doleva, který byl předveden v jedné, dnes už zapomenuté brožuře ruského „ekonomisty" z konce devadesátých let.[36]

Nyní vzniká nový „ekonomismus", který dělá ve svých úvahách dva obdobné přemety: „doprava" — jsme proti „právu na sebeurčení" (tj. proti osvobození utlačovaných národů a boji proti anexím — to ještě není domyšleno nebo dopovězeno); „doleva" — jsme proti minimálnímu programu (tj. proti boji za reformy a za demokracii), neboť to „odporuje" socialistické revoluci.

Je tomu už víc než rok, kdy tento vznikající směr zaregistrovalo několik soudruhů, a to na bernské poradě na jaře 1915[37]. Tehdy naštěstí zastával ideje „imperialistického ekonomismu" až do konce porady jen jeden soudruh, jenž je také písemně zformuloval jako zvláštní „teze", ale setkal se přitom se *všeobecným* nesouhlasem. *Nikdo* se k těmto tezím nepřipojil.

K tezím téhož soudruha proti sebeurčení se později připojili ještě dva (aniž si uvědomovali, že tato otázka je nerozlučně spjata se všeobecným stanoviskem právě zmíněných „tezí").[38] Pak se objevil „holandský program"[39]

z února 1916, uveřejněný v 3. čísle bulletinu mezinárodní socialistické komise, který *rázem* odhalil toto „nedorozumění" a *znovu* přiměl autora původních „tezí", aby *vzkřísil* celý svůj „imperialistický ekonomismus" opět jako celek, a nikoli jen v aplikaci na jediný, údajně „dílčí" bod.

Je bezpodmínečně nutné znovu a znovu *upozorňovat* příslušné soudruhy, že *zabředli do bahna*, že jejich „ideje" *nemají nic společného ani s marxismem, ani s revoluční sociální demokracií*. Nesmíme dál držet tuto záležitost „pod pokličkou": znamenalo by to podporovat ideový zmatek a vyvolávat *tím* ty *nejhorší* nejasnosti, „dílčí" konflikty, neodvratné „třenice" atd. Naší povinností je naopak naprosto nesmlouvavě a zcela kategoricky trvat na tom, že předložené otázky *musí být* promyšleny a definitivně vyřešeny.

Redakce listu Social-demokrat v tezích o sebeurčení (německy vyšly jako přetisk z 2. čísla časopisu Vorbote) záměrně dala věc do tisku *v nevýrazné*, ale nanejvýš solidní formě, a zvlášť zdůraznila, že otázka sebeurčení *souvisí* s *obecnou* otázkou boje za reformy a za demokracii a že je nepřípustné ignorovat *politickou* stránku atd.* Ve svých poznámkách k redakčním tezím o sebeurčení se autor původních tezí („imperialistického ekonomismu") *ztotožňuje s holandským programem* a sám tím názorně dokazuje, že otázka sebeurčení v pojetí autorů vznikajícího směru není vůbec „dílčí", ale že to je otázka obecná a základní.

Program Holanďanů obdrželi zástupci zimmerwaldské levice ve dnech 5.—8. února 1916 na poradě mezinárodní socialistické komise v Bernu[40]. Nikdo z příslušníků této levice, *ba ani Radek*, se pro tento program *nevyslovil*, neboť spojuje bez ladu a skladu takové body, jako „vyvlastnění bank", s body, jako je „zrušení obchodních cel", „zrušení Horní sněmovny" apod. Všichni zástupci zimmerwaldské levice jednomyslně, bez dlouhých řečí — dokonce téměř beze slova, jen s pokrčením ramen — přešli holandský program jako zjevně a zcela nevhodný.

* Viz Sebrané spisy 27, Praha 1986, s. 272—286. *Red.*

Autorovi původních tezí napsaných na jaře 1915 se však tento program natolik zalíbil, že prohlásil: „V podstatě jsem ani víc neřekl" (na jaře 1915), „Holanďané věc **domysleli**": *„pro ně hospodářská stránka — to je vyvlastnění bank a velkých závodů"* (podniků), *„politická stránka — to je republika atd. To je naprosto správné!"*

Ve skutečnosti Holanďané věc „nedomysleli" a předložili program naprosto *nepromyšlený*. Je smutným údělem Ruska, že se u nás někteří lidé chytají právě té nejméně promyšlené poslední novoty...

Autorovi tezí z roku 1915 se zdá, že si redakce listu Social-demokrat odporuje, když „sama" v osmém bodu (Konkrétní úkoly) požaduje „vyvlastnění bank", dokonce s dodatkem „neprodleně" (plus „opatření spjatá s diktaturou"). „A jak mně v Bernu za to spílali!" rozhorleně vykřikuje autor tezí z roku 1915, když vzpomíná na bernské spory na jaře 1915.

Tento autor zapomněl a přehlédl „maličkost": Redakce listu Social-demokrat jasně rozebírá v 8. bodu *dva* případy: I. Socialistická revoluce *vypukla*. Pak je třeba, praví se tam, „neodkladně vyvlastnit banky" aj. II. Socialistická revoluce *nevypukla*, a pak je třeba s řečmi o těchto prospěšných věcech počkat.

Protože *dnes*, jak je zřejmé, socialistická revoluce v uvedeném smyslu ještě nevypukla, je i program Holanďanů absurdní. Autor tezí však věc *„dovádí dále"* a vrací se („stále dokola...") ke své staré chybě: učinit z politických požadavků (jako je „zrušení Horní sněmovny"?) *„politickou formulaci sociální revoluce"*.

Po celý rok přešlapoval autor na místě, až dospěl ke své staré chybě. Zde je „podstata" jeho strastí: nemůže přijít na to, *jak spojit dnešní imperialismus s bojem za reformy a s bojem za demokracii* — docela stejně, jako „ekonomismus" blahé paměti nedovedl spojit nastupující kapitalismus s bojem za demokracii.

Odtud pramení naprostý chaos v otázce „neuskutečni-

telnosti" demokratických požadavků za imperialismu.

Odtud pramení ignorování politického boje, které je nyní, dnes, právě teď stejně jako vždycky pro marxistu nepřípustné (a je možné jedině z úst „ekonomisty" z listu Rabočaja mysl).

Odtud pramení houževnatá tendence „sklouzávat" od *uznání* imperialismu k *apologii* imperialismu (stejně jako „ekonomisté" blahé paměti sklouzávali od uznání kapitalismu k jeho apologii).

Atd. atd.

Rozebírat do všech podrobností chyby autora tezí z roku 1915 v jeho poznámkách k tezím redakce listu Social-demokrat o sebeurčení není vůbec možné, neboť *každá věta je nesprávná!* Není přece možné psát brožury nebo knihy jako odpověď na „poznámky", když iniciátoři „imperialistického ekonomismu" přešlapují rok na místě a tvrdošíjně se zdráhají vykonat to, co je přímo jejich stranickou povinností, chtějí-li zaujmout seriózní stanovisko k politickým otázkám, totiž promyšleně a uceleně vysvětlit to, čemu říkají „naše neshody".

Jsem nucen jen ve stručnosti ukázat, jak autor dále rozvíjí svou základní chybu, nebo jak ji „prohlubuje".

Autorovi se zdá, že si odporuji: v roce 1914 (v časopisu Prosvěščenije[41]) jsem psal, že je naivní hledat sebeurčení „*v* **programech** *západoevropských socialistů*"*, kdežto v roce 1916 prohlašuji sebeurčení za mimořádně naléhavé.

Autora nenapadlo (!!), že tyto „programy" byly napsány v letech 1875, 1880 a 1891![42]

Dále budeme postupovat podle jednotlivých bodů (tezí redakce listu *Social-demokrat* o sebeurčení):

Bod 1. Stále táž nechuť „ekonomistů" vidět a formulovat *politické* otázky. *Poněvadž* socialismus vytvoří ekonomickou základnu pro odstranění národnostního útlaku v politice, *proto* náš autor nechce formulovat naše *politické úkoly* v této sféře! To je prostě kuriózní!

* Viz Sebrané spisy 25, Praha 1985, s. 286. *Red.*

Poněvadž vítězný proletariát neodmítá války proti buržoazii jiných zemí, *proto* autor nechce formulovat naše politické úkoly ve sféře národnostního útlaku!! To všechno jsou příklady soustavného porušování marxismu a logiky; nebo, chcete-li, projev *logiky* hlavních chyb „imperialistického ekonomismu".

Bod 2. Odpůrci sebeurčení se beznadějně zapletli, když poukazovali na jeho „neuskutečnitelnost".

Redakce listu Social-demokrat jim vysvětluje, že neuskutečnitelnost může být chápána dvojím způsobem a že *v obou* případech se dopouštějí chyby.

Avšak autor tezí z roku 1915, který se ani nepokouší vysvětlit *své* pojetí „neuskutečnitelnosti", tj. který *akceptuje* naše vysvětlení, že jsou zde směšovány dvě různé věci, *v této motanici pokračuje!!*

Krize dává do souvislosti s „imperialistickou" „politikou": náš politický ekonom *zapomněl*, že krize existovaly i *před* imperialismem!

Tvrdit, že sebeurčení je ekonomicky neuskutečnitelné, znamená věc zamotávat, vysvětluje redakce. Autor *nedává odpověď* ani *neprohlašuje*, že pokládá sebeurčení za *ekonomicky* neuskutečnitelné; vyklízí nejistou pozici a přeskakuje na politiku („přesto" je neuskutečnitelné), ačkoli mu bylo nad slunce jasněji řečeno, že *politicky* je za imperialismu stejně jako sebeurčení „neuskutečnitelná" i republika.

Přitlačen ke zdi, „přeskakuje" tu autor ještě jednou: jak republiku, tak i celý minimální program označuje za pouhou „politickou formulaci sociální revoluce"!!!

Autor tedy nemíní obhajovat „ekonomickou" neuskutečnitelnost sebeurčení, a tak přeskakuje na politiku. Za politicky neuskutečnitelný pokládá celý minimální program. Opět v tom není ani špetka marxismu, ani špetka logiky, kromě *logiky „imperialistického ekonomismu"*.

Autor by chtěl *nepozorovaně* (aniž by se sám zamyslel a předložil něco uceleného, aniž by se namáhal vypracovat

svůj program) udělat s minimálním programem sociálně demokratické strany krátký proces! Není divu, že rok přešlapuje na místě!!

Boj proti *kautskismu* navíc není dílčí, nýbrž *obecná* a *základní* otázka dneška: autor tento boj *nepochopil*. Tak jako „ekonomisté" dělali z boje proti narodnikům apologii kapitalismu, tak i autor dělá z boje proti kautskismu apologii imperialismu (to se týká i 3. bodu).

Kautskismus chybuje v tom, že reformisticky vytyčuje — navíc za současné situace — takové požadavky, které nelze vytyčovat jinak než revolučně (zatímco autor mylně soudí, že prý kautskismus chybuje v tom, že vůbec vytyčuje tyto požadavky, stejně jako „ekonomisté" boj proti narodnictví „chápali" v tom smyslu, že heslo Pryč se samoděržavím! je narodnictví).

Kautskismus chybuje v tom, že *správné* demokratické požadavky zaměřuje zpět, na pokojný vývoj kapitalismu, a nikoli na budoucnost, na sociální revoluci (autor však mylně soudí, že tyto požadavky jsou nesprávné).

Bod 3. Viz výše. Otázku „federace" autor *rovněž* obchází. Táž základní chyba téhož „ekonomismu": neschopnost vytyčovat *politické* otázky.*

Bod 4. „Ze sebeurčení vyplývá obrana vlasti," trvá neoblomně na svém autor. Chybuje zde v tom, že chce z odmítání obrany vlasti udělat *šablonu*, odvodit toto odmítání *nikoli* z konkrétně historické specifičnosti *nynější* války, nýbrž chápat je „všeobecně". To odporuje marxismu.

Autorovi bylo již dávno řečeno, co on nevyvrátil: Zkuste vymyslet takovou formulaci boje proti národnostnímu útlaku nebo nerovnoprávnosti, která by (ta formulace) *neospravedlňovala* „obranu vlasti". To nedokážete.

Znamená to snad, že nechceme bojovat proti národ-

* „Nebojíme se rozpadnutí," píše autor, „nehájíme státní hranice." Pokuste se to přesně politicky fomulovat!! V tom je právě háček, že *to nemůžete udělat;* brání vám v tom „ekonomistická" slepota k otázkám *politické demokracie.*

nostnímu útlaku, jestliže je *možné* z tohoto boje vyvodit obranu vlasti?

Ne. Nejsme totiž „zásadně" proti „obraně vlasti" (viz rezoluci naší strany*), ale jsme proti *přikrášlování* nynější *imperialistické* války tímto podvodným heslem.

Otázku „obrany vlasti" autor *má v úmyslu* (leč nemůže; po celý rok se i zde jen marně snažil...) položit *od základu* nesprávně, *nehistoricky*.

Řeči o „dualismu" svědčí o tom, že autor *nechápe*, co je monismus a co dualismus.

Jestliže „dám dohromady" kartáč na boty a savce, bude to snad „monismus"?

Řeknu-li, že k cíli *a* je zapotřebí

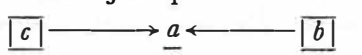

jít od bodu *b* nalevo, kdežto od bodu *c* napravo, bude to snad „dualismus"?

Je snad postavení proletariátu utlačujících a utlačovaných národů stejné, pokud jde o národnostní útlak? Ne, není stejné, není stejné ani *ekonomicky*, ani *politicky*, ani *ideově*, *duchovně apod.*

Co to znamená?

Znamená to, že k *témuž* cíli (splynutí národů) z *různých* výchozích bodů jedni půjdou *tak*, druzí *jinak*. Popírat to je „monismus", který dává dohromady kartáč na boty se savcem.

„Proletářům utlačovaného národa *‚by se to nemělo říkat'*" (že jsme *pro* sebeurčení) — tak autor „pochopil" teze redakce.

To je kuriózní!! *Nic takového* se v tezích netvrdí. Autor je buď nepřečetl celé, anebo je vůbec nepromyslel.

Bod 5. Viz co bylo výše řečeno o kautskismu.

Bod 6. Autorovi bylo vysvětleno, že na celém světě jsou tři *typy* zemí. Autor „má námitky", pídí se po „kasusech". To je kasuistika, a ne politika.

* Viz Sebrané spisy 26, Praha 1986, s. 185—186. *Red.*

Chtěl byste „kázus“: „A co Belgie?“

Viz Leninovu a Zinovjevovu brožuru: tam se praví, že bychom byli *pro* obranu Belgie (dokonce i **válkou**), kdyby konkrétní válka byla jiná.*

Nesouhlasíte s tím?

Tak to řekněte!!

Nepromyslel jste, *proč* je sociální demokracie proti „obraně vlasti“.

Nejsme proti ní z důvodů, které vy předpokládáte, neboť vaše formulace otázky (jen pokusy, a ne formulace) je nehistorická. To je moje odpověď autorovi.

Označit za „sofistiku“ skutečnost, že *když ospravedlňujeme válku za odstranění národnostního útlaku*, neospravedlňujeme tím nynější imperialistickou válku, kterou vedou *obě* strany *proto*, aby vystupňovaly národnostní útlak, to znamená použít „silné“ slovo *a ani trochu o tom nepřemýšlet.* Autor *by rád* formuloval otázku „obrany vlasti“ „poněkud levěji“, ale vychází (již celý rok) úplný galimatyáš!

Bod 7. Autor *kritizuje*: „Nikde není zmínka o ‚podmínkách míru‘ jako takového.“

To je ale kritika: Nikde není zmínka o otázce, kterou jsme tu vůbec nevytyčili!!

Ale je tu přece „zmínka“ a je tu vytyčena otázka *anexí*, do níž se „imperialističtí ekonomisté“ zapletli, tentokrát *spolu* s Holanďany a s Radkem.

Buď odmítáte naléhavé heslo *proti starým a novým anexím* — (za imperialismu stejně „neuskutečnitelné“ jako sebeurčení; v Evropě stejně jako v koloniích) — a pak se vaše apologie imperialismu mění ze zastřené v nepokrytou.

Anebo uznáváte toto heslo (jako to učinil Radek v tisku) — a pak jste uznal sebeurčení národů pod jiným názvem!!

Bod 8. Autor proklamuje „bolševismus v západoevropském měřítku“ („to není vaše stanovisko“, dodává).

Nepřikládám význam tomu, zda někdo lpí na slově

* Viz Sebrané spisy 26, Praha 1986, s. 337–338. *Red.*

„bolševismus“, neboť znám *takové* „staré bolševiky“, před nimiž ať nás chrání bůh. Mohu jedině říci, že „bolševismus v západoevropském měřítku“, proklamovaný autorem, není podle mého hlubokého přesvědčení ani bolševismem, ani marxismem, nýbrž malou obměnou téhož stařičkého „ekonomismu“.

Proklamovat po celý rok *nový bolševismus* a zůstat pouze u proklamací, to je podle mého názoru nanejvýš nepřípustné a neseriózní, nestranické jednání. Není již na čase *promyslet* a předložit soudruhům něco takového, co by podalo souvislý a ucelený výklad tohoto „bolševismu v západoevropském měřítku“?

V souvislosti s diskutovanou otázkou autor nedokázal a nedokáže, že existuje rozdíl mezi koloniemi a utlačovanými národy v Evropě.

Odmítají-li Holanďané a polská sociální demokracie sebeurčení, *není* to u nich *jenom* zmatek, ale spíše než zmatek je to důsledek *zvláštního* postavení jejich **národů** (malé národy s *prastarými* tradicemi a *velmocenskými* ambicemi), neboť Gorter sebeurčení fakticky uznal stejně jako Poláci ve svém zimmerwaldském prohlášení.

Převzít a mechanicky, nekriticky opakovat to, co se vyvinulo jinde za celá desetiletí boje proti nacionalistické buržoazii podvádějící lid, je vrcholem nepromyšlenosti a naivity. Tito lidé převzali *právě* to, co převzato být nesmí.

Napsáno v srpnu—září 1916
Poprvé otištěno roku 1929
v časopisu Bolševik, č. 15
Podepsán N. Lenin

Podle rukopisu

ODPOVĚĎ P. KIJEVSKÉMU (J. PJATAKOVOVI)[43]

Válka — jako každá krize v životě člověka nebo v dějinách národů — jedny otupuje a deprimuje, druhé zoceluje a učí.

Tato pravda se odráží jak v sociálně demokratických názorech na válku, tak i v názorech na její příčiny. Zamýšlet se hlouběji nad příčinami a dosahem imperialistické války v podmínkách vysoce rozvinutého kapitalismu, nad úkoly taktiky sociální demokracie v souvislosti s válkou a nad příčinami krize sociální demokracie atd. je jedna věc. Druhá věc je dát se válkou *deprimovat*, pozbýt *pod tíží* strašlivých dojmů a strastiplných důsledků nebo projevů války schopnost uvažovat a analyzovat.

Jednou z takových forem *deprese* či *skleslosti*, které vyvolává v myšlení lidí válka, je přezíravý postoj „imperialistického ekonomismu" k *demokracii*. P. Kijevskij nepozoruje, že všemi jeho úvahami se jako červená nit vine tato skleslost, ustrašenost a nechuť analyzovat otázky války. Jaképak řečnění o obraně vlasti, jsme-li svědky tak bestiálního masakrování. Jaképak řeči o právech národů, jestliže se všude neustále vraždí! Jaképak tedy sebeurčení, „nezávislost" národů, když... jen se podívejte, co udělali s „nezávislým" Řeckem! Načpak vůbec mluvit a přemýšlet o „právech", jsou-li pro zájmy soldatesky všude všechna práva pošlapávána! Načpak mluvit a uvažovat o republice, nezůstal-li ani nejmenší, ba absolutně žádný rozdíl mezi nejdemokratičtějšími republikami a nejreakčnějšími monarchiemi, není-li v této válce po něm kolem nás ani potuchy!

P. Kijevského velmi zlobí, když se mu připomíná, že se dal zastrašit, že se dal strhnout k odmítání jakékoli demokracie. Zlobí se a namítá: nejsem vůbec proti demokracii, ale jenom proti *jednomu* demokratickému požadavku, který pokládám za „špatný". I kdyby se však P. Kijevskij sebevíc zlobil, i kdyby nás (a snad i sebe samého) „*ujišťoval*" sebevíc, že vůbec není „proti" demokracii, jeho *úvahy* — či lépe řečeno ustavičné *chyby* v jeho úvahách — *dokazují* opak.

Obrana vlasti je za imperialistické války lež, avšak vůbec to není lež v demokratické a revoluční válce. Mluvit o „právech" je za války směšné, neboť *každá* válka nahrazuje právo přímým a bezprostředním násilím; to však není důvod, aby se zapomínalo, že v dějinách bývaly v minulosti (a jistě budou, musí být i v budoucnosti) války (demokratické a revoluční), které, i když nahrazovaly po dobu války veškeré „právo" a veškerou demokracii násilím, *sloužily* svým sociálním obsahem, svými důsledky demokracii, a *tedy* socialismu. Zdálo by se, že příklad Řecka „popírá" jakékoli sebeurčení národů, avšak tento příklad, chceme-li jej promýšlet, analyzovat, zvažovat a nedáme-li se ohlušit halasnými slovy, nedáme-li se zastrašit tíhou děsivých válečných dojmů — tento příklad není o nic serióznější a přesvědčivější než výsměšné znevažování republiky jen proto, že „demokratické", ty nejdemokratičtější republiky, nejenom Francie, ale i Spojené státy, Portugalsko a Švýcarsko, za této války připustily a připouštějí úplně stejnou zvůli soldatesky jako Rusko.

Imperialistická válka jistě stírá rozdíl mezi republikou a monarchií, avšak odmítat na základě toho republiku nebo ji třeba jen přezírat znamená podlehnout strachu z války, znamená dát se *deprimovat* hrůzami války. Stejně usuzují mnozí stoupenci hesla „odzbrojení" (Rolandová-Holstová, švýcarští mladí, skandinávští „leví" aj.[44]) — jaképak prý řeči o revolučním využití armády nebo milice, když — jakýpak je, prosím vás, za této války rozdíl mezi milicí re-

publik a pravidelnou armádou monarchií? — když militarismus *všude* tak strašlivě řádí?

To vše je *stejný* způsob myšlení, *stejná* teoretická a praktická politická chyba, kterou P. Kijevskij nevidí, byť se jí ve svém článku dopouští doslova na každém kroku. *Myslí si*, že polemizuje jen proti sebeurčení, *chce* polemizovat jedině proti němu, avšak *dospívá* — proti své vůli a bezděčně, a právě to je kuriózní! — dospívá k tomu, že *neuvádí ani jeden* argument, který by nemohl být stejně dobře uveden proti demokracii vůbec!

Pravý zdroj všech jeho kuriózních logických chyb, celého toho galimatyáše — nejenom pokud jde o sebeurčení, nýbrž i pokud jde o obranu vlasti, o rozvod a o „práva" vůbec — je v tom, že je válkou *deprimován* a že pod vlivem této deprese od základu překroutil stanovisko marxismu k demokracii.

Imperialismus je vysoce rozvinutý kapitalismus; imperialismus je progresívní; imperialismus *je* negací demokracie; „to tedy znamená", že demokracie je za kapitalismu „neuskutečnitelná". Imperialistická válka je do nebe volajícím porušením veškeré demokracie v zaostalých monarchiích stejně jako ve vyspělých republikách; „to tedy znamená", že nemá vůbec smysl mluvit o „právech" (tj. o demokracii!). „Protiváhou" imperialistické války může být „jedině" socialismus; „východisko" je jedině v socialismu; „to tedy znamená", že vytyčovat demokratická hesla v minimálním programu, tj. už za kapitalismu, je podvod nebo iluze či zastírání, oddalování apod. hesla socialistického převratu.

To je tedy skutečný zdroj všech nesprávných závěrů P. Kijevského, třebaže si to on sám neuvědomuje. To je jeho *základní* logická chyba, která právě proto, že je základní a že si ji autor neuvědomuje, „vyplouvá na povrch jako každá lež", „vynořuje se" tu u obrany vlasti, tu zase u rozvodu či ve výroku o „právech", v této impozantní (hloubkou přezírání „práva" a hloubkou nepochopení věci) větě:

Nepůjde o práva, *nýbrž* o odstranění odvěkého otroctví!

Vysloví-li někdo tuto větu, je zřejmé, že nepochopil vztah mezi kapitalismem a demokracií, mezi socialismem a demokracií.

Kapitalismus, a zejména imperialismus dělají z demokracie iluzi, zároveň však kapitalismus probouzí v masách demokratické tendence, vytváří demokratické instituce, vyhrocuje antagonismus mezi imperialismem negujícím demokracii a masami, které usilují o demokracii. Kapitalismus a imperialismus nelze svrhnout žádnými, ani „nejideálnějšími" demokratickými přeměnami, ale jedině ekonomickým převratem, avšak proletariát, který není vychováván v boji za demokracii, není s to ekonomický převrat uskutečnit. Nemůžeme zvítězit nad kapitalismem, *nezmocníme-li se bank*, nezrušíme-li *soukromé vlastnictví* výrobních prostředků, avšak tato revoluční opatření nelze uskutečnit, nezajistíme-li, aby všechen lid demokraticky spravoval výrobní prostředky odebrané buržoazii, nepřimějeme-li celou masu pracujících, proletářů, poloproletářů i drobných rolníků, aby demokraticky zorganizovala své řady, své síly, svou účast na správě státu. Imperialistická válka je vlastně trojí negace demokracie (*a* — každá válka nahrazuje „práva" násilím; *b* — imperialismus sám o sobě je negací demokracie; *c* — imperialistická válka staví republiku zcela naroveň monarchiím), avšak to, že se rodí a narůstá socialistické povstání proti imperialismu, *nerozlučně* souvisí se stupňováním demokratického odporu a rozhořčení. Socialismus vede k odumírání *jakéhokoli* státu, a tedy i každé demokracie, avšak socialismus nelze uskutečnit jinak než *prostřednictvím* diktatury proletariátu, která spojuje násilí proti buržoazii, tj. proti menšině obyvatelstva, s *úplným* rozvojem demokracie, tj. skutečně rovnoprávné a opravdu všeobecné účasti *veškerého* obyvatelstva na všech *státních* záležitostech a na všech složitých otázkách odstranění kapitalismu.

A právě do těchto „rozporů" se zapletl P. Kijevskij,

když zapomněl na marxistické učení o demokracii. Válka jej obrazně řečeno tak vyvedla z míry, že místo toho, aby se alespoň trochu zamyslel, s křikem agituje Pryč z imperialismu!, a stejně tak místo analýzy toho, co vlastně *znamená* — hospodářsky a politicky — „odchod" civilizovaných národů „z kolonií", pokřikuje Pryč z kolonií!

Marxistické řešení otázky demokracie spočívá v tom, že proletariát, který vede svůj třídní boj, *využívá* proti buržoazii *všechny* demokratické instituce a tendence, aby připravil své vítězství nad buržoazií, aby ji svrhl. Není snadné využívat tyto instituce a tendence a „ekonomistům", tolstojovcům a jiným se často zdá, že je to stejně nepřípustný ústupek „buržoazním" a oportunistickým názorům, jako se P. Kijevskému jeví nepřípustným ústupkem buržoazním názorům obhajoba sebeurčení národů „v období finančního kapitálu". Marxismus učí, že bojovat „proti oportunismu" bez využití všech demokratických institucí vytvořených buržoazií a buržoazií zdeformovaných v *dané* kapitalistické společnosti je *úplnou kapitulací* před oportunismem.

Heslem, které ukazuje co nejrychlejší východisko z imperialistické války i *souvislost* našeho boje proti této válce s bojem proti oportunismu, je heslo *občanské války* za socialismus. Jedině toto heslo správným způsobem respektuje jak zvláštnosti válečné doby — válka se protahuje a hrozí nebezpečí, že vyústí v celou válečnou „epochu"! — , tak i celý charakter naší činnosti, která je protiváhou oportunismu s jeho pacifismem, s jeho legalismem, s jeho přizpůsobováním se „vlastní" buržoazii. Avšak občanská válka proti buržoazii je zároveň i *demokraticky* organizovanou a *demokraticky* vedenou válkou mas chudiny proti menšině majetných. Občanská válka je rovněž válka; proto i tato válka musí nezbytně nahrazovat právo násilím. Avšak násilí ve jménu zájmů a práv většiny obyvatelstva má jiný charakter: neguje „práva" vykořisťovatelů, buržoazie, a *nelze je uskutečnit* bez demokratické organizace armády a „zázemí". Občanská válka násilně vyvlastňuje — oka-

mžitě a především — banky, továrny, železnice, velkostatky atd. Avšak právě *proto*, *aby* mohlo být toto všechno vyvlastněno, je třeba zavést volení všech úředníků i důstojníků lidem, zajistit *úplné splynutí* armády, která vede válku proti buržoazii, s masami obyvatelstva, úplnou demokracii při disponování potravinami, při jejich výrobě a distribuci atd. Cílem občanské války je vyvlastnit banky, továrny, závody apod., zcela znemožnit jakýkoli odpor buržoazie a zničit *její* armádu. Avšak tohoto cíle není možné dosáhnout *ani* ryze vojensky, *ani* ekonomicky, *ani* politicky, nebude-li zároveň v *naší* armádě a v *našem* „zázemí" uplatňována a rozšiřována demokracie, která se bude v procesu takové války rozvíjet. Říkáme teď masám (a masy instinktivně cítí, že máme pravdu, když jim to říkáme): „Podvádějí vás, když vás ženou do války v zájmu imperialistického kapitalismu a zastírají ji vznešenými demokratickými hesly." „Musíte vést a povedete válku *proti* buržoazii *opravdu* demokraticky a za to, aby se demokracie a socialismus staly skutečností." Nynější válka násilím a finanční závislostí sjednocuje a „spojuje" národy v koalici. *My* ve své občanské válce proti buržoazii budeme sjednocovat a spojovat národy *ne* mocí peněz, *ne* karabáčem, ne násilím, ale na základě *dobrovolné* dohody, solidarity pracujících proti vykořisťovatelům. Deklaruje-li buržoazie rovnoprávnost všech národů, je to podvod, kdežto vyhlásíme-li ji my, bude to pravda, která nám pomůže snadněji a rychleji získat všechny národy na naši stranu. Nebudou-li vztahy mezi národy organizovány skutečně *demokraticky*, tj. nebudou-li mít národy právo vytvořit si vlastní stát, *nebude možná* ani občanská válka dělnických a pracujících mas všech národů proti buržoazii.

Využívejme buržoazní demokratismus k socialistické a důsledně demokratické organizovanosti proletariátu proti buržoazii a proti oportunismu. Jiná cesta není. Jiné „východisko" *není* východiskem. Jiné východisko marxismus nezná, stejně jako je nezná skutečný život. Součástí této

cesty se musí stát i svobodné oddělení a svobodné spojení národů, nesmíme od nich ustupovat, nesmíme se bát, že to „pošpiní“ „ryze“ ekonomické úkoly.

Napsáno v srpnu—září 1916 *Podle rukopisu*
Poprvé otištěno roku 1929
v časopisu Proletarskaja revoljucija, č. 7

O KARIKATUŘE MARXISMU A „IMPERIALISTICKÉM EKONOMISMU“[45]

„Revoluční sociální demokracii nikdo nezkompromituje, jestliže se nezkompromituje sama.“ Tento výrok je třeba vždy připomínat a mít jej na paměti, když ta či ona důležitá teoretická nebo taktická marxistická poučka vítězí anebo se alespoň stává aktuální a když se na ni *kromě* zjevných a rezolutních nepřátel „vrhají“ takoví přátelé, kteří ji zoufale kompromitují, prostě ji kompromitují tím, že z ní dělají karikaturu. To se stávalo v dějinách ruské sociální demokracie nejednou. Vítězství marxismu v revolučním hnutí na počátku devadesátých let minulého století bylo provázeno vznikem karikatury marxismu v podobě tehdejšího „ekonomismu“ čili „stávkaření“, proti němuž vedli „jiskrovci“ dlouholetý boj, bez něhož by nemohli uhájit základy proletářské teorie a politiky ani proti maloburžoaznímu narodnictví, ani proti buržoaznímu liberalismu. Tak tomu bylo s bolševismem, který zvítězil v masovém dělnickém hnutí v roce 1905 mimo jiné proto, že v období nejdůležitějších bitev za revoluce v Rusku na podzim roku 1905 správně uplatnil heslo „bojkotu carské dumy“[46], a který musel přestát — a v boji zdolat — karikaturu bolševismu v letech 1908—1910, kdy Alexinskij aj.[47] halasně protestovali proti účasti ve III. dumě.

Podobně je tomu i dnes. Hodnocení *nynější* války jako imperialistické a poukazování na *její* úzkou souvislost s imperialistickým obdobím kapitalismu má vedle seriózních odpůrců i neseriózní přátele, pro něž se slůvko imperialismus stalo „módním“ a kteří, když toto slůvko *nabiflovali*, předkládají dělníkům nejnemožnější teoretický

galimatyáš, v němž křísí celou řadu bývalých chyb někdejšího „ekonomismu". Kapitalismus zvítězil — *proto* není třeba zabývat se politickými otázkami, soudili staří „ekonomisté" v letech 1894—1901 a dospěli až k odmítání politického boje v Rusku. Imperialismus zvítězil — *proto* není třeba zabývat se otázkami politické demokracie, soudí dnešní „imperialističtí ekonomisté". Ukázkou takového smýšlení, takové karikatury marxismu může být článek P. Kijevského, který je otištěn výše a který je prvním pokusem o jakžtakž ucelenou publicistickou interpretaci myšlenkového zmatku, jenž jsme mohli pozorovat v některých zahraničních kroužcích naší strany od počátku roku 1915.

Rozšíření „imperialistického ekonomismu" mezi marxisty, kteří se za současné vážné krize socialismu rázně postavili proti sociálšovinismu a přiklonili se k revolučnímu internacionalismu, by zasadilo velmi těžkou ránu našemu směru — i naší straně —, neboť by ji kompromitovalo zevnitř, z jejích vlastních řad, učinilo by z ní představitelku zkarikovaného marxismu. Musíme proto důkladně probrat alespoň ty hlavní z nespočetných chyb v článku P. Kijevského, byť by to bylo samo o sobě jakkoli „nezajímavé", byť by to všechno vedlo k přespříliš elementárnímu omílání přespříliš samozřejmých pravd, které pozorný a hloubavý čtenář již dávno zná a které pochopil z naší literatury z let 1914 a 1915.

Začneme rovnou „ústředním" bodem úvah P. Kijevského, abychom čtenáře ihned zasvětili do „podstaty" nového směru — „imperialistického ekonomismu".

1. MARXISTICKÉ STANOVISKO K VÁLKÁM A K „OBRANĚ VLASTI"

P. Kijevskij je sám pevně přesvědčen a chce přesvědčit i čtenáře, že „nesouhlasí" *jedině* se sebeurčením národů,

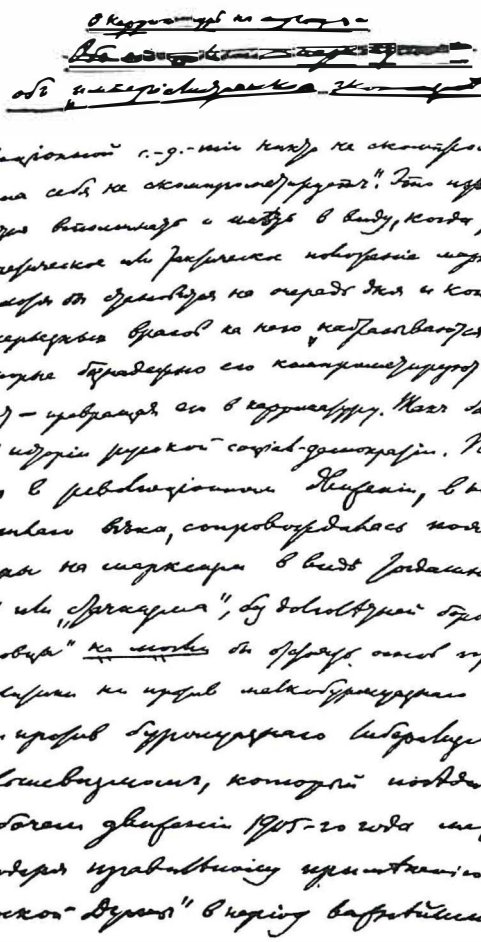

První strana rukopisu Leninovy stati z roku 1916
O karikatuře marxismu a „imperialistickém ekonomismu“

Zmenšeno

s 9. bodem programu naší strany[88]. Velmi rozhořčeně se pokouší odmítnout obvinění, že v otázce demokracie zásadně opouští marxismus *vůbec*, že ve všech stěžejních otázkách „zrazuje" (jízlivé uvozovky P. Kijevského) marxismus. Jenomže jde právě o to, že jakmile náš autor začal objasňovat, že prý nesouhlasí jen s dílčí a jednou otázkou, jakmile začal argumentovat, rozebírat apod., hned se ukázalo, že se skutečně na celé čáře odklání od marxismu. Všimněme si v článku P. Kijevského bodu *b* (část 2). „Tento požadavek" (tj. sebeurčení národů) „vede přímo (!!) k sociálpatriotismu," tvrdí náš autor a vysvětluje, že „zrádcovské" heslo obrany vlasti je závěr, který „je s naprosto (!) logickou (!) zákonitostí vyvozen z práva národů na sebeurčení..." Sebeurčení znamená podle jeho názoru „sankcionování zrady francouzských a belgických sociálpatriotů hájících tuto nezávislost" (národní a státní nezávislost Francie a Belgie) „se zbraní v ruce — *dělají* to, o čem stoupenci ‚sebeurčení' jen mluví..." „Obrana vlasti je součástí arzenálu našich úhlavních nepřátel... Kategoricky odmítáme vzít na vědomí, že lze být *zároveň* proti obraně vlasti a pro sebeurčení, proti vlasti i pro ni."

To píše P. Kijevskij. Zřejmě nepochopil naše rezoluce proti heslu obrany vlasti v této válce. Musíme vyjít z toho, co stojí v těchto rezolucích černé na bílém, a ještě jednou vysvětlit smysl jasně pronesených slov.

Rezoluce, kterou pod názvem O hesle obrany vlasti[41] schválila naše strana na bernské konferenci v březnu 1915, začíná slovy: „*Pravou podstatou nynější války je*" to a to.

Jde o *nynější* válku. Jasněji to ani říci nelze. Slova „pravá podstata" ukazují, že je zapotřebí odlišovat zdání od skutečnosti, formu od podstaty, slova od činů. Fráze o obraně vlasti v nynější válce nepravdivě vydávají imperialistickou válku z let 1914—1916, válku za rozdělení kolonií, za uloupení cizích území atd. za válku národní. Aby byla vyloučena sebemenší možnost, že naše názory budou překrouceny, má rezoluce ještě zvláštní odstavec o „*skutečně* ná-

rodních válkách", které „byly vedeny *zvláště* (všimněte si: zvláště neznamená výhradně!) v letech 1789—1871".

V rezoluci se vysvětluje, že „podstatou" těchto „skutečně" národních válek „byl dlouhodobý proces masových národních hnutí, boje proti absolutismu a feudalismu, odstraňování národnostního útlaku...".*

To je snad jasné! Za nynější imperialistické války, která se zrodila ze všech podmínek imperialistického období, tj. která nevznikla náhodně a není výjimkou ani odchylkou od obecného a typického, jsou fráze o obraně vlasti klamáním lidu, neboť to *není* válka národní. Ve *skutečně* národní válce *nejsou* slova „obrana vlasti" *žádným* podvodem a *my vůbec nejsme proti ní.* K takovým (skutečně národním) válkám docházelo „zvláště" v letech 1789—1871 a v rezoluci, v níž se ani slůvkem nepopírá, že jsou možné i dnes, se vysvětluje, jak je třeba rozlišovat mezi skutečně národní válkou a válkou imperialistickou, jež je maskována lživými národními hesly. Právě pro rozlišení je třeba prozkoumat, zda je „podstatou" „dlouhodobý proces masových národních hnutí", proces „odstraňování národnostního útlaku".

V rezoluci o „pacifismu"[47] se otevřeně říká: „Sociální demokraté nesmějí popírat pozitivní význam revolučních válek, tj. válek nikoli imperialistických, nýbrž takových, jaké byly vedeny například" (všimněme si toho „například") „v letech 1789—1871 za odstranění národnostního útlaku...".** Mohla by naše strana ve své rezoluci z roku 1915 mluvit o národních válkách v letech 1789—1871 a konstatovat, že pozitivní význam takových válek nepopíráme, kdyby je nepokládala za možné i dnes? Je jasné, že by o nich mluvit nemohla.

Komentářem k rezolucím naší strany, tj. jejich populárním výkladem, je Leninova a Zinovjevova brožura Socialismus a válka[50]. V této brožuře stojí na 5. straně černé

* Viz Sebrané spisy 26, Praha 1986, s. 185—186. *Red.*

** Sebrané spisy 26, Praha 1986, s. 188—189. *Red.*

na bílém, že „socialisté uznávali a i dnes uznávají oprávněnost, pokrokovost a spravedlivost obrany vlasti nebo obranné války" *jedině* ve smyslu „odstranění útlaku uskutečňovaného cizím národem". Je uveden příklad Persie ve vztahu k Rusku „*apod.*" a říká se: „Byly by to války spravedlivé, obranné, bez ohledu na to, kdo zaútočil první, a každý socialista by přál vítězství utlačovaným, závislým a nerovnoprávným státům nad utlačovatelskými, otrokářskými a loupeživými ‚velmocemi'."*

Brožura vyšla v srpnu 1915, a to německy a francouzsky. P. Kijevskij ji zná velice dobře. Ani jednou se nestalo, že by on sám či někdo jiný něco namítal proti rezoluci o hesle obrany vlasti nebo proti rezoluci o pacifismu či proti interpretaci těchto rezolucí v brožuře — ani jednou! Osočujeme tedy P. Kijevského, tvrdíme-li, že vůbec nepochopil marxismus, jestliže tento autor, který od března 1915 proti názorům naší strany na válku nic nenamítal, teď v srpnu 1916 v článku o sebeurčení, tj. v článku prý o dílčím problému, najednou kupodivu nechápe *obecný* problém?

P. Kijevskij označuje heslo obrany vlasti za „zrádcovské". Můžeme ho klidně ujistit, že *pro ty*, kdo hesla mechanicky omílají, aniž chápou jejich význam, aniž o nich přemýšlejí, kdo neanalyzují smysl slov, ale jen je biflují, je a vždycky bude „zrádcovské" *každé* heslo.

Co je to vlastně „obrana vlasti"? Je to snad nějaký vědecký pojem z oblasti ekonomiky nebo politiky apod.? Nikoli. Je to prostě zcela běžný, všeobecně používaný, někdy prostě maloměšťácký výraz, který znamená *ospravedlňování války*. Nic víc, vůbec nic víc! „Zrádcovské" zde může být jen to, že maloměšťáci jsou s to ospravedlnit *každou* válku tím, že říkají „my bráníme vlast", zatímco marxismus, který neupadá do maloměšťáctví, požaduje historickou analýzu každé jednotlivé války, aby zjistil, zda je možné pokládat *tuto* válku za pokrokovou, sloužící

* Sebrané spisy 26, Praha 1986, s. 332—333. *Red.*

zájmům demokracie nebo proletariátu, a *tedy* za oprávněnou, spravedlivou apod.

Jestliže tu chybí schopnost historicky analyzovat význam a smysl každé jednotlivé války, pak není heslo obrany vlasti ničím jiným než jejím veskrze maloměšťácky neuvědomělým ospravedlňováním.

Marxismus takovou analýzu dělá a konstatuje, že *pokud* „skutečná podstata" války spočívá *například* v odstranění útlaku nějakého národa jiným národem (a to je *zvlášť* typické pro Evropu v letech 1789—1871), pak je to pro utlačovaný stát nebo národ válka pokroková. *Pokud* „skutečná podstata" války spočívá v znovurozdělení kolonií, rozdělení kořisti, uloupení cizích území (jako ve válce 1914—1916), pak jsou řeči o obraně vlasti „vyloženým klamáním lidu".

Jak ale zjistit „skutečnou podstatu" války, jak ji určit? Válka je pokračováním politiky. Musíme prozkoumat politiku před válkou, politiku, která vedla k válce a vyústila ve válku. Jestliže to byla politika imperialistická, tj. politika, která hájila zájmy finančního kapitálu, olupovala a utlačovala kolonie a cizí země, pak i válka, která z této politiky vyplývá, je válka imperialistická. Jestliže to byla politika národně osvobozenecká, tj. politika, která byla projevem masového hnutí proti národnostnímu útlaku, potom válka, která z takové politiky vyplývá, je válka národně osvobozenecká.

Maloměšťák nechápe, že válka je „pokračováním politiky", a proto se omezuje na to, že prý „nepřítel útočí", „nepřítel vtrhl do mé země", a nezkoumá, *proč* se válka vede, *které* třídy a s *jakým* politickým cílem ji vedou. Až na úroveň takového maloměšťáka P. Kijevskij klesl, když říká, že Němci okupovali Belgii, a tedy z hlediska sebeurčení „mají belgičtí sociálpatrioti pravdu", nebo že část Francie obsadili Němci, tudíž „Guesde může být spokojen", neboť „jde o území obývané tímto národem" (a nikoli národem cizím).

Pro maloměšťáka je důležité, *kde* se vojska nacházejí, kdo *teď* vítězí. Pro marxistu je důležité, *proč* se vede *tato* válka, v níž mohou zvítězit ty či ony armády.

Proč se vede tato válka? To jsme vysvětlili v naší rezoluci (vycházející z *politiky*, kterou uskutečňovaly válčící mocnosti v předválečných *desetiletích*). Anglie, Francie a Rusko válčí, aby si udržely uloupené kolonie a aby mohly drancovat Turecko atd. Německo válčí, aby získalo kolonie a samo oloupilo Turecko atd. Připusťme, že Němci dobudou dokonce Paříž a Petrohrad. Změní se tím charakter války? Nezmění. Cílem Němců a — což je ještě důležitější — možnou reálnou politikou v případě vítězství Němců bude pak zabrání kolonií, ovládnutí Turecka, zabrání oblastí obývaných jinými národy, například Polska apod., nikdy však nastolení útlaku Francouzů nebo Rusů jiným národem. Pravá podstata této války není národní, nýbrž imperialistická. Jinak řečeno, válka se nevede proto, že jedna strana chce odstranit národnostní útlak a druhá jej chce zachovat. Válku vedou mezi sebou dvě skupiny utlačovatelů, dva lupiči, kteří soupeří o to, jak si rozdělí kořist, kdo bude drancovat Turecko a kolonie.

Válka *mezi* imperialistickými velmocemi (tj. velmocemi, které utlačují celou řadu jiných národů, opřádají je sítěmi závislostí na finančním kapitálu apod.), nebo *ve spolku* s nimi je zkrátka válka imperialistická. Tak vypadá válka v letech 1914—1916. „Obrana vlasti" je v *této* válce podvod, je to její ospravedlňování.

Válka utlačovaných (například koloniálních národů) *proti* imperialistickým, tj. utlačovatelským mocnostem je válka skutečně národní. Je možná i dnes. „Obrana vlasti" není podvod, jestliže ji vede země národnostně utlačovaná proti zemi, která ji národnostně utlačuje, a tak socialisté *vůbec nejsou proti* „obraně vlasti" v *takovéto* válce.

Sebeurčení národů je totožné s bojem za úplné národní osvobození, za úplnou nezávislost a proti anexím, a *takového* boje — v jakékoli jeho formě včetně povstání nebo

války — se socialisté *nemohou* zříci, chtějí-li zůstat socialisty.

P. Kijevskij si myslí, že bojuje proti Plechanovovi: Plechanov[82] prý poukázal na souvislost sebeurčení národů s obranou vlasti! P. Kijevskij *uvěřil* Plechanovovi, že tato souvislost je *skutečně taková*, jak ji Plechanov líčí. A když Plechanovovi uvěřil, zalekl se a usoudil, že musí sebeurčení odmítat, aby se zachránil před Plechanovovými závěry... Tak moc věřil Plechanovovi, tak moc se polekal, ale aby *přemýšlel*, v čem se Plechanov mýlí, to ho ani nenapadlo!

Sociálšovinisté se dovolávají sebeurčení národů, aby mohli tuto válku označit za národní. Je jenom jeden správný způsob, jak jim čelit: je třeba dokázat, že se tento boj nevede za osvobození národů, ale za to, který z velkých dravců bude utlačovat *víc* národů. Dospěje-li někdo až k odmítání války, která je *skutečně* vedena za osvobození národů, pak tím nejhorším způsobem karikuje marxismus. Plechanov a francouzští sociálšovinisté poukazují na republiku ve Francii, aby zdůvodnili její „obranu" proti monarchii v Německu. Kdybychom však uvažovali tak, jako uvažuje P. Kijevskij, museli bychom být proti republice nebo proti válce, jež by byla *skutečně* vedena na obranu republiky!! Němečtí sociálšovinisté poukazují na všeobecné volební právo a na všeobecnou povinnou školní docházku v Německu, aby zdůvodnili „obranu" Německa proti carismu. Kdybychom však uvažovali tak, jako uvažuje Kijevskij, museli bychom být proti všeobecnému volebnímu právu a všeobecné povinné školní docházce, nebo proti válce, která by byla *skutečně* vedena na obranu politické svobody před pokusy ji odstranit.

K. Kautsky byl před válkou v letech 1914—1916 marxistou a celá řada jeho nejdůležitějších prací a projevů zůstane navždy vzorem marxismu. Dne 26. srpna 1910 Kautsky v časopisu Neue Zeit o blížící se a hrozící válce napsal:

„Ve válce mezi Německem a Anglií nejde o demokracii, nýbrž o vládu nad světem, tj. o vykořisťování světa. Není to otázka, v níž

by sociální demokraté měli být na straně vykořisťovatelů svého národa" (Neue Zeit, 28. Jahrg., Bd. 2, S. 776)[214].

To je výtečná marxistická formulace, jež se plně shoduje s našimi formulacemi a plně odhaluje *nynějšího* Kautského, který přešel od marxismu k obraně sociálšovinismu, a jež zcela jasně vysvětluje zásady marxistického stanoviska k válkám (k této formulaci se ještě vrátíme v tisku). Války jsou pokračováním politiky: vede-li se boj za demokracii, je tedy *možná* i válka kvůli demokracii; sebeurčení národů je jenom jeden z demokratických požadavků, který se od jiných v zásadě ničím neliší. „Vláda nad světem" tvoří zkrátka obsah imperialistické politiky, jejímž pokračováním je imperialistická válka. Odmítat „obranu vlasti", *tj.* účast v demokratické válce, je nesmysl, který nemá s marxismem nic společného. Přikrášlovat imperialistickou válku termínem „obrana vlasti", tj. vydávat ji za demokratickou, znamená klamat dělníky a přejít na pozice reakční buržoazie.

2. „NAŠE POJETÍ NOVÉ EPOCHY"

P. Kijevskij, který je autorem výroku v uvozovkách, neustále mluví o „nové epoše". Ani zde nejsou jeho úvahy bohužel správné.

V rezolucích naší strany se mluví o této válce, jež se zrodila z obecných podmínek imperialistického období. Vztah mezi „epochou" a „touto válkou" jsme formulovali marxisticky správně: Chceme-li být marxisty, musíme hodnotit každou jednotlivou válku konkrétně. Chceme-li pochopit, proč mezi velmocemi, z nichž nejedna stála v letech 1789—1871 v čele boje za demokracii, mohla a musela vzniknout imperialistická válka, tj. svým politickým významem válka nanejvýš reakční, protidemokratická, chceme-li to pochopit, musíme pochopit obecné podmínky imperialistického období, tj. přeměny kapitalismu vyspělých zemí v imperialismus.

P. Kijevskij tento vztah mezi „epochou" a „touto válkou" úplně překroutil. Podle něho mluvit *konkrétně* znamená mluvit o „epoše"! A právě to je nesprávné!

Léta 1789—1871 jsou pro Evropu specifickým obdobím. To je nesporné. Kdo nepochopil obecné podmínky tohoto období, nemůže pochopit ani jednu z národně osvobozeneckých válek, které jsou pro tuto dobu zvlášť typické. Znamená to však, že *všechny* války v tomto období byly národně osvobozenecké? Samozřejmě že ne. Kdybychom to tvrdili, dospěli bychom ad absurdum a konkrétní studium každé jednotlivé války bychom nahradili směšnou šablonou. V letech 1789—1871 se vedly koloniální války i války mezi reakčními mocnostmi, které utlačovaly celou řadu jiných národů.

Vyvstává otázka: Vyplývá snad z toho, že vyspělý evropský (a americký) kapitalismus vstoupil do nového, imperialistického období, že dnes jsou možné jedině imperialistické války? Tvrdit to by byl nesmysl, znamenalo by to, že nejsme s to odlišit určitý konkrétní jev od celého souhrnu různorodých potenciálních jevů epochy. Epochu nazýváme epochou právě proto, že představuje komplex různorodých jevů a válek, typických i netypických, velkých i malých, vlastních vyspělým i zaostalým zemím. Odbývá-li někdo tyto konkrétní otázky obecnými frázemi o „epoše", jako to dělá P. Kijevskij, pak zneužívá pojmu „epocha". Abychom nemluvili abstraktně, uvedeme teď jeden z mnoha příkladů. Napřed je však třeba připomenout, že *jedna* levicová skupina, a to německá skupina Internacionála, formulovala ve svých tezích, které byly publikovány v 3. čísle bulletinu bernské výkonné komise (z 29. února 1916)[332], zjevně nesprávné tvrzení v 5. bodu: „V éře tohoto bezuzdného imperialismu *už nemohou být žádné* národní války." Tuto tezi jsme rozebrali v časopisu Sbornik Social-demokrata.* Zde jen poznamenejme, že tuto teore-

* Viz tento svazek, s. 28—34. *Red.*

tickou poučku dosud neopakovala, neakceptovala *ani jedna skupina*, třebaže každému, kdo se zajímá o internacionalistické hnutí, je dávno známa (kritizovali jsme ji také na rozšířeném zasedání bernské výkonné komise na jaře 1916). Ani P. Kijevskij v srpnu 1916, když připravoval svůj článek, nenapsal nic ve smyslu této nebo podobné teze.

Na to je třeba upozornit, neboť kdyby bylo takové či podobné teoretické tvrzení vysloveno, bylo by možné mluvit o názorových neshodách v teorii. Pokud se však nic podobného *netvrdí*, musíme říci: Nejde o jiné pojetí „epochy" ani o názorové neshody v teorii, nýbrž jen o frázi pronesenou nazdařbůh, jen o nesprávné použití slova „epocha".

Příklad: „Nepodobá se" (sebeurčení) — píše P. Kijevskij hned na začátku svého článku — „právu zdarma získat 10 000 děsjatin půdy na Marsu? Na tuto otázku nelze odpovědět jinak než naprosto konkrétně, s přihlédnutím k celému nynějšímu období; vždyť právo národů na sebeurčení v období formování národních států jako nejvhodnějších forem rozvoje produktivních sil za jejich tehdejší úrovně je něco docela jiného než toto právo v době, kdy se tyto formy, formy národního státu, staly okovy jejich rozvoje. Období konstituování kapitalismu a národního státu je od období, kdy národní stát zaniká a kdy se schyluje k zániku samého kapitalismu, nesmírně vzdáleno. Marxista však nemá mluvit povšechně, bez ohledu na čas a prostor."

Tato úvaha je skvělou ukázkou toho, jak se karikuje pojem „imperialistická epocha". Právě proto, že jde o nový a důležitý pojem, je třeba karikování potírat! Co je míněno tím, když se říká, že se formy národního státu staly okovy atd.? Míní se tím vyspělé kapitalistické země, především Německo, Francie a Anglie, jejichž účast udělala z této války válku povýtce imperialistickou. V *těchto* zemích, které dosud vedly lidstvo kupředu, zejména v letech 1789—1871, proces formování národního státu skončil, v *těchto* zemích je národní hnutí nenávratnou minulostí a křísit je by bylo absurdní reakční utopií. Národní hnutí Francouzů, Angličanů a Němců je dávno dovršeno; *tam* mají dějiny na programu něco jiného: z národů, které se

osvobozovaly, se staly národy utlačovatelské, loupeživé imperialistické národy, které prožívají „předvečer zániku kapitalismu".

A jiné národy?

P. Kijevskij opakuje nabiflované pravidlo, že marxisté musejí uvažovat „konkrétně", ale sám se tímto pravidlem *neřídí*. Zatímco my jsme ve svých tezích záměrně uvedli malý příklad konkrétní odpovědi, P. Kijevskij se neuráčil ukázat nám naši chybu, pokud vůbec nějakou chybu postřehl.

V našich tezích (6. bod) se praví, že pokud jde o sebeurčení, musíme, chceme-li být konkrétní, rozlišovat nejméně *tři* různé typy zemí. (Je jasné, že ve všeobecných tezích by nebylo možné mluvit o každé zemi zvlášť.) K prvnímu typu patří ty vyspělé země západní Evropy (a Ameriky), v nichž je národní hnutí *minulostí*. Druhým typem je východní Evropa, kde je národní hnutí *přítomností*. Třetím typem jsou polokolonie a kolonie, v nichž je národní hnutí do značné míry *budoucností**.

Je to správné, nebo není? *Sem* by měl P. Kijevskij zaměřit svou kritiku. Jenže ten dokonce ani nepozoruje, *v čem* spočívají teoretické problémy! Nevidí, že dokud nevyvrátí uvedenou poučku (v 6. bodu) našich tezí — a vyvrátit ji nelze, neboť je správná —, bude se svými úvahami o „epoše" podobat člověku, který „se ohání" mečem, aniž někoho zasáhne.

„Na rozdíl od názoru V. Iljina soudíme," píše v závěru článku, „že ve většině (!) západních (!) zemí národnostní otázka vyřešena není..."

Tak tedy národní hnutí Francouzů, Španělů, Angličanů, Holanďanů, Němců a Italů nebylo v 17., 18. a 19. století ani dříve dovršeno? Na začátku článku je pojem „imperialistická epocha" zkomolen tak, jako by národní hnutí

* Viz Sebrané spisy 27, Praha 1986, s. 280–281. *Red.*

už bylo dovršeno všude, nejen ve vyspělých západních zemích. Na konci téhož článku se praví, že „národnostní otázka" není vyřešena *právě* v západních zemích!! Není to galimatyáš?

V západních zemích je národní hnutí dávnou minulostí. „Vlast" v Anglii, ve Francii, v Německu a jinde už dozpívala svou písničku, dohrála svou dějinnou úlohu, *tj.* národní hnutí zde nemůže přinést nic pokrokového, co by burcovalo další masy lidí k novému hospodářskému a politickému životu. Tady nemají dějiny na programu přechod od feudalismu nebo od patriarchálního barbarství k národnímu pokroku, ke kulturní a politicky svobodné vlasti, ale přechod od překonané, kapitalisticky přezrálé „vlasti" k socialismu.

Ve východní Evropě je tomu jinak. Pokud jde například o Ukrajince a Bělorusy, mohl by jedině člověk žijící v myšlenkách na Marsu popírat, že zde národní hnutí ještě nevyvrcholilo, že zde masy *teprve* procitají, aby zformovaly mateřský jazyk a jeho literaturu (a to je nezbytná podmínka a nezbytný průvodní jev úplného rozvoje kapitalismu, úplného proniknutí směny do poslední rolnické rodiny). „Vlast" zde *ještě* nedozpívala svou dějinnou písničku. Zde může být „obrana vlasti" *ještě* obranou demokracie, mateřštiny a politické svobody proti utlačujícím národům, proti středověku, kdežto Angličané, Francouzi, Němci a Italové nyní lžou, mluví-li o obraně své vlasti, neboť ve skutečnosti *nebrání* mateřský jazyk, *nebrání* svůj svobodný národní rozvoj, nýbrž brání svá otrokářská práva, své kolonie, „sféry vlivu" vlastního finančního kapitálu v cizích zemích aj.

V polokoloniích a koloniích je národní hnutí historicky ještě mladší než ve východní Evropě.

Čeho se týkají slova o „vysoce vyspělých zemích" a o imperialistické epoše, *v čem* tkví „zvláštní" postavení Ruska (nadpis bodu *e* v 2. kapitole u P. Kijevského), a nejen Ruska; *kde* je národně osvobozenecké hnutí lživou

frází a *kde* je živou a pokrokovou skutečností — z toho P. Kijevskij nepochopil absolutně nic.

3. CO JE TO EKONOMICKÝ ROZBOR?

Odpůrci sebeurčení poukazují ve svých úvahách především na jeho „neuskutečnitelnost" za kapitalismu vůbec nebo za imperialismu. Slůvko „neuskutečnitelnost" se často používá v různých, nepřesně vymezených významech. Proto jsme ve svých tezích vznesli požadavek, který je v každé teoretické diskusi nezbytný: objasnit, v jakém smyslu se mluví o „neuskutečnitelnosti". S tím jsme se však nespokojili a hned jsme k tomuto objasnění přikročili. *Všechny* požadavky demokracie jsou za imperialismu „neuskutečnitelné" v tom smyslu, že bez řady revolucí jsou politicky těžko realizovatelné nebo vůbec nerealizovatelné.

Mluvit o neuskutečnitelnosti sebeurčení z hlediska ekonomického je od základu nesprávné.

Takové bylo naše stanovisko. Zde je jádro názorových neshod v teorii a naši odpůrci by měli v každé serióznější diskusi věnovat této otázce veškerou pozornost.

Podívejme se však, co o této otázce soudí P. Kijevskij.

Interpretovat neuskutečnitelné jako politicky „těžko realizovatelné" kategoricky odmítá. Odpovídá na otázku přímo v tom smyslu, že je to nemožné z hlediska ekonomického.

„Znamená to snad," píše P. Kijevskij, „že sebeurčení je za imperialismu stejně neuskutečnitelné jako pracovní peníze za zbožní výroby?" A P. Kijevskij odpovídá: „Ano, znamená! Neboť mluvíme právě o logickém rozporu mezi dvěma sociálními kategoriemi, tj. mezi ‚imperialismem' a ‚sebeurčením národů', o témž logickém rozporu, který existuje mezi dvěma jinými kategoriemi: mezi pracovními penězi a zbožní výrobou. Imperialismus je negace sebeurčení a sloučit sebeurčení s imperialismem se nepodaří žádnému kejklíři."

I kdyby toto zlolajné slovo „kejklíři", jímž nás častuje

P. Kijevskij, znělo sebehůř, přece jen ho musíme upozornit, že jednoduše nechápe, co to je ekonomický rozbor. „Logický rozpor" — jde-li ovšem o správné logické myšlení — se nesmí objevit *ani* v ekonomickém, *ani* v politickém rozboru. Není proto na místě odvolávat se na „logický rozpor" *vůbec*, má-li být uskutečněn právě ekonomický, a *nikoli* politický rozbor. Mezi „sociální kategorie" patří kategorie *jak* ekonomické, *tak i* politické. Když tedy P. Kijevskij odpověděl nejdříve jednoznačně a přímo „ano, znamená" (tj. sebeurčení je *stejně* neuskutečnitelné jako pracovní peníze za zbožní výroby), vykroutil se ve skutečnosti tím, že chodil jako kočka kolem horké kaše, avšak ekonomický rozbor neprovedl.

Čím lze dokázat, že pracovní peníze nemohou za zbožní výroby existovat? Ekonomickým rozborem. Objektem tohoto rozboru, který jako každý jiný rozbor nepřipouští „logický rozpor", jsou ekonomické a *jen* ekonomické (a tedy nikoli „sociální" vůbec) kategorie a z nich se vyvozuje, že pracovní peníze jsou nerealizovatelné. V první kapitole Kapitálu[57] se o nějaké politice, o nějaké politické formě, o nějakých „sociálních kategoriích" vůbec nemluví: analyzuje se *pouze* ekonomický aspekt, směna zboží a vývoj směny zboží. Ekonomický rozbor dokazuje — ovšem „logickými" soudy —, že pracovní peníze jsou za zbožní výroby neuskutečnitelné.

P. Kijevskij se o ekonomický rozbor ani nepokouší. Jak je zřejmé již z první věty prvního bodu jeho článku, *plete si* ekonomickou podstatu imperialismu s jeho politickými tendencemi. Ta věta zní takto:

„Průmyslový kapitál byl syntézou předkapitalistické výroby a obchodně zápůjčního kapitálu. Zápůjční kapitál slouží průmyslovému. Nyní kapitalismus překonává různé formy kapitálu, vzniká jeho vyšší, unifikovaný typ, finanční kapitál, a proto lze celou epochu označit za epochu finančního kapitálu, jehož adekvátním systémem zahraniční politiky je právě imperialismus."

Ekonomicky je celá tato definice k ničemu: místo přes-

ných ekonomických kategorií tu jsou jen samé fráze. Tím se však teď nemůžeme zabývat. Důležité je, že P. Kijevskij označuje imperialismus za „systém zahraniční politiky".

Za prvé je to v podstatě nesprávné opakování nesprávné myšlenky Kautského.

Za druhé je to ryze politická, výlučně politická definice imperialismu. Definicí imperialismu jako „systému politiky" se P. Kijevskij chce vyhnout *ekonomickému* rozboru, který slíbil podat, když prohlásil, že sebeurčení je za imperialismu „*stejně*" neuskutečnitelné, tj. ekonomicky neuskutečnitelné, jako pracovní peníze za zbožní výroby.*

Kautsky ve sporu s levicí prohlásil, že imperialismus je „pouze systém zahraniční *politiky*" (totiž anexe), že nelze nazývat imperialismem určité ekonomické stadium, stupeň vývoje kapitalismu.

Kautsky nemá pravdu. Přít se o slova je samozřejmě nerozumné. Nelze ovšem zakázat, aby se „slovo" imperialismus používalo v tom nebo onom smyslu. Chceme-li však diskutovat, musíme přesně vymezit pojmy.

Ekonomicky je imperialismus (nebo „období" finančního kapitálu, na slově nezáleží) nejvyšší stupeň vývoje kapitalismu, a to takový stupeň, v němž se výroba stala tak rozsáhlou a obrovskou, že *volnou konkurenci nahrazuje monopol.* V tom je *ekonomická* podstata imperialismu. Monopol se projevuje jak v trastech, syndikátech atd., tak ve všemocnosti mamutích bank, jak ve skupování zdrojů surovin atd., tak i v koncentraci bankovního kapitálu atd. Celá podstata věci tkví v hospodářském monopolu.

* Ví P. Kijevskij, jak nezdvořile nazýval Marx takové „logické metody"? *Neměníme se stejně* nezdvořile vyjádřit o P. Kijevském, ale musíme připomenout, že Marx je označoval za „šejdířské metody": do *definice* určitého pojmu se svévolně vkládá jednou to, o čem se polemizuje, podruhé to, co je třeba teprve dokázat.

Opakujeme, že *neužíváme* Marxův nezdvořilý výraz pro P. Kijevského, pouze odhalujeme zdroj jeho chyby. (Tento text je v rukopisu škrtnut. *Red.*)

Politickou nadstavbou nad novou ekonomikou, nad monopolním kapitalismem (imperialismus je monopolní kapitalismus) je obrat *od* demokracie *k* politické reakci. Volné konkurenci odpovídá demokracie. Monopolu odpovídá politická reakce. „Finanční kapitál usiluje o nadvládu, nikoli o svobodu," správně konstatuje R. Hilferding ve svém Finančním kapitálu[13].

Vyčleňovat „zahraniční politiku" z politiky, nebo dokonce stavět zahraniční politiku do protikladu k vnitřní politice je od základu nesprávné, nemarxistické a nevědecké. Jak v zahraniční, tak i ve vnitřní politice, v obou stejně, směřuje imperialismus k porušování demokracie, k reakci. V tomto smyslu je nesporné, že imperialismus je nejen „negací" *jednoho* požadavku demokracie, a to sebeurčení národů, nýbrž *demokracie vůbec, veškeré demokracie.*

Imperialismus jako „negace" demokracie *stejně* „neguje" i demokracii v národnostní otázce (tj. sebeurčení národů): „stejně", tj. snaží se ji porušit; realizovat ji za imperialismu je právě v té míře a v témže smyslu těžší, jako je za imperialismu (ve srovnání s předmonopolním kapitalismem) těžší nastolit republiku, zřídit milici, uspořádat volby úředníků lidem atd. O tom, že to nelze uskutečnit „ekonomicky", nemůže být vůbec řeč.

P. Kijevského zde zřejmě zmátla ještě ta okolnost (kromě celkového nepochopení požadavků ekonomického rozboru), že z maloburžoazního hlediska je anexe (tj. připojení cizí národní oblasti proti vůli jejího obyvatelstva, to znamená porušení sebeurčení národa) totéž jako „rozšíření" (expanze) finančního kapitálu na rozsáhlejší hospodářské území.

S maloburžoazními pojmy se však do řešení teoretických problémů pouštět nemůžeme.

Imperialismus je z ekonomického hlediska monopolní kapitalismus. Má-li být monopol úplný, je třeba odstranit konkurenty nejen z vnitřního trhu (z trhu daného státu), ale i z trhu zahraničního, celosvětového. Je „v éře

finančního kapitálu" *ekonomicky* možné odstranit konkurenci dokonce i v cizím státě? Ovšemže je: tímto prostředkem je finanční závislost a skupování zdrojů surovin a poté i všech podniků konkurenta.

Nejvýraznějším projevem ekonomiky imperialismu čili monopolního kapitalismu jsou americké trasty. Ve snaze odstranit konkurenty se trasty neomezují jen na ekonomické prostředky, nýbrž se neustále uchylují k prostředkům politickým, a dokonce i k trestným činům. Dopustili bychom se však nejhrubší chyby, kdybychom se domnívali, že uplatňují-li monopoly ryze ekonomické metody boje, je jejich monopol ekonomicky neuskutečnitelný. Život naopak na každém kroku dokazuje, že to je „uskutečnitelné": trasty ochromují konkurentův úvěr prostřednictvím bank (majitelé trastů jsou majiteli bank: skupování akcií); trasty ochromují dovoz materiálu pro konkurenty (majitelé trastů jsou majiteli železnic: skupování akcií); trasty snižují na nějakou dobu ceny pod výrobní náklady a vydávají na to milióny, aby zničily konkurenta a *skoupily* jeho podniky a jeho zdroje surovin (doly, půdu aj.).

To je ryze ekonomický rozbor moci trastů a jejich rozpínavosti. To jsou ryze ekonomické prostředky rozpínavosti: *skupování* podniků, závodů a zdrojů surovin.

Finanční velkokapitál jedné země může vždy skoupit konkurenty i v cizí, politicky nezávislé zemi a také to vždy dělá. Ekonomicky se to dá uskutečnit. Ekonomická „anexe" se dá *zcela* „uskutečnit" bez politické anexe a neustále k tomu dochází. V literatuře o imperialismu najdeme na každém kroku zmínku například o tom, že Argentina je ve skutečnosti „obchodní kolonií" Anglie, že Portugalsko je ve skutečnosti „vazalem" Anglie apod. To je pravda: jejich ekonomická závislost na anglických bankách, zadluženost u Anglie a to, jak Anglie skupuje jejich železnice, doly, půdu atd., umožňují Anglii „anektovat" tyto země ekonomicky, bez porušení jejich politické nezávislosti.

Sebeurčením národů se rozumí jejich politická nezávis-

lost. Imperialismus se snaží ji porušit, neboť když je země anektována politicky, je ekonomická anexe často pohodlnější a levnější (snáze se podplácejí úředníci, získávají koncese, prosazují výhodné zákony aj.), výhodnější a pokojnější; stejně tak se imperialismus vůbec snaží nahradit demokracii oligarchií. Tvrdit však, že za imperialismu je sebeurčení *ekonomicky* „neuskutečnitelné", je naprostý nesmysl.

P. Kijevskij se vyhýbá teoretickým nesnázím jedním neobyčejně laciným a povrchním způsobem, kterému se v němčině říká „buršikózní" mluva, tj. mluva studentsky neomalená, obhroublá, používaná (a přirozená) při studentských pitkách. Uvedeme příklad:

„Všeobecné volební právo," píše P. Kijevskij, „osmihodinová pracovní doba a dokonce i republika jsou s imperialismem *logicky* slučitelné, ačkoli imperialismu se nikterak nehodí do krámu (!!), a proto je nanejvýš těžké je uskutečnit."

Proti buršikóznímu vyjádření, že se republika imperialismu „nehodí do krámu", bychom rozhodně nic neměli — vtip leckdy zpestřuje učené pojednání! —, kdyby *kromě* toho obsahovala úvaha o závažném problému ještě ekonomický a politický rozbor pojmů. P. Kijevskij nahrazuje tento rozbor buršikózností, a zastírá tak, že tu rozbor schází.

Co znamená, že „republika se imperialismu nehodí do krámu"? A proč je tomu tak?

Republika je jednou z možných forem politické nadstavby nad kapitalistickou společností, přitom za dnešních podmínek forma nejdemokratičtější. Říci, že republika se imperialismu „nehodí do krámu", je totéž jako říci, že mezi imperialismem a demokracií je rozpor. Je docela možné, že se tento náš závěr „nehodí do krámu", či dokonce „vůbec nehodí do krámu" P. Kijevskému, je však přesto nezvratný.

Dál. Jaký je tento rozpor mezi imperialismem a demokracií? Logický, nebo nelogický? P. Kijevskij používá

slova „logický“ bezmyšlenkovitě, a proto nepozoruje, že v daném případě mu toto slovo slouží k tomu, aby *zastřel* (před zraky a úsudkem čtenáře i autora) *právě onu otázku*, kterou začal rozebírat. Jde o vztah ekonomiky k politice; o vztah ekonomických podmínek a ekonomického obsahu imperialismu k jedné z politických forem. Každý „rozpor“, který zjišťujeme v úsudcích lidí, je rozpor logický; to je čirá tautologie. Pomocí této tautologie se P. Kijevskij vyhýbá *podstatě* otázky: jedná se o „logický“ rozpor mezi dvěma *ekonomickými* jevy nebo tezemi (1), anebo mezi dvěma *politickými* jevy nebo tezemi (2), či mezi tezí nebo jevem *ekonomickým* a *politickým* (3)?

Vždyť právě v tom je podstata věci, když už byla nastolena otázka ekonomické uskutečnitelnosti nebo neuskutečnitelnosti za té či oné politické formy!

Kdyby se byl P. Kijevskij této podstatě nevyhýbal, asi by postřehl, že rozpor mezi imperialismem a republikou je rozporem mezi ekonomikou moderního kapitalismu (totiž monopolního kapitalismu) a politickou demokracií vůbec. Neboť P. Kijevskij nikdy nedokáže, že kterékoli významné a základní demokratické opatření (volby úředníků nebo důstojníků lidem, úplná svoboda spolčování a shromažďování aj.) je v menším rozporu s imperialismem (víc se mu „hodí do krámu“, chcete-li) než republika.

A tak dospíváme právě k tomu tvrzení, na němž jsme *my* v tezích trvali: Imperialismus je v rozporu, v „logickém“ rozporu *vůbec s každou* politickou demokracií. P. Kijevskému se tato naše poučka „nehodí do krámu“, neboť boří jeho nelogické konstrukce, ale co naplat? Cožpak se opravdu máme smířit s tím, že někdo chce údajně vyvrátit jisté poučky, avšak ve skutečnosti je potají podsouvá slovy „republika se imperialismu nehodí do krámu“?

Dál. Proč se republika imperialismu nehodí do krámu? A jak imperialismus „slučuje“ svou ekonomiku s republikou?

O tom P. Kijevskij nepřemýšlel. Připomeňme mu tato

Engelsova slova: Jde o demokratickou republiku. Otázka zní, zda může mít bohatství za takovéto formy vlády moc — tj. jde právě o „rozpor" mezi ekonomikou a politikou.

Engels odpovídá: „Demokratická republika oficiálně už nic neví o majetkových rozdílech" (mezi občany). „V ní vykonává bohatství svou moc nepřímo, ale tím bezpečněji. Jednak ve formě přímého podplácení úřednictva — klasickým vzorem toho je Amerika —, jednak ve formě aliance mezi vládou a burzou..."[48]

Tady máte skvělou ukázku ekonomického rozboru otázky, zda lze za kapitalismu „uskutečnit" demokracii, otázky, jejíž malý díl tvoří i „uskutečnitelnost" sebeurčení za imperialismu.

Demokratická republika je v „logickém" rozporu s kapitalismem, neboť „oficiálně" staví naroveň bohatého a chudého. Je to rozpor mezi ekonomickým řádem a politickou nadstavbou. Mezi imperialismem a republikou existuje týž rozpor, který je prohlouben či znásoben tím, že vystřídání volné konkurence monopolem ještě víc „ztěžuje" možnost realizovat jakékoli politické svobody.

Jak se však slučuje kapitalismus s demokracií? Tím, že kapitál realizuje svou neomezenou moc nepřímo. Má k tomu dva ekonomické prostředky: 1. přímé podplácení, 2. alianci mezi vládou a burzou. (V našich tezích tuto skutečnost vyjadřujeme slovy, že finanční kapitál za buržoazního zřízení „svobodně koupí a podplatí kteroukoli vládu a úředníky.")

Za nadvlády zbožní výroby, buržoazie a moci peněz se dá podplácení (přímo nebo prostřednictvím burzy) „uskutečnit", ať už je forma vlády, ať už je demokracie jakákoli.

Co se ale v tomto směru změní, je-li kapitalismus vystřídán imperialismem, tj. předmonopolní kapitalismus kapitalismem monopolním?

Jedině to, že se stupňuje moc burzy! Vždyť finanční kapitál je průmyslový velkokapitál, který přerostl v monopol a splynul s bankovním kapitálem. Velké banky splývají

s burzou tím, že ji pohlcují. (V literatuře o imperialismu se mluví o tom, že burza ztrácí na svém významu, avšak jen v tom smyslu, že každá mamutí banka je sama burzou.)

Dál. Může-li „bohatství" jako takové prostřednictvím korupce a burzy plně realizovat svou nadvládu nad kteroukoli demokratickou republikou, jak potom může P. Kijevskij tvrdit, aniž upadá do směšného „logického rozporu", že obrovské bohatství trastů a bank, které disponují miliardami, nemůže „uskutečnit" moc finančního kapitálu nad cizí, tj. politicky nezávislou republikou??

Tak jak to je? Je podplácení úředníků v cizím státě „neuskutečnitelné"? Anebo je „aliance mezi vládou a burzou" jen aliancí s vlastní vládou?

Už z toho čtenář vidí, že vyjasnit a populárně vysvětlit galimatyáš na deseti řádcích zabere asi deset tiskových stran. Rozebírat stejně podrobně každou úvahu P. Kijevského — a nenajde se doslova žádná, která by neobsahovala galimatyáš! — nemůžeme a ani nemusíme, protože to hlavní bylo rozebráno. O dalším se zmíníme jen stručně.

4. PŘÍKLAD NORSKA

Norsko „uskutečnilo" údajně neuskutečnitelné právo na sebeurčení v roce 1905, v období nejzběsilejšího imperialismu. Mluvit o „neuskutečnitelnosti" je proto nejen teoreticky absurdní, ale i směšné.

P. Kijevskij to chce vyvrátit, a proto nám rozhořčeně spílá „racionalistů" (Proč? Racionalista se omezuje na úvahy, a to abstraktní, my jsme však uvedli nanejvýš konkrétní skutečnost! Nepoužívá snad P. Kijevskij cizí slovo „racionalista" stejně... jak to říci taktněji?... stejně „výstižně", jako použil na začátku svého článku slovo „extraktivní", když předkládal své úvahy v „extraktivní formě"?).

P. Kijevskij nám vytýká, že pro nás je „důležitá vnější

stránka jevů, a ne jejich skutečná podstata". Prozkoumejme tedy skutečnou podstatu.

Ve svých námitkách začíná P. Kijevskij příkladem: Vydá-li se protitrastový zákon, nedokazuje to, že se zákaz trastů dá uskutečnit. To je pravda. Jenže příklad byl zvolen špatně, neboť mluví *proti* P. Kijevskému. Zákon je politické opatření, je to politika. Ekonomiku nelze zakázat žádným politickým opatřením. Žádnou politickou formou Polska, ať už bude součástí carského Ruska, či Německa, anebo autonomní oblastí nebo politicky nezávislým státem, nelze ani zakázat, ani zrušit jeho závislost na finančním kapitálu imperialistických mocností, nelze zakázat, aby tento kapitál skupoval akcie polských podniků.

V roce 1905 byla „uskutečněna" pouze politická nezávislost Norska. Ekonomická závislost Norska se tím neměla ani nemohla změnit. Právě o tom se mluví v našich tezích. Poukazovali jsme právě na to, že sebeurčení se týká pouze politiky, a že je proto chyba třeba jen položit otázku ekonomické neuskutečnitelnosti. Avšak P. Kijevskij „vyvrací" naše teze tím, že uvádí příklad, jak jsou politické zákony vůči ekonomice bezmocné. To je věru pěkné „vyvrácení"!

Dál.

„Jeden nebo dokonce řada příkladů, kdy malé podniky zvítězily nad velkými, nestačí, aby byla vyvrácena Marxova správná teze, že všeobecný vývoj kapitalismu je provázen jak koncentrací, tak centralizací výroby."

Tento argument se opět zakládá na nevhodném *příkladu*, který je zvolen proto, aby odvrátil pozornost (čtenáře i autora) od skutečné podstaty sporu.

Naše teze praví, že je nesprávné mluvit o ekonomické neuskutečnitelnosti sebeurčení v onom smyslu, v jakém jsou neuskutečnitelné pracovní peníze za kapitalismu. Na *takovou* uskutečnitelnost nemůže existovat ani jediný „příklad". P. Kijevskij mlčky uznává, že máme v tomto bodu pravdu, neboť přechází k *jiné* interpretaci „neuskutečnitelnosti".

Proč nepostupuje přímočaře? Proč neformuluje otevřeně a přesně *svou* tezi: „Sebeurčení, které by bylo za kapitalismu ekonomicky uskutečnitelné, odporuje vývoji, a je proto reakční, nebo je pouhou výjimkou."

Je tomu tak proto, že přímo formulovaná antiteze by autora ihned odhalila, kdežto on se musí maskovat.

Zákon ekonomické koncentrace, vítězství velkovýroby nad malovýrobou uznává jak náš[88], tak erfurtský program[282]. P. Kijevskij utajuje skutečnost, že se nikde neuznává zákon politické či státní koncentrace. Pokud je to týž zákon, existuje-li vůbec takový zákon, proč by jej P. Kijevskij nevysvětlil a nenavrhl, abychom jím doplnili náš program? Jedná správně, nechává-li nás setrvávat při špatném, neúplném programu, když objevil tento nový zákon státní koncentrace, zákon mající praktický význam, kterým by oprostil náš program od chybných závěrů?

P. Kijevskij zákon vůbec neformuluje a nenavrhuje, abychom náš program doplnili, neboť podvědomě tuší, že by se tím zesměšnil. Kdyby s takovým názorem vystoupil a paralelně se zákonem vytlačování malovýroby velkovýrobou formuloval „*zákon*" (v souvislosti s ním nebo zároveň s ním) vytlačování malých států velkými, všichni by se tomuto kurióznímu „imperialistickému ekonomismu" vysmáli!

Abychom to vysvětlili, položíme P. Kijevskému jedinou otázku: Proč ekonomové *nemluví* o „rozpadu" dnešních trastů nebo velkých bank? O tom, že je takový rozpad možný a uskutečnitelný? Proč dokonce i „imperialistický ekonomista" je nucen přiznat, že rozpad velkých států, a nejen rozpad vůbec, ale například i oddělení „malých národností" (toho si povšimněte!) od Ruska (článek P. Kijevského, 2. kapitola, bod *e*), je možný a uskutečnitelný?

Nakonec, abychom ještě názorněji objasnili, kam až dospívá náš autor, a abychom ho varovali, připomínáme. O zákonu vytlačování malovýroby velkovýrobou mluvíme všichni otevřeně a nikdo se nebojí označit jednotlivé „pří-

klady, kdy malé podniky zvítězily nad velkými", za reakční jev. Označit oddělení Norska od Švédska za reakční jev se dosud ještě *nikdo* z odpůrců sebeurčení neodvážil, třebaže jsme psali o této otázce v tisku již v roce 1914.*

Velkovýroba je neuskutečnitelná, setrvává-li se například u ručních soustruhů; myšlenka, že se zmechanizovaná továrna „rozpadne" na řemeslnické dílny, je naprosto naivní. Imperialistická tendence vytvářet velké říše je plně uskutečnitelná a v praxi se nezřídka realizuje ve formě imperialistické aliance politicky samostatných států. Taková aliance je možná a vyskytuje se nejen ve formě hospodářského srůstání finančního kapitálu dvou zemí, ale také jako vojenská „spolupráce" v imperialistické válce. Národní boj, národní povstání a národní oddělení *za* imperialismu jsou plně „uskutečnitelné" a v praxi k nim dochází, ba dokonce se stále větší intenzitou, neboť imperialismus nezastavuje vývoj kapitalismu a růst demokratických tendencí mezi obyvatelstvem, nýbrž *zostřuje* antagonismus mezi těmito demokratickými snahami a protidemokratickou tendencí trastů.

Jedině z hlediska „imperialistického ekonomismu", tj. zkarikovaného marxismu, je možné ignorovat například tento specifický jev imperialistické politiky: Na jedné straně nám nynější imperialistická válka dává příklady, jak je možné finančním spojením a hospodářskými zájmy zatáhnout malý, politicky nezávislý stát do velmocenského boje (Anglie a Portugalsko). Na druhé straně nedemokratický postoj k malým národům, které jsou mnohem slabší (hospodářsky i politicky) než jejich imperialističtí „ochránci", má za následek buď povstání (Irsko), nebo přechod celých pluků k nepříteli (Češi). Za takové situace je z hlediska finančního kapitálu nejen „uskutečnitelné", ale *mnohdy* pro trasty, pro *jejich* imperialistickou politiku, pro *jejich* imperialistickou válku přímo *výhodné* poskytnout *jed-*

* Viz Sebrané spisy 25, Praha 1985, s. 306—312. *Red.*

notlivým malým národům co největší demokratickou svobodu včetně státní nezávislosti, aby nemusely riskovat, že uškodí „jejich vlastním" vojenským operacím. Zapomínat na specifičnost politických a strategických vzájemných vztahů a při každé vhodné i nevhodné příležitosti omílat jen jediné nabiflované slůvko „imperialismus", to rozhodně není marxistické.

O Norsku nám P. Kijevskij podává za prvé informaci, že „bylo vždy samostatným státem". To není pravda a vysvětlit si takovou nepravdu nelze jinak než buršikózní ledabylostí autora a jeho nezájmem o politické otázky. Do roku 1905 *nebylo* Norsko samostatným státem, mělo jen neobyčejně rozsáhlou autonomii. Švédsko uznalo státní samostatnost Norska teprve *poté*, když se Norsko od něho oddělilo. Kdyby Norsko „bývalo vždy samostatným státem", nebyla by mohla švédská vláda 26. října 1905 cizím mocnostem oznámit, že od nynějška uznává Norsko za nezávislou zemi.

Za druhé P. Kijevskij uvádí řadu citátů, aby dokázal, že Norsko se orientovalo na západ, kdežto Švédsko na východ, že v jedné zemi „se uplatňoval" hlavně anglický finanční kapitál, kdežto v druhé německý aj. Z toho pak vítězoslavně vyvozuje, že „tento příklad" (Norsko) „dokonale zapadá do našich schémat".

To je skvělá ukázka logiky „imperialistického ekonomismu"! V našich tezích se praví, že finanční kapitál může vládnout v „kterékoli", „třeba i nezávislé zemi", a že proto všechny úvahy o tom, že vzhledem k finančnímu kapitálu je sebeurčení „neuskutečnitelné", nejsou nic než galimatyáš. Uvádějí nám fakta, která *potvrzují* naši tezi o úloze cizího finančního kapitálu v Norsku *jak před* oddělením, *tak i po* něm, a tváří se přitom, jako by nás *vyvraceli!!*

Říci pár slov o finančním kapitálu, a *zapomenout* proto na politické otázky — cožpak to je politická úvaha?

Nikoli. Logickými chybami „ekonomismu" se politické otázky neodstranily. V Norsku „se uplatňoval" anglický

finanční kapitál před oddělením i po něm. V Polsku „se uplatňoval" německý finanční kapitál před jeho oddělením od Ruska a bude se v něm „uplatňovat" za *každé* politické situace. To je něco tak elementárního, že je trapné to opakovat, ale co se dá dělat, když někdo zapomene i abecedu?

Odstranila se tím snad politická otázka týkající se postavení Norska? Patří snad Norsko ke Švédsku? Jaké stanovisko mají zaujmout dělníci, jde-li o oddělení?

P. Kijevskij se těmto otázkám vyhnul, neboť jsou to otázky pro „ekonomisty" velmi nepříjemné. Život je však přinášel a přináší. Život nastolil otázku, zda může být sociálním demokratem švédský dělník, který neuznává právo Norska oddělit se. *Nemůže.*

Švédští aristokrati byli pro válku proti Norsku, pastoři rovněž. Tato skutečnost nepřestala být skutečností proto, že si P. Kijevskij o ní „zapomněl" přečíst v dějinách norského národa. Švédský dělník mohl zůstat sociálním demokratem, i když radil Norům, aby hlasovali proti oddělení (plebiscit o oddělení se konal v Norsku 13. srpna 1905 a skončil výsledkem 368 200 hlasů pro oddělení a 184 hlasy proti; přitom se ho zúčastnilo asi 80 % osob, které měly právo hlasovat). Avšak tento švédský dělník, který by podobně jako švédská aristokracie a buržoazie upíral Norům právo, aby o tom rozhodli sami bez Švédů, nezávisle na jejich vůli, by byl *sociálšovinista* a *ničema, kterého nelze v sociálně demokratické straně trpět.*

Tak tedy vypadá aplikace 9. článku stanov naší strany, který se náš „imperialistický ekonomista" pokoušel *přeskočit.* Ten se, pánové, přeskočit nedá, nemáte-li padnout do náruče šovinismu!

A co norský dělník? Byl snad z hlediska internacionalismu povinen hlasovat *pro* oddělení? Vůbec ne. Mohl hlasovat proti a přitom zůstat sociálním demokratem. Své povinnosti člena sociálně demokratické strany by porušil jedině tehdy, kdyby podal přátelskou ruku takovému zpátečnic-

kému švédskému dělníkovi, který by se vyslovil proti právu Norska *svobodně* se oddělit.

Tento elementární rozdíl v postavení norského a švédského dělníka nechtějí někteří lidé vidět. Sami se tím však demaskují, když tuto nanejvýš konkrétní politickou otázku, kterou ustavičně zdůrazňujeme, *obcházejí*. Mlčí, vytáčejí se, a tedy ustupují ze svých pozic.

Abychom dokázali, že „norská" otázka může vyvstat i v Rusku, záměrně jsme formulovali tezi: Za podmínek *ryze* vojenského a strategického charakteru je i *dnes* samostatný polský stát plně uskutečnitelný. P. Kijevskij chce „diskutovat", ale mlčí!!

Dodejme, že za určitého výsledku *této* imperialistické války (přidá-li se například Švédsko k Němcům a dobudou-li Němci polovičního vítězství) se také Finsko *může* z *ryze* vojenských a strategických důvodů stát úplně samostatným státem, aniž tím podlomí „uskutečnitelnost" kterékoli operace finančního kapitálu, aniž tím přispěje k „neuskutečnitelnosti" skupování akcií finských železnic a jiných podniků.*

P. Kijevskij se uchyluje od politických otázek, které jsou mu nepříjemné, pod ochranu velkolepé fráze, která výstižně charakterizuje celou jeho „úvahu": „V kteroukoli chvíli" (doslova toto píše v 1. kapitole na konci bodu *c*)

* Je-li vznik nových států v Evropě, státu polského, finského apod., plně „uskutečnitelný" za určitého výsledku nynější války, aniž se v nejmenším poruší podmínky vývoje imperialismu a jeho moci — ba naopak, za *zesíleného* vlivu, spojení a nátlaku finančního kapitálu, pak za jiného výsledku války je *stejně* tak „uskutečnitelný" vznik nového státu maďarského, českého apod. Angličtí imperialisté už teď počítají s touto druhou možností v případě, že zvítězí. Imperialistické období nemaří ani snahy národů o politickou nezávislost, ani „uskutečnitelnost" těchto snah v *mezích* světových imperialistických vzájemných vztahů. *Mimo* tyto meze není bez řady revolucí „uskutečnitelná" a bez socialismu nemůže být jistá ani republika v Rusku, ani vůbec žádná pronikavá demokratická přeměna nikde na světě. P. Kijevskij vůbec, ale vůbec nepochopil vztah mezi imperialismem a demokracií.

„může dopadnout Damoklův meč a zničit existenci ‚samostatné' dílny" („narážka" na malé Švédsko a Norsko).

A to prý má být skutečný marxismus: samostatný norský stát, jehož oddělení od Švédska označila *švédská* vláda za „revoluční opatření", existuje všeho všudy deset let. Má však smysl rozebírat *politické* otázky, které z toho vyplývají, jestliže jsme si přečetli Hilferdingův Finanční kapitál a „pochopili" jej tak, že „v kteroukoli chvíli" — když už, tak už! — může malý stát zaniknout? Vyplatí se upozorňovat na to, že jsme marxismus zdeformovali v „ekonomismus" a svou politiku změnili v omílání řečí pravých ruských šovinistů?

Jak se věru mýlili ruští dělníci v roce 1905, když usilovali o republiku: vždyť finanční kapitál už proti ní zmobilizoval ve Francii a v Anglii i jinde své síly, a kdyby byla vznikla, „v kteroukoli chvíli" by na ni mohl dopadnout jako „Damoklův meč"!

„Požadavek sebeurčení národů není... v minimálním programu utopický: neodporuje společenskému vývoji, neboť jeho uskutečnění by tento vývoj nezastavilo."[67] S tímto citátem z Martova polemizuje P. Kijevskij v témže bodu svého článku, v němž uvedl „citáty" o Norsku, které znovu a znovu *dokazují* onu všeobecně známou skutečnost, že „sebeurčení" a oddělení Norska *nezastavilo ani* vývoj vůbec, *ani* růst operací finančního kapitálu, *ani* skupování Norska Angličany!

Byli mezi námi nejednou bolševici, například Alexinskij v letech 1908—1910, kteří polemizovali s Martovem *právě tehdy*, když měl Martov pravdu! Chraň nás, bože, před takovými „spojenci"!

5. O „MONISMU A DUALISMU"

P. Kijevskij nám vytýká „dualistický výklad požadavků" a píše:

„Monistickou *akci* internacionály nahrazuje dualistická *propaganda*."

To zní naprosto marxisticky, materialisticky: akce, která je jednotná, je stavěna do protikladu k propagandě, která je „dualistická". Podíváme-li se na to blíže, musíme bohužel říci, že je to stejný *verbální* „monismus", jakým byl „monismus" Dühringův. „Zahrnu-li kartáč na boty do jednoty ‚savec', pak tím ještě zdaleka nedostane mléčné žlázy,"[49] napsal Engels proti Dühringově „monismu".

To znamená, že je možné *označovat* jako „jednotné" pouze takové věci, vlastnosti, jevy a akce, které jsou *jednotné* v objektivní realitě. Právě na tuto „*maličkost*" náš autor zapomněl!

P. Kijevskij spatřuje náš „dualismus" za prvé v tom, že na dělnících utlačovaných národů *nepožadujeme* především *to* — jde jen o národnostní otázku —, co požadujeme na dělnících utlačujících národů.

Abychom si ověřili, zda tu „monismus" P. Kijevského není „monismem" Dühringovým, musíme se podívat, jak vypadá *objektivní realita.*

Je snad *reálné* postavení dělníků utlačujících a utlačovaných národů stejné z hlediska národnostní otázky?

Ne, není stejné.

1. *Ekonomicky* je rozdíl v tom, že část dělnické třídy v utlačujících zemích dostává drobty z *mimořádných zisků*, kterých dosahují buržoové utlačujících národů tím, že odírají kůži z dělníků utlačovaných národů. Ekonomická fakta mimoto vypovídají o tom, že z dělníků utlačujících národů se jich dostává mezi „parťáky" *větší* procento než z dělníků utlačovaných národů a že se *větší* procento oněch dělníků vyšvihne mezi *aristokracii* dělnické třídy.* To je pravda.

* Viz například anglicky psanou Gurvičovu knihu o přistěhovalec-

Dělníci utlačujícího národa se *do jisté míry* podílejí spolu se *svou* buržoazií na olupování dělníků (a masy obyvatelstva) utlačovaného národa.

2. *Politicky* je rozdíl v tom, že dělníci utlačujících národů mají v porovnání s dělníky utlačovaného národa v celé řadě oblastí politického života *privilegované* postavení.

3. *Ideově* neboli duchovně je rozdíl v tom, že dělníci utlačujících národů jsou vždy vychováváni školou i životem k tomu, aby přezírali dělníky utlačovaných národů nebo jimi opovrhovali. To například *poznal* každý Velkorus, který byl vychován nebo žil mezi Velkorusy.

V objektivní realitě je tu tedy *po všech stránkách* rozdíl, tj. „dualismus" v objektivním světě, který je nezávislý na vůli a vědomí jednotlivců.

Jak tedy po tom všem reagovat na slova P. Kijevského o „monistické akci internacionály"?

Není to nic víc než planá, zvučná fráze.

Aby akce internacionály, kterou *fakticky* tvoří dělníci *rozštěpení* na příslušníky národů utlačujících a národů utlačovaných, *byla jednotná*, je nezbytné, aby se propaganda v prvním i v druhém případě vedla *rozdílně*: tak je třeba uvažovat z hlediska skutečného (a ne dühringovského) „monismu", z hlediska Marxova materialismu.

Chcete příklad? Ten jsme již uvedli (v legálním tisku před více než dvěma lety![44]): šlo o Norsko a nikdo se nepokusil vyvrátit naše úvahy. *Akce* norských a švédských dělníků byla v tomto konkrétním případě, který byl vzat ze života, „monistická", jednotná, internacionalistická *jen* proto a potud, pokud švédští dělníci *bezvýhradně* obhajovali svobodu Norska oddělit se, kdežto Norové přistupovali k tomuto oddělení *s výhradami*. Kdyby se švédští dělníci nestavěli *bezvýhradně* za svobodu Norů oddělit se, byli by *šovinisty*, přívrženci šovinismu švédských

tví a o postavení dělnické třídy v Americe, nazvanou Přistěhovalectví a práce[197]. *Red.*

statkářů, kteří chtěli „udržet" Norsko násilím, pomocí války. Kdyby norští dělníci *nepřistupovali* k oddělení *s výhradami*, tj. tak, že proti oddělení mohou hlasovat a vést propagandu, pak by se norští dělníci zpronevěřili povinnosti internacionalistů a propadli by omezenému, *buržoaznímu* norskému nacionalismu. Proč? Proto, že oddělení uskutečňovala *buržoazie*, a ne proletariát! Proto, že norská (stejně jako každá jiná) buržoazie se *vždy* snaží rozštěpit dělníky své a „cizí" země! Proto, že uvědomělí dělníci *podřizují* každý demokratický požadavek (a tedy i sebeurčení) vyšším zájmům socialismu. Kdyby například oddělení Norska od Švédska znamenalo určitě nebo pravděpodobně válku Anglie proti Německu, museli by být norští dělníci *z tohoto důvodu* proti oddělení. Avšak švédští dělníci by pak, aniž by přestali být socialisty, měli právo a možnost agitovat v takovém případě proti oddělení *jedině* tehdy, kdyby soustavně, důsledně a ustavičně bojovali *proti* švédské vládě za *svobodu* Norska oddělit se. Jinak *by* norští dělníci a norský lid *neuvěřili* a *nemohli* uvěřit, že jim švédští dělníci radí upřímně.

Veškerá svízel odpůrců sebeurčení pramení z toho, že odbývají věc mrtvými abstrakcemi a *bojí se* důsledně rozebrat třeba jen jeden konkrétní případ z reálného života. Naše konkrétní připomínka v tezích, že nový polský stát je *nyní*, při jisté souhře podmínek výlučně vojenských, strategických plně „uskutečnitelný"*, se nesetkala s námitkami ani u Poláků, ani u P. Kijevského. Nikomu se však nechtělo *zamyslet* nad tím, co vlastně vyplývá z tohoto tichého přiznání, že máme pravdu. A z toho jasně vyplývá, že propaganda inernacionalistů mezi Rusy a mezi Poláky, pokud má vychovat jedny i druhé k „jednotné akci", *nemůže být* stejná. Velkoruský (i německý) dělník se musí bezvýhradně stavět za právo Polska oddělit se, neboť jinak by *nyní fakticky* byl lokajem Mikuláše II. nebo Hinden-

* Viz Sebrané spisy 27, Praha 1986, s. 273–274. *Red.*

burga. Polský dělník *by mohl* být pro oddělení *jen* s výhradami, neboť spekulovat (jako fraci) s vítězstvím té nebo oné imperialistické buržoazie znamená stát se *jejím* lokajem. Nepochopit tento rozdíl, který je podmínkou „monistické akce" internacionály, je totéž jako nepochopit, proč by kvůli „monistické akci" proti carské armádě třeba u Moskvy muselo revoluční vojsko z Nižního Novgorodu táhnout na západ a ze Smolenska na východ.

Za druhé, náš nový stoupenec dühringovského monismu nám vytýká, že nepečujeme o „co nejužší organizační semknutí různých národních sekcí internacionály" za sociálního převratu.

Za socialismu sebeurčení odpadá, píše P. Kijevskij, neboť pak odpadá i stát. To píše, aby naše tvrzení údajně vyvrátil. Jenže my ve *třech* řádcích — ve třech posledních řádcích prvního bodu našich tezí — přesně a jasně říkáme, že „demokracie je samozřejmě také forma státu, která nutně zanikne, jakmile zanikne stát"*. Právě tuto pravdu — samozřejmě proto, aby naše tvrzení „vyvrátil"! — opakuje P. Kijevskij na *několika stránkách* svého bodu *c* (1. kapitola) a přitom ji *překrucuje*. „Představujeme si," píše, „a vždy jsme si představovali socialistické zřízení jako přísně demokraticky (!!?) centralizovaný hospodářský systém, v němž stát jako nástroj nadvlády jedné části obyvatelstva nad druhou zaniká." To je galimatyáš, neboť demokracie je *rovněž* nadvláda „jedné části obyvatelstva nad druhou", je to *rovněž* stát. V čem tkví *odumírání* státu po vítězství socialismu a jaké jsou podmínky tohoto procesu, to autor zjevně nepochopil.

Avšak to hlavní jsou autorovy „námitky", které se týkají období sociální revoluce. Když nám vyspílal „talmudistů sebeurčení", což znělo hrozivě, prohlásil: „Tento proces

* Sebrané spisy 27, Praha 1986, s. 272. *Red.*

(sociální převrat) si představujeme jako jednotnou akci proletářů všech(!!) zemí, kteří ruší hranice buržoazního(!!) státu, strhávají hraniční sloupy (nezávisle na „odstranění hranic"?), rozmetávají(!!) národní pospolitost a nastolují pospolitost třídní."

Ať se přísný soudce „talmudistů" nezlobí, ale je tu mnoho frází, a po „myšlence" ani stopy.

Sociální převrat nemůže být jednotnou akcí proletářů *všech* zemí už z toho prostého důvodu, že většina zemí a většina obyvatelstva světa není dosud ani na kapitalistickém stupni vývoje, anebo je teprve na jeho počátku. O tom jsme mluvili v 6. bodu našich tezí* a P. Kijevskij zkrátka z nepozornosti nebo neschopnosti uvažovat „nepostřehl", že jsme do nich tento bod nezařadili jen tak pro nic za nic, ale právě proto, abychom vyvrátili karikaturní překrucování marxismu. Pro socialismus dozrály *pouze* vyspělé západní země a vyspělé země Severní Ameriky; kromě toho v Engelsově dopisu Kautskému (Sbornik Social-demokrata)[101] si P. Kijevskij může přečíst konkrétní ilustraci této — skutečné, a ne pouze slibované — *„myšlenky"*, že snít o „jednotné akci proletářů *všech* zemí" znamená odkládat socialismus ad Kalendas Graecas, tj. „na svatého Dyndy".

Socialismus uskuteční jednotnými akcemi proletáři ne všech, nýbrž menšiny zemí, které dospěly k vývojovému stupni *vyspělého* kapitalismu. P. Kijevskij se dopustil chyby právě proto, že to nepochopil. V *těchto* vyspělých zemích (v Anglii, ve Francii, v Německu a jinde) byla národnostní otázka už dávno vyřešena, národní pospolitost se tam už dávno přežila, „celonárodní úkoly" v nich *objektivně* neexistují. Proto je možné jen v těchto zemích „rozmetat" už *teď* národní pospolitost a vytvořit pospolitost třídní.

Jinak je tomu v zemích *nerozvinutých*, v zemích, které jsme zařadili (v 6. bodu našich tezí) do druhé a třetí sku-

* Viz Sebrané spisy 27, Praha 1986, s. 280–281. *Red.*

piny, tj. v celé východní Evropě a ve všech koloniích a polokoloniích. Tady obvykle *dosud* existují utlačované a kapitalisticky nerozvinuté národy. Takové národy ještě *objektivně* mají celonárodní úkoly, a to úkoly *demokratické*, úkoly zaměřené na *svržení útlaku* vyvolaného *jinými národy*.

Jako příklad právě takových národů uvádí Engels Indii a říká o ní, že může uskutečnit revoluci proti vítěznému socialismu; Engelsovi byl totiž cizí onen směšný „imperialistický ekonomismus", který si představuje, že vítězný proletariát ve vyspělých zemích „automaticky", bez konkrétních *demokratických* opatření všude odstraní národnostní útlak. Vítězný proletariát přebuduje ty země, v nichž zvítězí. To nelze uskutečnit rázem, vždyť nelze ani rázem „zvítězit" nad buržoazií. Ve svých tezích jsme to záměrně zdůraznili, ale P. Kijevskij se zase nezamyslel, *proč* to zdůrazňujeme v souvislosti s národnostní otázkou.

Zatímco se proletariát vyspělých zemí bude snažit svrhnout buržoazii a bude odrážet její kontrarevoluční pokusy, nerozvinuté a utlačované národy nebudou čekat, nepřestanou žít, nezaniknou. Jestliže tyto národy (kolonie, Irsko) využívají k povstání dokonce i takovou — v porovnání se sociální revolucí docela malou — krizi imperialistické buržoazie, jakou je válka v letech 1915—1916, je nepochybné, že tím spíše využijí pro povstání *velkou krizi* občanské války ve vyspělých zemích.

Sociální revoluce se nemůže uskutečnit jinak než jako období, v němž se spojí občanská válka proletariátu proti buržoazii ve vyspělých zemích s *celou řadou* demokratických a revolučních hnutí včetně národně osvobozeneckých hnutí nerozvinutých, zaostalých a utlačovaných národů.

Proč? Proto, že kapitalismus se vyvíjí nerovnoměrně a objektivní realita nám ukazuje, že vedle vysoce vyspělých kapitalistických národů existuje celá řada národů hospodářsky velmi málo vyspělých nebo naprosto nevyspělých. P. Kijevskij vůbec neuvážil, jaké jsou *objektivní* podmínky sociální revoluce z hlediska hospodářské vyspělosti různých

zemí, a proto svou výtkou, že prý *my* si „vymýšlíme“, kde všude by bylo možné sebeurčení uplatnit, opravdu svaluje vlastní vinu na jiné.

S horlivostí hodnou lepší věci cituje P. Kijevskij stále znovu Marxovy a Engelsovy výroky o tom, že prostředky, jak zbavit lidstvo toho či onoho sociálního zla, si nesmíme „vymýšlet, nýbrž je musíme objevovat logickým uvažováním v existujících materiálních podmínkách“. Čtu-li tyto stále se opakující citáty, bezděky se mi vybavují „ekonomisté“ neblahé paměti, kteří stejně monotónně... omílali svůj „nový objev“, že v Rusku zvítězil kapitalismus. P. Kijevskij nás chce těmito citáty „omráčit“, neboť my si prý podmínky, v nichž je možné v imperialistickém období uplatnit sebeurčení národů, vymýšlíme! Avšak u téhož P. Kijevského čteme toto „neopatrné přiznání“:

„Již jen to, že jsme *proti* (podtrženo autorem) obraně vlasti, dokazuje nad slunce jasněji, že budeme aktivně vystupovat proti každému potlačování národního povstání, neboť tím budeme bojovat proti svému úhlavnímu nepříteli — imperialismu“ (článek P. Kijevského 2. kapitola, bod *r*).

Samozřejmě nemůžeme autora kritizovat, nemůžeme mu *odpovědět*, jestliže neuvedeme v plném znění alespoň základní teze jeho článku. Jakmile však ocitujeme třeba jen jednu tezi P. Kijevského, vždy se v každé jeho větě najdou dvě tři chyby nebo nedomyšlené závěry, které marxismus překrucují!

1. P. Kijevskij nepostřehl, že národní povstání je *také* „obrana vlasti“! A přece každý, kdo jen trochu uvažuje, musí dojít k přesvědčení, že je tomu skutečně tak, neboť *každý* „povstávající národ“ se „brání“ proti národu utlačujícímu, brání svůj jazyk, své území, svou vlast.

Každý národnostní útlak vzbuzuje odpor v *širokých masách* lidu a každý odpor národnostně utlačovaného obyvatelstva *směřuje* k národnímu povstání. I když nezřídka (zejména v Rakousku a v Rusku) vidíme, že buržoazie utlačovaných národů o národním povstání *pouze* žvaní,

ale ve skutečnosti se za zády vlastního národa *a proti* němu paktuje s buržoazií utlačujícího národa, přesto však nesmí v takových případech kritika revolučních marxistů směřovat proti národnímu hnutí, nýbrž proti tomu, aby se stávalo povrchním, vulgarizovalo se, zvrhlo se v malicherné handrkování. Mimochodem řečeno, velmi mnoho rakouských a ruských sociálních demokratů na to zapomíná a ve své *oprávněné* nenávisti k malicherným, triviálním a přízemním národnostním třenicím, jako jsou spory a hádky o to, v jakém jazyce má být uveden název ulice na tabulce na prvním a v jakém na druhém místě, ve své oprávněné nenávisti k těmto třenicím odmítá podporovat národní boj. Nebudeme „podporovat" komediantskou hru na republiku kdesi v Monackém knížectví nebo „republikánská" dobrodružství „generálů" v malých státech Jižní Ameriky či na nějakém ostrově v Tichém oceáně, z toho však nevyplývá, že smíme zapomenout na heslo republiky, jestliže jde o závažná demokratická a socialistická hnutí. Jsou a musí nám být k smíchu přízemní národnostní třenice a národnostní čachry v Rusku a Rakousku, z toho však nevyplývá, že smíme odmítnout podporu národnímu povstání nebo jakémukoli závažnému, celonárodnímu boji proti národnostnímu útlaku.

2. Nejsou-li národní povstání v „imperialistické epoše" možná, nemá P. Kijevskij právo o nich mluvit. Jestliže jsou možná, pak se všechny jeho nekonečné fráze o „monismu" a o tom, že si „vymýšlíme" příklady sebeurčení za imperialismu aj. apod., pak se *všechny* tyto fráze hroutí. P. Kijevskij vyvrací své vlastní argumenty.

Jestliže „my" „aktivně vystupujeme proti potlačování" „národního povstání" — což je případ, který pokládá za možný „*sám*" P. Kijevskij —, co to znamená?

Znamená to, že jde o *akci* dvojakou, „dualistickou", použijeme-li tohoto filozofického termínu stejně nevhodně jako náš autor: (a) Za prvé, jde o „akci" národnostně utlačovaného proletariátu a rolnictva *spolu* s národnostně

utlačovanou buržoazií *proti* utlačujícímu národu; (b) za druhé, jde o „akci" proletariátu utlačujícího národa nebo uvědomělé části tohoto proletariátu *proti* buržoazii utlačujícího národa a všem silám, které ji podporují.

Nesčetné fráze proti „národnímu bloku", proti národním „iluzím", proti „jedu" nacionalismu, proti „rozněcování národnostní nenávisti" a podobně, všechny ty fráze, kterých P. Kijevskij tolik napovídal, jsou k ničemu, neboť tím, že doporučuje proletariátu utlačujících zemí (nezapomeňme, že autor pokládá tento proletariát za významnou sílu), aby „aktivně vystupoval proti potlačování národního povstání", *podněcuje* národnostní nenávist, *podporuje* „blok" dělníků utlačovaných zemí „s buržoazií".

3. Pokud jsou za imperialismu možná národní povstání, jsou možné i národní války. V politickém smyslu mezi nimi není žádný podstatný rozdíl. Vojenští historikové mají naprostou pravdu, že zařazují mezi války i povstání. P. Kijevskij tak bezděčně potřel nejen sebe, ale i Junia a skupinu Internacionála; ti všichni popírají, že za imperialismu jsou národní války *možné*. Tato negace je však jediné možné teoretické zdůvodnění názoru, který popírá sebeurčení národů za imperialismu.

4. Vždyť co to je „národní" povstání? To je povstání, které usiluje o *politickou* nezávislost utlačovaného národa, tj. o *samostatný* národní stát.

Jestliže proletariát utlačujícího národa představuje významnou sílu (jak autor předpokládá a musí předpokládat), pokud jde o imperialistické období, *neznamená pak* odhodlání tohoto proletariátu „aktivně vystupovat proti potlačování národního povstání", že *podporuje* vytvoření samostatného národního státu? Ovšemže ano!

Náš autor, který hrdinsky popírá „uskutečnitelnost" sebeurčení, dospěl až k tomu, že uvědomělý proletariát vyspělých zemí musí *napomáhat* realizaci tohoto „neuskutečnitelného" opatření!

5. *Proč* „my" máme „aktivně vystupovat proti" potla-

čování národního povstání? P. Kijevskij uvádí pouze jeden argument: „Neboť tím budeme bojovat proti svému úhlavnímu nepříteli — imperialismu.“ Veškerá *pádnost* tohoto argumentu se omezuje na *pádné* slůvko „úhlavní“, stejně jako autor vůbec nahrazuje pádnost svých argumentů pádností siláckých a bombastických frází, „narážením chvějícího se těla buržoazie na kůl“ a podobným stylistickým vyšperkováním v duchu Alexinského.

Tento argument P. Kijevského je však *chybný*. Imperialismus je stejně tak naším „úhlavním“ nepřítelem jako kapitalismus. To je pravda. Žádný marxista ale nezapomene, že kapitalismus je ve srovnání s feudalismem pokrokový, stejně jako je imperialismus pokrokový ve srovnání s předmonopolním kapitalismem. *Nemáme* tedy právo podporovat každý boj proti imperialismu. *Nebudeme* podporovat boj reakčních tříd proti imperialismu, *nebudeme* podporovat povstání reakčních tříd proti imperialismu a kapitalismu.

Pokud tedy autor připouští, že povstání utlačovaných národů je nutné podpořit („aktivně vystupovat“ proti potlačování znamená napomáhat povstání), pak tím uznává *pokrokovost* národního povstání, *pokrokovost* vytvoření nového samostatného státu, vytyčení nových hranic atd., jestliže se toto povstání zdaří.

Autor nedokázal logicky domyslet doslova *žádnou* svou politickou úvahu!

Mimochodem, irské povstání v roce 1916, které propuklo až po uveřejnění našich tezí v 2. čísle časopisu Vorbote, dokázalo, že o možnosti národních povstání se *dokonce* ani v Evropě nemluvilo do větru.

6. OSTATNÍ POLITICKÉ OTÁZKY, O NICHŽ SE P. KIJEVSKIJ ZMÍNIL A KTERÉ PŘEKROUTIL

Ve svých tezích jsme prohlásili, že osvobození kolonií není nic jiného než sebeurčení národů. Evropané často zapomínají, že koloniální národy jsou *rovněž* národy, avšak tolerovat takovou „zapomnětlivost" je totéž jako tolerovat šovinismus.

P. Kijevskij „namítá":

V koloniích čistého typu „*neexistuje* proletariát v pravém smyslu slova" (2. kapitola, konec bodu *r*). „Pro koho ale potom máme požadovat ‚sebeurčení'? Pro koloniální buržoazii? Pro feláhy? Pro rolníky? Ovšemže nikoli. Pokud jde o kolonie, nemá smysl, aby *socialisté* (podtrhl P. Kijevskij) vytyčovali heslo sebeurčení, neboť nemá žádný smysl vytyčovat hesla dělnické strany v zemích, v nichž nejsou dělníci."

Ať se P. Kijevskij, který označuje naše stanovisko za „nesmyslné", sebevíc rozhořčuje, přece jen se odvážíme zdvořile mu připomenout, že jeho argumenty jsou chybné. Jedině „ekonomisté" neblahé paměti se domnívali, že se „hesla dělnické strany" razí *pouze* pro dělníky.* Nikoli, tato hesla se razí pro veškeré pracující obyvatelstvo, pro všechen lid. Demokratickou částí našeho programu — nad jehož významem se P. Kijevskij „vůbec" nezamyslel — se speciálně obracíme ke všemu lidu, a proto mluvíme v této části programu o „lidu".**

Mezi koloniální a polokoloniální národy jsme zařadili jednu miliardu obyvatel, ale P. Kijevskij se ani trochu nenamáhal, aby toto naše nanejvýš konkrétní konstatování vyvrátil. Z jedné miliardy obyvatel žije přes 700 miliónů

* Radíme P. Kijevskému, aby si přečetl, co napsali A. Martynov a spol. v letech 1899—1901. Najde tam mnoho „svých" argumentů.

** Někteří podivní odpůrci „sebeurčení národů" nám oponují tím, že „národy" jsou rozděleny na třídy. Těmto marxistům, kteří marxismus karikují, obyčejně připomínáme, že se v demokratické části našeho programu mluví o „neomezené moci lidu".

v zemích (Čína, Indie, Persie, Egypt), kde dělníci *jsou*. Avšak dokonce i v koloniálních zemích, v nichž dělníci nejsou, v nichž jsou jen otrokáři a otroci apod., nejenže *má* smysl razit heslo „sebeurčení", nýbrž je to dokonce *povinností* každého marxisty. Bude-li P. Kijevskij alespoň trochu přemýšlet, pravděpodobně to pochopí, stejně jako pochopí i to, že „sebeurčení" se vždy razí „pro" *dva* národy: pro národ utlačovaný a *utlačující*.

Druhá „námitka" P. Kijevského:

„Proto se omezujeme, pokud jde o kolonie, na negativní heslo, tj. na požadavek, který předkládají socialisté svým vládám: Pryč z kolonií! Tento požadavek, který nelze realizovat v rámci kapitalismu, zostřuje boj proti imperialismu, avšak neodporuje vývoji, neboť socialistická společnost nebude vlastnit kolonie."

Autorova neschopnost či nechuť alespoň trochu se zamyslet nad teoretickým obsahem politických hesel je až zarážející. Cožpak se na podstatě věcí něco změní, použijeme-li místo teoreticky přesného politického termínu agitační fráze? Říci Pryč z kolonií! není nic jiného než prchnout před teoretickým rozborem a schovat se za agitační frázi! Každý agitátor naší strany, když mluví o Ukrajině, Polsku, Finsku a dalších zemích, má právo říci carismu („své vládě") Pryč z Finska! atd., avšak fundovaný agitátor pochopí, že není možné jen kvůli „zostřování boje" razit ani pozitivní, ani negativní hesla. Jedině lidé typu Alexinského mohli trvat na tom, že „negativní" heslo Pryč z černé* dumy! je možné zdůvodnit snahou „zostřit" boj proti určitému zlu.

Zostřování boje je planá fráze subjektivistů, kteří zapomínají, že marxismus vyžaduje, aby každé heslo bylo podloženo přesným rozborem jak *ekonomické* reality, tak i *politické* situace a *politického* významu tohoto hesla. Je trapné to donekonečna omílat, ale co dělat, když jsme k tomu nuceni?

* — reakční. *Čes. red.*

Přerušovat teoretickou diskusi o teoretické otázce halasnou agitací — této manýře Alexinského jsme už přivykli, ale je to nepěkná manýra. Heslo Pryč z kolonií! má pouze jeden hospodářský a politický obsah: svobodu oddělení pro koloniální národy, svobodu vytvořit samostatný stát. Jestliže jsou *obecné* zákony imperialismu, jak se domnívá P. Kijevskij, brzdou sebeurčení národů, dělají z něho utopii, iluzi aj. aj., jak je potom možné z těchto obecných zákonů dělat bez uvažování výjimku pro *většinu* národů světa? Je jasné, že „teorie" P. Kijevského je karikaturou teorie.

Zbožní výroba a kapitalismus, spojovací nitky finančního kapitálu, existují ve velké většině koloniálních zemí. Jak je tedy možné vyzývat státy, vlády imperialistických zemí, aby se klidily „pryč z kolonií", když je to *z hlediska* zbožní výroby, kapitalismu a imperialismu „nevědecký", „utopický" požadavek, který „vyvrátil" *sám* Lensch, Cunow aj.?

V autorových úvahách nenajdeme ani náznak nějaké *myšlenky!*

Autor se nezamyslel nad tím, že osvobození kolonií je „nerealizovatelné" *jedině* v tom smyslu, že je „nerealizovatelné bez řady revolucí". Nezamyslel se nad tím, že je realizovatelné *v souvislosti* se socialistickou revolucí v Evropě. Nezamyslel se nad tím, že „socialistická společnost nebude vlastnit" *nejen* kolonie, ale ani utlačované národy *vůbec*. Nezamyslel se nad tím, že pokud jde o analyzovavanou otázku, *není* ani ekonomický, ani politický rozdíl mezi tím, zda Rusko „má v rukou" Polsko, či Turkestán. Nezamyslel se nad tím, že „socialistická společnost" míní odejít „pryč z kolonií" *pouze* v tom smyslu, že jim poskytne *právo* svobodně se oddělit, avšak *vůbec* ne v tom smyslu, že *jim doporučí, aby se oddělily.*

Za to, že odlišujeme právo oddělit se od otázky, zda oddělení doporučujeme, nás P. Kijevskij vypeskoval jako „kejklíře", a aby před dělníky „vědecky zdůvodnil", proč si to myslí, píše:

„Copak si pomyslí dělník, který se zeptá propagandisty, jaké stano-

visko má zaujmout proletář k ‚samostijnosti' (tj. politické samostatnosti Ukrajiny), když dostane odpověď: Socialisté se sice domáhají práva na oddělení, ale vedou propagandu proti oddělení?"

Myslím, že mohu na tuto otázku odpovědět dost přesně. Podle mého *se* každý soudný dělník *dovtípí*, že P. Kijevskij *nedovede myslet.*

Každý soudný dělník „se dovtípí": Vždyť týž P. Kijevskij nás dělníky učí, abychom křičeli Pryč z kolonií! To tedy znamená, že my, velkoruští dělníci, máme na své vládě požadovat, aby se klidila z Mongolska, z Turkestánu a z Persie, angličtí dělníci mají žádat, aby se anglická vláda klidila z Egypta, z Indie, z Persie atd. Cožpak to ale znamená, že *my*, proletáři, se *chceme* distancovat od egyptských dělníků a feláhů, od mongolských nebo turkestánských či indických dělníků a rolníků? Cožpak to znamená, že *my* radíme masám pracujících v koloniích, aby „se distancovaly" od uvědomělého evropského proletariátu? Nic takového. Vždy jsme byli, jsme a budeme pro nejužší sblížení a semknutí uvědomělých dělníků vyspělých zemí s dělníky, rolníky a otroky *všech* utlačovaných zemí. Vždy jsme radili a vždy budeme radit všem utlačovaným třídám všech utlačovaných zemí včetně kolonií, aby se od nás *nedistancovaly*, nýbrž pokud možno co nejtěsněji se s námi sbližovaly a splývaly.

Jestliže požadujeme na svých vládách, aby se klidily z kolonií, tj. vyjádříme to nikoli halasnou agitací, ale přesným politickým termínem — aby *daly* koloniím plnou *svobodu* oddělit se, skutečné *právo na sebeurčení* —, jestliže toto právo sami bezpodmínečně uskutečníme a dáme jim tuto svobodu ihned, jakmile se chopíme moci, pak to požadujeme na nynější vládě a *uskutečníme* to, až bude vláda v našich rukou, ovšem *vůbec* ne proto, abychom „doporučili" oddělení, nýbrž naopak: abychom usnadnili a urychlili *demokratické* sblížení a splynutí národů. Uděláme všechno pro to, abychom se sblížili a splynuli s Mongoly, Peršany, Indy a Egypťany, soudíme, že je to naše povinnost a že

je to *v našem zájmu*, neboť jinak socialismus v Evropě *nebude bezpečně zajištěn*. Vynasnažíme se poskytnout těmto národům, které jsou zaostalejší a utlačovanější než my — podle krásného vyjádření polských sociálních demokratů — „nezištnou kulturní pomoc", tj. vynasnažíme se pomoci jim, aby pro usnadnění práce začaly používat stroje, vynasnažíme se pomoci jim přejít k demokracii, k socialismu.

Jestliže požadujeme pro Mongoly, Peršany, Egypťany a *všechny* utlačované a nerovnoprávné národy bez výjimky právo oddělit se, neděláme to vůbec proto, že *jsme pro* jejich *oddělení*, nýbrž *jedině* proto, že jsme pro sblížení a splynutí *svobodné a dobrovolné*, nikoli násilné. *Jedině* proto!

A v tomto směru vidíme rozdíl mezi mongolským nebo egyptským rolníkem a dělníkem a mezi polským nebo finským rolníkem a dělníkem *jedině* v tom, že polští a finští rolníci a dělníci jsou lidé ideově vyspělí, politicky zkušenější než Velkorusové, ekonomicky lépe připravení apod., a proto své národy, které teď právem nenávidí Velkorusy za to, že hrají úlohu katana, jistě *velmi brzy* přesvědčí, že je nerozumné přenášet tuto nenávist na *socialistické* dělníky a na socialistické Rusko, že ekonomické důvody stejně jako instinkt a internacionalistické a demokratické vědomí vyžadují, aby se všechny národy co nejrychleji sblížily a splynuly v socialistické společnosti. Protože Poláci a Finové jsou velmi kulturní lidé, s veškerou pravděpodobností se velmi brzy přesvědčí o správnosti těchto úvah, takže oddělení Polska a Finska po vítězství socialismu může trvat jen velmi krátkou dobu. Nesrovnatelně méně kulturní feláhové, Mongolové a Peršané se mohou oddělit na delší dobu, kterou se však budeme snažit zkrátit — jak již bylo řečeno — nezištnou kulturní pomocí.

Žádný jiný rozdíl v našem vztahu k Polákům a Mongolům není a ani být nemůže. *Žádný* „rozpor" mezi propagováním svobody národů oddělit se a pevným odhodláním tuto svobodu uskutečnit, až *my* budeme vládnout, a mezi pro-

pagováním sblížení a splynutí národů není a ani být nemůže.

To „se dovtípí", jak jsme přesvědčeni, každý soudný dělník, skutečný socialista a skutečný internacionalista, pokud jde o náš spor s P. Kijevským.*

Celý článek P. Kijevského se vyznačuje nepochopením základní otázky: Proč máme propagovat a — až uchopíme moc — realizovat svobodu národů *oddělit se*, jestliže celý vývoj směřuje k *splynutí* národů? Proto — odpovídáme — proč propagujeme a po uchopení moci uskutečníme diktaturu proletariátu, ačkoli celý vývoj směřuje k odstranění násilné nadvlády jedné části společnosti nad druhou. Diktatura je nadvláda části společnosti nad celou společností a přitom vláda, která se opírá přímo o násilí. Diktatura proletariátu jako jediné důsledně revoluční třídy je nezbytná, aby mohla být svržena buržoazie a odraženy její kontrarevoluční pokusy. Diktatura proletariátu je tak důležitá, že ten, kdo ji odmítá anebo ji uznává jen slovy, nemůže být členem sociálně demokratické strany. Nelze však popírat, že v jednotlivých případech, například

* P. Kijevskij zřejmě po několika německých a holandských marxistech prostě *papouškoval* heslo Pryč z kolonií! Neuvažoval ale přitom nejen o teoretickém obsahu a významu tohoto hesla, nýbrž ani o konkrétní specifičnosti Ruska. Holandskému a německému marxistovi se může — do jisté míry — prominout, když se omezuje na heslo Pryč z kolonií!, neboť za prvé pro většinu *západoevropských* zemí je *typickým* příkladem národnostního útlaku právě útlak koloniální a za druhé v západoevropských zemích je pojem „kolonie" mimořádně jasný, názorný a živý.

Ale v Rusku? Jeho specifičnost je právě v tom, že rozdíl mezi „*našimi*" „koloniemi" a „našimi" utlačovanými národy je nejasný, nekonkrétní a neživý!

Marxistovi píšícímu třeba německy by se dalo prominout, že zapomněl na *tuto* specifičnost Ruska, ale P. Kijevskému se to prominout nedá. Ruskému socialistovi, který nechce jen *papouškovat*, ale i *myslet*, musí být jasné, že pokud jde o Rusko, nemělo by už vůbec žádný smysl pokoušet se stanovit nějaký podstatný rozdíl mezi utlačovanými národy a koloniemi.

v nějakém malém státě, je poté, kdy sousední velký stát už uskutečnil sociální revoluci, výjimečně *možné*, že buržoazie postoupí moc pokojně, jestliže se přesvědčí, že odpor je beznadějný, a raději si zachrání krk. Je ovšem mnohem pravděpodobnější, že se ani v malých státech socialismus *neuskuteční* bez občanské války, a proto *jediným* programem mezinárodní sociální demokracie musí být uznání takové války, třebaže se násilí vůči lidem neslučuje s naším ideálem. Totéž lze aplikovat — mutatis mutandis (s *příslušnou* obměnou) — na národy. Jsme pro jejich splynutí, ale bez svobody oddělení *nyní* nelze přejít od násilného splynutí, od anexí k dobrovolnému splynutí. Uznáváme — a to naprosto oprávněně —, že ekonomický faktor je prvotní, ale vykládat jej à la P. Kijevskij znamená karikovat marxismus. Dokonce ani trasty, dokonce ani banky, stejně nezbytné ve vyspělém kapitalismu, nejsou za soudobého imperialismu ve své konkrétní formě v různých zemích stejné. Tím spíše nejsou přes svou homogennost stejné v tom základním politické formy ve vyspělých imperialistických zemích — v Americe, v Anglii, ve Francii a v Německu. Stejná rozmanitost se objeví i na cestě, kterou projde lidstvo od nynějšího imperialismu k socialistické revoluci zítřka. Všechny národy dospějí k socialismu, to je nevyhnutelné, ale všechny k němu nedospějí úplně stejně, každý vnese do té či oné formy demokracie, do té či oné formy diktatury proletariátu, do toho či onoho tempa socialistických přeměn různých stránek života společnosti něco specifického. V teorii není nic ubožejšího a v praxi nic směšnějšího než malovat si „ve jménu historického materialismu" budoucnost v *tomto* směru fádní šedivou barvou: nebylo by to nic víc než suzdalská mazanice*. A i kdyby skutečnost ukázala, že *před* prvním vítězstvím socialistického proletariátu se osvobodí a oddělí jen $^1/_{500}$ nyní utlačovaných národů, že *před* posledním vítězstvím

* — neumělá, špatná malba, podle ruského města Suzdalu, kde se vyráběly ikony nízké umělecké hodnoty. *Čes. red.*

socialistického proletariátu na světě (tj. v době peripetií již zahájené socialistické revoluce) se oddělí také jen $^1/_{500}$ utlačovaných národů a přitom jen na velmi krátkou dobu, *dokonce* i v tomto případě bychom postupovali jak teoreticky, tak i v politické praxi správně, kdybychom už teď radili dělníkům, aby nepouštěli přes práh svých sociálně demokratických stran takové socialisty utlačujících národů, kteří neuznávají a nepropagují svobodu *všech* utlačovaných národů oddělit se. Vždyť ve skutečnosti nevíme a nemůžeme vědět, kolik utlačovaných národů bude v praxi potřebovat oddělit se, aby svou hřivnou přispěly k rozmanitosti *forem* demokracie i *forem* přechodu k socialismu. A že popírat svobodu oddělit se je nyní teoreticky nesmírně falešné a prakticky se tím přisluhuje šovinistům utlačujících národů, to víme, vidíme a každodenně hmatatelně pociťujeme.

„Zdůrazňujeme," píše P. Kijevskij v poznámce k citovanému místu, „že plně podporujeme požadavek boje ‚proti násilným anexím'..."

Na naše zcela jednoznačné prohlášení, že takový „požadavek" je totéž jako uznat sebeurčení, že pojem „anexe" není možné správně definovat bez spojitosti s pojmem sebeurčení, autor vůbec nereaguje! Zřejmě si myslí, že k diskusi postačí teze a požadavky pouze formulovat, ale už ne dokazovat jejich správnost.

„Vůbec řadu požadavků," pokračuje P. Kijevskij, „které vyhraňují uvědomění proletariátu proti imperialismu, plně akceptujeme v jejich, *negativní* formulaci, ovšem dospět k patřičným *pozitivním* formulacím máme-li zůstat na půdě daného řádu, není vůbec možné. Proti válce' nikoli však pro demokratický mír..."

To je nesprávné od prvního do posledního slova. Autor četl naši rezoluci Pacifismus a heslo mír[46] (brožura Socialismus a válka*, s. 44—45), a dokonce ji myslím i schvaloval, ale zřejmě ji nepochopil. Jsme *pro* demokratický mír a dělníky jen varujeme před iluzí, že je snad demokratický mír za nynějších, buržoazních vlád možný „bez řady revo-

* Viz Sebrané spisy 26, Praha 1986, s. 188—189. *Red.*

lucí", jak se praví v rezoluci. „Abstraktní" hlásání míru, tj. hlásání míru, jež *nepočítá* se skutečnou třídní povahou, přesněji řečeno: s imperialistickou povahou *nynějších* vlád válčících zemí, jsme označili za balamucení dělníků. V tezích listu Social-demokrat (č. 47)[39] jsme jasně prohlásili, že kdyby revoluce dala v nynější válce moc do rukou naší strany, navrhli bychom neprodleně všem válčícím zemím demokratický mír.*

P. Kijevskij, který ujišťuje sebe i jiné, že je „pouze" proti sebeurčení, ale vůbec ne proti demokracii jako takové, dospěl ovšem k názoru, že my „nejsme pro demokratický mír". Není to věru kuriózní?

Není třeba zabývat se všemi ostatními příklady P. Kijevského, neboť nemá cenu plýtvat místem na vyvracení stejně naivních logických chyb, nad nimiž se každý čtenář zasměje. Sociální demokracie nemá a nemůže mít ani jedno „negativní" heslo, které by sloužilo jen „vyhraňování uvědomění proletariátu proti imperialismu" a nedávalo zároveň pozitivní odpověď na to, *jak* sociální demokratice vyřeší příslušnou otázku, až převezme moc. Pokud není „negativní" heslo spojeno s určitým pozitivním řešením, „nevyhraňuje", nýbrž otupuje uvědomění, neboť takové heslo je nafouknutá bublina, pustý pokřik, plané krasořečnění.

Rozdíl mezi hesly, která „negují" anebo pranýřují *politické* a *hospodářské* potíže, P. Kijevskij nepochopil. Tento rozdíl tkví v tom, že určité hospodářské potíže jsou typické pro kapitalismus vůbec, ať už je jeho politická nadstavba jakákoli, že tyto potíže se bez odstranění kapitalismu ekonomicky odstranit *nedají* a že nelze uvést ani jeden příklad jejich odstranění. Podstata politických potíží tkví naopak v ústupu od demokratismu, který je ekonomicky zcela možný „na půdě daného řádu", tj. za kapitalismu, a výjimečně se za kapitalismu také uskutečňuje, v jednom státě jeden jeho aspekt, v druhém jiný. Autor znovu a znovu

* Viz Sebrané spisy 27, Praha 1986, s. 69. *Red.*

nepochopil právě obecné podmínky uskutečnitelnosti demokracie vůbec!

Totéž platí o rozvodu. Připomínáme čtenáři, že se této záležitosti v diskusi o *národnostní* otázce poprvé dotkla Rosa Luxemburgová[244]. Vyslovila správný názor, že když obhajujeme autonomii uvnitř státu (oblasti nebo kraje apod)., musíme jako sociální demokraté centralisté prosazovat požadavek, aby v nejdůležitějších státních záležitostech, k nimž patří zákony o *rozvodu*, rozhodoval celostátní mocenský orgán, celostátní parlament. Příklad rozvodu názorně dokazuje, že demokratem a socialistou nemůže být člověk, který nepožaduje okamžitě svobodu rozvodu, neboť pokud tato svoboda neexistuje, je to projev vrcholného omezování utlačovaného pohlaví, ženy, ačkoli není vůbec těžké se dovtípit, že přiznat ženě právo *svobodně* odejít od muže neznamená *vyzývat* k tomu všechny ženy!

P. Kijevskij „namítá":

„Jak by vypadalo toto právo (na rozvod), kdyby je v *těchto* případech (když žena *chce* odejít od muže) žena *nemohla* realizovat? Anebo kdyby tato realizace závisela na vůli ještě *dalších* osob, anebo — což je ještě horší — na vůli uchazečů o ‚ruku' této ženy? Domáhali bychom se toho, aby *takové* právo bylo proklamováno? Samozřejmě že ne!"

Tato námitka svědčí o tom, že P. Kijevskij vůbec nepochopil vztah mezi demokracií *jako takovou* a kapitalismem. Za kapitalismu jsou obvyklé ne jako jednotlivé případy, ale jako typické jevy takové podmínky, kdy utlačované třídy nemohou „realizovat" svá demokratická práva. Právo na rozvod je za kapitalismu většinou nerealizovatelné, neboť utlačované pohlaví je zotročeno ekonomicky, neboť žena za kapitalismu zůstává bez ohledu na stupeň demokracie „domácí otrokyní", otrokyní zavřenou v ložnici, v dětském pokoji a v kuchyni. Právo volit „své" lidové soudce, úředníky, učitele, porotce atd. je za kapitalismu většinou stejně neuskutečnitelné právě proto, že dělníci a rolníci jsou ekonomicky zotročeni. Totéž platí o demokratické republice: náš program ji „proklamuje"

jako „neomezenou moc lidu", třebaže všichni sociální demokraté velmi dobře vědí, že i ta nejdemokratičtější republika vede za kapitalismu jedině k podplácení úředníků buržoazií a k alianci burzy s vládou.

Pouze lidé, kteří jsou naprosto neschopni uvažovat anebo vůbec neznají marxismus, mohou z toho vyvozovat, že republika není k ničemu, právo na rozvod není k ničemu, demokracie není k ničemu, sebeurčení národů není k ničemu! Marxisté však vědí, že demokracie *neodstraňuje* třídní útlak, nýbrž jen přispívá k tomu, aby třídní boj byl čistší, rozsáhlejší, otevřenější a ostřejší; a to právě potřebujeme. Čím větší je svoboda rozvodu, tím jasněji si žena uvědomuje, že zdrojem jejího „domácího otroctví" je kapitalismus, a nikoli bezpráví. Čím demokratičtější je státní zřízení, tím jasněji si dělníci uvědomují, že kořenem zla je kapitalismus, a nikoli bezpráví. Čím větší je rovnoprávnost mezi národy (*není* úplná bez svobody oddělit se), tím jasněji si dělníci utlačovaného národa uvědomují, že příčina tkví v kapitalismu, a nikoli v bezpráví. A tak dále.

Znovu a znovu zdůrazňujeme, že je trapné omílat abecedu marxismu, co však dělat, když ji P. Kijevskij nezná?

P. Kijevskij uvažuje o rozvodu tak, jak uvažoval — tuším v pařížském Golosu[50] — jeden ze zahraničních tajemníků organizačního výboru, Semkovskij[103]. Je pravda, uvažoval Semkovskij, že právo na rozvod neznamená výzvu ke všem ženám, aby odešly od muže, avšak dokazujeme-li ženě, že všichni muži, milostivá, jsou lepší než váš, je to nakonec totéž!!

Při těchto úvahách Semkovskij zapomněl, že když si někdo počíná podivínsky, neznamená to, že porušuje povinnosti socialisty a demokrata. Kdyby Semkovskij začal přesvědčovat tu či onu ženu, že všichni muži jsou lepší než ten její, nikdo by v tom nespatřoval porušování povinností demokrata; nanejvýš by mu řekl: Velká strana se neobejde bez velkých podivínů! Kdyby si však Semkov-

skij usmyslel obhajovat a pokládat za demokrata člověka, který by popíral svobodu rozvodu, například by se proti ženě, která od něho chce odejít, dovolával soudu nebo policie či církve, jsme přesvědčeni, že *dokonce* i většina kolegů Semkovského ze zahraničního sekretariátu by se Semkovským nesouhlasila, ačkoli jsou to velmi špatní socialisté!

Jak Semkovskij, tak i P. Kijevskij „pojednali" o rozvodu, předvedli, že otázku nepochopili a obešli podstatu věci: právo na rozvod, stejně jako *všechna* demokratická práva bez výjimky, je za kapitalismu těžko uskutečnitelné, je relativní, omezené, úzce formální, a přece nebude žádný slušný sociální demokrat pokládat ty, kdo toto právo popírají, za socialisty, ba ani za demokraty. V tom je celá podstata. *Veškerá* „demokracie" spočívá v tom, že se deklarují a uskutečňují „práva", která jsou za kapitalismu uskutečnitelná velmi omezeně a velmi relativně, avšak bez takového deklarování, bez pohotového a okamžitého boje za práva, bez výchovy mas pro takový boj *není* socialismus *možný*.

Protože to P. Kijevskij nepochopil, obešel ve svém článku nejdůležitější otázku, která se vztahuje k jeho speciálnímu tématu, totiž otázku, *jak* my sociální demokraté odstraníme národnostní útlak. P. Kijevskij to odbyl frázemi, že svět bude „zbrocen krví" apod. (což s tím nemá nic společného). V podstatě vše zredukoval jen na jedno: Všechno vyřeší socialistická revoluce! Anebo, jak někdy říkají stoupenci názorů P. Kijevského: Sebeurčení za kapitalismu není možné, za socialismu je zbytečné.

Teoreticky je to nesmyslný a v politické praxi šovinistický názor. Takový názor svědčí o nepochopení významu demokracie. Socialismus bez demokracie není možný v dvojím smyslu: 1. proletariát nemůže uskutečnit socialistickou revoluci, jestliže se na ni nepřipravuje bojem za demokracii; 2. vítězný socialismus si nebude moci udržet své vítězství a dovést lidstvo k odumírání státu, jestliže se demokracie neuskuteční v plné míře. Pokud tedy někdo

říká, že sebeurčení je za socialismu zbytečné, je to stejný nesmysl, stejně bezradný zmatek, jako kdyby někdo řekl, že za socialismu je zbytečná demokracie.

Sebeurčení za kapitalismu *není o nic víc* nemožné a za socialismu *je stejně* tak zbytečné jako každá demokracie.

Ekonomický převrat vytváří nezbytné předpoklady pro odstranění *všech* forem politického útlaku. Právě proto je nelogické a nesprávné spokojovat se poukazováním na ekonomický převrat, jestliže jde o to, *jak* odstranit národnostní útlak. Není možné jej odstranit bez ekonomického převratu. To je nesporné. Avšak *omezit se* na to znamená upadat do směšného a ubohého „imperialistického ekonomismu".

Je třeba realizovat *rovnoprávnost* mezi národy; deklarovat, formulovat a uskutečňovat rovná „práva" všech národů. S tím souhlasí *všichni*, až snad jedině na P. Kijevského. Jenže právě tady vyvstává otázka, která se obchází: Není popírání *práva* na vlastní národní stát popíráním rovnoprávnosti?

Samozřejmě že je. A důsledná, *to znamená* socialistická demokracie toto právo, bez něhož nelze postupovat k úplnému a dobrovolnému sblížení a splynutí národů, deklaruje, formuluje a uskutečňuje.

7. ZÁVĚR. METODY ALEXINSKÉHO

Nerozebrali jsme ani zdaleka všechny úvahy P. Kijevského. Rozebrat je *všechny* by znamenalo napsat stať pětkrát delší, než je tato, neboť ani jediná jeho úvaha není správná. *Správná* je — pokud nejsou chyby v číslech — jen jedna jeho poznámka, v níž uvádí číselné údaje o bankách. Všechno ostatní se podobá jakémusi nemožně zamotanému klubku, okořeněnému frázemi jako „narážení chvějícího se těla na kůl", „vítězné hrdiny budeme nejen soudit, ale i odsuzovat k smrti a zániku", „nový svět se bude rodit

v hrozných křečích", „nepůjde o listiny a práva ani o vyhlášení svobody národů, nýbrž o vytvoření opravdu svobodných vztahů, o odstranění odvěkého otroctví, o odstranění sociálního, a zejména národnostního útlaku" atd. apod.

Tyto fráze jednak zastírají a jednak vyjadřují dvě „věci". Za prvé, jejich základem je „idea" „*imperialistického ekonomismu*" — stejně znetvořené karikatury marxismu a naprosto stejného nepochopení vztahu mezi socialismem a demokracií, jako byl nechvalně známý „ekonomismus" v letech 1894—1902.

Za druhé, v těchto frázích zřetelně pozorujeme opakování metod Alexinského, čímž se musíme zvlášť zabývat, neboť P. Kijevskij uplatnil v celém zvláštním bodu svého článku (kap. II, bod *f*: Zvláštní postavení Židů) *výlučně* tyto metody.

Kdysi, ještě na londýnském sjezdu v roce 1907, se bolševici od Alexinského distancovali, když se v odpovědi na teoretické argumenty stavěl do pózy agitátora a zcela nevěcně vykřikoval bombastické fráze proti jakékoli formě vykořisťování a útlaku. „A zase začíná povyk," říkali v takovém případě naši delegáti. Jenže „povyk" nepřinesl Alexinskému nic dobrého.

Stejně „povykuje" i P. Kijevskij. Protože neví, co by odpověděl na řadu teoretických otázek a úvah, které jsou obsaženy v tezích, staví se do pózy agitátora a začíná vykřikovat fráze o útlaku Židů, třebaže každý jen trochu soudný člověk dobře ví, že ani židovská otázka obecně, ani všechno to „vykřikování" P. Kijevského nemá s věcí co dělat.

Alexinského metody nepřinesou nic dobrého.

Napsáno v srpnu—říjnu 1916
Poprvé otištěno roku 1924
ve Zvězdě, č. 1 a 2
Podepsán V. Lenin

Podle rukopisu porovnaného
se strojopisnou kopií
opravenou Leninem

VOJENSKÝ PROGRAM PROLETÁŘSKÉ REVOLUCE[51]

V Holandsku, Skandinávii a ve Švýcarsku se mezi revolučními sociálními demokraty, kteří potírají lži sociálšovinistů o „obraně vlasti" v nynější imperialistické válce, ozývají hlasy, aby byl starý bod sociálně demokratického minimálního programu: „milice" neboli „ozbrojení lidu", nahrazen bodem novým: „odzbrojení". Jugend-Internationale[52] o tom zahájil diskusi a uveřejnil v 3. čísle redakční článek na podporu odzbrojení. Rovněž v nejnovějších tezích R. Grimma[53] nalézáme bohužel ústupek myšlence „odzbrojení". V časopisech Neues Leben[54] a Vorbote byla zahájena diskuse.

Podívejme se na stanovisko obhájců odzbrojení blíže.

I

Argumentuje se hlavně tím, že požadavek odzbrojení je nejsrozumitelnějším, nejrozhodnějším a nejdůslednějším výrazem boje proti každému militarismu a proti každé válce.

Avšak právě v tomto hlavním argumentu tkví hlavní omyl stoupenců odzbrojení. Mají-li být socialisté i nadále socialisty, nemohou být proti každé válce.

Za prvé socialisté nikdy nebyli a nikdy nemohou být odpůrci revolučních válek. Buržoazie „velkých" imperialistických mocností je dnes již veskrze reakční a válku, kterou nyní *tato* buržoazie vede, pokládáme za reakční, zotročující a zločinnou. Ale jak je to s válkou *proti* této buržoazii?

Například s válkou, kterou vedou za své osvobození národy, jež tato buržoazie utlačuje a jež jsou na ní závislé, nebo národy koloniální? V tezích skupiny Internacionála v 5. bodu čteme: „V éře tohoto bezuzdného imperialismu už nemohou existovat žádné národní války.“ To je evidentně chybné.

Dějiny 20. století, tohoto století „bezuzdného imperialismu“, jsou bohaté na koloniální války. Avšak to, čemu my Evropané, imperialističtí utlačovatelé většiny národů světa s hanebným, typicky evropským šovinismem říkáme „koloniální války“, jsou často národní války nebo národní povstání těchto utlačovaných národů. Jednou ze základních vlastností imperialismu je právě to, že urychluje vývoj kapitalismu v nejzaostalejších zemích, a tím rozšiřuje a vyhrocuje boj proti národnostnímu útlaku. Taková je skutečnost. A z toho nezbytně vyplývá, že imperialismus často vyvolává národní války. *Junius*, který zmíněné „teze“ prosazuje ve své brožuře, tvrdí, že v imperialistickém období vede každá národní válka proti jedné z imperialistických velmocí k vměšování druhé velmoci, která s první soupeří a je rovněž imperialistická, takže se každá národní válka mění v imperialistickou. Avšak ani tento argument není správný. *Může* se to stát, ale nebývá tomu tak vždy. Celá řada koloniálních válek v letech 1900—1914 probíhala jinak. A bylo by prostě směšné, kdybychom tvrdili, že například po nynější válce, skončí-li krajním vyčerpáním válčících zemí, „nemohou“ vypuknout „žádné“ národní, pokrokové, revoluční války, třeba Číny společně s Indií, Persií, Siamem* atd., proti velmocem.

Popírat jakoukoli možnost národních válek za imperialismu je teoreticky nesprávné, historicky zcela chybné a prakticky identické s evropským šovinismem: my příslušníci národů, které utlačují stamilióny lidí v Evropě, Africe, Asii atd., máme utlačovaným národům tvrdit, že

* — Thajsko. *Čes. red.*

jejich válka proti „našim" národům „není možná"!

Za druhé. Občanské války jsou rovněž války. Kdo uznává boj tříd, musí nutně uznávat občanské války, které jsou v každé třídní společnosti přirozeným a za určitých okolností nevyhnutelným pokračováním, rozvinutím a vyhrocením třídního boje. Potvrzují to všechny velké revoluce. Popírat občanské války nebo na ně zapomínat by znamenalo propadnout krajnímu oportunismu a zříci se socialistické revoluce.

Za třetí vítězství socialismu v jedné zemi vůbec nevylučuje všechny války bez rozdílu. Naopak, předpokládá je. Kapitalismus se vyvíjí v různých zemích zcela nerovnoměrně. Za zbožní výroby tomu jinak ani být nemůže. Z toho vyplývá nezvratný závěr, že socialismus nemůže zvítězit současně *ve všech* zemích. Zvítězí nejprve v jedné nebo v několika zemích, zatímco ostatní zůstanou po nějakou dobu zeměmi buržoazními nebo předburžoazními. To musí vyvolat nejen třenice, ale i přímou snahu buržoazie těchto zemí rozdrtit vítězný proletariát socialistického státu. V takových případech by byla válka z naší strany oprávněná a spravedlivá. Byla by to válka za socialismus, za osvobození jiných národů od buržoazie. Engels měl naprosto pravdu, když v dopise Kautskému z 12. září 1882 otevřeně uznával možnost, že socialismus, který *již zvítězil*, povede „obranné války". Myslel tím právě obranu vítězného proletariátu proti buržoazii jiných zemí.

Války budou vyloučeny teprve poté, až svrhneme, definitivně porazíme a vyvlastníme buržoazii na celém světě, a nikoli jen v jedné zemi. Z vědeckého hlediska by bylo naprosto nesprávné a naprosto nerevoluční, kdybychom obcházeli nebo zastírali právě to nejdůležitější: potlačení odporu buržoazie, což je při *přechodu* k socialismu to nejobtížnější a což vyžaduje největší bojové úsilí. „Sociální" modláři a oportunisté jsou vždy ochotni snít o budoucím pokojném socialismu, avšak od revolučních sociálních demokratů se liší právě tím, že nechtějí uvažovat o urputném třídním

boji a třídních *válkách*, ani na ně pomýšlet, aby se tato krásná budoucnost stala skutečností.

Nesmíme se nechat klamat slovy. Například termín „obrana vlasti" se leckomu příčí, protože zjevní oportunisté a kautskisté jím zastírají a maskují buržoazní lež v *této* loupeživé válce. Taková je skutečnost. Z toho však nevyplývá, že se máme odnaučit přemýšlet o smyslu politických hesel. Uznávat „obranu vlasti" v nynější válce znamená se domnívat, že je to válka „spravedlivá" a že odpovídá zájmům proletariátu — a nic víc a nic méně, protože vpád není vyloučen v žádné válce. Bylo by jednoduše absurdní, kdyby „obranu vlasti" odmítaly utlačované národy ve své válce *proti* imperialistickým velmocem, nebo ji odmítal vítězný proletariát ve *své* válce proti nějakému Galliffetovi buržoazního státu.

Teoreticky by bylo naprosto nesprávné zapomínat, že každá válka je jen pokračováním politiky jinými prostředky; nynější imperialistická válka je pokračováním imperialistické politiky dvou skupin velmocí a tato politika byla vyvolána a je živena komplexem vztahů imperialistického období. Avšak totéž období musí nutně vyvolat a živit i politiku boje proti národnostnímu útlaku a boje proletariátu proti buržoazii, a tedy také možnost a nevyhnutelnost za prvé revolučních národních povstání a válek, za druhé válek a povstání proletariátu *proti* buržoazii, za třetí spojení obou druhů revolučních válek atd.

II

S tím souvisí ještě tato obecná úvaha.

Utlačovaná třída, která se nechce naučit zacházet se zbraněmi a ozbrojit se, taková třída si nezaslouží nic jiného, než aby se s ní nakládalo jako s otrokem. Nechceme-li, aby se z nás stali buržoazní pacifisté nebo oportunisté, nemůžeme přece ignorovat, že žijeme v třídní společnosti a že

z ní není a nemůže být jiné východisko než třídní boj. V každé třídní společnosti — ať je založena na otroctví, nevolnictví, či jako dnes na námezdní práci — je utlačující třída ozbrojena. Nejen dnešní pravidelná armáda, ale i dnešní milice — dokonce i v těch nejdemokratičtějších buržoazních republikách, například ve Švýcarsku — je zbraní buržoazie *proti* proletariátu. To je tak elementární pravda, že snad není třeba se jí zvlášť zabývat. Stačí připomenout, že se ve všech kapitalistických zemích používá proti stávkujícím vojsko.

Ozbrojení buržoazie proti proletariátu je jednou z nejzávažnějších, nejzákladnějších a nejdůležitějších skutečností dnešní kapitalistické společnosti. A bez ohledu na tuto skutečnost se revolučním sociálním demokratům navrhuje, aby vytyčili „požadavek" „odzbrojení"! Znamenalo by to úplně se zříci hlediska třídního boje, vzdát se jakéhokoli pomyšlení na revoluci. Naším heslem musí být ozbrojení proletariátu, aby mohl porazit, vyvlastnit a odzbrojit buržoazii. To je jedině možná taktika revoluční třídy, taktika, která vyplývá z celého *objektivního vývoje* kapitalistického militarismu a je tímto vývojem diktována. Teprve *potom*, až proletariát odzbrojí buržoazii, může, aniž by se zpronevěřil svému světodějnému úkolu, hodit do starého železa všechny zbraně vůbec, a proletariát to nepochybně udělá, ale *teprve potom, a rozhodně ne dřív.*

Vyvolává-li nynější válka v reakčních křesťanských socialistech a ufňukaných maloměšťácích *jen* hrůzu a zděšení, jen odpor proti každému použití zbraní, proti krveprolití, smrti apod., musíme prohlásit, že kapitalistická společnost vždy byla a je *hrůzou bez konce.* A jestliže teď tato válka, která je ze všech válek nejreakčnější, připravuje této společnosti *hrůzný konec*, nemáme nejmenší důvod propadat zoufalství. A „požadavek" odzbrojení — přesněji řečeno sen o odzbrojení — v takové době, kdy před zraky všech připravuje buržoazie vlastními silami jedinou oprávněnou a revoluční válku, totiž občanskou válku proti imperialistické bur-

žoazii, není to objektivně nic jiného než právě projev zoufalství.

Řekne-li někdo, že je to teorie odtržená od života, připomeneme mu dvě světodějné skutečnosti: jednak úlohu trastů a práci žen v továrnách, jednak Komunu z roku 1871 a prosincové povstání 1905 v Rusku.

Posláním buržoazie je rozvíjet trasty, hnát ženy a děti do továren, trýznit je tam, demoralizovat a odsuzovat ke krajní bídě. My takový vývoj „nežádáme" a „nepodporujeme", my proti němu bojujeme. Ale *jak* bojujeme? Víme, že trasty a práce žen v továrnách jsou pokrokový jev. Nechceme se vracet k řemeslům, k předmonopolnímu kapitalismu, k domácké práci žen. Kupředu přes trasty aj. a dále k socialismu!

S příslušnými změnami platí tato úvaha i o nynější militarizaci lidu. Imperialistická buržoazie dnes militarizuje nejen všechen lid, ale i mládež. Zítra patrně přikročí k militarizaci žen. K tomu musíme říct: Tím lépe! Rychleji kupředu! Čím rychleji, tím víc se přiblížíme k ozbrojenému povstání proti kapitalismu. Jestliže sociální demokraté nezapomínají na příklad Komuny, jak se mohou dát zastrašit militarizací mládeže apod.? To není „teorie odtržená od života", to není sen, ale skutečnost. A bylo by opravdu velice zlé, kdyby sociální demokraté navzdory všem hospodářským a politickým faktům začali pochybovat, že imperialistické období a imperialistické války musí nutně vést k opakování takových skutečností.

Jistý buržoazní pozorovatel Komuny napsal v květnu 1871 do jednoho anglického listu: „Kdyby se francouzský národ skládal jen z žen, jaký by to byl strašný národ!"[242] Ženy a děti od třinácti let bojovaly za Komuny po boku mužů. Jinak tomu nemůže být ani v příštích bitvách za svržení buržoazie. Proletářské ženy nebudou pasívně přihlížet, jak dobře ozbrojená buržoazie bude střílet do špatně ozbrojených nebo neozbrojených dělníků. Chopí se zbraní jako v roce 1871 a z dnešních zastrašených národů — lépe

řečeno z dnešního dělnického hnutí, které dezorganizují víc oportunisté než vlády — nepochybně dřív nebo později vyroste, ale naprosto jistě vyroste internacionální svazek „strašných národů" revolučního proletariátu.

Dnes je zmilitarizován veškerý život společnosti. Imperialismus znamená urputný boj velmocí za rozdělení a znovurozdělení světa, proto musí nutně vést k další militarizaci ve všech zemích, a to i v zemích neutrálních a malých. A co proti tomu budou dělat proletářské ženy?? Budou jen proklínat každou válku a všechno, co s válkou souvisí, budou jen požadovat odzbrojení? Ženy utlačované třídy, která je skutečně revoluční, se s takovou potupnou úlohou nikdy nesmíří. Řeknou svým synům: „Brzy budeš velký. Dají ti pušku. Vezmi ji a dobře se uč vojenskému řemeslu! To musí proletáři umět — ne proto, aby stříleli do tvých bratrů, do dělníků jiných zemí, jak se to děje v nynější válce a jak ti to radí zrádci socialismu, ale proto, aby bojovali proti buržoazii své vlastní země, aby definitivně skoncovali s vykořisťováním, bídou a válkami nikoli za pomoci zbožných přání, ale tím, že buržoazii porazí, že ji odzbrojí."

Vzdáme-li se takové propagandy, právě takovéto propagandy v souvislosti s nynější válkou, pak raději vůbec nepronášejme velká slova o mezinárodní revoluční sociální demokracii, o socialistické revoluci a o válce proti válce.

III

Stoupenci odzbrojení nesouhlasí s článkem našeho programu o „ozbrojení lidu" mimo jiné proto, že prý tento požadavek vede k ústupkům oportunismu. Rozebrali jsme již výše to nejdůležitější: vztah odzbrojení k třídnímu boji a k sociální revoluci. Podívejme se teď, jaký je vztah mezi požadavkem odzbrojení a oportunismem. Jedním z hlavních důvodů, proč je tento požadavek nepřijatelný, je právě

okolnost, že samotný požadavek a iluze, které vyvolává, nutně oslabují a ochromují náš boj proti oportunismu.

Tento boj je nesporně hlavním aktuálním problémem internacionály. Boj proti imperialismu, který není úzce spjat s bojem proti oportunismu, je planou frází nebo podvodem. Jedním z hlavních nedostatků Zimmerwaldu a Kienthalu[55] a jednou z hlavních příčin možného fiaska těchto zárodků III. internacionály je právě okolnost, že otázka boje proti oportunismu nebyla dokonce ani otevřeně formulována, nemluvě již o tom, že by byla vyřešena v tom smyslu, že je nutné se s oportunisty rozejít. Oportunismus v evropském dělnickém hnutí — dočasně — zvítězil. Ve všech větších zemích vykrystalizovaly dva hlavní odstíny oportunismu: za prvé zjevný, cynický, a proto méně nebezpečný sociálimperialismus pánů Plechanovů, Scheidemannů, Legienů, Albertů Thomasů a Sembatů, Vanderveldů, Hyndmanů, Hendersonů a dalších. Za druhé zastřený kautskistický oportunismus: Kautsky—Haase a Sociálně demokratické pracovní souručenství[56] v Německu; Longuet, Pressemane, Mayéras aj. ve Francii; Ramsay MacDonald aj. vůdcové Nezávislé labouristické strany[57] v Anglii; Martov, Čcheidze aj. v Rusku; Treves a další takzvaní levicoví reformisté v Itálii.

Zjevný oportunismus vystupuje otevřeně a přímo proti revoluci a proti vznikajícím revolučním hnutím a výbuchům, v přímém spojení s vládami, i když jsou formy tohoto spojení seberozmanitější: od účasti ve vládě až po účast ve výborech pro řízení válečného průmyslu (v Rusku)[58]. Zastření oportunisté, kautskisté, jsou pro dělnické hnutí mnohem škodlivější a nebezpečnější, neboť líbivými, rádoby „marxistickými" frázemi a pacifistickými hesly zastírají skutečnost, že obhajují spojenectví se zjevnými oportunisty. Oběma těmto formám převládajícího oportunismu je nutné čelit na *všech* úsecích proletářské politiky: ať už jde o činnost v parlamentu, o odbory, stávky, nebo o vojenské otázky atd. Hlavním charakteristickým rysem *obou* těchto forem

převládajícího oportunismu je to, že se konkrétní otázka, jak *souvisí nynější válka s revolucí, a jiné konkrétní otázky revoluce* zamlčují, zastírají, nebo i interpretují s ohledem na policejní zákazy. A děje se to přesto, že před touto válkou se na souvislost právě *této* blížící se války s proletářskou revolucí mnohokrát neoficiálně a v basilejském manifestu[59] oficiálně upozorňovalo. Hlavním nedostatkem požadavku odzbrojení je právě to, že se v něm všechny konkrétní otázky revoluce obcházejí. Nebo snad stoupenci odzbrojení prosazují zcela nový druh neozbrojené revoluce?

Dál. Nejsme rozhodně proti boji za reformy. Nechceme ignorovat smutné vyhlídky, že lidstvo prožije — v nejhorším případě — ještě druhou imperialistickou válku, jestliže z této války přes četné výbuchy rozhořčení a nespokojenosti mas a přes naše úsilí nevzejde revoluce. Jsme pro takový program reforem, který musí být *zároveň* namířen proti oportunistům. Oportunisté by jen uvítali, kdybychom boj za reformy přenechali výhradně jim a sami se uchýlili do nadoblačných výšin nějakého „odzbrojení", abychom se tak útěkem zachránili před smutnou skutečností. Vždyť „odzbrojení" není nic jiného než útěk před neradostnou skutečností, a rozhodně ne boj proti ní.

V takovém programu bychom řekli přibližně toto: „Heslo a uznání obrany vlasti v imperialistické válce 1914—1916 není nic jiného než korupce dělnického hnutí buržoazní lží." Taková konkrétní odpověď na konkrétní otázky by byla teoreticky správnější, proletariátu mnohem užitečnější a oportunistům nepříjemnější než požadavek odzbrojení a odmítnutí „každé" obrany vlasti! A mohli bychom dodat: „Buržoazie všech imperialistických velmocí, Anglie, Francie, Německa, Rakouska, Ruska, Itálie, Japonska a Spojených států, se stala tak reakční a tak prahne po světovládě, že *každá* válka *buržoazie těchto* zemí může být pouze reakční. Proletariát musí být nejen proti každé takové válce, ale také si musí přát, aby byla ‚jeho' vláda v takových válkách poražena, a využít tuto porážku k re-

volučnímu povstání, jestliže se povstání, které by mělo válce zabránit, nezdaří."

Pokud jde o milici, museli bychom říct: Nejsme pro buržoazní milici, jsme jedině pro milici proletářskou. Proto nedáme „ani haléř, ani muže" nejen pro pravidelnou armádu, ale ani pro buržoazní milici, dokonce ani v takových zemích, jako jsou Spojené státy nebo Švýcarsko, Norsko apod. A to tím spíše, že i v nejsvobodnějších republikách (například ve Švýcarsku) vidíme, že se milice stále více poprušáčťuje, zejména v letech 1907—1911, že je zneužívána k vojenským zákrokům proti stávkujícím. Můžeme žádat, aby byli důstojníci voleni lidem, aby bylo zrušeno veškeré vojenské soudnictví, aby byli zahraniční dělníci zrovnoprávněni s domácími (to je zvlášť důležitý bod pro ty imperialistické státy, které jako Švýcarsko stále ve větším počtu a stále nestoudněji vykořisťují zahraniční dělníky a udržují je v bezprávném postavení); dále, aby každých řekněme sto obyvatel dané země mělo právo zakládat dobrovolné organizace pro vojenský výcvik se svobodně volenými instruktory, kteří by byli placeni ze státních prostředků atd. Jen za těchto podmínek by mohl proletariát absolvovat vojenský výcvik skutečně ve *svém zájmu*, a ne v zájmu svých zotročovatelů, a takový výcvik zájmy proletariátu rozhodně vyžadují. Revoluce v Rusku dokázala, že každý úspěch, třeba i dílčí úspěch revolučního hnutí — například zvítězí-li v nějakém městě, v nějaké dělnické kolonii, nad nějakou částí armády — nezbytně *přiměje* vítězný proletariát, aby uskutečnil právě tento program.

A konečně je samozřejmé, že oportunismu nelze čelit pouhými programy, ale jedině tak, že se bude důsledně dbát, aby byly skutečně realizovány. Největší, osudnou chybou zkrachovalé II. internacionály bylo, že se její slova rozcházela s činy, že její členové byli vychováváni k pokrytectví a nestoudnému revolučnímu frazérství (viz dnešní stanovisko Kautského a spol. k basilejskému mani-

festu[251]). Odzbrojení jako sociální idea — tj. idea, která vzniká v určitých sociálních poměrech, může působit na určité sociální prostředí a není tedy vrtochem jednotlivce — vzešla zřejmě ze zvláštních a výjimečně „klidných" poměrů v jednotlivých malých státech, které stály dost dlouho stranou krvavých světových válek a doufají, že zůstanou stranou i nadále. Chceme-li se o tom přesvědčit, stačí zamyslet se například nad argumentací norských stoupenců odzbrojení: „Jsme přece malá země, máme malou armádu, proti velmocem nic nezmůžeme" (a proto jsme také bezmocní proti násilnému zavlečení do imperialistického *spolku* s tou či onou skupinou velmocí)... „chceme žít v klidu ve svém zapadlém koutě a pokračovat ve své provinciální politice, požadovat odzbrojení, závazné rozhodčí soudy, stálou neutralitu apod." („stálou" — snad takovou, jako je belgická?).

Přízemní snaha malých států zůstat stranou, maloburžoazní touha stát raději dál od velkých zápasů světových dějin, využít svého poměrně monopolního postavení a tvrdošíjně setrvávat v pasivitě — to je *objektivní* společenská situace, která může myšlence odzbrojení zajistit v některých malých státech určitý úspěch a určité rozšíření. Tato snaha je ovšem reakční a iluzorní, neboť imperialismus tak či onak zavléká malé státy do víru světového hospodářství a světové politiky.

Například postavením Švýcarska mezi imperialisty jsou objektivně determinovány *dvě* linie dělnického hnutí: oportunisté se ve spolku s buržoazií snaží udělat ze Švýcarska republikánsko-demokratický monopolistický svaz, který by těžil z turistů imperialistické buržoazie, a využít tohoto „pokojného" monopolního postavení co nejvýhodněji a v klidu.

Opravdoví sociální demokraté ve Švýcarsku se snaží využít poměrné svobody a „mezinárodního" postavení Švýcarska k tomu, aby přiblížili vítězství těsného svazku revolučních sil evropských dělnických stran. Ve Švýcarsku

se díky bohu nemluví „vlastním samostatným“ jazykem, ale třemi světovými jazyky, a to právě těmi, kterými se mluví v sousedních válčících zemích.

Kdyby 20 000 členů švýcarské strany platilo týdně dva centimy jako „mimořádnou válečnou daň“, dostávali bychom ročně 20 000 franků. To by úplně stačilo, abychom mohli přes zákazy generálních štábů pravidelně tisknout a rozšiřovat mezi dělníky a vojáky válčících zemí ve třech jazycích všechno, co pravdivě informuje o tom, že se dělníci začínají bouřit, že se sbratřují v zákopech a doufají, že použijí zbraní v revoluci proti imperialistické buržoazii svých „vlastních“ zemí atd.

Na tom všem není nic nového. Právě to dělají nejlepší časopisy jako La Sentinelle, Volksrecht[60], Berner Tagwacht, bohužel však v nedostatečné míře. Jedině tato činnost může zajistit, že se dobré usnesení sjezdu strany v Aarau[61] stane něčím víc než pouhým dobrým usnesením.

Dnes nás zajímá, zda požadavek odzbrojení odpovídá revolučnímu směru švýcarských sociálních demokratů? Zřejmě neodpovídá. Objektivně je „odzbrojení“ ryze nacionální, specificky nacionální program malých států, rozhodně to však není internacionální program internacionální revoluční sociální demokracie.

Napsáno německy v září 1916
Poprvé otištěno v září a říjnu 1917
v listu Jugend-Internationale, č. 9 a 10
Podepsán N. Lenin
Rusky poprvé otištěno roku 1929
Sočiněnija V. I. Lenina
sv. XIX, 2. a 3. vydání

Přeloženo z němčiny
podle textu listu

ZABLOUDILI ZA BÍLÉHO DNE

V 1. čísle bundovského bulletinu[62] (září 1916) v dopisu bundovce z Petrohradu[81], datovaném 26. 2. 1916, čteme:

„Akceptovat heslo obrany je pro nás mnohonásobně těžší proto, že my přece nemůžeme v žádném případě mlčet o polské otázce, jako to dosud dělají naši ruští soudruzi." (Nezapomínejme, že „soudruhy" tohoto pána jsou Potresov a spol.) „A okolnost, že dokonce ani obranáři mezi námi nechtějí uplatňovat vůči Rusku heslo ‚bez anexí', je v očích lidí, kteří dnes obranu psychologicky neakceptují, silným argumentem proti obraně, neboť se ironicky ptají: A co vlastně bráníte? Avšak myšlenku nezávislosti Polska uznávají nejvyšší kruhy."

(Není jasné, které.)

Když jsme v rezoluci z roku 1915[45] prohlásili, že v Bundu převládá germanofilský šovinismus*, zmohli se pánové Kosovskij a spol. ve své odpovědi[10] jen na nadávky. Teď však naše prohlášení potvrzuje jejich kolega v jejich vlastním orgánu! Vždyť nechtějí-li „obranáři" z Bundu uplatňovat „*vůči Rusku*" (všimněte si, o Německu ani slovo!) heslo „bez anexí", čím se to pak vlastně liší od germanofilského šovinismu?

Kdyby bundovci chtěli a dovedli uvažovat, viděli by, že v otázce anexí zabloudili. Východisko z bloudění a zmatku je jediné: akceptovat náš program[43], který jsme vyložili již v roce 1913**. To znamená, že chtějí-li socialisté a demokraté utlačovaných národů uváženě a poctivě uskutečňovat politiku odmítání anexí, musí

* Viz Sebrané spisy 26, Praha 1986, s. 190. *Red.*

** Viz Sebrané spisy 24, Praha 1985, s. 252–258. *Red.*

v celé své propagandě a agitaci označovat za padouchy ty socialisty utlačujících národů (ať jde o Velkorusy, či Němce, Poláky vůči Ukrajincům atd.), kteří důsledně a bezvýhradně neprosazují svobodu oddělení těch národů, jež jsou utlačovány (nebo násilně udržovány ve státním svazku) *jejich vlastním národem.*

Jestliže bundovci neakceptují a nebudou akceptovat tento závěr, pak *jedině* proto, že si nechtějí pohněvat Potresovy v Rusku, Legieny, Südekumy či dokonce Ledeboury (Ledebour je *proti* svobodě oddělení Alsaska-Lotrinska) v Německu, nacionalisty, správněji řečeno sociálšovinisty v Polsku atd.

Důvod vskutku závažný, jen co je pravda!

Napsáno v září—říjnu 1916
Poprvé otištěno roku 1931
v publikaci Leninskij sbornik XVII

Podle rukopisu

POZDRAVNÝ PROJEV NA SJEZDU ITALSKÉ SOCIALISTICKÉ STRANY[63]

Drazí soudruzi!

Jménem ústředního výboru Sociálně demokratické dělnické strany Ruska zdravím sjezd Italské socialistické strany a přeji mu úspěch v jeho jednání.

Italské socialistické straně se jako *první* ze socialistických stran válčících zemí podařilo udělat to, co by mohly a měly udělat všechny socialistické strany těchto států, kdyby nezradily socialismus a nepřešly na stranu buržoazie, tj. svolat svůj sjezd, poradu nebo konferenci mimo dosah „domácí" válečné cenzury a vojenských úřadů, ve svobodné zemi, v níž lze svobodně prodiskutovat a formulovat socialistické stanovisko k válce. Dovolte mi, abych vyslovil naději, že se sjezdu Italské socialistické strany — který si nenasadil vlasteneckou masku — podaří vykonat pro boj proti zradě téměř všech evropských socialistických stran na socialismu tolik a snad ještě víc, než dosud vykonala celá Italská socialistická strana.

Zástupci naší strany pracovali společně se zástupci vaší strany v Zimmerwaldu a Kienthalu. A jedinou vážnou neshodou, která nás dělila, byla neshoda v tom, zda je nezbytný a nutný rozchod se sociálšovinisty, tj. se socialisty slovy a šovinisty skutky, totiž se všemi, kdo jsou pro „obranu vlasti" v této imperialistické válce, nebo ji ospravedlňují, kdo přímo nebo nepřímo podporují „svou" vládu a „svou" buržoazii v této reakční, loupeživé válce za rozdělení kolonií a za nadvládu nad světem. Rozchod se sociálšovinisty pokládáme za historicky nevyhnutelný a ta-

ké za nutný v zájmu upřímného revolučního boje proletariátu za socialismus, v zájmu boje, který se neomezuje na slovní protesty. Zástupci vaší strany zastávali názor, že lze ještě doufat ve vítězství proletariátu nad sociálšovinisty („sciovinisti") *bez* rozchodu s nimi.

Rádi bychom doufali, že vývoj událostí ve světovém socialismu bude stále víc a více odstraňovat živnou půdu těchto našich názorových neshod.

Na jedné straně se dělnické hnutí na celém světě, nejen ve válčících zemích, ale i v hlavních neutrálních zemích, například v tak vyspělé kapitalistické zemi, jako jsou Spojené státy americké, *ve skutečnosti* stále víc štěpí na stoupence a odpůrce „obrany vlasti" v této imperialistické válce a v příštích imperialistických válkách, které připravuje a podněcuje veškerá politika všech současných takzvaných „velmocí".

Na druhé straně jsme nedávno se zvláštním uspokojením četli v ústředním orgánu socialistické strany *Avanti!*[64] redakční článek La Chiusura della conferenza socialista tedesca*. Tato konference německé socialistické strany je jednou z nejvýznamnějších událostí světového socialismu za poslední měsíce, neboť se na ní střetly *tři* hlavní směry nejen německého, ale i *světového* socialismu: za prvé směr zjevných sociálšovinistů, jako je Legien, David a spol. v Německu, Plechanov, Potresov, Čchenkeli v Rusku, Renaudel a Sembat ve Francii, Bissolati a jeho strana v Itálii; za druhé směr, jenž vyznává hlavní sociálšovinistickou myšlenku, totiž „obranu vlasti" v této válce, a chce ji smířit se skutečným socialismem a internacionalismem, směr Haaseho a Kautského; a za třetí skutečně socialistický a internacionalistický směr skupin Internacionalističtí socialisté Německa a Internacionála v Německu.

Deník *Avanti!* zhodnotil ve zmíněném článku (č. 269 z 27. 9. 1916) tyto tři směry takto:

* Skončila konference německých socialistů. *Red.*

„...il proletariato tedesco finirà indubbiamente per trionfare contro i Legien, gli Ebert ed i David, che anno preteso di compromettere la sua azione di classe nei tristi pattegiamenti coi Bethmann-Hollweg e gli altri fautori della guerra. Di questo noi abbiamo la più schietta certezza."

Noi abbiamo la medesima certezza.

„Piuttosto," pokračuje Avanti!, „la conferenza dei socialisti tedeschi ci lascia incerti circa l'atteggiamento prossimo di una parte della opposizione, quella che ebbe per esponente principale l'Haase."

„Il gruppo ‚Internazionale' con Liebknecht, con Mehring, con Clara Zetkin, con Rosa Luxemburg — con tutti gli altri ‚sabotatori e traditori della patria' è perfettamente a posto."

„*Meno conseguente ci è parso Haase.*"*

A Avanti! vysvětluje, že „nedůslednost" Haaseho a jeho skupiny, kterou ve svém tisku označujeme za *kautskistický* směr světového socialismu, spatřuje v tom, že

„*essi non accettano le logiche e naturali conseguenze cui sono giunti Liebknecht e compagni*".**

Tak píše *Avanti!*

Vítáme z celého srdce tato prohlášení listu Avanti! Jsme přesvědčeni, že se ústřední orgán německých sociálních demokratů a hlavní orgán kautskistického směru Vorwärts mýlí, když v čísle ze 7. 10. 1916 o těchto slovech listu Avanti! píše

* „Je jisté, že německý proletariát bude nakonec triumfovat nad Legieny, Eberty a Davidy, kteří se pokusili zkompromitovat jeho třídní boj politováníhodnými úmluvami s Bethmanny-Hollwegy a jinými přívrženci války. O tom jsme upřímně přesvědčeni."

Také jsme o tom přesvědčeni.

„Přesto," pokračuje Avanti!, „nám však konference německých socialistů neposkytuje jistotu, jaký bude další postup té části opozice, jejímž hlavním představitelem je Haase."

„Skupina Internacionála s Liebknechtem, Mehringem, Clarou Zetkinovou, Rosou Luxemburgovou — se všemi ostatními ‚sabotéry a vlastizrádci' — trvá neochvějně na svém stanovisku."

„*Méně důsledný je podle nás Haase.*" *Red.*

** — „neakceptují logické a přirozené závěry, k nimž dospěl Liebknecht se svými soudruhy". *Red.*

„dass der ‚Avanti!' über die Parteiverhältnisse und Parteivorgänge in Deutschland *nicht ganz zutreffend informiert ist*".*

Jsme přesvědčeni, že *Avanti!* je informován „ganz zutreffend"** a že ne náhodou shledává, že pravdu nemá Haaseho skupina, ale že ji má skupina Liebknechtova. Doufáme proto, že Italská socialistická strana může svou obranou Liebknechtových zásad a taktiky zaujmout významné místo v mezinárodním socialismu.

Naše strana pracuje v nepoměrně těžších podmínkách než italská. Veškerý náš tisk je umlčen. Avšak i z emigrace se nám podařilo pomoci našim soudruhům v jejich boji. Důkazem toho, že tento boj naší strany v Rusku proti válce byl bojem opravdu pokrokových ***dělníků*** a dělnických ***mas***, jsou dvě skutečnosti: za prvé, dělnické poslance naší strany, které zvolili dělníci v nejprůmyslovějších guberniích Ruska, Petrovského, Šagova, Badajeva, Samojlova a Muranova, poslala carská vláda za revoluční propagandu proti válce do vyhnanství na Sibiř[65]. Za druhé, dlouho po jejich vypovězení vyspělí dělníci v Petrohradě, členové naší strany, rozhodně odmítli účast ve výborech pro řízení válečného průmyslu.

V lednu 1917 se sejde konference Entente-Sozialisten[66]. Jednou jsme se pokusili zúčastnit se podobné konference v Londýně, jakmile se však náš zástupce odvážil říct pravdu o zradě evropských socialistů, vzali mu slovo.[67] Myslíme si proto, že na takových konferencích je místo jedině pro pány Bissolatiho, Plechanova, Sembata a tutti quanti***. Máme proto v úmyslu odmítnout účast na konferenci a v dopisu adresovaném evropským dělníkům odhalit, jak sociálšovinisté klamou lid.

* — „že Avanti! *není zcela přesně informován* o životě a záležitostech strany v Německu". *Red.*

** — „zcela přesně". *Red.*

*** — jim podobné. *Red.*

Zdravím ještě jednou sjezd Italské socialistické strany a přeji mu úspěchy v jeho jednání.

Napsáno v první polovině října 1916 *Podle rukopisu*
Poprvé otištěno roku 1931
v publikaci Leninskij sbornik XVII

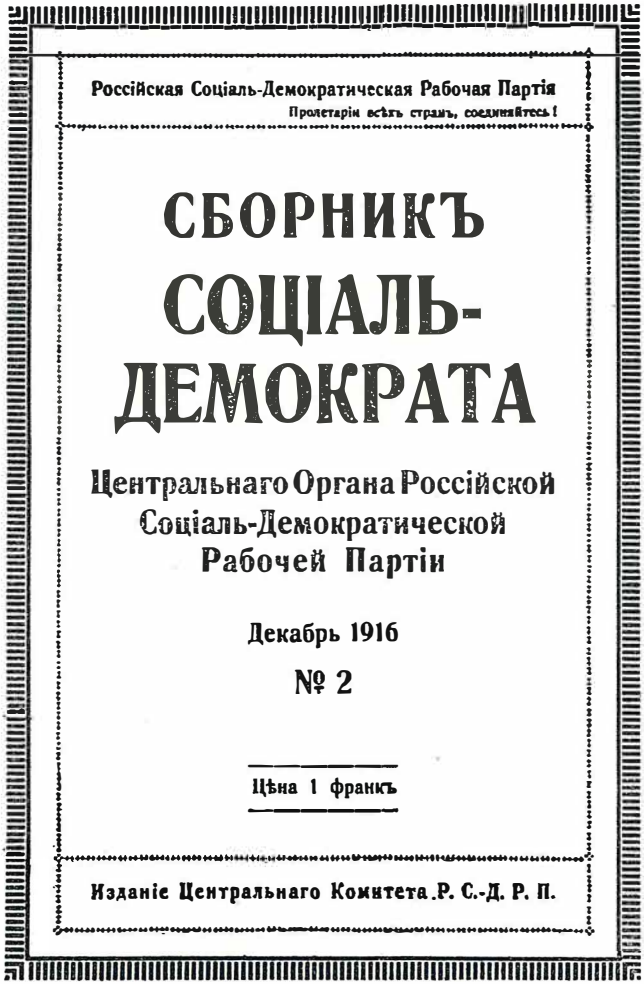

Obálka časopisu Sbornik Social-demokrata č. 2 z roku 1916

Zmenšeno

O HESLE „ODZBROJENÍ“

V celé řadě zemí, převážně malých, které stojí stranou nynější války, například ve Švédsku, Norsku, Holandsku a Švýcarsku, se ozývají hlasy, aby byl původní bod sociálně demokratického minimálního programu „milice“ či „ozbrojení lidu“ nahrazen bodem novým — „odzbrojení“. V orgánu mezinárodní organizace mládeže Jugend-Internationale byl v 3. čísle uveřejněn redakční článek[324] vyslovující se pro odzbrojení. V Grimmových tezích o válce[190], které byly vypracovány pro sjezd Švýcarské sociálně demokratické strany, se setkáváme s ústupkem ve prospěch myšlenky „odzbrojení“. Ve švýcarském časopisu Neues Leben z roku 1915 se Rolandová-Holstová[297] vyslovuje zdánlivě pro „smíření“ obou požadavků, fakticky však pro týž ústupek. Ve 2. čísle orgánu mezinárodní levice Vorbote byl uveřejněn článek holandského marxisty Wijnkoopa[337] ve prospěch starého požadavku ozbrojení lidu. Skandinávská levice, jak vidíme z níže otištěných článků, se ztotožňuje s odzbrojením, třebaže někdy přiznává, že obsahuje pacifistický prvek.[68]

Podívejme se na stanovisko stoupenců odzbrojení blíže.

I

Jedním z hlavních argumentů pro odzbrojení je úvaha, která se ne vždy vyslovuje veřejně: Jsme proti válce, proti každé válce vůbec, a nejkonkrétněji, nejjasněji a zcela jed-

noznačně vyjadřuje tento náš názor právě požadavek odzbrojení.

Že je tato úvaha nesprávná, jsme ukázali v článku o Juniově brožuře, na nějž také čtenáře odkazujeme.* Chtějí-li socialisté zůstat socialisty, nemohou být proti každé válce. Nesmíme se dát zaslepit nynější imperialistickou válkou. Pro imperialistické období jsou typické právě takové války mezi „velmocemi", avšak nejsou vyloučeny ani demokratické války, ani povstání například utlačovaných národů proti utlačovatelům za osvobození od útlaku. Občanské války proletariátu proti buržoazii za socialismus jsou nevyhnutelné. Možné jsou války jedné země, v níž zvítězil socialismus, proti jiným, buržoazním nebo reakčním zemím.

Odzbrojení je ideál socialismu. V socialistické společnosti nebudou války, tj. uskuteční se odzbrojení. Očekává-li však někdo, že se socialismus uskuteční *bez* sociální revoluce a diktatury proletariátu, pak to není socialista. Diktatura je státní moc, která se opírá bezprostředně o ***násilí***. Násilí ve 20. století — jako vůbec v epoše civilizace — neznamená pěst ani hůl, ale *vojsko*. Zařadit „odzbrojení" do programu je totéž jako říct, že jsme proti použití zbraní. V tom není ani za mák marxismu, stejně jako kdybychom řekli, že jsme proti použití násilí!

Podotýkáme, že mezinárodní diskuse o této otázce se vedla hlavně, ne-li výlučně, německy. A v němčině se používají dvě slova, která lze v ruštině stěží rozlišit. Jedno slovo** znamená přesně „odzbrojení" a používá ho například Kautsky a kautskisté ve smyslu omezení zbrojení. Druhé slovo*** znamená vlastně „odstranění zbraní" a užívá ho většinou levice ve smyslu likvidace militarismu, likvidace každého militaristického (vojenského) systému. V tomto článku mluvíme o *druhém* požadavku, který je obvyklý u některých *revolučních* sociálních demokratů.

* Viz tento svazek, s. 25—40. *Red.*

** — die Abrüstung. *Čes. red.*

*** — die Entwaffnung. *Čes. red.*

Kautskistické propagování „odzbrojení", které se obrací právě na dnešní vlády imperialistických velmocí, je nejvulgárnější oportunismus, buržoazní pacifismus, který ve *skutečnosti* — přes „zbožná přání" naivních kautskistů — pomáhá odvádět dělníky od revolučního boje. Vždyť dělníkům se tímto propagováním „odzbrojení" vštěpuje, že dnešní buržoazní vlády imperialistických mocností *nejsou* spoutány tisícerými svazky finančního kapitálu a desítkami či stovkami příslušných (tj. lupičských, násilnických, imperialistickou válku připravujících) vzájemných *tajných smluv*.

II

Utlačovaná třída, která se nechce naučit zacházet se zbraněmi a ozbrojit se, si nezaslouží nic jiného, než aby se s ní zacházelo jako s otrokem. Nechceme-li, aby se z nás stali buržoazní pacifisté nebo oportunisté, nemůžeme přece ignorovat, že žijeme v třídní společnosti a že z ní není a nemůže být jiné východisko než třídní boj a svržení moci vládnoucí třídy.

V každé třídní společnosti — ať je založena na otroctví, nevolnictví, či jako dnes na námezdní práci — je utlačující třída ozbrojena. Nejen dnešní pravidelná armáda, ale i dnešní milice — dokonce i v těch nejdemokratičtějších buržoazních republikách, například ve Švýcarsku — je zbraní buržoazie *proti* proletariátu. To je tak elementární pravda, že snad není třeba se jí zvlášť zabývat. Stačí připomenout, že se ve všech kapitalistických zemích bez výjimky používá proti stávkujícím vojska (včetně republikánsko-demokratické milice). Ozbrojení buržoazie proti proletariátu je jednou z nejzávažnějších, nejzákladnějších a nejdůležitějších skutečností dnešní kapitalistické společnosti.

A bez ohledu na tuto skutečnost se revolučním sociálním demokratům navrhuje, aby vytyčili „požadavek" „od-

zbrojení"! Znamenalo by to úplně se zříci hlediska třídního boje, vzdát se jakéhokoli pomyšlení na revoluci. Naším heslem musí být ozbrojení proletariátu, aby mohl porazit, vyvlastnit a odzbrojit buržoazii. To je jedině možná taktika revoluční třídy, taktika, která vyplývá z celého *objektivního vývoje* kapitalistického militarismu a je tímto vývojem diktována. Teprve *potom*, až proletariát odzbrojí buržoazii, může, aniž by se zpronevěřil svému světodějnému úkolu, hodit do starého železa vůbec všechny zbraně, a proletariát to nepochybně udělá, ale teprve potom, a rozhodně ne dřív.

Vyvolává-li nynější válka v reakčních křesťanských socialistech a ufňukané maloburžoazii *jen* hrůzu a zděšení, jen odpor proti každému použití zbraní, proti krveprolití, smrti apod., musíme prohlásit, že kapitalistická společnost vždy byla a je *hrůzou bez konce*. A jestliže teď tato válka, která je ze všech válek nejreakčnější, připravuje této společnosti *hrůzný konec*, nemáme nejmenší důvod propadat zoufalství. A „požadavek" odzbrojení — přesněji řečeno sen o odzbrojení — v takové době, kdy před zraky všech připravuje buržoazie vlastními silami jedinou oprávněnou a revoluční válku, totiž občanskou válku proti imperialistické buržoazii, není objektivně nic jiného než právě projev zoufalství.

Řekne-li někdo, že je to teorie odtržená od života, připomeneme mu dvě světodějné skutečnosti: jednak úlohu trastů a práci žen v továrnách, jednak Komunu z roku 1871 a prosincové povstání 1905 v Rusku.

Posláním buržoazie je rozvíjet trasty, hnát ženy a děti do továren, trýznit je tam, demoralizovat a odsuzovat ke krajní bídě. My takový vývoj „nežádáme" a „nepodporujeme", my proti němu bojujeme. Ale *jak* bojujeme? Víme, že trasty a práce žen v továrnách jsou pokrokový jev. Nechceme se vracet k řemeslům, k předmonopolnímu kapitalismu, k domácké práci žen. Kupředu přes trasty aj. a dále k socialismu!

S příslušnými změnami platí tato úvaha, která má na zřeteli *objektivní vývoj*, i o nynější militarizaci lidu. Imperialistická buržoazie dnes militarizuje nejen všechen lid, ale i mládež. Zítra patrně přikročí k militarizaci žen. K tomu musíme říct: Tím lépe! Rychleji kupředu! Čím rychleji, tím více se přiblížíme k ozbrojenému povstání proti kapitalismu. Jestliže sociální demokraté nezapomínají na příklad Komuny, jak se mohou dát zastrašit militarizací mládeže apod.? To není „teorie odtržená od života", to není sen, ale skutečnost. A bylo by opravdu velice zlé, kdyby sociální demokraté navzdory všem ekonomickým a politickým faktům začali pochybovat, že imperialistická období a imperialistické války musí nutně vést k opakování takových skutečností.

Jistý buržoazní pozorovatel Komuny napsal v květnu 1871 do jednoho anglického listu: „Kdyby se francouzský národ skládal jen z žen, jaký by to byl strašný národ!"[242] Ženy a děti od třinácti let bojovaly za Komuny po boku mužů. Jinak tomu nemůže být ani v příštích bitvách za svržení buržoazie. Proletářské ženy nebudou pasívně přihlížet, jak dobře ozbrojená buržoazie bude střílet do špatně ozbrojených nebo neozbrojených dělníků. Chopí se zbraní jako v roce 1871 a z dnešních zastrašených národů — lépe řečeno z dnešního dělnického hnutí, které dezorganizují víc oportunisté než vlády — nepochybně dřív nebo později vyroste, ale naprosto jistě vyroste, internacionální svazek „strašných národů" revolučního proletariátu.

Dnes je zmilitarizován veškerý život společnosti. Imperialismus znamená urputný boj velmocí za rozdělení a znovurozdělení světa, proto musí nutně vést k další militarizaci ve všech zemích, a to i v zemích neutrálních a malých. A co proti tomu budou dělat proletářské ženy? Budou jen proklínat každou válku a všechno, co s válkou souvisí, budou jen požadovat odzbrojení? Ženy utlačované třídy, která je skutečně revoluční, se s takovou potupnou úlohou nikdy nesmíří. Řeknou svým synům:

„Brzy budeš velký. Dají ti pušku. Vezmi ji a dobře se uč vojenskému řemeslu! To musí proletáři umět — ne proto, aby stříleli do tvých bratrů, do dělníků jiných zemí, jako se to děje v nynější válce a jak ti to radí zrádci socialismu, ale proto, aby bojovali proti buržoazii své vlastní země, aby definitivně skoncovali s vykořisťováním, bídou a válkami, nikoli za pomoci zbožných přání, ale tím, že buržoazii porazí, že *ji* odzbrojí."

Vzdáme-li se takové propagandy, právě takové propagandy v souvislosti s nynější válkou, pak raději vůbec nepronášejme velká slova o mezinárodní revoluční sociální demokracii, o socialistické revoluci, o válce proti válce.

III

Stoupenci odzbrojení nesouhlasí s článkem našeho programu o „ozbrojení lidu" mimo jiné proto, že prý tento požadavek vede k ústupkům oportunismu. Rozebrali jsme již výše to nejdůležitější: vztah odzbrojení k třídnímu boji a k sociální revoluci. Podívejme se teď, jaký je vztah mezi požadavkem odzbrojení a oportunismem. Jedním z hlavních důvodů, proč je tento požadavek nepřijatelný, je právě okolnost, že samotný tento požadavek a iluze, které vyvolává, nutně oslabují a ochromují náš boj proti oportunismu.

Tento boj je nesporně hlavním aktuálním problémem internacionály. Boj proti imperialismu, který není úzce spjat s bojem proti oportunismu, je planou frází nebo podvodem. Jedním z hlavních nedostatků Zimmerwaldu a Kienthalu a jednou z hlavních příčin možného fiaska (nezdaru, krachu) těchto zárodků III. internacionály je právě okolnost, že otázka boje proti oportunismu nebyla vůbec ani otevřeně formulována, nemluvě již o tom, že by byla vyřešena v tom smyslu, že je nutné se s oportunisty rozejít. Oportunismus v evropském dělnickém hnutí —

dočasně — zvítězil. Ve všech větších zemích vykrystalizovaly dva hlavní odstíny oportunismu: za prvé zjevný, cynický, a proto méně nebezpečný sociálimperialismus pánů Plechanovů, Scheidemannů, Legienů, Albertů Thomasů a Sembatů, Vanderveldů, Hyndmanů, Hendersonů a dalších. Za druhé zastřený, kautskistický oportunismus: Kautsky — Haase a Sociálně demokratické pracovní souručenství v Německu; Longuet, Pressemane, Mayéras aj. ve Francii; Ramsay MacDonald a jiní vůdcové Nezávislé labouristické strany v Anglii; Martov, Čcheidze aj. v Rusku; Treves aj. takzvaní levicoví reformisté v Itálii.

Zjevný oportunismus vystupuje otevřeně a přímo proti revoluci a proti vznikajícím revolučním hnutím a výbuchům, v přímém spojení s vládami, i když jsou formy tohoto spojení seberozmanitější: od účasti ve vládě až po účast ve výborech pro řízení válečného průmyslu. Zastření oportunisté, kautskisté, jsou pro dělnické hnutí mnohem škodlivější a nebezpečnější, neboť líbivými, rádoby „marxistickými" frázemi a pacifistickými hesly zastírají skutečnost, že obhajují spojenectví se zjevnými oportunisty. Oběma těmto formám převládajícího oportunismu je nutné čelit na *všech* úsecích proletářské politiky, ať už jde o činnost v parlamentu, o odbory, stávky, nebo o vojenské otázky atd.

V čem spočívá hlavní zvláštnost *obou* těchto forem převládajícího oportunismu?

V tom, že se konkrétní otázka, jak *souvisí nynější válka s revolucí, a jiné konkrétní otázky revoluce* zamlčují, zastírají nebo interpretují s ohledem na policejní zákazy. A děje se to přesto, že před touto válkou se na souvislost právě *této* blížící se války s proletářskou revolucí mnohokrát neoficiálně a v basilejském manifestu[251] oficiálně upozorňovalo.

Hlavním nedostatkem požadavku odzbrojení je právě to, že se v něm všechny konkrétní otázky revoluce obcházejí. Nebo snad stoupenci odzbrojení prosazují zcela nový druh neozbrojené revoluce?

Dál. Nejsme rozhodně proti boji za reformy. Nechceme ignorovat smutné vyhlídky, že lidstvo prožije — v nejhorším případě — ještě druhou imperialistickou válku, jestliže z této války přes četné výbuchy rozhořčení a nespokojenosti mas a přes naše úsilí nevzejde revoluce. Jsme pro takový program reforem, který musí být *zároveň* namířen proti oportunistům. Oportunisté by jen uvítali, kdybychom boj za reformy přenechali výhradně jim a sami se uchýlili do nadoblačných výšin nějakého „odzbrojení", abychom se tak útěkem zachránili před smutnou skutečností. Vždyť „odzbrojení" není nic jiného než útěk před neradostnou skutečností, a rozhodně ne boj proti ní.

Mimochodem, jedním z podstatných nedostatků je okolnost, že například někteří leví neformulují otázku obrany vlasti dost konkrétně. Teoreticky mnohem správnější a prakticky nepoměrně účinnější by bylo říci, že obrana vlasti v *této* imperialistické válce je buržoazně reakční podvod, než razit „všeobecnou" tezi proti „každé" obraně vlasti. Není to ani správné, ani to „nezasahuje" bezprostředního nepřítele dělníků v dělnických stranách, tj. oportunisty.

Pokud jde o milici, museli bychom, abychom dali konkrétní a prakticky nutnou odpověď, říct: Nejsme pro buržoazní milici, jsme jedině pro milici proletářskou. Proto nedáme „ani haléř, ani muže" nejen pro pravidelnou armádu, ale ani pro buržoazní milici, dokonce ani v takových zemích, jako jsou Spojené státy nebo Švýcarsko, Norsko apod. A to tím spíše, že i v nejsvobodnějších republikách (například ve Švýcarsku) vidíme, že se milice stále více popruháčťuje, že je zneužívána k vojenským zákrokům proti stávkujícím. Můžeme žádat, aby byli důstojníci voleni lidem, aby bylo zrušeno veškeré vojenské soudnictví, aby byli zahraniční dělníci zrovnoprávněni s domácími (to je zvlášť důležitý bod pro ty imperialistické státy, které

jako Švýcarsko ve stále větším počtu a stále nestoudněji vykořisťují zahraniční dělníky a udržují je v bezprávném postavení); dále, aby každých řekněme sto obyvatel dané země mělo právo zakládat dobrovolné organizace pro vojenský výcvik se svobodně volenými instruktory, kteří by byli placeni ze státních prostředků atd. Jen za těchto podmínek by mohl proletariát absolvovat vojenský výcvik skutečně ve *svém zájmu*, a ne v zájmu svých zotročovatelů, a takový výcvik zájmy proletariátu rozhodně vyžadují. Revoluce v Rusku dokázala, že každý úspěch, třeba i dílčí úspěch revolučního hnutí — například zvítězí-li v nějakém městě, v nějaké dělnické kolonii, nad nějakou částí armády — nezbytně *přiměje* vítězný proletariát, aby uskutečnil právě tento program.

A konečně je samozřejmé, že oportunismu nelze čelit pouhými programy, ale jedině tak, že se bude důsledně dbát, aby byly skutečně realizovány. Největší, osudnou chybou zkrachované II. internacionály bylo, že se její slova rozcházela s činy, že její členové byli vychováváni k nestoudnému revolučnímu frazérství (viz dnešní stanovisko Kautského a spol. k basilejskému manifestu[251]). Přistupujeme-li k požadavku odzbrojení z tohoto hlediska, musíme se především ptát, jaký je jeho *objektivní* význam. Odzbrojení jako sociální idea — tj. idea, která vzniká v určitých sociálních poměrech, může působit na určité sociální prostředí a není tedy vrtochem jednotlivce nebo kroužku — vzešla zřejmě ze zvláštních a výjimečně „klidných" poměrů v jednotlivých malých státech, které stály dost dlouho stranou krvavých světových válek a doufají, že zůstanou stranou i nadále. Chceme-li se o tom přesvědčit, stačí zamyslet se například nad argumenty norských stoupenců odzbrojení: „Jsme přece malá země, máme malou armádu, proti velmocem nic nezmůžeme" (a proto jsme také bezmocní proti násilnému zavlečení do imperialistického *spolku* s tou či onou skupinou velmocí!), „chceme žít v klidu ve svém zapadlém koutě a pokračovat ve své

provinciální politice, požadovat odzbrojení, závazné rozhodčí soudy, stálou neutralitu apod." („stálou" — snad takovou, jako je belgická?).

Přízemní snaha malých států zůstat stranou, maloburžoazní touha stát raději dál od velkých zápasů světových dějin, využít svého poměrně monopolního postavení a tvrdošíjně setrvávat v pasivitě — to je *objektivní* společenská situace, která může této myšlence odzbrojení zajistit v některých malých státech určitý úspěch a určité rozšíření. Tato snaha je ovšem reakční a iluzorní, neboť imperialismus tak či onak zavléká malé státy do víru světového hospodářství a světové politiky.

Ukážeme to na příkladu Švýcarska. Jeho postavením mezi imperialisty jsou objektivně determinovány *dvě* linie dělnického hnutí. Oportunisté se ve spolku s buržoazií snaží udělat ze Švýcarska republikánsko-demokratický monopolní svaz, který by těžil z turistů imperialistické buržoazie, a využít tohoto „pokojného" monopolního postavení co nejvýhodněji a v klidu. Ve skutečnosti je to politika spojenectví malé privilegované vrstvy dělníků malé privilegované země s buržoazií vlastní země *proti* masám proletariátu. Opravdoví sociální demokraté ve Švýcarsku se snaží využít poměrné svobody a „mezinárodního" postavení Švýcarska (sousedství kulturně nejvyspělejších zemí a okolnost, že se ve Švýcarsku díky bohu nemluví „vlastním samostatným" jazykem, ale třemi světovými jazyky) k rozšíření, upevnění a posílení *revolučního* svazku revolučních sil proletariátu celé Evropy. Pomůžeme své buržoazii, aby si co nejdéle udržela své monopolní postavení nanejvýš poklidného obchodu s půvaby Alp, a snad se i na nás dostane nějaký groš — to je *objektivní* obsah politiky švýcarských oportunistů. Pomůžeme svazku revolučního proletariátu mezi Francouzi, Němci a Italy k tomu, aby svrhl buržoazii — to je objektivní obsah politiky švýcarských revolučních sociálních demokratů. Tuto politiku neuskutečňují „leví" ve Švýcarsku bohužel ještě ani zdaleka v dostatečném roz-

sahu a krásné usnesení sjezdu jejich strany v Aarau v roce 1915[341] (uznání revolučního masového boje) zůstává dosud spíše na papíře. O to nám však dnes nejde.

Dnes nás zajímá, zda požadavek odzbrojení odpovídá revolučnímu směru švýcarských sociálních demokratů? Zřejmě neodpovídá. Objektivně odpovídá „požadavek" odzbrojení oportunistické, úzce nacionální linii dělnického hnutí, omezené obzorem malého státu. Objektivně je „odzbrojení" ryze nacionální, specificky nacionální program malých států, ale rozhodně to není internacionální program internacionální revoluční sociální demokracie.

P. S. V posledním čísle anglického časopisu The Socialist Review[69] (září 1916), orgánu oportunistické Nezávislé labouristické strany, najdeme na s. 287 rezoluci konference této strany v Newcastlu: nepodporovat *žádnou* válku *žádné* vlády, i kdyby to byla „formálně" třeba válka „obranná". A na s. 205 čteme v redakčním článku toto prohlášení: „Neschvalujeme povstání sinnfeinovců (irské povstání v roce 1916)[204]. Neschvalujeme žádné ozbrojené povstání, stejně jako neschvalujeme žádnou jinou formu militarismu a války."[228]

Je snad třeba dokazovat, že *tito* „antimilitaristé", *takoví* stoupenci odzbrojení nikoli v malém, ale ve velkém státě, jsou nejhorší oportunisté? Avšak teoreticky mají přece naprostou pravdu, když považují ozbrojené povstání také za „jednu z forem" militarismu a války.

Napsáno v říjnu 1916
Otištěno v prosinci 1916
v časopisu Sbornik Social-demokrata, č. 2
Podepsán N. Lenin

Podle textu časopisu

IMPERIALISMUS A ROZŠTĚPENÍ SOCIALISTICKÉHO HNUTÍ

Souvisí imperialismus s nestvůrně odporným vítězstvím, jehož dosáhl oportunismus (jakožto sociálšovinismus) nad dělnickým hnutím v Evropě?

To je základní otázka současného socialismu. A když už jsme v naší stranické literatuře plně objasnili za prvé imperialistický charakter naší epochy a této války a za druhé bezprostřední historickou souvislost mezi sociálšovinismem a oportunismem a rovněž jejich stejný ideově politický obsah, můžeme a musíme přejít k rozboru této základní otázky.

Napřed musíme co nejpřesněji a nejúplněji definovat imperialismus. Imperialismus je zvláštní historické stadium kapitalismu a jako takový má tři zvláštní rysy: Imperialismus je 1. monopolní kapitalismus; 2. parazitní čili zahnívající kapitalismus; 3. odumírající kapitalismus. Základním ekonomickým rysem, *podstatou* imperialismu je vystřídání volné konkurence monopolem. Monopolismus se projevuje v pěti hlavních formách: 1. kartely, syndikáty a trasty; koncentrace výroby dosáhla takového stupně, že mohly vzniknout tyto monopolistické svazy kapitalistů; 2. monopolní postavení velkých bank; 3—5 mamutích bank ovládá celý hospodářský život Ameriky, Francie a Německa; 3. trasty a finanční oligarchie se zmocnily zdrojů *surovin* (finanční kapitál je monopolistický průmyslový kapitál, který splynul s bankovním kapitálem); 4. mezinárodní kartely si *začaly* rozdělovat svět (hospodářsky). Takových mezinárodních kartelů, které ovládají *celý* světový trh a „přátelsky" se o něj dělí — dokud ho válka ne-

rozdělí *znovu* —, je už přes *sto*! Vývoz kapitálu jako zvlášť charakteristický jev na rozdíl od vývozu zboží za nemonopolního kapitalismu úzce souvisí s celým hospodářským, politickým a územním rozdělením světa; 5. územní dělení světa (kolonie) je *ukončeno*.

Imperialismus jako nejvyšší stadium kapitalismu v Americe a v Evropě, a potom i v Asii, se plně zformoval v letech 1898—1914. Hlavními historickými mezníky nového období světových dějin jsou španělsko-americká válka (1898), anglo-búrská válka (1899—1902), rusko-japonská válka (1904—1905) a hospodářská krize v Evropě v roce 1900.

Skutečnost, že imperialismus je parazitní čili zahnívající kapitalismus, se projevuje především v tendenci k zahnívání, jež je za soukromého vlastnictví výrobních prostředků typická pro *každý* monopol. Rozdíl mezi demokraticky republikánskou a reakčně monarchistickou imperialistickou buržoazií se stírá právě proto, že obě zahnívají zaživa (to ale není nijak na překážku překvapivě rychlému rozvoji kapitalismu v jednotlivých průmyslových odvětvích, v jednotlivých zemích a v jednotlivých obdobích). Za druhé, zahnívání kapitalismu se projevuje v tom, že vzniká početná vrstva *rentiérů*, kapitalistů, kteří žijí ze „stříhání kupónů". Ve čtyřech nejvyspělejších imperialistických zemích, v Anglii, Severní Americe, Francii a Německu, představuje kapitál v cenných papírech 100—150 *miliard* franků, tj. nejméně 5—8 miliard ročního důchodu na každou z těchto zemí. Za třetí, vývoz kapitálu je parazitismus na druhou. Za čtvrté, „finanční kapitál neusiluje o svobodu, ale o nadvládu". Charakteristickým rysem imperialismu je politická reakce ve *všech* směrech. Prodejnost, korupce obrovských rozměrů a skandály všeho druhu. Za páté, vykořisťování utlačovaných národů, nerozlučně spjaté s anexemi, a zejména vykořisťování kolonií hrstkou „velmocí" stále více mění „civilizovaný" svět v parazita na těle stamiliónů příslušníků necivilizovaných národů. Římský proletář žil na útraty společnosti, kdežto novodobá společnost

žije na útraty proletariátu. Tuto výstižnou poznámku Sismondiho[305] Marx zvlášť zdůrazňoval.[70] Imperialismus situaci poněkud mění. Privilegovaná vrstva proletariátu imperialistických mocností žije částečně na útraty stamiliónů příslušníků necivilizovaných národů.

Z toho logicky vyplývá, proč imperialismus je *odumírající* kapitalismus, který tvoří *přechod* k socialismu: Monopol vyrůstající z kapitalismu znamená *už* odumírání kapitalismu, začátek jeho přechodu k socialismu. Obrovské *zespolečenštění* práce za imperialismu (to, čemu jeho apologeti — buržoazní ekonomové — říkají „prolínání") znamená totéž.

Naší definicí imperialismu se zcela rozcházíme s K. Kautským. Ten nechce vidět v imperialismu „fázi kapitalismu" a definuje imperialismus jako *politiku*, které finanční kapitál „dává přednost", jako snahu „průmyslových" zemí anektovat „agrární" země*. Tato definice Kautského[213] je naprosto chybná. Specifickým rysem imperialismu je právě nadvláda finančního kapitálu, a *nikoli* kapitálu průmyslového, snaha anektovat *všechny* země, *nejen* země agrární. Kautsky *odtrhává* politiku imperialismu od jeho ekonomiky, odtrhává monopolismus v politice od monopolismu v ekonomice, aby proklestil cestu svému vulgárnímu buržoaznímu reformismu, jako je „odzbrojení", „ultraimperialismus" a podobné nesmysly. Jediným smyslem a cílem těchto falešných teorií je zastřít *nejhlubší* rozpory imperialismu a ospravedlnit tím teorii „jednoty" s apologety imperialismu, se zjevnými sociálšovinisty a oportunisty.

Tímto rozchodem Kautského s marxismem jsme se již dostatečně zabývali v listu Social-demokrat i v časopisu Kommunist[71]. Naši ruští kautskisté, stoupenci organizač-

* „Imperialismus je produkt vysoce rozvinutého průmyslového kapitalismu. Jeho zdrojem je snaha každého průmyslového kapitalistického národa podmaňovat si a připojovat ke svému území další a další *agrární* oblasti bez ohledu na to, jaký národ je obývá." (Kautsky v Neue Zeit, 11. 9. 1914.)

ního výboru v čele s Axelrodem a Spektatorem, včetně Martova a do značné míry i Trockého, obešli kautskismus jako směr raději mlčením. Obhajovat to, co psal Kautsky za války, se neodvažovali, a tak se této otázce vyhnuli tím, že buď Kautského pouze vynášeli (Axelrod ve své německy psané brožuře[147], kterou organizační výbor *slíbil* vydat rusky), nebo se dovolávali jeho soukromých dopisů (Spektator[69]), v nichž Kautsky ujišťuje, že patří k opozici, a jezuitsky se snaží své šovinistické výroky bagatelizovat.

Všimněte si, že Kautsky ve svém „pojetí" imperialismu — které se rovná přikrášlování imperialismu — jde zpět nejen ve srovnání s Hilferdingovým Finančním kapitálem[13] (i kdyby sám Hilferding nyní sebehorlivěji hájil Kautského a „jednotu" se sociálšovinisty!), ale i ve srovnání se *sociálliberálem* J. A. Hobsonem. Tento anglický ekonom, který si nedělá sebemenší nárok na to, aby byl pokládán za marxistu, definuje imperialismus mnohem hlouběji a odhaluje jeho rozpory v díle z roku 1902.* Tento autor (u něhož najdeme téměř všechny pacifistické a „smířlivecké" triviálnosti Kautského) o zvlášť důležité otázce imperialistického parazitismu psal, že

sílu starých impérií ochromovaly dvě skutečnosti: 1. „ekonomický parazitismus" a 2. formování armády z příslušníků závislých národů. „První skutečností je obvyklý ekonomický parazitismus, který způsobuje, že vládnoucí stát využívá svých provincií, kolonií a závislých zemí k obohacování vládnoucí třídy a ke korumpování svých nižších tříd, aby se nebouřily." O druhé skutečnosti Hobson píše:

„Jedním z nejpodivnějších příznaků zaslepenosti imperialismu" (v ústech sociálliberála Hobsona je toto řečnění o „zaslepenosti" imperialistů spíš na místě než u „marxisty" Kautského) „je bezstarostnost, s níž jak Velká Británie, tak Francie a jiné imperialistické národy vstupují na tuto cestu. Velká Británie postoupila ze všech nejdál.

* J. A. Hobson. Imperialism, London 1902.[196]

Většinu bitev, v nichž jsme dobyli své indické impérium, svedla naše vojska složená z domorodců; v Indii a v poslední době také v Egyptě velí velkým pravidelným armádám Britové; téměř všechny války, jimiž jsme si podmanili Afriku, s výjimkou její jižní části, nám vybojovali domorodci."

Perspektiva rozdělení Číny vedla Hobsona k této ekonomické úvaze: „Velká část západní Evropy by pak mohla nabýt tvářnosti a charakteru, jaké dnes mají některé části těchto zemí: jih Anglie, Riviéra a ta místa v Itálii a ve Švýcarsku, která jsou nejvíc navštěvována turisty a obývána boháči. Žily by tam tedy malé hrstky bohatých aristokratů, kteří pobírají dividendy a renty z Dálného východu, s poněkud početnější skupinou zřízenců a obchodníků a s větším počtem domácího služebnictva a dělníků v dopravě a ve zpracovatelském průmyslu. Nejdůležitější průmyslová odvětví by potom zmizela a běžné potraviny a polotovary by plynuly jako tribut z Asie a Afriky." „Takové možnosti nám přinese širší spolek západních států, evropská federace velmocí, která by nejen nerozvíjela světovou civilizaci, ale mohla by znamenat nesmírné nebezpečí západního parazitismu: mohla by vyčlenit skupinu vyspělých průmyslových národů, jejichž nejvyšší třídy by pobíraly obrovské poplatky z Asie a Afriky a z těchto tributů vydržovaly spoustu poslušných zaměstnanců a pomocného personálu, kteří by již nevyráběli běžné zemědělské a průmyslové výrobky, ale zajišťovali služby nebo pracovali ve vedlejších průmyslových odvětvích pod kontrolou nové finanční aristokracie. Kdo by chtěl tuto teorii odbýt (mělo by se říci perspektivu) mávnutím ruky jako teorii nezasluhující pozornost, ať se zamyslí nad ekonomickými a sociálními podmínkami v těch oblastech dnešní jižní Anglie, které se již do této situace dostaly. Ať se zamyslí, jak nesmírně by se mohl tento systém rozšířit, kdyby se Čína dostala pod hospodářskou kontrolu takových skupin finančníků, ‚investorů kapitálu' (rentiérů) a jejich zaměstnanců ve sféře politiky, obchodu a průmyslu, kteří by ždímali zisky z potenciálně největšího rezervoáru, jaký kdy svět vůbec viděl, aby se pak tyto zisky zkonzumovaly v Evropě. Situace je samozřejmě příliš složitá, hru světových sil je příliš nesnadné předvídat, než aby bylo možné s velkou pravděpodobností říci, že vývoj půjde pouze tímto směrem. Avšak vlivy, které dnes dominují v západoevropském imperialismu, tímto směrem působí, a nenarazí-li na odpor, nebo nebudou-li usměrněny jinam, povedou právě k takovému konci."

Sociálliberál Hobson nevidí, že tento „odpor" může klást *jedině* revoluční proletariát a *jedině* formou sociální revoluce. Proto je také sociálliberál! Avšak Hobson již

roku 1902 skvěle odhadl význam jak „Spojených států evropských" (na vědomí kautskistovi Trockému!), tak všeho toho, co *pokrytečtí kautskisté* různých zemí zastírají; že se totiž *oportunisté* (sociálšovinisté) snaží spolu s imperialistickou buržoazií vybudovat na bedrech Asie a Afriky *právě* imperialistickou Evropu, že *oportunisté* jsou objektivně součástí maloburžoazie a některých vrstev dělnické třídy, které byly *zkorumpovány* pomocí imperialistických mimořádných zisků a z nichž se stali *hlídací psi* kapitalismu, *rozbíječi* dělnického hnutí.

Na toto nejtěsnější ekonomické sepětí právě imperialistické buržoazie s oportunismem, který nyní (nadlouho?) v dělnickém hnutí zvítězil, jsme často poukazovali nejen v článcích, ale i v rezolucích naší strany. Z této skutečnosti jsme mimo jiné vyvodili, že je nutné se sociálšovinismem skoncovat. Naši kautskisté se této otázce raději vyhnuli! Martov například již ve svých referátech razil sofizma, které je v listu Izvěstija zagraničnogo sekretariata OK[72] (č. 4 z 10. dubna 1916) formulováno takto:

„S revoluční sociální demokracií by to bylo velmi špatné, dokonce beznadějné, kdyby skupiny dělníků, které se svou intelektuální úrovní nejvíce přiblížily k ‚inteligenci' a jsou nejkvalifikovanější, od ní fatálně přecházely k oportunismu..."

Pošetilým slůvkem „fatálně" a trochou „fixlování" *obešel skutečnost*, že *určité* vrstvy dělníků *přešly* k oportunismu a k imperialistické buržoazii! A sofisté z organizačního výboru nic tak nepotřebují jako tuto skutečnost *obejít!* Odbývají věc „oficiálním optimismem", kterým nyní vyniká jak kautskista Hilferding, tak i mnoho dalších: Objektivní podmínky jsou prý nyní zárukou jednoty proletariátu a vítězství revolučního směru! Jsou prý tedy, pokud jde o proletariát, „optimisty"!

Avšak ve skutečnosti jsou všichni tito kautskisté, Hilferding, stoupenci organizačního výboru, Martov a spol. — *optimisty*... pokud jde o *oportunismus*. To je podstata věci!

Proletariát je produkt kapitalismu — kapitalismu světo-

vého a ne jen evropského a ne jen imperialistického. Ve světovém měřítku, ať už o padesát let dříve, nebo později — to je z hlediska *tohoto* měřítka vedlejší otázka — „bude" ovšem „proletariát" jednotný a „neodvratně" v jeho řadách zvítězí revoluční sociální demokracie. O to však, páni kautskisté, nejde. Jde o to, že *vy* nyní v evropských imperialistických zemích *přisluhujete* oportunistům, kteří jsou proletariátu jako třídě *cizí*, kteří jsou přisluhovači, agenty a nositeli vlivu buržoazie, a jestliže se jich dělnické hnutí *nezbaví*, zůstane *buržoazním dělnickým hnutím*. Vaše propagování „jednoty" s oportunisty, s Legieny a Davidy, Plechanovy nebo Čchenkelii a Potresovy atd. objektivně obhajuje *zotročování* dělníků imperialistickou buržoazií za pomoci jejích nejschopnějších agentů v dělnickém hnutí. Vítězství revoluční sociální demokracie ve světovém měřítku je absolutně neodvratné, přibližuje se však a přiblíží se, dosahuje se a bude dosaženo jedině v boji *proti* vám, bude to vítězství *nad* vámi.

Dvě tendence, dokonce *dvě* strany v současném dělnickém hnutí, které se v letech 1914—1916 v celém světě tak zjevně rozešly, *zkoumali Engels a Marx v Anglii* po několik *desetiletí*, přibližně od roku 1858 do roku 1892.

Ani Marx, ani Engels se nedožili imperialistického období světového kapitalismu, které začalo teprve v letech 1898—1900. Avšak Anglie se již od poloviny 19. století vyznačovala tím, že zde existovaly nejméně *dva* nejvýraznější rysy imperialismu: 1. rozlehlé kolonie, 2. monopolní zisky (jako důsledek monopolního postavení na světovém trhu). V obou těchto aspektech byla tehdy Anglie mezi kapitalistickými zeměmi výjimkou, a když Engels a Marx tuto výjimku analyzovali, zcela jasně a jednoznačně poukazovali na to, že *souvisí* s (dočasným) vítězstvím oportunismu v anglickém dělnickém hnutí.

V dopisu Marxovi ze 7. října 1858 Engels napsal: „Anglický proletariát je fakticky čím dál buržoaznější, takže patrně národ ze všech národů ten nejburžoaznější to

chce nakonec přivést až tak daleko, že bude mít *vedle* buržoazie buržoazní aristokracii a buržoazní proletariát. U národa, který vykořisťuje celý svět, to je ovšem do určité míry odůvodněné."[73] V dopisu Sorgemu z 21. září 1872 Engels sděluje, že Hales vyvolal ve federální radě internacionály velký skandál a přičinil se o to, aby Marx dostal důtku za výrok, že „angličtí dělničtí vůdcové jsou zaprodaní"[74]. 4. srpna 1874 píše Marx Sorgemu: „Pokud jde o dělníky ve městech (v Anglii), je třeba jen litovat, že se celá ta banda jejich předáků nedostala do parlamentu. Byla by to nejjistější cesta, jak se té pakáže zbavit."[75] Engels v dopisu Marxovi z 11. srpna 1881 mluví o „nejhorších tradeunionech v Anglii, jež se dají vést lidmi zaprodanými buržoazii nebo přinejmenším placenými buržoazií"[76]. V dopisu Kautskému z 12. září 1882 Engels psal: „Ptáte se mě, co si angličtí dělníci myslí o koloniální politice? Nu, přesně totéž, co si myslí o politice vůbec... Vždyť tady není žádná dělnická strana, jsou tu jen konzervativci a liberální radikálové, a dělníci se čile přiživují na anglickém monopolu na světovém trhu a v koloniích."[77]

Dne 7. prosince 1889 píše Engels Sorgemu: „Nejodpornější je tu (v Anglii) ‚uctivost' (respectability), která je v dělnících hluboce zakořeněna... Ba i Tom Mann, kterého pokládám za nejlepšího z nich, mluví rád o tom, že bude obědvat s londýnským starostou. Srovnáme-li to s Francií, vidíme přece jen, k čemu je dobrá revoluce."[78] V dopisu z 19. dubna 1890 konstatuje: „Hnutí (dělnické třídy v Anglii) se *pod* povrchem vyvíjí dál, zachvacuje stále širší vrstvy, a to nejvíc právě mezi dosud nepohyblivou *nejnižší* (podtrženo Engelsem) postavenou masou, a není už daleko den, kdy tato masa *najde samu sebe*, kdy si ujasní, že ona je tou kolosální masou v pohybu." A 4. března 1891: „S plynárenskými dělníky a dokaři padají celé nové tradeuniony vzniklé před dvěma roky, a ‚staré' konzervativní tradeuniony, ty *bohaté*, a právě proto zbabělé, ovládnou pole samy." Poté 14. září 1891 napsal, že na sjezdu trade-

unionů v Newcastlu byly poraženy staré tradeuniony, odpůrci osmihodinové pracovní doby, a že „i buržoazní listy přiznávají porážku *buržoazní dělnické strany*...“ (všude podtrženo Engelsem)[79].

Engels tyto myšlenky opakoval celá desetiletí a vyslovoval je i veřejně, v tisku, jak to dokazuje jeho předmluva k druhému vydání jeho Postavení dělnické třídy v Anglii z roku 1892[80]. Mluví se zde o „aristokracii uvnitř dělnické třídy“, o „privilegované menšině dělníků“ na rozdíl od „širokých mas dělníků“. „Jen malá privilegovaná, ochraňovaná menšina“ dělnické třídy měla „trvalé výhody“ z privilegovaného postavení Anglie v letech 1848—1868, zatímco „převážná část zažila v nejlepším případě jen přechodné zlepšení...“ „Se zhroucením monopolu ztratí anglická dělnická třída toto privilegované postavení...“ Členové „nových“ tradeunionů, svazů nekvalifikovaných dělníků, „mají jednu nesmírnou přednost: jejich mysl je ještě panenskou půdou, zcela nedotčenou zděděnými, uctivými‘ buržoaznímí předsudky, které matou hlavy lépe postaveným ‚starým unionistům‘...“ „Takzvaní dělničtí zástupci“ jsou v Anglii lidé, „jimž se promíjí jejich dělnický původ, protože by se sami nejraději utopili v oceánu svého liberalismu...“

Záměrně jsme uvedli dost podrobné výpisky z Marxových a Engelsových přímých výroků, aby je čtenáři mohli prostudovat *vcelku*. A tyto výroky je třeba prostudovat, stojí za to si je pozorně promyslet. Neboť zde je *jádro* té taktiky dělnického hnutí, která je diktována objektivními podmínkami imperialistického období.

Kautsky se již pokusil „zkalit vodu“ i zde a nahradit marxismus naivním smířlivectvím vůči oportunistům. V polemice proti zjevným a naivním sociálimperialistům (Lenschova typu), kteří ospravedlňují válku vedenou Německem tím, že Německo prý chce zničit anglický monopol, „*koriguje*“ Kautsky tuto zřejmou lež jinou stejně zřejmou lží. Místo lži cynické podstrkuje lež úlisnou! Anglický

průmyslový monopol byl už dávno rozvrácen, říká Kautsky, byl už dávno zničen, není proto třeba jej ničit a ani to není možné[222].

Proč je tento argument lživý?

Za prvé proto, že nebere v úvahu *koloniální* monopol Anglie. Avšak Engels, jak jsme viděli, na něj naprosto jasně poukázal již v roce 1882, před 34 lety! Je-li anglický průmyslový monopol zničen, pak se koloniální monopol nejen udržel, nýbrž i mimořádně vyhrotil, neboť celý svět je již rozdělen! Svou úlisnou lží propašovává Kautsky buržoazně pacifistickou a oportunisticky měšťáckou pseudomyšlenku, že prý „není zač bojovat"[218]. Naopak, *kapitalisté* nyní nejenže mají zač bojovat, ale dokonce *musejí* bojovat, chtějí-li kapitalismus udržet, neboť bez násilného znovurozdělení kolonií nemohou *nové* imperialistické země získat výsady, které mají starší (*a slabší*) imperialistické mocnosti.

Za druhé. Proč je monopol Anglie příčinou (dočasného) vítězství oportunismu v Anglii? Protože monopol poskytuje *mimořádné zisky*, tj. větší zisky, než jsou normální zisky kapitalistů obvyklé na celém světě. Z těchto mimořádných zisků *mohou* kapitalisté vynaložit jistý díl (a dokonce nemalý!) na to, aby zkorumpovali *své* dělníky, aby vytvořili jakési spojenectví (vzpomeňte si na proslulé „aliance" anglických tradeunionů se zaměstnavateli, jak je líčí Webbovi) — a to spojenectví dělníků určitého národa s vlastními kapitalisty *proti* ostatním zemím. Anglický průmyslový monopol byl zničen již koncem 19. století. To je nesporné. *Jak* ale byl zničen? Snad v důsledku toho, že zmizel *jakýkoli* monopol?

Kdyby tomu tak bylo, byla by smířlivecká (vůči oportunismu) „teorie" Kautského do jisté míry oprávněná. Avšak podstata věci je právě v tom, že tomu tak *není*. Imperialismus *je* monopolní kapitalismus. Každý kartel, trast, syndikát a každá mamutí banka *je* monopol. Mimořádné zisky nezmizely, nýbrž zůstaly. Trvá a vy-

stupňovalo se vykořisťování *všech* ostatních zemí jednou, privilegovanou, finančně silnou zemí. Hrstku bohatých zemí — mluvíme-li o nezávislém a opravdu nezměrném „moderním" bohatství — tvoří jen čtyři země: Anglie, Francie, Spojené státy a Německo; tato hrstka monopol nesmírně rozvinula, pobírá stamiliónové, ne-li miliardové *mimořádné* zisky, „vysává jako pijavice" stamilióny obyvatel jiných zemí a navzájem zápolí při dělení zvlášť skvělé, zvlášť tučné a zvlášť snadné kořisti.

V tom je právě ekonomická a politická podstata imperialismu, jehož nejhlubší rozpory Kautsky neodhaluje, ale zastírá.

Buržoazie imperialistické „velmoci" *může ekonomicky* korumpovat horní vrstvy „svých" dělníků a vynakládat na to ročně pár set miliónů franků, neboť její *mimořádné* zisky činí pravděpodobně kolem miliardy. A je už vedlejší, jak se tato nepatrná almužna rozděluje mezi dělnické ministry, „dělnické poslance" (vzpomeňte si, jak skvěle analyzuje tento pojem Engels), mezi dělníky, kteří jsou členy výborů pro řízení válečného průmyslu, mezi úředníky z dělnických řad, mezi dělníky, kteří jsou organizováni v cechařských odborech, mezi zaměstnance atd. atd.

V letech 1848—1868 a do jisté míry i později měla monopol jedině Anglie; *proto* tam mohl oportunismus zvítězit na celá desetiletí; tak bohaté kolonie a průmyslový monopol *neměla* žádná jiná země.

Poslední třetina 19. století byla přechodem k novému, imperialistickému období. Monopol má finanční kapitál *ne* jedné, ale několika málo velmocí. (V Japonsku a Rusku monopol vojenské síly, monopol rozlehlého území nebo zvlášť snadného olupování „jinorodců", Číny apod. zčásti plní úlohu monopolu novodobého, nejnovějšího finančního kapitálu a zčásti jej nahrazuje.) Z tohoto rozdílu vyplývá, že anglický monopol *mohl* být celá desetiletí *neotřesitelný*. O monopol novodobého finančního kapitálu se zuřivě bojuje; nadešlo období imperialistických válek. Tehdy

bylo možné zkorumpovat a demoralizovat dělnickou třídu *jedné* země na celá desetiletí. Nyní je to nepravděpodobné a snad dokonce nemožné, zato však *užší* vrstvy „dělnické aristokracie" (než v Anglii v letech 1848—1868) může zkorumpovat a korumpuje *každá* imperialistická „velmoc". Tehdy se mohla „*buržoazní dělnická strana*", podle neobyčejně výstižného Engelsova výroku, ustavit jen v jedné zemi, neboť jen tato země měla monopol, zato však nadlouho. Nyní je „*buržoazní dělnická strana*" *nezbytná* a typická pro *všechny* imperialistické země, protože však tyto země urputně bojují o dělení kořisti, je nepravděpodobné, že by taková strana mohla v řadě zemí nadlouho zvítězit. Neboť trasty, finanční oligarchie, drahota apod., *umožňující* korumpovat privilegovanou hrstku, stále silněji deptají, utiskují, ničí a trýzní *masy* proletariátu a poloproletariátu.

Na jedné straně je tu tendence buržoazie a oportunistů vytvořit z hrstky nejbohatších, privilegovaných národů „věčné" parazity ostatního lidstva, „spočívat na vavřínech" díky vykořisťování černochů, Indů a jiných národů a držet je v porobě nejmodernějším militarismem vybaveným impozantní vyhlazovací technikou. Na druhé straně je tu tendence *mas*, které jsou utlačovány krutěji než dříve a nesou na svých bedrech všechny útrapy imperialistických válek, setřást toto jařmo a svrhnout buržoazii. Dějiny dělnického hnutí teď budou nutně ovlivňovány bojem mezi těmito dvěma tendencemi. Neboť první tendence není nahodilá, ale ekonomicky „podmíněná". Buržoazie již ve *všech* zemích vytvořila, odchovala a naklonila si „buržoazní dělnické strany" sociálšovinistů. Rozdíly mezi zformovanou, vysloveně sociálimperialistickou stranou, jako je například strana Bissolatiho v Itálii, a řekněme zpola zformovanou rádobystranou Potresovů, Gvozděvů, Bulkinů, Čcheidzů, Skobelevů a spol. nejsou podstatné. Důležité je, že příklon dělnické aristokracie k buržoazii ekonomicky dozrál a byl dovršen a že tento ekonomický fakt, tento pře-

sun ve vztazích mezi třídami najde bez zvláštní „námahy" tu či onu politickou formu.

Na této ekonomické základně vytvořily politické instituce nejnovějšího kapitalismu — tisk, parlament, organizace, sjezdy apod. — *politické* výsady a milodary, které odpovídají hospodářským výsadám a milodarům pro uctivé, umírněné, reformistické a patriotické úředníky a dělníky. Výnosná a teplá místečka ve vládě nebo ve výboru pro řízení válečného průmyslu, v parlamentě a v různých komisích, v redakcích „solidních" legálních listů nebo v představenstvech stejně solidních a „buržoazii nakloněných" dělnických spolků, tím vším imperialistická buržoazie získává a odměňuje představitele i stoupence „buržoazních dělnických stran".

Mechanismus politické demokracie funguje stejně. Bez voleb to v našem století nejde; bez mas se nelze obejít a vést masy v době knihtisku a parlamentarismu bez široce rozvětveného, soustavně uplatňovaného a dobře zorganizovaného systému lichotek, lží, podvodů, kejklů s módními a líbivými frázemi, bez slibů všemožných reforem a všemožných výhod, rozdávaných dělníkům vpravo i vlevo, jen aby se zřekli revolučního boje za svržení buržoazie, *není možné*. Nazval bych tento systém lloydgeorgismem podle jednoho z nejvýznamnějších a nejobratnějších představitelů tohoto systému v klasické zemi „buržoazní dělnické strany", anglického ministra Lloyda George. Tento skvělý buržoazní praktik a politický rutinér, populární řečník, jenž dovede pronášet k dělnickým posluchačům jakékoli, dokonce rrevoluční řeči, a dokáže slušně odměňovat poslušné dělníky sociálními reformami (pojištění atd.), slouží buržoazii skvěle* a slouží jí právě *mezi* dělníky, vnáší

* Narazil jsem nedávno v jednom anglickém časopisu na článek s názvem Lloyd George z pohledu toryovce[800], jehož autorem je politický odpůrce Lloyda George. Válka tomuto odpůrci ukázala, jakým skvělým agentem buržoazie je tento Lloyd George! Toryové se s ním smířili!

její vliv *právě* mezi proletariát, tam, kde je nejvíc třeba získat morální vliv na masy a kde je to nejobtížnější.

A je mezi Lloydem Georgem a mezi Scheidemanny, Legieny, Hendersony a Hyndmany, Plechanovy, Renaudely a spol. velký rozdíl? Někdo asi namítne, že se někteří z nich vrátí k Marxovu revolučnímu socialismu. To je možné, je to však jen nepatrný kvantitativní rozdíl, chápeme-li věc politicky, tj. v masovém měřítku. Z nynějších sociálšovinistických vůdců se k proletariátu mohou vrátit jednotlivci. Avšak sociálšovinistický nebo (což je totéž) oportunistický *směr* nemůže ani zmizet, ani se k revolučnímu proletariátu „vrátit". Tam, kde je mezi dělníky populární marxismus, se bude tento politický směr, tato „buržoazní dělnická strana" zapřísahat a dušovat Marxovým jménem. A nelze jim to zakázat, jako nelze zakázat obchodní firmě, aby používala tu či onu vinětu, tu či onu vývěsní tabuli, tu či onu reklamu. V historii tomu bylo vždy tak, že jména revolučních vůdců, kteří byli mezi utlačovanými třídami populární, si po jejich smrti chtěli přivlastnit jejich nepřátelé, aby mohli utlačované třídy klamat.

Faktem je, že se „buržoazní dělnické strany" jako politický jev zformovaly už ve *všech* vyspělých kapitalistických zemích, a nebude-li proti těmto stranám — nebo, což je totéž, proti skupinám, směrům atd. — veden na všech frontách rozhodný a neúprosný boj, nedá se ani o boji proti imperialismu, ani o marxismu, ani o socialistickém dělnickém hnutí vůbec mluvit. Čcheidzeho frakce[81], časopisy Naše dělo, Golos truda[82] v Rusku, členové a stoupenci organizačního výboru v zahraničí jsou pouhá odrůda jedné z *takových* stran. Nemáme ani ten nejmenší důvod se domnívat, že tyto strany mohou zaniknout *před* sociální revolucí. Naopak, čím bližší bude tato revoluce, čím silněji vzplane, čím rychlejší a prudší budou přechody a skoky v jejím průběhu, tím větší úlohu bude hrát v dělnickém hnutí boj revolučního, masového směru proti oportunis-

tickému — maloburžoaznímu. Kautskismus není žádný samostatný směr, neboť nemá kořeny ani v masách, ani v privilegované vrstvě, která přešla k buržoazii. Kautskismus je však nebezpečný tím, že využívá starou ideologii a snaží se smířit proletariát s „buržoazní dělnickou stranou", obhájit jeho jednotu s ní a posílit tak její autoritu. Masy už nejdou za zjevnými sociálšovinisty: v Anglii Lloyda George na dělnických schůzích vypískali, Hyndman vystoupil ze strany, Renaudely a Scheidemanny, Potresovy a Gvozděvy chrání policie. Nejnebezpečnější je zastíraná obrana sociálšovinistů, k níž se uchylují kautskisté.

Jedním z nejrozšířenějších kautskistických sofizmat je odvolávání se na „masy". Nechtějí se prý odtrhnout od mas a masových organizací! Zamyslete se však nad tím, jaké stanovisko zaujímá v této otázce Engels[123]. „Masové organizace" anglických tradeunionů podporovaly v 19. století buržoazní dělnickou stranu. Proto se s ní Marx a Engels nesmířili, ale naopak ji odsuzovali. Nezapomínali za prvé, že v tradeunionech je organizována jen *menšina proletariátu*. Jak v tehdejší Anglii, tak i dnes v Německu je organizována nejvýš pětina proletariátu. Vážně uvažovat, že za kapitalismu lze organizovat většinu proletářů, nemá smysl. Za druhé — a to je hlavní — nejde ani tak o počet členů organizace, jako o skutečný, objektivní význam její politiky: zda tato politika reprezentuje masy, zda slouží masám, tj. jejich osvobození od kapitalismu, anebo zda reprezentuje zájmy menšiny, její smíření s kapitalismem. Právě to platilo o Anglii v 19. století, právě to platí dnes pro Německo aj.

Od „buržoazně dělnické strany" *starých* tradeunionů, od privilegované menšiny, odlišuje Engels „*nejnižší* masu", skutečnou většinu, a apeluje na tuto většinu, která *není* nakažena „buržoazní uctivostí". V tom je podstata marxistické taktiky!

Nemůžeme — a nikdo jiný nemůže — vypočítat, jak

velká část proletariátu jde a půjde za sociálšovinisty a oportunisty. To ukáže teprve boj, to definitivně rozhodne teprve socialistická revoluce. Určitě však víme, že „obránci vlasti" za imperialistické války *reprezentují* pouhou menšinu. A chceme-li zůstat socialisty, je naší povinností, abychom šli *níž* a *hlouběji* mezi skutečné masy: v tom je celý význam boje proti oportunismu a veškerý obsah tohoto boje. Jestliže usvědčujeme oportunisty a sociálšovinisty, že ve skutečnosti zrazují a zaprodávají zájmy mas, že hájí dočasné výsady menšiny dělníků, že jsou nositeli buržoazních idejí a vlivu, že jsou ve skutečnosti spojenci a agenty buržoazie, učíme tím masy rozeznávat, jaké jsou jejich skutečné politické zájmy, učíme je bojovat za socialismus a revoluci za všech okolností, přes všechny dlouhé a svízelné peripetie imperialistických válek a imperialistických příměří.

Vysvětlovat masám nezbytnost a nevyhnutelnost rozchodu s oportunismem, neúprosným bojem proti oportunismu je vychovávat k revoluci, prostřednictvím válečných lekcí odhalovat všechnu podlost nacionálně liberální dělnické politiky, a nikoli ji zastírat, jedině to je marxistická linie světového dělnického hnutí.

V dalším článku se pokusíme shrnout hlavní charakteristické rysy, jimiž se tato linie odlišuje od kautskismu.

Napsáno v říjnu 1916
Otištěno v prosinci 1916
v časopisu Sbornik Social-demokrata, č. 2
Podepsán N. Lenin

Podle textu časopisu

PROJEV NA SJEZDU ŠVÝCARSKÉ SOCIÁLNĚ DEMOKRATICKÉ STRANY 4. LISTOPADU 1916[83]

Švýcarská sociálně demokratická strana byla nedávno poctěna tím, že na ni soustředil svůj hněv vůdce oficiální Sociálně demokratické strany Dánska — pan ministr Stauning. Stauning v dopisu z 15. září t. r., který byl adresován jinému — rovněž kvazisocialistickému — ministru Vanderveldemu, hrdě prohlásil, že „my (dánská strana) jsme se rázně a nekompromisně zřekli organizačně škodlivé rozbíječské činnosti, kterou na podnět italské a švýcarské strany vyvíjí takzvané zimmerwaldské hnutí"[312].

Zdravím jménem ÚV SDDSR sjezd Švýcarské sociálně demokratické strany a vyjadřuji naději, že tato strana bude i nadále podporovat mezinárodní sjednocování revolučních sociálních demokratů, které bylo zahájeno v Zimmerwaldu a které musí skončit úplným rozchodem socialismu s jeho zrádcovskými ministry a sociálpatrioty.

Tento rozchod dozrává ve všech zemích vyspělého kapitalismu. V Německu se stoupenec Karla Liebknechta soudruh Otto Rühle vystavil útokům oportunistů a takzvaného centrismu, když v ústředním orgánu německé strany prohlásil, že rozchod je už nevyhnutelný (Vorwärts z 12. ledna 1916). Fakta však stále jasněji potvrzují, že soudruh Rühle měl pravdu, že v Německu skutečně existují dvě strany: jedna pomáhá buržoazii a vládě vést lou-

peživou válku, druhá, která pracuje převážně ilegálně, rozšiřuje mezi skutečnými masami skutečně socialistické výzvy a organizuje masové demonstrace a politické stávky.

Ve Francii uveřejnil nedávno Výbor pro obnovení mezinárodních styků[84] brožuru Zimmerwaldští socialisté a válka[307], v níž čteme, že ve Francii vykrystalizovaly ve straně tři hlavní směry. První směr, k němuž patří většina, je v brožuře pranýřován jako směr socialistických nacionalistů, sociálpatriotů, kteří uzavřeli „svatou alianci" s našimi třídními nepřáteli. Druhý směr tvoří podle této brožury menšina, totiž stoupenci poslanců Longueta a Pressemana, kteří jsou v nejdůležitějších otázkách zajedno s většinou a bezděčně ženou vodu na její mlýn; přitom získávají nespokojené masy tím, že uspávají jejich socialistické svědomí a nutí je řídit se oficiální politikou strany. Jako třetí směr jsou v brožuře uváděni zimmerwaldovci, podle jejichž názoru byla Francie zatažena do války svou vlastní imperialistickou politikou, která ji smlouvami a půjčkami připoutala k Rusku, a nikoli tím, že jí Německo vypovědělo válku. Tento třetí směr jednoznačně prohlašuje, že „*obrana vlasti není socialistickou záležitostí*".

Také u nás, v Rusku, stejně jako v Anglii a v neutrálních Spojených státech amerických, prostě v celém světě se zformovaly v podstatě tytéž tři směry. Boj těchto směrů rozhodne o osudu dělnického hnutí v nejbližším období.

Dovolte, abych se několika slovy zmínil ještě o jednom problému, o němž se v těchto dnech zvlášť mnoho mluví a s nímž máme my, ruští sociální demokraté, zvlášť bohaté zkušenosti: je to otázka teroru.

Nemáme dosud žádné zprávy o rakouských revolučních sociálních demokratech. Víme sice, že i v Rakousku takoví demokraté jsou, avšak informace o nich jsou velmi skoupé. Proto tedy nevíme, zda vražda, kterou spáchal soudruh F. Adler na Stürgkhovi, byla aktem teroru jako taktiky, jež spočívá v soustavném organizování politických vražd bez spojení s revolučním bojem mas, nebo zda je tato vražda

jen jedním krokem na přechodu od oportunistické, nesocialistické taktiky oficiálních rakouských sociálních demokratů, spjaté s jejich obranou vlasti, k taktice revoluční masové akce. Tento druhý předpoklad zřejmě více odpovídá okolnostem, a proto zasluhuje všechny sympatie pozdravné poselství F. Adlerovi, které navrhl ústřední výbor italské strany a které bylo uveřejněno 29. října v listu Avanti![301].

V každém případě jsme přesvědčeni, že zkušenosti z revoluce a kontrarevoluce v Rusku potvrdily správnost více než dvacetiletého boje naší strany proti teroru jako taktice. Nesmí se však zapomínat, že tento boj byl veden v těsném sepětí s nelítostným bojem proti oportunismu, který měl tendenci odmítat každé násilí utlačovaných tříd vůči utlačovatelům. Byli jsme vždy pro používání násilí jak v masovém boji, tak i v souvislosti s tímto bojem. Za druhé, boj proti terorismu jsme spojili s dlouholetým propagováním ozbrojeného povstání, s nímž jsme začali již mnoho let před prosincem 1905. V ozbrojeném povstání jsme spatřovali nejen nejlepší odpověď proletariátu na politiku vlády, ale i nevyhnutelný důsledek rozvoje třídního boje za socialismus a demokracii. Za třetí, neomezovali jsme se jen na to, že jsme zásadně uznali používání násilí a propagovali ozbrojené povstání. Tak například již čtyři roky před revolucí jsme byli pro to, aby masy používaly vůči svým utlačovatelům násilí, zejména při pouličních demonstracích. Snažili jsme se, aby se z každé takové demonstrace poučila celá země. Začali jsme se stále více zamýšlet nad tím, jak organizovat důsledný a soustavný odpor mas proti policii a armádě, jak jeho prostřednictvím zapojit co největší část armády do boje mezi proletariátem a vládou, jak přimět rolnictvo a vojsko, aby se na tomto boji uvědoměle podílely. To je tedy taktika, kterou jsme uplatňovali v boji proti terorismu a která podle našeho pevného přesvědčení byla korunována úspěchem.

Končím, soudruzi! Ještě jednou zdravím sjezd Švýcarské

sociálně demokratické strany a přeji vašemu jednání úspěch. (Potlesk.)

Otištěno roku 1916 v knize
Protokoll über die Verhandlungen des Parteitages der Sozialdemokratischen Partei der Schweiz vom 4. und 5. November 1916, abgehalten im Gesellschaftshaus „z. Kaufleuten" in Zürich
Rusky poprvé otištěno roku 1924 v časopisu Proletarskaja revoljucija, č. 4

Přeloženo z němčiny podle textu knihy

O SEPARÁTNÍM MÍRU

Rusko a Německo již spolu jednají o separátním míru. Tato jednání jsou oficiální a o hlavních otázkách se už obě mocnosti dohodly.

Tuto zprávu přinesl nedávno bernský socialistický list na základě svých informací[85]. A když si ruské velvyslanectví v Bernu pospíšilo s oficiálním dementi a francouzští šovinisté připsali tyto šířící se pověsti tomu, že „Němci kují pikle", odmítl socialistický list přikládat dementi jakýkoli význam a podepřel svou zprávu ještě poukazováním na skutečnost, že ve Švýcarsku jsou právě teď jak němečtí (Bülow), tak ruští „státníci" (Šturmer, Girs a jeden diplomat, který přicestoval ze Španělska) a že švýcarské obchodní kruhy mají obdobné spolehlivé informace z ruských obchodních kruhů.

Nepravdivě informovat může ovšem jak Rusko, pro něž je neúnosné přiznat, že vyjednává o separátním míru, tak i Německo, jež se pochopitelně pokouší rozeštvat Rusko s Anglií bez ohledu na to, zda se vyjednává a nakolik úspěšně.

Chceme-li pochopit, oč při separátním míru jde, musíme vycházet z nesporně zjištěných *politických fakt* za poslední desetiletí, a nikoli z pověstí a zpráv o tom, co se teď děje ve Švýcarsku a co si v podstatě nemůžeme ověřit. Ať se pánové Plechanov, Čchenkeli, Potresov a spol., kteří nyní vystupují v úloze jakýchsi lokajů v marxistické livreji nebo šašků u Puriškeviče a Miljukova, namáhají sebevíc, aby dokázali „vinu Německa" a „obranný charakter" války, kterou vede Rusko, uvědomělí dělníci takové šašky ne-

poslouchali a neposlouchají. Válka je důsledkem imperialistických vztahů mezi velmocemi, tj. boje o rozdělení kořisti, o to, kdo pohltí ty či ony kolonie a drobné státy, přičemž prvořadý význam mají v této válce *dva* konflikty. První mezi Anglií a Německem, druhý mezi Německem a Ruskem. Tyto tři velmoci, tito tři velcí lupiči jsou hlavními veličinami v této válce, kdežto ostatní jsou závislými spojenci.

Oba konflikty byly připravovány *celou* politikou těchto mocností po *několik desetiletí* před válkou. Anglie válčí, aby vyplenila německé kolonie a ožebračila svého hlavního konkurenta, který ji nelítostně porážel svou výtečnou technikou a organizací i komerční průbojností, porážel a porazil tak, že bez války *nemohla* uhájit svou světovládu. Německo válčí proto, že jeho kapitalisté soudí, a zcela právem, že mají „svaté" buržoazní právo na světové prvenství v olupování kolonií a závislých zemí, hlavně však válčí proto, aby si podmanilo balkánské země a Turecko. Rusko válčí o Halič, jíž se potřebuje zmocnit hlavně proto, aby mohlo zardousit ukrajinský lid (kromě Haliče nežil a nemůže žít tento lid svobodně, ovšem relativně svobodně), o Arménii a Cařihrad a konečně také proto, aby si podmanilo balkánské země.

Vedle konfliktu lupičských „zájmů" Ruska a Německa je tu neméně hluboký, ne-li hlubší konflikt mezi Ruskem a Anglií. Úlohu imperialistické politiky Ruska, kterou určuje odvěké soupeření a objektivní mezinárodní vztahy mezi velmocemi, lze stručně vyjádřit takto: s pomocí Anglie a Francie porazit Německo v Evropě a pak oloupit Rakousko (anektovat Halič) a Turecko (anektovat Arménii, a zejména Cařihrad). A poté s pomocí Japonska a *téhož* Německa porazit Anglii v Asii a díky tomu anektovat *celou* Persii, dokončit rozdělení Číny atd.

Carismus se po staletí snaží dobýt jak Cařihrad, tak i stále větší část Asie a soustavně tomu podřizuje svou politiku a využívá všemožné rozpory a konflikty mezi velmocemi.

Anglie čelila těmto snahám déle, houževnatěji a rázněji než Německo. Od roku 1878, kdy se ruská vojska blížila k Cařihradu a před Dardanelami se objevilo anglické loďstvo s výhrůžkou, že zahájí proti Rusům palbu, jakmile se jen v Cařihradu objeví, do roku 1885, kdy se Rusko ocitlo na pokraji válečného konfliktu s Anglií pro rozdělení kořisti ve Střední Asii (Afghánistán; postup ruských vojsk do nitra Střední Asie ohrožoval panství Angličanů v Indii), a do roku 1902, kdy se Anglie spolčila s Japonskem a připravovala válku proti Rusku, po celou tuto dlouhou dobu byla Anglie nejsilnějším nepřítelem Ruska, neboť Rusko ohrožovalo její nadvládu nad řadou jiných národů.

A nyní? Podívejte se, co se děje v této válce. Je nesnesitelné poslouchat „socialisty", kteří přešli od proletariátu k buržoazii a tvrdí, že v této válce Rusko „brání vlast" či „zachraňuje zemi" (Čcheidze). Je nesnesitelné poslouchat sentimentálního Kautského a spol., kteří mluví o demokratickém míru tak, jako by jej *mohly* uzavřít nynější a vůbec buržoazní vlády. Vždyť ve skutečnosti jsou tyto vlády opředeny sítí *tajných smluv* mezi sebou, se svými spojenci i *proti* svým spojencům; přitom obsah těchto smluv není náhodný, není diktován jen „zlým úmyslem", nýbrž je závislý na celém průběhu a vývoji imperialistické zahraniční politiky. Ti „socialisté", kteří dělníkům kalí zrak a rozum otřepanými frázemi o nejrůznějších ušlechtilých cílech (obrana vlasti, demokratický mír) a *neodhalují* zároveň *tajné* smlouvy *své* vlády o lupičských akcích proti jiným zemím, takoví „socialisté" jsou přímými zrádci socialismu.

Jak německé, tak i anglické a ruské vládě jedině vyhovuje, aby se z táborů socialistů ozývaly řeči o ušlechtilém míru, neboť tím se jednak posiluje víra, že za současného režimu lze takového míru dosáhnout, jednak se odvrací pozornost od lupičské politiky těchto vlád.

Válka je pokračováním politiky. A politika „pokračuje" i *za* války! Německo má tajné smlouvy s Bulharskem a Rakouskem o tom, jak si rozdělí kořist, a v takovýchto

jednáních pokračuje. Rusko má tajné smlouvy s Anglií, Francií atd. a předmětem *všech* těchto smluv jsou *výboje* a *loupeže*, uloupení německých kolonií, oloupení Rakouska, rozdělení Turecka aj.

„Socialista", který za této situace řeční k národům a vládám o idylickém míru, se navlas podobá duchovnímu, jenž vidí v kostele před sebou v první lavici majitelku vykřičeného domu a policejního komisaře, kteří se spolu spřáhli, a „káže" jim a shromážděnému lidu o lásce k bližnímu a dodržování křesťanských přikázání.

Mezi Ruskem a Anglií nepochybně existuje mimo jiné tajná smlouva o Cařihradu. Je známo, že Rusko si dělá naděje na získání Cařihradu a že Anglie jej nechce vydat, a vydá-li ho, bude se snažit, aby se ho buď později zmocnila, anebo si vymohla „ústupek" za podmínek namířených proti Rusku. Text tajné smlouvy není znám, je však nejen známo, ale není ani stín pochybnosti o tom, že v boji mezi Anglií a Ruskem jde, a to dokonce i nyní, právě o tuto otázku. Zároveň je známo, že Rusko a Japonsko jako dodatek ke svým dřívějším smlouvám (například ke smlouvě z roku 1910, která opravňovala Japonsko, aby „pohltilo" Koreu, a Rusko, aby pohltilo Mongolsko) uzavřely již za nynější války *novou* tajnou smlouvu, která je namířena nejen proti Číně, ale *do jisté míry i proti Anglii*. To je nesporné, i když znění smlouvy není známo. Japonsko porazilo s pomocí Anglie v letech 1904—1905 Rusko a nyní si obezřetně připravuje půdu, aby s pomocí Ruska porazilo Anglii.

V Rusku se ve „vládnoucích kruzích" — v dvorské kamarile Mikuláše Krvavého, mezi šlechtou, v armádě atd. — projevuje germanofilství. V Německu lze v poslední době pozorovat ve všech směrech obrat buržoazie (a po ní i sociálšovinistů) k rusofilství, k separátnímu míru s Ruskem, snahu udobřit si Rusko a s veškerou silou udeřit na Anglii. Pokud jde o Německo, je tento plán jasný a nevzbuzuje pochybnosti. Pokud jde o Rusko, vypadá to tak, že

carismus by raději samozřejmě napřed úplně rozdrtil Německo, aby mohl „ovládnout" co možná nejvíc, jak celou Halič a celé Polsko, tak celou Arménii i Cařihrad, „dorazit" Rakousko atd. Pak by bylo vhodnější obrátit se s pomocí Japonska proti Anglii. Síly mu k tomu však zřejmě nestačí. V tom to vězí.

Jestliže bývalý socialista pan Plechanov tvrdí, že reakcionáři v Rusku chtějí mír s Německem vůbec, kdežto „pokroková buržoazie" zničení „pruského militarismu" a přátelství s „demokratickou" Anglií, pak je to pohádka pro děti přizpůsobená úrovni politických nemluvňat. Ve skutečnosti *jak* carismus, *tak* všichni reakcionáři v Rusku *i* veškerá „pokroková" buržoazie (okťabristé a kadeti) chtějí *totéž*: v Evropě oloupit Německo, Rakousko a Turecko a porazit Anglii v Asii (uchvátit celou Persii, celé Mongolsko, celý Tibet atd.). Tito „dobří přátelé" se neshodují jedině v tom, *kdy a jak* přejít od boje proti Německu k boji proti Anglii. Tedy jedině v tom, kdy a jak!

Avšak vyřešení této jediné sporné otázky mezi dobrými přáteli je závislé na *vojenských a diplomatických předpokladech*, které jsou dobře známy *jen* carské vládě, kdežto Miljukovům a Gučkovům jsou známy jen z jedné čtvrtiny.

Vzít Německu a Rakousku celé Polsko! Carismus je *pro*, avšak stačí mu síly? A dovolí to Anglie?

Zabrat Cařihrad a průlivy! Porazit a rozdrobit Rakousko! Carismus je jednoznačně pro. Stačí mu však síly? A dovolí to Anglie?

Carismus ví, kolik miliónů vojáků vlastně padlo a kolik vojáků lze *ještě* mezi lidem zmobilizovat, kolik munice se skutečně spotřebuje a kolik lze ještě opatřit (v případě hrozící a zcela reálné války s Čínou Japonsko již munici *nedá!*). Carismus ví, jak probíhala a jak nyní probíhají jeho tajná jednání s Anglií o Cařihradu, jaká je síla anglických vojsk v Soluni, v Mezopotámii i jinde. Carismus to všechno ví, má všechny trumfy v rukou a počítá přesně, pokud je v takovýchto záležitostech přesnost vůbec mysli-

telná, neboť vrtkavé a nespolehlivé „válečné štěstí" v nich hraje zvlášť velkou roli.

Čím méně toho Miljukovové a Gučkovové vědí, tím více žvaní do větru. A protože Plechanovové, Čchenkeliové a Potresovové nevědí o tajných dohodách carismu vůbec nic a zapomínají dokonce i to, co věděli dříve, nestudují to, co se lze dovědět ze zahraničního tisku, nezkoumají vývoj zahraniční politiky carismu před válkou a nesledují *její* vývoj za války, hrají pouze úlohu socialistických prosťáčků.

Jestliže se carismus přesvědčil, že dokonce ani s veškerou pomocí liberální společnosti, přes veškerou horlivost výborů pro řízení válečného průmyslu, přes veškerou podporu, kterou všichni ti Plechanovové, Gvozděvové, Potresovové, Bulkinové, Čirkinové, Čcheidzové („záchrana země", to není vtip!), Kropotkinové a ostatní čeládka poskytují ušlechtilému úsilí získat větší množství munice, dokonce přes to všechno a za daného stavu vojenských sil (nebo vojenské neschopnosti) všech možných a do války zatažených spojenců *nelze* dosáhnout více, nelze *s větší převahou* porazit Německo, neboť to přijde nepoměrně draho (například to znamená ztratit *dalších* deset miliónů ruských vojáků, na jejichž odvod, výcvik a výstroj je zapotřebí dalších pár miliard a několik let války), pak carismus *musí usilovat* o separátní mír s Německem.

Jestliže se „my" budeme honit za příliš velkou kořistí v Evropě, riskujeme, že definitivně vyčerpáme „své" vojenské zdroje, že nezískáme téměř nic v Evropě a ztratíme možnost získat „svůj díl" v Asii. Tak uvažuje carismus a z hlediska imperialistických zájmů uvažuje *správně*. Uvažuje *správněji* než buržoazní a oportunističtí mluvkové Miljukovové, Plechanovové, Gučkovové a Potresovové.

Jestliže nemůžeme v Evropě uchvátit víc, a to ani po připojení Rumunska a Řecka (jemuž jsme „my" vzali všechno, co jsme mohli), tak berme, co je možné! Anglie „nám" teď *nemůže* dát nic. Německo nám snad vrátí jak

Kuronsko*, tak část Polska a pravděpodobně východní Halič, a to je pro „nás" zvlášť důležité, abychom mohli potlačit ukrajinské hnutí, hnutí historicky se teprve probouzejícího mnohamiliónového národa za svobodu a právo užívat mateřský jazyk, a pravděpodobně nám také vrátí tureckou Arménii. Obsadíme-li to *nyní*, můžeme ukončit válku *posílení* a *zítra* pak budeme moci s pomocí Japonska a Německa získat, budeme-li uskutečňovat dostatečně promyšlenou politiku a pomohou-li nám Miljukovové, Plechanovové a Potresovové opět „zachraňovat" milovanou „vlast", pěkný kousek Asie ve válce proti Anglii (celou Persii a Perský záliv s přístupem k otevřenému moři, a ne jako v Cařihradě, kde máme jen přístup ke Středozemnímu moři, a to ještě přes ostrovy, které může snadno obsadit a opevnit Anglie a uzavřít „nám" tak jakýkoli přístup k volnému moři) atd.

Přesně tak uvažuje carismus a, opakujeme, uvažuje správně nejen z úzce monarchického, ale i všeobecně imperialistického hlediska, ví víc a vidí dál než liberálové a Plechanovové s Potresovy.

Proto je zcela možné, že se zítra nebo pozítří probudíme a bude tu manifest tří monarchů: „Naslouchajíce hlasu milovaných národů, rozhodli jsme se obšťastnit je blahodárným mírem, nastolit příměří a svolat celoevropský mírový kongres." Tři monarchové si mohou přitom dokonce vcelku vtipně zažertovat a ocitovat několik omšelých frází z Vanderveldeho, Plechanova a Kautského: „Slibujeme" — sliby jsou jediným zbožím, které je i za nejkrutější drahoty levné —, že projednáme otázku omezení zbrojení a „trvalého" míru atp. Vandervelde, Plechanov a Kautsky přicupitají, aby v témž městě, v němž bude zasedat mírový kongres, uspořádali svůj kongres „socialistů"; naivních přání, medových frází a ujišťování, že je nutné „bránit

* — historické území na západě a jihozápadě od Rižského zálivu, nyní součást Lotyšské SSR. *Čes. red.*

vlast", bude ve všech jazycích proneseno bezpočet. Ovzduší bude příznivé, aby se zamaskoval přechod od imperialistického spojenectví anglo-ruského proti Německu ke stejnému spojenectví německo-ruskému proti Anglii!

Ať už skončí válka v nejbližší době tímto způsobem, nebo Rusko „vytrvá" v úsilí porazit Německo a co nejvíce oloupit Rakousko o něco déle, ať už sehraje jednání o separátním míru úlohu manévru obratného vyděrače (carismus ukáže Anglii hotový návrh smlouvy s Německem a řekne: tolik a tolik miliard rublíků a takové a takové ústupky nebo záruky, protože jinak tuto smlouvu zítra podepíšu), *v žádném případě nemůže* imperialistická válka skončit žádným jiným mírem než mírem imperialistickým, *jestliže* se tato válka nezmění v občanskou válku proletariátu proti buržoazii za socialismus. V každém případě, s výjimkou tohoto posledního, povede imperialistická válka k posílení těch či oněch ze tří nejsilnějších imperialistických mocností — Anglie, Německa a Ruska — na účet slabých (Srbsko, Turecko, Belgie aj.). Přitom je docela možné, že *všichni* tito tři lupiči budou po válce silnější, když si rozdělí to, co naloupili (kolonie, Belgii, Srbsko a Arménii), a že se celý spor omezí jen na to, v jakém poměru si *tuto* kořist rozdělí.

V každém případě budou nevyhnutelně, nutně a nesporně obalamuceni a zostuzeni jak důslední a zjevní sociálšovinisté, tj. individua, která přímo vyznávají „obranu vlasti" v této válce, tak i skrytí, polovičatí sociálšovinisté, tj. kautskisté, kteří hlásají *jakýkoli* „mír", „bez vítězů a poražených" apod. Každý mír uzavřený těmito, nebo právě takovými buržoazními vládami, které tuto válku vyvolaly, ukáže názorně všem národům, jakou úlohu přisluhovačů imperialismu sehráli ti i oni socialisté.

Ať už bude výsledek této války jakýkoli, pravdu budou mít ti, kteří říkali, že jedině možné socialistické východisko je občanská válka proletariátu za socialismus. Budou mít pravdu ruští sociální demokraté, kteří říkali, že porážka

carismu, jeho úplná vojenská porážka je „v každém případě" menším zlem. Vždyť dějiny se nikdy nepřestávají vyvíjet, spějí kupředu i za nynější války; a jestliže evropský proletariát nedokáže vykročit kupředu k socialismu, nedokáže svrhnout jařmo sociálšovinistů a kautskistů během první velké imperialistické války, pak východní Evropa a Asie vykročí sedmimílovými kroky vpřed k demokracii jen tehdy, bude-li carismus vojensky úplně poražen a bude-li mu *zcela* znemožněno, aby uskutečňoval imperialistickou politiku polofeudálního typu.

Válka zahubí a zdolá všechno slabé, tedy i sociálšovinismus a kautskismus. Za imperialistického míru budou *tyto* slabé stránky ještě nápadnější, ještě hanebnější a ještě odpornější.

Social-demokrat, č. 56
6. listopadu 1916

Podle listu Social-demokrat

CELÁ DESÍTKA „SOCIALISTICKÝCH" MINISTRŮ

Tajemník mezinárodního sociálšovinistického byra[86] Huysmans zaslal dánskému ministru bez portfeje Stauningovi, vůdci rádoby „sociálně demokratické" strany, pozdravný telegram:

„Dovídám se z novin, že jste byl jmenován ministrem. Srdečně blahopřeji. Máme tedy na celém světě již deset socialistických ministrů. Situace se vyvíjí příznivě! Přeji Vám všechno nejlepší."

Věru příznivě. Druhá internacionála spěje rychle — k úplnému splynutí s nacionálně liberální politikou. Bojový orgán německých krajních oportunistů saskokamenický* Volksstimme[87], který otiskl tento telegram, jízlivě poznamenává: „Tajemník mezinárodního socialistického byra bez jakýchkoli výhrad vítá, že sociální demokrat přijal ministerské křeslo. Avšak těsně před válkou se všechny stranické sjezdy a mezinárodní kongresy proti takové účasti ostře vyslovovaly! Časy se mění, názory také — i v tomto směru."[338]

Heilmannové, Davidové a Südekumové mají plné právo povýšeně poplácávat Huysmanse, Plechanovy a Vanderveldy po rameni...

Stauning uveřejnil nedávno svůj dopis Vandervelde-mu[312], velmi uštěpačný dopis germanofilského sociálšovinisty namířený proti francouzskému sociálšovinistovi. V tomto dopisu se Stauning chvástá mimo jiné tím, že „my (dánská strana) jsme se rázně a rozhodně zřekli orga-

* Saská Kamenice — dnešní Karl-Marx-Stadt (do roku 1953 Chemnitz). *Čes. red.*

nizačně škodlivé rozbíječské činnosti, kterou na podnět italské a švýcarské strany uskutečňuje takzvané zimmerwaldské hnutí". Doslova tak!

V Dánsku vznikl národní stát v 16. století. Masy dánského lidu mají už dávno buržoazně osvobozenecké hnutí za sebou. V Dánsku více než 96 procent obyvatelstva tvoří Dánové narození v Dánsku. V Německu není ani 200 000 Dánů (Dánsko má 2,9 miliónu obyvatel). Z toho je zřejmé, jak velkým buržoazním podvodem jsou řeči dánské buržoazie na téma „samostatný národní stát" jako úkol dne! To říkají ve 20. století dánští buržoové a monarchisté, *jimž patří kolonie*, jejichž počet obyvatel se téměř rovná počtu Dánů v Německu a s nimiž teď *kupčí* dánská vláda.

Kdo řekl, že se dnes neobchoduje s lidmi? Obchoduje se s nimi ostošest. Dánsko prodává Americe za tolik a tolik miliónů (ještě si nepláclý) tři ostrovy — všechny samozřejmě osídlené.

Specifickým rysem dánského imperialismu mimo to je, že má mimořádné zisky z monopolně výsadního postavení na trhu mléčných a masných výrobků: odbyt v Londýně, na největším světovém trhu, nejlevnější námořní cestou. Díky tomu se dánská buržoazie a dánští bohatí rolníci (ryzí buržoové, nehledě na řečičky ruských narodniků) stali „prosperujícími" příživníky anglické imperialistické buržoazie, podílníky na jejích zvlášť snadných a zvlášť horentních ziscích.

Dánská „sociálně demokratická" strana, která tělem i duší podporovala a podporuje pravé křídlo, oportunisty v německé sociální demokracii, se této mezinárodní situaci dokonale přizpůsobila. Dánští sociální demokraté odhlasovali buržoazně monarchistické vládě úvěry „na ochranu neutrality", jak se tomu šetrně říká. Na sjezdu 30. září 1916 se devadesátiprocentní většina vyslovila pro účast ve vládě, pro dohodu s vládou! Dopisovatel bernského socialistického listu píše[162], že v opozici proti ministerialismu v Dánsku byli Gerson Trier a redaktor J. P. Sundbo. Trier

obhajoval ve skvělém projevu názory revolučního marxismu, a když se strana rozhodla pro účast ve vládě, odešel jak z ústředního výboru, tak ze strany s prohlášením, že nechce být členem *buržoazní* strany. V posledních letech se dánská „sociálně demokratická" strana ničím nelišila od buržoazních radikálů.

Zdravíme soudruha G. Triera! „Situace se vyvíjí příznivě", Huysmans má pravdu, příznivě pokud jde o vyhraněné, jasné, politicky čestné, socialisticky nutné rozdělení na revoluční marxisty, představitele *mas* revolučního proletariátu, a na plechanovovsko-potresovovsko-huysmansovské spojence a agenty imperialistické buržoazie, kteří mají za sebou většinu „*vůdců*", avšak nereprezentují masy utlačovaných, ale menšinu privilegovaných dělníků, přecházejících na stranu buržoazie.

Budou ruští uvědomělí dělníci, ti, kteří zvolili poslance vypovězené na Sibiř, ti, kteří hlasovali proti účasti ve výborech pro řízení válečného průmyslu, ochotni podporovat imperialistickou válku, budou ochotni považovat se za členy „internacionály" *deseti* ministrů? Internacionály *Stauningů*? Internacionály, z níž odcházejí *Trierové?*

Social-demokrat, č. 56
6. listopadu 1916

Podle listu Social-demokrat

ÚKOLY LEVICOVÝCH ZIMMERWALDOVCŮ VE ŠVÝCARSKÉ SOCIÁLNĚ DEMOKRATICKÉ STRANĚ[88]

Curyšský sjezd Švýcarské sociálně demokratické strany (4.—5. listopadu 1916) s konečnou platností potvrdil, že usnesení, jímž se tato strana připojila k Zimmerwaldu a vyslovila pro *masový revoluční boj* (rezoluce sjezdu v Aarau v roce 1915[341]), zůstává jen na papíře a že se ve straně definitivně zformoval „centrismus", tj. směr, který odpovídá směru Kautského a Haaseho a Arbeitsgemeinschaftu[89] v Německu i Longueta a Pressemana a spol. ve Francii. Tento „centrismus", v jehož čele stanul R. Grimm, spojuje „levicová" prohlášení s „pravicovou", tj. oportunistickou praxí.

Levicoví zimmerwaldovci ve Švýcarské sociálně demokratické straně musejí tedy neprodleně a bezpodmínečně semknout své síly a soustavně působit na stranu, aby usnesení sjezdu v Aarau nezůstalo mrtvou literou. Semknutí sil levicových zimmerwaldovců je zvlášť naléhavé proto, že sjezdy v Aarau a v Curychu nepřipouštějí ani stín pochybnosti o revolučních a internacionalistických sympatiích švýcarského proletariátu. Nestačí sympatizovat s Liebknechtem v rezolucích; jeho heslo, že se nynější sociálně demokratické strany potřebují *obrodit* (Regeneration)[90], je třeba brát vážně.

Levicoví zimmerwaldovci ve Švýcarské sociálně demokratické straně by měli mít asi takovouto platformu:

I. VZTAH K VÁLCE A K BURŽOAZNÍ VLÁDĚ VŮBEC

1. Pokud jde o Švýcarsko, „obrana vlasti" jak v této imperialistické válce, tak i v dalších připravovaných imperialistických válkách je pouze klamání lidu, neboť účast Švýcarska v nynější válce a v jiných podobných válkách by byla ve skutečnosti jen účastí v loupeživé a reakční válce na straně* *jedné* z imperialistických koalic, a vůbec ne válkou za „svobodu", „demokracii", „nezávislost" apod.

2. Vztah Švýcarské sociálně demokratické strany k buržoazní švýcarské vládě a ke všem buržoazním stranám ve Švýcarsku musí být vztahem naprosté nedůvěry. Tato vláda je totiž (a) hospodářsky a finančně velmi těsně spjata s buržoazií imperialistických „velmocí" a je na ní zcela závislá; (b) už dávno a na celé čáře se v mezinárodních i vnitřních záležitostech (politická policie; podlézání evropské reakci a evropským monarchiím atd.) přiklonila k politické reakci; (c) celou svou dlouholetou politikou (reorganizace armády v roce 1907 atd.; „aféry" Egliho, de Loyse aj. aj.) dokázala, že se stále více stává figurkou v rukou nejreakčnější švýcarské militaristické strany a vojenské kliky.

3. Nejnaléhavějším úkolem sociálně demokratické strany ve Švýcarsku je proto odhalovat pravý charakter vlády, která poklonkuje před imperialistickou buržoazií a vojenskou klikou ve vládě, ukazovat, že tato vláda klame lid frázemi o demokracii apod., vysvětlovat, že je docela dobře možné, že tato vláda (se souhlasem veškeré buržoazie, která je u moci ve Švýcarsku) zaprodá zájmy švýcarského lidu té či oné imperialistické koalici.

4. Bude-li Švýcarsko zavlečeno do této války, musí tedy sociální demokracie bezpodmínečně odmítnout „obranu

* V rukopisu je nad slova „na straně" nadepsáno „ve svazku". *Red.*

vlasti" a vysvětlovat, že smyslem tohoto hesla je oklamat lid. V takové válce by dělníci a rolníci umírali nikoli za své zájmy a za demokracii, nýbrž za zájmy imperialistické buržoazie. Socialisté ve Švýcarsku a stejně tak i v jiných vyspělých zemích mohou a musejí být pro vojenskou obranu vlasti *teprve* tehdy, až tato vlast bude přebudována v socialistickou, tj. musejí být pro obranu proletářské, socialistické revoluce proti buržoazii.

5. Ani v míru, ani za války nemůže sociálně demokratická strana a její poslanci v žádném případě hlasovat pro válečné úvěry, i kdyby bylo takové hlasování ospravedlňováno jakýmikoli lživými řečmi o „obraně neutrality" apod.

6. Proletariát musí odpovědět na válku propagováním, přípravou a realizací revolučních masových akcí, jejichž cílem bude svrhnout nadvládu buržoazie, vybojovat politickou moc a nastolit socialistický řád. Přitom odhodlání vybudovat tento řád, který jediný zbaví lidstvo válek, zraje s dosud nevídanou rychlostí ve vědomí dělníků *všech* zemí.

7. Mezi revolučními akcemi musejí figurovat demonstrace a masové stávky, v žádném případě nelze odmítat výkon vojenské služby. Úkoly proletariátu a heslo nejuvědomělejších představitelů internacionalismu, například K. Liebknechta, naopak vyžadují, aby se zbraně neodmítaly, ale aby byly výlučně obráceny proti *vlastní* buržoazii.

8. Každý, i ten sebemenší krok vlády před válkou či během války, který by měl za následek zrušení nebo omezení politické svobody, musí vést sociálně demokratické dělníky k zakládání ilegálních organizací, jež by soustavně, houževnatě a bez ohledu na jakékoli oběti propagovaly válku proti válce a vysvětlovaly masám pravý charakter války.

II. DRAHOTA A NESNESITELNÉ HOSPODÁŘSKÉ POSTAVENÍ MAS

9. Nejen ve válčících zemích, ale i ve Švýcarsku vedla válka k neslýchanému, skandálnímu obohacení hrstky boháčů a v důsledku drahoty a nedostatku potravin nepředstavitelně zbídačila masy. Hlavním úkolem sociálně demokratické strany je, aby proti těmto útrapám vedla revoluční, nikoli reformistický boj a aby tento boj soustavně a vytrvale propagovala a připravovala a nedala se odradit nezbytnými dočasnými nesnázemi a porážkami.

10. Jako odpověď na četné buržoazní návrhy finančních reforem má sociálně demokratická strana především odhalovat pokusy buržoazie svalit břemeno mobilizace a války na bedra dělníků a chudých rolníků.

V žádném případě a pod žádnou záminkou nesmí sociální demokracie souhlasit s nepřímými daněmi. Usnesení sjezdu v Aarau (1915) i Huberova a Grimmova rezoluce curyšského sjezdu (1916)[198], podle nichž sociální demokracie může souhlasit s nepřímými daněmi, musejí být zrušeny. Všechny sociálně demokratické organizace musejí ihned co nejrázněji zahájit přípravy na sjezd strany, který se má konat v únoru 1917 v Bernu, a volit na sjezd jen takové delegáty, kteří budou se zrušením tohoto usnesení a rezoluce souhlasit.

Pomáhat buržoazní vládě, aby se vymanila z nynějších nesnází a uhájila kapitalistický řád, tj. navěky uvrhla masy do bídy, to je poslání liberálních byrokratů, avšak v žádném případě revoluční sociální demokracie.

11. Sociální demokraté musejí nejširším masám vysvětlovat, že je naléhavě nutné, aby byla zavedena federální daň z majetku a příjmů s vysokými a progresívními sazbami *nejméně* v této výši:

Majetek	Příjem	Daň (v %)
20 000 franků	5 000	osvobozeno od daně
50 000 „	10 000	10 %
100 000 „	25 000	40 %
200 000 „	60 000	60 %
	atd.	

Daň z denního zaopatření v penzionátech:

do 4 franků denně — osvobozeno od daně
„ 5 „ „ — 1 %
„ 10 „ „ — 20 %
„ 20 „ „ — 25 % atd.

12. Sociální demokraté musejí nesmlouvavě bojovat proti buržoazní lži, kterou rozšiřují i mnozí oportunisté v sociálně demokratické straně, lži, že je prý „nepraktické" propagovat jako revoluční požadavek vysoké sazby daně z majetku a z příjmů. Naopak, jedině to je praktická, jedině to je sociálně demokratická politika, neboť za prvé se nesmíme přizpůsobovat tomu, co je „přijatelné" pro boháče, nýbrž apelovat na široké masy chudých a nemajetných, které jsou k sociálně demokratické straně lhostejné nebo jí nedůvěřují, a to do značné míry právě pro její reformistický a oportunistický charakter. Za druhé jediný způsob, jak vymoci na buržoazii ústupky, je připravovat *proti* ní revoluční *síly* mas, a nikoli se s ní „paktovat" a „přizpůsobovat" se jejím zájmům nebo jejím předsudkům. A čím větší část lidu přesvědčíme, že vysoké daňové sazby jsou jako revoluční požadavek spravedlivé a že je musíme prosadit, tím spíše buržoazie ustoupí, a my využijeme každého, i sebemenšího ústupku k vytrvalému boji za úplné vyvlastnění buržoazie.

13. Stanovit maximální výši platů všech zaměstnanců a úředníků, Bundesräte* a dalších bez výjimky, a to ve výši 5000—6000 franků ročně podle počtu rodinných pří-

* — členů spolkové rady. *Red.*

slušníků. Zakázat jakoukoli kumulaci jiných příjmů pod pohrůžkou vězení a konfiskace těchto příjmů.

14. Nuceně vyvlastnit továrny, a především ty, které jsou nutné k zajištění existenčních prostředků obyvatelstva, a rovněž všechny zemědělské podniky, které mají přes 15 *hektarů* (přes 40 „Jucharten"*) půdy (z celkového počtu 252 000 zemědělských podniků má ve Švýcarsku jen 22 000 podniků, tj. necelá desetina, uvedenou rozlohu půdy). Na základě těchto reforem je třeba soustavně podnikat kroky, aby se zvýšila produkce potravin a bylo zajištěno zásobování obyvatelstva levnými produkty.

15. Ihned nuceně vyvlastnit všechny švýcarské energetické vodní zdroje ve prospěch státu a využít k tomu, stejně jako při vyvlastňování jiného druhu, výše uvedených sazeb daně z majetku a z příjmů.

III. ZVLÁŠŤ NALÉHAVÉ DEMOKRATICKÉ REFORMY A VYUŽITÍ POLITICKÉHO BOJE A PARLAMENTARISMU

16. Nevyužívat parlamentní tribunu a právo na iniciativu a referendum reformisticky, tj. k obraně reforem, které jsou pro buržoazii „přijatelné", a proto nemohou odstranit hlavní, nejtíživější strádání mas, ale využívat je k propagování socialistické přeměny Švýcarska, pro jejíž realizaci jsou ekonomické podmínky a která je stále nezbytnější jak vzhledem k neúnosné drahotě a útlaku, jehož původcem je finanční kapitál, tak vzhledem k mezinárodním vztahům, které vytváří válka a které podněcují proletariát celé Evropy k revoluci.

17. Zrušit naprosto *všechna* omezení politických práv žen ve srovnání s právy mužů. Vysvětlovat masám, že

* — akrů. *Red.*

v době, kdy válka a drahota burcují široké lidové masy a kdy ženy začínají se zvláštním zájmem a pozorností sledovat politické události, je tato reforma zvlášť naléhavá.

18. Zavést bezplatné a povinné udělování švýcarského státního občanství (Zwangseinbürgerung) cizincům. Každý cizinec, který strávil tři měsíce ve Švýcarsku, se stává švýcarským občanem, jestliže ze zvlášť závažných důvodů nepožádá o nejvýš tříměsíční odklad. Vysvětlit masám, že tato reforma je ve Švýcarsku zvlášť naléhavá nejen z obecně demokratického hlediska, ale i proto, že Švýcarsko je obklopeno imperialistickými zeměmi, takže se stalo státem s největším počtem cizinců v celé Evropě. Devět desetin těchto cizinců mluví jedním ze tří jazyků používaných ve Švýcarsku. Politická bezprávnost zahraničních dělníků a jejich izolovanost přispívají k stejně již sílící politické reakci a oslabují mezinárodní solidaritu proletariátu.

19. Okamžitě zahájit agitaci, aby byli kandidáti sociálně demokratické strany ve volbách do Nationalratu* v roce 1917 navrhováni jen na základě předběžné a všestranné diskuse s voliči o politické platformě, zejména o vztahu k válce a k obraně vlasti a o reformistickém nebo revolučním boji proti drahotě.

IV. NEJNALÉHAVĚJŠÍ ÚKOLY STRANICKÉ PROPAGANDY, AGITACE A ORGANIZACE

20. Usnesení sjezdu v Aarau o masovém revolučním boji nemůže být takticky realizováno, jestliže se sociální demokracie nebude soustavně snažit, aby rozšířila svůj vliv na masy, a nebudou-li pro hnutí získány *další* vrstvy pracujících a vykořisťovaných mas. Propagování sociální revoluce a agitace pro ni musejí být konkrétnější, názornější

* — Národní rady. *Red.*

a bezprostředně spojené s praxí, aby byly srozumitelné nejen organizovaným dělníkům, kteří budou za kapitalismu vždy tvořit menšinu proletariátu a utlačovaných tříd vůbec, ale i většině vykořisťovaných mas, které se pro strašlivý kapitalistický útlak nemohou řádně organizovat.

21. Má-li strana ovlivňovat širší masy, musí soustavněji vydávat bezplatné letáky, jejichž prostřednictvím bude vysvětlovat masám, že revoluční proletariát bojuje za socialistickou přeměnu Švýcarska, kterou nutně potřebuje devět desetin obyvatelstva a která odpovídá jeho zájmům. Organizovat veřejnou soutěž všech složek strany, a zejména organizací mládeže v kolportáži těchto letáků, agitovat v ulicích, domech a bytech; věnovat víc pozornosti a energie agitaci mezi zemědělskými dělníky, podruhy, nádeníky a rovněž mezi nejchudšími rolníky, kteří nevykořisťují námezdní dělníky a nebohatnou z drahoty, nýbrž jsou jí postiženi. Na parlamentních zástupcích strany (v National-, Kantons-, Gross- a v jiných Räte) požadovat, aby svého zvlášť výhodného politického postavení využívali méně k reformistickému žvanění v parlamentě, které se dělníkům právem zajídá a vyvolává v nich nedůvěru, a více k propagování socialistické revoluce mezi *nejzaostalejšími* vrstvami městského, a zejména vesnického proletariátu a poloproletariátu.

22. Kategoricky odmítnout teorii „neutrality" hospodářských organizací dělnické třídy, zaměstnanců atd. Objasňovat masám nesporný fakt, který zvlášť názorně potvrdila válka, totiž že takzvaná „neutralita" je buržoazní podvod nebo pokrytectví a že ve skutečnosti znamená *pasivně* se podřizovat buržoazii a jejím zvlášť hanebným krokům, jako je imperialistická válka. Vystupňovat sociálně demokratickou činnost ve všech organizacích dělnické třídy a nejchudších vrstev maloburžoazie či zaměstnanců, vytvořit ve všech těchto organizacích zvláštní sociálně demokratické skupiny, soustavně připravovat ve všech těchto organizacích takové ovzduší, aby v nich revoluční sociální demokra-

cie získala většinu a měla ve svých rukou vedení. Vysvětlovat masám, že je to mimořádně důležitá podmínka pro úspěch revolučního boje.

23. Rozšířit a zintenzívnit sociálně demokratickou činnost v armádě jak před odchodem mládeže do armády, tak i v době výkonu vojenské služby. Ve všech vojenských jednotkách ustavit sociálně demokratické skupiny. Vysvětlovat, že z hlediska socialismu je historicky nutné a logické použít zbraně v jediné spravedlivé válce, tj. ve válce proletariátu proti buržoazii za osvobození lidstva od námezdního otroctví. Vést propagandu proti izolovaným *atentátům*, aby bylo možné spojit boj revoluční části armády s širokým hnutím proletariátu a vykořisťované části veškerého obyvatelstva. Usilovněji propagovat onu část oltenského usnesení[91], v níž se vojákům radí, aby odepřeli poslušnost, bude-li vojsko použito proti stávkujícím, a zároveň vysvětlovat, že se nesmějí omezovat na pasívní odpírání poslušnosti.

24. Vysvětlovat masám, že praktická činnost v důsledně revolučním sociálně demokratickém směru, jak už zde byla objasněna, úzce souvisí se soustavným *zásadním* bojem mezi *třemi hlavními* směry současného dělnického hnutí, které se zformovaly ve *všech* civilizovaných zemích a definitivně vykrystalizovaly i ve Švýcarsku (zejména na curyšském sjezdu roku 1916). Jde o tyto směry: 1. sociálpatrioti, tj. ti, kdo otevřeně uznávají „obranu vlasti" v této imperialistické válce v letech 1914—1916. Je to oportunistický směr agentů buržoazie v dělnickém hnutí; 2. levicoví zimmerwaldovci, kteří „obranu vlasti" v imperialistické válce zásadně odmítají, jsou pro rozchod se sociálpatrioty jako agenty buržoazie a pro revoluční boj mas, jenž musí být spojen s *úplnou* změnou sociálně demokratické taktiky, aby odpovídala propagování a přípravě takového boje; 3. takzvaný „centrismus" (Kautsky a Haase, Arbeitsgemeinschaft v Německu; Longuet a Pressemane ve Francii)*, který je pro

* V německém sociálně demokratickém tisku je „centrismus"

jednotu obou uvedených směrů. Taková „jednota" jen spoutává ruce revoluční sociální demokracii, nedovoluje jí rozvinout činnost a demoralizuje masy, protože tu chybí úzké sepětí mezi zásadami strany a její praxí.

Na sjezdu Švýcarské sociálně demokratické strany v Curychu roku 1916 se ve třech příspěvcích týkajících se Nationalratsfraktion*, a sice v příspěvku Plattenově, Nainově a Greulichově, zvlášť jasně konstatovalo, že boj mezi různými směry sociálně demokratické politiky ve Švýcarské sociálně demokratické straně *je dávno skutečností*. Většina delegátů zjevně sympatizovala s Plattenem, který řekl, že je nutné vyvíjet důsledně činnost v duchu revoluční sociální demokracie. Naine přímo, přesně a jasně prohlásil, že v Nationalratsfraktion se stále střetávají dva směry a že se dělnické organizace musejí samy postarat, aby byli do Nationalratu vysláni ti stoupenci revolučního směru, které skutečně spojuje vzájemná solidarita. Rovněž Greulich, když mluvil o tom, že strana zavrhla své staré „miláčky" (Lieblinge) a našla si nové, přiznal, že tu existují různé směry, které mezi sebou bojují. Avšak s „teorií oblíbenců" nebude souhlasit ani jeden uvědomělý a soudný dělník. Právě proto, aby se neodvratný a nezbytný boj mezi směry nezvrhl v rivalitu „oblíbenců", v osobní konflikty, v malicherné podezírání a aféry, právě proto musejí všichni členové sociálně demokratické strany dbát, aby boj mezi různými směry sociálně demokratické politiky byl *otevřený* a *zásadový*.

25. Rázněji a *principiálně* bojovat proti Grütli-Vereinu[92] jako názornému projevu tendencí *buržoazní* dělnické politiky na švýcarské půdě, a to oportunismu, reformismu, sociálpatriotismu a demoralizace mas buržoazně demokratickými iluzemi. Vysvětlovat masám veškerou nesprávnost

někdy přirovnáván, a to úplně právem, k *pravému* křídlu „zimmerwaldovců".

* — frakce Národní rady. *Red.*

a škodlivost politiky sociálpatriotismu a „centrismu" právě na příkladu konkrétní činnosti Grütli-Vereinu.

26. Ihned přikročit k přípravám voleb na sjezd strany, který se bude konat v únoru 1917 v Bernu, a to tak, aby v každé stranické organizaci byly volby spojeny s diskusí o zásadních a konkrétních politických platformách. Takovou platformou důsledných revolučních sociálně demokratických internacionalistů musí být tato platforma.

Pracovníky na všechna vedoucí místa ve straně, do Presskommission*, do všech zastupitelských orgánů, do všech řídících aj. orgánů volit jen na podkladě takové diskuse o platformách.

Každá místní organizace musí pozorně kontrolovat, jak místní stranický tiskový orgán propaguje názory a taktiku nejen sociální demokracie vůbec, ale právě *přesně formulovanou platformu* sociálně demokratické politiky.

V. MEZINÁRODNÍ ÚKOLY ŠVÝCARSKÝCH SOCIÁLNÍCH DEMOKRATŮ

27. Nemá-li internacionalismus švýcarských sociálních demokratů zůstat pouhou planou, k ničemu nezavazující frází — stejně planou frází, na jaké se vždy omezují stoupenci „centrismu" a vůbec sociální demokraté období II. internacionály, je nutné za prvé důsledně a nekompromisně usilovat o to, aby se zahraniční a švýcarští dělníci organizačně sblížili a semkli ve společných organizacích a aby byli plně (občansky i politicky) rovnoprávní. Švýcarský imperialismus se vyznačuje právě tím, že švýcarská buržoazie stále víc vykořisťuje bezprávné zahraniční dělníky a kalkuluje se vzájemným odcizením těchto dvou skupin dělníků.

* — tiskové komise. *Red.*

Za druhé je nutné všemožně usilovat o to, aby němečtí, francouzští a italští dělníci ve Švýcarsku vytvořili *jednotný*, ve veškeré *praxi* dělnického hnutí skutečně jednotný, *internacionalistický* směr, který by stejně rázně a stejně principiálně čelil francouzskému (románské Švýcarsko), německému a italskému sociálpatriotismu. Tato platforma se musí stát základem společné a jednotné platformy dělníků *všech tří* hlavních národů či jazykových skupin žijících ve Švýcarsku. Jestliže se dělníci, kteří se hlásí k revoluční sociální demokracii, nesjednotí, zůstane internacionalismus příslušníků všech národů ve Švýcarsku planou frází.

Má-li se toto semknutí usnadnit, je třeba zajistit, aby všechny švýcarské sociálně demokratické noviny (a všechny orgány hospodářských organizací dělníků, úředníků apod.) přinášely přílohy (třeba jen týdenní [nebo měsíční] a pro začátek jen o dvou stranách), které by se přetiskovaly *ve třech jazycích* a konkretizovaly tuto platformu z hlediska současného politického vývoje.

28. Švýcarští sociální demokraté mohou podporovat *jen* ty revoluční internacionalistické síly ve všech ostatních socialistických stranách, které zaujímají stanovisko zimmerwaldské levice, a tato podpora nesmí být platonická. Zvlášť důležité je, aby se ve Švýcarsku přetiskovaly v překladu do všech tří jazyků ilegálně vydávané proklamace proti vládě v Německu, Francii nebo Itálii a aby se rozšiřovaly mezi švýcarským proletariátem i mezi proletariátem všech sousedních zemí.

29. Švýcarská sociálně demokratická strana se musí na sjezdu v Bernu (v únoru 1917) nejen připojit, a to bezvýhradně, k usnesením kientalské konference[96], ale sama také požadovat, aby byly ihned a úplně zpřetrhány všechny organizační kontakty s ISB* v Haagu, jež je baštou oportunismu a sociálpatriotismu, které jsou neslučitelné se zájmy socialismu.

* Internationale Sozialistische Büro — mezinárodní socialistické byro. *Čes. red.*

30. Švýcarská sociálně demokratická strana, která má mimořádně příznivé podmínky, aby se mohla seznamovat s událostmi v dělnickém hnutí vyspělých evropských zemí a aby sjednocovala revoluční síly tohoto hnutí, nesmí pasívně vyčkávat, jak se bude vnitřní boj v dělnickém hnutí vyvíjet, ale musí *kráčet v čele* tohoto boje. Musí zkrátka jít tou cestou zimmerwaldské levice, jejíž správnost den co den stále názorněji potvrzují události v socialistickém hnutí Německa, Francie, Anglie, Spojených států a vůbec všech civilizovaných zemí.

Napsáno koncem října až počátkem listopadu 1916
Poprvé vyšlo francouzsky roku 1918 jako brožura
Rusky poprvé otištěno roku 1924 v časopisu Proletarskaja revoljucija, č. 4

Podle rukopisu

TEZE O VZTAHU ŠVÝCARSKÉ SOCIÁLNĚ DEMOKRATICKÉ STRANY K VÁLCE[93]

1. Nynější světová válka je válka imperialistická, v níž se svádí boj o možnost politicky a hospodářsky vykořisťovat svět, získávat odbytiště, zdroje surovin a nové oblasti pro umísťování kapitálu, utlačovat slabé národy atd.

Fráze obou válčících koalic o „obraně vlasti" nejsou ničím jiným než buržoazním klamáním národů.

2. Švýcarská vláda spravuje záležitosti švýcarské buržoazie, která je plně závislá na mezinárodním finančním kapitálu a velmi těsně spjata s imperialistickou buržoazií všech velmocí.

Jestliže tedy švýcarská vláda uskutečňuje den ze dne — a to se děje už řadu desetiletí — stále reakčnější politiku, provádí tajnou diplomacii a jestliže zároveň přehlíží a porušuje demokratická práva a svobody lidu, poklonkuje před vojenskou klikou a soustavně a bez ostychu obětuje zájmy širokých mas obyvatelstva zájmům hrstky finančních magnátů, není to žádná náhoda, ale nutný důsledek zmíněných ekonomických skutečností.

Vzhledem k této závislosti švýcarské buržoazní vlády na zájmech finanční oligarchie a rovněž pod silným tlakem té či oné koalice imperialistických mocností může být nyní Švýcarsko kdykoli zataženo do této války.

3. Proto tedy i o Švýcarsku platí, že „obrana vlasti" není dnes ničím jiným než pokryteckou frází, neboť ve skutečnosti nejde o obranu demokracie, nezávislosti a zájmů širokých lidových mas atd., ale naopak o přípravu masakru dělníků a drobných rolníků, aby si buržoazie

udržela monopoly a výsady a aby byla posílena nadvláda kapitalistů a politické reakce.

4. Vzhledem k těmto skutečnostem odmítá Švýcarská sociálně demokratická strana zásadně „obranu vlasti", žádá okamžitou demobilizaci a vyzývá dělnickou třídu, aby na válečné přípravy švýcarské buržoazie a stejně tak i na válku, jestliže k ní dojde, odpověděla nejostřejšími prostředky proletářského třídního boje.

Jde zejména o tyto prostředky:

(a) Žádný občanský mír; zostřit principiální boj proti všem buržoazním stranám a rovněž proti spolku Grütli jako spolku agentů buržoazie v dělnickém hnutí a proti grütliovským tendencím v socialistické straně.

(b) Odmítnout všechny válečné úvěry jak v době míru, tak i za války, i když budou požadovány pod jakoukoli záminkou.

(c) Podporovat všechna revoluční hnutí a každý boj dělnické třídy válčících zemí proti válce a proti vlastním vládám.

(d) Podporovat revoluční boj mas ve Švýcarsku, stávky, demonstrace a ozbrojené povstání proti buržoazii.

(e) Vést soustavnou propagandu mezi vojáky a ustavit v armádě zvláštní sociálně demokratické skupiny, a to i mezi mládeží před nástupem základní vojenské služby.

(f) Vytvářet ilegální organizace dělnické třídy jako odpověď na každé okleštění nebo zrušení politických svobod vládou.

(g) Plánovitou propagandou mezi dělníky připravovat soustavně takovou situaci, aby vedení všech organizací dělníků a zaměstnanců bez výjimky přešlo do rukou osob, které schvalují tento boj proti válce a budou schopné jej vést.

5. Jako cíl masového revolučního boje, jejž potvrdil už sjezd strany roku 1915 v Aarau[341], vytyčuje strana socialistický převrat ve Švýcarsku. Ekonomicky může být tento převrat uskutečněn okamžitě. Je to jediný účinný prostře-

dek, jak zbavit masy strašné drahoty a hladu. Tento převrat se blíží jako důsledek krize, kterou nyní prožívá celá Evropa, a je pro úplné odstranění militarismu a všech válek naprosto nezbytný.

Strana prohlašuje, že všechny buržoazně pacifistické a socialisticky pacifistické fráze proti militarismu a válce, které tento cíl a revoluční cesty k němu neuznávají, jsou iluzí nebo lží, jež pouze odvracejí dělnickou třídu od každého vážného boje proti základům kapitalismu.

Strana neustává v boji za zlepšení situace námezdních otroků a vyzývá dělnickou třídu a její zástupce, aby začali ihned za pomoci agitace mezi masami, vystoupení v parlamentě, iniciativních návrhů apod. propagovat okamžitý socialistický převrat ve Švýcarsku, aby dokazovali, že je nutné nahradit buržoazní vládu vládou proletářskou, jež by se opírala o masy nemajetného obyvatelstva, aby vysvětlovali naléhavou nutnost takových opatření, jako je vyvlastnění bank a velkých podniků, zrušení všech nepřímých daní, nutnost zavést jako revoluční opatření jednotné přímé daně s vysokými sazbami pro velké příjmy apod.

Napsáno německy
začátkem prosince 1916
Poprvé otištěno roku 1931
v publikaci Leninskij sbornik XVII

Přeloženo z němčiny
podle rukopisu

ZÁSADNÍ TEZE K OTÁZCE VÁLKY

Švýcarští levicoví sociální demokraté se plně ztotožňují s tím, že právě v souvislosti s touto válkou je nutné odmítnout zásadu obrany vlasti. Proletariát, nebo alespoň jeho nejlepší síly, jsou rovněž proti obraně vlasti.

Pokud tedy jde o nejpalčivější otázku současného socialismu vůbec a švýcarské socialistické strany zvláště, existuje zde napohled nezbytná jednota. Podíváme-li se však na situaci blíže, nutně dospějeme k závěru, že tato jednota je pouze *zdánlivá.*

Ve skutečnosti není vůbec jasné — nemluvě už vůbec o názorové jednotě —, zda proklamace odmítající obranu vlasti je už sama o sobě krok, který klade *neobyčejně velké nároky* na revoluční uvědomělost a také na revoluční akceschopnost strany, která tuto proklamaci formulovala, ovšem za předpokladu, že sama proklamace není jen planou frází. Prohlásí-li někdo jednoduše, že odmítá obranu vlasti, aniž si jasně uvědomuje, tj. aniž chápe, jaké požadavky z toho vyplývají, aniž je mu jasné, že *veškerá propaganda, agitace a organizace,* zkrátka veškerá činnost strany se musí od základu změnit, „obrodit" (použijeme-li výrazu Karla Liebknechta[224]) a přizpůsobit *vyšším* revolučním úkolům — pak je tato proklamace planou frází.

Zamysleme se však důkladně, co to vlastně znamená odmítnout obranu vlasti, považujeme-li toto odmítnutí za politické heslo, které *bereme vážně* a které chceme opravdu *uskutečnit.*

Za prvé. Vyzýváme proletáře a vykořisťované všech válčících zemí i všech zemí, které jsou válkou ohroženy,

aby odmítli obranu vlasti. Nyní již ze zkušeností několika válčících zemí naprosto přesně víme, co *ve skutečnosti* znamená odmítnout obranu vlasti za nynější války. Znamená to odmítat veškeré základy současné buržoazní společnosti a podtínat kořeny nynějšího společenského řádu nejen teoreticky, nejen „všeobecně", ale v praxi, bezprostředně a ihned. Není snad jasné, že je to možné *jen* tehdy, jestliže jsme nejen prostě došli k nezvratnému teoretickému přesvědčení, že kapitalismus už dospěl tak daleko, aby byl přeměněn v socialismus, ale jestliže jsme si také jisti, že tento socialistický převrat, tj. socialistickou revoluci, lze prakticky, bezprostředně a ihned provést?

Na to se však téměř vždycky zapomíná, když se mluví o odmítnutí obrany vlasti. V nejlepším případě je tu ochota „teoreticky" uznat, že kapitalismus již dospěl tak daleko, aby mohl být přeměněn v socialismus, *avšak o okamžité a základní přeměně* veškeré činnosti strany, *jak to vyžaduje bezprostřední blízkost socialistické revoluce, nechtějí ani slyšet.*

Lid prý na to není připraven!

To je ovšem až směšně nedůsledné. Buď — anebo. Buď nemáme proklamovat, že je třeba obranu vlasti ihned odmítnout, anebo musíme *ihned* rozvinout nebo začít rozvíjet soustavnou propagandu za bezprostřední uskutečnění socialistické revoluce. V jistém smyslu ovšem „lid není připraven" *ani* na to, aby odmítl obranu země, *ani* na socialistickou revoluci, to však neznamená, že zahájení takových soustavných příprav smíme celé dva roky — dva roky! — odkládat!

Za druhé. Co se staví proti politice obrany vlasti a občanského míru? Revoluční boj proti válce, „revoluční akce mas", jak to konstatoval ve své rezoluci sjezd strany v Aarau roku 1915. Je to nesporně velmi správné usnesení, avšak... avšak dějiny strany od tohoto jejího sjezdu, *skutečná* politika strany dokazují, že zůstalo jen *na papíře!*

Co je *cílem* revolučního boje mas? Oficiálně o tom neřekla strana nic, dokonce se o tom vůbec nemluví. Buď se to

pokládá za samozřejmé, nebo se přímo uznává, že tímto cílem je „*socialismus*". Proti kapitalismu (nebo imperialismu) stavějí socialismus.

Avšak právě to je nanejvýš (teoreticky) nelogické a prakticky bezobsažné. Nelogické proto, že je to *příliš* všeobecné, příliš mlhavé. „Socialismus" obecně jako cíl v protikladu ke kapitalismu (nebo imperialismu) akceptují dnes nejen kautskisté a sociálšovinisté, nýbrž i mnozí buržoazní sociální politikové. Teď však nejde o obecný protiklad dvou společenských systémů, ale o *konkrétní* cíl *konkrétního* „revolučního boje mas" proti *konkrétnímu* zlu, a to proti *dnešní* drahotě, proti *dnešnímu* válečnému nebezpečí nebo *nynější* válce.

Celá II. internacionála z let 1889—1914 stavěla proti kapitalismu socialismus obecně a *právě* toto příliš obecné „generalizování" způsobilo, že zkrachovala. Ignorovala právě to specifické zlo své doby, které už téměř před třiceti lety, 10. ledna 1887, charakterizoval B. Engels takto:

„Jakýsi maloburžoazní socialismus je zastoupen v samotné sociálně demokratické straně, dokonce i ve frakci Říšského sněmu. A to tak, že se základní názory moderního socialismu a požadavek přeměny všech výrobních prostředků ve společenské vlastnictví sice uznávají za oprávněné, ale *prohlašuje se, že se dají uskutečnit jen ve vzdálené, prakticky nedohledné době. Tím jsme tedy pro přítomnost odkázáni na pouhé sociální přištipkaření...*" (Předmluva k práci K bytové otázce.)[94]

Konkrétním cílem „revolučního boje mas" mohou být jedině *konkrétní* opatření socialistické *revoluce*, a *nikoli* „socialismus" obecně. Objeví-li se však návrh, aby tato konkrétní opatření byla přesně stanovena — jak to udělali holandští soudruzi ve svém programu[283], který byl uveřejněn v bulletinu mezinárodní socialistické komise, č. 3 (Bern, 29. února 1916), tj. anulovat státní dluhy, vyvlastnit banky, vyvlastnit všechny velké podniky — návrh, aby taková zcela konkrétní opatření byla včleněna do oficiální

rezoluce strany a co nejpopulárnější formou soustavně vysvětlována v každodenní stranické propagandě a agitaci na schůzích, v parlamentních projevech a při projednávání návrhů zákonů, pak znovu následuje táž váhavá nebo vyhýbavá, veskrze sofistická odpověď, že prý lid na to není ještě připraven apod.

Jde však přece právě o to, aby se k těmto přípravám hned teď přikročilo a aby se v nich vytrvale pokračovalo!

Za třetí. Strana „uznala" masový revoluční boj. Velmi dobře. Je však strana *s to* něco takového realizovat? Připravuje se na to? Zkoumá *tyto* otázky, shromažďuje příslušný materiál, ustavuje *příslušné* orgány a organizace, vede mezi lidem a společně s lidem diskuse o příslušných otázkách?

Kdepak! Strana tvrdošíjně a důsledně kráčí ve svých dosavadních, výhradně parlamentních, výhradně tradeunionistických, výhradně reformistických a výhradně legálních kolejích. Strana zřejmě *není schopna* podporovat a řídit masový revoluční boj, zřejmě se na to vůbec nepřipravuje. Vládne stará rutina a „nová" slova (odmítnutí obrany vlasti a masový revoluční boj) zůstávají *jen slovy!* Levice si to ovšem neuvědomuje a nesoustřeďuje soustavně a vytrvale své síly všude, na všech úsecích stranické práce, aby tomuto zlu čelila.

Čteme-li například v Grimmových tezích o válce tuto (poslední) větu, můžeme jen pokrčit rameny:

„Orgány strany společně s odborovými organizacemi v zemi musejí v tomto případě (tj. jestliže v případě nebezpečí války vyzvou železničáře k masové stávce atd.) podniknout všechny nezbytné kroky."[100]

Tyto teze byly uveřejněny letos v létě. A 16. září 1916 jsme si mohli v listu Schweizerische Metallarbeiter-Zeitung[95], v němž jsou jako redaktoři uvedeni O. Schneeberger a K. Dürr, přečíst tuto větu (jen taktak jsem neřekl: tuto *oficiální odpověď* na Grimmovy teze nebo zbožná přání):

„Jak nejapná je... věta ‚dělník nemá vlast' ve chvíli, kdy převážná většina dělníků celé Evropy již dva roky stojí po boku buržoazie na

bojišti proti ‚nepřátelům' své vlasti, a ti, kteří zůstali doma, chtějí i přes bídu a útrapy ‚přežít'. *V případě cizího vpádu by se nám jistě i ve Švýcarsku naskytl týž obraz!!!*"[262]

Není to snad „kautskistická" politika, politika bezmocného frazérství, levicových proklamací a oportunistické praxe, když se na jedné straně navrhují rezoluce, že strana má „společně s odbory" vyzývat k masovým revolučním stávkám, a na druhé straně se vůbec nebojuje proti *grütliovskému*, tj. sociálpatriotickému, reformistickému, výlučně legalistickému *směru* a jeho stoupencům ve straně a v odborech?

Znamená to „vychovávat" masy, nebo je rozkládat a demoralizovat, jestliže se jim nevysvětluje a *den co den* nedokazuje, že soudruzi na „vedoucích místech" O. Schneeberger, K. Dürr, P. Pflüger, H. Greulich, Huber a *mnozí* jiní zastávají *právě tytéž* sociálpatriotické názory a uskutečňují *právě touž* sociálpatriotickou politiku, jako je ta, kterou Grimm tak „odvážně" odhaluje a pranýřuje... jde-li *o Němce v Německu*, a nikoli o Švýcary? Cizincům spílat, kdežto „své" „spoluobčany" krýt... to má být „internacionalistický" postoj? To má být „demokratické"?

Hermann Greulich vylíčil situaci švýcarských dělníků, krizi švýcarského socialismu a také *podstatu* grütliovské politiky uvnitř socialistické strany těmito slovy:

„Životní úroveň se zvýšila nepatrně, a to jen úroveň horních vrstev (podívejme se!) proletariátu. Většina dělníků dál žije v bídě, starostech a je sužována útrapami. Proto se občas objevují pochybnosti, zda cesta, kterou jsme dosud šli, je správná. Kritikové hledají nové cesty, a zejména vkládají naděje v ráznější akci. V tomto směru se dělají pokusy, které zpravidla (?) ztroskotají (??) a ještě důrazněji vybízejí k návratu ke staré taktice" (není snad i zde přání otcem myšlenky?)... „A tu vypukla světová válka... Mimořádný pokles životní úrovně, který způsobuje, že se v bídě ocitají i vrstvy, jež dříve žily ještě slušně, stupňuje revoluční náladu" (podívejme se!)... „Vedení strany vskutku nebylo na výši svých úkolů a příliš podléhalo (??) vlivu horkých hlav (no ne?)... Ústřední výbor spolku Grütli chce uskutečňovat ‚praktickou národní politiku', a to mimo rámec strany... Proč tak neučinil ve

straně?" (Slyšíte dobře!) „Proč téměř vždy nechával na mně, abych bojoval proti ultraradikálům?" (Otevřený dopis spolku Grütli v Hottingenu, 26. září 1916.[186])

To říká Greulich. Tak tedy to vůbec není několik „zlomyslných cizinců" (jak si v duchu myslí nebo nač v tisku narážejí grütliovci ve straně a co grütliovci mimo stranu říkají otevřeně), kdo by chtěl v záchvatu své individuální netrpělivosti vnést revolučnost do dělnického hnutí, na které hledí „cizíma očima". Nikoli. Není to nikdo jiný než Hermann Greulich — jehož politická úloha se ve skutečnosti rovná úloze buržoazního ministra práce v malé demokratické republice — kdo nám říká, že se poněkud zlepšilo postavení jen horních vrstev dělníků, kdežto *většina* (dělníků) dále žije v bídě, a že příčinou „zesílení revoluční nálady" nejsou tedy prokletí cizí „štváči", ale „mimořádný pokles životní úrovně".

Tedy?

Tedy bude jistě správné, když řekneme:

> *Buď* bude švýcarský lid hladovět, a to týden od týdne stále krutěji, a den co den mu bude hrozit nebezpečí, že bude zavlečen do imperialistické války, tj. vyvražďován pro zájmy kapitalistů, *anebo* poslechne rady nejuvědomělejší části svého proletariátu, soustředí všechny své síly a uskuteční socialistickou revoluci.

Socialistická revoluce? Utopie! „Vzdálená, prakticky nedohledná" možnost!...

Není to o nic větší utopie než odmítání obrany vlasti v této válce nebo masový revoluční boj proti této válce. Nesmíme se dát omráčit a zastrašit slovy. Téměř každý je ochoten uznat revoluční boj proti válce, ale ať si jen představí, jak obrovský je to úkol skoncovat s takovou válkou revolucí! Ne, to není utopie. Revoluce *sílí* ve všech zemích a *teď* nejde o to, zda žít dál klidně a obstojně, nebo se pustit do dobrodružství. Nyní jde naopak o to, zda hladovět a jít

na jatky *za jiné, cizí zájmy*, nebo přinést velké oběti pro socialismus v zájmu devíti desetin lidstva.

Socialistická revoluce je prý utopie! Švýcarský lid však nemá bohudíky svůj „vlastní" nebo „samostatný" jazyk, nýbrž mluví třemi světovými jazyky, jimiž se mluví v sousedních válčících státech. Není tedy divu, že švýcarský lid velmi dobře ví, co se v těchto státech děje. V Německu to dospělo tak daleko, že hospodářský život *66 miliónů lidí* je řízen *z jednoho centra*, že národní hospodářství 66 miliónů lidí organizuje jedno centrum a že drtivá většina lidí musí přinášet obrovské oběti, a to všechno proto, aby „horních 30 000" mohlo shrábnout miliardy válečných zisků a aby milióny hynuly na jatkách pro tyto „nejvznešenější a nejlepší" představitele národa. A tváří v tvář těmto *faktům*, těmto *zkušenostem* můžeme snad pokládat za „utopii", že malý národ, který nemá ani monarchii, ani junkery, který je na velmi vysokém stupni kapitalismu a je organizován v různých spolcích snad lépe než ve všech ostatních kapitalistických zemích, když tento národ, *aby se zachránil před hladem a nebezpečím války*, udělá *totéž*, co bylo prakticky vyzkoušeno v Německu? Ovšem s tím rozdílem, že v Německu vyvražďují a mrzačí milióny lidí, aby se hrstka obohacovala, aby získala Bagdád a dobyla Balkán, zatímco ve Švýcarsku je třeba vyvlastnit nanejvýš 30 000 buržoů, tj. ne je zlikvidovat, ale připravit jim „strašný" osud, že totiž budou pobírat „*jen*" 6000—10 000 franků a že zbytek svých příjmů budou muset odevzdat socialistické dělnické vládě, aby byl lid zachráněn před hladem a nebezpečím války.

Avšak velmoci přece nikdy nestrpí socialistické Švýcarsko a první zárodky socialistické revoluce ve Švýcarsku zardousí svou obrovskou přesilou!

To by se jistě stalo, kdyby za prvé bylo možné, že zárodky revoluce ve Švýcarsku *nevyvolají* třídní solidární hnutí v sousedních státech; za druhé kdyby tyto velmoci neuvázly ve slepé uličce „války až do úplného vyčerpání", která již téměř vyčerpala trpělivost i těch nejtrpělivějších národů.

Nyní by však vojenský zásah znepřátelených velmocí byl jen předehrou k výbuchu revoluce v celé Evropě.

Myslíte si snad, že jsem tak naivní a věřím, že se takové otázky, jako je socialistická revoluce, dají vyřešit „přesvědčováním"?

Ne. Chci pouze *ilustrovat*, a to jen jednu *dílčí otázku:* jak by se musela *změnit* celá stranická propaganda, kdybychom *odmítnutí obrany vlasti* chtěli brát opravdu vážně! Je to *jen* ilustrace *jen* jedné dílčí otázky — o nic víc mi nejde.

Bylo by naprosto nesprávné se domnívat, že chceme-li bezprostředně bojovat za socialistickou revoluci, můžeme nebo musíme odmítnout boj za reformy. Tak tomu rozhodně není. Nemůžeme vědět, jak rychle se podaří dosáhnout úspěchu, jak rychle objektivní podmínky dovolí, aby *tato* revoluce vypukla. Musíme podporovat každé zlepšení, skutečné zlepšení hospodářské i politické situace mas. Rozdíl mezi námi a reformisty (tj. ve Švýcarsku grütliovci) není v tom, že my jsme proti reformám, kdežto reformisté jsou pro reformy. Vůbec ne. Reformisté se omezují na reformy, a proto se z nich stávají, jak to výstižně vyjádřil jistý (vzácný případ!) revoluční pracovník Schweizerische Metallarbeiter-Zeitung (č. 40), pouhé „milosrdné sestry kapitalismu"[166]. Říkáme dělníkům: Hlasujte pro paritní zastoupení apod., avšak ve své činnosti se s tím nespokojujte, naopak zaměřte se především na soustavné propagování myšlenky okamžité socialistické revoluce, připravujte se na ni a všestranně a od základu změňte veškerou práci strany. Podmínky buržoazní demokracie nás velmi často nutí, abychom k nejrůznějším malým a drobným reformám zaujali ten či onen postoj. Avšak musíme umět nebo se naučit postoj k reformám zaujímat *tak* (takovým způsobem), abychom — řečeno jednodušeji, aby to bylo jasnější — v každém půlhodinovém projevu pět minut mluvili o reformách a 25 minut o blížící se revoluci.

Bez těžkého revolučního boje mas, který si vyžádá četné

oběti, nelze socialistickou revoluci uskutečnit. Byli bychom však nedůslední, kdybychom uznávali revoluční boj mas a okamžité ukončení války — a zároveň odmítali okamžitou socialistickou revoluci! Jedno bez druhého neznamená nic, je to jen planá fráze.

Neobejde se to ani bez těžkého *boje ve straně*. Byla by to jen špatná póza, pokrytectví a maloměšťácká pštrosí politika, kdybychom předpokládali, že snad ve Švýcarské sociálně demokratické straně *může* vůbec zavládnout „vnitřní mír". Otázka nezní: buď „vnitřní mír", anebo „vnitrostranický boj". Postačí si přečíst již citovaný dopis Hermanna Greulicha a prostudovat události ve straně za posledních několik let, abychom poznali, že takový předpoklad je úplně falešný.

Ve skutečnosti jde o to: *buď nynější* skryté formy vnitrostranického boje, které masy demoralizují, *anebo* otevřený, principiální boj mezi internacionalistickým revolučním směrem a grütliovským směrem ve straně i mimo stranu.

Takový „vnitřní boj", kdy H. Greulich útočí na „ultraradikály" čili „horké hlavy", aniž tyto netvory jmenuje a přesně definuje jejich politiku, zatímco R. Grimm uveřejňuje v Berner Tagwacht články[188] plné náznaků, jimž 99 procent čtenářů vůbec nerozumí, a v nichž spílá těm, kdo se na to dívají „očima cizinců", či „skutečným původcům" navrhovaných rezolucí, které jsou Grimmovi nepříjemné — takový vnitřní boj *demoralizuje* masy, které v tom vidí nebo cítí jakési „neshody mezi vůdci" a *nechápou, oč v podstatě jde*.

Avšak takový boj, který donutí grütliovský směr *ve* straně — a tento směr je mnohem důležitější a nebezpečnější než grütliovci mimo stranu — otevřeně bojovat proti levici, a oba *směry* budou všude zastávat své samostatné názory a uskutečňovat svou politiku, budou proti sobě bojovat *principiálně* a přenechají řešení důležitých zásadních otázek *skutečným* členským masám a nejen „vůdcům" — takový boj je nezbytný a prospěšný, *vychovává masy* k sa-

mostatnosti a schopnosti realizovat jejich historický revoluční úkol.

Napsáno německy v prosinci 1916
Poprvé otištěno roku 1931
v publikaci Leninskij sbornik XVII

Přeloženo z němčiny
podle rukopisu

K POJETÍ OTÁZKY OBRANY VLASTI

Buržoazie a její stoupenci v dělnickém hnutí, grütliovci, chápou obvykle tuto otázku takto:

Buď zásadně uznáváme povinnost bránit vlast, nebo necháváme naši zemi bezbrannou.

Toto pojetí je od základu nesprávné.

Ve skutečnosti jde o to:

Buď se dáme zabíjet pro zájmy imperialistické buržoazie, nebo budeme soustavně připravovat většinu vykořisťovaných i sami sebe tak, abychom s co nejmenšími oběťmi zabrali banky, vyvlastnili buržoazii a učinili konec drahotě a válkám jednou provždy.

První pojetí otázky je veskrze buržoazní, a nikoli socialistické. Nepřihlíží k tomu, že žijeme v období imperialismu, že nynější válka je válka imperialistická, že Švýcarsko nebude v této válce za žádných okolností bojovat *proti* imperialismu, ale bude stát *na straně* jedné nebo druhé koalice imperialistických mocností, tj. ve skutečnosti bude přisluhovat těm či oněm loupeživým velmocem, že švýcarskou buržoazii již dávno spojuje tisíce nitek s imperialistickými zájmy, bez ohledu na to, je-li to síť vzájemných vztahů a „vzájemné účasti" velkých bank, vývoz kapitálu, průmysl spojený s turistickým ruchem a prosperující na účet zahraničních milionářů, či nehorázné vykořisťování bezprávných zahraničních dělníků atd.

Zapomnělo se zkrátka na všechny základní teze socialismu, na všechny socialistické ideje, přikrášluje se kořist-

nická imperialistická válka, „vlastní“ buržoazie je vydávána za nevinného beránka a prohnaní bankovní ředitelé v dnešním Švýcarsku za hrdinné Vilémy Telly. Přitom se zavírají oči nad tajnými dohodami, které spolu uzavřely domácí a zahraniční banky a diplomaté, a celá ta neuvěřitelná spousta buržoazních lží je zastírána pěkně znějící „populární“ frází „obrana vlasti“, kterou se klame lid.

Napsáno německy v prosinci 1916
Poprvé otištěno 1. srpna 1929
v Pravdě, č. 174

Přeloženo z němčiny
podle rukopisu

JUGEND-INTERNATIONALE

(NOTICKA)

Pod tímto názvem vychází ve Švýcarsku od 1. září 1915 v německém jazyce „bojový a propagandistický orgán Mezinárodního svazu socialistických organizací mládeže". Celkem vyšlo již šest čísel tohoto listu, který je třeba vcelku uvítat a mimoto jej naléhavě doporučit všem členům naší strany, kteří mají možnost se stýkat se zahraničními sociálně demokratickými stranami a s mládežnickými organizacemi.

Většina oficiálních sociálně demokratických stran v Evropě zastává dnes stanovisko nejničemnějšího a nejhanebnějšího sociálšovinismu a oportunismu. Takovými stranami jsou strana německá, francouzská, fabiánská[96] a „labouristická"[97] v Anglii, švédská, holandská (strana Troelstrova), dánská, rakouská aj. Ve švýcarské straně sice krajní oportunisté (k velkému prospěchu dělnického hnutí) odešli do spolku Grütli, *stojícího mimo stranu*, přesto však v sociálně demokratické straně zůstali četní oportunističtí, sociálšovinističtí a kautskističtí vůdcové, kteří *značně* ovlivňují její činnost.

Za této situace v Evropě připadá svazu socialistických organizací mládeže obrovský a vděčný — avšak také obtížný — úkol bojovat *za* revoluční internacionalismus, *za* opravdový socialismus proti velmi rozšířenému oportunismu, který přešel k imperialistické buržoazii. V listu Jugend-Internationale bylo otištěno mnoho dobrých článků na obranu revolučního internacionalismu. Celý list je prodchnut skvělým duchem strašlivé nenávisti ke zrádcům socialismu „bránícím" v této válce „vlast", nejupřímnější

snahou očistit mezinárodní dělnické hnutí od rozkladného vlivu šovinismu a oportunismu.

Teoretickou jasnost a důslednost orgán mládeže ovšem *dosud* postrádá a snad jí ani nikdy nedosáhne právě proto, že je to orgán impulsívní, bouřlivé a hledající mládeže. Avšak nedostatečnou teoretickou jasnost bychom měli u *těchto* lidí posuzovat zcela jinak, než posuzujeme — a musíme posuzovat — teoretický zmatek v hlavách a nedostatečnou revoluční důslednost v srdcích našich členů a stoupenců organizačního výboru, „sociálrevolucionářů", tolstojovců, anarchistů, kautskistů („centristů") apod. v celé Evropě. Něco jiného jsou dospělí lidé, kteří matou proletariát a přitom by chtěli vést a učit ostatní: proti těm musíme vést *nelítostný* boj. A něco jiného jsou organizace *mládeže*, které jasně prohlašují, že se ještě učí, že jejich hlavním úkolem je vychovávat funkcionáře socialistických stran. Takovým lidem musíme všemožně pomáhat, musíme jejich chyby posuzovat co nejtrpělivěji a snažit se je postupně napravovat, a to zejména *přesvědčováním*, a nikoli bojem. Často se stává, že se příslušníci starší a staré generace *nedovedou* náležitě přiblížit k mládeži, která nutně dospívá k socialismu *jinak*, *jinou* cestou, *v jiné formě* a *za jiné* situace než její otcové. Proto jsme mimo jiné povinni bezpodmínečně prosazovat *organizační samostatnost* svazu mládeže, *a to nejen* proto, že se této samostatnosti oportunisté bojí, ale i ze zásadních důvodů. Neboť bez úplné samostatnosti se z mladých lidí *nemohou* stát dobří socialisté, a ani se nemohou připravit tak, aby se pod jejich vedením dostal socialismus *kupředu*.

Jsme pro úplnou samostatnost svazů mládeže, jsme však také pro úplnou svobodu soudružské kritiky jejich chyb! Lichotit mládeži nesmíme.

Tento výtečný orgán, o němž mluvíme, se dopouští především těchto tří chyb:

1. K odzbrojení (neboli k „odstranění zbraní") zaujal nesprávné stanovisko, které kritizujeme výše ve zvláštním

článku.* Máme důvody domnívat se, že zdrojem chyby byla výlučně dobrá snaha zdůraznit, že je nutné usilovat o „úplnou likvidaci militarismu" (a to je naprosto správné) a že se přitom zapomnělo na úlohu občanských válek v socialistické revoluci.

2. Pokud jde o rozdílný vztah socialistů a anarchistů ke státu, soudruh Nota-Bene se ve svém článku (v č. 6)[157] dopustil velmi hrubé chyby (stejně jako v několika jiných otázkách, například ve *zdůvodnění* našeho boje proti heslu „obrany vlasti"). Autor chce podat „jasnou představu o státu vůbec" (zároveň s obrazem imperialistického lupičského státu). Cituje několik Marxových a Engelsových výroků a dospívá mimo jiné k těmto dvěma závěrům:

a) „Je naprosto nesprávné hledat rozdíl mezi socialisty a anarchisty v tom, že socialisté jsou stoupenci státu a anarchisté jeho odpůrci. Rozdíl je ve skutečnosti v tom, že revoluční sociální demokracie chce zorganizovat novou společenskou výrobu jakožto výrobu centralizovanou, tj. technicky nejvyspělejší, zatímco decentralizovaná anarchická výroba by znamenala jedině krok zpět ke staré technice a ke staré formě podniků." To je nesprávné. Autor se ptá, v čem se vztah socialistů a anarchistů *ke státu* liší, avšak odpovídá *nikoli* na tuto, nýbrž na *jinou* otázku, totiž v čem se liší jejich vztah k ekonomické základně budoucí společnosti. To je ovšem otázka velmi důležitá a nezbytná. Avšak z toho nevyplývá, že na to *hlavní*, čím se vztah socialistů a anarchistů ke státu liší, by bylo možné zapomenout. Socialisté požadují, aby byl soudobý stát a jeho instituce využity v boji za osvobození dělnické třídy, a považují rovněž za nutné využít stát jako specifickou formu přechodu od kapitalismu k socialismu. Touto přechodnou formou je diktatura proletariátu, tedy *rovněž* stát.

Anarchisté chtějí stát „zrušit", „rozmetat" („sprengen") ho, jak se vyjadřuje na jednom místě soudruh Nota-Bene,

* Viz tento svazek, s. 175—185. *Red.*

který mylně přisuzuje tento názor socialistům. Socialisté — autor citoval bohužel příslušná Engelsova slova příliš neúplně — uznávají „odumírání", pozvolné „uhasínání" státu *po* vyvlastnění buržoazie.

b) „Sociální demokracie, která je či alespoň má být vychovatelkou mas, potřebuje dnes víc než kdykoli dříve zdůrazňovat svůj zásadně nepřátelský postoj ke státu... Nynější válka ukázala, jak hluboko pronikly do duší dělníků kořeny státnosti." To píše soudruh Nota-Bene. Chceme-li „zdůrazňovat" „zásadní nepřátelský postoj" ke státu, musíme jej opravdu „jasně" pochopit, avšak autorovi právě jasnost schází. Teze o „kořenech státnosti" je už docela zmatená, nemarxistická a nesocialistická. Střetla se nikoli „státnost" s odmítáním státnosti, ale oportunistická politika (tj. oportunistický, reformistický, buržoazní vztah ke státu) s revoluční sociálně demokratickou politikou (tj. s revolučním sociálně demokratickým vztahem k buržoaznímu státu a k využití státu proti buržoazii, k jejímu svržení). To jsou dvě naprosto odlišné věci. Ve zvláštním článku se snad k této nesmírně důležité otázce ještě vrátíme.[98]

3. V „zásadním prohlášení Mezinárodního svazu socialistických organizací mládeže", otištěném v 6. čísle jako „návrh sekretariátu", je spousta nepřesností a vůbec tu není *to hlavní*: jasná konfrontace oněch *tří* základních směrů (sociálšovinismus; „centrismus"; levice), které nyní mezi sebou soupeří v socialistickém hnutí na celém světě.

Ještě jednou opakujeme, že tyto chyby musíme vyvracet a vysvětlovat, musíme usilovně vyhledávat kontakty a usilovat o sbližování s organizacemi mládeže a všemožně jim pomáhat, zejména však musíme *umět* k nim přistupovat.

Otištěno v prosinci 1916
v časopisu Sbornik Social-demokrata, č. 2
Podepsán N. Lenin

Podle textu časopisu

MARNÁ SNAHA OČISTIT OPORTUNISMUS

Pařížský list Naše slovo, který francouzská vláda, přisluhující carismu, nedávno zakázala (důvod k zákazu: u ruských vojáků, kteří se vzbouřili v Marseille, se našly výtisky listu Naše slovo!), se rozhořčil nad „politováníhodnou" úlohou poslance Čcheidzeho. Čcheidze totiž se souhlasem úřadů vyzýval na veřejných schůzích na Kavkaze obyvatelstvo, aby nevyvolávalo „nepokoje" (které vedou k rabování v obchodech atd.), ale aby ustavovalo družstva apod. Věru prý podařená návštěva *údajného* sociálního demokrata, která byla „uspořádána pod ochranou gubernátora, plukovníka, popa a policejního komisaře" (Naše slovo, č. 203).

L. Martov si hned přispíšil, aby v bulletinu bundovců[64] rytířsky protestoval, že „Čcheidze je líčen jako nějaký (?? ne „nějaký", ale „takový jako všichni likvidátoři") potlačovatel probouzejícího se revolučního ducha". Martov hájí Čcheidzeho ve dvou směrech: za pomoci fakt a zásadně.

Jako faktickou námitku uvádí, že Naše slovo cituje kavkazský černosotňovský list[28] a že společně s Čcheidzem vystupoval Mikoladze, který je důstojníkem ve výslužbě a „ve svém újezdu je znám jako radikální veřejný činitel", a kněz Chundadze, „který byl v roce 1905 stíhán za účast v sociálně demokratickém hnutí". („V gruzínském sociálně demokratickém hnutí je účast vesnických kněží, jak známo, dost obvyklá," dodává Martov.)

Taková je Martovova „obrana" Čcheidzeho. Obrana

skrznaskrz špatná. I když o Čcheidzeho společném vystoupení s popem psal černosotňovský list, nevyvrací to vůbec *fakta* a Martov sám tato vystoupení přiznává.

Tvrzení, že Chundadze „byl v roce 1905 stíhán", nemá stejně žádný význam, neboť tehdy byli „stíháni" i Gapon a Alexinskij. Ke které straně *nyní* Chundadze a Mikoladze patří nebo se kterou sympatizují a nejsou-li *obranáři*, to měl Martov zjistit, jestliže chtěl hledat pravdu, a ne dělat Čcheidzemu advokáta. „Ve svém újezdu je znám jako radikální veřejný činitel" — touto frází se u nás, v našem tisku běžně označuje obyčejný liberální statkář.

Martov vykřikuje, že Naše slovo podalo „naprosto falešný obraz", a svým křikem chce přehlušit *pravdu*, z níž nevyvrátil ani písmenko.

To ale není ještě všechno. To je jen úvod, a to nejdůležitější teprve přijde. „Politováníhodné" Čcheidzeho chování Martov svou faktickou námitkou nevyvrátil a svou *zásadní* obranou ho jen *potvrdil*.

„Je nesporné," píše Martov, „že soudruh (?? jen pro Potresova a spol.?) Čcheidze pokládal za nutné vystoupit nejen proti reakčnímu zaměření kavkazských nepokojů, neboť se ocitlo" (? oni se ocitli?) pod vlivem černosotňovců, ale i proti těm jeho destruktivním formám (rabování v obchodech, násilnosti páchané na obchodnících), v něž může nespokojenost lidu celkem vzato vyúsťovat i bez reakčních vlivů." Povšimněte si: „je nesporné"!

A Martov nerozehrává celou škálu své výmluvnosti o nic hůř než V. Maklakov: bezmocnost, roztříštěnost, „bezradnost, někdy také malá uvědomělost" mas... „Cesta takových rebelií nevede k cíli a je z hlediska zájmů proletariátu koneckonců škodlivá"... Na jedné straně „by byla špatná revoluční strana, která by se ke vznikajícímu hnutí obrátila zády proto, že je provázeno živelnými výstřelky, které nevedou k žádnému cíli", na druhé straně „by byla špatná strana, která by považovala za svou revoluční povinnost zříci se boje proti těmto výstřelkům jako proti neúčelným akcím..." „Protože u nás v Rusku... nebyla

dosud zahájena organizovaná kampaň boje proti válce(?), protože roztříštěnost uvědomělých proletářských živlů nedovoluje vůbec srovnávat naši situaci s léty 1904—1905, ale ani s léty 1914—1915(?), jsou lidové nepokoje propukající pro drahotu apod. velmi důležitými *příznaky*, avšak nemohou (?) se stát *bezprostředně* (?) zdroji toho hnutí, jež je naším úkolem. Účelně je lze ‚využít' jen tak, že nespokojenost, která se v nich dere na povrch, bude svedena do řečiště nějakého organizovaného boje, mimo nějž nemohou masy vůbec vytyčovat revoluční úkoly. Proto dokonce (!!) výzva k ustavování družstev, k nátlaku na městské dumy, aby stanovily ceny, a k podobným uklidňujícím prostředkům na základě iniciativní činnosti mas je věcí revolučnější (cha! cha!) a plodnější než koketování..., lehkomyslné spekulace jsou ‚přímo zločinem'" atd.

Těžko zachovat klid, čteme-li tyto nehorázné výroky. Dokonce i bundovská redakce zřejmě pocítila, že Martov podvádí, a opatřila jeho článek dvojsmyslným slibem, že „se k němu ještě vrátí...".

Otázka je nad slunce jasnější. Připusťme, že Čcheidze měl co dělat s takovou formou nepokojů, kterou považoval za neúčelnou. Je jasné, že jako revolucionář měl právo a povinnost bojovat proti *neúčelné* formě... ve jménu čeho? Ve jménu cílevědomých *revolučních akcí?* Nebo ve jménu cílevědomého *liberálního* boje?

V tom to všechno vězí! A právě toto Martov zamotává!

Pan Čcheidze „sváděl" revoluční „nespokojenost mas" „*do řečiště*" *liberálního* boje (jen pokojná družstva, jen legální, gubernátorem schválený tlak na městské dumy apod.), a nikoli do řečiště cílevědomého *revolučního* boje. To je podstata věci, ale Martov mluví do větru a obhajuje liberální politiku!

Revoluční sociální demokrat řekne: Rabovat v obchodech nemá smysl, uspořádejme nějakou serióznější demonstraci, třeba společně s dělníky z Baku, Tiflisu a Pitěru, zaměřme svou nenávist proti vládě, získejme na svou stranu

tu část armády, která si přeje mír. Mluvil snad pan Čcheidze *takto?* Ne, vyzýval k „boji" *přijatelnému pro liberály!*

Martov narychlo podepsal „platformu", která doporučuje „masové revoluční akce"[99] — je přece třeba ukázat se před dělníky v úloze revolucionáře! — avšak když se na místě, v Rusku, začínají první takové akce rodit, hájí všemi prostředky „levě" *liberálního* Čcheidzeho.

„V Rusku nebyla dosud zahájena organizovaná kampaň boje proti válce..." Za prvé to není pravda. Byla zahájena třeba jen v Petrohradě proklamacemi, shromážděními, stávkami, demonstracemi. Za druhé, *pokud* nebyla někde mimo hlavní centra zahájena, *je třeba ji zahájit,* avšak Martov vydává liberální kampaň „zahajovanou" panem Čcheidzem za „revolučnější".

Není to očišťování oportunistické podlosti?

Otištěno v prosinci 1916
v časopisu Sbornik Social-demokrata, č. 2
Podepsán N. Lenin

Podle textu časopisu

ČCHEIDZEHO FRAKCE A JEJÍ ÚLOHA

Vždycky jsme upozorňovali, že pánové Čcheidze a spol. *nereprezentují* sociálně demokratický proletariát a že skutečná sociálně demokratická dělnická strana se s touto frakcí nikdy nesmíří a nesloučí. Odůvodňovali jsme to nespornými fakty: 1. heslo „záchrana země", které razí Čcheidze, se v podstatě ničím neliší od obranářství; 2. proti panu Potresovovi a spol. Čcheidzeho frakce nikdy nevystupovala, dokonce ani když proti němu vystoupil Martov; 3. proti účasti ve výborech pro řízení válečného průmyslu tato frakce nevystoupila, a to je rozhodující fakt.

Tato fakta se nikdo ani nepokoušel popřít. Stoupenci Čcheidzeho je jednoduše zamlčují.

List Naše slovo a Trockij, kteří nám spílají za „frakcionářství", dospívali pod tlakem fakt stále více k boji proti organizačnímu výboru a Čcheidzemu; jenže stoupenci listu Naše slovo právě jen „pod tlakem" (naší kritiky a kritiky, která vycházela z fakt) ustupovali krok za krokem, avšak rozhodné slovo *dosud neřekli*. Jednota, nebo rozchod s Čcheidzeho frakcí? — to se stále ještě bojí domyslit!

V 1. čísle bulletinu zahraničního výboru Bundu (září 1916) je uveřejněn dopis z Petrohradu z 26. února 1916[81]. Je to cenný dokument, který plně potvrzuje naše hodnocení. Autor dopisu bez okolků přiznává, že „v menševickém táboře došlo nesporně ke krizi", přitom se však, a to je zvlášť charakteristické, *vůbec nezmiňuje o menševicích, kteří jsou proti* účasti ve výborech pro řízení válečného průmyslu! V Rusku se s nimi nesetkal, ani o nich neslyšel!

Prohlašuje, že tři z pěti členů Čcheidzeho frakce jsou

proti „obranářskému stanovisku“ (tak jako organizační výbor) *a dva jsou pro.*

„Osobám, jež obletují frakci,“ píše, „se nepodaří odvrátit většinu frakce od stanoviska, které zaujala. Většině frakce přichází na pomoc místní ‚iniciativní skupina‘[100], která obranářské stanovisko odmítá.“

Osoby, jež obletují frakci, to jsou páni liberální intelektuálové typu Potresova, Maslova, Ortodoxe a spol., kteří si říkají sociální demokraté. Naše častá upozornění, že tato skupina *intelektuálů* je „ohniskem“ oportunismu a liberální dělnické politiky, *potvrdil nyní bundovec.*

Dál píše: „Život si vynutil (a ne Puriškevič a Gučkov si vynutili?)... nový orgán, dělnickou skupinu, která se stává stále víc centrem dělnického hnutí. (Autor mluví o gučkovovském nebo podle starého termínu stolypinovském dělnickém hnutí: jiné neuznává!) *Při její volbě se shodli na kompromisu: nikoli obrana a sebeobrana, ale záchrana země, jíž se rozumělo něco značně širšího.*“

Tak tady vidíte, jak *bundovec* usvědčuje Čcheidzeho a odhaluje Martovovu lež o něm! Čcheidze a organizační výbor *při volbě* Gučkovových lidí (Gvozděva, Brejda a jiných) do výborů pro řízení válečného průmyslu *uzavřeli kompromis.* Heslo, které razí Čcheidze, je *kompromis* s Potresovem a Gvozděvy!

To Martov zatajoval a zatajuje.

Tím kompromis neskončil. Také deklarace byla vypracována na základě kompromisu, který *bundovec* charakterizuje takto:

„*Vyhraněnost zmizela.*“ „Představitelé většiny frakce a ‚iniciativní skupiny‘ jsou nespokojeni, protože tato deklarace je přece jen velkým krokem kupředu ve formulaci obranářského stanoviska.“ „*Kompromis v podstatě odpovídá stanovisku německé sociální demokracie aplikovanému na Rusko.*“

To tedy píše bundovec.

Zdá se, že je to jasné. Existuje jedna strana — strana organizačního výboru, Čcheidzeho a Potresova. V ní svádějí boj dvě křídla a *dohadují se*, uzavírají kompromis

a zůstávají v jedné straně. Kompromis uzavírají *na základě* účasti ve výborech pro řízení válečného průmyslu. Dohadují se jen o formulaci „motivů" (tj. o způsob, jak oklamat dělníky). Uzavřený kompromis „v podstatě odpovídá stanovisku německé sociální demokracie."

Tak co? Neměli jsme snad pravdu, když jsme říkali, že strana organizačního výboru je sociálšovinistická? Že organizační výbor a Čcheidze jsou jako strana totéž co Südekumové v Německu?

Jejich totožnost se Südekumy byl nucen přiznat dokonce i bundovec!

Ani Čcheidze a spol., ani organizační výbor nikde a nikdy proti kompromisu nevystoupili, třebaže s ním nebyli „spokojeni".

Tak vypadala situace v únoru 1916, avšak v dubnu 1916 přijíždí Martov do Kienthalu s mandátem za ‚iniciativní skupinu' a zastupuje *celý* organizační výbor, organizační výbor *jako takový.*

Není to klamání internacionály?

Podívejte se, co se děje teď! Potresov, Maslov a Ortodox zakládají *vlastní* časopis Dělo[101], orgán otevřeně obranářský, *zvou ke spolupráci* Plechanova, seskupují kolem něho pány Dmitrijevy, Čerevaniny, Majevské, Gr. Petroviče aj., celou společnost intelektuálů, kteří byli oporou likvidátorství. To, co jsem řekl jménem bolševiků v *květnu 1910* (Diskussionnyj listok[102]) o konečném semknutí skupiny *nezávislých legalistů**, se plně potvrzuje.

Časopis Dělo zaujímá nestoudně šovinistické a reformistické stanovisko. Stojí za to se podívat, jak paní Ortodox falšuje Marxe a dělá z něho za pomoci vynechávek Hindenburgova spojence (a to, žerty stranou, na „filozofickém" základě), jak pan Maslov hájí (zvláště v 2. čísle Děla[68]) reformismus ve všech směrech, jak pan Potresov obviňuje Axelroda a Martova z „maximalismu" a anar-

* Viz Sebrané spisy 19, Praha 1984, s. 303—315. *Red.*

chosyndikalismu, jak celý časopis vydává povinnost obrany za věc „demokracie" a přitom obchází nepříjemnou otázku, zda carismus nevede tuto reakční válku s loupeživými cíli, aby porobil Halič, Arménii atd.

Čcheidzeho frakce a organizační výbor mlčí. Skobelev zdraví „Liebknechty všech zemí", třebaže *skutečný* Liebknecht nemilosrdně usvědčoval a pranýřoval *vlastní* Scheidemanny a vlastní kautskisty, kdežto Skobelev setrvává nadále v jednotě a přátelství s ruskými Scheidemanny (Potresov a spol., Čchenkeli aj), stejně jako s ruskými kautskisty (Axelrod aj.).

Martov v Golosu[103], č. 2 (Samara, 20. září 1916[65]) odmítá za sebe i za své zahraniční přátele spolupráci s časopisem Dělo, *zároveň však* očišťuje Čcheidzeho a *zároveň* (Izvěstija, č. 6, 12. 9. 1916) ujišťuje veřejnost, že se prý rozešel s Trockým a s listem Naše slovo kvůli „trockistické" myšlence odmítající buržoazní revoluci v Rusku, i když všichni vědí, že je to lež a že Martov odešel z listu Naše slovo proto, že tento list se nemohl smířit s Martovovým *očišťováním* organizačního výboru! V týchž Izvěstijích Martov *obhajuje* svoje podvádění německé veřejnosti, což rozhořčilo dokonce i Rolandovou-Holstovou, neboť vydal německou brožuru[104], v níž je vynechána *právě ta část* deklarace petrohradských a moskevských menševiků, ve které se mluví o jejich *souhlasu s účastí* ve výborech pro řízení válečného průmyslu!

Vzpomeňte si na polemiku Trockého[66] a Martova[113] v listu Naše slovo před Martovovým odchodem z redakce. Martov vyčítal Trockému, že stále neví, zda půjde v rozhodujícím okamžiku s Kautským. Trockij řekl Martovovi, že jeho úloha je úlohou „vnadidla", „lákadla" revolučních dělníků ke vstupu do oportunistické a šovinistické strany Potresovů, později strany organizačního výboru atd.

V polemice oba opakovali *naše* argumenty. A oba měli pravdu.

Ať jakkoli tají pravdu o Čcheidzem a spol., vychází

přece najevo. Čcheidzeho úkolem je uzavírat kompromisy s Potresovy a *zastírat* přitom neurčitými nebo téměř „levicovými" slovy oportunistickou a šovinistickou politiku. A Martovovou úlohou je očišťovat Čcheidzeho.

Otištěno v prosinci 1916
v časopisu Sbornik Social-demokrata, č. 2
Podepsán N. Lenin

Podle textu časopisu

O POZMĚŇOVACÍM NÁVRHU K BEBELOVĚ REZOLUCI NA STUTTGARTSKÉM KONGRESU[105]

Dobře si pamatuji, že před tím, než jsme tento pozměňovací návrh definitivně zredigovali, jednali jsme dlouho přímo s Bebelem. V původním znění pozměňovacího návrhu se mluvilo o revoluční agitaci a revolučních akcích mnohem otevřeněji. Když jsme jej ukázali Bebelovi, odpověděl: Jsem proti, neboť prokurátor ze své moci pak rozpustí naše stranické organizace, ale dokud se ještě nic vážného neděje, nepřistoupíme na to. Po poradě s právníky a po několikerém přepracování textu, aby vyjadřoval touž myšlenku legálně, se dospělo k definitivní formulaci, s jejímž schválením Bebel souhlasil.

Napsáno v prosinci 1916
Otištěno v prosinci 1916
v časopisu Sbornik Social-demokrata, č. 2
Podepsán N. Lenin

Podle rukopisu
porovnaného s textem
časopisu

PACIFISMUS BURŽOAZNÍ A PACIFISMUS SOCIALISTICKÝ[106]

Poprvé otištěno roku 1924
v publikaci Leninskij sbornik II
Podepsán N. L.

Podle rukopisu

ČLÁNEK (NEBOLI KAPITOLA) I

OBRAT VE SVĚTOVÉ POLITICE

Jisté příznaky svědčí o tom, že tento obrat nastal nebo nastává: totiž obrat od imperialistické války k imperialistickému míru.

Za nejdůležitější z těchto příznaků lze považovat tyto skutečnosti: obě imperialistické koalice jsou bezpochyby značně vyčerpány; další vedení války je obtížné; kapitalisté a zvláště finanční kapitál už stěží z národů ještě něco vyždímají, když už z nich vyždímali skandálně velké „válečné" zisky; finanční kapitál neutrálních zemí, Spojených států, Holandska, Švýcarska a dalších států, je přesycen, neboť na válce obrovsky vydělal a vzhledem k nedostatku surovin a zásob potravin není pro něj snadné v tomto „výhodném" hospodaření pokračovat; Německo se usilovně snaží odtrhnout od svého hlavního imperialistického soupeře — Anglie — toho či onoho spojence; německá vláda a po ní i řada vlád neutrálních zemí podniká pacifistické kroky.

Jsou vyhlídky na rychlé ukončení války nebo ne?

Na tuto otázku je velmi těžké odpovědět kladně. Podle našeho názoru se tu dost jasně rýsují dvě možnosti:

První možnost: mezi Německem a Ruskem bude uzavřen separátní mír, i když ne v obvyklé formě písemné oficiální smlouvy. Druhá možnost: tento mír uzavřen nebude, Anglie a její spojenci budou mít skutečně ještě dost sil rok dva vydržet apod. V prvním případě válka nevyhnutelně skončí, když ne hned, tak brzy, a v jejím průběhu nemůžeme očekávat závažné změny. V druhém případě může ještě trvat kdovíjak dlouho.

Podívejme se na první případ.

Není pochyb o tom, že se zcela nedávno jednalo o separátním míru mezi Německem a Ruskem, že pro tento mír je sám Mikuláš II. či vlivná dvorská klika a že se ve světové politice projevily náznaky obratu od imperialistického spojenectví Ruska s Anglií proti Německu k neméně imperialistickému spojenectví Ruska s Německem proti Anglii.

To, že Šturmera vystřídal Trepov, že carismus veřejně prohlásil, že všichni spojenci uznávají „právo" Ruska na Cařihrad a že Německo vytvořilo samostatný polský stát — to všechno naznačuje, že jednání o separátním míru skončila nezdarem. Nebo snad vedl carismus tato jednání *jen* proto, aby Anglii vydíral, aby od ní získal formální a jednoznačné uznání „práva" Mikuláše Krvavého na Cařihrad a jisté „seriózní" záruky tohoto práva?

Protože hlavním, základním smyslem nynější imperialistické války je rozdělení kořisti mezi tři hlavní imperialistické soupeře, mezi tři lupiče — Rusko, Německo a Anglii, není na této domněnce nic nepravděpodobného.

Naproti tomu čím je carismu jasnější, že de facto není vojensky možné, aby dostal zpátky Polsko, aby dobyl Cařihrad a prolomil železnou německou frontu, kterou Německo svými posledními vítězstvími v Rumunsku skvěle vyrovnává, zkracuje a upevňuje, tím víc *je nucen* uzavřít separátní mír s Německem, *to znamená* přejít od imperialistického spojenectví s Anglií proti Německu k imperialistickému spojenectví s Německem proti Anglii. A proč by ne? Vždyť nechybělo mnoho a Rusko by bylo vedlo s Anglií válku v důsledku imperialistického soupeření obou mocností o rozdělení kořisti ve Střední Asii! Vždyť v roce 1898 vyjednávala Anglie s Německem o spojenectví *proti* Rusku, přičemž se tehdy tajně dohodly, že si „v případě", že Portugalsko nesplní své finanční závazky, rozdělí jeho kolonie!

Už před několika měsíci se projevila zvýšená snaha vedoucích imperialistických kruhů v Německu o spojenectví s Ruskem proti Anglii. Základem tohoto spojenectví by zřejmě mělo být rozdělení Haliče (carismu velmi záleží

na tom, aby zdeptal centrum ukrajinské agitace a ukrajinské svobody), Arménie a *možná i Rumunska.* V jednom německém listu se přece objevila „narážka", že by bylo možné Rumunsko rozdělit mezi Rakousko, Bulharsko a Rusko! Německo by mohlo přistoupit i na nějaké další „menší ústupky" carismu, jen aby mohlo uzavřít s Ruskem a snad i s Japonskem spojenectví proti Anglii.

Separátní mír mezi Mikulášem II. a Vilémem II. mohl být uzavřen tajně. Z dějin diplomacie známe případy tajných smluv, o nichž s výjimkou dvou tří osob nikdo nevěděl, ani ministři. Z dějin diplomacie známe případy, kdy se „velmoci" sešly na „celoevropském" kongresu, ale hlavní soupeři se předem tajně dohodli o tom nejdůležitějším (například tajná dohoda Ruska s Anglií o oloupení Turecka před berlínským kongresem v roce 1878). Nebylo by vůbec nic divného, kdyby carismus odmítl formální separátní mír mezi vládami mimo jiné z toho důvodu, že za nynější situace v Rusku by se pak v čele jeho vlády mohl octnout Miljukov s Gučkovem nebo Miljukov s Kerenským, a kdyby zároveň uzavřel tajnou, neoficiální, nicméně „garantovanou" smlouvu s Německem, že na příštím mírovém kongresu budou obě „vysoké smluvní strany" společně prosazovat *určitou* linii!

Nelze říci, zda je tato domněnka správná nebo ne, ale rozhodně obsahuje mnohem víc *pravdy* a mnohem lépe vystihuje *skutečnou situaci* než donekonečna opakované ušlechtilé fráze o míru mezi nynějšími a vůbec mezi buržoazními vládami na základě odmítnutí anexí atd. Tyto fráze jsou buď naivními přáními, nebo přetvářkou a lží, která má zastřít pravdu. Pravda o dnešku, o nynější válce a o nynějších pokusech uzavřít mír spočívá *v dělení imperialistické kořisti.* To je podstata, a pochopit tuto pravdu, vyjádřit ji, „vystihnout skutečnou situaci" je hlavní úkol socialistické politiky na rozdíl od politiky buržoazní, pro niž je nejdůležitější tuto pravdu zatajit a zastřít.

Obě imperialistické koalice naloupily určitou kořist,

přičemž právě dva hlavní a nejsilnější dravci, Německo a Anglie, naloupili nejvíc. Anglie neztratila ze svého území a ze svých kolonií ani píď, naopak „získala" německé kolonie a část Turecka (Mezopotámie). Německo téměř všechny své kolonie ztratilo, získalo však mnohem cennější území v Evropě, neboť zabralo Belgii, Srbsko, Rumunsko, část Francie, část Ruska atd. Teď jde o to, tuto kořist rozdělit, přičemž „náčelník" každé lupičské bandy, tj. jak Anglie, tak Německo, musí do určité míry odškodnit své spojence, kteří s výjimkou Bulharska a v menší míře Itálie ztratili nesmírně mnoho. Nejslabší spojenci ztratili nejvíc: v anglické koalici byly zruinovány Belgie, Srbsko, Černá Hora a Rumunsko a v německé koalici ztratilo Turecko Arménii a část Mezopotámie.

Dosavadní kořist Německa je nesporně mnohem větší než kořist Anglie. Německo dosud vítězilo, neboť bylo mnohem silnější, než se před válkou předpokládalo. Je tedy pochopitelné, že pro Německo by bylo výhodné uzavřít mír co nejdřív, protože jeho soupeř by ještě mohl při vhodné příležitosti (i když ne příliš pravděpodobné) nasadit velké zálohy odvedenců apod.

Taková je *objektivní* situace. Takový je dnešní stav boje za rozdělení imperialistické kořisti. Je zcela přirozené, že *tento* stav vyvolal pacifistické snahy, prohlášení a akce především buržoazie a vlád německé koalice a pak i neutrálních zemí. Stejně přirozené je, že buržoazie a *její* vlády jsou nuceny snažit se ze všech sil, aby oklamaly národy tím, že odpornou nahotu imperialistického míru a dělení lupu zastírají frázemi, skrznaskrz lživými frázemi o demokratickém míru, o svobodě malých národů, o omezení zbrojení atd.

Jestliže je však pro buržoazii přirozené, že se snaží oklamat národy, jak potom plní svou povinnost socialisté? O tom v dalším článku (neboli kapitole).

ČLÁNEK (NEBOLI KAPITOLA) II

PACIFISMUS KAUTSKÉHO A TURATIHO

Kautsky je nejuznávanějším teoretikem II. internacionály, nejvýznamnějším vůdcem takzvaného „marxistického středu" v Německu a představitelem opozice, která vytvořila v Říšském sněmu samostatnou frakci — Sociálně demokratické pracovní souručenství (Haase,Ledebour aj.). V řadě německých sociálně demokratických listů vyšly teď Kautského články o mírových podmínkách[211], které parafrázují oficiální prohlášení Sociálně demokratického pracovního souručenství ke známé nótě německé vlády, v níž byla navržena mírová jednání. Toto prohlášení požaduje, aby vláda předložila určité mírové podmínky, a mimo jiné obsahuje tuto charakteristickou větu:

„Má-li tato nóta (německé vlády) vést k míru, je třeba, aby byla ve všech zemích jednoznačně odmítnuta myšlenka anektovat cizí území, politicky, hospodářsky nebo vojensky podrobit kterýkoli národ jinou státní mocí..."

Kautsky ve svých článcích tuto myšlenku parafrázuje a konkretizuje a obšírně „dokazuje", že Cařihrad nesmí připadnout Rusku a že Turecko nesmí být vazalským státem nikoho.

Podívejme se na tato politická hesla a argumenty Kautského a jeho přívrženců pozorněji:

Když jde o Rusko, tj. o imperialistického soupeře Německa, nevznáší Kautsky abstraktní, „všeobecný" požadavek, ale požadavek naprosto konkrétní, přesný a jasný: Cařihrad nesmí připadnout Rusku. Tím *odhaluje skutečné* imperialistické záměry... Ruska. Když jde o Německo, tj. o zemi, v níž většina strany, která považuje Kautského za svého člena (a která Kautského pověřila funkcí redaktora svého hlavního, vedoucího teoretického orgánu Die Neue Zeit), pomáhá buržoazii a vládě vést imperialistickou

válku, pak Kautsky *neodhaluje konkrétní* imperialistické záměry *své* vlády, ale omezuje se na „všeobecné" přání nebo tezi: Turecko nesmí být vazalským státem nikoho!!

Čím se tedy liší ve svém skutečném obsahu politika Kautského od politiky francouzských a anglických, abych tak řekl, bojovných sociálšovinistů (tj. socialistů slovy a šovinistů skutky), kteří přímo odhalují konkrétní imperialistické kroky Německa, ale když jde o země nebo národy podmaňované Anglií a Ruskem, omezují se na „všeobecná" přání anebo teze? Když jde o zabrání Belgie a Srbska, ztropí povyk, ale když jde o zabrání Haliče, Arménie a kolonií v Africe, mlčí?

Ve skutečnosti pomáhá politika Kautského stejně jako politika Sembata a Hendersona jejich *vlastní* imperialistické vládě, neboť obrací hlavní pozornost na zákeřnost soupeře a nepřítele, kdežto *stejně* imperialistické kroky své „*vlastní*" buržoazie zastírá mlhavými všeobecnými frázemi a zbožnými přáními. To bychom přestali být marxisty, přestali bychom být vůbec socialisty, kdybychom se omezili, abych tak řekl, na zbožné rozjímání o ušlechtilosti ušlechtilých všeobecných frází a neodhalovali jejich *skutečný* politický význam. Cožpak nevidíme, jak se diplomacie všech imperialistických mocností ustavičně blýská ušlechtilými „všeobecnými" frázemi a „demokratickými" prohlášeními, jimiž *zastírá* olupování, znásilňování a utlačování malých národů?

„Turecko nesmí být vazalským státem nikoho"... Když řeknu jenom tohle, vznikne dojem, že jsem pro úplnou svobodu Turecka. Ale ve skutečnosti jen opakuji frázi, kterou obvykle pronášejí němečtí diplomati, a ti *vědomě* lžou a přetvařují se a zastírají touto frází *skutečnost*, že Německo udělalo *už teď* z Turecka svého *jak* finančního, *tak* vojenského vazala! A jestliže jsem německý socialista, jsou moje „všeobecné" fráze německé diplomacii jen *užitečné*, neboť jejich skutečný význam tkví v *přikrášlování* německého imperialismu.

„Ve všech zemích musí být odmítnuta myšlenka anektovat... hospodářsky podrobovat kterýkoli národ..."

Jaká ušlechtilost! Imperialisté nesčíslněkrát „odmítli myšlenku" na anexe a na finanční podmaňování slabých národů, ale neměla by se s tím porovnat *fakta*, která dokazují, že kdekterá velká banka v Německu, Anglii, Francii a ve Spojených státech „*si podrobuje*" malé národy? Může dnes buržoazní vláda bohaté země *skutečně* odmítnout anexe a hospodářské podrobování cizích národů, když byly do železnic a jiných podniků slabých národů investovány spousty miliard?

Kdo skutečně bojuje proti anexím apod.? Ten, kdo plácá ušlechtilé fráze, které mají objektivně naprosto stejný význam jako svěcená voda, s níž se žehnají korunovaní i kapitalističtí lupiči, nebo ten, kdo vysvětluje dělníkům, že s anexemi a finančním podmaňováním není možné skoncovat, pokud nebude svržena imperialistická buržoazie a její vlády?

Ještě si všimněme italské ilustrace onoho pacifismu, který hlásá Kautsky.

V ústředním orgánu Italské socialistické strany Avanti! z 25. prosince 1916 uveřejnil známý reformista Filippo Turati článek nazvaný Abrakadabra[320]. Píše, že 22. listopadu 1916 předložila socialistická parlamentní skupina v Itálii parlamentu návrh na uzavření míru. V tomto návrhu „konstatovala, že zásady, které vyhlásili představitelé Anglie a Německa a které mají být základem eventuálního míru, jsou shodné, a vyzvala vládu, aby zahájila mírová jednání prostřednictvím Spojených států a jiných neutrálních zemí"[191]. Tak vykládá obsah návrhu socialistů sám Turati.

6. prosince 1916 „pohřbívá" sněmovna návrh socialistů tím, že jeho projednávání „odkládá". 12. prosince navrhuje německý kancléř v Říšském sněmu svým jménem to, co chtěli italští socialisté. 22. prosince předkládá svou nótu Wilson[269], který — jak říká Turati — „parafrázuje a opa-

kuje myšlenky a motivy návrhu socialistů". 23. prosince přicházejí na scénu další neutrální státy a parafrázují Wilsonovu nótu.

Turati vykřikuje: Obviňují nás, že jsme se zaprodali Německu. Nezaprodal se Německu taky Wilson a neutrální státy?

17. prosince pronesl Turati v parlamentu projev. Jedna jeho pasáž vyvolala neobyčejnou — a zaslouženou — senzaci. Cituji tuto pasáž ze zprávy listu Avanti!:

„Dejme tomu, že taková diskuse, jakou nám navrhuje Německo, může v hlavních rysech vyřešit otázky, jako je odsun z Belgie a Francie a obnovení Rumunska, Srbska a popřípadě i Černé Hory; připojím vám k tomu úpravu italských hranic, pokud jde o to, co je nesporně italské a co odpovídá zárukám strategického charakteru..." Na tomto místě buržoazní a šovinistická sněmovna Turatiho přerušuje; ze všech stran se ozývá: „Výborně! Tak vy to všechno chcete taky! Ať žije Turati!"

Turati zřejmě vycítil, že v tomto nadšení buržoazie není něco v pořádku, a snaží se to „napravit" nebo „vysvětlit":

„Pánové," říká, „vtipy nejsou na místě. Něco jiného je připouštět, že nám jde o národní jednotu a její oprávněnost, což jsme vždycky uznávali, a něco jiného je vyvolávat kvůli tomu válku nebo ji ospravedlňovat."

Ani toto Turatiho „vysvětlení", ani články v listu Avanti! na jeho obhajobu [176], ani Turatiho dopis z 21. prosince[321], ba ani článek jakéhosi „*b b*"[148] v curyšském listu Volksrecht nemohou záležitost nijak „napravit" a zahladit skutečnost, že *se Turati prozradil*... Nebo přesněji: neprozradil se Turati, ale celý socialistický pacifismus, reprezentovaný jak Kautským, tak i — jak uvidíme dále — francouzskými „kautskisty". Italský buržoazní tisk se této pasáže z Turatiho projevu právem chytil a jásá nad ní.

Zmíněný „*b b*" se snaží Turatiho obhájit tím, že prý mluvil jen o „právu národů na sebeurčení".

To je špatná obhajoba! Co tu má co dělat „právo národů

na sebeurčení", které se, jak známo, v programu marxistů týká a vždycky se v programu mezinárodní demokracie týkalo obrany *utlačovaných* národů? Co má společného s imperialistickou válkou, tj. s válkou za rozdělení kolonií, za *porobení* cizích zemí, s válkou *mezi* loupeživými, utlačujícími mocnostmi o to, *kdo* bude utlačovat *víc* cizích národů?

Jestliže se někdo odvolává na sebeurčení národů, aby ospravedlnil nikoli národní válku, ale imperialistickou, čím se to liší od projevů Alexinského, Hervého a Hyndmana, kteří se odvolávají na *republiku* ve Francii v protikladu k monarchii v Německu, i když každý ví, že v této válce nejde vůbec o konflikt republikanismu s monarchismem, ale o to, aby si dvě imperialistické koalice rozdělily kolonie aj.?

Turati vysvětloval a ospravedlňoval svá slova tím, že válku *vůbec „neospravedlňuje"*.

Připusťme, že reformista Turati, Turati jako stoupenec Kautského neměl *v úmyslu* ospravedlňovat válku. Kdo by však nevěděl, že v politice nejsou důležité úmysly, ale skutky, ne zbožná přání, ale fakta, ne fantazie, ale skutečnost?

Dejme tomu, že Turati nechtěl ospravedlňovat válku. Dejme tomu, že Kautsky nechtěl ospravedlňovat fakt, že Německo způsobilo, že se Turecko dostalo do vazalské závislosti na německém imperialismu. Jenže *ve skutečnosti* oba tito šlechetní pacifisté *dospěli právě k ospravedlňování války!* A v tom je celá podstata. Kdyby Kautsky — ne v časopisu, který je tak nudný, že ho nikdo nečte, ale z parlamentní tribuny, před živým, vnímavým buržoazním publikem s jižním temperamentem — pronesl větu „Cařihrad nesmí připadnout Rusku, Turecko nesmí být vazalským státem nikoho", nebylo by nic divného, kdyby důvtipní buržoové volali: „Výborně! Správně! Ať žije Kautsky!"

Turati ve skutečnosti — bez ohledu na to, zda to chtěl, zda si to uvědomoval — zaujímal stanovisko buržoazního makléře, který nabízí imperialistickým dravcům přátel-

skou transakci. „Osvobození" italských území patřících Rakousku by *ve skutečnosti* bylo zamaskované odškodnění italské buržoazie za účast v imperialistické válce obrovské imperialistické koalice, byl by to bezvýznamný přídavek k rozdělení kolonií v Africe a sfér vlivu v Dalmácii a Albánii. Pro reformistu Turatiho je snad přirozené, že zaujímá buržoazní stanovisko, jenže Kautsky se fakticky od Turatiho vůbec ničím nelišil.

Kdo nechce imperialistickou válku přikrášlovat, kdo nechce pomáhat buržoazii lživě vydávat tuto válku za národní, za národně osvobozeneckou válku, kdo nechce zaujímat stanovisko buržoazního reformismu, nesmí mluvit tak, jako mluví Kautsky a Turati, ale tak, jako mluvil Karl Liebknecht, musí říct *své vlastní* buržoazii, že se přetvařuje, když mluví o národním osvobození, a že demokratický mír není v souvislosti s touto válkou možný, pokud proletariát „neobrátí zbraně" proti *svým* vládám.

Jedině takové a pouze takové by mělo být stanovisko skutečného marxisty, skutečného socialisty, není-li buržoazním reformistou. Pro demokratický mír ve skutečnosti nepracuje ten, kdo opakuje všeobecná, nic neříkající a k ničemu nezavazující zbožná pacifistická přání, ale ten, kdo odhaluje imperialistický charakter této války i připravovaného imperialistického míru, ten, kdo vyzývá národy k revoluci proti zločinným vládám.

Občas se někdo pokouší obhájit Kautského a Turatiho tím, že legálně se nedalo dělat víc než „narážky" proti vládě a že tito pacifisté takové „narážky" dělají. Na to je však třeba odpovědět za prvé, že pokud se nemůže říkat pravda legálně, není to důvod, aby se tajila, nýbrž důvod k tomu, aby existovaly ilegální organizace a tisk, tj. nezávislé na policii a cenzuře; za druhé, že v dějinách bývají okamžiky, kdy *je nutné*, aby socialisté skoncovali s jakoukoli legalitou; a za třetí, že Dobroljubov a Černyševskij dokázali dokonce v nevolnickém Rusku říkat pravdu jednak tím, že přecházeli mlčením manifest z 19. února 1861[83],

a jednak tím, že zesměšňovali a pranýřovali tehdejší liberály, kteří mluvili navlas stejně jako Turati a Kautsky.

V dalším článku přejdeme k francouzskému pacifismu, který se projevil v rezolucích dvou nedávno konaných sjezdů francouzských dělnických a socialistických organizací.

ČLÁNEK (NEBOLI KAPITOLA) III

PACIFISMUS FRANCOUZSKÝCH SOCIALISTŮ A SYNDIKALISTŮ

Právě skončily sjezdy francouzské CGT (Confédération générale du Travail — Všeobecné konfederace práce[107]) a Francouzské socialistické strany[108]. Tady se zvlášť jasně projevil skutečný dosah a skutečná úloha socialistického pacifismu v současné situaci.

Podívejme se na rezoluci odborového sjezdu[293], kterou všichni *jednomyslně* schválili, jak většina zuřivých šovinistů v čele se smutně proslulým Jouhauxem, tak anarchista Broutchoux i... „zimmerwaldovec" Merrheim:

„Konference národních cechovních sdružení, svazů syndikátů (odborových svazů) a zprostředkovatelen práce vzala na vědomí nótu prezidenta Spojených států, který vyzývá všechny národy, jež dnes proti sobě válčí, aby veřejně vyjádřily svůj názor na podmínky, za nichž by mohla být válka ukončena:

žádá francouzskou vládu, aby na tento návrh přistoupila;

vyzývá vládu, aby se iniciativně obrátila s podobným návrhem na své spojence a uspíšila tak hodinu míru;

prohlašuje, že federace národů, která je jednou ze záruk trvalého míru, může existovat jedině pod podmínkou nezávislosti, územní nedotknutelnosti a politické i hospodářské svobody všech národů, jak malých, tak velkých.

Organizace zastoupené na konferenci se zavazují, že budou tuto myšlenku podporovat a rozšiřovat ji mezi dělnictvem, aby se skoncovalo s nejasnou, dvojakou pozicí, která je výhodná jenom pro tajnou diplomacii, proti níž se dělnická třída vždycky stavěla."

To je ukázka „čistého" pacifismu, přesně v duchu

Kautského, pacifismu schváleného oficiální dělnickou organizací, která nemá nic společného s marxismem a která se skládá většinou ze šovinistů. Máme před sebou významný dokument, který zasluhuje opravdu velkou pozornost, dokument *o politickém sjednocení* šovinistů a „kautskistů" na platformě planých pacifistických frází. V předcházejícím článku jsme se snažili ukázat, v čem je *teoretický* základ názorové jednoty šovinistů a pacifistů, buržoazie a socialistických reformistů; zde vidíme, jak byla tato jednota v jiné imperialistické zemi vytvořena *v praxi*.

Na zimmerwaldské konferenci ve dnech 5.—8. září 1915 Merrheim prohlásil: „Le parti, les Jouhaux, le gouvernement, ce ne sont que trois têtes sous un bonnet" („Strana, Jouhauxové a vláda, to jsou tři hlavy pod jednou čepicí", tj. jsou nerozlučně spojeni). Na sjezdu CGT 26. prosince 1961 hlasuje Merrheim *společně s Jouhauxem* pro pacifistickou rezoluci. 23. prosince 1916 uveřejňuje jeden z nejotevřenějších a nejextremističtějších orgánů německých sociálimperialistů, saskokamenický list Volksstimme, redakční článek Rozklad buržoazních stran a obnovení sociálně demokratické jednoty[143]. V tomto článku se pochopitelně opěvuje mírumilovnost Südekuma, Legiena, Scheidemanna a spol., celé většiny Sociálně demokratické strany Německa, a také německé vlády, a prohlašuje se, „že první sjezd strany, který bude svolán po válce, musí obnovit jednotu strany, vyjímaje několik málo fanatiků, kteří odmítají platit stranické příspěvky" (tj. stoupenců Karla Liebknechta!), „jednotu strany na základě politiky představenstva strany, sociálně demokratické frakce v Říšském sněmu a odborů".

Tady je nad slunce jasněji vyjádřena myšlenka a deklarována politika „jednoty" zjevných německých sociálšovinistů s Kautským a spol. se Sociálně demokratickým pracovním souručenstvím, jednoty na základě pacifistických frází, „jednoty" vytvořené ve Francii 26. prosince 1916 mezi Jouhauxem a Merrheimem!

Ústřední orgán Italské socialistické strany Avanti! v redakční poznámce z 28. prosince 1916 píše:

„Jestliže Bissolati a Südekum, Bonomi a Scheidemann, Sembat a David, Jouhaux a Legien přešli do tábora buržoazního nacionalismu a zradili (hanno tradito) ideovou jednotu internacionalistů, které slíbili sloužit podle nejlepšího vědomí a svědomí, my zůstaneme bok po boku s našimi německými soudruhy, takovými, jako je Liebknecht, Ledebour, Hoffmann a Meyer, a s našimi francouzskými soudruhy, takovými, jako je Merrheim, Blanc, Brizon a Raffin-Dugens, kteří se nezměnili a nezakolísali."

Podívejte se, jaký je z toho zmatek.

Bissolati a Bonomi byli už před válkou z Italské socialistické strany *vyloučeni* jako reformisté a šovinisté. List Avanti! je staví naroveň Südekumovi a Legienovi, a samozřejmě zcela správně, jenže Südekum, David a Legien stojí v čele německé, zdánlivě sociálně demokratické, ale ve skutečnosti sociálšovinistické strany, a týž list Avanti! protestuje proti jejich vyloučení, proti rozchodu s nimi a proti vytvoření III. internacionály. Avanti! prohlašuje, a to naprosto správně, že Legien a Jouhaux přešli do tábora buržoazního nacionalismu, a jako jejich protiklad uvádí Liebknechta a Ledeboura, Merrheima a Brizona. Vidíme však, že Merrheim *hlasuje společně s Jouhauxem*, a Legien prostřednictvím saskokamenického listu Volksstimme prohlašuje, že je přesvědčen o obnovení jednoty strany, vyjímaje *pouze* Liebknechtovy stoupence, tj. „jednoty" *spolu* se Sociálně demokratickým pracovním souručenstvím (včetně Kautského), k němuž patří Ledebour!!

Tenhle zmatek vzniká tím, že Avanti! si plete buržoazní pacifismus s revolučním sociálně demokratickým internacionalismem, zatímco tak zkušení politikáři jako Legien a Jouhaux velmi dobře pochopili, že socialistický a buržoazní pacifismus jsou *totožné*.

Proč by tedy pan Jouhaux a jeho list, šovinistický La Bataille[109] nejásal nad Jouhauxovou „jednomyslností" Merrheimem, když v jednomyslně schválené rezoluci,

kterou jsme ocitovali v plném znění, není *ve skutečnosti* nic než buržoazně pacifistické fráze, když v ní není *ani špetka* revolučního uvědomění, *ani jedna* socialistická myšlenka!

Cožpak není směšné mluvit o „hospodářské svobodě všech národů, malých i velkých", a zamlčovat, že dokud nejsou svrženy buržoazní vlády a dokud není vyvlastněna buržoazie, je tato „hospodářská svoboda" stejným *klamáním* lidu jako fráze o „hospodářské svobodě" občanů *vůbec*, drobných rolníků i boháčů, dělníků i kapitalistů v soudobé společnosti?

Rezoluce, pro niž Jouhaux a Merrheim jednomyslně hlasovali, je skrznaskrz prodchnutá myšlenkami „buržoazního nacionalismu" a Avanti! na něj u Jouhauxe správně poukazuje, ale u Merrheima ho kupodivu *nevidí*.

Buržoazní nacionalisté se vždy a všude oháněli „všeobecnými" frázemi o „federaci národů" *vůbec*, o „hospodářské svobodě všech národů, velkých i malých". Socialisté na rozdíl od buržoazních nacionalistů říkali a říkají: Řečnit o „hospodářské svobodě velkých i malých národů" je odporné pokrytectví, dokud *jedny* národy (například Anglie a Francie) investují v zahraničí, tj. půjčují malým a zaostalým národům na lichvářské úroky *desetimiliardy franků kapitálu*, zatímco malé a slabé národy jsou na nich závislé.

Socialisté by neměli strpět bez rozhodného protestu *ani jednu větu* v rezoluci, pro kterou jednomyslně hlasovali Jouhaux a Merrheim. Socialisté by v protikladu k této rezoluci měli prohlásit, že Wilsonův návrh je vyložená lež a pokrytectví, protože Wilson je představitel buržoazie, která vydělala na válce miliardy, a stojí v čele vlády, která šíleně vystupňovala zbrojení ve Spojených státech — zřejmě s cílem rozpoutat *druhou* velkou imperialistickou válku; že francouzská buržoazní vláda, úplně spoutaná finančním kapitálem, jemuž otročí, a tajnými imperialistickými, skrznaskrz lupičskými a reakčními smlouvami s Anglií, Ruskem atd., není schopna říct ani udělat nic jiného než lhát o demokratickém a „spravedlivém" míru; že za takový mír

se nebojuje opakováním všeobecných, prázdných, nic neříkajících a k ničemu nezavazujících působivých, medových pacifistických frází, které ve skutečnosti jen maskují imperialistické hanebnosti, ale tím, že se národům říká *pravda*, že se jim říká: má-li se dosáhnout demokratického a spravedlivého míru, je třeba svrhnout buržoazní vlády všech válčících zemí a využít k tomu tu okolnost, že milióny dělníků jsou ozbrojeny a že veškeré obyvatelstvo je pobouřeno drahotou a hrůzami imperialistické války.

To by měli socialisté říct místo Jouhauxovy a Merrheimovy rezoluce.

Francouzská socialistická strana to na svém sjezdu, který se konal v Paříži současně se sjezdem CGT, nejen neřekla, ale 2838 hlasy proti 109 při 20 abstencích schválila *ještě horší* rezoluci[294], totiž schválil ji blok sociálšovinistů (Renaudel a spol., takzvaní majoritáři, stoupenci většiny) a *longuetovců* (Longuetových stoupenců, francouzských kautskistů)!! Přitom zimmerwaldovec Bourderon a kientalovec („kinthalien", účastník kientalské konference) Raffin-Dugens hlasovali pro tuto rezoluci!!

Text této rezoluce nebudeme uvádět, protože je příliš dlouhá a není vůbec zajímavá: *hned vedle* působivých, medových frází o míru *je v ní* deklarováno odhodlání dál podporovat takzvanou „obranu vlasti" ve Francii, tj. podporovat imperialistickou válku, kterou vede Francie ve spojenectví s ještě většími a mocnějšími lupiči, s Anglií a Ruskem.

Ke sjednocení sociálšovinistů s pacifisty (nebo kautskisty) a s částí zimmerwaldovců došlo tedy ve Francii nejen v CGT, ale i v socialistické straně.

ZIMMERWALD NA ROZCESTÍ

28. prosince došly do Bernu francouzské noviny se zprávou o sjezdu CGT a 30. prosince se v bernském a curyšském socialistickém tisku objevilo nové provolání bernské ISK [133, 134] (Internationale Sozialistische Kommission), mezinárodní socialistické komise, výkonného orgánu zimmerwaldského sdružení. V tomto provolání z konce prosince 1916 se mluví o mírovém návrhu Německa a rovněž Wilsona a dalších neutrálních zemí, přičemž všechny tyto kroky vlád jsou charakterizovány — samozřejmě zcela správně — jako „falešná hra na mír", „hra k obalamucení vlastních národů", jako „pokrytecká pacifistická gesta diplomatů".

V protikladu k této komedii a lžím se uvádí jako „jediná síla", která je schopná uskutečnit mír apod., „pevná vůle" mezinárodního proletariátu „namířit zbraně nikoli proti svým bratřím, nýbrž proti nepříteli ve vlastní zemi".

Uvedené citáty názorně ukazují dvě zásadně odlišné politické linie, které jako by se byly dosud v zimmerwaldském sdružení dobře snášely a které se teď definitivně rozešly.

Na jedné straně Turati jasně a zcela správně říká, že návrh Německa, Wilsona atd. je jen „*parafráze*" italského „socialistického" pacifismu; prohlášení německých sociálšovnistů a hlasování sociálšovinistů francouzských svědčí o tom, že jedni i druzí velmi dobře odhadli, jak je užitečné zastírat *svou* politiku pacifismem.

Na druhé straně provolání mezinárodní socialistické komise označuje pacifismus všech válčících a neutrálních vlád za komedii a pokrytectví.

Na jedné straně se Jouhaux spojuje s Merrheimem, Bourderon, Longuet a Raffin-Dugens s Renaudelem, Sembatem a Thomasem a němečtí sociálšovinisté Süde-

kum, David a Scheidemann vyhlašují, že dojde k „obnovení sociálně demokratické jednoty" s Kautským a se Sociálně demokratickým pracovním souručenstvím.

Na druhé straně provolání mezinárodní socialistické komise vyzývá „socialistické menšiny", aby energicky bojovaly proti „svým vládám" „a proti jejich sociálpatriotickým žoldákům" (Söldlinge).

Buď jedno, nebo druhé.

Má se odhalovat bezobsažnost, nesmyslnost a pokrytectví buržoazního pacifismu, *nebo* má být „parafrázován" jako pacifismus „socialistický"? Má se bojovat proti Jouhauxům a Renaudelům a proti Legienům a Davidům jako „žoldákům" vlád, *nebo* je třeba se s nimi sjednocovat na základě planého pacifistického řečnění podle francouzského či německého vzoru?

Tudy teď vede dělicí čára mezi zimmerwaldskou pravicí, která se vždycky všemožně stavěla proti roztržce se sociálšovinisty, a mezi zimmerwaldskou levicí, která se už v Zimmerwaldu ne bezdůvodně od pravice veřejně distancovala a na konferenci i po ní v tisku vyhlásila zvláštní platformu[340]. Blížící se mír nebo alespoň intenzívní jednání některých buržoazních představitelů o míru ne náhodou, ale nevyhnutelně způsobily, že se rozdíl mezi oběma politickými liniemi projevil zvlášť názorně. Vždyť buržoazní pacifisté a jejich „socialističtí" epigoni či imitátoři si vždycky představovali a představují mír jako něco zásadně odlišného v tom smyslu, že myšlenku „válka je pokračováním politiky z období míru a mír je pokračováním politiky z období války" pacifisté obou odstínů nikdy nepochopili. Ani buržoové, ani sociálšovinisté nechtěli a nechtějí vidět, že imperialistická válka z let 1914—1917 je pokračováním imperialistické politiky z let 1898—1914, ne-li ještě z ranějšího období. Ani buržoazní, ani socialističtí pacifisté nevidí, že mír může být nyní, pokud nebudou buržoazní vlády svrženy revolucí, jedině mírem imperialistickým, pokračováním imperialistické války.

Tak jako při hodnocení této války používali nesmyslné, vulgární, šosácké fráze o napadení nebo obraně vůbec, tak i při hodnocení míru uplatňují stejně šosácky banální tvrzení a zapomínají na konkrétní historickou situaci, na konkrétní realitu boje mezi imperialistickými mocnostmi. A bylo přirozené, že sociálšovinisté, tito agenti vlád a buržoazie uvnitř dělnických stran, zvlášť využili toho, že se blíží mír a že se dokonce o míru jedná, aby *zastřeli* propastnost svého reformismu a oportunismu, kterou válka odhalila, a aby obnovili svůj otřesený vliv na masy. Proto, jak jsme viděli, sociálšovinisté v Německu i ve Francii všemožně usilují o to, „sjednotit se" s nedůslednou, bezzásadovou, pacifistickou částí „opozice".

Patrně i v zimmerwaldském sdružení dojde k pokusům zastřít rozdíl mezi dvěma nesmiřitelnými politickými liniemi. Můžeme očekávat pokusy dvojího druhu. „Prakticistické" smíření bude spočívat prostě v tom, že se mechanicky spojí halasné revoluční fráze (jako jsou například fráze v provolání mezinárodní socialistické komise) s oportunistickou a pacifistickou praxí. Tak to bylo ve II. internacionále. Ultrarevoluční fráze v provoláních Huysmanse a Vanderveldeho a v některých rezolucích kongresů jenom zastíraly ultraoportunistickou praxi většiny evropských stran, kterou nijak neměnily, neochromovaly ani proti ní nebojovaly. Taková taktika stěží bude mít v zimmerwaldském sdružení znovu úspěch.

„Principiální smiřovatelé" se pokusí falzifikovat marxismus například tvrzením, že reformy nevylučují revoluci, že imperialistický mír s určitými pozitivními „úpravami" národních hranic nebo mezinárodního práva či rozpočtu výdajů na zbrojení apod. je možný zároveň s revolučním hnutím jako „jeden z momentů rozvíjení" tohoto hnutí a tak dále a tak dále.

To by byla falzifikace marxismu. Reformy přirozeně nevylučují revoluci. Jenomže o to teď nejde, teď jde o to, aby revolucionáři *neustupovali* reformistům, tj. aby socia-

listé nezaměňovali svou revoluční činnost za reformistickou. Evropa prožívá revoluční situaci. Válka a drahota ji zostřují. Přechod od války k míru tuto situaci ještě vůbec neodstraňuje, protože nic nenasvědčuje tomu, že by se milióny dělníků, kteří mají teď v rukou skvělou výzbroj, nechaly zaručeně a samozřejmě buržoazií „pokojně odzbrojit", místo aby jednaly podle rady K. Liebknechta, tj. aby obrátily zbraně proti *své* buržoazii.

Otázka nezní tak, jak ji formulují pacifisté, kautskisté: buď reformistická politická kampaň, nebo odmítnutí reforem. To je buržoazní formulace otázky. Ve skutečnosti zní otázka takto: buď revoluční boj, jehož vedlejším produktem jsou reformy, jestliže nevede k úplnému úspěchu (to dokázaly dějiny všech revolucí na celém světě), nebo nic než řeči o reformách a slibování reforem.

Reformismus Kautského, Turatiho a Bourderona, projevující se dnes jako pacifismus, nejenže pomíjí otázku revoluce (a to *už* je zrada socialismu), nejenže v praxi odmítá jakoukoli soustavnou a vytrvalou revoluční činnost, ale dokonce prohlašuje, že pouliční demonstrace jsou hazardérství (Kautsky v časopisu Neue Zeit z 26. listopadu 1915), a dokonce obhajuje a vytváří jednotu se zjevnými a rozhodnými odpůrci revolučního boje, se Südekumy, Legieny, Renaudely, Thomasy atd. atd.

Tento reformismus je absolutně neslučitelný s revolučním marxismem, který musí všestranně využít nynější revoluční situaci v Evropě k otevřenému propagování revoluce, ke svržení buržoazních vlád a k uchopení moci ozbrojeným proletariátem, aniž by přitom zavrhoval či odmítal k rozvíjení boje za revoluci i v jejím průběhu využít reforem.

Nejbližší budoucnost ukáže, jaký bude vývoj událostí v Evropě a zejména jak se vyvine boj pacifistického reformismu s revolučním marxismem, tedy i boj mezi dvěma křídly zimmerwaldského sdružení.

Curych 1. ledna 1917

OTEVŘENÝ DOPIS BORISU SOUVARINOVI[110]

Občan Souvarine prohlašuje, že svůj dopis[308] adresuje také mně. Odpovídám mu s tím větší radostí, že se jeho článek dotýká velmi důležitých otázek mezinárodního socialismu.

Souvarine považuje stanovisko těch, kdo se domnívají, že „obrana vlasti" není slučitelná se socialismem, za „antipatriotické". A sám „obhajuje" stanovisko Turatiho, Ledeboura a Brizona, kteří hlasují proti válečným úvěrům, a přitom se projevují jako zastánci „obrany vlasti", tj. stanovisko směru nazývaného „centrismus" (spíš bych řekl „bláto") nebo kautskismus podle hlavního teoretického představitele a publicisty tohoto směru Karla Kautského. Mimochodem, Souvarine nemá pravdu, když tvrdí, že „ztotožňují (tj. ruští soudruzi, kteří mluví o krachu II. internacionály) takové lidi, jako je Kautsky, Longuet atd..., s nacionalisty typu Scheidemanna a Renaudela". Ani já, ani strana, k níž patřím (ÚV SDDSR), jsme nikdy stanovisko sociálšovinistů se stanoviskem „centristů" neztotožňovali. V oficiálních prohlášeních naší strany, v manifestu ÚV uveřejněném 1. listopadu 1914[33] a v rezolucích schválených v březnu 1915* (oba tyto dokumenty[32, 36] jsou reprodukovány *in extenso* v naší brožuře *Socialismus a válka*, kterou Souvarine zná) jsme vždycky dělali mezi sociálšovinisty a „centristy" rozdíl. Sociálšovinisté podle našeho názoru přešli k buržoazii. Chceme nejen proti nim bojovat, ale také se s nimi rozejít. Kdežto „centristé"

* Viz Sebrané spisy 26, Praha 1986, s. 39—48 a 184—190. *Red.*

jsou nerozhodní, kolísaví a svým úsilím sjednotit socialistické masy se šovinistickými vůdci působí proletariátu největší škodu.

Souvarine říká, že chce „zkoumat fakta z marxistického hlediska".

Jenomže z marxistického hlediska nemají taková obecná a abstraktní označení jako „antipatriotismus" absolutně žádnou cenu. Vlast, národ — to jsou historické kategorie. Jde-li za války o obranu demokracie nebo o boj proti útlaku národa, vůbec nejsem proti takové válce a nebojím se slov „obrana vlasti", jestliže se týkají války nebo povstání tohoto druhu. Socialisté se vždycky stavějí na stranu utlačovaných, a nemohou tedy být proti takovým válkám, jejichž cílem je demokratický nebo socialistický boj proti útlaku. Proto by bylo úplně směšné popírat oprávněnost válek z roku 1793, válek Francie proti reakčním evropským monarchiím, nebo válek Garibaldiho atd.... Stejně směšné by bylo, kdybychom nechtěli uznat oprávněnost válek utlačovaných národů proti jejich utlačovatelům, které by mohly v současné době vypuknout, například povstání Irů proti Anglii nebo povstání Maroka proti Francii, Ukrajiny proti Rusku atd....

Z marxistického hlediska je nutné určit v každém jednotlivém případě, v každé válce zvlášť její politický obsah.

Ale jak určit politický obsah války?

Každá válka je jen pokračováním politiky. Pokračováním jaké politiky je nynější válka? Je snad pokračováním politiky proletariátu, který byl od roku 1871 do roku 1914 jediným představitelem socialismu a demokracie ve Francii, v Anglii a v Německu? Nebo je spíš pokračováním imperialistické politiky, politiky koloniálních loupeží a útlaku slabých národů reakční, úpadkovou a odumírající buržoazií?

Stačí si jen přesně a správně položit otázku a dostaneme naprosto jasnou odpověď: tato válka je válka imperialistická, je to válka otrokářů, kteří se pohádali kvůli svému

tažnému dobytku a chtějí upevnit a zachovat otrokářství. Tato válka je právě ono „kapitalistické loupežení", o němž mluvil v roce 1899 Jules Guesde, čímž předem odsoudil svou vlastní pozdější zradu. Guesde tehdy řekl:

„Jsou jiné války... které vznikají každý den, jsou to války za odbytiště. Taková válka nejen nevymizí, ale je nebezpečí, že se stane permanentní. Je to především kapitalistická válka, válka mezi kapitalisty všech zemí o zisky, o ovládnutí světového trhu za cenu naší krve. A teď si představte, že v každé evropské kapitalistické zemi stojí v čele takového vzájemného loupeživého krveprolévání socialista! Představte si jako doplněk k francouzskému Millerandovi Milleranda anglického, Milleranda italského a Milleranda německého, kteří zatahují do tohoto kapitalistického loupení proletáře a stavějí je navzájem proti sobě! Ptám se vás, soudruzi, co by zbylo z mezinárodní solidarity? Toho dne, kdy by se millerandismus stal obecným jevem, museli bychom dát každému internacionalismu ‚sbohem' a stát se nacionalisty, a na to ani vy, ani já nikdy nepřistoupíme" (viz Jules Guesde, Na stráž! [En Garde!], Paříž 1911, s. 175—176)[193].

Není pravda, že Francie bojuje v této válce 1914—1917 za svobodu, za národní nezávislost, za demokracii atd.... Bojuje za to, aby si udržela své kolonie a aby si Anglie udržela kolonie, na něž by mělo mnohem větší právo Německo — samozřejmě z hlediska buržoazního práva. Bojuje za to, aby Rusko dostalo Cařihrad atd.... Tuto válku tedy nevede Francie demokratická a revoluční, Francie z roku 1792, Francie z roku 1848 ani Francie z dob Komuny. Tuto válku vede Francie buržoazní, Francie reakční, spojenec a přítel carismu, „světový lichvář" (to není můj výraz, jeho autorem je spolupracovník L'Humanité[111] Lysis[250]), který brání svou kořist, své „svaté právo" na kolonie a na „svobodu" vykořisťovat celý svět pomocí svých miliard, půjčených slabým nebo méně bohatým národům.

Neříkejte, že je těžké odlišit války revoluční od válek reakčních. Chcete, abych kromě vědeckého kritéria, které jsem už uvedl, uvedl také kritérium čistě praktické a každému srozumitelné?

Zde je: každá poněkud významnější válka se připravuje

předem. Když se připravuje revoluční válka, *nebojí se* demokraté a socialisté *předem prohlásit*, že v takové válce jsou pro „obranu vlasti". Ale když se naopak připravuje válka reakční, *neodvážil se* žádný socialista *předem*, tj. před vyhlášením války, vyslovit, že bude v takové válce pro „obranu vlasti".

Marx a Engels se v letech 1848 a 1859 nebáli vyzývat německý lid k válce proti Rusku.

A naopak v Basileji v roce 1912[251] *se socialisté neodvažovali mluvit o „obraně vlasti" ve válce, kterou už předvídali a která skutečně v roce 1914 vypukla.*

Naše strana se nebojí veřejně prohlásit, že bude sympatizovat s válkami nebo povstáními, které může zahájit Irsko proti Anglii, Maroko, Alžírsko či Tunisko proti Francii, Tripolsko* proti Itálii, Ukrajina, Persie nebo Čína proti Rusku atd.

A co sociálšovinisté? A „centristé"? Odváží se otevřeně a oficiálně prohlásit, že jsou nebo budou pro „obranu vlasti" v případě, že vypukne válka například mezi Japonskem a Spojenými státy, válka vysloveně imperialistická, která je nebezpečím pro stamilióny lidí a která se připravuje celá desetiletí? Ať to zkusí! Vsadím se, že to neudělají, protože si příliš dobře uvědomují, že kdyby se k tomu rozhodli, stali by se terčem posměchu dělnických mas, které by je vypískaly a vyhnaly ze socialistických stran. Proto se budou sociálšovinisté a „centristé" každému otevřenému prohlášení k této otázce vyhýbat a dál se budou vykrucovat, lhát, zatemňovat otázku a odbývat ji sofizmaty, podobnými tomu, které schválil poslední sjezd francouzské strany v roce 1915: „Napadená země má právo se bránit"[252].

Jako by byla podstata v tom, *kdo první zaútočil*, a ne v tom, *jaké jsou příčiny války, cíle, které si klade, a třídy, které ji vedou.* Je například možné připustit, že by socialisté mohli, pokud

* — jedna ze tří dřívějších provincií Libye. *Čes. red.*

si zachovali zdravý rozum, přiznat právo na „obranu vlasti" Anglii v roce 1796, kdy se francouzská revoluční vojska začala sbratřovat s Iry? A přitom přece tehdy Francouzi útočili na Anglii a francouzská armáda se dokonce připravovala na vylodění v Irsku. A bylo by zítra možné přiznat právo na „obranu vlasti" Rusku a Anglii, kdyby je hned po tom, co dostaly za vyučenou od Německa, napadla Persie ve spojenectví s Indií, Čínou a jinými revolučními národy Asie, prožívajícími svůj rok 1789 a svůj rok 1793?

To je má odpověď na přímo směšné obvinění, že prý sdílíme názory Tolstého. Naše strana zavrhla jak učení Tolstého, tak pacifismus, neboť prohlásila, že socialisté musí v této válce usilovat o její přeměnu v občanskou válku proletariátu proti buržoazii, za socialismus.

Řeknete-li mi, že je to utopie, odpovím vám, že francouzská, anglická a každá jiná buržoazie má zřejmě jiný názor než vy, protože by jistě nezačala hrát tak odpornou a směšnou roli a nedospěla by až k věznění a k mobilizaci „pacifistů", kdyby netušila a nepředvídala, že revoluce bude neodvratně stále narůstat a že brzy vypukne.

Tím se dostávám k otázce roztržky, o níž Souvarine také mluví. Roztržka! To je strašák, kterým se socialističtí vůdcové snaží zastrašit jiné a kterého se sami tolik bojí! „Jaký užitek by *teď* přineslo vytvoření nové internacionály?" říká Souvarine. „Její činnost by byla postižena neplodností, protože by byla početně velmi slabá."

Ale vždyť právě „činnost" Pressemana a Longueta ve Francii a Kautského a Ledeboura v Německu je postižena neplodností — jak o tom denně svědčí fakta — *právě proto, že se tito lidé bojí roztržky!* A právě proto, že se K. Liebknecht a O. Rühle v Německu roztržky nebáli, že otevřeně prohlásili, že *je nutná* (viz Rühleho dopis v listu Vorwärts z 12. ledna 1916), a že ji neváhali uskutečnit, má jejich činnost pro proletariát tak velký význam, *přestože jsou početně slabí.* Liebknecht a Rühle jsou jen dva proti sto

osmi. Ale tito dva reprezentují milióny lidí, vykořisťované masy, obrovskou většinu obyvatelstva, budoucnost lidstva, revoluci, která každým dnem narůstá a dozrává. A těch sto osm reprezentuje jen patolízalského ducha malé hrstky přisluhovačů buržoazie v řadách proletariátu. Brizonova činnost je postižena neplodností, když jedná stejně slabošsky jako „střed" neboli „bláto". A naopak, když Brizon v praxi „jednotu" rozbíjí, když v parlamentě odvážně volá Pryč s válkou! nebo když veřejně říká pravdu, když prohlašuje, že se spojenci bijí proto, aby Rusko dostalo Cařihrad, přestává být jeho činnost neplodná, organizuje proletariát, probouzí ho a povzbuzuje.

Že jsou opravdoví revoluční internacionalisté početně slabí? Neříkejte! Vezměme například Francii v roce 1780 a Rusko v roce 1900. Uvědomělí a odhodlaní revolucionáři, kteří v prvním případě byli představiteli buržoazie — tehdejší revoluční třídy — a ve druhém případě představiteli dnešní revoluční třídy — proletariátu, byli početně neobyčejně slabí. Byli to jen jednotlivci, tvořili nanejvýš jednu desetitisícinu nebo dokonce stotisícinu své třídy. A za několik let se titíž jednotlivci, tatáž zdánlivě nepatrná menšina octla v čele mas, v čele miliónů a desetimiliónů lidí. Proč? Protože tato menšina skutečně vyjadřovala zájmy těchto mas, protože věřila v nadcházející revoluci a byla odhodlána oddaně jí sloužit.

Početní slabost? Ale odkdy revolucionáři podřizují svou politiku okolnosti, zda jsou ve většině nebo v menšině? Když naše strana v listopadu 1914 prohlásila, že je nutné rozejít se s oportunisty* a že to bude jedině správná a náležitá odpověď na jejich zradu v srpnu 1914, mnozí si mysleli, že je toto prohlášení jen sektářská ztřeštěnost lidí, kteří se nadobro odtrhli od života a od skutečnosti. Uplynuly dva roky, a jen se podívejte, co se děje. V Anglii je roztržka hotová věc; sociálšovinista Hyndman musel ze strany odejít.

* Viz Sebrané spisy 26, Praha 1986, s. 39—48. *Red.*

V Německu se k roztržce zcela zjevně schyluje. Berlínská, brémská a stuttgartská organizace byly dokonce poctěny vyloučením ze strany... ze strany císařových přisluhovačů, ze strany německých pánů Renaudelů, Sembatů, Thomasů, Guesdů a spol. A ve Francii? Strana těchto pánů prohlašuje, že je nadále zastánkyní „obrany vlasti", zatímco zimmerwaldovci ve své brožuře Zimmerwaldští socialisté a válka[307] prohlašují, že „obrana vlasti" není socialistická. Nedochází tu k roztržce?

Cožpak mohou lidé, kteří po dvou letech téhle obrovské světové krize dávají na nejdůležitější otázku současné taktiky proletariátu diametrálně rozdílné odpovědi, pracovat svědomitě bok po boku v jedné straně?

A podívejte se na Ameriku — zemi, která je ještě navíc neutrální. Nedochází i tam k roztržce? Zatímco na jedné straně Eugen Debs, tento „americký Bebel", v socialistickém tisku prohlašuje, že uznává pouze jeden druh války, a to válku občanskou za vítězství socialismu, a že by se dal raději zastřelit, než aby odhlasoval jediný cent na vojenské výdaje Ameriky (viz Appeal to Reason[112], č. 1032 z 11. září 1915), na druhé straně američtí Renaudelové a Sembatové jsou pro „obranu vlasti" a „připravenost k válce". Američtí Longuetové a Pressemanové se snaží — chudáci! — smířit sociálšovinisty s revolučními internacionalisty.

Dvě internacionály už existují. Jedna je Sembata, Südekuma, Hyndmana, Plechanova a spol. a druhá K. Liebknechta, MacLeana (skotský učitel, kterého anglická buržoazie odsoudila za podporování třídního boje dělníků k nuceným pracím), Höglunda (švédský poslanec, který byl za revoluční agitaci proti válce odsouzen k nuceným pracím; v Zimmerwaldu byl jedním ze zakladatelů „zimmerwaldské levice"), pěti poslanců Státní dumy, odsouzených za agitaci proti válce k doživotnímu vyhnanství na Sibiř, atd. Je to na jedné straně internacionála těch, *kdo pomáhají svým vládám vést imperialistickou válku*, a na druhé straně internacionála těch, *kdo vedou proti této válce revoluční*

boj. A tyto dvě internacionály nedokáže sjednotit ani výřečnost parlamentních žvanilů, ani „diplomacie" socialistických „státníků". Druhá internacionála patří minulosti. Třetí internacionála se už zrodila. A i když ji svatí otcové a papežové II. internacionály dosud neposvětili, ale naopak ji prokleli (viz projevy Vanderveldeho a Stauninga), nebrání jí to, aby nenabývala den ze dne nových sil. Třetí internacionála umožní proletariátu, aby se zbavil oportunistů, a dovede masy k vítězství v sociální revoluci, která dozrává a blíží se.

Než skončím, musím několika slovy odpovědět na Souvarinovu polemiku týkající se jednotlivých osob. Žádá (socialisty žijící ve Švýcarsku), aby zmírnili kritiku namířenou proti osobám, proti Bernsteinovi, Kautskému, Longuetovi atd.... Pokud jde o mne, musím říci, že této žádosti nemohu vyhovět. A především chci Souvarinovi ukázat, že nekritizuji „centristy" jako osoby, ale jejich politiku. Vliv pánů Südekumů, Plechanovů atd. na masy se už nedá zachránit: jejich autorita je už tak otřesená, že je všude musí chránit policie. Ale „centristé" svým propagováním „jednoty" a „obrany vlasti", svým úsilím o dohodu a snahou zastřít slovy ty nejhlubší neshody působí dělnickému hnutí nesmírnou škodu, neboť oddalují definitivní krach morální autority sociálšovinistů, a tím podporují jejich vliv na masy a křísí mrtvolu oportunistické II. internacionály. Všechny tyto důvody mě vedou k tomu, abych boj proti Kautskému a ostatním „centristům" považoval za svou socialistickou povinnost.

Souvarine se společně s jinými „obrací na Guilbeauxe, Lenina a na všechny, kdo mají tu výhodu, že stojí ‚mimo bitvu', výhodu, která jim zpravidla umožňuje správně posuzovat lidi i záležitosti socialismu, ale která možná působí i jisté nesnáze".

To je průhledná narážka. V Zimmerwaldu vyslovil tuto myšlenku bez obalu Ledebour, který nás, „levicové zimmerwaldovce", obvinil, že adresujeme masám revoluční

výzvy z ciziny. Zopakuji občanu Souvarinovi to, co jsem řekl v Zimmerwaldu Ledebourovi. Uplynulo devětadvacet let od chvíle, kdy jsem byl v Rusku zatčen. Po celých těch devětadvacet let jsem neustále adresoval masám revoluční výzvy. Dělal jsem to z vězení, ze Sibiře a později z ciziny. A často jsem objevil v revolučním tisku stejné „narážky" jako v projevech carských prokurátorů, „narážky", jimiž jsem byl obviňován z nepoctivosti, protože se obracím na masy v Rusku s revolučními výzvami, ačkoli žiji v cizině. Od carských prokurátorů takové „narážky" nikoho nepřekvapí. Ale přiznám se, že od Ledeboura jsem čekal jiné argumenty. Ledebour nejspíš zapomněl, že když Marx a Engels psali v roce 1847 svůj slavný Komunistický manifest, také adresovali německým dělníkům revoluční výzvy z ciziny! Často není možné vést revoluční boj, aniž by revolucionáři emigrovali. Francie udělala tuto zkušenost několikrát. A občan Souvarine by udělal lépe, kdyby se neřídil špatným příkladem Ledeboura a... carských prokurátorů.

Souvarine také říká, že Trockého, „kterého pokládáme (francouzská menšina) za jednoho z nejextrémnějších příslušníků krajní levice internacionály, Lenin jednoduše cejchuje jako šovinistu. Je třeba konstatovat, že se tu poněkud přehání."

Ano, samozřejmě „se tu poněkud přehání", ale nepřeháním já, nýbrž Souvarine. Já jsem přece stanovisko Trockého nikdy neocejchoval jako šovinistické. Když jsem mu něco vytýkal, tedy to, že v Rusku příliš často reprezentoval politiku „centrismu". Zde jsou fakta. Od ledna 1912 je SDDSR formálně rozštěpena[113]. Naše strana (seskupená kolem ÚV) obviňuje druhou skupinu, organizační výbor, jejímiž nejznámějšími vůdci jsou Martov a Axelrod, z oportunismu. Trockij patřil k Martovově skupině a vystoupil z ní až v roce 1914. V té době začala válka. Frakce našeho směru v dumě, která se skládala z pěti členů (Muranov, Petrovskij, Šagov, Badajev a Samojlov) byla vypo-

vězena na Sibiř. Naši dělníci v Petrohradě hlasují *proti* účasti ve výborech pro řízení válečného průmyslu (což je pro nás ta nejdůležitější praktická otázka; pro Rusko je stejně důležitá jako ve Francii otázka účasti ve vládě). Naproti tomu nejznámější a nejvlivnější publicisté organizačního výboru — Potresov, Zasuličová, Levickij a další — se vyslovují pro „obranu vlasti" a pro účast ve výborech pro řízení válečného průmyslu. Martov a Axelrod protestují a vyslovují se proti účasti v těchto výborech, ale nerozcházejí se se svou stranou, jejíž jedna frakce začala propagovat šovinismus a s účastí souhlasí. Právě proto jsme Martovovi v Kienthalu vytýkali, že chce reprezentovat organizační výbor jako celek, zatímco ve skutečnosti může reprezentovat jen jednu frakci tohoto směru. Zástupci této strany v dumě (Čcheidze, Skobelev aj.) se rozštěpili. Jedna část těchto poslanců je pro „obranu vlasti", druhá je proti. Všichni jsou pro účast ve výborech pro řízení válečného průmyslu a používají dvojznačnou formulaci o nutnosti „záchrany vlasti", což je vlastně jen jinými slovy vyjádřené Südekumovo a Renaudelovo heslo „obrany vlasti". A nejen to, vůbec neprotestují proti Potresovovu stanovisku (které je ve skutečnosti analogické se stanoviskem Plechanova; Martov proti Potresovovi veřejně protestoval a odmítl spolupracovat s jeho časopisem, protože Potresov vyzval ke spolupráci Plechanova).

A Trockij? Ačkoli se rozešel s Martovovou stranou, nepřestává nám vytýkat, že jsme rozbíječi. Pomalu se obrací doleva, a dokonce vyzývá k rozchodu s vůdci ruských sociálšovinistů, ale neříká nám jednoznačně, zda chce jednotu nebo roztržku, pokud jde o Čcheidzeho frakci. A právě to je jedna z nejdůležitějších otázek. Vždyť bude-li zítra vyhlášen mír, budou u nás pozítří nové volby do dumy. A okamžitě před námi vyvstane otázka, zda jdeme s Čcheidzem, nebo proti němu. Jsme proti tomuto spojenectví. Martov je pro. A Trockij? To se neví. V pěti stech číslech ruského listu Naše slovo, který vychází v Paříži a k jehož redaktorům

Trockij patří, nebylo řečeno rozhodné slovo. A právě proto s Trockým nesouhlasíme.

Ale nejde jen o nás. V Zimmerwaldu se Trockij nechtěl připojit k „zimmerwaldské levici". Trockij se soudružkou H. Rolandovou-Holstovou zastupoval „centrismus". A podívejme se, co píše soudružka Rolandová-Holstová v holandském socialistickém listu De Tribune[114] dnes (č. 159 z 23. srpna 1916): „Ti, kdo chtějí jako Trockij a jeho skupina vést revoluční boj proti imperialismu, musí překonat následky emigrantských neshod, které mají většinou dost osobní charakter a rozbíjejí jednotu krajní levice, a musí se připojit k leninovcům. ‚Revoluční centrismus' není možný."

Omlouvám se, že jsem tolik mluvil o našich vztazích k Trockému a k Martovovi, ale francouzský socialistický tisk o tom dost často píše a informace, které dává čtenářům, jsou často velmi nepřesné. Francouzští soudruzi musí být lépe seznámeni s fakty, která se týkají sociálně demokratického hnutí v Rusku.

Lenin

Napsáno ve druhé polovině prosince 1916
Poprvé otištěno zkráceně 27. ledna 1918 v listu La Vérité, č. 48
Rusky poprvé otištěno v plném znění roku 1929 v časopisu Proletarskaja revoljucija, č. 7

Přeloženo z francouzštiny podle kartáčového obtahu listu

KONCEPT TEZÍ PROVOLÁNÍ K MEZINÁRODNÍ SOCIALISTICKÉ KOMISI A KE VŠEM SOCIALISTICKÝM STRANÁM[115]

1. S obratem světové politiky od imperialistické války k otevřeným akcím řady buržoazních vlád ve prospěch imperialistického míru dochází teď k obratu ve vývoji světového socialismu.

2. První obrat vyvolává záplavu pacifistických, působivých a sentimentálních frází, slibování a ujišťování, jimiž se imperialistická buržoazie a imperialistické vlády snaží obalamutit národy a „pokojně" je přimět, aby poslušně doplácely na loupeživou válku, snaží se pokojně odzbrojit milióny proletářů a polovičatými ústupky zastřít chystané úmluvy o rozdělení kolonií a o finančním (popřípadě i politickém) zotročení slabých národů, úmluvy, které tvoří obsah přibližujícího se imperialistického míru a přímo navazují na dosavadní tajné lupičské smlouvy, uzavřené především za války mezi *všemi* mocnostmi *obou* válčících imperialistických koalic.

3.* Druhý obrat spočívá v tom, že sociálšovinisté, kteří zradili socialismus a přiklonili se k buržoaznímu nacionalismu nebo imperialismu, „se smiřují" jako směr s *pravým křídlem zimmerwaldovců*, reprezentovaným v Německu Kautským a spol., v Itálii Turatim a spol., ve Francii Longuetem, Pressemanem, Merrheimem atd. Tyto dva směry se sjednocují na základě prázdných, nic neříkajících a k ničemu nezavazujících pacifistických frází, jimiž ve skutečnosti *zastírají* imperialistickou politiku a imperialistický

* Spojit s bodem 4.

mír a *přikrášlují* je, místo aby je odhalovaly, a tím dělají rozhodný krok k tomu, aby nehorázně klamaly dělníky a aby v dělnickém hnutí upevnily nadvládu buržoazní dělnické politiky, zastírané socialistickými frázemi, politiky těch vůdců a těch privilegovaných vrstev dělnické třídy, které pomáhaly vládám a buržoazii vést loupeživou imperialistickou válku a nazývaly to „obranou vlasti".

4. Sociálpacifistická politika neboli politika sociálpacifistických frází, která teď v socialistických stranách hlavních evropských zemí převládla (viz uveřejnění pěti pacifistických článků Kautského v německém sociálně demokratickém tisku a současné prohlášení vůdců sociálimperialismu v saskokamenickém listu Volksstimme o tom, že jsou ochotni smířit se a sjednotit s kautskisty na základě pacifistických frází; pacifistický manifest německé kautskistické opozice ze 7. 1. 1917[182]; společné hlasování longuetovců a Renaudela a spol. na sjezdu Socialistické strany ve Francii; hlasování Jouhauxe a Merrheima a rovněž Broutchouxe na sjezdu Confédération Générale du Travail* *pro* rezoluce sestavené z pacifistických frází k oklamání lidu [293, 294]; stejně pacifistický projev Turatiho ze 17. 12. 1916[273] a to, že celá Italská socialistická strana obhajuje jeho stanovisko) — tato politika znamená za *všech možných* podmínek chystaného míru mezi nynějšími, tj. *buržoaznímí* vládami *obou* imperialistických koalic přeměnu socialistických a syndikalistických (Jouhaux a Merrheim) organizací v *nástroj* vládních intrik a tajné imperialistické diplomacie.

5. Eventuální podmínky míru, který teď připravují buržoazní vlády obou imperialistických koalic, jsou faktícky určovány *změnami* v poměru *sil*, k nimž došlo a může dojít v důsledku války. Jsou to v hlavních rysech tyto změny: (a) německá imperialistická koalice byla dosud mnohem silnější než její soupeř a země, které obsadila německá voj-

* Všeobecná konfederace práce. *Red.*

ska a vojska jejich spojenců, jsou její *zárukou* pro nové imperialistické dělení světa (kolonií, slabých zemí, sfér vlivu finančního kapitálu atd.), které bude mírem zakotveno jen formálně; (b) anglická imperialistická koalice doufá, že se její vojenská situace na jaře zlepší; avšak (c) vyčerpání způsobené válkou, a *hlavně* okolnost, že pro finanční oligarchii je obtížné oloupit národy *ještě* víc, než to dokázala pomocí neslýchaných „válečných zisků", vyvolává spolu se strachem z proletářské revoluce u jistých buržoazních kruhů snahu co nejrychleji ukončit válku úmluvou mezi oběma skupinami imperialistických lupičů; (d) ve světové politice je patrný obrat od anglo-ruské koalice proti Německu k německo-ruské (stejně imperialistické) koalici proti Anglii, ke koalici založené na tom, že carismus není s to dobýt Cařihrad, který mu byl tajnými smlouvami s Francií, Anglií, Itálií a dalšími státy přislíben, a snaží se vynahradit si ztráty rozdělením Haliče, Arménie a možná i Rumunska atd. a rovněž spojenectvím s Německem proti Anglii, aby mohl drancovat Asii; (e) další velký obrat ve světové politice spočívá v tom, že se na účet Evropy nesmírně obohatil finanční kapitál Spojených států amerických, který v poslední době neslýchaně zbrojí (stejně jako imperialismus japonský, i když je mnohem slabší) a velmi rád by odvrátil pozornost „svých" dělníků od tohoto zbrojení lacinými pacifistickými frázemi *o... Evropě!*

6. Buržoazie, která se bojí proletářské revoluce, je nucena dělat všechno možné, aby tuto objektivní politickou situaci, tuto imperialistickou skutečnost zastřela a přikrášlila, aby od ní odvrátila pozornost dělníků a aby je obalamutila; nejlepším prostředkem k tomu jsou k ničemu nezavazující pokrytecké fráze, běžné pro skrznaskrz prolhanou diplomacii, fráze o „demokratickém" míru, o svobodě malých národů „vůbec", o „omezení zbrojení" atd. Toto obalamucení národů si imperialistická buržoazie usnadňuje tím, že když mluví například o „míru bez anexí", má *každá* buržoazie na zřeteli anexe svého *soupeře* a o anexích,

které *už sama* uskutečnila, „skromně mlčí". Němci „zapomínají", že *fakticky* anektovali nejen Cařihrad, Bělehrad, Bukurešť a Brusel, ale i Alsasko-Lotrinsko, část Šlesvicka, pruské Polsko atd. Carismus a jeho přisluhovači, imperialističtí buržoové v Rusku (mezi nimi i Plechanov a Potresov a spol., tj. většina strany organizačního výboru v Rusku), „zapomínají", že Rusko anektovalo nejen Erzerum* a část Haliče, ale i Finsko, Ukrajinu atd. Francouzští buržoové „zapomínají", že společně s Angličany uchvátili německé kolonie. Italští buržoové „zapomínají", že olupují Tripolsko, Dalmácii, Albánii atd., až donekonečna.

7. Za takové objektivní situace je zřejmým a bezpodmínečným úkolem každé čestné socialistické, každé poctivé proletářské politiky (nemluvě o uvědomělé marxistické politice) zejména a především důsledně, soustavně, odvážně a nesmlouvavě *odhalovat pacifistické a demokratické pokrytectví své vlády a své buržoazie.* Jinak jsou všechny řeči o socialismu, syndikalismu a internacionalismu jen a jen klamáním lidu, protože odhalovat anexe svých imperialistických soupeřů (je jedno, zda jsou přímo jmenováni, nebo jen mlčky naznačováni pomocí frází proti anexím „vůbec" a podobných „diplomatických" způsobů zastírání vlastních myšlenek) — právě to je zájem a kšeft *všech* prodejných novinářů a všech imperialistů, kteří se za socialisty vydávají, jako to dělá Scheidemann a spol., Sembat a spol., Plechanov a spol. a další.

8. Turati a spol., Kautsky a spol., Longuet a Merrheim a spol., kteří reprezentují jeden celý směr mezinárodního socialismu, tuto svou bezprostřední povinnost vůbec nepochopili, a ať jsou jejich úmysly sebeušlechtilejší, *fakticky, objektivně* jen pomáhají každý „své" imperialistické buržoazii *balamutit* národy a *přikrášlovat* její imperialistické cíle. Tito sociálpacifisté, tj. socialisté slovy a šiřitelé buržoazně

* — turecky Erzurum, od starověku strategicky významné město na Arménské vysočině. *Čes. red.*

pacifistického pokrytectví skutky, hrají dnes naprosto stejnou úlohu jako křesťanští kněží, kteří po staletí přikrášlovali frázemi o lásce k bližnímu a o Kristových přikázáních politiku utlačovatelských tříd — otrokářů, feudálů a kapitalistů — a *smiřovali* utlačované třídy s jejich nadvládou.

9. Politika, která nechce dělníky podvádět, ale otvírat jim oči, musí být takováto:

(a) Socialista každé země musí právě teď, kdy je otázka míru aktuální, energičtěji než jindy usvědčovat *svou* vládu a *svou* buržoazii, odhalovat tajné smlouvy, které *ony* uzavřely a uzavírají se *svými* imperialistickými spojenci o dělení kolonií, o rozdělení sfér vlivu, o společných finančních operacích v jiných zemích, o skupování akcií, o monopolech, koncesích apod.

V tom a *jedině* v tom totiž spočívá reálný, skutečný, a ne vylhaný *základ*, podstata připravovaného imperialistického míru; všechno ostatní je klamáním lidu. Pro demokratický mír, mír bez anexí atd., není ten, kdo se zapřísahá, dušuje a omílá tato slova, ale ten, kdo *v praxi* odhaluje *právě svou* buržoazii, která svými *skutky* porušuje hlavní zásady opravdového socialismu a opravdové demokracie.

Každý poslanec, redaktor, tajemník dělnického odborového svazu, novinář či veřejný činitel *má* přece *vždycky možnost* shromáždit materiál, který vláda a finanční magnáti tají a který obsahuje *pravdu* o reálných základech imperialistických machinací, a jestliže socialisté tuto povinnost *neplní*, *zrazují* socialismus. Není pochyby, že právě dnes *žádná* vláda nedovolí, aby se svobodně uveřejňovaly materiály odhalující její skutečnou politiku, její smlouvy, její finanční machinace atd. To však není důvod, abychom se takového usvědčování zříkali. Je to důvod k tomu, abychom se přestali otrocky podřizovat cenzuře a přešli k svobodnému, tj. necenzurovanému, tj. ilegálnímu vydávání publikací.

Socialista *jiné* země nemůže totiž usvědčovat vládu a buržoazii státu, který vede válku proti „jeho" národu,

a to nejen proto, že nezná jazyk, dějiny, národní zvláštnosti aj., ale i proto, že *takové* odhalování je *imperialistická* intrika, a ne *internacionalistická* povinnost.

Internacionalista není ten, kdo se zapřísahá a dušuje, že je internacionalista, ale jen ten, kdo skutečně internacionalisticky bojuje proti *své* vlastní buržoazii, proti *svým* vlastním sociálšovinistům a proti *svým* vlastním kautskistům.

(b) Socialista každé země musí dnes ve své agitaci zdůrazňovat především to, že se absolutně nesmí věřit nejen žádné politické frázi *své* vlastní vlády, ale ani žádné politické frázi *svých* vlastních sociálšovinistů, kteří *de facto* této vládě slouží.

(c) Socialista každé země musí především masám vysvětlovat tu nepopiratelnou pravdu, že skutečně trvalý, skutečně demokratický mír (bez anexí atd.) může být dnes uzavřen *jen* pod podmínkou, že ho budou uzavírat *nikoli* nynější vlády ani vůbec *žádné buržoazní* vlády, nýbrž vlády *proletářské*, až svrhnou nadvládu buržoazie a začnou ji vyvlastňovat.

Válka zvlášť názorně a přímo v praxi dokázala pravdu, omílanou před válkou všemi socialistickými vůdci, kteří teď přešli k buržoazii, že totiž soudobá kapitalistická společnost, zejména* ve vyspělých zemích, již úplně dozrála pro přechod k socialismu. Jestliže například Německo, aby vybičovalo síly lidu k loupeživé válce, muselo řídit celý hospodářský život šestašedesátimiliónového národa *z jedné ústřední instituce* v zájmu jednoho sta či dvou set finančních magnátů nebo drobných šlechticů, monarchie a spol., pak v zájmu devíti desetin obyvatelstva mohou *tuto věc* určitě udělat nemajetné masy, povedou-li jejich boj uvědomělí dělníci, vymaňující se z vlivu sociálimperialistů a sociálpacifistů.

Veškerá agitace pro socialismus se musí z abstraktní

* V rukopisu je nad slovem „zejména" napsáno „alespoň". *Red.*

a všeobecné agitace změnit v konkrétní a bezprostředně praktickou: Jestliže vyvlastňujete banky, opírejte se o masy a v jejich zájmu udělejte *totéž*, co dělá WUMBA* v Německu!

(d) Socialista každé země musí masám vysvětlovat tu nepopiratelnou pravdu, že kdyby se slova o „demokratickém míru" brala vážně, upřímně a poctivě a neužívala se jako lživé *křesťanské* fráze k zastírání *imperialistického* míru, mohli by dělníci tento mír opravdu uskutečnit opravdu *hned jen* jedním způsobem, totiž *tím, že by obrátili zbraně proti své vládě* (tj. že by se řídili radou Karla Liebknechta, který za to byl odsouzen do káznice a který řekl jinými slovy totéž, co nazvala naše strana ve svém manifestu z 1. 11. 1914[33] přeměnou imperialistické války v občanskou válku proletariátu proti buržoazii, za socialismus**).

Když se v basilejském manifestu z 24. 11. 1912[251], který podepsaly *všechny* socialistické strany a který měl na zřeteli *právě tu válku*, která pak vypukla, vyhrožovalo vládám právě v souvislosti s blížící se válkou „*proletářskou revolucí*" a když se poukazovalo na Pařížskou komunu, byla to pravda, kterou dnes zrádci socialismu zbaběle odvolávají. Jestliže v roce 1871 dokázali pařížští dělníci využít skvělé zbraně, které jim dal pro své císařské cíle do rukou Napoleon III., k hrdinskému pokusu, oslavovanému socialisty na celém světě, k pokusu svrhnout buržoazii a dobýt moc k uskutečnění socialismu, pak dnes, kdy má mnohem větší počet lépe organizovaných a uvědomělejších dělníků několika zemí v rukou mnohem lepší zbraně a kdy se masy v důsledku války stávají den ze dne uvědomělejší a revolučnější, by přece byl takový pokus tisíckrát reálnější a uskutečnitelnější a měl by naději na úspěch. Hlavní překážkou pro zahájení soustavné propagandy a agitace v tomto duchu ve všech zemích není dnes vůbec „únava mas", na niž se Scheide-

* Waffen und Munitionbeschaffungsamt — Úřad pro zásobování zbraněmi a municí. *Red.*

** Viz Sebrané spisy 26, Praha 1986, s. 39–48. *Red.*

mannové plus Kautsky atd. lživě odvolávají — „masy" se ještě střílením neunavily a budou střílet i na jaře ještě víc, pokud se jejich třídní nepřátelé nedohodnou o rozdělení Turecka, Rumunska, Arménie, Afriky aj. — hlavní překážkou je to, že část uvědomělých dělníků *důvěřuje* sociálimperialistům a sociálpacifistům, a podlomit důvěru k těmto směrům, k těmto *myšlenkám* a formám *politiky* se musí stát hlavním úkolem dne.

Jak dalece je tento pokus z hlediska *smýšlení* nejširších mas proveditelný, to se může *prokázat* jen tehdy, když se všude začne co nejrozhodněji a co nejenergičtěji s touto agitací a propagandou a když se budou naprosto upřímně a bezvýhradně podporovat všechny revoluční projevy vzrůstajícího pobouření mas, stávky a demonstrace, které nutí představitele buržoazie v Rusku, aby otevřeně přiznávali, že se blíží revoluce, a které přinutily Helfftericha, aby v Říšském sněmu řekl, že „je lepší držet levicové sociální demokraty ve vězení, než vidět na Postupimském náměstí mrtvoly,"[80] tj. aby přiznal, že agitace levicových sil *nachází* v masách odezvu.

Socialisté musí masám *v každém* případě jasně ukazovat tuto alternativu: buď se dál navzájem vyvražďovat pro zisky kapitalistů a snášet drahotu, hlad a jařmo miliardových dluhů i komedii imperialistického *příměří*, zastíraného demokratickými a reformátorskými sliby, nebo povstat proti buržoazii.

Revoluční strana, která vládám veřejně před celým světem vyhrožovala „proletářskou revolucí" v případě, že vypukne právě *taková* válka, jaká vypukla, taková strana se morálně ruinuje, jestliže dělníkům a masám neradí, aby zaměřili všechny myšlenky a všechno úsilí na povstání, když jsou masy skvěle vyzbrojené a výborně vojensky vycvičené a když jsou sužovány vědomím, že imperialistické krveprolévání, které dosud podporují, je nesmyslné a zločinné.

(e) Za základ své činnosti si musí socialisté vytknout

boj proti reformismu, který vždycky rozvracel revoluční dělnické hnutí buržoaznímí idejemi a který teď nabyl poněkud zvláštní podoby. „Opírá" se totiž o reformy, které po válce buržoazie bude muset provést! Dívá se na věc tak, jako bychom tím, že hlásáme, propagujeme a připravujeme socialistickou revoluci proletariátu, „pouštěli ze zřetele" „praktickou stránku" a „ztráceli" vyhlídky na reformy.

Takovéhle chápání problému, běžné jak pro sociálšovinisty, tak pro stoupence Kautského, který byl schopen nazvat pouliční demonstrace „avanturismem"[210], je v zásadě nevědecké, nesprávné, a pokud jde o lži, v tom si tito pánové nezadají s buržoazií.

Během války pokročil světový kapitalismus nejen ke koncentraci vůbec, ale i k přechodu od monopolů vůbec ke *státnímu kapitalismu* v ještě větším rozsahu než dříve. Hospodářské reformy jsou v tomto směru nevyhnutelné.

V oblasti politiky imperialistická válka dokázala, že právě z hlediska imperialistů je *někdy* mnohem výhodnější mít za spojence malý, politicky samostatný a finančně závislý národ než riskovat, že za války dojde k „incidentům" vyvolaným Iry či Čechy (tj. k povstáním nebo k přeběhnutí celých pluků k nepříteli). Je proto docela možné, že imperialismus bude zároveň s politikou bezprostředního zotročování malých národů, od níž nikdy nedokáže úplně upustit, provádět v jednotlivých případech politiku „dobrovolného" (tj. dosaženého pouze finančním zotročením) spojenectví s novými malými národními státy nebo okleštěnými státy, jako je Polsko.

Z toho naprosto nevyplývá, že sociální demokraté mohou pro takové „reformy" imperialistů „hlasovat" nebo se k nim připojovat, aniž by zrazovali svou věc.

Jenom buržoazní reformisté, na jejichž stanovisko v *podstatě* přešli Kautsky, Turati a Merrheim, se dívají na věc takto: *buď* se zříci revoluce — a budou reformy, *nebo* žádné reformy.

Veškeré zkušenosti ze světových dějin, jakož i zkušenosti

z revoluce roku 1905 v Rusku ukazují opak: *buď* revoluční třídní boj, jehož vedlejším produktem jsou *vždycky* reformy (pokud nemá revoluce naprostý úspěch), *nebo* žádné reformy.

Vždyť *jedinou skutečnou* silou, která si vynucuje přeměny, je pouze revoluční energie mas, a to ne taková, která zůstává jen na papíře, jako to bylo v případě II. internacionály, ale taková, která vede k všestranné revoluční propagandě a agitaci a k organizování mas samotnými stranami, které jdou v čele revoluce, a ne v jejích zadních řadách.

Jen tehdy, bude-li sociální demokracie veřejně proklamovat revoluci a vylučovat z dělnických stran všechny její odpůrce nebo ty, kdo se k ní stavějí „skepticky", jen tehdy, *bude-li veškerou* stranickou práci revolucionizovat, může v takových „*kritických*" obdobích světových dějin jako nyní zaručit masám buď naprostý úspěch jejich věci, pokud budou revoluci podporovat velmi široké masy, nebo reformy, tj. ústupky buržoazie, pokud nebude mít revoluce naprostý úspěch.

Jinak, bude-li se provádět politika Scheidemannů a Kautských, není *žádná* záruka, že reformy nebudou zmařeny nebo že nebudou omezeny takovými reakčními policejními opatřeními, která proletariátu *znemožní*, aby se o ně ve svém dalším boji za revoluci opíral.

(f) Socialisté musí opravdu začít realizovat heslo Karla Liebknechta. Sympatie *mas* k tomuto jménu jsou mimo jiné *zárukou*, že revoluční práce bude možná a nadějná. Vztah Scheidemanna a spol. a Kautského a spol. k tomuto jménu je vzorem pokrytectví, které *slovy* „Liebknechty všech zemí" uctívá, a *skutky* proti Liebknechtově taktice bojuje.

Liebknecht se rozešel nejen se Scheidemanny (Renaudely, Plechanovy a Bissolatii), ale i se *směrem* Kautského (Longueta, Axelroda a Turatiho).

Už ve svém dopisu Parteivorstandu* z *2. října 1914* Liebknecht prohlásil:

* — představenstvu strany. *Red.*

„Ich habe erklärt, dass die deutsche Partei, nach meiner innersten Überzeugung, von der Haut bis zum Mark ***regeneriert*** werden muss, wenn sie das Recht nicht verwirken will, sich sozialdemokratisch zu nennen, wenn sie sich die jetzt gründlich verscherzte Achtung der Welt wiedererwerben will" (Klassenkampf gegen den Krieg! Material zum „Fall Liebknecht". Seite 22[224]). (Geheim gedruckt in Deutschland: „Als Manuskript gedruckt!")*.

Toto Liebknechtovo heslo musí přijmout všechny strany, a bylo by samozřejmě směšné myslet si, že je možné toto heslo splnit, nebudou-li ze strany vyloučeni Scheidemannové, Legienové, Renaudelové, Sembatové, Plechanovové, Vanderveldové a spol. nebo neskoncuje-li se s politikou ústupků směru Kautského, Turatiho, Longueta a Merrheima.

10. Proto navrhujeme, aby byla svolána konference zimmerwaldovců, a předkládáme této konferenci tyto návrhy:

(1) Rozhodně a bezpodmínečně zavrhnout jako buržoazní reformismus (na základě výše uvedených tezí) socialistický pacifismus určitého zaměření: Longueta-Merrheima, Kautského, Turatiho atd., který byl už zásadně zavržen v Kienthalu a který musí být zavržen i jako konkrétní obhajoba, kterou mu poskytují jmenovaní představitelé *směrů*.

(2) Stejně rozhodně se rozejít se sociálšovinismem i po stránce organizační.

(3) Vyložit dělnické třídě její bezprostřední a neodkladné revoluční úkoly vyplývající z toho, že následkem války

* „Prohlásil jsem, že nechce-li německá strana pozbýt práva nazývat se sociálně demokratická a chce-li si před světem napravit svou dnes důkladně pošramocenou pověst, musí se podle mého nejhlubšího přesvědčení od hlavy k patě ***„obrodit"*** (Třídní boj proti válce! Materiál k „Liebknechtovu případu". Strana 22). (Vydáno tajně v Německu: „Vydáno podle rukopisu!"). *Red.*

a lživosti honosných pacifistických frází buržoazie došla masám trpělivost.

(4) Veřejně konstatovat a odsoudit to, že se politika Italské socialistické strany, která se dala cestou pacifismu, dostala do naprostého rozporu s celým duchem a se všemi usneseními konferencí v Zimmerwaldu a Kienthalu, stejně jako politika Švýcarské sociálně demokratické strany, která 4. 11. 1916[286] odhlasovala v Curychu přípustnost nepřímých daní, která po dohodě „centristy" R. Grimma se sociálpatrioty Greulichem, G. Müllerem a spol. odložila 7. 1. 1917 na neurčito mimořádný sjezd strany, stanovený na 11. 2. 1917[271], který měl projednat otázku války, a tato strana teď mlčky trpí zcela zřejmé ultimátum sociálpatriotických vůdců, otevřeně vyhrožujících, že se vzdají mandátů, jestliže strana odmítne obranu vlasti.

Smutné zkušenosti II. internacionály dost jasně ukázaly, jak hluboce škodlivá je taková praxe, kdy „všeobecná", všeobecnými frázemi formulovaná revoluční usnesení provází *ve skutečnosti* reformistická praxe, kdy je proklamování internacionalismu provázeno odmítáním skutečně internacionalistického *společného* projednávání zásadních otázek taktiky každé jednotlivé strany, která je součástí mezinárodního sdružení.

Naše strana považovala už před zimmerwaldskou konferencí a i po ní za svou povinnost seznámit soudruhy s tím, že absolutně odsuzujeme pacifismus a abstraktní hlásání míru jako podvod příznačný pro buržoazii (rezoluce naší strany[231], rozdaná v Zimmerwaldu v německém znění jako součást brožury Socialismus a válka a ve francouzském znění[295] v letáku s překladem rezolucí*). *Zimmerwaldská levice*, na jejímž vytvoření jsme se podíleli, se tehdy v Zimmerwaldu zorganizovala jako zvláštní skupina právě proto, abychom ukázali, že podporujeme zimmerwaldské sdružení, *pokud* bojuje proti sociálšovinismu.

* Viz Sebrané spisy 26, Praha 1986, s. 184—190. *Red.*

Jsme hluboce přesvědčeni, že právě teď vyšlo definitivně najevo, že se zimmerwaldská většina neboli zimmerwaldská pravice *úplně* zřekla boje proti sociálšovinismu, vydává mu všechny pozice a sjednocuje se s ním na platformě prázdných pacifistických frází. Proto považujeme za svou povinnost otevřeně prohlásit, že podporování iluzí o jednotě Zimmerwaldu a o jeho boji za III. internacionálu za těchto podmínek dělnickému hnutí nesmírně škodí. „Nevyhrožujeme", ani nedáváme „ultimátum", ale otevřeně oznamujeme své rozhodnutí, že pokud se tato situace nezmění, přestaneme být členy zimmerwaldského sdružení.

Napsáno před 25. prosincem 1916 (7. lednem 1917)
Poprvé otištěno roku 1931 v publikaci Leninskij sbornik XVII

Podle rukopisu

OTEVŘENÝ DOPIS CHARLESU NAINOVI, ČLENOVI MEZINÁRODNÍ SOCIALISTICKÉ KOMISE V BERNU

Vážený soudruhu! Projev člena Národní rady, pana Roberta Grimma, v němž se na zasedání vedení strany 7. ledna t. r.[271] spolu se všemi sociálnacionalisty a do značné míry v jejich čele vyslovil *pro* rezoluci o odložení sjezdu strany, byl poslední kapkou, kterou přetekla číše trpělivosti, a úplně pana národního radu R. Grimma demaskuje.

Předseda mezinárodní socialistické komise, zvolené v Zimmerwaldu, předseda zimmerwaldské a kientalské konference a na celém světě „nejuznávanější" představitel celého zimmerwaldského sdružení vystupuje společně se sociálpatrioty a v jejich čele jako přímý zrádce Zimmerwaldu a chce zmařit svým návrhem sjezd strany, jehož svolání bylo už dávno stanoveno speciálně proto, aby vyřešil — v nejsvobodnější a vzhledem k poloze a době mezinárodně nejvlivnější evropské zemi — otázku obrany vlasti v imperialistické válce!!

Můžeme mlčet? Můžeme klidně strpět tento fakt, který by celé zimmerwaldské hnutí nadobro zostudil, nadobro zesměšnil, kdybychom panu národnímu radovi R. Grimmovi nestrhli masku?

Nepočítáme-li italskou stranu, jež má vzhledem k válečnému stavu mnohem těžší podmínky, je švýcarská socialistická strana jediná evropská socialistická strana, která se otevřeně a oficiálně, na legálním sjezdu a bez zásahu válečné cenzury a vojenských úřadů připojila k Zimmerwaldu, podporovala ho, vyslala do mezinárodní socialistické komise dva členy a vystupovala před veřejností jako hlavní

představitelka zimmerwaldského hnutí. A v této švýcarské socialistické straně, která se na svém sjezdu v Curychu ve dnech 4.—5. 11. 1916[286] — po průtazích způsobených mimo jiné bojem proti zjevným sociálpatriotům, kteří se teprve na podzim 1916 od strany odštěpili a založili vlastní Grütli-Verein* — definitivně usnesla, že svolá v únoru 1917 do Bernu mimořádný sjezd strany, který projedná otázku války a otázku obrany vlasti, v této straně se našli lidé, kteří se rozhodli, že tento sjezd překazí, že ho zmaří, že nedovolí, aby *sami* dělníci, a ještě k tomu právě za války, projednali a vyřešili otázku postoje k militarismu a k obraně vlasti.

A v čele těchto lidí, jejichž politika uráží celé zimmerwaldské hnutí, byl předseda mezinárodní socialistické komise!

Není to snad naprostá zrada Zimmerwaldu? Není to *pošlapání* všech zimmerwaldských usnesení?

Stačí se jen podívat na některé z důvodů, jimiž se oficiálně vysvětluje odložení sjezdu, a pochopíme celý význam tohoto opatření.

„Dělníci" prý ještě „nejsou připraveni" tuto otázku řešit!

Ve všech manifestech a ve všech rezolucích Zimmerwaldu a Kienthalu se nesčíslněkrát mluví o tom, že v imperialistické válce, ve válce mezi dvěma imperialistickými koalicemi, ve válce za uchvácení kolonií a zotročení slabých národů je obrana vlasti zradou socialismu bez ohledu na to, zda jde o „velmoci", nebo o malé národy, které si dočasně zachovaly neutralitu. Tato myšlenka se opakuje v mnoha obměnách ve všech oficiálních zimmerwaldských a kienthalských dokumentech. Všechen švýcarský socialistický tisk a zejména list Berner Tagwacht, který rediguje pan národní rada R. Grimm, přemílal tuto myšlenku ve stovkách článků a noticek. V projevech sympatií ke K. Liebknechtovi,

* — spolek Grütli. *Red.*

Höglundovi, MacLeanovi atd. se mockrát zdůrazňovalo, že všichni zimmerwaldovci jsou přesvědčeni o tom, že tito lidé *správně* pochopili situaci a zájmy *mas*, že s *nimi* sympatizují právě *masy*, tj. většina utlačovaných a vykořisťovaných, a že proletáři — všude, jak ve „velkém" válčícím Německu, tak v malém neutrálním Švédsku — chápou svým třídním instinktem fakt, že obrana vlasti v imperialistické válce je *zrada socialismu*.

A předseda mezinárodní socialistické komise teď za nadšeného souhlasu a vřelé podpory všech *nesporných* představitelů sociálpatriotismu ve švýcarské socialistické straně, H. Greulicha, P. Pflügera, Hubera, Manze-Schäppiho atd. apod., přichází s pokryteckým a lživým argumentem, že prý se sjezd strany odkládá proto, že „dělníci nejsou připraveni".

To je odporné, do nebe volající pokrytectví a lež. Každý ví, a list *Grütlianer*[116] tuto trpkou pravdu otevřeně otiskuje, že se sjezd odkládá proto, že se uvedení sociálpatrioti *bojí* dělníků, *bojí se*, že dělníci schválí usnesení proti obraně vlasti, a *vyhrožují*, že se vzdají svých mandátů v Národní radě, projde-li usnesení o odmítnutí obrany vlasti. Sociálpatriotičtí „vůdci" švýcarské socialistické strany, kteří jsou ještě dnes, dva a půl roku po vypuknutí války, pro „obranu vlasti", tj. pro *obranu* imperialistické buržoazie té či oné koalice, tito vůdci se rozhodli, že *sjezd zmaří*, že potlačí vůli švýcarských socialistických dělníků, že jim nedovolí, aby za války projednali a řekli své stanovisko k válce a k „obraně vlasti", tj. k přisluhovačům imperialistické buržoazie.

To je ta pravá příčina, kterou všichni dobře znají, proč byl sjezd odložen, a v tom předseda mezinárodní socialistické komise zradil Zimmerwald, neboť přešel k sociálpatriotům ve švýcarské socialistické straně a postavil se *proti* uvědomělým švýcarským dělníkům!

V tom je trpká pravda, kterou už otevřeně vyslovil sociálpatriotický list Grütlianer, který je mimochodem

vždycky nejlépe informován o tom, co zamýšlejí *grütliovští* vůdci Greulich, Pflüger, Huber, Manz-Schäppi a spol. *uvnitř* socialistické strany, a který mimochodem tři dny před zasedáním 7. 1. 1917[149] napsal:*

Jiný „oficiální" důvod pro odložení sjezdu je tento: komise, která byla v prosinci nebo snad už v listopadu 1916 zvolena speciálně proto, aby vypracovala rezoluce o otázce války, „nedospěla k jednomyslnému názoru"!!

Jako by Grimm a spol. předtím nevěděli, že jednomyslný názor na tuto otázku je ve švýcarské socialistické straně *nemyslitelný*, pokud v ní zůstávají a pokud nepřejdou do sociálpatriotické strany Grütli takoví „vůdci", jako Greulich, Pflüger, G. Müller, Huber, Manz-Schäppi, Otto Lang a další, kteří se *naprosto* ztotožňují se sociálpatriotickým stanoviskem spolku Grütli a svou příslušností k *socialistické* straně jen *klamou* socialistické dělníky!

Jako by v létě 1916 Grimm a spol. jasně neviděli, že na otázku obrany vlasti neexistuje a nemůže existovat jednomyslný názor, protože v létě 1916 vyšly *sociálpatriotické* teze Pflügera[274], G. Müllera a dalších a Grimm se samozřejmě *musel* v *Nationalratu nesčetněkrát přesvědčit* o tom, že Greulich a spol., ne-li většina členů sociálně demokratické frakce v Nationalratu má sociálpatriotické názory!

Grimm a spol. chtějí švýcarské socialistické dělníky klamat. Proto když jmenovali komisi, *neuveřejnili* jména jejích členů. List Grütlianer však řekl *pravdu*, neboť tato jména uveřejnil a poznamenal jako samozřejmost to, co je všeobecně známé, že totiž *taková* komise nemůže dospět k jednomyslnému názoru!

Aby dělníky oklamali, *zatajili* jim Grimm a spol. pravdu a *neschválili* usnesení, aby byly rezoluce komise *okamžitě* uveřejněny. Rezoluce jsou však už dávno hotové *a dokonce tajně vytištěné!!*

Jak se dalo očekávat, čteme na rezoluci[135], která *uznává*

* Zde je v rukopisu vynecháno místo pro citát. *Red.*

„obranu vlasti", tj. ospravedlňuje *zradu socialismu* za války, jejíž imperialistický charakter byl už tisíckrát odhalen, podpisy Hubera, Pflügera, Klötiho a G. Müllera. A na rezoluci[137], která „obranu vlasti" *odmítá*, jsou podpisy Nobse, Affoltera, Schmida, Naina a Grabera.

A podívejte se, jak nestoudně a nesvědomitě si Grimm a sociálpatrioti zahrávají se socialistickými dělníky:

Rozhlašují, že dělníci nejsou připraveni, a rozhlašují to právě ve chvíli, kdy *sami* tito vůdci *tají* před dělníky *už hotové rezoluce*, které dělníkům jasně ukazují dva ideové okruhy, *dvojí* nesmiřitelnou politiku: politiku sociálpatriotickou a politiku zimmerwaldskou!!

Grimm a sociálpatrioti dělníky nesvědomitě klamou, neboť právě oni se rozhodli zmařit sjezd, neuveřejnit rezoluce a znemožnit dělníkům, aby obojí politiku otevřeně zvážili a projednali, a právě oni rozhlašují, že dělníci „nejsou připraveni"!

Další „oficiální" argumenty pro odložení sjezdu jsou tyto: je třeba bojovat proti drahotě, je třeba organizovat volební kampaň atd.

Tyto argumenty dělníky prostě urážejí. Kdo by nevěděl, že my, sociální demokraté, *nejsme* proti boji za reformy, ale že na rozdíl od sociálpatriotů, na rozdíl od oportunistů a reformistů se na boj za reformy *neomezujeme*, nýbrž že ho *podřizujeme* boji za revoluci? Kdo by nevěděl, že v manifestech Zimmerwaldu a Kienthalu byla právě nejednou vysvětlována tato politika? Nejsme proti volbám a reformám zmírňujícím drahotu, klademe však *hlavní důraz* na to, aby se masám otevřeně řekla *pravda*, že totiž drahotu *není možné* překonat jinak než vyvlastněním bank a velkých podniků, tj. uskutečněním sociální revoluce.

K čemu vyzývá proletariát *každý* manifest zimmerwaldského sdružení *reagující* na válku a *související* s ní?

K masovému revolučnímu boji, k tomu, aby obrátil zbraně proti nepříteli ve vlastní zemi (viz poslední provolání Internationale Sozialistische Kommission, nazvané

An die Arbeiterklasse*, z konce prosince 1916[133, 134]), tj. aby obrátil zbraně proti *své* buržoazii a *své* vládě.

Není z toho každému trochu myslícímu člověku jasné, že právě politika *odmítání* obrany vlasti *je spjatá* se skutečně revolučním, se skutečně socialistickým bojem proti drahotě, se skutečně socialistickým, a ne buržoazně reformistickým využitím volební kampaně?

Není jasné, že sociálpatriotická politika, politika „obrany vlasti" v imperialistické válce, je politika *reformismu*, tj. buržoazně reformistického, *a ne* socialistického boje proti drahotě a předvolebního boje?

Jak je možné „pod záminkou" boje proti drahotě atd. „*odkládat*" sjezd, který má rozhodnout o „obraně vlasti" (tj. rozhodnout *mezi* sociálpatriotickou *a* socialistickou politikou)?? Grimm a sociálpatrioti chtějí tímto falešným, lživým argumentem *utajit* před dělníky skutečnost, že si přejí organizovat boj proti drahotě a volby atd. v buržoazně reformistickém duchu, ale ne v duchu Zimmerwaldu.

6. srpna 1916 mluvil Grimm v Curychu ke sto patnácti Arbeitervertrauensleute aus der ganzen Schweiz[117] a vyložil jim právě buržoazně reformistický a pouze reformistický boj proti drahotě! Grimm jde „pevným krokem" ke *svému cíli*: ke sblížení se sociálpatrioty *proti* socialistickým dělníkům, *proti* Zimmerwaldu.

Zvlášť odporné je to, že Grimm *zastírá* svůj přechod k sociálpatriotům *stále silnějšími* nadávkami na adresu *nešvýcarských* sociálpatriotů. A to je jeden z nejhlubších kořenů Grimmovy zrady, to je jeden z nejhlubších zdrojů celé té lživé politiky, kterou odhalil 7. leden 1917.

Podívejte se na *Berner Tagwacht*: tento list nešetří nadávkami na adresu ruských, francouzských, anglických, německých, rakouských, zkrátka všech sociálpatriotů... kromě švýcarských! Grimm se dostal tak daleko, že nazval německého sociálpatriota Eberta, člena Parteivorstandu

* — mezinárodní socialistické komise K dělnické třídě. *Red.*

Sociálně demokratické strany Německa, „einen Rausschmeisser in einem Bordell"* (Berner Tagwacht, č. ...z...).

To je ale hrdina, ten Grimm! Jak rytířsky bojuje! Jak směle útočí z Bernu na sociálpatrioty... v Berlíně! A jak šlechetně tenhle rytíř *mlčí* o sociálpatriotech... *v Bernu a v Curychu!*

Jenomže čím se liší Ebert v Berlíně od Greulicha, Manze-Schäppiho a Pflügera v Curychu? Nebo od Gustava Müllera, Schneebergera a Dürra v Bernu? *Naprosto ničím. Všichni jsou sociálpatrioti.* Všichni zaujímají úplně stejné zásadní stanovisko. Všichni šíří mezi masami *nikoli* socialistické, *nýbrž* „grütliovské", tj. reformistické, nacionalistické, buržoazní ideje.

Když Grimm psal v létě 1916 své teze o otázce války[190], a schválně je napsal rozvlekle a nejasně, protože počítal s tím, že oklame jak levici, tak pravici a že na neshodách mezi nimi „vydělá", uzavřel tyto teze následující větou: „Stranické a odborové orgány se spolu musí dohodnout" (totiž pro případ válečného nebezpečí a nutnosti revolučních masových akcí).

Kdo je však v čele švýcarských odborů? Mimochodem právě Schneeberger a Dürr, kteří oba byli v létě 1916 uváděni jako redaktoři listu Schweizerische Metallarbeiter-Zeitung, řídili tento list v reakčním, reformistickém, sociálpatriotickém duchu a *otevřeně* prohlašovali, že jsou *pro* „obranu vlasti", a *otevřeně* se stavěli proti *celé* politice Zimmerwaldu!

V čele švýcarské socialistické strany, jak to znovu dokázal 7. leden 1917, jsou sociálpatrioti Greulich, Pflüger, Manz-Schäppi, Huber atd. apod.

Co z toho tedy vyplývá?

Z toho vyplývá, že Grimm ve svých tezích straně navrhoval, aby svěřila řízení revolučních masových akcí *proti válce právě* sociálpatriotům, Schneebergerům, Dürrům,

* — vyhazovačem v nevěstinci. *Red.*

Greulichům, Pflügerům a spol.! Právě *odpůrcům* takových akcí, právě *reformistům!!*

Nyní, po 7. lednu 1917, je celá Grimmova „taktika" úplně odhalena.

Grimm chce být považován za vůdce levice, za předsedu mezinárodní socialistické komise, za představitele a vůdce zimmerwaldovců, a klame dělníky všelijakými „rrrevolučními" frázemi, kterými *fakticky zastírá* starou, sociálpatriotickou, buržoazně reformistickou stranickou praxi.

Zapřísahá se a dušuje, že sympatizuje s K. Liebknechtem, Höglundem atd., že je *jejich* přívržencem, že prosazuje *jejich* politiku.

Jenže K. Liebknecht v Německu a Höglund v malém neutrálním Švédsku *nebojovali proti cizím, nýbrž* proti svým vlastním sociálpatriotům, útočili na reformisty a nacionalisty doma v Berlíně, doma ve Stockholmu, a ne v jiných zemích. Svým nemilosrdným odhalováním sociálpatriotů si vysloužili takovou nenávist *berlínských* a *stockholmských* Greulichů, Pflügerů, Schneebergerů a Dürrů, která jim je ke cti.

Je snad těžké pochopit, že když francouzští šovinisté chválí Němce Liebknechta a němečtí Angličana MacLeana, jednají jako podvodníci, neboť chtějí „internacionalistickými" frázemi vychvalujícími *cizí* internacionalismus zastřít *svůj* nacionalismus? Je snad těžké pochopit, že právě tak jedná Grimm, když nadává sociálpatriotům všech zemí *kromě* Švýcarska a když to dělá proto, aby zastřel svůj přechod na stranu švýcarských sociálpatriotů?

Grimm vynadal německému sociálpatriotovi Ebertovi „Rausschmeisser in einem Bordell" *za* to, že ukradl německým dělníkům list Vorwärts, za to, že *vyhodil* a vyhazuje stoupence levice ze strany, a přitom křičí o roztržce.

A co dělá Grimm se svými neslavnými hrdiny neslavného 7. ledna 1917 doma, ve Švýcarsku?

Nepřipravil snad Grimm švýcarské dělníky o mimořádný sjezd k otázce obrany vlasti, který jim byl slavnostně

slíben? Nepřipravuje snad Grimm, ačkoli křičí o roztržce, vyloučení zimmerwaldovců ze strany?

Nebuďme dětinsky naivní a podívejme se pravdě do očí!

Na schůzi 7. ledna 1917 horlili Grimmovi noví přátelé a ochránci, sociálpatrioti, společně s ním proti roztržce, přičemž zvlášť obviňovali z rozbíječství organizaci mládeže, a jeden z nich vykřikl na tajemníka strany Plattena, že „er sei kein Parteisekretär, er sei Parteiverräter"*.

Můžeme mlčet, když se říkají takové věci a když je chtějí „vůdci" před stranou utajit? Copak švýcarské socialistické dělníky takové metody nepobuřují?

Čím se svaz mládeže a Platten provinili? Jen tím, že jsou upřímní stoupenci Zimmerwaldu, že jsou upřímní zimmerwaldovci, a ne kariéristé. Jen tím, že jsou *proti* odložení sjezdu. Cožpak 7. leden 1917 nedokázal, že je to pomluva, když pomlouvači křičí, že proti odložení sjezdu a vůbec „proti jeho veličenstvu Grimmovi" vystupuje pouze zimmerwaldská levice jako zvláštní frakce? Nevystoupil jste proti Grimmovi, soudruhu Charlesi Naine, právě vy, který jste se k zimmerwaldské levici nikdy ani přímo, ani nepřímo, ani formálně, ani neformálně nepřipojil?

Obvinění z rozbíječství! To je skutečně banální obvinění, s kterým teď ve všech zemích přišli právě sociálpatrioti všech zemí, aby zastřeli, že *sami* vyhazují Liebknechty a Höglundy ze strany.

Napsáno 26.—27. prosince 1916 (8.—9. ledna 1917)
Poprvé otištěno roku 1924 v časopisu Proletarskaja revoljucija, č. 4

Podle rukopisu

* — „není to tajemník strany, ale zrádce strany". *Red.*

DĚLNÍKŮM PODPORUJÍCÍM BOJ PROTI VÁLCE A PROTI SOCIALISTŮM, KTEŘÍ PŘEŠLI NA STRANU SVÝCH VLÁD

Mezinárodní situace je stále jasnější a stále hrozivější. Obě válčící koalice v poslední době zvlášť názorně ukázaly, že válka má imperialistický charakter. Celá prázdnota a lživost pacifistických frází, frází o demokratickém míru, míru bez anexí atd., vychází najevo tím rychleji, čím horlivěji vlády kapitalistických zemí a buržoazní i socialističtí pacifisté tyto fráze šíří. Německo utlačuje několik malých národů, drtí je železnou botou a je zcela jednoznačně rozhodnuto, že se své kořisti nevzdá jinak, než že ji zčásti vymění za obrovské koloniální državy, a své odhodlání uzavřít okamžitě imperialistický mír zastírá pokryteckými pacifistickými frázemi.

Anglie a její spojenci také drží pevně v rukou zabrané německé kolonie, část Turecka atd. a bojem za „spravedlivý" mír nazývají donekonečna protahované krveprolévání za uchvácení Cařihradu, za podmanění Haliče, za rozdělení Rakouska a za vyplenění Německa.

To, o čem bylo na začátku války teoreticky přesvědčeno jen několik jednotlivců, se pro stále větší počet uvědomělých dělníků stává až hmatatelnou pravdou: totiž že opravdový boj proti válce, boj za odstranění válek a za nastolení trvalého míru není myslitelný bez revolučního boje mas každé země vedených proletariátem proti svým vládám, bez svržení buržoazní nadvlády, bez socialistického převratu. A k tomuto jedinému východisku ze slepé uličky přivádí lidstvo sama válka, která nutí národy k neslýchanému vypětí sil, vynucuje si obrovské kroky vpřed na cestě

ke státnímu kapitalismu a v praxi ukazuje, jak by se mělo a mohlo za vedení revolučního proletariátu řídit plánovité společenské hospodářství ne v zájmu kapitalistů, ale jejich vyvlastněním, v zájmu mas, které teď hynou hladem a strádají v důsledku jiných válečných útrap.

Čím názorněji se tato pravda ukazuje, tím hlubší propast se otevírá mezi dvěma nesmiřitelnými tendencemi, dvojí politikou, dvojím zaměřením socialistické činnosti, na něž jsme poukázali už v Zimmerwaldu, když jsme tam vystoupili samostatně jako zimmerwaldská levice a když jsme se hned po Zimmerwaldu jménem této levice obrátili s manifestem[340] na všechny socialistické strany a na všechny uvědomělé dělníky. Je to propast mezi snahou zastřít zjevný krach oficiálního socialismu, zastřít, že jeho představitelé přešli na stranu buržoazie a vlád, a smířit masy s touto naprostou zradou socialismu a mezi úsilím odhalit celou hloubku tohoto krachu, odhalit buržoazní politiku „sociálpatriotů", kteří přešli od proletariátu k buržoazii, vymanit masy z jejich vlivu a vytvořit předpoklady a organizační základ pro skutečný boj proti válce.

Zimmerwaldská pravice, která tvořila v Zimmerwaldu většinu, bojovala ze všech sil proti úmyslu rozejít se se sociálpatrioty a založit III. internacionálu. Od té doby došlo ke skutečné roztržce v Anglii a poslední konference „opozice" v Německu 7. ledna 1917 ukázala každému, kdo úmyslně nezavírá oči, že i v této zemi fakticky působí dvě nesmiřitelně nepřátelské dělnické strany, jejichž činnost je přímo protikladná: jedna socialistická, která pracuje do značné míry ilegálně a k jejímž vůdcům patří K. Liebknecht, a druhá skrznaskrz buržoazní, sociálpatriotická, která smiřuje dělníky s válkou a vládou. Na celém světě neexistuje země, v níž by se neprojevilo stejné rozdělení.

V Kienthalu neměla už zimmerwaldská pravice takovou většinu, aby mohla ve *své* politice pokračovat; tato pravice odhlasovala rezoluci proti sociálpatriotickému mezinárodnímu socialistickému byru, v níž bylo toto byro velmi ostře

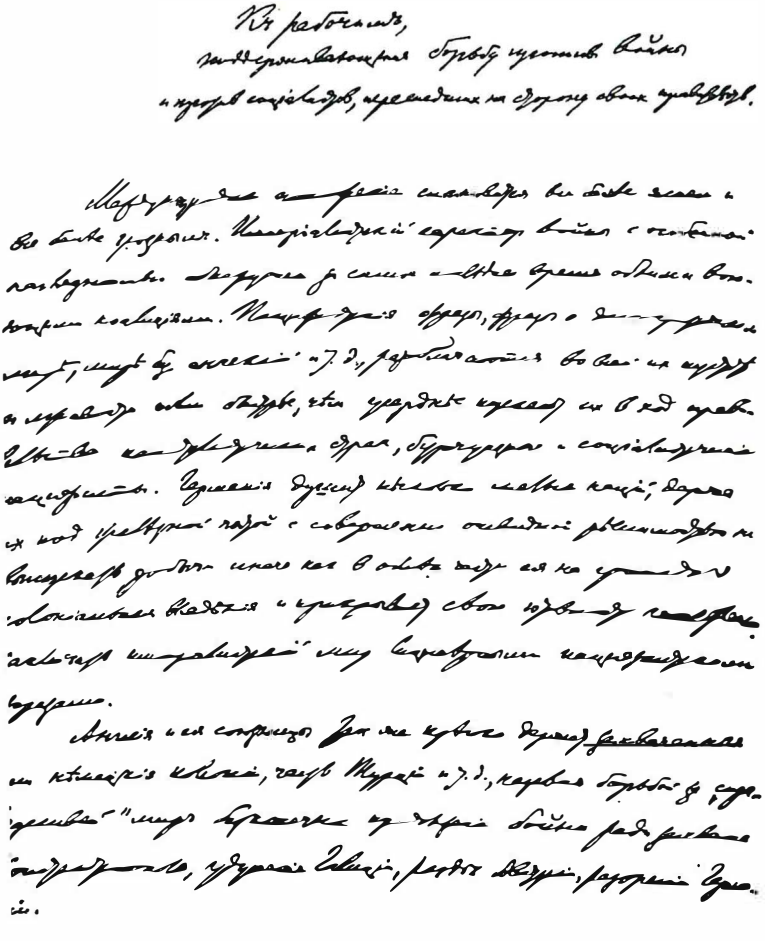

První strana rukopisu Leninova provolání z roku 1916
Dělníkům podporujícím boj proti válce a proti socialistům, kteří přešli na stranu svých vlád

Zmenšeno

odsouzeno, a rezoluci proti sociálpacifismu, varující dělníky před lživostí pacifistických frází, ať by byly jakkoli socialisticky přikrášleny. Socialistický pacifismus, který dělníkům nevysvětluje, že *bez* svržení buržoazie a organizování socialismu jsou naděje na mír iluzorní, je jenom papouškování buržoazního pacifismu, jenž v dělnících vzbuzuje důvěru k buržoazii, idealizuje imperialistické vlády a jejich vzájemné dohody a odvádí masy od socialistické revoluce, která už dozrála a je na pořadu dne.

A co se stalo? Po Kienthalu sklouzla zimmerwaldská pravice v řadě největších zemí, ve Francii, v Německu, v Itálii, definitivně a úplně k tomuto sociálpacifismu, který byl v Kienthalu odsouzen a zavržen! V Itálii se socialistická strana mlčky smířila s pacifistickými frázemi své parlamentní frakce a svého hlavního mluvčího Turatiho, přestože právě teď, kdy s naprosto stejnými frázemi přicházejí jak Německo, tak Dohoda i představitelé buržoazních vlád řady neutrálních zemí, v nichž buržoazie na válce neslýchaně vydělala a vydělává, právě teď vyšla zcela jasně najevo celá lživost těchto pacifistických frází. Ukázalo se, že pacifistickými frázemi se fakticky zastírá nový obrat v boji za rozdělení imperialistické kořisti!

V Německu vystoupil vůdce zimmerwaldské pravice Kautsky s právě takovým nic neříkajícím a k ničemu nezavazujícím pacifistickým manifestem[182], který fakticky jen vzbuzuje v dělnících naději v buržoazii a víru v iluze a který museli skuteční socialisté, skuteční němečtí internacionalisté, skupina Internacionála a skupina Internacionalističtí socialisté Německa, uplatňující v praxi taktiku Karla Liebknechta, formálně odmítnout.

Ve Francii hlasují účastníci zimmerwaldské konference Merrheim a Bourderon a účastník kientalské konference Raffin-Dugens *pro* úplně bezobsažné a svým objektivním významem skrznaskrz lživé pacifistické rezoluce[293, 294], které jsou za dané situace pro imperialistickou buržoazii tak *výhodné*, že pro ně hlasovali i Jouhaux a Renaudel,

obviňovaní v každém prohlášení Zimmerwaldu i Kienthalu ze zrady socialismu!

To, že Merrheim hlasoval společně s Jouhauxem a Bourderon a Raffin-Dugens společně s Renaudelem, není náhoda, není to ojedinělá epizoda, ale zcela jasný symbol toho, že všude už je připraveno *spojení* sociálpatriotů se sociálpacifisty *proti* internacionálním socialistům.

Pacifistické fráze v nótách celé řady imperialistických vlád, tytéž pacifistické fráze u Kautského, Turatiho, Bourderona a Merrheima i Renaudelova ruka, přátelsky podávaná těm i oněm — to všechno demaskuje pacifismus ve *skutečné* politice jako *utěšování* národů, jako prostředek *usnadňující* vládám, aby si zajistily v dalším imperialistickém masakru poddajnost mas!

A tento naprostý krach zimmerwaldské pravice se projevil ještě výrazněji ve Švýcarsku, jediné evropské zemi, v níž se mohli zimmerwaldovci svobodně shromažďovat a v níž měli svou základnu. Švýcarská socialistická strana, která konala své sjezdy za války bez jakéhokoli zákroku vlády a která měla největší možnost podporovat internacionální spojení německých, francouzských a italských dělníků proti válce, se formálně připojila k Zimmerwaldu.

Avšak jeden z vůdců této strany, předseda konferencí v Zimmerwaldu a Kienthalu, významný člen a představitel mezinárodní socialistické komise v Bernu, člen Národní rady R. Grimm *přešel* v otázce, která je pro proletariát rozhodující, *na stranu* sociálpatriotů *své země*, neboť na zasedání Parteivorstandu švýcarské socialistické strany 7. ledna 1917[271] prosadil usnesení, aby sjezd strany, který měl být svolán speciálně k projednání otázky obrany vlasti a stanoviska k usnesením Kienthalu, v nichž se odsuzoval sociálpacifismus, byl *odložen* na neurčito.

V provolání z prosince 1916, které podepsala Internationale Sozialistische Kommission[133], označuje Grimm pacifistické fráze vlád za pokrytecké a neříká ani slovo o socialistickém pacifismu, který sjednotil Merrheima

s Jouhauxem a Raffina-Dugense s Renaudelem. V tomto provolání vyzývá Grimm socialistické menšiny, aby bojovaly proti vládám a jejich sociálpatriotickým žoldákům, a zároveň společně se „sociálpatriotickými žoldáky" ve švýcarské straně *pohřbívá* její sjezd, což všechny uvědomělé a upřímné internacionalistické dělníky ve Švýcarsku oprávněně rozhořčuje.

Žádné výmluvy nemohou zastřít fakt, že usnesení Parteivorstandu ze 7. ledna 1917 je naprostým vítězstvím švýcarských sociálpatriotů *nad* švýcarskými socialistickými dělníky, švýcarských odpůrců Zimmerwaldu *nad* Zimmerwaldem.

List důsledných a zjevných přisluhovačů buržoazie v dělnickém hnutí Grütlianer vyslovil všeobecně známou pravdu, když napsal, že sociálpatrioti jako Greulich a Pflüger, k nimž můžeme a musíme připočítat Seidela, Hubera, Langa, Schneebergera, Dürra a další, chtějí sjezd odložit, chtějí znemožnit, aby dělníci rozhodli o otázce obrany vlasti, a vyhrožují, že *se vzdají* mandátů, bude-li sjezd svolán a rozhodne-li v duchu Zimmerwaldu.

Grimm na zasedání Parteivorstandu i ve svém listu Berner Tagwacht z 8. 1. 1917 bohapustě a nehorázně lhal, když odložení sjezdu zdůvodňoval tím, že dělníci nejsou připraveni, že je třeba organizovat kampaň proti drahotě, že s odložením souhlasí sama „levice" atd.[118]

Ve skutečnosti právě sama levice, tj. upřímní zimmerwaldovci, ve snaze jednak volit menší zlo a jednak odhalit pravé úmysly sociálpatriotů a jejich nového přítele Grimma, navrhla odložit sjezd na *březen*, pak hlasovala pro odložení na *květen* a potom navrhla dát kantonálním výborům lhůtu do konce *července*, avšak „obránci vlasti" v čele s předsedou zimmerwaldské a kientalské konference R. Grimmem *všechny* tyto návrhy zamítli!!

Ve skutečnosti šlo totiž o to, zda se má trpět, aby Internationale Sozialistische Kommission v Bernu a Grimmův list *zahraniční* sociálpatrioty zasypávaly nadávkami a *švý-*

carské sociálpatrioty *kryly* — nejdříve mlčením a pak i přeběhnutím R. Grimma, nebo zda se má dělat poctivá internacionalistická politika, zda se má bojovat především proti sociálpatriotům ve *vlastní* zemi.

Ve skutečnosti šlo o to, zda se má nadvláda sociálpatriotů a reformistů ve švýcarské straně zastírat revolučními frázemi nebo zda se jim má čelit *revolučním* programem a taktikou jak v otázce boje proti drahotě, tak i v otázce boje proti válce a v otázce, zda zařadit boj za socialistickou revoluci na pořad dne.

Ve skutečnosti šlo o to, zda se má trpět, aby se v Zimmerwaldu pokračovalo v *nejhorších* tradicích II. internacionály, která hanebně zkrachovala, a aby se před dělníky tajilo, na čem se usnášejí a co říkají jejich vůdci v Parteivorstandu, či aby se sociálpatriotická a reformistická proradnost zastírala revolučními frázemi, nebo zda být *skutečnými* internacionalisty.

Ve skutečnosti šlo o to, *zda* se má také ve Švýcarsku, jehož strana má pro celé zimmerwaldské sdružení prvořadý význam, trvat na jasném, principiálním a politicky poctivém rozlišování mezi sociálpatrioty a internacionalisty, mezi buržoazními reformisty a revolucionáři, mezi rádci proletariátu, kteří mu pomáhají uskutečnit socialistickou revoluci, a agenty či „žoldáky" buržoazie, kteří chtějí odvrátit dělníky od revoluce reformami či slibováním reforem, a mezi grütliovci a socialistickou stranou — *nebo* zda se mají dělníci mást a demoralizovat tím, že se bude v socialistické straně dělat „grütliovská" politika grütliovců, sociálpatriotů z řad samotné socialistické strany.

Ať si švýcarští sociálpatrioti, tito „grütliovci", kteří chtějí, aby přímo strana prosazovala grütliovskou politiku, tj. politiku své národní buržoazie, ať si nadávají příslušníkům jiných států, ať si hájí „nedotknutelnost" švýcarské strany vůči kritice prováděné jinými stranami, ať obhajují starou, buržoazně reformistickou politiku, právě tu, která 4. srpna 1914 přivedla německou stranu a další strany ke

krachu — my, stoupenci Zimmerwaldu ne slovy, ale činy chápeme internacionalismus jinak.

Nechceme se mlčky dívat, jak se vyvíjí úsilí, které vyšlo definitivně najevo a které posvětil sám předseda zimmerwaldské a kientalské konference: nechat v prohnilém evropském socialismu všechno při starém a *obcházet* pokryteckými projevy solidarity s K. Liebknechtem skutečné heslo tohoto vůdce mezinárodního dělnictva, jeho výzvu, aby se staré strany „od hlavy k patě obrodily"[240]. Jsme přesvědčeni, že všichni uvědomělí dělníci, kteří na celém světě K. Liebknechta a jeho taktiku nadšeně uvítali, jsou na naší straně.

Veřejně usvědčujeme zimmerwaldskou pravici, že přešla na stranu buržoazně reformistického pacifismu.

Veřejně usvědčujeme R. Grimma z toho, že zradil Zimmerwald, a žádáme, aby byla svolána konference, která by zrušila jeho členství v Internationale Sozialistische Kommission.

Slovo Zimmerwald je heslem internacionálního socialismu a revolučního boje. Za toto slovo se nesmí schovávat sociálpatriotismus a buržoazní reformismus.

Za skutečný internacionalismus, který žádá boj proti sociálpatriotům *především* ve své vlastní zemi! Za skutečnou evoluční taktiku, která nepřipouští dohody se sociálpatrioty *proti* socialistickým a revolučním dělníkům!

Napsáno koncem prosince 1916
Poprvé otištěno roku 1924
v časopisu Proletarskaja
revoljucija, č. 5

Podle rukopisu

PŘEDNÁŠKA O REVOLUCI 1905[119]

Mladí přátelé, soudružky a soudruzi!

Dnes si připomínáme dvanácté výročí Krvavé neděle, která je plným právem považována za počátek revoluce v Rusku.

Tisíce dělníků, a to nikoli sociálních demokratů, nýbrž věřících lidí, věrných poddaných, proudily pod vedením kněze Gapona ze všech městských čtvrtí do středu hlavního města, na náměstí před Zimním palácem, aby odevzdaly carovi svou petici. Dělníci nesli ikony, a jejich tehdejší vůdce Gapon předtím cara písemně ujišťoval, že mu zaručuje osobní bezpečnost a že ho prosí, aby je přijal.

Bylo povoláno vojsko. Huláni a kozáci se vrhli na dav s tasenými zbraněmi a stříleli do bezbranných dělníků, kteří kozáky na kolenou prosili, aby je pustili k carovi. Podle policejního hlášení bylo tehdy více než tisíc mrtvých a více než dva tisíce raněných. Pobouření dělníků bylo nepopsatelné.

Takový je celkový obraz 22. ledna 1905 — Krvavé neděle.

Abych vám názorněji ukázal historický význam této události, přečtu vám několik úryvků z petice dělníků[77]. Petice začíná takto:

„My, dělníci, obyvatelé Petrohradu, jsme přišli k Tobě. Jsme ubozí, potupení otroci, jsme ujařmeni despotismem a zvůlí. Když přetekla míra naší trpělivosti, zastavili jsme práci a prosili jsme své pány, aby nám dali aspoň to, bez čeho je život utrpením. Ale všechno to bylo odmítnuto, všechno připadalo továrníkům neoprávněné. My zde,

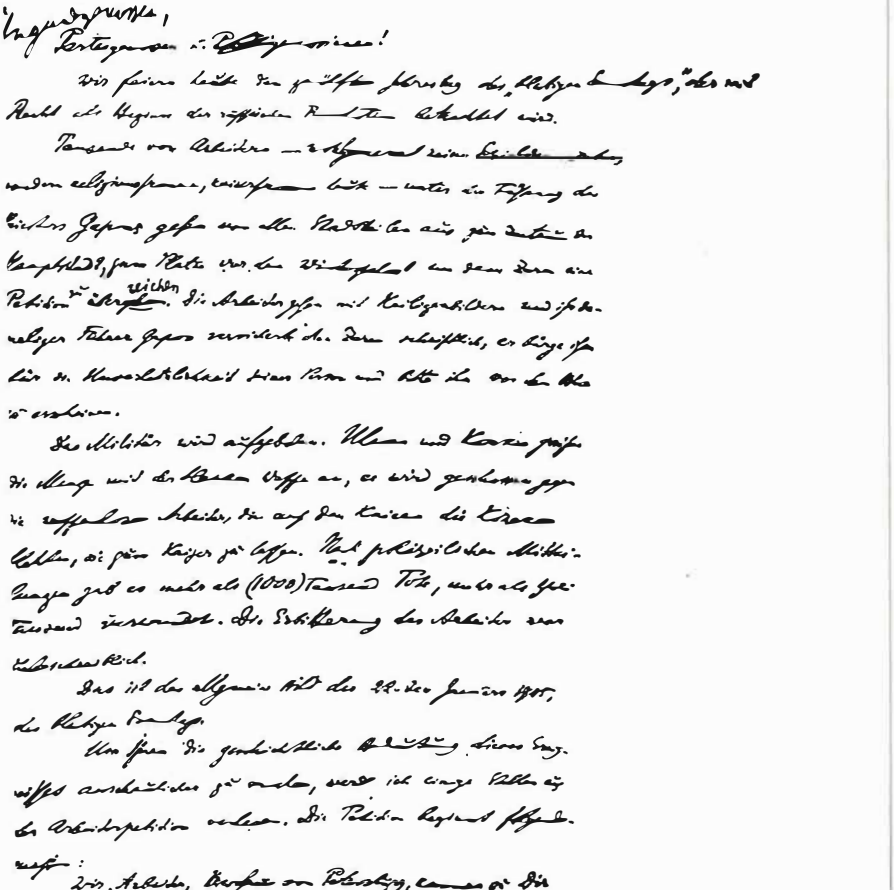

První strana Leninova rukopisu z roku 1917
Přednáška o revoluci 1905

Zmenšeno

četné tisíce, jakož i všechen ruský lid nemáme žádná lidská práva. Vinou Tvých úředníků jsme se stali otroky."

Petice obsahuje tyto požadavky: amnestii, občanské svobody, normální mzdy, postupné předání půdy lidu a svolání Ústavodárného shromáždění na základě všeobecného a rovného volebního práva, a končí slovy:

„Vladaři! Neodmítni svému lidu pomoc! Zbourej zeď mezi Tebou a Tvým lidem! Přikaž a přísahej, že naše prosby budou splněny, a učiníš Rusko šťastným; ne-li, jsme připraveni zde na místě zemřít. Máme jen dvě cesty: svobodu a štěstí, nebo hrob."

Člověk má zvláštní pocit, když *dnes* čte tuto petici nevzdělaných, negramotných dělníků, vedených prostým knězem. Mimoděk se nabízí paralela mezi touto naivní peticí a dnešními mírovými rezolucemi sociálpacifistů, tj. lidí, kteří chtějí být socialisty, ale ve skutečnosti jsou to jen buržoazní frazéři. Neuvědomělí dělníci v předrevolučním Rusku nevěděli, že car je hlavou *vládnoucí třídy*, a to třídy velkostatkářů, kteří jsou už tisícerými nitkami spojeni s velkoburžoazií a jsou odhodláni bránit svůj monopol, své výsady a zisky všemi prostředky násilí. Dnešní sociálpacifisté, kteří chtějí vypadat — nežertuji! — jako „velice vzdělaní" lidé, nevědí, že očekávat „demokratický" mír od buržoazních vlád, které vedou imperialistickou, loupeživou válku, je stejně hloupé jako myšlenka, že by se dal krvavý car přimět mírumilovnými peticemi k demokratickým reformám.

Zároveň je však mezi nimi velký rozdíl v tom, že dnešní sociálpacifisté jsou většinou pokrytci, kteří se snaží laskavými domluvami odvést lid od revolučního boje, kdežto nevzdělaní ruští dělníci v předrevolučním Rusku dokázali svým činem, že jsou přímí lidé, kteří poprvé procitli k politickému vědomí.

A právě v tomto procitnutí obrovských lidových mas k politickému vědomí a k revolučnímu boji spočívá historický význam 22. ledna 1905.

„V Rusku ještě neexistuje revoluční lid," napsal *dva dny* před Krvavou nedělí pan Petr Struve[108], tehdejší vůdce ruských liberálů, který tehdy vydával v zahraničí ilegální, nezávislý orgán[75]. Takhle absurdní se zdála tomuto „velice vzdělanému", velice domýšlivému a velice hloupému vůdci buržoazních reformistů myšlenka, že negramotná rolnická země může zrodit revoluční lid! Takhle hluboce byli tehdejší — stejně jako dnešní — reformisté přesvědčeni o tom, že skutečná revoluce není možná!

Před 22. (podle starého kalendáře 9.) lednem 1905 tvořila revoluční stranu Ruska malá hrstka lidí — tehdejší reformisté (úplně stejní jako dnešní) nás posměšně nazývali „sektou". Několik stovek revolučních organizátorů, několik tisíc členů místních organizací, půl tuctu revolučních letáků, které vycházely nejvýš jednou za měsíc a které se vydávaly hlavně v cizině a pašovaly se do Ruska s neuvěřitelnými obtížemi a za cenu mnoha obětí — tak vypadaly před 22. lednem 1905 revoluční strany v Rusku a především revoluční sociální demokracie. To dávalo omezeným a povýšeným reformistům formální právo tvrdit, že v Rusku ještě neexistuje revoluční lid.

Za několik měsíců to však vypadalo úplně jinak. Ze stovek revolučních sociálních demokratů „najednou" vyrostly tisíce a tisíce se staly vůdci dvou až tří miliónů proletářů. Proletářský boj vyvolal mezi padesáti až sto milióny rolníků velké vření, částečně i revoluční hnutí; rolnické hnutí mělo odezvu v armádě a vedlo k vojenským povstáním, k ozbrojeným srážkám jedné části armády s druhou. Tak vkročila obrovská země se 130 milióny obyvatel do revoluce a z dřímajícího Ruska se stalo Rusko revolučního proletariátu a revolučního lidu.

Tento přechod je třeba prozkoumat, pochopit jeho předpoklady, jeho, abych tak řekl, metody a formy.

Nejdůležitějším prostředkem tohoto přechodu byla *masová stávka*. Zvláštností revoluce v Rusku je to, že byla svým sociálním obsahem *buržoazně demokratická*, ale bojový-

mi prostředky *proletářská.* Buržoazně demokratická byla proto, že jejím cílem, o nějž bezprostředně usilovala a jehož mohla dosáhnout bezprostředně svými vlastními silami, byla demokratická republika, osmihodinová pracovní doba a konfiskace obrovského pozemkového vlastnictví šlechty; všechno to jsou opatření, která téměř v plném rozsahu uskutečnila buržoazní revoluce ve Francii v letech 1792 a 1793.

Revoluce v Rusku byla zároveň i proletářská nejen v tom smyslu, že proletariát byl vedoucí silou, avantgardou hnutí, ale i v tom smyslu, že specificky proletářský bojový prostředek, totiž stávka, byl hlavním prostředkem k rozhýbání mas a nejcharakterističtějším jevem ve vlnobití rozhodujících událostí.

Revoluce v Rusku je ve světových dějinách *první*, ale jistě ne poslední velkou revolucí, v níž sehrála masová politická stávka neobyčejně významnou úlohu. Lze dokonce tvrdit, že události za revoluce v Rusku a střídání jejích politických forem nemůžeme pochopit, jestliže neprozkoumáme *podstatu* těchto událostí a tohoto střídání jejích forem na základě *statistiky stávek*[5, 6].

Velmi dobře vím, že se do přednášky nehodí suché statistické údaje, neboť mohou posluchače odradit. Přesto však musím uvést několik zaokrouhlených čísel, abyste mohli posoudit skutečně objektivní kořeny celého hnutí. Během deseti let před revolucí stávkovalo v Rusku průměrně 43 000 dělníků ročně. Celkový počet stávkujících za celé desetiletí před revolucí dosáhl tedy 430 000. V lednu 1905, v prvním měsíci revoluce, stávkovalo 440 000 dělníků. Tedy *za* pouhý *jeden* měsíc *víc* než za celé předcházející desetiletí!

V žádné kapitalistické zemi na světě, ba ani v těch nejvyspělejších zemích, jako je Anglie, Spojené státy americké a Německo, nikde na světě nebylo tak mohutné stávkové hnutí jako v Rusku v roce 1905. Celkový počet stávkujících byl 2 800 000, dvakrát větší než celkový počet

továrních dělníků! Přirozeně to nedokazuje, že byli městští tovární dělníci v Rusku vzdělanější anebo silnější či bojeschopnější než jejich bratři v západní Evropě. Právě naopak.

Dokazuje to však, jak velká může být dřímající energie proletariátu. Dokazuje to, že v revolučním období — to říkám bez jakékoli nadsázky, na základě těch nejpřesnějších údajů z ruských dějin — *může* proletariát vyvinout *stokrát* větší bojovou energii než v normální klidné době. To svědčí o tom, že lidstvo až do roku 1905 nevědělo, jak dalece, jak nesmírně může a dokáže proletariát napnout síly, jde-li o to, aby bojoval za skutečně velké cíle, aby bojoval skutečně revolučně!

Dějiny revoluce v Rusku ukazují, že právě avantgarda, elita námezdních dělníků bojovala nejvytrvaleji a nejobětavěji. Čím větší byly továrny, tím vytrvalejší byly stávky a tím častěji se v témže roce opakovaly. Čím větší bylo město, tím významnější byla úloha proletariátu v boji. Ve třech velkoměstech, v nichž je dělnictvo nejuvědomělejší a nejpočetnější, v Petrohradě, v Rize a ve Varšavě, byl počet stávkujících vzhledem k celkovému počtu dělníků mnohem vyšší než ve všech ostatních městech, nemluvě o vesnici.*

Kovodělníci jsou v Rusku — zřejmě stejně jako v jiných kapitalistických zemích — předvojem proletariátu. A tady zjistíme následující poučnou skutečnost: v roce 1905 připadalo na každou stovku továrních dělníků v Rusku celkem 160 stávkujících. A na každou stovku *kovodělníků* připadalo v témže roce 320 stávkujících! Bylo vypočteno, že každý tovární dělník v Rusku přišel v roce 1905 následkem stávky průměrně o 10 rublů — podle předválečného kursu asi o 25 franků, které, abych tak řekl, obětoval boji. Když však vezmeme jenom kovodělníky, dostaneme částku *třikrát větší!* Nejlepší příslušníci dělnické třídy kráčeli

* Tento odstavec je v rukopisu přeškrtnut. *Red.*

v čele a strhávali s sebou kolísavé, probouzeli spící a povzbuzovali slabé.

Neobyčejně svérázné bylo za revoluce prolínání hospodářských a politických stávek. Je nepochybné, že jen velmi úzké spojení těchto dvou forem stávek zaručovalo velkou intenzitu hnutí. Široké masy vykořisťovaných by se nedaly strhnout revolučním hnutím, kdyby denně na vlastní oči neviděly, jak si námezdní dělníci z různých průmyslových odvětví vynucují na kapitalistech bezprostřední a okamžité zlepšení svého postavení. Díky tomuto boji zavládl v širokých masách lidu v Rusku nový duch. Teprve teď se nevolnické, patriarchální, pobožné a pokorné Rusko, pohroužené do netečnosti, zbavilo pozůstatků dávných dob; teprve teď dostal lid v Rusku skutečně demokratickou, skutečně revoluční výchovu.

Mluví-li páni buržoové a jejich nekritičtí nohsledi, socialističtí reformisté, o „výchově" mas s takovou povýšeností, chápou obyčejně výchovu jako něco školometského, pedantského, něco, co masy demoralizuje a vštěpuje jim buržoazní předsudky.

Skutečnou výchovu mas nelze nikdy oddělit od samostatného politického a zejména revolučního boje samotných mas. Vykořisťovanou třídu vychovává jen boj, jen boj jí ukazuje, jak je silná, rozšiřuje její obzor, rozvíjí její schopnosti, tříbí myšlení a zoceluje vůli. A proto byli i reakcionáři nuceni uznat, že rok 1905, rok boje, „šílený rok" nadobro sprovodil ze světa patriarchální Rusko.

Podívejme se blíže na vztahy mezi kovodělníky a textilními dělníky v Rusku za stávkového boje v roce 1905. Kovodělníci jsou nejlépe placeni, jsou to nejuvědomělejší a kulturně nejvyspělejší proletáři. Textilní dělníci, jichž bylo v Rusku v roce 1905 více než dvaapůlkrát tolik co kovodělníků, jsou nejzaostalejší a nejhůř placená vrstva, která často ještě úplně nepřerušila spojení se svým rolnickým příbuzenstvem na vesnici. A tady pozorujeme velmi důležitou okolnost.

Během celého roku 1905 převládaly ve stávkách kovodělníků stávky politické nad hospodářskými, i když začátkem roku nebyla ještě tato převaha zdaleka tak velká jako koncem roku. Naproti tomu ve stávkách textilních dělníků pozorujeme na začátku roku 1905 obrovskou převahu stávek hospodářských a teprve koncem roku převládají stávky politické. Z toho jasně vyplývá, že pouze hospodářský boj, pouze boj za okamžité, bezprostřední zlepšení životních podmínek může zburcovat nejzaostalejší vrstvy vykořisťovaných mas, že je skutečně vychovává a dělá z nich — v revoluční době — během několika měsíců armádu politických bojovníků.

To přirozeně vyžadovalo, aby předvoj dělníků nechápal třídní boj jako boj za zájmy nepočetné horní vrstvy, jak se to velmi často snažili dělníkům namluvit reformisté, ale aby proletáři jednali skutečně jako avantgarda většiny vykořisťovaných, aby tuto většinu zapojovali do boje tak, jak tomu bylo v Rusku v roce 1905 a jak se to musí stát a nepochybně se stane v příští proletářské revoluci v Evropě.*

Začátkem roku 1905 se zvedla první velká vlna stávkového hnutí v celé zemi. Už na jaře tohoto roku se probouzí první velké, nejen hospodářské, ale i politické *rolnické hnutí* v Rusku. Jak velký historický význam má tento převratný fakt, může pochopit jen ten, kdo si vzpomene, že se rolnictvo v Rusku teprve roku 1861 vymanilo z tíživé nevolnické závislosti, že rolníci jsou většinou negramotní, že žijí v nepopsatelné bídě, že jsou utlačováni statkáři, obluzováni popy a navzájem izolováni obrovskými vzdálenostmi a téměř naprostým nedostatkem cest.

V roce 1825 bylo Rusko poprvé svědkem revolučního hnutí proti carismu a toto hnutí reprezentovali téměř výhradně šlechtici. Od té doby až do roku 1881, kdy teroristé zavraždili Alexandra II., stáli v čele hnutí intelektuálové, kteří vyšli ze středního stavu. Projevili nesmírnou obětavost

* Čtyři předcházející odstavce jsou v rukopisu přeškrtnuty. *Red.*

a svou hrdinskou teroristickou metodou boje vzbudili obdiv na celém světě. Tyto oběti nebyly jistě marné, jistě přispěly — přímo či nepřímo — k pozdější revoluční výchově lidu v Rusku. Avšak svého bezprostředního cíle, rozpoutání lidové revoluce, nedosáhly a dosáhnout nemohly.

To se podařilo teprve revolučnímu boji proletariátu. Teprve vlny masových stávek, které se převalily celou zemí, spolu s krutým poučením z imperialistické rusko-japonské války vyburcovaly široké masy rolnictva z letargického spánku. Slovo „stávkující" nabylo pro rolníky naprosto nového významu: znamenalo něco jako rebel, revolucionář, něco, co se dříve vyjadřovalo slovem „student". Ale protože „student" patřil ke střednímu stavu, ke „studovaným" lidem, k „pánům", byl lidu cizí. „Stávkující" naopak sám pocházel z lidu, sám patřil k vykořisťovaným; když byl vypovězen z Petrohradu, vracel se velmi často na vesnici a vyprávěl tam svým přátelům o požáru, který zachvacuje města a má zničit jak kapitalisty, tak šlechtice. Na ruské vesnici se objevil nový typ — uvědomělý mladý rolník. Stýkal se se „stávkujícími", četl noviny a vyprávěl rolníkům o událostech ve městech, vysvětloval přátelům na vesnici význam politických požadavků a vyzýval je k boji proti šlechtickým velkostatkářům, proti popům a úředníkům.

Rolníci se scházeli ve skupinách, diskutovali o svém postavení a pozvolna se zapojovali do boje: v zástupech táhli proti velkostatkářům, zapalovali jejich panská sídla a dvory nebo jim brali zásoby, zmocňovali se obilí a jiných potravin, zabíjeli strážníky a žádali, aby byla půda obrovských šlechtických statků předána lidu.

Na jaře roku 1905 se rolnické hnutí teprve začínalo rozvíjet, zasáhlo jen málo újezdů, asi sedminu.

Avšak spojení proletářských masových stávek ve městech s rolnickým hnutím na vesnici stačilo k tomu, aby otřáslo „nejpevnější" a poslední oporou carismu. Mám na mysli *armádu.*

Začíná období *vojenských povstání* v námořnictvu a armádě. Každá nová vlna stávkového a rolnického hnutí za revoluce je provázena povstáním vojáků ve všech končinách Ruska. Nejznámější z nich je povstání na černomořském křižníku Kníže Potěmkin, který se dostal do rukou povstalců, zúčastnil se revoluce v Oděse a po porážce této revoluce a po nezdařených pokusech zmocnit se jiných přístavů (například Feodosije na Krymu) se v Konstanci vzdal rumunským úřadům.

Dovolte mi, abych vám podrobně vylíčil jednu malou epizodu z tohoto povstání v Černomořském loďstvu, abyste si vytvořili konkrétní představu o událostech v době, kdy vrcholily:

„Konaly se schůze revolučních dělníků a námořníků; byly stále častější. Protože se vojáci nesměli účastnit dělnických shromáždění, začali dělníci hromadně chodit na shromáždění vojáků. Scházely se jich celé tisíce. Myšlenka společných akcí měla živý ohlas. V uvědomělejších rotách byli voleni zástupci.

Vojenské velení se tehdy rozhodlo, že zakročí. Pokusy jednotlivých důstojníků pronášet na shromážděních ‚vlastenecké' projevy měly velmi žalostné výsledky; námořníci, zvyklí diskutovat, nutili své velitele k ostudnému útěku. Po těchto neúspěších bylo rozhodnuto shromáždění vůbec zakázat. Ráno 24. listopadu 1905 byla před vrata kasáren námořnictva postavena plně vyzbrojená bojová rota. Kontradmirál Pisarevskij vydal jasný rozkaz: ‚Nikoho nepouštět z kasáren! V případě neuposlechnutí střílet.' Z roty, která tento rozkaz dostala, vystoupil námořník Petrov, přede všemi nabil svou pušku, jedním výstřelem zabil štábního kapitána Štejna z Bělostockého pluku a druhým výstřelem zranil kontradmirála Pisarevského. Zazněl důstojníkův povel: ‚Zatkněte ho!' Nikdo se nepohnul. Petrov odhodil na zem pušku. ‚Co stojíte? Chopte se mě!' Byl zatčen. Ze všech stran se sbíhali námořníci a bouřlivě žádali, aby byl propuštěn, a prohlašovali, že za něj ručí. Rozčilení dosáhlo vrcholu.

‚Petrove, rána vyšla náhodou, že?' zeptal se ho důstojník, aby našel východisko ze vzniklé situace.

‚Jakoupak náhodou! Vystoupil jsem z řady, nabil a zamířil, copak to je náhoda?'

‚Žádají, abys byl propuštěn...'

A Petrov byl propuštěn. Jenže námořníci se s tím nespokojili, všechny důstojníky ve službě zatkli, odzbrojili a odvedli do kanceláře...

Zástupci námořníků, asi čtyřicet mužů, se celou noc radili. Rozhodli se, že důstojníky propustí, ale víckrát už je do kasáren nepustí..."

Tato malá epizoda názorně ukazuje, jaký byl průběh většiny vojenských povstání. Revoluční vření mezi lidem nutně zasáhlo i armádu. Je příznačné, že vůdci hnutí pocházeli z *těch* příslušníků válečného námořnictva a armády, kteří se rekrutovali hlavně z průmyslového dělnictva a od nichž se vyžadovala maximální technická připravenost, například ze zákopníků. Jenomže široké masy byly ještě příliš naivní, smýšlely příliš mírumilovně, příliš dobrodušně, příliš křesťansky. Poměrně snadno vzplanuly, každý případ bezpráví, příliš surové zacházení důstojníků, špatná strava atd. mohly vyvolat pobouření. Ale neměly dost vytrvalosti a neuvědomovaly si jasně svůj úkol: dostatečně nechápaly, že úspěch revoluce bude zaručen jen tehdy, když budou co nejenergičtěji pokračovat v ozbrojeném boji, jen tehdy, když zvítězí nad všemi vojenskými i civilními institucemi, jen tehdy, když svrhnou vládu a uchopí moc v celém státě.

Široké masy námořníků a vojáků se snadno vzbouřily. Ale stejně snadno dělaly tu naivní hloupost, že propouštěly zatčené důstojníky; nechaly se uchlácholit sliby a přenlouváním velitelů; velení tak získávalo drahocenný čas, lostávalo posily, drtilo síly vzbouřenců, a pak následovalo ruté potlačení povstalců a popravy vůdců.

Je velmi zajímavé porovnat vojenská povstání v Rusku v roce 1905 s vojenským povstáním děkabristů z roku 1825. Tehdy vedli politické hnutí téměř výhradně důstojníci, a to důstojníci šlechtického původu, kteří se nadchli demokratickými idejemi Evropy za napoleonských válek. Masy vojáků, které tehdy ještě tvořili nevolníci, byly pasivní.

Dějiny roku 1905 ukazují pravý opak. Důstojníci až na malé výjimky smýšleli tehdy buď jako buržoazní liberálové, reformisticky, nebo přímo kontrarevolučně. Duší povstání byli dělníci a rolníci ve vojenské uniformě; hnutí se stalo

lidovým. Poprvé v dějinách Ruska strhlo většinu vykořisťovaných. Ale chyběla mu jednak vytrvalost a rozhodnost mas, jejichž slabostí byla přílišná důvěřivost, a jednak organizace revolučních sociálně demokratických dělníků ve vojenských uniformách: nedovedli převzít velení, postavit se do čela revoluční armády a přejít do útoku proti vládní moci.

Mimochodem, oba tyto nedostatky odstraní — možná pomaleji, než bychom si přáli, ale zato určitě — nejen celkový vývoj kapitalismu, ale i nynější válka...*

V každém případě podávají dějiny revoluce v Rusku stejně jako dějiny Pařížské komuny z roku 1871 pádný důkaz, že militarismus nemůže být rozhodně nikdy poražen a rozdrcen jinak než vítězným bojem jedné části lidové armády proti její druhé části. Nestačí jenom pranýřovat, zatracovat a „odmítat" militarismus, kritizovat a dokazovat, jak je škodlivý, vždyť pasívně odmítat vojenskou službu je hloupé — je třeba udržovat revoluční vědomí proletariátu v bdělosti, a to nejen obecně, ale konkrétně připravovat jeho nejlepší síly k tomu, aby se v okamžiku nejhlubšího pobouření lidu postavily do čela revoluční armády.

O tom nás poučují každodenní zkušenosti kteréhokoli kapitalistického státu. Každá „malá" krize, kterou takový stát prožívá, nám ukazuje v malém prvky a zárodky bojů, které se za velké krize musí nevyhnutelně opakovat ve velkém. A co jiného je například každá stávka než právě malá krize kapitalistické společnosti? Neměl snad pruský ministr vnitra pan von Puttkamer pravdu, když pronesl svůj známý výrok: „V každé stávce se skrývá hydra revoluce." Neukazuje nám povolávání vojáků za stávek ve všech, dokonce — s prominutím — i v těch nejmírumilovnějších a „nejdemokratičtějších" kapitalistických zemích, *jak* to bude vypadat za skutečně *velkých* krizí?

Ale vraťme se opět k dějinám revoluce v Rusku.

* Tři předcházející odstavce jsou v rukopisu přeškrtnuty. *Red.*

Pokusil jsem se vám vylíčit, jak dělnické stávky vyburcovaly celou zemi a nejširší, nejzaostalejší vrstvy vykořisťovaných, jak začalo rolnické hnutí a jak bylo provázeno vojenskými povstáními.

Na podzim roku 1905 dosáhlo celé hnutí vrcholu. 19. (6.) srpna vyšel carův manifest o ustavení zastupitelského orgánu[64]. Takzvaná Bulyginova duma měla být ustavena na základě volebního zákona, který předpokládal jen směšně malý počet voličů a nedával tomuto svéráznému „parlamentu" žádnou zákonodárnou moc, ale jen *poradní*, konzultativní práva!

Buržoazie, liberálové a oportunisté byli ochotni popadnout tento „dar" vylekaného cara oběma rukama. Naši reformisté, tak jako všichni reformisté, nedokázali v roce 1905 pochopit, že bývají historické situace, kdy jsou reformy a zvláště slibování reforem zaměřeny *výhradně* na jediný cíl: uklidnit rozjitřený lid a přimět revoluční třídu, aby zastavila nebo alespoň zmírnila boj.

Revoluční sociální demokracie Ruska dobře pochopila pravý charakter tohoto naoktrojování, tohoto darování iluzorní ústavy v srpnu 1905. A proto neotálela a vytyčila hesla: Pryč s poradní dumou! Bojkotujte dumu! Pryč s carskou vládou! Pokračujte v revolučním boji za svržení této vlády! Ne car, ale prozatímní revoluční vláda musí svolat první skutečně lidový zastupitelský orgán v Rusku!

Dějiny daly revolučním sociálním demokratům za pravdu, neboť *Bulyginova duma* nebyla nikdy svolána. Revoluční bouře ji smetla dřív, než se sešla, a tato bouře přinutila cara, aby vydal nový volební zákon[114], jímž se značně zvyšoval počet voličů a uznával zákonodárný charakter dumy.*

V říjnu a prosinci 1905 vzestupná linie revoluce v Rusku vrcholí. Všechny zdroje revoluční energie lidu se otevřely ještě mnohem víc než dříve. Počet stávkujících, který — jak

* Čtyři předcházející odstavce jsou v rukopisu přeškrtnuty. *Red.*

už jsem vám řekl — činil v lednu 1905 celkem 440 000, překročil v říjnu 1905 půl miliónu (za jediný měsíc, představte si!). Ale k tomuto počtu, který zahrnuje *pouze* tovární dělníky, je třeba ještě připočíst několik set tisíc železničářů, poštovních a telegrafních zaměstnanců aj.

Generální stávka železničářů v Rusku zastavila železniční dopravu a velmi výrazně paralyzovala sílu vlády. Otevřely se dveře univerzit a v posluchárnách, které byly v pokojných dobách určeny výhradně k tomu, aby v nich byly ohlupovány mladé hlavy profesorskou katedrovou moudrostí a aby se z nich stali poddajní přisluhovači buržoazie a carismu, se teď shromažďovaly tisíce a tisíce dělníků, řemeslníků a zaměstnanců, kteří otevřeně a svobodně diskutovali o politických otázkách.

Byla vybojována svoboda tisku. Cenzura byla prostě zrušena. Žádný vydavatel se neodvažoval dávat úřadům povinný výtisk a úřady se neodvažovaly proti tomu zakročit. Poprvé v ruských dějinách vycházely v Petrohradě a jiných městech svobodně revoluční noviny. Jenom v Petrohradě vycházely tři sociálně demokratické deníky v nákladu 50 000—100 000 výtisků.

Proletariát se postavil do čela hnutí. Stanovil si úkol vybojovat revoluční cestou osmihodinovou pracovní dobu. Bojovým heslem petrohradského proletariátu tehdy bylo: *„Osmihodinová pracovní doba a zbraně!"* Stále větší počet dělníků začínal jasně vidět, že o osudu revoluce může rozhodnout a rozhodne jen ozbrojený boj.

V ohni boje vznikla zvláštní masová organizace: známé *sověty dělnických zástupců*, shromáždění zástupců všech továren. V několika městech Ruska začínaly tyto *sověty dělnických zástupců* stále víc a víc plnit úlohu prozatímní revoluční vlády, úlohu orgánů a vůdců povstání. Došlo k pokusům ustavit sověty vojenských a námořnických zástupců a spojit je se sověty dělnických zástupců.

Některá města v Rusku se v těch dnech změnila v malé místní „republiky", v nichž byla vládní moc sesazena a so-

vět dělnických zástupců skutečně plnil funkci nové státní moci. Byla to bohužel příliš krátká období a příliš slabá, příliš izolovaná „vítězství".

Rolnické hnutí dosáhlo na podzim roku 1905 ještě většího rozsahu. Ve *více než třetině* újezdů celé země propukly tehdy takzvané „rolnické nepokoje" i skutečná rolnická povstání. Rolníci vypálili na 2000 panských usedlostí a rozdělili si potraviny, o které šlechtičtí lupiči okradli lid.

Bohužel to nebylo provedeno dost důkladně! Rolníci bohužel tehdy zničili jen asi patnáctinu z celkového počtu šlechtických usedlostí, jen patnáctinu toho, co *měli* zničit, aby jednou provždy zbavili ruskou zemi potupy velkého feudálního pozemkového vlastnictví. Rolníci bohužel postupovali příliš roztříštěně, neorganizovaně a ne dost útočně, a v tom spočívá jedna z hlavních příčin porážky revoluce.

Mezi utlačovanými národy Ruska vzplanulo národně osvobozenecké hnutí. V Rusku je *více než polovina, téměř tři pětiny* (přesně 57 %) obyvatelstva vystavena národnostnímu útlaku, nemůže ani svobodně užívat mateřský jazyk a je násilně porušťována. Například muslimové, jichž jsou v Rusku desetimilióny, tehdy obdivuhodně rychle založili — byla to vůbec doba velmi rychlého růstu nejrůznějších organizací — Muslimský svaz.

Abych shromáždění a zejména mládeži ukázal, jak se v souvislosti s dělnickým hnutím šířilo v tehdejším Rusku národně osvobozenecké hnutí, uvedu vám malý příklad.

V prosinci 1905 spálili polští žáci ve stovkách škol všechny ruské knihy, obrazy a carovy podobizny a ruské učitele a ruské spolužáky zbili a vyhnali ze škol s voláním: „Jděte pryč, do Ruska!" Polští středoškoláci kladli mimo jiné tyto požadavky: „1. Všechny střední školy musí podléhat sovětu dělnických zástupců; 2. ve školních budovách se budou konat společné schůze studentů a dělníků; 3. povolit studentům nosit v gymnáziích rudé košile na znamení příslušnosti k budoucí proletářské republice" atd.

Čím výš se zvedaly vlny hnutí, tím energičtěji a rozhodněji se připravovala reakce k boji proti revoluci. V revoluci roku 1905 se potvrdilo v Rusku to, co napsal v roce 1902 ve své knize Sociální revoluce[220] K. Kautsky (tehdy byl mimochodem ještě revolučním marxistou, a ne obhájcem sociálpatriotů a oportunistů jako dnes). Kautsky napsal:

„Příští revoluce... se bude spíše než náhlému povstání proti vládě podobat dlouhotrvající *občanské válce*."

A to se také stalo! Bezpochyby to tak bude i v příští evropské revoluci!

Nenávist carismu se zaměřila zejména na Židy. Židé totiž tvořili zvlášť vysoké procento (ve srovnání s celkovým počtem židovského obyvatelstva) vůdců revolučního hnutí. I dnes je mimochodem mezi Židy značně vyšší procento představitelů internacionalistického směru než v jiných národech. A kromě toho dovedl carismus skvěle využít těch nejhorších předsudků nejzaostalejších vrstev obyvatelstva vůči Židům. Tak vznikly *pogromy*, většinou podporované, ne-li přímo řízené policií — ve 100 městech bylo v té době přes 4000 osob zabito a přes 10 000 zmrzačeno — tyto příšerné masakry pokojných Židů, jejich žen a dětí, které vyvolaly v celém civilizovaném světě takový odpor. Mám samozřejmě na mysli odpor skutečně demokratických sil civilizovaného světa, a to jsou *výhradně* socialističtí dělníci, proletáři.

Buržoazie i v těch nejsvobodnějších, dokonce i republikánských zemích západní Evropy dovede skvěle spojovat své pokrytecké fráze o „ruských zvěrstvech" s těmi nejnestoudnějšími peněžními machinacemi, zvláště s finančním podporováním carismu a s imperialistickým vykořisťováním Ruska pomocí vývozu kapitálu atd.

Revoluce 1905 dosáhla vrcholu v prosincovém povstání v Moskvě. Malý počet povstalců, totiž organizovaných a ozbrojených dělníků — nebylo jich víc než *osm tisíc* —, kladl devět dní odpor carské vládě, která nemohla věřit

moskevské posádce, ale naopak ji musela držet pod zámkem, a byla schopna povstání potlačit jen díky tomu, že povolala z Petrohradu Semjonovský pluk.

Buržoazie ráda označuje moskevské povstání za něco uměle vyvolaného a zesměšňuje je. V německé takzvaně „vědecké" literatuře například pan profesor Max Weber nazval ve velkém díle o politickém vývoji Ruska moskevské povstání „pučem". Tento „vysoce učený" pan profesor píše: „Leninova skupina a část eserů už dávno toto *nesmyslné* povstání připravovala."[334]

Abychom mohli tuto profesorskou moudrost zbabělé buržoazie správně zhodnotit, stačí si připomenout suché údaje statistiky stávek. V lednu 1905 se v Rusku zúčastnilo čistě politických stávek pouze 123 000 osob, v říjnu 330 000; *v prosinci dosáhla účast maxima*, a to 370 000 účastníků čistě politických stávek během jednoho měsíce! Připomeňme si narůstání revoluce, povstání rolníků a vojáků, a hned dospějeme k přesvědčení, že názor buržoazní „vědy" na prosincové povstání je nejen nesmyslný, ale že je to úskočná fráze představitelů zbabělé buržoazie, která vidí v proletariátu svého úhlavního třídního nepřítele.

Ve skutečnosti směřoval celý vývoj revoluce v Rusku nevyhnutelně k rozhodujícímu ozbrojenému boji mezi carskou vládou a avantgardou třídně uvědomělého proletariátu.

V předchozím výkladu jsem už uvedl, v čem spočívaly slabé stránky revoluce v Rusku, které způsobily její dočasnou porážku.

Potlačením prosincového povstání začíná revoluce opadávat. Také v tomto období jsou velmi zajímavé momenty; stačí připomenout dvojí pokus nejbojovnějších sil dělnické třídy zastavit odliv revoluce a připravit její nový rozmach.

Ale moje řečnická lhůta už téměř vypršela a nechci neužívat trpělivost svých posluchačů. A to nejdůležitější z pochopení revoluce v Rusku — její třídní charakter

a její hybné síly, její bojové prostředky — jsem už myslím ukázal, pokud je vůbec možné vyčerpat v krátké přednášce tak rozsáhlé téma.*

Jen ještě několik stručných poznámek o světovém významu revoluce v Rusku.

Rusko patří zeměpisně, hospodářsky i historicky nejen k Evropě, ale i k Asii. Proto vidíme, že revoluce v Rusku dosáhla nejen toho, že jednou provždy probudila ze spánku největší a nejzaostalejší evropskou zemi a vytvořila revoluční lid, vedený revolučním proletariátem.

Nejen to. Revoluce v Rusku vyvolala hnutí v celé Asii. Revoluce v Turecku, Persii a Číně dokazují, že mohutné povstání roku 1905 zanechalo hluboké stopy a že jeho vliv, projevující se v postupujícím hnutí *stamiliónů* lidí, není možné vyvrátit.

Nepřímo zapůsobila revoluce v Rusku i na země na Západě. Nesmíme zapomínat, že jakmile přišel 30. října 1905 do Vídně telegram[261] o carově konstitučním manifestu, měla tato zpráva rozhodující význam pro vítězství všeobecného volebního práva v Rakousku.

Když zasedal sjezd rakouské sociální demokracie a soudruh Ellenbogen — tehdy ještě nebyl sociálpatriot, tehdy byl ještě soudruh — referoval o politické stávce, položili mu tento telegram na stůl. Diskuse byla okamžitě přerušena. Z míst, kde seděli delegáti rakouské sociální demokracie, zaznělo sálem volání: Naše místo je na ulici! A v příštích dnech byly ve Vídni obrovské pouliční demonstrace a v Praze barikády. O vítězství všeobecného volebního práva v Rakousku bylo rozhodnuto.

Velmi často se setkáváme s lidmi ze západní Evropy, kteří se dívají na revoluci v Rusku tak, jako by události, situace a bojové prostředky v této zaostalé zemi měly velmi

* Text od slov „A to nejdůležitější" do konce odstavce je v rukopisu přeškrtnut. *Red.*

málo společného se západoevropskými poměry, a proto sotva mohou mít nějaký praktický význam.

Není nic mylnějšího než tento názor.

Je jisté, že formy a důvody nezadržitelných bojů v příští evropské revoluci se budou v mnohém lišit od forem, jaké měla revoluce v Rusku.

Přesto však je tato revoluce — právě pro svůj proletářský charakter v tom zvláštním slova smyslu, o němž jsem už mluvil — *předehrou* příští evropské revoluce. Je jisté, že tato příští revoluce může být jen revolucí proletářskou, a to v ještě hlubším smyslu tohoto slova: proletářskou, socialistickou i svým obsahem. Tato příští revoluce ukáže v ještě větším rozsahu jednak to, že lidstvo se může vymanit z jařma kapitálu jen tvrdým bojem, zejména občanskými válkami, a jednak že jenom třídně uvědomělí proletáři mohou být a budou vůdci obrovské většiny vykořisťovaných.

Dnešní hrobové ticho v Evropě nás nesmí mýlit. Evropa je těhotná revolucí. Neuvěřitelné hrůzy imperialistické války a útrapy plynoucí z drahoty vyvolávají všude revoluční náladu a vládnoucí třídy — buržoazie — a jejich agenti — vlády — se dostávají stále víc a víc do slepé uličky, z níž nemohou bez obrovských otřesů najít žádné východisko.

Tak jako začal v Rusku v roce 1905 pod vedením proletariátu lid přecházet k povstání proti carské vládě s cílem vybojovat demokratickou republiku, dojde v nejbližších letech právě v souvislosti s touto loupeživou válkou i v Evropě k povstáním lidu vedeného proletariátem proti nadvládě finančního kapitálu, proti velkým bankám, proti kapitalistům, a tyto otřesy nemohou skončit jinak než vyvlastněním buržoazie a vítězstvím socialismu.

My staří se možná rozhodujících bojů této příští revoluce nedožijeme. Ale mohu myslím s velkou jistotou vyslovit naději, že mládež, která tak skvěle pracuje v socialistickém hnutí ve Švýcarsku i na celém světě, bude mít to štěstí,

že bude v příští proletářské revoluci nejen bojovat, ale že v ní i zvítězí.

Napsáno německy
před 9. (22.) lednem 1917
Poprvé otištěno
22. ledna 1925
v Pravdě, č. 18
Podepsán N. Lenin

Přeloženo z němčiny
podle rukopisu

DVANÁCT STRUČNÝCH TEZÍ O GREULICHOVĚ OBRANĚ OBRANY VLASTI[120]

1. Na začátku svého prvního článku H. Greulich prohlašuje, že dnes existují „socialisté" (patrně má na mysli *zdánlivé*), kteří „důvěřují junkerským a buržoazním vládám".

Toto obvinění *jednoho* směru dnešního „socialismu", totiž sociálpatriotismu, je jistě správné. Jenomže co dokazují všechny čtyři články soudruha H. Greulicha, ne-li to, že sám také *slepě* „důvěřuje" švýcarské „buržoazní vládě"?? Dokonce zapomíná, že švýcarská „buržoazní vláda" je díky četným spojením švýcarského bankovního kapitálu nejen „buržoazní vládou", ale také buržoazní vládou *imperialistickou.*

2. V prvním článku H. Greulich konstatuje, že v celé mezinárodní sociální demokracii existují *dva* hlavní směry. Jeden z nich (*sociálpatriotismus*, přirozeně) definuje naprosto správně, neboť jeho přívržence pranýřuje jako „agenty" buržoazních vlád.

Greulich však nějak podivně zapomíná, že za prvé švýcarští sociálpatrioti jsou také agenty švýcarské buržoazní vlády; za druhé, že tak jako nelze Švýcarsko vůbec vytrhávat ze sítě spojující světový trh, nemůže se ani dnešní, vysoce rozvinuté a nesmírně bohaté buržoazní Švýcarsko vytrhávat ze sítě imperialistických vzájemných vztahů ve světě; za třetí, že by bylo dobré prozkoumat argumenty pro obranu vlasti a proti ní v celé mezinárodní sociální demokracii, zvláště v souvislosti s těmito imperialistickými, finančně kapitalistickými vzájemnými vztahy ve světě; za

čtvrté, že tyto dva hlavní směry v celé mezinárodní sociální demokracii není možné smířit, a že se proto švýcarská strana musí *rozhodnout*, s kterým směrem chce jít.

3. Ve druhém článku H. Greulich prohlašuje: „Švýcarsko nemůže vést útočnou válku."

Greulich nějak podivně zapomíná na nesporný a zřejmý fakt, že v *obou* možných případech — a to jak v případě spojenectví Švýcarska s Německem proti Anglii, tak v případě spojenectví s Anglií proti Německu — v *obou* případech by se Švýcarsko účastnilo imperialistické války, války loupeživé, války útočné.

Buržoazní Švýcarsko nemůže v žádném případě ani změnit charakter nynější války, ani vést protiimperialistickou válku.

Můžeme připustit, aby Greulich opouštěl „oblast faktů" (viz jeho čtvrtý článek) a aby místo o *této* válce mluvil o nějaké iluzorní válce?

4. Ve druhém článku H. Greulich prohlašuje:

„Pro Švýcarsko je neutralita a obrana vlasti totéž. Kdo odmítá obranu vlasti, ohrožuje neutralitu. To si musíme uvědomit."

Dvě skromné otázky soudruhu Greulichovi:

Za prvé, nebylo by třeba si uvědomit, že věřit hlásání neutrality a úmyslům zachovat ji v této válce znamená nejen slepě věřit *své* „buržoazní vládě" a *jiným* „buržoazním vládám", ale že je to přímo směšné?

Za druhé, nebylo by třeba si uvědomit, že ve skutečnosti to vypadá takto:

Kdo v této válce uznává obranu vlasti, stává se pomocníkem „*své*" národní buržoazie, která je i ve Švýcarsku skrznaskrz imperialistická, protože je finančně spjatá s velmocemi a zatažená do imperialistické světové politiky.

Kdo v této válce odmítá obranu vlasti, podrývá důvěru proletariátu k buržoazii a *pomáhá* mezinárodnímu proletariátu bojovat *proti* nadvládě buržoazie.

5. Na konci druhého článku H. Greulich prohlašuje:

„Likvidací švýcarské milice ještě neodstraníme války mezi velmocemi."

Proč soudruh Greulich zapomíná, že sociální demokraté pokládají za možné likvidovat *kteroukoli* armádu (tedy i milici) jedině *po* vítězné sociální revoluci a že právě teď je třeba bojovat ve spojenectví s internacionalistickými revolučními menšinami *všech* velmocí za sociální revoluci?

Od *koho* Greulich očekává, že odstraní „války mezi velmocemi"? Snad od milice malého buržoazního státu se čtyřmi milióny obyvatel?

My sociální demokraté očekáváme, že „války mezi velmocemi" odstraní revoluční akce proletariátu *všech* velkých i *malých* mocností.

6. Ve třetím článku Greulich tvrdí, že švýcarští dělníci musí „bránit" „demokracii"!!

Cožpak soudruh Greulich opravdu neví, že v této válce demokracii nebrání a nemůže bránit *žádný* evropský stát? Naopak, účast *každého* státu, velkého i malého, v této imperialistické válce znamená *pošlapávání* demokracie, vítězství reakce nad demokracií. Cožpak Greulich skutečně nezná tisíce takových příkladů z Anglie, Německa, Francie atd.? Nebo soudruh Greulich skutečně tak pevně „věří" švýcarské, tj. své „buržoazní vládě", že všechny ředitele bank a milionáře ve Švýcarsku považuje za učiněné Vilémy Telly?

Demokracie nemůže být *zaručena* bez socialismu, a k socialismu může vést jen a jen revoluční boj proti *všem* buržoazním vládám, a ne účast v imperialistické válce, ne účast na mobilizacích údajně k obraně neutrality!

7. Ve třetím článku soudruh Greulich píše:

„Čeká snad Švýcarsko od proletariátu, že bude ve vzájemných bojích imperialistů bojovat sám proti sobě?"

Tato otázka dokazuje, že soudruh Greulich stojí oběma nohama na národní půdě, jenže Švýcarsko bohužel v nynější válce takovou půdu *nemá*.

Tohle od proletariátu „nečeká" Švýcarsko, ale kapitalismus, který se ve všech civilizovaných zemích, ve Švýcarsku právě tak jako v ostatních zemích, změnil v *imperialistický* kapitalismus. Vládnoucí buržoazie teď „čeká" od proletariátu *všech* zemí, že „v imperialistických bojích bude bojovat sám proti sobě" — a na to Greulich zapomíná. K tomu, aby se proletariát do takové situace nedostal, nemá teď žádný jiný prostředek než internacionální revoluční třídní boj proti buržoazii!

Proč Greulich zapomíná, že už v basilejském manifestu internacionály z roku 1912[251] se za prvé jasně konstatovalo, že *imperialistický* kapitalismus určuje hlavní charakter budoucí války, a za druhé, že se tam mluví o *proletářské revoluci právě* v souvislosti s *touto* válkou?

8. Ve třetím článku Greulich píše:

Revoluční boj mas „místo využití demokratických práv" je „velmi neurčitý pojem".

To dokazuje, že Greulich uznává jedině buržoazně reformistickou cestu a že *revoluci* odmítá nebo ignoruje. A to se hodí pro grütliovce, ale rozhodně ne pro sociálního demokrata.

Bez „revolučního boje mas" není revoluce myslitelná. Taková revoluce nikdy neexistovala. A také v dnešní Evropě začínajícího imperialistického období jsou revoluce nevyhnutelné.

9. Ve čtvrtém článku soudruh Greulich otevřeně prohlašuje, že se „samozřejmě" vzdá svého mandátu v Národní radě, jestliže strana *zásadně* odmítne obranu vlasti. A k tomu podotýká, že takové odmítnutí bude znamenat „porušení naší jednoty".

Toto prohlášení je jasným ultimátem, které sociálpatriotičtí členové Národní rady dávají straně, a žádné vysvětlování to nespraví. *Buď* strana uzná sociálpatriotické názory, *nebo* se „my" (Greulich, Müller atd.) vzdáme svých mandátů.

Jenže po pravdě řečeno, o jaké „jednotě" se tu dá mluvit?

Samozřejmě o žádné jiné než o „jednotě" sociálpatriotických vůdců s *jejich* mandáty v Národní radě?!

Zásadová proletářská jednota znamená něco úplně jiného. Sociálpatrioti, tj. „obránci vlasti", musí být „jednotní" se sociálpatriotickým, skrznaskrz buržoazním spolkem Grütli. Odpůrci obrany vlasti, sociální demokraté, musí být „jednotní" se socialistickým proletariátem. To je naprosto jasné.

Pevně věříme, že se soudruh Greulich nebude chtít blamovat a nezačne dokazovat (přes zkušenosti Anglie, Německa, Švédska atd.), že „jednota" sociálpatriotů, „agentů" buržoazních vlád, se socialistickým proletariátem může vést k něčemu jinému než k naprosté dezorganizaci, demoralizaci, pokrytectví a lžím.

10. „Přísaha" členů Národní rady, že budou bránit nezávislost země, je podle Greulichova názoru „neslučitelná" s odmítnutím obrany země.

Dobrá! Ale je snad nějaká revoluční činnost „slučitelná" s „přísahami" chránit zákony kapitalistických států?? Grütliovci, tj. přisluhovači buržoazie, uznávají zásadně jen zákonné cesty. Dosud jsme ještě neviděli jediného sociálního demokrata, který by odmítal revoluce nebo uznával jen ty, které jsou „slučitelné" s „přísahami" chránit buržoazní zákony.

11. Greulich popírá, že Švýcarsko je „buržoazní třídní stát" „v absolutním smyslu tohoto slova". Socialismus definuje (na konci čtvrtého článku) tak, že se mu úplně vytrácí jak sociální revoluce, tak jakákoli revoluční akce. Sociální revoluce je „utopie" — takový je ve stručnosti smysl všech Greulichových dlouhých projevů nebo článků.

Dobrá! Jenomže to je zjevné grütliovství, a ne socialismus. To je buržoazní reformismus, a ne socialismus.

Proč soudruh Greulich rovnou nenavrhne, aby se z basilejského manifestu z roku 1912 vyškrtla slova o „proletářské revoluci" nebo z aarauského usnesení z roku 1915 slova

o „masových revolučních akcích", nebo aby se všechny zimmerwaldské a kientalské rezoluce spálily?

12. Soudruh Greulich stojí oběma nohama na půdě nacionalismu — na půdě buržoazně reformistické, grütliovské.

Tvrdošíjně ignoruje imperialistický charakter nynější války a rovněž imperialistické svazky dnešní švýcarské buržoazie. Ignoruje, že se socialisté na celém světě rozštěpili na sociálpatrioty a na revoluční internacionalisty.

Zapomíná, že švýcarský proletariát má ve skutečnosti před sebou *jen* dvě cesty:

První cesta: Pomáhat své národní buržoazii zbrojit, podporovat mobilizaci údajně k obraně neutrality a denně se vystavovat nebezpečí, že bude sám zatažen do imperialistické války. V případě „vítězství" v této válce hladovět, zaregistrovat 100 000 padlých, dát švýcarské buržoazii do kapsy nové miliardy válečných zisků, zajistit jí nové výnosné kapitálové investice v zahraničí a dostat se do nové finanční závislosti na svých imperialistických „spojencích" — na velmocích.

Druhá cesta: V úzkém spojenectví s internacionalistickými revolučními menšinami všech velmocí energicky bojovat proti všem „buržoazním vládám", a především proti *své* vlastní „buržoazní vládě", absolutně „nevěřit" ani své vlastní buržoazní vládě, ani jejím řečem o obraně neutrality, a sociálpatrioty vyzvat, aby laskavě přešli do spolku Grütli.

V případě vítězství se navždycky zbavit drahoty, hladu a válek a spolu s francouzskými, německými a dalšími dělníky vyvolat socialistickou revoluci.

Obě cesty jsou obtížné, obě vyžadují oběti.

Švýcarský proletariát se musí rozhodnout, zda chce tyto oběti přinést švýcarské imperialistické buržoazii a jedné z velmocenských koalic, nebo se obětovat pro osvobození lidstva od kapitalismu, hladu a válek.

Proletariát se musí rozhodnout.

Napsáno německy mezi 13. a 17. (26. a 30.) lednem 1917
Otištěno 31. ledna a 1. února 1917 v listu Volksrecht, č. 26 a 27
Podepsán -e-
Rusky poprvé otištěno roku 1931 v publikaci Leninskij sbornik XVII

Přeloženo z němčiny podle rukopisu

OBRANA NEUTRALITY

Uznáme-li tezi, že dnešní válka je imperialistická, tj. že je to válka mezi dvěma velkými lupiči za ovládnutí a vydrancování světa, neznamená to ještě, že musíme odmítnout obranu vlasti — Švýcarska. My Švýcaři bráníme přece svou neutralitu a své hranice jsme obsadili vojsky právě proto, abychom se vyhnuli účasti v této loupeživé válce.

Takhle mluví sociálpatrioti, grütliovci, v socialistické straně i mimo ni.

Uvedený argument se zakládá na těchto mlčky schvalovaných nebo nenápadně podsouvaných předpokladech:

Nekriticky se opakuje to, co říká a co musí říkat buržoazie, aby si udržela svou třídní nadvládu.

Plně se důvěřuje buržoazii a vůbec se nedůvěřuje proletariátu.

Ignoruje se skutečná, nepředstíraná mezinárodní situace, která vznikla na základě imperialistických vztahů mezi všemi evropskými zeměmi a na základě imperialistické „spjatosti" švýcarských kapitalistů.

Cožpak rumunská a bulharská buržoazie s velkým patosem celé měsíce neujišťovala, že její válečné přípravy jsou diktovány „pouze" obranou neutrality?

Existují snad vážné, vědecky podložené důvody k tomu, aby se v tomto směru dělal *zásadní* rozdíl mezi buržoazií jmenovaných zemí a buržoazií švýcarskou?

Jistěže ne! Když se poukazuje na to, že v Rumunsku a Bulharsku je buržoazie posedlá po výbojích a anexích a že

o švýcarské buržoazii se nic takového říct nedá, není to přece možné pokládat za *zásadní* rozdíl. Imperialistické zájmy se jak známo projevují nejen v územních, ale i ve *finančních* ziscích. Nesmíme zapomínat, že švýcarská buržoazie vyváží kapitál, přinejmenším tři miliardy franků, tj. že imperialisticky vykořisťuje zaostalé národy. Taková je skutečnost. A skutečností je i to, že švýcarský bankovní kapitál je velmi úzce spojený a propletený s bankovním kapitálem velmocí a že „Fremdenindustrie"* ve Švýcarsku atd. svědčí o tom, že se imperialistické bohatství neustále *rozděluje* mezi velmoci a Švýcarsko. Mimoto kapitalismus ve Švýcarsku je na mnohem vyšším stupni rozvoje než v Bulharsku a Rumunsku; o nějakém „národním" lidovém hnutí ve Švýcarsku nemůže být absolutně řeč: pro Švýcarsko už toto období historického vývoje před mnoha staletími skončilo, což se nedá říct o žádném z jmenovaných balkánských států.

Buržoa by tedy měl usilovat o to, aby vzbudil v lidu, ve vykořisťovaných, důvěru k buržoazii, měl by se snažit zastřít *skutečnou* imperialistickou politiku „své" buržoazie vhodnými frázemi.

Socialista by měl dělat něco docela jiného: měl by tuto skutečnou politiku „své" buržoazie nelítostně, bez jakýchkoli iluzí odhalovat. Pro švýcarskou buržoazii by bylo mnohem přijatelnější a mnohem „přirozenější" (tj. víc by odpovídalo povaze této buržoazie), aby pokračovala v této své skutečné politice, aby *zaprodávala* svůj lid té či oné imperialistické koalici mocností, než aby v rozporu se zájmy zisku bránila demokracii v pravém smyslu tohoto slova.

„Každý po svém": ať grütliovci jako přisluhovači a agenti buržoazie klamou lid frázemi o „obraně neutrality".

Socialisté, bojovníci proti buržoazii, musí lidu otevřít oči, aby viděl reálné nebezpečí, potvrzené celými dějinami

* — průmysl s účastí zahraničního kapitálu. *Red.*

švýcarské buržoazní politiky, že ho „vlastní“ buržoazie *zaprodá!*

Napsáno německy v lednu 1917
Poprvé otištěno roku 1931
v publikaci Leninskij sbornik XVII

Přeloženo z němčiny
podle rukopisu

OBRAT VE SVĚTOVÉ POLITICE

V táboře pacifistů vládne jakási sváteční nálada. Počestní buržoové neutrálních zemí se radují: „Slušně jsme si namastili kapsu z válečných zisků a drahoty; nestačilo by to? S větším ziskem už stejně asi nemůžeme počítat, a lidu může dojít trpělivost..."

Jak by se neradovali, když „sám" Wilson „parafrázuje" pacifistické prohlášení Italské socialistické strany, která nedávno v Kienthalu schválila oficiální a okázalou rezoluci[191] o naprosté neudržitelnosti sociálpacifismu.

Můžeme se divit, že Turati[320] v listu Avanti! jásá nad tím, že Wilson parafrázuje *jejich*, italské „takysocialistické" pacifistické fráze? Můžeme se divit, že se francouzští sociálpacifisté a kautskisté ve svém listu Le Populaire[121] láskyplně „sjednocují" s Turatim a s Kautským, který uveřejnil v německém sociálně demokratickém tisku pět neobyčejně hloupých pacifistických článků, v nichž přirozeně taky „parafrázuje" žvanění o ušlechtilém demokratickém míru, které je teď už tak běžné?

Toto dnešní žvanění se však ve skutečnosti liší od dřívějšího zejména tím, že má určitý *objektivní* základ. Tento základ se vytvořil tím, že ve světové politice došlo k obratu *od imperialistické války*, která přinesla národům obrovské utrpení a obrovskou zradu na socialismu spáchanou pány Plechanovy, Alberty Thomasy, Legieny, Scheidemanny a dalšími, k *imperialistickému míru*, který má národy odměnit obrovským podvodem, jakým jsou ušlechtilé fráze, polovičaté reformy a drobné ústupky atd.

Tento obrat nastal.

V této chvíli nemůžeme vědět — a nemohou to přesně určit ani sami vedoucí činitelé imperialistické politiky, finanční magnáti a korunovaní lupiči —, kdy vlastně tento imperialistický mír zavládne, k jakým změnám ve válce do té doby dojde a jaké budou podrobnosti tohoto míru. Ale to není důležité. Důležitá je *skutečnost*, že nastal obrat k míru, důležitý je *základní charakter* tohoto míru, a tyto dvě okolnosti už dostatečně vyjasnil dosavadní vývoj událostí.

Během devětadvaceti měsíců války se dost jasně ukázalo, jaké mají obě imperialistické koalice zdroje: do válečného masakru byli zataženi všichni nebo téměř všichni případní spojenci z nejbližších „sousedů", jichž je značný počet, a byly vyzkoušeny i přezkoušeny a změřeny i přeměřeny síly jejich armád a loďstva. Finanční kapitál vydělal miliardy: spousta válečných dluhů ukazuje, jak velkou daň teď proletariát a nemajetné masy „musí" platit celá desetiletí mezinárodní buržoazii za to, že jim milostivě dovolila pozabíjet ve válce za rozdělení imperialistické kořisti milióny vlastních bratrů — námezdních otroků.

Patrně už není možné vyždímat z tahounů námezdní práce pomocí *této* války ještě víc — v tom je jeden z hlubokých ekonomických základů nynějšího obratu ve světové politice. Není to možné proto, že všechny zdroje jsou vyčerpány. Američtí multimilionáři a jejich mladší bratři v Holandsku, Švýcarsku, Dánsku a dalších neutrálních zemích si začínají uvědomovat, že zlatý pramen vysychá — z toho, a nikoli z ušlechtilého humánního cítění, jak si myslí naivní, ubozí, směšní Turatiové, Kautští a spol., pramení vzrůstající pacifismus neutrálů.

A k tomu ještě vzrůstá nespokojenost a rozhořčení mas. V minulém čísle jsme uvedli vyjádření Gučkova a Helffericha[122], která svědčí o tom, že *se* oba *bojí* revoluce. Není už načase ukončit první imperialistické jatky?

K objektivním podmínkám, které si vynucují zastavení

války, přistupuje tedy působení třídního instinktu a třídní kalkulace buržoazie přesycené válečnými zisky.

Politický obrat podmíněný tímto ekonomickým obratem sleduje dvě hlavní linie: vítězné Německo *odtrhuje* od svého hlavního nepřítele, Anglie, jeho spojence jednak tím, že nejtěžší údery zasadilo (a ještě může zasadit) právě těmto spojencům, a nikoli Anglii, a jednak tím, že německý imperialismus, který si nesmírně mnoho naloupil, může spojencům Anglie udělat drobné, polovičaté ústupky.

Je možné, že *byl* přece jen *uzavřen* separátní mír mezi Německem a Ruskem. Změnila se jen *forma* politické dohody mezi těmito dvěma lupiči. Car mohl Vilémovi říci: „Když podepíšu separátní mír veřejně, tak zítra, můj nejjasnější kontrahente, budeš mít možná co dělat s vládou Miljukova a Gučkova, ne-li Miljukova a Kerenského. Vždyť revoluce sílí, a já neručím za armádu, s jejímiž generály si Gučkov dopisuje a jejíž důstojníci byli většinou ještě včera gymnazisty. Vyplatí se nám riskovat, že já mohu přijít o trůn a ty můžeš přijít o dobrého kontrahenta?“

„Ovšemže se to nevyplatí,“ musel odpovědět Vilém, pokud mu bylo něco takového přímo nebo nepřímo řečeno. ‚A na co taky potřebujeme otevřený separátní mír nebo vůbec mír stvrzený na papíře? Copak se toho nedá dosáhnout jiným, rafinovanějším způsobem? Já dám otevřeně celému lidstvu návrh, že je obšťastním blahodárným mírem. Nenápadně mrknu na Francouze, že jsem jim ochoten vrátit celou nebo téměř celou Francii a Belgii za ‚poctivé‘ odstoupení jejich kolonií v Africe, a na Italy, že mohou počítat s ‚kouskem‘ italského území v Rakousku a s kousky na Balkáně. Jsem s to dosáhnout, že se národy dozvědí mých návrzích a plánech: dokážou si pak Angličani udržet své západoevropské spojence? A my dva si rozdělíme Rumunsko, Halič a Arménii — ale na Cařihrad, můj nejjasnější bratře, si nech zajít chuť! A na Polsko, můj nejjasnější bratře, si taky nech zajít chuť!“

Nemůžeme vědět, zda k takovému dialogu došlo. Ale

to není podstatné. Podstatné je, že se události vyvíjely *právě takhle*. Pokud car nesouhlasil s argumenty německých diplomatů, pak „*argumenty*" Mackensenovy armády v Rumunsku musely zapůsobit přesvědčivěji.

O plánu rozdělit Rumunsko mezi Rusko a Čtyřspolek (tj. spojence Německa, Rakousko a Bulharsko) se už v německém imperialistickém tisku mluví *otevřeně!* Uzvaněný Hervé se už podřekl: Když se lid doví, že můžeme *okamžitě* dostat zpátky Belgii a Francii, nedokážeme ho přinutit, aby dál bojoval. Také pacifističtí hlupáčkové z řad neutrální buržoazie se už „činí": Vilém jim rozvázal jazyk! A pacifističtí... mudrcové z řad socialistů, Turati v Itálii, Kautsky v Německu a další a další, se div nepřetrhnou, jak uplatňují svou humánnost, svou lidumilnost, své nadpozemské ctnosti (a svou velkou moudrost), aby budoucí imperialistický mír *přikrášlili!*

Jak je to na tomto světě, nejlepším ze všech, všechno krásně zařízeno! Zapletli jsme se, my finanční magnáti a korunovaní lupiči, do politiky imperialistické loupeže, museli jsme válčit — ale co na tom? Na válce nevyděláme míň než na míru, dokonce mnohem víc! A lokajů, kteří prohlásí naši válku za „osvobozeneckou", všech těch Plechanovů, Albertů Thomasů, Legienů, Scheidemannů a spol. máme habaděj! Že je načase uzavřít imperialistický mír? Co na tom? Nejsou snad válečné dluhy závazky, které nám zaručují svaté právo vymáhat od národů stonásobnou daň? A pošetilců, kteří budou tenhle imperialistický mír *přikrášlovat*, kteří budou národy podvádět sladkými řečmi, těch máme habaděj, vezměte si třeba Turatiho, Kautského a další „vůdce" světového socialismu!

Právě v tom je tragikomičnost projevů Turatiho a Kautského, že *nechápou skutečnou*, objektivní politickou úlohu, kterou hrají, úlohu velebníčků, kteří *utěšují* národy, místo aby je burcovali k revoluci, úlohu *buržoazních advokátů*, kteří bombastickými frázemi o všelijakých hezkých věcech a zejména o demokratickém míru maskují, zastírají, při-

krášlují a zahalují odpornou nahotu imperialistického míru, který kupčí s národy a rozkouskovává státy.

Právě v tom je *zásadní jednota* sociálšovinistů (Plechanovů a Scheidemannů) a sociálpacifistů (Turatiho a Kautského), že ti i oni jsou *objektivně přisluhovači* imperialismu: jedni mu „slouží" tím, že imperialistickou válku přikrášlují pojmem „obrana vlasti", druzí slouží *témuž* imperialismu tím, že přibližující se a připravovaný imperialistický mír přikrášlují frázemi o demokratickém míru.

Imperialistická buržoazie potřebuje přisluhovače obou druhů či odstínů: Plechanovy k tomu, aby pokřikem „pryč s uchvatiteli" povzbuzovali k dalšímu krveprolévání, a Kautské k tomu, aby sentimentálním opěvováním míru chlácholili a uklidňovali příliš pobouřené masy.

Všeobecné sjednocení sociálšovinistů všech zemí se sociálpacifisty — ono společné „spiknutí proti socialismu", o němž se mluví v jednom provolání[299] mezinárodní socialistické komise v Bernu[123], ona „všeobecná amnestie", o níž jsme nejednou mluvili — nebude tudíž náhoda, ale jen projev zásadní jednoty *obou těchto* směrů světového „takysocialismu". Není náhoda, že Plechanov nepříčetně křičí proti „zradě" Scheidemannů a současně dělá narážky na smír a jednotu s těmito pány, až pro to nastane vhodná doba.

Čtenář možná namítne: Ale copak můžeme zapomínat, že imperialistický mír je „přece jen lepší" než imperialistická válka? Že se program demokratického míru může realizovat „popřípadě" „částečně", když ne celý? Že nezávislé Polsko je lepší než ruské Polsko? Že připojení italského území Rakouska k Itálii je krok vpřed?

Právě takovými argumenty se maskují obhájci Turatiho a Kautského a nevidí, že se tím mění z revolučních marxistů v tuctové buržoazní reformisty.

Copak je možné při zdravém rozumu popírat, že Bismarckovo Německo a jeho sociální zákony jsou „lepší" než Německo před rokem 1848? Že Rusko se Stolypinovými

reformami je „lepší" než Rusko před rokem 1905? Proto snad němečtí sociální demokraté (tenkrát ještě byli sociálními demokraty) hlasovali pro Bismarckovy reformy? Cožpak ruští sociální demokraté, samozřejmě kromě pánů Potresova, Maslova a spol., od nichž se teď s opovržením odvrací i člen *jejich vlastní strany* Martov, Stolypinovy reformy přikrášlovali nebo aspoň podporovali?

Dějiny se nezastavují ani za kontrarevoluce. Dějiny šly kupředu i za imperialistických jatek v letech 1914—1916, které byly *pokračováním* imperialistické politiky předešlých desetiletí. Světový kapitalismus, který byl v 60. a 70. letech minulého století pokrokovou, progresívní silou volné konkurence a který začátkem 20. století přerostl v *monopolistický* kapitalismus, tj. v imperialismus, udělal během války pořádný krok *vpřed* nejen k ještě větší koncentraci finančního kapitálu, ale i k přeměně ve *státní kapitalismus*. Jak silná je národní soudržnost a jak významné jsou národní sympatie, to v této válce ukázalo například chování Irů v jedné imperialistické koalici a Čechů v druhé. Cílevědomí imperialističtí vůdci si říkají: nemůžeme přirozeně uskutečnit své cíle, aniž porobíme malé národy, ale existují přece dva způsoby porobení. Někdy bývá spolehlivější — a výhodnější — získat upřímné, poctivé „obránce vlasti" v imperialistické válce tím, že se vytvoří *politicky* nezávislé státy, a o jejich *finanční* závislost se už „sami" postaráme! Je výhodnější být spojencem (ve významné válce imperialistických mocností) nezávislého Bulharska než být pánem závislého Irska! Když se dokončí to, co nebylo v oblasti národních reforem doděláno, může to někdy imperialistickou koalici vnitřně upevnit — s tím správně počítá například jeden ze zvlášť podlých přisluhovačů německého imperialismu K. Renner, který je samozřejmě všemi deseti pro „jednotu" sociálně demokratických stran a zejména pro jednotu se Scheidemannem a Kautským.

Objektivní vývoj událostí žádá své, a tak jako byli potlačovatelé revolucí v letech 1848 a 1905 v jistém smyslu

vykonavateli odkazu těchto revolucí, jsou i dirigenti imperialistických jatek *nuceni* provádět určité státně kapitalistické, určité národní reformy. A mimo to je třeba *uklidnit* masy, pobouřené válkou a drahotou, drobnými ústupky: proč neslíbit (a částečně neuskutečnit — to přece k ničemu nezavazuje!) „omezení zbrojení"? Vždyť válka je beztoho jen jakési „průmyslové odvětví", které se podobá lesnímu hospodářství: jsou zapotřebí desetiletí, aby vyrostly dostatečně velké stromy... neboli dostatečně vydatná a odrostlá „potrava pro děla". A za ta desetiletí, doufejme, vyrostou v lůně „jednotné" mezinárodní sociální demokracie noví Plechanovové, noví Scheidemannové, noví úlisní smířlivci Kautští...

Buržoazní reformisté a pacifisté jsou lidé, kteří jsou zpravidla tak či onak *placeni* za to, aby upevňovali nadvládu kapitalismu jeho vyspravováním, aby ukolébávali lidové masy a odváděli je od revolučního boje. Když takoví „vůdci" socialismu jako Turati a Kautsky vštěpují masám myšlenku — ať už veřejnými prohlášeními (jako „se podřekl" Turati[273] ve svém smutně proslulém projevu 17. prosince 1916[124]), nebo *zamlčováním* (na které je Kautsky takový mistr) —, že nynější imperialistická válka může vést k demokratickému míru *při zachování* buržoazních vlád, bez revolučního povstání proti celé síti mezinárodních imperialistických vztahů, pak jsme nuceni prohlásit, že taková propaganda je klamáním lidu, že nemá se socialismem nic společného a že je to jenom přikrášlování *imperialistického* míru.

Jsme *pro* demokratický mír. A právě proto nechceme národům lhát, tak jako lžou — samozřejmě s nejlepším úmyslem a z nejušlechtilejších pohnutek! — Turati a Kautsky. Budeme říkat *pravdu:* demokratický mír není možný, jestliže revoluční proletariát Anglie, Francie, Německa a Ruska nesvrhne buržoazní vlády. Považovali bychom za zbrovskou pošetilost, kdyby revoluční sociální demokraté začali upouštět od boje za veškeré reformy, tedy i za „bu-

dování státu". Evropa však právě teď prožívá takové období, kdy je třeba mít víc než kdy jindy na paměti, že *reformy jsou vedlejší produkt revolučního třídního boje.* Teď je totiž aktuální — ne proto, že to chceme, že to někdo naplánoval, ale v důsledku objektivního vývoje událostí — řešit závažné dějinné problémy nikoli kompromisy na bázi ztrouchnivělé a odumírající minulosti, nýbrž bezprostředním násilím mas, které položí nové základy.

Právě teď, kdy se vládnoucí buržoazie chystá klidně odzbrojit milióny proletářů a bezpečně je převést — tak, že je, maskována vhodnou ideologií, pokropí svěcenou vodou úlisných pacifistických frází! — ze špinavých, smrdutých, odporných zákopů, v nichž se zabývali vražděním, na nucené práce v kapitalistických továrnách, aby tu „poctivou prací" odpracovávali stamiliardy státních dluhů, právě teď má ještě větší význam než na počátku války heslo, s nímž se k národům obrátila naše strana na podzim roku 1914: Přeměnit imperialistickou válku v občanskou válku za socialismus!* Karl Liebknecht, odsouzený k nuceným pracím, se k tomuto heslu připojil, když z tribuny Říšského sněmu řekl: Obraťte zbraně proti svým třídním nepřátelům v zemi! Jak dalece dozrála nynější společnost pro přechod k socialismu, to se ukázalo právě za války, kdy bylo v důsledku vypětí sil lidu nutné přejít k řízení celého hospodářského života více než padesáti miliónů lidí z *jednoho* ústředí. Když je to možné pod vedením hrstky urozených velkostatkářů v zájmu hrstky finančních magnátů, pak je to určitě tím spíš možné pod vedením uvědomělých dělníků v zájmu devíti desetin obyvatelstva, vyčerpaného hladem a válkou.

Aby však mohli uvědomělí dělníci vést masy, musí pochopit, že takoví vůdci socialismu jako Turati, Kautsky a spol. jsou úplně bezpáteřní. Tito pánové se považují za revoluční sociální demokraty a jsou hluboce rozhořčeni,

* Viz Sebrané spisy 26, Praha 1986, s. 39–48. *Red.*

když se jim říká, že patří do strany pánů Bissolatiho, Scheidemanna, Legiena a spol. Jenže Turati a Kautsky vůbec nechápou, že závažné aktuální problémy může vyřešit jen revoluce mas, vůbec nevěří v revoluci, vůbec nedbají a nezajímají se o to, jak právě v souvislosti s válkou dozrává revoluce ve vědomí a smýšlení mas. Jejich pozornost je plně zaujata reformami a dohodami mezi skupinami vládnoucích tříd, na něž se obracejí, které „přemlouvají" a kterým chtějí přizpůsobit dělnické hnutí.

Jenomže teď záleží všechno na tom, aby uvědomělý předvoj proletariátu soustředil pozornost a shromáždil síly k revolučnímu boji za svržení vlád ve vlastních zemích. Neexistují takové revoluce, jaké „jsou ochotni" uznat i Turati a Kautsky — totiž takové, aby bylo možné říci předem, kdy revoluce vypukne a jak velké vyhlídky má na vítězství. V Evropě je revoluční situace. Je tu velká nespokojenost, vření a pobouření mas. Revoluční sociální demokraté musí zaměřit všechny své síly na to, aby se *tato* situace vyhrocovala. Na síle revolučního hnutí bude v případě nedostatečného úspěchu záviset, jaká část „slíbených" reforem se v praxi uskuteční a přinese dalšímu boji dělnické třídy alespoň nějaký užitek. Na síle revolučního hnutí bude v případě jeho úspěchu záviset, zda socialismus v Evropě zvítězí a zda nebude uzavřeno imperialistické příměří na dobu mezi bojem Německa proti Rusku a Anglii a mezi bojem Ruska s Německem proti Anglii nebo Spojených států proti Německu a Anglii atd., ale zda bude nastolen skutečně trvalý a skutečně demokratický mír.

Social-demokrat, č. 58
31. ledna 1917

Podle listu Social-demokrat

STATISTIKA A SOCIOLOGIE[125]

PŘEDMLUVA

Část studií, které zde čtenáři předkládáme, je otištěna poprvé, ostatní články už vyšly v různých periodikách před válkou. Otázka, jíž jsou tyto studie věnovány — význam a úloha národních hnutí a vzájemný vztah národního a internacionálního prvku — vzbuzuje dnes přirozeně mimořádný zájem. Úvahy o této otázce trpí nejčastěji a nejvíce tím, že postrádají historické hledisko a konkrétnost. Velmi často se pod vlajkou všeobecných frází propašovává všelijaký kontraband. Proto si myslíme, že nebude na škodu trochu statistiky. Domníváme se, že bude užitečné, porovnáme-li to, co jsme řekli před válkou, s tím, čemu nás válka naučila. Studie spojuje jednota teorie a přístupu k dané otázce.

Leden 1917

Autor

HISTORICKÉ POZADÍ NÁRODNÍCH HNUTÍ

Fakta jsou neúprosná — praví anglické přísloví. Člověku se toto přísloví vždycky vybaví, když slyší, jak nějaký publicista klokotá jako slavík o vznešenosti „národnostního principu" v jeho různých pojetích a vzájemných souvislostech, a přitom tento „princip" většinou uplatňuje stejně vhodně a výstižně jako známý hrdina lidové pohádky,

který zvolal: „Naděl pánbůh!“, když spatřil pohřební průvod.

Přesná fakta, nesporná fakta — to je něco, co publicisté tohoto druhu zvlášť nesnášejí a co je ovšem zvlášť důležité, chceme-li se opravdu vyznat ve složité a obtížné otázce, v níž se ustavičně dělá záměrně zmatek. Jak ale shromáždit fakta a jak zjistit jejich souvislost a vzájemnou podmíněnost?

Nejrozšířenější a nejpovrchnější metodou v oblasti společenských jevů je vytrhávání *jednotlivých* podružných faktů a kejkle s příklady. Nalézt příklady nedá žádnou práci, ale taky to nemá žádný význam, jedině čistě negativní, protože všechno závisí na konkrétním historickém pozadí jednotlivých případů. Fakta, chápeme-li je jako *celek* a s ohledem na *souvislosti*, nejenže „jsou neúprosná“, ale jsou také naprosto prokazatelná. Podružná fakta, vytržená z celku, bez ohledu na souvislosti, kusá a náhodná, jsou vhodná jen k provádění kejklů nebo k něčemu ještě horšímu. Když si například autor, který býval svého času seriózní a chce, aby byl za takového pokládán stále, vybere takový fakt, jako je mongolské jařmo, a uvádí ho jako příklad k vysvětlení některých událostí v Evropě 20. století, dá se to považovat za pouhé kejkle, nebo je správnější kvalifikovat to jako politické šarlatánství? Mongolské jařmo je historický fakt, který nepochybně souvisí s národnostní otázkou, a rovněž tak v Evropě 20. století existuje řada fakt, která s touto otázkou stejně nepochybně souvisí. Nenajde se však mnoho lidí — Francouzi takovým říkají „národní klauni“ —, kteří by si chtěli dělat nárok na serióznost a přitom používat k ilustraci událostí v Evropě ve 20. století „fakt“, že existuje mongolské jařmo.

Závěr z toho je jasný: musíme se pokusit vytvořit z přesných a nesporných fakt takový základ, o nějž bychom se mohli opírat a s nímž bychom mohli konfrontovat kteroukoli z těch „obecných“ či „na příkladech založených“ úvah, kterých se dnes v některých zemích tolik zneužívá.

K tomu, aby to byl skutečně základ, je třeba volit nikoli jednotlivá fakta, ale *celý souhrn* fakt týkajících se zkoumané otázky, *bez jediné* výjimky, protože jinak vznikne nevyhnutelně podezření, a zcela oprávněné, že fakta byla zvolena či vybrána libovolně a že se místo objektivní souvislosti a vzájemné podmíněnosti historických jevů v jejich celku předkládá „subjektivní" slátanina, která má třeba zdůvodnit nějakou špinavost. To se přece stává... častěji, než by se zdálo.

Z těchto důvodů jsme se rozhodli začít statistikou, i když si samozřejmě plně uvědomujeme, jak hluboký odpor vyvolává u některých čtenářů, kterým je milejší „povznášející lež" než „všední pravda", a u některých autorů, kteří rádi propašovávají politický kontraband pod vlajkou „obecných" úvah o internacionalismu, kosmopolitismu, nacionalismu, patriotismu atd.

KAPITOLA 1

TROCHU STATISTIKY

I

Chceme-li podat přehled skutečně *celého* souhrnu údajů o národních hnutích, musíme vzít v úvahu *veškeré* obyvatelstvo zeměkoule. Přitom musíme co nejpřesněji zjistit a co nejdokonaleji prozkoumat dva znaky: za prvé homogenitu nebo heterogenitu národnostního složení jednotlivých států a za druhé rozdělení států (nebo útvarů podobných státu v těch případech, kdy vznikají pochybnosti, zda se dá mluvit o státu) na politicky samostatné a politicky závislé.

Vezmeme nejnovější údaje, uveřejněné v roce 1916, a budeme se opírat o dva prameny: jeden německý — Zeměpisné statistické tabulky Otto Hübnera[199] — a jeden anglický — Politickou ročenku [The Statesman's Year-

-Book] [311]. První pramen vezmeme za základ, protože je vzhledem k otázce, která nás zajímá, mnohem úplnější, a druhý použijeme ke kontrole a k některým, většinou dílčím opravám.

Náš přehled začneme politicky samostatnými a co do jednolitosti národnostně „téměř homogenními" státy. Do popředí se tu hned dostává skupina států *západní* Evropy, tj. států ležících západně od Ruska a Rakouska.

Máme tu celkem 17 států, z nichž však pět je svou nepatrnou rozlohou přímo trpasličích, i když národnostním složením jsou velmi homogenní. Je to Lucembursko, Monako, San Marino, Lichtenštejnsko a Andorra, které mají dohromady všehovšudy 310 000 obyvatel. Bude jistě mnohem správnější vůbec je mezi státy nepočítat. Ze zbývajících dvanácti států je sedm národnostně homogenních: v Itálii, Holandsku, Portugalsku, Švédsku a Norsku patří k jedné národnosti 99 % obyvatelstva každého státu a ve Španělsku a Dánsku 96 % obyvatelstva. Další tři státy jsou národnostně téměř homogenní: Francie, Anglie a Německo. Ve Francii je jenom 1,3 % Italů, které podvodně a proti vůli obyvatelstva anektoval Napoleon III. V Anglii je anektovaným územím Irsko, jehož 4,4 miliónu obyvatel tvoří necelou desetinu veškerého obyvatelstva (46,8 miliónu). Ze 64,9 miliónu obyvatel Německa jsou stejně jako Irové v Anglii národnostně cizím a téměř stejně národnostně utlačovaným živlem Poláci (5,47 %), Dánové (0,25 %) a Alsasani a Lotrinčani (1,87 miliónu), přičemž však jistá část této poslední skupiny (nevíme přesně jak velká) nepochybně tíhne k Německu jak jazykově, tak ekonomickými zájmy a sympatiemi. Celkem asi pět miliónů obyvatel Německa patří k cizím, neplnoprávným a dokonce utlačovaným národům.

Jen dva malé západoevropské státy mají smíšené národnostní složení: Švýcarsko, jehož obyvatelstvo, dosahující téměř čtyř miliónů, se skládá ze 69 % Němců, 21 % Francouzů a 8 % Italů, a Belgie (má necelých 8 miliónů obyva-

tel; přibližně asi 53 % tvoří pravděpodobně Vlámové a asi 47 % Francouzi). Musíme však podotknout, že ať jsou tyto státy národnostně jakkoli heterogenní, nedá se tu mluvit o národnostním útlaku. Podle ústavy obou těchto států jsou všechny národy rovnoprávné; ve Švýcarsku je tato rovnoprávnost plně uskutečněna i v praxi; v Belgii jsou nerovnoprávní Vlámové, přestože právě oni tvoří většinu obyvatelstva, avšak tato nerovnoprávnost je nepatrná v porovnání s tím, co prožívali například Poláci v Německu nebo Irové v Anglii, nemluvě o tom, co je běžné v zemích, které do zkoumané skupiny států nepatří. A proto je mimochodem termín „národnostní stát", který se vžil zásluhou oportunistů v národnostní otázce, rakouských publicistů K. Rennera[292] a O. Bauera[152], správný jen ve velmi omezeném smyslu, totiž pokud se nezapomíná na zvláštní historické místo většiny států tohoto typu (o tom budeme ještě mluvit později) a pokud se také nepřipouští, aby se tímto termínem zastíral zásadní rozdíl mezi skutečnou rovnoprávností národů a utlačováním národů.

Zkoumané země tvoří dohromady skupinu dvanácti západoevropských států s celkovým počtem 242 miliónů obyvatel. Z těchto 242 miliónů tvoří utlačované národy (v Anglii a Německu) jen asi 9,5 miliónu, tj. pouze 4 %. Když sečteme všechny skupiny obyvatelstva všech těchto států nepatřící k převažující národnosti v příslušném státě, je to asi 15 miliónů, tj. 6 %.

Vcelku tedy má uvedená skupina států tyto charakteristické znaky: jsou to nejvyspělejší kapitalistické země, nejrozvinutější jak hospodářsky, tak politicky. Mají rovněž nejvyšší kulturní úroveň. Podle národnostního složení je většina těchto států zcela homogenní nebo téměř homogenní. Národnostní nerovnoprávnost jako zvláštní politický jev tu hraje zcela bezvýznamnou úlohu. Jde o typ „národního státu", o němž se tak často mluví, ale většinou se přitom zapomíná, že tento typ má v celkovém kapitalistickém vývoji lidstva historicky podmíněný a přechodný

charakter. Ale o tom budeme mluvit podrobněji na příslušném místě.

Ptáme se: Vyskytuje se tento typ státu jen v západní Evropě? Zřejmě ne. Všechny hlavní znaky tohoto typu, hospodářské (velký a neobyčejně rychlý rozvoj kapitalismu), politické (parlamentní zřízení), kulturní i národnostní, existují i ve vyspělých státech v Americe a Asii: ve Spojených státech a v Japonsku. Národnostní složení Japonska se už dávno ustálilo a je naprosto homogenní; více než 99 % obyvatelstva tvoří Japonci. Ve Spojených státech tvoří jen 11,1 % obyvatelstva černoši (a také mulati a Indiáni), které je třeba počítat k utlačovaným národům, protože rovnost, vybojovaná občanskou válkou v letech 1861—1865 a zaručená ústavou republiky, byla fakticky v oblastech osídlených hlavně černochy (na jihu) v mnoha směrech stále více omezována v souvislosti s tím, jak se progresívní předmonopolistický kapitalismus let 1860—1870 měnil v reakční, monopolistický kapitalismus (imperialismus) nejnovější epochy, kterou v Americe velmi jasně vymezuje španělsko-americká imperialistická válka v roce 1898 (tj. válka vyvolaná dělením kořisti mezi dvěma lupiči).

Z 88,7 % bílého obyvatelstva Spojených států tvoří 74,3 % Američané a jen 14,4 % lidé narození v zahraničí, tj. přistěhovalci z jiných zemí. Neobyčejně příznivé podmínky pro rozvoj kapitalismu v Americe a neobyčejná rychlost tohoto rozvoje, jak známo, způsobily, že proces stírání obrovských národnostních rozdílů, jehož výsledkem je ediný „americký" národ, neprobíhal nikde na světě tak ychle a tak radikálně jako právě zde.

Připočteme-li k uvedeným západoevropským zemím Spojené státy a Japonsko, dostaneme 14 států s celkovým počtem 394 miliónů obyvatel, z nichž je asi 26 miliónů, j. 7 %, národnostně nerovnoprávných. Poznamenejme předem, že koncem 19. a začátkem 20. století, tj. právě v období přeměny kapitalismu v imperialismus, nastoupila většina z těchto čtrnácti vyspělých států zvlášť intenzívně

cestu koloniální politiky a následkem toho dnes tyto státy „disponují" více než půlmiliardou obyvatelstva závislých, koloniálních zemí.

II

Skupina východoevropských států — Rusko, Rakousko, Turecko (které je teď správnější považovat zeměpisně za asijský stát a hospodářsky za „polokolonii") a šest malých balkánských států, a to Rumunsko, Bulharsko, Řecko, Srbsko, Černá Hora a Albánie — je na první pohled úplně odlišná od předcházející. Není v ní *ani jeden* národnostně homogenní stát! Jenom malé balkánské státy můžeme označit za národní státy, přitom však nesmíme zapomínat, že i v nich tvoří příslušníci jiných národností 5—10% obyvatelstva, že obrovský počet Rumunů a Srbů (ve srovnání s celkovým počtem příslušníků daného národa) žije mimo hranice „svého" státu a že „vytváření států" na Balkáně ve smyslu buržoazně národním zdaleka neskončilo ani — dalo by se říci — „včerejšími" válkami z let 1911 až 1912. Mezi malými balkánskými státy není ani jeden *takový* národní stát jako Španělsko, Švédsko atd. A ve velkých východoevropských státech, ve všech třech, činí podíl obyvatelstva „vlastní" a zároveň převažující národnosti jen 43%. V každém z těchto tří velkých států patří více než polovina obyvatelstva, 57%, k „jinonárodnímu" obyvatelstvu (jak se v Rusku říká, k jinorodcům). Statisticky se rozdíl mezi západoevropskou a východoevropskou skupinou států projevuje takto:

V první skupině máme deset národnostně homogenních nebo téměř homogenních národních států s 231 miliónem obyvatel a jen dva národnostně „heterogenní" státy s 11,5 miliónu obyvatel, v nichž neexistuje národnostní útlak a rovnoprávnost je ústavně zaručena i fakticky realizována.

Ve druhé skupině je šest národnostně téměř homogenních států s 23 milióny obyvatel a *tři* národnostně „heterogenní" neboli „smíšené" státy s 249 milióny obyvatel, v nichž neexistuje rovnoprávnost národů.

Celkově činí tedy podíl jinonárodního obyvatelstva (tj. obyvatelstva, které nepatří k převažující národnosti* každého jednotlivého státu) v západní Evropě 6 %, a počítáme-li i Spojené státy a Japonsko, pak 7 %. Ve východní Evropě však činí tento podíl 53 %!**

Napsáno v lednu 1917
Podepsán P. Pirjučev
Poprvé otištěno roku 1935
v časopisu Bolševik, č. 2

Podle rukopisu

* V Rusku jsou to Velkorusové, v Rakousku Němci a Maďaři v Turecku Turci.

** Zde rukopis končí. *Red.*

DOMNĚLÉ, NEBO SKUTEČNÉ BLÁTO?[126]

Soudruh R. Grimm ve svém článku o většině a menšině (Berner Tagwacht[188] a Neues Leben[189]) tvrdí, že „i u nás jsme si vymysleli" „bláto, domnělý střed ve straně".

Dokážeme, že právě stanovisko, které Grimm ve zmíněném článku zaujímá, je pro střed typické.

Grimm polemizuje proti většině takto:

„*Žádná* ze stran, které stojí na platformě Zimmerwaldu a Kienthalu, nevydala heslo odmítat výkon vojenské služby a neuložila zároveň svým členům, aby je plnili. Sám Liebknecht si oblékl vojenskou uniformu a narukoval. Italská strana se spokojila s odmítnutím válečných úvěrů a občanského míru. Menšina ve Francii udělala totéž."

Nevěříme vlastním očím. Pročítáme znovu tento významný odstavec v Grimmově článku a radíme čtenáři, aby se nad ním zamyslel.

Je to neuvěřitelné, ale je to tak! Aby dokázal, že střed jsme si vymysleli, hází představitel tohoto našeho středu Grimm levicové internacionalisty (Liebknechta) a pravicové zimmerwaldovce neboli střed do jednoho pytle!!!

Copak Grimm opravdu chce švýcarské dělníky oklamat a přesvědčit je, že Liebknecht a italská strana patří k témuž směru? Že mezi nimi není *právě ten rozdíl*, kterým se liší levice a střed?

Uvedeme *naše* argumenty:

Za prvé vyslechneme svědka, který nepatří ani ke středu, ani k levici. Německý sociálimperialista Ernst Heilmann napsal 12. 8. 1916 v časopisu Glocke na s. 772 toto: „Die

Arbeitsgemeinschaft* *neboli zimmerwaldská pravice*, jejímž teoretikem je Kautsky a politickými vůdci Haase a Ledebour..."[195] Může Grimm popírat, že Kautsky, Haase a Ledebour jsou typickými představiteli středu?

Za druhé. Je možné, aby Grimm nevěděl, že zimmerwaldská pravice neboli střed v dnešním socialismu se staví *proti* okamžitému rozchodu s MSB, mezinárodním socialistickým byrem v Haagu, *byrem sociálpatriotů?* Že levice je *pro* tento rozchod? Že zástupci skupiny Internacionála v Kienthalu — a právě k ní patří Liebknecht — bojovali proti svolání MSB a za rozchod s ním?

Za třetí. Zapomněl snad Grimm, že sociálpacifismus, který byl v kientalské rezoluci výslovně odsouzen, je právě teď ve Francii, Německu a Itálii platformou středu? Že celá italská strana, která neprotestovala ani proti četným sociálpacifistickým rezolucím a prohlášením své parlamentní skupiny, ani proti hanebnému projevu Turatiho ze 17. prosince[273], stojí na platformě sociálpacifismu? Že obě levicové skupiny v Německu, jak ISD (Internacionalističtí socialisté Německa), tak skupina Internacionála (neboli skupina Spartakus, k níž právě patří Liebknecht) sociálpacifismus středu *výslovně odmítly?* Přitom nesmíme zapomínat, že pro sociálpacifistické rezoluce hlasovali *také* nejhorší francouzští sociálimperialisté a sociálpatrioti se Sembatem, Renaudelem a Jouhauxem v čele a že se tím zvlášť názorně odhalil skutečný, objektivní význam sociálpacifismu.

Za čtvrté... ale dost už! Grimm zaujímá právě stanovisko středu, když švýcarské straně radí, aby „se spokojila" s odmítnutím válečných úvěrů a občanského míru, tak ako to udělala italská strana. Grimm kritizuje návrhy většiny právě z hlediska středu, protože se tato většina chce přiblížit hledisku *Liebknechtovu.*

Grimm hájí jasnost, přímost a čestnost. Dobrá! Nevyža-

* — pracovní souručenství. *Red.*

dují snad tyto vynikající vlastnosti, aby se jasně, přímo a čestně rozlišovalo mezi hlediskem a taktikou Liebknechta a hlediskem a taktikou středu a aby se neházely do jednoho pytle?

Být na straně Liebknechta znamená (1) útočit na hlavního nepřítele ve své vlastní zemi; (2) odhalovat sociálpatrioty své vlastní země (a ne jen *cizí*, když dovolíte, soudruhu Grimme!), bojovat proti nim a nespolčovat se s nimi — když dovolíte, soudruhu Grimme! — proti levicovým radikálům; (3) otevřeně kritizovat a odhalovat slabiny nejen sociálpatriotů, ale i sociálpacifistů a „centristů" ve své vlastní zemi; (4) využívat parlamentní tribunu a vyzývat odtud proletariát k revolučnímu boji, k tomu, aby obrátil zbraně proti svému nepříteli; (5) rozšiřovat ilegální literaturu a organizovat ilegální schůze; (6) pořádat proletářské demonstrace, jako byla například demonstrace na Postupimském náměstí v Berlíně, na níž byl zatčen Liebknecht; (7) vyzývat dělníky ve válečném průmyslu ke stávce, jako to dělala ve svých ilegálních letácích skupina Internacionála; (8) otevřeně dokazovat, že dnešní strany, které se omezují na reformistickou činnost, se musí úplně „obrodit" a jednat tak jako Liebknecht; (9) bezvýhradně odmítat obranu vlasti v imperialistické válce; (10) bojovat proti jakýmkoli projevům reformismu a oportunismu v sociální demokracii; (11) stejně nekompromisně se stavět proti odborářským předákům, kteří jsou ve všech zemích, zejména v Německu, Anglii a ve Švýcarsku, předvojem sociálpatriotismu, oportunismu atd.

Je jasné, že z *tohoto* hlediska by bylo třeba kritizovat v návrhu většiny mnoho myšlenek. Ale o tom je možné mluvit jen ve zvláštním článku. Zde je však třeba zdůraznit, že většina v každém případě navrhuje jisté kroky v *tomto* směru, kdežto Grimm útočí na tuto většinu nikoli zleva, ale *zprava*, nikoli z hlediska Liebknechta, ale z hlediska středu.

Grimm ve svém článku ustavičně zaměňuje dvě zásadně

odlišné otázky: za prvé otázku, *kdy*, v kterém okamžiku se má ta či ona revoluční akce uskutečnit. Je nesmysl chtít řešit tuto otázku předem, vždyť Grimmovy výtky většině, namířené tímto směrem, mají jenom dělníkům sypat písek do očí.

A za druhé otázku, *jak* přeměnit, přetvořit stranu, která teď *není schopna* vést soustavně, vytrvale a za jakýchkoli konkrétních podmínek skutečný revoluční boj, v takovou stranu, která *by toho schopná byla.*

To je nejdůležitější otázka! To je *jádro* celého sporu, celého boje směrů v otázce války i v otázce obrany země! A právě tuto otázku Grimm zamlčuje, zastírá a zamlžuje. A nejen to: z Grimmových vysvětlení vyplývá, že tuto otázku *odmítá.*

Všechno zůstává při starém — to je červená nit, která se vine celým Grimmovým článkem; v tom je ten nejhlubší důvod k tvrzení, že tento článek vyjadřuje názory *středu.* Všechno zůstává při starém: *jenom* se odmítnou válečné úvěry a občanský mír! Každý chytrý buržoa musí uznat, že to je koneckonců *přijatelné* i pro buržoazii: nadvládu buržoazie to zatím neohrožuje a nebrání jí to vést válku (jako „menšina ve státě" „se podřizujeme" — tato Grimmova slova mají obrovský politický význam, mnohem větší, než by se na první pohled zdálo!).

Není to snad mezinárodní skutečnost, že sama buržoazie a její vlády ve válčících zemích, především v Anglii a v Německu, *pronásledují pouze* Liebknechtovy přívržence, a představitele středu *trpí?*

Vpřed, doleva, i když je to spojeno s odchodem některých sociálpatriotických vůdců! — takový je stručný politický smysl návrhů většiny.

Zpátky od Zimmerwaldu, doprava, k sociálpacifismu, ke stanovisku středu, ke „smíru" se sociálpatriotickými vůdci, žádné masové akce, žádné revolucionování hnutí, žádnou obrodu strany! — takové je stanovisko Grimma.

Doufejme, že se nakonec i švýcarští levicoví radikálové

na vlastní oči přesvědčí o Grimmově centristickém stanovisku.

Napsáno německy
koncem ledna 1917
Poprvé otištěno roku 1931
v publikaci Leninskij sbornik XVII

Přeloženo z němčiny
podle rukopisu

POZMĚŇOVACÍ NÁVRH K REZOLUCI O OTÁZCE VÁLKY[127]

1. Zástupci strany v parlamentě se zavazují, že budou se zásadním zdůvodněním odmítat všechny válečné požadavky a úvěry. Žádat demobilizaci.

2. Žádný občanský mír; zostřit zásadní boj proti všem buržoazním stranám i proti grütliovským nacionalistickým názorům v dělnickém hnutí a ve straně.

3. Soustavná revoluční propaganda v armádě.

4. Podporovat každé revoluční hnutí a boj proti válce a proti vlastním vládám ve všech válčících zemích.

5. Podporovat ve Švýcarsku každý masový revoluční boj, stávky a demonstrace a stupňovat je až k otevřenému ozbrojenému boji.

6. Strana prohlašuje, že cílem masového revolučního boje, který schválil už sjezd strany v Aarau v roce 1915, je socialistická přeměna Švýcarska. Tento převrat je jediným a nejúčinnějším prostředkem k osvobození dělnické třídy od hrůz drahoty a hladu a je nevyhnutelný k úplnému odstranění militarismu a války.

Napsáno 27.—29. ledna ('9.—11. února) 1917
Otištěno německy 14. února 1917 v listu Volksrecht, č. 38
Rusky poprvé otištěno roku 1931 v publikaci Leninskij sbornik XVII

Přeloženo z němčiny podle strojopisné kopie

DĚJINY JEDNOHO KRATIČKÉHO OBDOBÍ V ŽIVOTĚ JEDNÉ SOCIALISTICKÉ STRANY

7. 1. 1917. Zasedá vedení švýcarské socialistické strany. Vůdce „středu" R. Grimm se spojuje se sociálpatriotickými vůdci a odkládá sjezd strany (který měl projednat otázku války a byl stanoven na 11. 2. 1917) na neurčito.

Proti tomu protestují a hlasují Nobs, Platten, Naine aj.

Uvědomělí dělníci jsou tímto odložením nesmírně rozhořčeni.

9. 1. 1917. Jsou uveřejněny rezoluce většiny a menšiny[128]. V návrhu většiny *úplně* chybí jasné prohlášení *proti* obraně vlasti (Affolter a Schmid byli proti), ale v bodu 3 je přece jen požadavek: „Zástupci strany v parlamentě se zavazují, že budou se zásadním zdůvodněním odmítat všechny válečné požadavky a úvěry." To si dobře zapamatujme!

23. 1. 1917. Curyšský Volksrecht uveřejňuje zdůvodnění referenda[129]. V tomto zdůvodnění je odložení striktně, ale naprosto správně charakterizováno jako vítězství grütliovců nad socialismem.

Vůdcové proti referendu bouřlivě protestují. *Grimm* v listu Berner Tagwacht, *Jacques Schmid* (Olten) v listu Neue Freie Zeitung[130], *F. Schneider* v listu Basler Vorwärts[131] a dále, kromě těchto „centristů", sociálpatriot *Huber* v sanktgallenském listu Volksstimme — ti všichni zasypávají iniciátory referenda nadávkami a výhrůžkami.

V čele tohoto hanebného tažení stojí R. Grimm, který se snaží zastrašit zejména „organizaci mládeže" a slibuje, že na příštím sjezdu strany proti ní vystoupí.

Podpisové archy pro referendum horlivě podepisují

stovky a stovky dělníků v německém i ve francouzském Švýcarsku. Naine telegrafuje Münzenbergovi, že kantonální sekretariát pravděpodobně bude referendum podporovat.

22. 1. 1917. Berner Tagwacht a Volksrecht uveřejňují prohlášení člena Národní rady *Gustava Müllera*. Müller dává straně formální ultimátum, neboť jménem své skupiny (píše „naše skupina") prohlašuje, že se vzdá svého mandátu člena Národní rady, protože *nemůže souhlasit* se „zásadním odmítnutím válečných úvěrů".

26. 1. 1917 dává *Greulich* ve svém čtvrtém článku v listu Volksrecht straně totéž ultimátum, neboť prohlašuje, že se „samozřejmě" vzdá svého mandátu, jestliže sjezd strany schválí *3. bod rezoluce většiny*[132].

27. 1. 1917 prohlašuje E. Nobs v redakční poznámce (K referendu), že *v žádném případě* nesouhlasí se zdůvodněním referenda[133].

Platten mlčí.

31. 1. 1917 se sekretariát usnáší svolat sjezd strany na 2. a 3. června 1917 (nezapomeňme, že se sekretariát už jednou usnesl svolat sjezd strany na 11. 2. 1917, ale vedení strany toto usnesení zrušilo!).

1. 2. 1917 se v Oltenu schází v neúplném počtu zimmerwaldská konference. Účastní se jí zástupci organizací pozvaných na konferenci socialistů Dohody (v březnu 1917).

Radek, Zinovjev, Münzenberg a jeden člen skupiny Internacionála (německé skupiny Spartakus, jejímž členem byl K. Liebknecht) veřejně pranýřují R. Grimma a prohlašují, že svým spolčením se sociálpatrioty *proti* socialistickým dělníkům Švýcarska se stal „politickou mrtvolou".

Tisk o této konferenci tvrdošíjně mlčí.

1. 2. 1917 uveřejňuje Platten svůj první článek o otázce války[134]. Zde je třeba všimnout si zvláště dvou prohlášení.

Za prvé Platten píše doslova toto:

„V komisi bylo zajisté znát, že tu chybí jasná hlava a neohrožený

a důsledný zimmerwaldský bojovník, který by trval na tom, aby se otázka války až do jejího skončení *odložila ad acta.*"

Není těžké uhodnout, proti komu je tento neadresný útok namířen.

Za druhé Platten vyslovuje v tomto článku zásadu:

„Otázka války nezahrnuje jen názorový boj o *tuto* otázku, ale i určité usměrnění dalšího vývoje strany, je to boj proti oportunismu ve straně, tažení proti reformistům a za revoluční třídní boj."

3. 2. 1917 se koná neoficiální porada centristů (Grimm, Schneider, Rimathé aj.), které se účastní také Nobs a Platten. Byli pozváni i Münzenberg a dr. Bronski, ale odmítají se zúčastnit.

Je schváleno usnesení „změnit" rezoluci většiny, takže se podstatně *zhoršuje* a stává se z ní „centristická rezoluce" zejména proto, že *3. bod* je vypuštěn a nahrazen zcela nejasným, mlhavým slovním obratem.

6. 2. 1917 se koná plenární schůze členů sociálně demokratické strany v Curychu. Nejdůležitější bod: volby výboru.

Sešlo se málo lidí, zejména dělníků.

Platten navrhuje schůzi odložit. Sociálpatrioti a Nobs jsou proti. Návrh je zamítnut.

Přistupuje se k volbám. Když je oznámeno, že byl zvolen dr. Bronski, prohlašuje sociálpatriot *Baumann* jménem čtyř členů výboru, že odmítá s dr. Bronským pracovat.

Platten navrhuje toto ultimátum přijmout (podřídit se mu), protože chce prohlásit (zcela nedemokraticky a neoprávněně) celé volby za neplatné. Tento návrh je schválen!!!

9. 2. 1917. Je uveřejněna „nová" rezoluce většiny. Podepsáni: „centristé" Grimm, Rimathé, Schneider, Jacques Schmid atd., dále Nobs a Platten. Rezoluce se velmi zhoršila a *třetí bod*, jak už bylo řečeno, je vypuštěn[135].

O boji proti oportunismu a reformismu, o pevném odhodlání řídit se taktikou Karla Liebknechta není v rezoluci *žádná zmínka!*

Je to typická centristická rezoluce, v níž převládají „povšechné“, zdánlivě „teoretické“ žvásty a praktické požadavky jsou úmyslně zformulovány tak nedostatečně a mlhavě, že lze doufat, že nejen Greulich a G. Müller, ale i Baumann = Curych vezmou možná své ultimátum milostivě zpět a... stranu omilostní.

Závěr: Vůdci švýcarské strany slavnostně pohřbili zimmerwaldovství v „blátě“.

Dodatek.

Sanktgallenský *Volksstimme* (kam velmi často píše *Huber* = Rorschach) z 25. 1. 1917:

„Proti této nestoudnosti (tj. zdůvodnění referenda) stačí uvést fakt, že návrh na odložení (7. 1.) podal soudruh *Grimm* a že ho energicky podporovali mimo jiné soudruzi *Manz*, *Greulich*, *Müller*, *Affolter* a *Schmid*.“

Basler Vorwärts ze 16. 1. 1917 sděluje, že návrh na odložení (7. 1.) podali tito soudruzi:

„Grimm, Rimathé, Studer, Münch, Lang = Curych, Schneider = Basilej, Keel = Sankt Gallen a Schnurrenberger“ (sic!!? Není to tisková chyba místo Schneeberger?).

Dělníci mají rozhodně důvod být oběma listům vděčni za uvedení těchto *jmen!*..

Napsáno německy
koncem února 1917
Poprvé otištěno roku 1931
v publikaci Leninskij sbornik XVII

Přeloženo z němčiny
podle rukopisu

PŘÍPRAVNÉ MATERIÁLY

O DEKLARACI POLSKÝCH SOCIÁLNÍCH DEMOKRATŮ NA ZIMMERWALDSKÉ KONFERENCI[136]

Z této deklarace polských sociálních demokratů v Zimmerwaldu vysvítá, že vystupují-li polští sociální demokraté proti právu národů na sebeurčení, chtějí tím říci něco trochu jiného, než říkají. Chtějí říci, že sociální demokraté by neměli podporovat jakékoli hnutí za národní nezávislost. To je nesporné jak proto, že každý demokratický požadavek je podřízen společným zájmům třídního boje proletariátu, a není tedy rozhodně ničím absolutním, tak proto, že v období imperialistického zápolení o nadvládu nad národy může dojít k otevřenému i tajnému spojenectví mezi buržoazií utlačované země a jedné z utlačujících zemí.

Napsáno v červenci 1916

Otištěno poprvé, podle rukopisu

OSNOVA ČLÁNKU IMPERIALISMUS A ROZŠTĚPENÍ SOCIALISTICKÉHO HNUTÍ*

Imperialismus a oportunismus (*rozštěpení socialistického hnutí*)

1. Co je imperialismus? (*definice* z rezoluce + dodatek).
2. Tendence k *zahnívání* (parazitismus).
3. **Hobson** (1900).
4. Engels.
   1858
   {1892} → zvlášť NB: jít *níž* **k** *nekvalifikovaným dělníkům*, **k masám**
   + rozštěpení dělníků následkem emigrace a imigrace (srov. Engels o Americe)
   + armáda z koloniálních národů...
5. Kautsky (zastírání).
6. Německo vs** Anglie...
7. Optimismus... pokud jde o oportunismus (u Martova).
8. Optimismus a pesimismus v naší straně. (2 vs 20 let?). Taktika?
9. Dobu neznáme (2 perspektivy a dvě linie)...
10. Demokracie učí *podvádět*...
    Dělnické strany a *sociálně demokratické* fráze.
11. Rozkol (sofizmata Trockého).
    Jeho prohlubování ((Rühle 12. I. 1916.))
12. Jeho nevyhnutelnost.

* Viz tento svazek, s. 186–201. *Red.*

** — versus. *Red.*

A
=
Monopolistický (1) kartely
(2) banky
(3) zdroje surovin
(4) rozdělení světa (mezinárodní sdružení).
(5) „ „ územní.

B
=
Parazitický (1) rentiéři
(2) „z černochů“
(3) reakce.

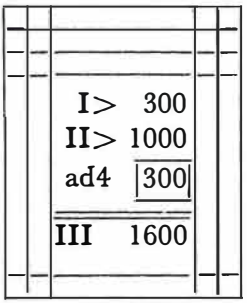

1. Hospodářský zdroj: mimořádný zisk.
2. Anglie 1848—1868 (α) kolonie
   (β) monopol na*
3. Kolonie (Francie etc.) monopol *jiného druhu* = finanční kapitál
3 bis: tehdy 1 země, dnes rozkol všude
4. týt „z černochů“.
5. „Buržoazní dělnická strana“: „zaprodali se...“
6. „Masy“. Quid est?**
7. Jít níž.
8. Kdo reprezentuje masy?
9. Masové akce.
10. To je podvod. Lloydgeorgismus.

Kühle + Liebknecht + Anglie 1850—1890 } podobnost
v Německu. a impe- a
Rozkol v Anglii. rialismus 1898—1914 } rozdílnost

* Dále nečitelné. *Red.*
** Co je to? *Red.*

„Imperialistický ekonomismus“ } „vyklizení pozic“
~ „ ~ „otzovismus“ } ++ boj za reformy a využití legálních možností (jejich úloha v revoluční taktice).

Napsáno v říjnu 1916
Poprvé otištěno roku 1936
v publikaci Leninskij sbornik XXIX

Podle rukopisu

OSNOVA ČLÁNKU IMPERIALISMUS A POSTOJ K NĚMU[137]

1

Imperialismus a postoj k němu

1. Definice { { ekonomická / politická } { reakce / národnostní útlak / anexe. }

Imperialismus = kapitalismus

α) monopolistický { 1) kartely / 2) velké banky / 3) finanční oligarchie (> 100 miliard Effektenkapital*) / 4) kolonie a vývoz kapitálu (rozdělení světa) }

β) parazitický { 1) vývoz kapitálu / 2) 100 miliard Effektenkapital. }

γ) odumírající („přechodný").

1a. Basel und Chemnitz }.

2. Contra K. Kautsky zmírňování rozporů, zatajování, Wegräsonnieren**, etc.

* — kapitálu v cenných papírech. *Red.*

** — vymlouvání se. *Red.*

3. Tři linie:

lokajové	oportunisté	vulgární, cyničtí	National-liberale
reformisté	„	rafinovaní, zastření	(Liebknecht)
revoluční soc. dem.	marxisté		

4. Fabian + Vandervelde, Jaurès & Co (1907)...[138] + Sozialistische Monatshefte + Glocke + Renner & Co + Plechanow & „žáci" v Rusku.

5.

(1) Abrüstung...*

(2) Spojené státy evropské (Kartell imperialistů)... (srov. „Mitteleuropa")...[139]

(3) Anexe...

(4) „Mír" (sociálpacifismus)...

(5) „Ultraimperialismus"...

(6) „Obrana vlasti"...

(7) Imperialistický charakter války...

(8) Svoboda obchodu („friedlicher Verkehr"**)...

(9) Kolonie (cf.*** 1907 a 1914 až 1916)... (Fort von Kolonien?****)

(10) Prospěch z kolonií { dovoz a vývoz — vlastní kolonie / vs „svoboda obchodu" }

(11) Imperialismus a oportunismus (Stimmung vs Richtung†)

(12) „Jednota" s oportunisty.

* — odzbrojení. *Red.*
** — mírové vztahy. *Red.*
*** — confer. *Red.*
**** — Pryč z kolonií? *Red.*
† — nálada versus směr. *Red.*

(13) Richtungen v mezinárodní sociální demokracii 1889 až 1914 vs nynější rozpad. { Millerandismus[140] (Jaurès) Bernsteinismus[141] Englisch „liberal-labour“ }

(14) Hlasování pro úvěry.

(15) Massenaktionen = „Abenteuer“?*

(16) Früher (1909; 1910; 1911 K. Kautsky vs 1914 až 1916) und später (Worte und Taten)**.

(17) K. Kautsky vs Pannekoek 1912 o Massenaktionen...

(18) Eklektik vs Dialektik.

(19) Engels a Marx o kořenech anglického oportunismu.

(20) Vertuschung*** { 4 August 1914 / 2 August 1914 / a *Ultimatum* opposition }

(21) Sympathie für K. Liebknecht (überall) (ob im Europa?)

(22) Zimmerwald und Haag.

Napsáno v říjnu 1916 *Podle rukopisu*
Poprvé otištěno roku 1936
v publikaci Leninskii sbornik XXIX

* Masové akce = „dobrodružství“? *Red.*
** Dříve a později. (Slova a činy.) *Red.*
*** Zatajování. *Red.*

OSNOVA TEZÍ ÚKOLY LEVICOVÝCH ZIMMERWALDOVCŮ VE ŠVÝCARSKÉ SOCIÁLNĚ DEMOKRATICKÉ STRANĚ*

1. Obrana vlasti = buržoazní lež
   (v nynější imperialistické válce i v připravovaných nových válkách) [neboť po boku imperialistické koalice, a nikoli proti všem imperialistickým mocnostem.]
2. Naprostá nedůvěra k buržoazní vládě (a k buržoazním stranám ve Švýcarsku)
   (α) úmluvy s imperialistickou buržoazií a patolízalství
   (β) politická reakce
   (γ) auf den Knieen** před *militaristickou stranou.*

2 *bis.* Národy pro válečný rozpočet.

3. Pravděpodobnost, že lid bude zaprodán té či oné imperialistické mocnosti nebo koalici.

4. V případě války:
   4a)) odmítat obranu vlasti jako buržoazní lež
   4b)) odpovídat revolucí a soustavnou revoluční prací

* Viz tento svazek, s. 218–230. *Red.*

** — na kolenou. *Red.*

4c)) bezpodmínečně odmítat válečné úvěry jak v míru, tak za války

Ergreifen die Gewalt** 4d)) neodpovídat Dienstverweigerung*, nýbrž masovými revolučními akcemi také v armádě; vojenské akce

4e)) ilegální organizace jako odpověď na sebemenší pokus oklestit nebo omezit svobodu.

5 = *4 c*

6. Teuerung***. Nesnesitelné postavení mas. „Masový revoluční boj" (Aarau) nejen slovy, nejen na papíře. ((Skandalöse Bereicherung der Reichen ****.))

7. Finanční reforma. V žádném případě *žádné* nepřímé daně.

   Zrušit usnesení sjezdů v *Aarau* (1915) a v Curychu (1916).

8. Bundessteuer† z příjmů a z majetku.

9. Zwangsenteignung†† zemědělských podniků založených na námezdní práci, aby se zvýšila produktivnost zemědělství a byl zajištěn levný chléb pro chudé.

10. Okamžité a bezpodmínečné Zwangsenteignung všech Wasserkraft†††.

11. Annullierung von Staatschulden††††.

* — odmítáním výkonu vojenské služby. *Red.*
** — použít násilí. *Red.*
*** — drahota. *Red.*
**** — skandální obohacování boháčů. *Red.*
† — federální daň. *Red.*
†† — nucené vyvlastnění. *Red.*
††† — vodní síly. *Red.*
†††† Anulování státních dluhů. *Red.*

12. Rozšíření vlivu na masy, tj. na většinu

13. — — — obyvatelstva, která žije v bídě a živoří.

14. — — — na vojáky. Před nástupem vojenské služby i během ní.

15. — — — na zemědělské dělníky a chudé rolníky.

na dělnické organizace všech druhů (Arbeitertage*) [„odvolat z funkce"]

16. — Flugblätter pro tyto masy a Wettbewerb sekcí a Nationalräte**.

17. Zwangsenteignung továren a závodů.

18. Maximální výše platů *6000* a zakázat kumulaci.

19. Organizace mládeže: svoboda politických organizací; podporování

((kritizovat, že nemají jasnou linii))

20. Oba směry ve straně ve veškeré činnosti.

21. Zásadní boj proti Grütli-Verein.

22. Volby do *Nationalrat* 1917 a na únorový sjezd 1917 a do Presskommission*** atd. jen na podkladě *platformy.*

23. Dvou a čtyřstránkové Beilage**** ve třech jazycích.

24. Zwangseinbürgerung†.

* — dělnické sjezdy. *Red.*

** Letáky pro tyto masy a soutěžení sekcí a členů Národní rady. *Red.*

*** — tiskové komise. *Red.*

**** — přílohy. *Red.*

† — povinné udělování státního občanství. *Red.*

25. Podporování revoluce v sousedních zemích

α) 3 směry
β) letáky
γ) kontribuce

26. Bruch s ISB*
27. **Úplná** rovnoprávnost žen.
28. Parlamentní a jiný boj využívat **ne** *reformisticky*.
29. Jít v čele ostatních stran cestou *zimmerwaldské levice*, a ne vyčkávat.
30. Iniciativu a referendum využít k propagandě a přípravě socialistických přeměn — nikoli buržoazních reforem.
31. Rozhodně bojovat proti argumentu „nepraktičnosti".

Napsáno koncem října 1916 *Podle rukopisu*
Poprvé otištěno roku 1931
v publikaci Leninskij sbornik XVII

* — rozchod s mezinárodním socialistickým byrem. *Red.*

TEZE O VZTAHU ŠVÝCARSKÉ SOCIÁLNĚ DEMOKRATICKÉ STRANY K VÁLCE*

Praktická část

(1) Úplně odmítnout obranu vlasti jak z hlediska vojenského, tak politického, a nemilosrdně odhalovat buržoazní lež, která se za tímto heslem skrývá.

(2) Bezpodmínečně odmítnout — se zásadním zdůvodněním — všechny válečné úvěry a požadavky jak v míru, tak za války. Uložit to zástupcům strany v parlamentě i v ostatních státních institucích.

(3) Bojovat proti všem válečným institucím; strana musí ve veškeré propagandě a agitaci a především v praktické činnosti odmítat všechny válečné povinnosti buržoazního třídního státu.

(4) Místo aby se strana omezovala v praktické činnosti na reformismus, musí v celé své činnosti soustavně přecházet k revolučnímu boji a k revoluční taktice.

(5) Za vzor pravé internacionalistické činnosti, tj. skutečného boje proti válce a proti veškerým válkám, považovat činnost a práci Karla Liebknechta a celé skupiny Spartakus v Německu a řídit se jejich příkladem.

(6) Propagandistickými, agitačními a organizačními prostředky bojovat proti sociálpatriotům (tj. „obráncům vlasti") a reformistům (tj. odpůrcům okamžitého použití revolučních prostředků boje) ve švýcarské socialistické straně.

(7) Vysvětlovat masám, že dokud se úplně nezmění

* Viz tento svazek, s. 231—233. *Red.*

struktura strany a její činnosti a dokud všechny funkce v socialistických politických i odborových organizacích, spotřebitelských a ostatních dělnických sdruženích neovládnou rozhodní odpůrci sociálpatriotismu a reformismu, budou nevyhnutelně všechna slavnostní prohlášení proti militarismu a válkám pouhými frázemi.

(8) Propagovat a připravovat co nejenergičtější masový revoluční boj (demonstrace, stávky *a tak dále* podle toho, jak bude narůstat celý revoluční boj) za proletářskou revoluci jako jediný prostředek, jak se zbavit válek.

(9) Vysvětlovat masám, že v případě nutnosti musí pro tento boj samy zdola vytvořit zvláštní organizace, které budou přizpůsobeny těžkým válečným podmínkám.

(10) Zajistit, aby všechny vrstvy vykořisťovaných, stojících mimo stranu, znaly a chápaly revoluční úkoly strany v boji proti drahotě, válkám atd.

(11) V tomto smyslu provádět systematickou propagandu mezi mládeží už před nástupem vojenské služby, jakož i v armádě atd.

Napsáno německy koncem listopadu až začátkem prosince 1916
Poprvé otištěno roku 1931 v publikaci Leninskij sbornik XVII

Přeloženo z němčiny podle rukopisu

OSNOVA TEZÍ K DISKUSI O ÚKOLECH LEVICOVÝCH ZIMMERWALDOVCŮ VE ŠVÝCARSKÉ SOCIÁLNĚ DEMOKRATICKÉ STRANĚ[142]

I. 1. Úvod.
Vlastně pro ruské sociální demokraty — členy švýcarské strany.
Posouzení z *mezinárodního* hlediska (Simmel).
Podnítit diskusi.

II. 2. Finanční reforma.
3. Pro nepřímé daně?
4. „Nezatíží" kolkové poplatky masy?
5. „Pro sociální účely" „3 teze"?
6. Velké zhoršení ve srovnání s menším.
7. Reakční buržoazie ve srovnání s pokrokovou.
8. Kdo je představitelem socialismu?
9. Politické úmluvy (tajně)
(svobodomyslné levé křídlo — mladí radikálové).
10. Buržoazní tisk Frankfurter Zeitung
Neue Züricher Zeitung
Luzerner Tageblatt
(Wettstein?).
11. Diskuse v listu Basler Vorwärts.

III. 12. Přímé daně místo boje proti drahotě?
13. Vyvlastnění velkých továren a velkých příjmů. (Názorně.)

14. Utopistické?
15. A — odmítnutí obrany země?
16. Pouze „ruské“?
17. Holandsko.
18. Amerika.
19. „Masový revoluční boj“ *za*?
20. Objektivní podmínky. Grütlianer vyhrožuje revolucí.

IV. 21. Otázka války.
22. Grimmovy teze jsou neuspokojivé, všechny vchody i východy zůstaly otevřené (opět pro oportunisty).
23. „Celkově“.
24. Buržoazní pacifismus? Jenom buržoazní?
25. Pro Švýcarsko — internacionálně?
26. „Pod podmínkou“?
27. Neexistuje přesná a jasná odpověď.
28. Grütlianer o Grimmových tezích.
29. Samostatné (teze) levice. Návrh.

V. 30. Spolek Grütli.
31. O. Lang: „Byli jsme korektní.“
32. Principiální boj.
33. Frankfurter Zeitung o spolku Grütli.
34. Greulich o tom 26. IX. 19*16*.
35. Výchova mas? „Celkově“ jen proti sociálpatriotismu.
36. Síla a metody spolku Grütli.

VI. 37. Internacionála ve Švýcarsku.
38. Případ Guilbeaux.

VII. 39. Odbory.
40. Neutrálně, nebo stranicky?
41. Strašidlo — rozštěpení.
42. Už teď boj směrů.
43. Diskuse v listu Metallarbeiter Zeitung.
44. Grimmovy teze, bod 9 *na konci*.

VIII. 45. Praktické kroky?

46. Všechno? — — platforma.
řečníci.
spojenectví (cf.* Mandl)
Vydavatelství.

47. Rozhodovat o tom a *posuzovat* to mohou jen sami Švýcaři. Pouze podnítit diskusi.

IX. 48. Příliš rychle?
srov. s Liebknechtem. V čem spočívá jeho velikost?

Napsáno německy
začátkem prosince 1916
Poprvé otištěno roku 1931
v publikaci Leninskij sbornik XVII

Přeloženo z němčiny
podle rukopisu

* Následující slovo je nečitelné. *Red.*

POZNÁMKY K ČLÁNKU O MAXIMALISMU[143]

S. 6 (2. odstavec). Zde je třeba doplnit, že nyní Potresov *fakticky* ustoupil od oněch zásad (Kautského + Hilferdinga etc.) spočívajících v principiálním odmítání reformismu. Potresov se stal reformistou.

(Není možné pouze prohlásit: „ani jsme nehodlali dokazovat"; to je třeba uvést jako *dokázanou* věc a Potresovovi rovnou říct: Vy a zvláště Maslov a spol. z Děla jste de facto, třebaže zbaběle a potichu, úplně přešli *od tohoto stanoviska* k reformismu.)

S. 7 (konec čl. I) „masové akce"?? Mělo by se to říct jinak a bez tohoto slovního spojení, které bylo *do značné míry* vynuceno *německou* cenzurou (jako krycí označení *revoluce*) a pojem *revoluce* zamlžuje. (To si ještě budeme muset vyjasnit s Pannekoekem + Radkem a spol.!! Jeden z příkladů: ve Švýcarsku, kde není německá cenzura, *už* termín „masové akce" vyvolává nedorozumění, která se hodí reformistům.)

Ale to není hlavní, hlavní ve Vaší myšlence, která je *v zásadě nesprávná*, je to, že prý „ty jeho (minimálního programu) požadavky... se úhrnně rovnají *přechodu* k zásadně jinému společenskému zřízení" (s. 7, čl. II *a jinde*) (totéž s. *9*).

To není vůbec pravda!! *Ani* určité požadavky minimálního programu („ty jeho požadavky"), *ani celý souhrn* požadavků minimálního programu se nikdy *nerovná* „přechodu k zásadně jinému společenskému zřízení". Uvažovat takto znamená přejít zásadně na stanovisko reformismu a upustit od hlediska socialistické revoluce.

Minimální program je program, který je v zásadě *slučitelný* s kapitalismem, tj. *nevybočuje* z jeho rámce.

Možná že jste chtěl říct, že až by byla společnost objektivně zralá pro socialismus, *znamenala by* realizace *celého* souhrnu požadavků minimálního programu socialismus. Tak to ovšem také není. Dá se říct jen to, že v praxi *nanejvýš pravděpodobně vzplane* z každého opravdového boje za *hlavní* požadavky minimálního programu boj za socialismus a že *my* o to v každém případě usilujeme.

Nesmíme rovněž zapomínat na to, nač zapomínají Pannekoek + Radek, že totiž imperialismus je vykořisťování stamiliónů závislých národů malým počtem velmi bohatých národů. Z toho vyplývá *možnost* úplné demokracie uvnitř velmi bohatého národa *při zachování* jeho nadvlády nad národy závislými. Tak to bylo ve starém Řecku za otrokářství. A tak to vypadá dnes s Novým Zélandem a Anglií.

(Mimochodem: s. 8 není dobrá. Mělo by se to říct *jinak*. Například zrovna ten „chleba" se nedá za imperialismu a drahoty získat *pouhými* reformami.

S. 8 je obrana proti Potresovovu obvinění. Nesmíte se = bránit, ale útočit: *vy se spokojujete* s reformami jako liberálové v Rusku v roce 1904.)

S. 10 — v roce 1905 *se spokojovali* s reformami liberálové; my jsme požadovali, propagovali, připravovali = apod. revoluci. Tady nejde o „konkrétnost", ale o hlavní princip (podstatu) každé revoluce: o svržení staré třídy a dobytí „*veškeré moci*" (*der* Macht) *novou* třídou.

(S. 10 na konci: o proletářské „reformě" mluvíte strašně neopatrně a nešikovně, i když chcete mluvit o „revoluci"!! „Stejně jako v roce 1904 nešlo v Rusku o reformy, nýbrž o *reformu*" — nějak takhle.)

S. 11 je celá naprosto nesprávná. *Imperialismus* poskytne jak osmihodinovou pracovní dobu, tak i „ozbrojení lidu", *aby zabránil* socialistické revoluci. Právě za tohle boj *nevzplane*, **ani** za minimální program vůbec.

Imperialismus poskytne „bulyginovské dumy" i reformy, *aby zabránil* revoluci. My budeme pro revoluci.

„Nejdůležitějšími problémy současnosti" budou a jsou *ne* ty, které jste uvedl, nýbrž drahota (1) + (2) imperialistické války.

Proti drahotě (za trastů apod.) reformy nic nezmohou, stejně jako nezmohly nic proti carskému absolutismu v Rusku v letech 1904—1905.

Otázku reforem, minimálního programu i demokracie jste formuloval nesprávně.

Velmi bych doporučoval, abyste to přepracoval a *prozatím* se omezil (v kratším článku pro Voprosy strachovanija) na konfrontaci: Vy, pane Potresove, jste vyložený **reformista**, spokojujete se s „reformami", *zapomněl jste* význam a smysl „formulace": „nikoli ‚reformy, nýbrž reforma'", význam a smysl citovaných výroků Kautského + Hilferdinga + Bauera etc. Dělo = ideově zcela vyhraněný orgán *reformismu*, buržoazní dělnické strany.

„Tři pilíře" znamenaly rozšiřování boje za reformy *před* revolucí. Tak je to řečeno i v manifestu zimmerwaldské levice[89]: každý boj za reformu přetvářet, přeměňovat *v boj* za revoluci.

Podle mého názoru není možné chápat sebeurčení národů jako „to nejdůležitější" vůbec: tím zacházíte mnohem dál, než je to, co jsme dosud říkali. Kdybyste mluvil takhle, přinutil byste mě, abych se proti Vám spojil — hrůza pomyslet! — s Bucharinem!!!

Nebylo by lepší tuto otázku zatím odložit, přepracovat článek à la ※ — a vypracovat něco jako teze stanoviska k minimálnímu programu etc., které bychom poslali byru, apod.?

※ Fráze o „maximalismu" nejsou nic jiného než útoky *reformisty* proti *revolucionářům* (pro cenzuru „zásadním odpůrcům reformismu"). Vysvětlovat *tuto* otázku

v mezích cenzury je vůbec velmi těžká věc a heikle sehr heikle Sache*!!

Napsáno po 7. (20.) prosinci 1916

Otištěno poprvé, podle rukopisu

* — choulostivá, velice choulostivá záležitost. *Red.*

OSNOVY BROŽURY STATISTIKA A SOCIOLOGIE*

Statistika a **sociologie**

1

A) Historické podmínky národních hnutí.

B) Některé teoretické otázky týkající se národních hnutí.

C) Právo národů na sebeurčení a Rosa Luxemburgová.

D) Kulturně národnostní autonomie...

A) Historické podmínky národních hnutí...

střídání epoch; typy zemí jako historické stupně tohoto střídání...

B) Některé teoretické otázky

A. *Historické pozadí národních hnutí* (s. 2**)

Kapitola 1. Trochu statistiky...
s. 4 I a
II s. 8***

2. Tři „typy" zemí... (Typy = historické stupně).

„Národnostní stát?" [sta-

* Viz tento svazek, s. 364—371. *Red.*

** Jde o druhou stranu rukopisu brožury (viz tento svazek, s. 364—366). *Red.*

*** Viz tento svazek, s. 366—370 a 370—371. *Red.*

[Some unsettled questions?*] týkající se národních hnutí

dium dokončených národních hnutí...]
3. Imperialismus a rozdělení světa...
(diagram?)
4. Pravidlo: utlačující a utlačované národy...
5. „Soustava států..."
{{soustava národních států, soustava imperialistických států}}

(1)

B. [O pojmu uskutečnitelnosti]

1. „Uskutečnitelnost" sebeurčení.

(2) 2 **bis:** „Dualismus" a monismus...

2. Národní války v „epoše" imperialismu.
{Hilferding[144]. Pojem „epochy".
Patouillet[145].
Junius.

ad A. → 6.

(3)

[Anexe a kolonie]

3. Anexe a sebeurčení.
4. Kolonie a sebeurčení.

7. Spojení imperialistických a národních válek... Amerika 1783 — „možné" a reálné.

(4)

[Lenschovy argumenty]

5. Lensch vs Struve. Lenschovy „argumenty"...[146]
6. Engels o smlouvě z roku 1866 (zvláštní list)...

(5)

7. Imperialistický ekonomismus a „ultraimperialismus"...

* — některé nevyřešené otázky? *Red.*

(6) 8. Stát a výstavba státu.
9. Demokracie a socialismus.
10. Minimum a maximum.

(7) 11. Sociálšovinismus vs kautskismus v otázce sebeurčení a imperialismu.

(8) Spojené státy evropské:...

Patouillet (Vilém II.)...
Kolonie.

(9) Sociálpacifismus jako přikrášlování imperialismu
(K. Kautsky. XII. 1916)[147]

2

Rozdíl mezi zeměmi utlač*ujícími* a utlač*ovanými*

+ Marx o Irsku *roku 1869* (z Beiträge zur Biographie[148])	Evropské státy a kolonie v *letech* 18*76* a 19*16* „Osvobozovat černochy nestálo za to" (Wirth). Marx o státu: „*der heutige* Staat"*?? (NB)
+ Engels o smlouvě z roku 1866 a jejím zrušení (zvláštní list).	„Zákon" státní koncentrace????
	Národní zvláštnosti utlačovaných národů (Wirth o Irsku).
+ Lenschovy „argumenty" (2 jeho články)...	Engels o Irsku v případě války Ameriky s Anglií. Neue Zeit 1915—1916?

* — *současný* stát. *Red.*

	...„Imperialistický ekonomismus“... „Ultraimperialismus“...	Dva nesmysly
„Éra národních válek“ (Patouillet a Junius)	V imperialistické „epoše“ „nemohou být národní války“. (Aby to bylo silnější!) Pojem „epocha“...	

3

Staré a nové studie o národnostní otázce:

Ad **A:**

1. 3 „typy“ zemí.
2. „Typy“ = historické stupně.
3. Nerovnoměrnost vývoje.

„Národnostní stát“. Neúplnost tohoto pojmu.

Ad **B**

- Pokrok reforem: Bismarck vs 1848
- Imperialistická válka 1914—1917 vs 1848(!!!)
- Imperialismus a rozdělení světa
- Imperialistické války na základě otroctví etc.
- Spojení imperialistických válek s národními.

Historické podmínky národních hnutí

Etwa**:

- *A.* Trochu statistiky. (Fakta are stubborn things*.)
- *B.* Teoretické omyly v úvahách některých marxistů o národnostní otázce.
- *C.* Právo národů na sebeurčení a Rosa Luxemburgová
- *D.* Kulturně národnostní autonomie

staré studie...

* — jsou neúprosná. *Red.*

** — přibližně. *Red.*

Ad **B:**

Imperialismus a národnostní otázka.
„*Uskutečnitelnost*“ sebeurčení národů.
Anexe a sebeurčení národů.
Kolonie a sebeurčení národů.
Stát a výstavba státu.
„Dualismus“ a „monismus“ v národnostní otázce.
Různorodost hnutí usilujících o stejný cíl.
„Pryč z kolonií“??
Socialismus a kolonie (Engels 1882).
Židé — národ?
Splývání národů?

Napsáno v lednu 1917 *Podle rukopisu*
Poprvé otištěno roku 1937
v publikaci Leninskij sbornik XXX

ZNAKY „CENTRISMU“ JAKO SMĚRU V MEZINÁRODNÍ SOCIÁLNÍ DEMOKRACII[149]

U Grimma:

Znaky „centrismu“ jako směru v mezinárodní sociální demokracii:

\+ 1. Nerozcházet se se sociálpatrioty *své* vlastní země ani v hlavních zásadách, ani organizačně; z toho plyne 2.

\+ 2. Proti rozchodu.

(+ —) 3. Vyhýbavost v otázce obrany vlasti.

\+ 4. Uznat Zimmerwald a Kienthal — nerozcházet se s ISB a s mezinárodním sociálpatriotismem.

\+ 5. Nerozcházet se s reformismem: jenom ho slovně kritizovat („passiver Radikalismus“).

\+ 6. K nadcházející revoluci (v *souvislosti* s *touto* válkou) se stavět *vyčkávavě* (*ne* aktivně, *ne* iniciativně jako levice).

\+ (ΣΣ)

(? =ad 1) 7. ΣΣ = přikrášlování (a obhajování) sociálpatriotismu v té či oné míře těmi či oněmi způsoby, taková je *podstata* (Wesen) „centrismu“...

\+ 8. Žádnou přestavbu dnešních sociálně demokratických stran a odborových svazů, nic takového jako Liebknechtova „Regeneration zdola nahoru“. Odsouvání této otázky.

(—) 9. Sociálpacifismus jako program a taktika.

\+ 10. Žádné soustavné propagování revoluce v souvislosti s touto válkou.

\+ 11. Žádnou přípravu organizací etc. k takové revoluci.

— α) Avanti! 6. III. 1916
β) Morgari ve švýcarském listu
γ) sociálpacifismus
\+ $\alpha\alpha$) výhradně sociálpatrioti
$\beta\beta$) mládež.

Grimm přirovnává Liebknechta k Italské socialistické straně, a tím zaměňuje střed s levicí.

Revoluční úkol (boj proti válce) chce Grimm řešit reformistickými opatřeními („schwächen", erschweren* etc.).

Nepřímá daň 4/5. XI. 1916.

Reformistický boj proti drahotě (6. VIII. 1916).

Polemika s** („Sozialismus tut not"***).

Idem reformismu || Zatajování sociálpatriotismu ve švýcarské socialistické straně. Nebojuje se proti němu.
Idem v odborovém hnutí (Schneeberger & Dürr).

NB || Otázka *okamžiku* revolučních akcí *se zaměňuje* s otázkou soustavného propagování a agitační a organizační přípravy revolučních akcí vůbec.

Lživé, neseriózní vytáčky s Entwaffnung**** (srov. jeho „teze"). Idem Diensterweigerung†.

* — „oslabit", znesnadnit. *Red.*
** Následující slovo je nečitelné. *Red.*
*** „Socialismus je nevyhnutelný." *Red.*
**** — odzbrojení. *Red.*
† — totéž s odmítáním výkonu vojenské služby. *Red.*

Vytáčky kolem toho was heisst „*verweigern*“ die Leipziger Volkszeitung? Verzerrung der Frage *seitens* Grütli-Verein*

NB: „*Slovy*“ uznat Zimmerwald + Kienthal, v praxi *všechno při starém!!*

S. 13 Z hlediska „centrismu“ vůbec by bylo ve Švýcarsku *důsledné* být *pro* obranu vlasti!!!**

Napsáno v lednu 1917
Poprvé zčásti otištěno
roku 1940
v časopisu Bolševik, č. 3

V plném znění otištěno
poprvé,
podle rukopisu

* — co se nazývá „*odmítáním*“ Leipziger Volkszeitung? Překrucování otázky spolkem Grütli. *Red.*

** Zde rukopis končí. *Red.*

OSNOVA ČLÁNKU POUČENÍ Z VÁLKY[150]

Poučení z války

Etwa:

1. Definice imperialismu.
2. Imperialistický charakter války odhalen.
3. Vývoj monopolistického kapitalismu ke státnímu kapitalismu.
4. „Nouze" učí. Hlad etc.
5. Práce žen. „Arbeitszwang" etc. „Kriegssozialismus"?*
6. Sociálpatriotismus neboli sociálšovinismus. Mezinárodní význam.
7. Kautskismus neboli centrismus neboli sociálpacifismus.
8. Levice

8. *bis.* Basler Manifest. *Vyvrácen?*

9. Sociálně ekonomické pojetí. „Not kennt kein Gebot"**.
   Buď socialismus, nebo hlad (idem Neutrale).
10. Wie's gemacht wird? Wumba.***
11. Politické úkoly: revoluce.
12. Občanská válka. Waffen umkehren. („Entwaffnung der Arbeiter"?****)
13. „Rozbít starý státní" mechanismus (Kautsky gegen Pannekoek).

* „Nucená práce" atd. „Válečný socialismus"? *Red.*

** „Bída neuznává žádné zákony". *Red.*

*** Jak se to dělá? Wumba (Úřad pro zásobování zbraněmi a municí). *Red.*

**** Obrátit zbraně. („Odzbrojení dělníků"?) *Red.*

14. „Diktatura proletariátu". 1871 a 1905.
15. Stará, „osvědčená" státní moc, nebo *nová?*
16. „Sověty dělnických zástupců". Parlamentarismus?
17. Úloha *nové* demokracie a její odumírání.
17 bis. „Nová" demokracie („neue Schöpfung"*) = fungující, socialistická, proletářská, ***komunistická***.
18. Momenty, prvky, příznaky obratu k revoluci.

M. Capy, urb. Gohier
R. Rolland

The North American Review.
The Atlantic Monthly?

Témata: **A.** Imperialismus a imperialistická válka (1—2).
B. 3 směry v mezinárodním socialismu (6—8).
C. Pokrok v ekonomice (3—5).
D. „Uskutečnitelnost" a naléhavost socialismu.
E. Politická revoluce (11—17).
F. „Der Sturm naht"** (18).

Napsáno v únoru 1917 *Podle rukopisu*
Poprvé otištěno roku 1939
v časopisu
Proletarskaja revoljucija, č. 1

* — „nový výtvor". *Red.*
** „Útok se blíží". *Red.*

SEZNAM
DOSUD NENALEZENÝCH
LENINOVÝCH PRACÍ

POZNÁMKY

REJSTŘÍKY

ŽIVOTOPISNÁ DATA

SEZNAM DOSUD NENALEZENÝCH LENINOVÝCH PRACÍ

(Červenec 1916—únor 1917)

1916

DOPIS M. M. LITVINOVOVI

V dopisu Leninovi z 1. (14.) září 1916 M. M. Litvinov napsal: „Drahý Vladimíre Iljiči, měl jsem velkou radost z Vašeho korespondenčního lístku" (Ústřední stranický archív Institutu marxismu-leninismu při ÚV KSSS).

KORESPONDENČNÍ LÍSTEK L. B. KAMENĚVOVI

V dopisu Leninovi L. B. Kameněv napsal: „...dostal jsem Váš korespondenční lístek z 26. IX." (Ústřední stranický archív Institutu marxismu-leninismu při ÚV KSSS).

DOPIS P. LEVIMU

V dopisu V. A. Karpinskému z 26. září (8. října) 1916 ho N. K. Krupská žádala, aby zjistil, zda P. Levi dostal Leninův dopis (Ústřední stranický archív Institutu marxismu-leninismu při ÚV KSSS).

DOPISY G. J. BĚLEŇKÉMU

Tyto dopisy napsal Lenin v době od září 1916 do února 1917. G. J. Běleňkij ve svých odpovědích Leninovi sděloval, že jeho dopisy dostal (Ústřední stranický archív Institutu marxismu-leninismu při ÚV KSSS).

DOPIS S. G. BUAČIDZEMU (NOEMU)

O tomto dopisu Lenin začátkem října 1916 napsal: „Myslel jsem,

že jste odjel, a proto jsem poslal dopis o švýcarských záležitostech jen Noemu. Ale dopis *je určen i* Vám" (Spisy 35, Praha 1962, s. 209).

DOPIS N. I. BUCHARINOVI

Dopis byl napsán v říjnu 1916. V dopisu Leninovi z 8. (21.) října 1916 N. I. Bucharin psal: „Váš dopis jsem dostal asi dvě hodiny před odjezdem parníku." Leninův dopis obsahoval úkoly, které měl N. I. Bucharin splnit v Americe. V jiném dopisu Leninovi, napsaném v listopadu 1916, N. I. Bucharin psal: „Podnikáme (je tady i Alexandra Michajlovna) různé kroky, tak jak jste mi to uložil ve svém dopisu" (Ústřední stranický archív Institutu marxismu-leninismu při ÚV KSSS).

DOPIS A. SINICYNOVI (ANDREJOVI)

V dopisu z 18. listopadu (1. prosince) 1916 A. Sinicyn Leninovi napsal: „Váš dopis jsme dostali a je nám i celé levici velmi líto, že jste v takové situaci, a ještě více jsme zarmouceni nemocí Naděždy Konstantinovny" (Ústřední stranický archív Institutu marxismu-leninismu při ÚV KSSS).

DOPIS K. B. RADKOVI

Dopis byl napsán v souvislosti s usnesením vedení Švýcarské sociálně demokratické strany ze dne 7. ledna 1917 o odložení mimořádného sjezdu strany k otázce války. O tomto dopisu napsal Lenin 31. prosince 1916 (13. ledna 1917) I. F. Armandové: „Napsali jsme Radkovi — vyzýváme ho i Rolandovou-Holstovou a další, aby protestovali proti Grimmovi..." (Ústřední stranický archív Institutu marxismu-leninismu při ÚV KSSS).

DOPIS T. NERMANOVI

V dopisu Leninovi z 30. ledna (12. února) 1917 T. Nerman napsal: „Dostal jsem Váš dopis a navštívil jsem Höglunda ve vězení..." Nerman vyslovoval politování nad tím, že Höglund není informován o událostech, a proto nemůže hlasovat pro odvolání R. Grimma z MSK (Ústřední stranický archív Institutu marxismu-leninismu při ÚV KSSS).

1917

DOPISY N. I. BUCHARINOVI

O těchto dopisech napsal Lenin 4. (17.) února 1917 A. M. Kollontajové: „Velká škoda, že nemohu sebrat všechny dokumenty o SLP (prosil jsem o to Bucharina, ale dopisy se zřejmě ztrácejí)“ (Spisy 35, Praha 1962, s. 251).

SEZNAM PUBLIKACÍ A PRACÍ, NA JEJICHŽ REDIGOVÁNÍ SE V. I. LENIN PODÍLEL

SBORNIK SOCIAL-DEMOKRATA

č. 1 — říjen 1916
č. 2 — prosinec 1916

LIST SOCIAL-DEMOKRAT

č. 56 — 6. listopadu 1916
č. 57 — 30. prosince 1916
č. 58 — 31. ledna 1917

G. J. ZINOVJEV: VÁLKA A KRIZE SOCIALISMU

Petrohrad, díl 1 — 1917; díl 2 — 1919

Rukopis Zinovjevovy knihy redigoval Lenin v letech 1915—1917. V předmluvě ke knize v roce 1926 Zinovjev napsal: „Celou knihu psal autor v době, kdy byl v úzkém každodenním styku s V. I. Leninem. Vladimír Iljič tuto práci řídil a napsaný text zčásti redigoval."

GEGEN DIE LÜGE DER VATERLANDSVERTEIDIGUNG

Leták č. 1 Gegen die Lüge der Vaterlandsverteidigung (Proti lži o obraně vlasti), který vyšel s podpisem „Skupina levicových zimmerwaldovců ve Švýcarsku", byl napsán nejpozději 6. (19.) února 1917. Lenin se bezprostředně podílel na sestavení letáku a jeho redigování. V dopisu Inesse Armandové napsal: „Dnes jsme dokončili *zvláštní vydání číslo 1* („švýcarská skupina levicových zimmerwaldovců")" (Spisy 35, Praha 1962, s. 254). Do letáku byl zahrnut Leninův dokument Pozměňovací návrh k rezoluci o otázce války a řada tezí z jiných Leninových prací.

O SVOLÁNÍ KONFERENCE „SOCIALISTŮ ZEMÍ DOHODY" PROHLÁŠENÍ ÚSTŘEDNÍHO VÝBORU SDDSR

Prohlášení, které podepsal ÚV SDDSR, vyšlo v prosinci 1916 ve 2. čísle časopisu Sbornik Social-demokrata.

Když se Lenin dověděl, že se připravuje druhá konference socialistů zemí Dohody, žádal v dopisu zaslaném do Paříže G. J. Běleňkému, aby zjistil přesné datum konání konference; sliboval, že pošle leták věnovaný této konferenci, a prosil, aby se zorganizovalo jeho rozšiřování (viz Spisy 36, Praha 1958, s. 396). V Pozdravném projevu na sjezdu Italské socialistické strany Lenin v souvislosti s touto konferencí napsal: „Máme proto v úmyslu odmítnout účast na konferenci a v dopisu adresovaném evropským dělníkům odhalit, jak sociálšovinisté klamou lid" (tento svazek, s. 171). Obsah prohlášení se shoduje s Leninovými pracemi.

POZNÁMKY

[1] Článek *O Juniově brožuře* byl otištěn v říjnu 1916 v 1. čísle časopisu Sbornik Social-demokrata.

Sbornik Social-demokrata založil V. I. Lenin a vydávala jej redakce listu Social-demokrat. Vyšla pouze dvě čísla: 1. číslo v říjnu a 2. číslo v prosinci 1916. Byly v nich otištěny Leninovy práce Socialistická revoluce a právo národů na sebeurčení (Teze), O Juniově brožuře, Výsledky diskuse o sebeurčení, O hesle „odzbrojení", Imperialismus a rozštěpení socialistického hnutí, Jugend-Internationale, Marná snaha očistit oportunismus a článek Čcheidzeho frakce a její úloha. Byl připraven materiál i pro třetí číslo, v němž měl být otištěn Leninův článek O karikatuře marxismu a „imperialistickém ekonomismu", ale pro nedostatek finančních prostředků toto číslo nevyšlo. — *25*

[2] *Mezinárodní socialistická komise* (MSK) — výkonný orgán zimmerwaldského sdružení, vytvořený na zimmerwaldské konferenci, konané ve dnech 5.—8. září 1915. Členy komise se stali R. Grimm, O. Morgari, Ch. Naine a překladatelka A. Balabanovová. Sídlem komise byl Bern. Brzy po zimmerwaldské konferenci byla na návrh R. Grimma vytvořena rozšířená mezinárodní socialistická komise, jejímiž členy se stali zástupci všech stran, které se připojily k usnesením zimmerwaldské konference. Za ÚV SDDSR byli v rozšířené MSK V. I. Lenin, I. F. Armandová a G. J. Zinovjev. Orgánem MSK byl její bulletin (Internationale Sozialistische Komission zu Bern, Bulletin), který vycházel německy, francouzsky a anglicky od září 1915 do ledna 1917. Vyšlo šest čísel.

Ve 3. čísle bulletinu z února 1916 byly v článku nazvaném Návrh německých soudruhů[332] otištěny teze německé skupiny Internacionála, jež určovaly stanovisko německých levicových sociálních demokratů k nejdůležitějším teoretickým a politickým otázkám za první světové války. — *25*

[3] *Skupina Internacionála* — revoluční organizace německých levicových

sociálních demokratů, kterou na počátku první světové války založili K. Liebknecht, R. Luxemburgová, F. Mehring, C. Zetkinová, J. Marchlewski, L. Jogiches (Tyszka) a W. Pieck. V dubnu 1915 R. Luxemburgová a F. Mehring založili časopis Die Internationale, kolem něhož se semkli představitelé levicových sociálních demokratů Německa. 1. ledna 1916 se v Berlíně konala celoněmecká konference sociálně demokratické levice, na níž se tato skupina oficiálně ustavila a usnesla se na názvu Internacionála. Jako program skupiny schválila konference zásadní teze (Leitsätze), které vypracovala R. Luxemburgová s K. Liebknechtem, F. Mehringem a C. Zetkinovou. Roku 1916 začala skupina kromě politických letáků, jež vycházely v roce 1915, ilegálně vydávat a rozšiřovat Politické dopisy s podpisem Spartakus (vycházely pravidelně do října 1918), a proto se začala také označovat jako skupina Spartakus.

Spartakovci prováděli v masách revoluční propagandu, organizovali masové protiválečné akce, řídili stávky, odhalovali imperialistický charakter světové války a zrádcovské počínání oportunistických vůdců sociální demokracie. V některých teoretických a politických otázkách se však spartakovci dopouštěli závažných chyb: popírali možnost národně osvobozeneckých válek v období imperialismu, nezaujímali důsledné stanovisko k heslu přeměny imperialistické války ve válku občanskou, podceňovali úlohu proletářské strany jakožto předvoje dělnické třídy a báli se radikálního rozchodu s oportunisty.

V dubnu 1917 vstoupili spartakovci do centristické Nezávislé sociálně demokratické strany Německa, ale organizačně s ní nesplynuli. Za listopadové revoluce v Německu v roce 1918 utvořili Spartakův svaz a po uveřejnění svého programu 14. prosince 1918 se s „nezávislými" rozešli. Ve dnech 30. prosince 1918 až 1. ledna 1919 založili spartakovci Komunistickou stranu Německa. — *25*

[4] *Vorwärts* — deník, ústřední orgán Sociálně demokratické strany Německa. Vycházel z rozhodnutí sjezdu strany v Halle od roku 1891 v Berlíně pod názvem Vorwärts. Berliner Volksblatt jako pokračování listu Berliner Volksblatt (vycházejícího od roku 1884). Engels v tomto listu bojoval proti nejrůznějším projevům oportunismu. V druhé polovině 90. let, po Engelsově smrti, se listu zmocnilo pravé křídlo strany a redakce pak soustavně uveřejňovala články oportunistů.

Za první světové války zastával Vorwärts sociálšovinistické stanovisko; po Říjnové revoluci se stal jedním z center protisovět-

ské propagandy. Jeho vydávání bylo zastaveno roku 1933. — *27*

[5] *Bremer Bürger-Zeitung* — sociálně demokratický deník; vycházel v Brémách v letech 1890—1919. Do roku 1916 byl ovlivňován brémskými levicovými sociálními demokraty, potom přešel do rukou sociálšovinistů. — *27*

[6] *Volksfreund* — sociálně demokratický deník, založený roku 1871 v Brunšviku [Braunschweig]. V letech 1914—1915 byl fakticky orgánem německých levicových sociálních demokratů; v roce 1916 přešel do rukou kautskistů. — *27*

[7] *Internacionalističtí socialisté Německa* (ISD, Internationale Sozialisten Deutschlands) — skupina levicových sociálních demokratů v Německu, která vznikla za první světové války. Jejím tiskovým orgánem byl časopis Lichtstrahlen, který vycházel v Berlíně v letech 1913—1921. Internacionalističtí socialisté Německa otevřeně vystupovali proti válce a proti oportunismu a nejdůsledněji se v Německu distancovali od sociálšovinistů a centristů. Zástupce této skupiny J. Borchardt jako jediný z deseti německých delegátů podepsal návrh rezoluce a návrh manifestu zimmerwaldské levice. Brzy po konferenci dostalo byro zimmerwaldské levice zprávu, že skupina Internacionalističtí socialisté Německa se k ní připojila, což potvrdila zpráva otištěná v Internationale Flugblätter, č. 1. Skupina však neměla dostatečné spojení s masami a brzy se rozpadla. — *27*

[8] *Die Neue Zeit* — teoretický časopis Sociálně demokratické strany Německa. Vycházel ve Stuttgartu v letech 1883—1923. Do října 1917 ho redigoval K. Kautsky, později H. Cunow. V časopisu byly poprvé uveřejněny některé Marxovy a Engelsovy práce. Engels neustále pomáhal redakci časopisu svými radami a často ji kritizoval, že ustupuje z marxistických pozic. Od druhé poloviny 90. let, po Engelsově smrti, časopis soustavně uveřejňoval práce revizionistů, mezi jiným sérii Bernsteinových článků Problémy socialismu, jimiž revizionisté zahájili tažení proti marxismu. Za první světové války časopis zaujímal centristické stanovisko a fakticky podporoval sociálšovinisty. — *28*

[9] K. Marx-B. Engels, Spisy 17, Praha 1965, s. 396. — *34*

[10] *Prizyvovci* nazýval Lenin stoupence skupiny Prizyv [Výzva], kterou v září 1915 založili menševici a eseři. Skupina zaujímala krajní

sociálšovinistické stanovisko. Vydávala list Prizyv, který vycházel v Paříži od října 1915 do března 1917; na jeho vydávání se podíleli zejména G. V. Plechanov, G. A. Alexinskij, I. Bunakov, N. D. Avksentjev aj. — *36*

[11] *Zimmerwaldská levice* byla založena z Leninova podnětu na mezinárodní socialistické konferenci v Zimmerwaldu v září 1915. Sdružilo se v ní 8 delegátů; byli to zástupci ÚV SDDSR, levicových sociálních demokratů Švédska, Norska, Švýcarska, Německa, polské sociálně demokratické opozice a Sociální demokracie Lotyšského kraje. Zimmerwaldská levice bojovala za Leninova vedení proti centristické většině konference a předložila návrhy rezolucí a manifestu, v nichž se odsuzovala válka, odhalovala zrada sociálšovinistů a zdůrazňovala nutnost aktivního boje proti válce. Centristická většina tyto návrhy zamítla. Přesto se však zimmerwaldské levici podařilo dosáhnout toho, že do manifestu schváleného konferencí byly zařazeny důležité články z jejího návrhu rezoluce. Hlasovala tedy pro tento manifest, neboť ho považovala za první krok v boji proti imperialistické válce; ve zvláštním prohlášení však konstatovala, že je neúplný a nedůsledný, a uvedla důvody, proč pro něj hlasovala. Zároveň prohlásila, že zůstává ve společném zimmerwaldském sdružení, ale že bude samostatně pracovat v mezinárodním měřítku a šířit své názory. Zvolila si vedoucí orgán — byro, jehož členy se stali V. I. Lenin, G. J. Zinovjev a K. Radek. Zimmerwaldská levice vydávala v němčině svůj orgán, časopis Vorbote, v němž byla otištěna řada Leninových článků.

Vedoucí silou zimmerwaldské levice byli bolševici, kteří jediní zaujímali důsledně internacionalistické stanovisko. Radek a mnozí další kolísali. Lenin proti tomuto oportunistickému kolísání usilovně bojoval. Kolem zimmerwaldské levice se začaly seskupovat internacionalistické síly mezinárodní sociální demokracie. Na druhé mezinárodní socialistické konferenci, která se konala v dubnu 1916 ve vesnici Kienthalu nedaleko Bernu, měla zimmerwaldská levice 12 delegátů z 43 delegátů konference; v řadě otázek hlasovala pro její návrhy přibližně polovina delegátů. Levicoví sociální demokraté z mnoha zemí, kteří patřili k zimmerwaldské levici, vyvíjeli rozsáhlou revoluční činnost a sehráli ve svých zemích významnou úlohu při zakládání komunistických stran.

O zimmerwaldské levici viz Leninovy články První krok a Revoluční marxisté na mezinárodní socialistické konferenci 5.—8. září 1915 (Sebrané spisy 27, Praha 1986, s. 56—61 a 62—66). — *41*

[12] *Social-demokrat* — ilegální list, ústřední orgán SDDSR; vycházel od února 1908 do ledna 1917. První číslo, které připravili bolševici a které už bylo částečně vytištěno v soukromé tiskárně ve Vilně [Vilnius], carská policie zkonfiskovala. Zanedlouho se bolševici pokusili znovu vydat list v Petrohradě, ale velká část už vytištěného nákladu opět padla do rukou policie. Poté bylo vydávání listu přeneseno do zahraničí. Čísla 2—32 (únor 1909—prosinec 1913) vyšla v Paříži, čísla 33—58 (listopad 1914—leden 1917) v Ženevě. Celkem vyšlo 58 čísel, z toho pět s přílohami.

Redakci listu podle usnesení ÚV SDDSR zvoleného na V. (londýnském) sjezdu tvořili zástupci bolševiků, menševiků a polských sociálních demokratů. List fakticky řídil Lenin a jeho články v něm zaujímaly stěžejní místo (list uveřejnil přes 80 Leninových článků a noticek).

V redakci Lenin prosazoval důslednou bolševickou linii namířenou proti menševikům-likvidátorům. Kameněv a Zinovjev byli vůči likvidátorům tolerantní a stavěli se proti leninské linii. Menševici Martov a Dan jako členové redakce ústředního orgánu sabotovali její práci, otevřeně hájili likvidátorství v listu Golos social-demokrata a menševikům, kteří byli pro zachování ilegální strany, znemožňovali podílet se na práci ústředního orgánu. Díky Leninovu nesmiřitelnému boji proti likvidátorům Martov a Dan v červnu 1911 z redakce listu odešli. Od prosince 1911 jej redigoval Lenin.

V těžkých letech reakce a za nového revolučního rozmachu sehrál Social-demokrat významnou úlohu v boji bolševiků proti likvidátorům, trockistům a otzovistům za zachování ilegální marxistické strany, za upevnění její jednoty a posílení jejího spojení s masami.

Za první světové války se list mimořádně zasloužil o propagování bolševických hesel týkajících se války, míru a revoluce a ukazoval proletariátu, jak má bojovat proti imperialistické válce, aby se změnila ve válku občanskou, v revoluci proti vládnoucím třídám. V listu byl uveřejněn Leninův článek O hesle Spojené státy evropské, v němž poprvé formuloval tezi o možnosti vítězství socialismu nejprve v několika málo zemích, nebo dokonce v jedné, jednotlivé kapitalistické zemi. Šíření listu Social-demokrat v Rusku a přetiskování jeho nejzávažnějších článků v místních bolševických novinách pomáhalo politicky vychovávat ruský proletariát, vštěpovat mu zásady internacionalismu a připravovat masy na revoluci.

Lenin vysoce hodnotil zásluhy listu za první světové války. Později napsal, že bez znalosti článků, které v něm byly otištěny,

„se neobejde žádný uvědomělý dělník, který chce *pochopit* vývoj idejí mezinárodní socialistické revoluce a jejího prvního vítězství 25. října 1917" (Spisy 27, Praha 1954, s. 216). — *41*

[13] *Gazeta robotnicza* — ilegální týdeník, orgán varšavského výboru Sociální demokracie Království polského a Litvy; vycházel v květnu až říjnu 1906 za redakce G. Kamenského. Vyšlo čtrnáct čísel, poté bylo vydávání přerušeno. Po rozkolu v SDKPaL v roce 1912 vznikly dva varšavské výbory a vycházely dva tiskové orgány pod týmž názvem; jeden vydávali stoupenci hlavního vedení SDKPaL ve Varšavě (červenec 1911—červenec 1913), druhý—opoziční varšavský výbor v Krakově (červenec 1911—únor 1916). Lenin má na mysli tento list.

Gazeta robotnicza se přikláněla k zimmerwaldské levici. Zaujímala internacionalistické stanovisko k válce, avšak v řadě důležitých otázek (organizační rozchod s centristy, stanovisko k požadavkům minimálního programu za války) kolísala a přikláněla se k centrismu. V národnostní otázce se redakce tohoto listu stavěla proti právu národů na sebeurčení. O stanovisku redakce listu Gazeta robotnicza viz Dopis výboru zahraniční organizace sekcím SDDSR, který napsal Lenin (Sebrané spisy 27, Praha 1986, s. 295—298).

Zde se mluví o tezích Socialistická revoluce a právo národů na sebeurčení, které napsal Lenin, a o tezích O imperialismu a národnostním útlaku, které vypracovala redakce listu Gazeta robotnicza. Oboje teze byly uveřejněny v časopisu Vorbote a přetištěny v 1. čísle časopisu Sbornik Social-demokrata (říjen 1916), kde byl rovněž uveřejněn Leninův článek Výsledky diskuse o sebeurčení. — *41*

[14] *Diskuse o národnostní otázce v časopisu Die Neue Zeit* probíhala před londýnským kongresem II. internacionály; zahájil ji článek R. Luxemburgové Nové proudy polského socialistického hnutí v Německu a Rakousku, uveřejněný v tomto časopisu[245]. Článek byl namířen proti nacionalistickému stanovisku vůdců Polské socialistické strany (PSS), kteří vystupovali ve jménu boje za nezávislé Polsko a šířili mezi polskými dělníky separatistickou nacionalistickou propagandu a snažili se je odvrátit od společného boje s ruským proletariátem proti carismu a kapitalismu. R. Luxemburgová poukazovala na to, že jednotlivé části Polska, které byly pod nadvládou Rakouska, Německa a carského Ruska, jsou s těmito zeměmi úzce hospodářsky spjaty, a domnívala se tedy, že polští socialisté nemají

požadovat nezávislost Polska. Proto také zaujímala odmítavé stanovisko k požadavku práva národů na sebeurčení.

Proti stanovisku R. Luxemburgové vystoupil v diskusi za niepodległościovce (pravé křídlo PSS) S. Häcker, který uveřejnil v 37. čísle časopisu Die Neue Zeit článek Socialismus v Polsku[194]. S. Häcker obhajoval nacionalistické stanovisko vůdců PSS a trval na tom, aby internacionála uznala ve svém programu požadavek nezávislosti Polska. R. Luxemburgová mu odpověděla článkem Sociálpatriotismus v Polsku, uveřejněným v 41. čísle uvedeného časopisu.

Třetí stanovisko vyslovil K. Kautsky v článku Konec Polska[209], uveřejněném v 42. a 43. čísle téhož časopisu. Kautsky souhlasil s myšlenkou R. Luxemburgové, že k národnímu osvobození Polska může vést jen vítězství demokracie v Rusku, zároveň však rázně protestoval proti její tezi, že polští sociální demokraté nemají vznášet požadavek nezávislosti Polska, a poukazoval na to, že z hlediska socialistů je naprosto chybné ignorovat úkoly národního osvobození v době národnostního útlaku.

Mezinárodní socialistický kongres v Londýně v roce 1896 schválil rezoluci Politické akce dělnické třídy, v níž bylo obsaženo, jak napsal Lenin, „jednak naprosto nekompromisní uznání plného práva na sebeurčení pro všechny národy, nepřipouštějící žádný nesprávný výklad, a jednak naprosto jednoznačnou výzvu dělníkům, aby usilovali o *internacionální* jednotu třídního boje“ (Sebrané spisy 25, Praha 1985, s. 314). — *41*

[15] V roce 1903 se při přípravě II. sjezdu SDDSR i na sjezdu rozvinula diskuse o požadavku práva národů na sebeurčení v souvislosti s projednáváním návrhu programu SDDSR, který vypracovala redakce Jiskry. Lenin vysvětlil stanovisko jiskrovců k této otázce v článcích Manifest Svazu arménských sociálních demokratů a Národnostní otázka v našem programu, uveřejněných v Jiskře (viz Sebrané spisy 7, Praha 1981, s. 122—125 a 252—261). V programové komisi se o požadavku práva národů na sebeurčení, zformulovaném v 9. článku návrhu programu, ostře diskutovalo. Polští sociální demokraté se domnívali, že tento požadavek bude výhodný pro polské nacionalisty, a navrhli, aby byl nahrazen požadavkem kulturně národnostní autonomie. Stejné stanovisko zastávali i bundovci, kteří sice tehdy proti sebeurčení národů přímo neprotestovali, ale navrhovali, aby byl 9. článek doplněn tezí o kulturně národnostní autonomii. Zároveň se postavili proti internacionálnímu principu ve výstavbě strany a vytyčili federativní princip.

Sjezd stanovisko polských sociálních demokratů a nacionalistické nároky bundovců zamítl a schválil bod o sebeurčení národů a internacionální princip výstavby strany.

V letech 1913—1914 znovu došlo k diskusi o národnostní otázce jednak v souvislosti s rozmachem národně osvobozeneckého hnutí, jednak se zesílením velmocenského šovinismu a místního nacionalismu. Menševici-likvidátoři, bundovci a ukrajinští oportunisté vystoupili proti marxistickému programu v národnostní otázce, proti požadavku práva národů na sebeurčení až do oddělení, a místo něho kladli nacionalistický požadavek kulturně národnostní autonomie. Nesprávné stanovisko k této otázce zaujala také R. Luxemburgová, která se ve svém článku Národnostní otázka a autonomie[244] i v jiných pracích snažila zdůvodnit, že bod o právu národů na sebeurčení je nutné z programu SDDSR vypustit. Nacionalistické stanovisko oportunistů i mylné názory R. Luxemburgové kritizoval Lenin v pracích Kritické poznámky k národnostní otázce a O právu národů na sebeurčení. Rozvinul v nich marxistické učení o národnostní otázce a zdůvodnil národnostní program a politiku bolševické strany (viz Sebrané spisy 24, Praha 1985, s. 143—178 a Sebrané spisy 25, Praha 1985, s. 273—337).

Když Lenin mluví o „ideovém kolísání členů naší strany" v národnostní otázce za války, má na mysli projev N. I. Bucharina na bernské konferenci zahraničních sekcí SDDSR na jaře 1915 a společné teze N. I. Bucharina, G. L. Pjatakova a J. B. Bošové O hesle práva národů na sebeurčení (podzim 1915), v nichž se odmítal požadavek práva národů na sebeurčení, vytyčený v programu strany. Kritikou stanoviska skupiny Bucharina, Pjatakova a Bošové se Lenin zabývá v článcích „Imperialistický ekonomismus" jako nově vznikající směr, Odpověď P. Kijevskému (J. Pjatakovovi) a O karikatuře marxismu a „imperialistickém ekonomismu" (viz tento svazek, s. 83—91, 92—98 a 99—153). — *42*

[244] *Ekonomismus* — oportunistický směr v sociální demokracii Ruska na konci 19. a na počátku 20. století, ruská odnož mezinárodního oportunismu. Ekonomisté redukovali úkoly dělnické třídy na hospodářský boj za zvýšení mezd, zlepšení pracovních podmínek apod. Politický boj považovali za záležitost liberální buržoazie. Odmítali vedoucí úlohu dělnické třídy. Poddávali se živelnosti dělnického hnutí a podceňovali význam revoluční teorie, neuznávali, že je nutné, aby marxistická strana vnášela do dělnického hnutí socialistické uvědomění zvenčí, a tím uvolňovali cestu buržoazní ideologii. Obhajovali roztříštěnost a příštipkaření v sociálně de-

mokratickém hnutí a stavěli se proti vytvoření centralizované strany dělnické třídy.

Lenin všestranně kritizoval názory ekonomistů v pracích Protest ruských sociálních demokratů, Zpětný směr v ruské sociální demokracii, K Profession de foi a Diskuse s obhájci ekonomismu (viz Sebrané spisy 4, Praha 1980, s. 175—188, 250—281, 316—326; Sebrané spisy 5, Praha 1981, s. 367—374). S konečnou platností Lenin ideově potřel ekonomismus v knize Co dělat? (viz Sebrané spisy 6, Praha 1981, s. 17—203). Významnou úlohu v boji proti ekonomismu sehrála leninská Jiskra. — *43*

[17] Srov. K. Marx - B. Engels, Spisy 19, Praha 1966, s. 57. — *44*

[18] Viz K. Marx - B. Engels, Spisy 13, Praha 1963, s. 301. — *44*

[19] *Kulturně národnostní autonomie* — protimarxistický, buržoazně nacionalistický program řešení národnostní otázky; vypracovali jej rakouští sociální demokraté O. Bauer a K. Renner. Schválila ho Rakouská sociálně demokratická strana i další strany II. internacionály. Tento program popíral právo národů na sebeurčení až do oddělení, diferencoval dělníky podle národnosti a rozbíjel internacionální jednotu proletariátu; napomáhal tomu, aby proletáři a pracující rolníci podlehli vlivu idejí buržoazního nacionalismu, odváděl je od boje proti vykořisťovatelským třídám svého národa a od úkolu důsledně demokratické přeměny státu jako celku. Lenin kritizoval požadavek kulturně národnostní autonomie v pracích Kritické poznámky k národnostní otázce, O právu národů na sebeurčení (viz Sebrané spisy 24, Praha 1985, s. 143 až 178, a Sebrané spisy 25, Praha 1985, s. 273—337) i v jiných dílech. — *45*

[20] *Berner Tagwacht* — list, orgán Švýcarské sociálně demokratické strany; vychází od roku 1893 v Bernu. V letech 1909—1918 byl redaktorem tohoto listu R. Grimm. Na počátku první světové války uveřejňoval list články K. Liebknechta, F. Mehringa a dalších levicových sociálních demokratů, od roku 1917 otevřeně podporoval sociálšovinisty. Dnes je stanovisko listu k hlavním otázkám vnitřní i zahraniční politiky shodné se stanoviskem buržoazních listů. — *50*

[21] Brožuru *Socialismus a válka (Stanovisko SDDSR k válce)* se Lenin rozhodl napsat v souvislosti s přípravou první mezinárodní socialistické konference. Na brožuře pracoval také G. J. Zinovjev, ale

v podstatě ji napsal Lenin, který rovněž celou brožuru redigoval.

Práci Socialismus a válka nazýval Lenin komentářem k rezolucím naší strany, tj. „jejich populárním výkladem". Lenin vynaložil veškeré úsilí, aby brožura byla vytištěna do svolání konference, poněvadž pokládal za velmi důležité, aby svolání první mezinárodní socialistické konference do Zimmerwaldu bylo využito k semknutí levicových sil mezinárodní sociální demokracie na revolučních základech.

Práce Socialismus a válka vyšla krátce před zimmerwaldskou konferencí jako nevelká brožura v ruštině a němčině a byla rozdána účastníkům konference. Na konci brožury byly otištěny tyto přílohy: Manifest ÚV SDDSR Válka a sociální demokracie v Rusku, Leninova stať Konference zahraničních sekcí SDDSR společně s rezolucemi konference o národnostní otázce a rezoluce schválená na poroninské poradě ÚV SDDSR se stranickými pracovníky v říjnu 1913. Po zimmerwaldské konferenci byla práce Socialismus a válka vydána ve francouzském překladu jako brožura ve Francii. Celý text uveřejnil ve své mateřštině orgán norských levicových sociálních demokratů. Lenin se také několikrát pokoušel vydat brožuru anglicky v Americe, ale tehdy se to nepodařilo.

Lenin přikládal této své práci velký význam a po únorové revoluci roku 1917 v Rusku usiloval o to, aby byla znovu vydána v Petrohradě (viz Spisy 35, Praha 1962, s. 273). Práce Socialismus a válka (Stanovisko SDDSR k válce) vyšla jako samostatná brožura v Petrohradě v roce 1918 nákladem petrohradského sovětu dělnických a rudoarmějských zástupců. Byla značně rozšířena a vyšla také samostatně v mnoha jazycích. — *53*

[22] *Struvismus* — společenskopolitický směr liberální buržoazie v Rusku, nazvaný podle hlavního představitele legálního marxismu P. B. Struveho. Legální marxismus vznikl v 90. letech 19. století mezi liberálně buržoazní inteligencí v Rusku. Legální marxisté v čele se Struvem se snažili využít marxismus v zájmu buržoazie. Lenin upozorňoval, že struvismus bere z marxismu vše, co je přijatelné pro liberální buržoazii, a zavrhuje živou duši marxismu — jeho revolučnost, učení o nevyhnutelném zániku kapitalismu, o proletářské revoluci a diktatuře proletariátu. Stoupenci tohoto směru se stali významnými kadety a později bělogvardějci.

Leninův rozhodný boj proti legálnímu marxismu v Rusku byl zároveň bojem proti mezinárodnímu revizionismu a stal se příkladem ideové nesmiřitelnosti vůči komolení marxistické teorie. — *55*

[23] *Die Glocke* — čtrnáctideník; v letech 1915—1925 jej vydával v Mnichově a potom v Berlíně člen Sociálně demokratické strany Německa sociálšovinista Parvus (A. L. Helphand). — *23*

[24] Viz B. Engels, Demokratický panslavismus (Marx-Engels-Lenin, K dějinám Československa a československého dělnického hnutí II, Praha 1963, s. 153—174). — *61*

[25] Viz B. Engels, Emigrantská literatura (K. Marx-B. Engels, Spisy 18, Praha 1966, s. 546). — *62*

[26] B. Engels, Proč se dělnická třída zajímá o Polsko? (viz K. Marx-B. Engels, Spisy 16, Praha 1965, s. 191). — *64*

[27] Je míněna *Deklarace polských sociálních demokratů na mezinárodní socialistické konferenci v Zimmerwaldu* (1915). V této deklaraci byl vyjádřen protest proti utlačovatelské politice carského absolutismu a německé a rakouské vlády, které „připravují polský národ o možnost, aby sám rozhodl o svém osudu, a považují polské oblasti za zástavu v nastávající hře o vyrovnání...". V deklaraci se pravilo: „V tom se zvlášť hrubě projevuje podstata politiky kapitalistických vlád, které posílají lidové masy na jatky a zároveň svémocně rozhodují o osudu národů na celá pokolení." Polská sociální demokracie vyslovila přesvědčení, že pouze účast v blížícím se boji revolučního mezinárodního proletariátu za socialismus, „v boji, který zlomí okovy národnostního útlaku a zničí všechny formy cizí nadvlády, zajistí i polskému národu možnost, aby se všestranně rozvíjel jako rovnoprávný člen společenství národů". O této deklaraci viz též tento svazek, s. 385. — *71*

[28] *Lichtstrahlen* — měsíčník, orgán skupiny německých levicových sociálních demokratů. Vycházel nepravidelně v letech 1913—1921 v Berlíně za redakce J. Borchardta. Přispívali do něho A. Pannekoek, A. Balabanovová a další. — *71*

[29] Lenin má na mysli článek R. Luxemburgové Národnostní otázka a autonomie, otištěný v časopisu Przegląd Socialdemokratyczny v čísle 6, 7, 8/9 a 10 za rok 1908 a v čísle 12 a 14/15 za rok 1909. — *72*

[30] *Fraci* (revoluční frakce) — pravé křídlo Polské socialistické strany (PSS) — reformistické nacionalistické strany, která byla založena v roce 1892. Tato strana, vedená Piłsudským a jeho stoupenci, šířila pod heslem boje za nezávislost Polska mezi polskými dělníky

separatistickou nacionalistickou propagandu a snažila se je odvést od společného boje s ruskými dělníky proti samoděržaví a kapitalismu.

V roce 1906, po rozštěpení PSS, vznikla PSS—levice a PSS—pravice (revoluční frakce — fraci), která pokračovala v nacionalistické politice PSS. Za první světové války a po ní prováděli fraci nacionálně šovinistickou politiku. — *72*

[31] Srov. K. Marx - B. Engels, Vybrané dopisy 2, Praha 1981, s. 158 až 159. — *75*

[32] *Naše slovo* — menševický trockistický list; vycházel v Paříži od ledna 1915 do září 1916 místo listu Golos. — *76*

[33] *Reč* — deník, ústřední orgán kadetské strany. Vycházel v Petrohradě od 23. února (8. března) 1906. Jeho faktickými redaktory byli P. N. Miljukov a I. V. Gessen a jejich nejbližšími spolupracovníky M. M. Vinaver, P. D. Dolgorukov, P. B. Struve aj. Vydávání listu bylo zastaveno 26. října (8. listopadu) 1917 vojenským revolučním výborem při petrohradském sovětu. Do srpna 1918 vycházel ještě pod názvy Naša reč, Svobodnaja reč, Věk, Novaja reč a Naš věk. — *77*

[34] *Naš golos* — legální menševický list; vycházel v Samaře v letech 1915—1916. Zaujímal sociálšovinistické stanovisko. — *82*

[35] Článek *„Imperialistický ekonomismus" jako nově vznikající směr* a vzápětí po něm uveřejněné články Odpověď P. Kijevskému (J. Pjatakovovi) a O karikatuře marxismu a „imperialistickém ekonomismu" byly zaměřeny proti nemarxistickému, protibolševickému stanovisku skupiny Bucharina, Pjatakova a Bošové. Tato skupina se začala utvářet v době, kdy se připravoval do tisku časopis Kommunist, jehož vydávání organizovala na jaře 1915 redakce listu Social-demokrat společně s G. L. Pjatakovem a J. B. Bošovou, kteří se ujali financování časopisu, a s N. I. Bucharinem, který se stal členem jeho redakce. Jak napsal Lenin, Pjatakov a Bošová už v létě 1915 „‚dělali scény' kvůli Čcheidzemu!!" (Spisy 35, Praha 1962, s. 185) a žádali dohodu s menševickou frakcí v dumě (s „Čcheidzeho frakcí", jak ji nazýval Lenin) a s dalšími centristy. Pjatakov a Bošová za pomoci člena redakce listu Social-demokrat G. J. Zinovjeva dosáhli přes Leninovy protesty toho, že do prvního dvojčísla časopisu Kommunist byla zařazena první část článku K. Radka Čtvrtstoletí rozvoje imperialismu, v němž byly prosa-

zovány ideje „imperialistického ekonomismu". Když v září 1915 toto první dvojčíslo vyšlo, neshody mezi Leninem na jedné straně a Pjatakovem, Bošovou a Bucharinem na druhé straně se zostřily. Bucharin, Pjatakov a Bošová, kteří v létě 1915 přesídlili z Bogisu ve Švýcarsku do Stockholmu, se sjednotili na základě tezí O hesle práva národů na sebeurčení, které podepsali a na podzim 1915 poslali do redakce listu Social-demokrat; stavěli se v nich proti Leninově teorii socialistické revoluce, odmítali nutnost boje za demokracii v období imperialismu a žádali, aby strana upustila od hesla práva národů na sebeurčení.

Když redakce uvedeného listu uzavírala s „vydavateli" — Pjatakovem a Bošovou — dočasnou dohodu o společném vydávání časopisu Kommunist, „vyslovovali se vydavatelé," jak napsal Lenin, „*proti* Bucharinovu kolísání (na konferenci v Bernu v březnu 1915), a *nebyl* tu ani jediný fakt, který by nasvědčoval tomu, že trojice (vydavatelé + Bucharin) utvořila zvláštní pevně semknutou skupinu. Hned po vyjití prvního čísla časopisu došlo u nich k tomuto pevnému semknutí..." (Spisy 35, Praha 1962, s. 191).

Skupina Pjatakova, Bošové a Bucharina nezastávala jen odlišná teoretická stanoviska, ale vystupovala přímo proti linii a heslům strany, chtěla Kommunist využít pro své frakční cíle a snažila se diktovat redakci listu své podmínky. Pjatakov a Bošová se obrátili na zahraniční byro ústředního výboru s žádostí, aby jejich skupinu uznalo za zvláštní skupinu, nepodřízenou zahraničnímu byru ÚV, a aby jí poskytlo právo samostatně udržovat spojení s ruskou částí ÚV a vydávat letáky i jinou literaturu. Zahraniční byro ÚV jejich žádost zamítlo, ale přesto se pokusili bez jeho souhlasu navázat spojení s byrem ÚV SDDSR v Rusku.

Lenin s tezemi skupiny Pjatakova, Bošové a Bucharina zásadně nesouhlasil. V dopisech N. I. Bucharinovi, G. L. Pjatakovovi, G. J. Zinovjevovi a A. G. Šljapnikovovi ostře kritizoval názory a protistranické, frakcionářské akce této skupiny a odsuzoval Zinovjevův a Šljapnikovův smířlivecký postoj k ní. Na Leninův návrh bylo společné vydávání časopisu Kommunist redakcí listu Social-demokrat se skupinou Pjatakova, Bošové a Bucharina zastaveno (viz též poznámku 71). V dopisu A. G. Šljapnikovovi v březnu 1916 Lenin napsal, že bude-li skupina Bucharina, Pjatakova a Bošové na svých názorech trvat a prosazovat je, „*doženou* celou věc až k polemice v tisku a já je pak *budu muset* nazvat ‚imperialistickými ekonomisty', ukázat jejich naprostou povrchnost, *naprostou* nesolidnost a neuvážlivost" (Spisy 35, Praha 1962, s. 187).

Článek „Imperialistický ekonomismus" jako nově vznikající

směr napsal Lenin poté, kdy redakce listu Social-demokrat dostala Bucharinovy připomínky k tezím Socialistická revoluce a právo národů na sebeurčení. Článek tehdy nebyl uveřejněn. — *83*

[36] Jde o článek *Kdo provede politickou revoluci?*, otištěný v 1. čísle sborníku Proletarskaja borba, který vydala uralská sociálně demokratická skupina v roce 1899; později článek znovu vydal jako brožuru kyjevský výbor. Autor brožury ekonomista A. A. Sanin se stavěl proti vytvoření samostatné politické strany dělnické třídy a popíral nutnost politické revoluce, neboť se domníval, že v Rusku je bezprostředním úkolem socialistická přeměna a že ji lze provést pomocí generální stávky. — *83*

[37] Jde o *konferenci zahraničních sekcí SDDSR*, která se konala 14.—19. února (27. února—4. března) 1915 v Bernu. Byla svolána z Leninovy iniciativy a měla význam celostranické konference, neboť za války nebylo možné svolat sjezd strany nebo celoruskou konferenci SDDSR.

Na konferenci byli zástupci ÚV SDDSR, ústředního orgánu SDDSR listu Social-demokrat, sociálně demokratické organizace žen, dále zástupci zahraničních sekcí SDDSR — pařížské, curyšské, bernské, lausannské, ženevské a londýnské, a bogiské skupiny. Konference se zúčastnili V. I. Lenin, N. K. Krupská, I. F. Armandová, V. M. Kasparov, G. L. Šklovskij, F. Iljin, N. V. Krylenko, I. Kornbljum, M. M. Charitonov, G. J. Běleňkij, G. J. Zinovjev, N. I. Bucharin a další. Jako hosté byli přítomni všichni členové bernské sekce a někteří členové lausannské sekce a bogiské skupiny. Lenin byl delegován ústředním výborem a ústředním orgánem SDDSR. Řídil veškerou práci konference.

Konference měla tento program: 1. zprávy z organizací, 2. válka a úkoly strany (postoj k jiným politickým skupinám), 3. úkoly zahraničních organizací (postoj ke společným akcím a podnikům různých skupin), 4. ústřední orgán a nový list, 5. stanovisko ke „koloniálním" záležitostem (otázky emigrantských „kolonií"), 6. volby výboru zahraničních organizací, 7. různé.

Hlavním bodem programu konference byla otázka války a úkoly strany. Referát k této otázce přednesl Lenin. Rozvinul teze manifestu ÚV SDDSR Válka a sociální demokracie v Rusku. Jak ukázaly rezoluce montpellierské sekce a zejména bogiské skupiny, schválené před konferencí, někteří členové bolševických sekcí nepochopili Leninovo pojetí občanské války: měli námitky proti heslu porážky „vlastní" vlády, razili heslo míru a neuvědomovali si nutnost a důležitost boje proti centrismu. V průběhu diskuse na

konferenci byly tyto otázky objasněny a Leninovy teze získaly jednomyslnou podporu. Pouze Bucharin trval na mylných zásadách rezoluce bogiské skupiny a měl námitky proti heslům strany a mezinárodní sociální demokracie, jak je vytyčil Lenin. Bucharin ve svých tezích, které Lenin později označil za „vrchol nesmyslu; ostudu; poloanarchismus" (Spisy 35, Praha 1962, s. 187), vystupoval proti požadavku práva národů na sebeurčení a vůbec proti požadavkům minimálního programu, a prohlásil, že „jsou v rozporu" se socialistickou revolucí. Na konferenci však nikdo Bucharinovy teze nepodporoval.

V rezolucích schválených k Leninovu referátu stanovila bernská konference úkoly a taktiku bolševické strany v podmínkách imperialistické války.

Konference schválila rovněž tyto rezoluce: Úkoly zahraničních organizací SDDSR, Stanovisko ke „koloniálním záležitostem" a O sbírkách ve prospěch ústředního orgánu. V souvislosti s pokusem bogiské skupiny organizovat vlastní list, nezávislý na ústředním orgánu SDDSR, byla na konferenci projednávána otázka ústředního orgánu a nového listu. V rezoluci k této otázce vyjádřila konference naprostou solidaritu s linií ústředního orgánu a s jeho stanoviskem k válce a konstatovala, že je nutné, aby ústřední orgán vycházel častěji; ve 3. bodu, který napsal Lenin (viz Sebrané spisy 26, Praha 1986, s. 393), se pravilo, že konference vyzývá členy zahraničních sekcí, aby soustavně podporovali ústřední orgán. V dodatku k této rezoluci, který nebyl uveřejněn, konference upozorňovala, že není žádoucí, aby bogiská skupina vydávala vlastní list, a vyzývala všechny stranické síly, aby se semkly kolem celostranických institucí, uvedených v rezoluci konference. — *83*

[38] Jsou míněny teze *O hesle práva národů na sebeurčení*, které napsal N. I. Bucharin v listopadu 1915; podepsali je N. I. Bucharin, G. L. Pjatakov a J. B. Bošová a poslali redakci listu Social-demokrat. — *83*

[39] Jde o návrh programu holandské levice[283], který napsala H. Rolandová-Holstová; byl uveřejněn 29. února 1916 ve 3. čísle bulletinu mezinárodní socialistické komise a podepsán H. Rolandovou-Holstovou, I. Fischerem, D. Wijnkoopem a I. Setonem. — *83*

[40] Lenin má na mysli poradu *rozšířené mezinárodní socialistické komise*, která se konala v Bernu ve dnech 5.—9. února 1916. Zúčastnilo se jí 22 internacionalistů, zastupujících socialisty z Německa, Ruska,

Itálie, Norska, Rakouska, Polska, Švýcarska, Bulharska, Rumunska a z dalších zemí. Složení porady svědčilo o změněném poměru sil ve prospěch levice, přesto však většina delegátů zastávala stejně jako na zimmerwaldské konferenci centristické stanovisko.

Lenin se porady aktivně zúčastnil: napsal Návrh usnesení o svolání druhé socialistické konference a návrh na složení delegace pod názvem Ke konferenci konané 24. dubna 1916 (viz Sebrané spisy 27, Praha 1986, s. 247 a 248—249). Sám na poradě kritizoval falešný internacionalismus menševiků, přednesl svůj názor na projednávání návrhu provolání komise Všem sympatizujícím stranám a skupinám a pozměňovací návrhy k návrhu tohoto provolání. Mimoto se jménem bolševiků a zemského vedení Sociální demokracie Království polského a Litvy vyslovil proti tomu, aby na druhou mezinárodní socialistickou konferenci byli pozváni Kautsky, Haase a Bernstein. V textu prohlášení se pravilo: „Vzhledem k jejich činnosti v posledních předválečných letech, k jejich boji proti revolučním akcím lidových mas, jejich sociálpatriotickým a sociálpacifistickým názorům není žádný důvod předpokládat, že jsou schopni nejen slovy, ale i skutky podporovat stanovisko zimmerwaldského hnutí."

Porada schválila provolání Všem sympatizujícím stranám a skupinám (Rundschreiben an alle angeschlossenen Parteien und Gruppen), do něhož byly pod tlakem bolševiků a levicových sociálních demokratů zahrnuty pozměňovací návrhy v duchu zimmerwaldské levice. Provolání odsuzovalo účast socialistů v buržoazních vládách, heslo „obrany vlasti" v imperialistické válce a hlasování pro válečné úvěry, poukazovalo na nezbytnost podporovat dělnické hnutí a připravovat masové revoluční akce proti imperialistické válce. Toto provolání však bylo nedůsledné, protože v něm chyběl požadavek rozchodu se sociálšovinismem a oportunismem. Porada nepřijala všechny Leninovy pozměňovací návrhy. Představitelé zimmerwaldské levice sice při hlasování prohlásili, že provolání nepovažují za zcela uspokojivé, přesto pro ně hlasují, neboť v něm vidí krok kupředu ve srovnání s usneseními první mezinárodní socialistické konference v Zimmerwaldu.

Návrh usnesení o svolání druhé socialistické konference, předložený Leninem, byl projednán na poradě rozšířené mezinárodní socialistické komise a řada jeho bodů byla schválena. Byla také stanovena lhůta pro její svolání. Lenin hned po poradě rozeslal zahraničním sekcím bolševiků informační zprávu s výzvou, aby okamžitě zahájili přípravy k nadcházející druhé mezinárodní socialistické konferenci. — *84*

[41] *Prosvěščenije* — legální společenskopolitický a literární měsíčník; vycházel v Petrohradě od prosince 1911 do června 1914. Jeho náklad dosahoval 5000 výtisků. Lenin řídil časopis z Paříže, později z Krakova a Poronina; redigoval články a udržoval pravidelnou korespondenci s členy redakce. V časopisu byly uveřejněny Leninovy práce Zásadní otázky volební kampaně, Tři zdroje a tři součásti marxismu, Kritické poznámky k národnostní otázce, O právu národů na sebeurčení, O porušování jednoty zastíraném pokřikem o jednotě, Metody boje buržoazní inteligence proti dělníkům a řada dalších.

Časopis odhaloval oportunisty, likvidátory, otzovisty, trockisty a rovněž buržoazní nacionalisty, objasňoval boj dělnické třídy za nového revolučního rozmachu, propagoval bolševická hesla ve volební kampani do IV. státní dumy a vystupoval proti revizionismu a centrismu ve stranách II. internacionály. Sehrál významnou úlohu v marxistické internacionální výchově uvědomělých dělníků v Rusku.

Těsně před první světovou válkou carská vláda časopis zastavila. Na podzim 1917 bylo jeho vydávání obnoveno, ale vyšlo pouze jedno dvojčíslo s Leninovými články Udrží bolševici státní moc? a K revizi programu strany (viz Spisy 26, Praha 1956, s. 75—125, 139—169). — *86*

[42] Lenin má na mysli program Francouzské dělnické strany z roku 1880 a dva programy Sociálně demokratické strany Německa — gothajský z roku 1875 a erfurtský z roku 1891. — *86*

[43] Tento článek byl vlastně odpovědí na článek G. L. Pjatakova (P. Kijevského) Proletariát a „právo národů na sebeurčení" v období finančního kapitálu, napsaný v srpnu 1916. Rukopis článku Lenin nadepsal: Kijevského článek o sebeurčení a Leninova odpověď. Leninova odpověď byla poslána Pjatakovovi. V dopisu Inesse Armandové Lenin poznamenal: „Když nám Jurij poslal svůj článek a *přijal* (on přijal! — *musel* přijmout) mou odpověď, byl s nimi jako se ‚skupinou' *konec*" (Spisy 35, Praha 1962, s. 224). Oba články měly být otištěny ve 3. čísle časopisu Sbornik Social-demokrata. O něco později napsal Lenin místo článku Odpověď P. Kijevskému (J. Pjatakovovi) velkou stať O karikatuře marxismu a „imperialistickém ekonomismu" (viz tento svazek, s. 99—153). — *92*

[44] Lenin má na mysli článek Milice, nebo odzbrojení?[297] holandské levicové sociální demokratky H. Rolandové-Holstové, otištěný

v časopisu Neues Leben, orgánu Švýcarské sociálně demokratické strany, v dvojčísle 10/11 (říjen—listopad) a v čísle 12 (prosinec) z roku 1915.

Když Lenin mluví o švýcarských mladých, má na mysli především časopis Jugend-Internationale, orgán Mezinárodního svazu socialistických organizací mládeže; vycházel v té době ve Švýcarsku a kolem něho se seskupovala švýcarská sociálně demokratická levice. Ve 3. čísle tohoto časopisu byl otištěn úvodník Lidová armáda, nebo odzbrojení?[324].

Stanovisko švédských a norských levicových sociálních demokratů k této otázce je vyjádřeno v článcích K. Kilboma Švédská sociální demokracie a světová válka [116] a A. Hansena Některé momenty současného dělnického hnutí v Norsku [11], uveřejněných ve 2. čísle časopisu Sbornik Social-demokrata.

O hesle „odzbrojení" viz Leninovy články Vojenský program proletářské revoluce a O hesle „odzbrojení" (tento svazek, s. 154—165 a 175—185). — *93*

[45] Článek *O karikatuře marxismu a „imperialistickém ekonomismu"* napsal Lenin jako odpověď na článek P. Kijevského Proletariát a „právo národů na sebeurčení" v období finančního kapitálu. Oba články měly být otištěny ve 3. čísle časopisu Sbornik Social-demokrata. V prosinci 1916 bylo ve 2. čísle otištěno oznámení o materiálech, které došly do redakce pro 3. číslo časopisu, a mezi nimi byly jmenovány i tyto dva články. Pro nedostatek finančních prostředků 3. číslo časopisu tehdy nevyšlo a články nebyly uveřejněny. Mezi bolševiky žijícími v cizině a některými levicovými sociálními demokraty byl článek O karikatuře marxismu a „imperialistickém ekonomismu" velmi rozšířen v rukopisu. V dopisu A. G. Šljapnikovovi, napsaném na začátku října 1916 ještě před jeho odjezdem do Ruska, Lenin sděluje: „Bude nesmírná škoda, jestliže Belenin už nebude číst můj článek, jímž odpovídám Kijevskému (právě včera byl poslán k opsání a teprve za několik dní bude hotov)" (Spisy 35, Praha 1962, s. 204). Když probíhala v zahraničí diskuse o národnostní otázce, posílal Lenin tento článek bolševikům, aby „se teoreticky sladili". V odpovědi na dopis N. D. Kiknadzeho, který Lenina informoval o ženevských sporech s A. V. Lunačarským a jinými bolševiky o národnostní otázku, Lenin konstatuje: „Když už s nimi chcete diskutovat, posílám Vám svůj článek z 3. (nebo 4.) čísla časopisu Sbornik Social-demokrata na toto téma" (Spisy 35, Praha 1962, s. 209). Lenin poslal tento článek rovněž V. A. Karpinskému, I. F. Armandové a dalším bolševikům.

Leninovy články o národnostní otázce pomohly bolševikům,

kteří v této otázce kolísali, zaujmout správné stanovisko. „Dříve jsem byl celkově proti ‚právu na sebeurčení', a teď jsem celkově pro toto ‚právo'," napsal N. D. Kiknadze Leninovi v listopadu 1916. „Za tento obrat vděčím bezesporu Vašim článkům, které shrnují (po Vašich článcích ve 4., 5. a 6. čísle časopisu Prosvěščenije z roku 1914) všechno, co je možné uvést proti Polákům, a vykládají otázku zevrubně... Tyto články pokládám přímo za vzor aplikace dialektické metody při řešení politických problémů našeho hnutí" (Ústřední stranický archív Institutu marxismu-leninismu při ÚV KSSS). — *101*

[46] Dne 6. (19.) srpna 1905 byl uveřejněn carův manifest, zákon o svolání Státní dumy a nařízení o volbách do tohoto orgánu. Návrh na svolání dumy vypracoval na carův příkaz ministr vnitra A. G. Bulygin, dumě se proto říkalo Bulyginova duma. Bolševici vyzývali dělníky a rolníky k aktivnímu bojkotu Bulyginovy dumy a veškerou agitační kampaň soustředili na hesla: ozbrojené povstání, revoluční armáda a prozatímní revoluční vláda. Kampaň za bojkot Bulyginovy dumy využili bolševici k mobilizaci všech revolučních sil, k pořádání masových politických stávek a k přípravě ozbrojeného povstání. Volby do Bulyginovy dumy se nakonec nekonaly a vládě se nepodařilo ji svolat; narůstající revoluční vlna a celoruská říjnová politická stávka v roce 1905 ji smetly. O Bulyginově dumě viz Leninovy články Kupčení s ústavou, Bojkot Bulyginovy dumy a povstání, „Jednota cara s lidem a lidu s carem", Ve vleku monarchistické buržoazie, nebo v čele revolučního proletariátu a rolnictva? (Sebrané spisy 10, Praha 1982, s. 86—90; Sebrané spisy 11, Praha 1982, s. 189—197, 203—211 a 219—231) a jiné práce. — *101*

[47] Jde o otzovisty a ultimatisty.

Otzovisté — oportunistická skupina, která vznikla mezi bolševiky v roce 1908. Otzovisté (A. A. Bogdanov, G. A. Alexinskij, A. V. Sokolov /S. Volskij/, A. V. Lunačarskij, M. N. Ljadov aj.) se maskovali revolučními frázemi a žádali odvolání sociálně demokratických poslanců ze III. státní dumy a přerušení práce v legálních organizacích. Prohlašovali, že v období reakce má strana pracovat pouze ilegálně, a proto odmítali práci v dumě, v dělnických odborových organizacích i v družstevních a jiných masových legálních a pololegálních organizacích a považovali za nutné soustředit veškerou stranickou činnost v ilegální organizaci. Odrůdou otzovismu byl ultimatismus.

Ultimatisté se lišili od otzovistů pouze formálně. Neuznávali, že je nutné sociálně demokratické poslance trpělivě vychovávat v revolučním duchu a vést je k překonávání chyb, ale navrhovali předložit sociálně demokratické frakci v dumě ultimátum, podle něhož se měla frakce bezpodmínečně podřizovat usnesením ústředního výboru strany a v případě, že by se sociálně demokratičtí poslanci nepodřídili, měli být z dumy odvoláni. Ultimatismus byl fakticky zastřený otzovismus. Lenin nazýval ultimatisty „stydlivými otzovisty". Otzovisté působili straně obrovskou škodu. Jejich politika směřovala k odtržení strany od mas, k přeměně strany v sektářskou organizaci, neschopnou shromáždit síly k novému rozmachu revolučního hnutí.

Kritice otzovismu věnoval Lenin tyto články: Ke dvěma dopisům, O článku K aktuálním otázkám, Karikatura bolševismu, Likvidace likvidátorství, O frakci stoupenců otzovismu a bohostrůjcovství aj. (viz Sebrané spisy 17, Praha 1984, s. 305—321, 379—382 a 406—417; Sebrané spisy 19, Praha 1984, s. 65—73 a 96—129). — *101*

[48] B. Engels, Původ rodiny, soukromého vlastnictví a státu (viz K. Marx - B. Engels, Spisy 21, Praha 1967, s. 198). — *121*

[49] B. Engels, „Anti-Dühring", (viz K. Marx - B. Engels, Spisy 20, Praha 1966, s. 63). — *130*

[50] *Golos* — menševický deník; vycházel v Paříži od září 1914 do ledna 1915. Vedoucí postavení měl v listu L. Trockij. Prvních pět čísel vyšlo pod názvem Naš golos. List zastával centristické stanovisko. V prvních dnech války přinesl články L. Martova proti sociálšovinistům. Když Martov přešel k pravici, deník stále více obhajoval sociálšovinisty a dával přednost „jednotě se sociálšovinisty před sblížením s lidmi, kteří zaujímají k sociálšovinismu nesmiřitelný postoj" (Sebrané spisy 26, Praha 1986, s. 139). Od ledna 1915 začal místo Golosu vycházet list Naše slovo.

Organizační výbor (OV) — řídící ústředí menševiků; byl ustaven na srpnové konferenci likvidátorů v roce 1912. Za první světové války zastával sociálšovinistické stanovisko, schvaloval válku vedenou carismem a šířil nacionalistické a šovinistické názory. Vydával časopis Naša zarja a po jeho zastavení Naše dělo, později Dělo a list Rabočeje utro, později Utro. Vyvíjel činnost až do zvolení ústředního výboru menševické strany v srpnu 1917. Kromě organizačního výboru, který působil v Rusku, existoval zahraniční

sekretariát organizačního výboru, složený z pěti tajemníků (P. B. Axelrod, I. S. Astrov-Poves, J. O. Martov, A. S. Martynov a S. J. Semkovskij), který se přikláněl k centrismu, a ačkoli se oháněl internacionalistickými frázemi, podporoval ve skutečnosti ruské sociálšovinisty. Tento sekretariát vydával svůj orgán, list Izvěstija zagraničnogo sekretariata organizacionnogo komitěta Rossijskoj social-demokratičeskoj rabočej partii, který vycházel od února 1915 do března 1917.

Článek S. Semkovského Rozpad Ruska?, který má patrně Lenin na mysli, vyšel 21. března 1915 v 45. čísle listu Naše slovo. — *150*

[51] Článek *Vojenský program proletářské revoluce* (v korespondenci jej Lenin nazývá Entwaffnung) byl napsán německy a měl být uveřejněn v listech švýcarských, švédských a norských levicových sociálních demokratů. Tehdy však otištěn nebyl. Lenin jej brzy nato částečně přepracoval pro vydání v ruštině; v prosinci 1916 vyšel tento článek pod názvem O hesle „odzbrojení" ve 2. čísle časopisu Sbornik Social-demokrata (viz tento svazek, s. 175—185).

Původní německý text článku byl uveřejněn v orgánu Mezinárodního svazu socialistických organizací mládeže Jugend-Internationale, v 9. a 10. čísle ze září a října 1917, pod názvem Das Militärprogramm der proletarischen Revolution. Redakce časopisu připojila k článku tento úvod: „Dnes, kdy je Lenin jedním z těch činitelů ruské revoluce, o nichž se nejvíce hovoří, je následující článek tohoto starého, nezlomného revolucionáře, v němž vysvětluje významnou část svého politického programu, zvlášť zajímavý. Článek odevzdal naší redakci krátce před svým odjezdem z Curychu v dubnu 1917." Původcem názvu článku je patrně redakce listu Jugend-Internationale. — *154*

[52] *Jugend-Internationale* — orgán Mezinárodního svazu socialistických organizací mládeže, který se přikláněl k zimmerwaldské levici. Vycházel od září 1915 do května 1918 v Curychu za redakce W. Münzenberga. Hodnocení tohoto časopisu viz v Leninově článku Jugend-Internationale (tento svazek, s. 246—249). — *154*

[53] Myslí se *teze o válce*, které napsal R. Grimm; byly otištěny ve 162. a 164. čísle listu Grütlianer ze 14. a 17. července 1916.

Protože vzrůstalo nebezpečí, že Švýcarsko bude zataženo do války, rozvinula se ve Švýcarské sociálně demokratické straně diskuse o stanovisku k válce. V dubnu 1916 uložilo vedení této strany svým význačným činitelům R. Grimmovi, H. Müllerovi, Ch. Nainovi, P. Pflügerovi a dalším, aby vyjádřili v tisku svůj názor na

tuto otázku. Všichni napsali článek nebo teze, které byly uveřejněny v listech Berner Tagwacht, Volksrecht a Grütlianer.

V. I. Lenin diskusi pozorně sledoval, studoval materiály a psal si poznámky k tezím. Všechen tento materiál je otištěn v publikaci Leninskij sbornik XVII. — *154*

[54] *Neues Leben* — měsíčník, orgán Švýcarské sociálně demokratické strany; vycházel v Bernu od ledna 1915 do prosince 1917. Hlásal názory pravicových zimmerwaldovců a na začátku roku 1917 zaujal sociálšovinistické stanovisko. — *154*

[55] Jde o *mezinárodní socialistické konference v Zimmerwaldu a Kienthalu. Zimmerwaldská* neboli první mezinárodní socialistická konference se konala ve dnech 5.—8. září 1915. Zúčastnilo se jí 38 delegátů zastupujících socialisty z 11 evropských zemí: z Německa, Francie, Itálie, Ruska, Polska, Rumunska, Bulharska, Švédska, Norska, Holandska a Švýcarska. Delegaci ÚV SDDSR vedl V. I. Lenin.

Na pořadu konference byly tyto otázky: 1. referáty zástupců jednotlivých zemí; 2. společné prohlášení zástupců Německa a Francie; 3. návrh zimmerwaldské levice, aby byla schválena zásadní rezoluce; 4. schválení manifestu; 5. volby do mezinárodní socialistické komise (ISK); 6. schválení rezoluce o solidaritě s oběťmi války a s pronásledovanými.

Konference schválila provolání Proletářům Evropy, které vypracovala komise a do něhož se na naléhání Lenina a levicových sociálních demokratů podařilo začlenit řadu základních tezí revolučního marxismu. Kromě toho schválila konference společné prohlášení německé a francouzské delegace a rezoluci o solidaritě s oběťmi války a s bojovníky pronásledovanými za politickou činnost a zvolila mezinárodní socialistickou komisi.

Na konferenci vznikla zimmerwaldská levicová skupina, kterou tvořili zástupci ÚV SDDSR v čele s Leninem, zástupci zemského vedení Sociální demokracie Království polského a Litvy, ÚV Sociální demokracie Lotyšského kraje, švédské levice (K. Höglund), norské levice (T. Nerman), švýcarské levice (F. Platten) a skupiny Internacionalističtí socialisté Německa (J. Borchardt). Zimmerwaldská levicová skupina na konferenci aktivně bojovala proti centristické většině konference. Naprosto důsledné stanovisko v ní zaujímali pouze zástupci bolševické strany.

Lenin zhodnotil zimmerwaldskou konferenci a taktiku bolševiků na ní v článcích První krok a Revoluční marxisté na mezinárodní socialistické konferenci 5.—8. září 1915 (viz Sebrané spisy 27, Praha 1986, s. 56—61 a 62—66).

Kientalská neboli druhá mezinárodní socialistická konference se konala ve švýcarském městečku Kienthalu ve dnech 24.—30. dubna 1916. Zúčastnilo se jí 43 delegátů, kteří zastupovali socialisty z 10 zemí: z Ruska, Německa, Francie, Itálie, Švýcarska, Polska, Norska, Rakouska, Srbska a Portugalska. Kromě toho byli jako hosté přítomni delegát z Anglie a delegát sekretariátu Jugend-Internationale. Zástupci britské Nezávislé labouristické strany a socialistů z USA, Bulharska, Rumunska, Řecka a Švédska nedostali pasy, a proto nepřijeli; někteří představitelé levice přenechali svou plnou moc jiným stranám: Sociální demokracie Lotyšského kraje přenechala svůj mandát ústřednímu výboru SDDSR, představitelka holandské levice H. Rolandová-Holstová zemskému vedení Sociální demokracie Království polského a Litvy. Za ÚV SDDSR byli na konferenci přítomni tři zástupci v čele s V. I. Leninem.

Konference projednala tyto otázky: 1. boj za ukončení války; 2. stanovisko proletariátu k otázkám míru; 3. agitace a propaganda; 4. parlamentní činnost; 5. masový boj; 6. svolání mezinárodního socialistického byra.

Zimmerwaldská levicová skupina v čele s Leninem zastávala na kientalské konferenci pevnější stanovisko než v Zimmerwaldu. Sdružovala 12 delegátů a v některých otázkách hlasovalo pro její návrhy až 20 osob, tj. téměř polovina účastníků konference. Odráželo to změněný poměr sil v mezinárodním dělnickém hnutí ve prospěch internacionalismu.

Konference schválila provolání Ožebračovaným a vyvražďovaným národům a rezoluce kritizující pacifismus a mezinárodní socialistické byro. Lenin hodnotil usnesení konference jako další krok vpřed ve sjednocování internacionalistů k boji proti imperialistické válce.

Zimmerwaldská a kientalská konference přispěly k tomu, že se na ideovém základě marxismu-leninismu semkly levicové síly západoevropské sociální demokracie, které později sehrály aktivní úlohu v boji za vytvoření komunistických stran ve svých zemích a při zakládání III., Komunistické internacionály. — *161*

[56] *Sociálně demokratické pracovní souručenství* (Arbeitsgemeinschaft — Pracovní souručenství) — organizace německých centristů; vytvořili ji v březnu 1916 poslanci Říšského sněmu, kteří se odštěpili od sociálně demokratické frakce v tomto sněmu. V čele skupiny stáli H. Haase, G. Ledebour a W. Dittmann. Skupina vydávala Lose Blätter a do dubna 1916 měla převahu v redakci listu Vorwärts. Když byli centristé z Vorwärtsu propuštěni, vytvořila si svůj ústřední orgán z listu Mitteilungsblätter, který vycházel v Berlíně. Na její

straně stála většina berlínské organizace. Sociálně demokratické pracovní souručenství se stalo hlavním jádrem Nezávislé sociálně demokratické strany Německa, založené v dubnu 1917, která obhajovala zjevné sociálšovinisty a hlásala zachování jednoty s nimi. — *161*

[57] *Nezávislá labouristická strana* (Independent Labour Party) — anglická reformistická organizace. Založili ji předáci „nových tradeunionů" v roce 1893, v době zesíleného stávkového boje a hnutí za nezávislost anglické dělnické třídy na buržoazních stranách. Do strany vstoupili členové „nových tradeunionů" a mnoho starých tradeunionistů, příslušníci inteligence a maloburžoazie ovlivnění fabiány. V čele strany stáli Keir Hardie a R. MacDonald. Od samého počátku zaujímala tato strana buržoazně reformistické stanovisko; hlavní důraz kladla na parlamentní formu boje a parlamentní dohody s liberální stranou. Lenin o Nezávislé labouristické straně napsal, že „ve skutečnosti je to oportunistická strana, která byla vždycky závislá na buržoazii" (Spisy 29, Praha 1962, s. 488).

Na počátku první světové války vydala Nezávislá labouristická strana manifest proti válce a na konferenci konané 5.—6. dubna 1915 schválila řadu pacifistických rezolucí, avšak brzy přešla na pozice sociálšovinismu. — *161*

[58] *Výbory pro řízení válečného průmyslu* vytvořila v Rusku v květnu 1915 imperialistická velkoburžoazie, aby pomohla carismu vést válku. Předsedou ústředního výboru pro řízení válečného průmyslu byl vůdce okťabristů velkokapitalista A. I. Gučkov. Členy výboru byli továrník A. I. Konovalov, bankéř a cukrovarník M. I. Těreščenko a jiní podnikatelé. Buržoazie ve snaze ovlivňovat dělníky a získat je pro „obranu vlasti" se rozhodla ustavovat při těchto výborech „dělnické skupiny", a tak ukázat, že v Rusku zavládl mezi buržoazií a proletariátem „třídní mír". Bolševici výbory pro řízení válečného průmyslu za podpory většiny dělníků úspěšně bojkotovali. Na schůzi zmocněnců petrohradských dělníků 27. září (10. října) 1915 hlasovalo pro bolševickou rezoluci vyzývající k bojkotu uvedených výborů a k revolučnímu ukončení války 95 účastníků, pro rezoluci menševiků 81. Teprve na další schůzi dělníků, ze které stoupenci bolševiků odešli, se menševikům podařilo zvolit do dělnické skupiny deset lidí v čele s K. A. Gvozděvem.

Po agitaci bolševiků byly uspořádány volby do „dělnických skupin" pouze v 70 oblastních a místních výborech pro řízení válečného průmyslu a pouze v 36 výborech byli dělničtí zástupci zvoleni. — *161*

[59] *Basilejský manifest* — manifest o válce, schválený mimořádným mezinárodním socialistickým kongresem v Basileji, který se konal ve dnech 24.—25. listopadu 1912. Kongres byl svolán, aby projednal otázku boje proti hrozícímu nebezpečí světové imperialistické války, které po vypuknutí první balkánské války ještě víc vzrostlo. Kongresu se zúčastnilo 555 delegátů. ÚV SDDSR zastupovalo 6 delegátů. V den zahájení kongresu se konala mohutná protiválečná demonstrace a mezinárodní protestní shromáždění proti válce.

25. listopadu byl na kongresu jednomyslně schválen manifest o válce, který varoval národy před nebezpečím blížící se světové války. Pravilo se v něm: „Velké evropské národy mohou být kdykoli vrženy proti sobě, přičemž takový zločin proti lidskosti a rozumu nemůže být ospravedlněn žádným poukazováním na nějaké zájmy lidu... Bylo by šílenstvím, kdyby vlády nepochopily, že už pouhé pomyšlení na obludnost světové války musí vyvolat v dělnické třídě rozhořčení a pobouření. Proletariát považuje za zločin navzájem se střílet pro zisky kapitalistů, pro ctižádost dynastií a pro splnění tajných diplomatických smluv" (viz Ausserordentlicher Internationaler Sozialistenkongress zu Basel am 24. und 25. November 1912, Berlin 1912, S. 23, 26).

Manifest odhaloval loupeživé cíle války připravované imperialisty a vyzýval dělníky všech zemí, aby „proti kapitalistickému imperialismu postavili sílu mezinárodní solidarity proletariátu". Pro případ, že by imperialistická válka vypukla, doporučoval manifest socialistům, aby využili hospodářské a politické krize vyvolané válkou k boji za socialistickou revoluci.

Vůdcové II. internacionály (Kautsky, Vandervelde aj.) hlasovali na kongresu pro schválení manifestu proti válce. Avšak jakmile světová imperialistická válka vypukla, zapomněli na basilejský manifest i na ostatní usnesení mezinárodních socialistických kongresů o boji proti válce a postavili se na stranu svých imperialistických vlád. — *162*

[60] *La Sentinelle* — deník, orgán švýcarské sociálně demokratické organizace v kantonu Neuchâtel. Byl založen roku 1890 v La Chaux-de-Fonds a vychází s přestávkou v letech 1906—1910 dodnes. Za první světové války zaujímal internacionalistické stanovisko. Dne 13. listopadu 1914 byl ve 265. čísle tohoto listu uveřejněn ve zkráceném znění manifest ÚV SDDSR Válka a sociální demokracie Ruska.

Volksrecht — deník, orgán Švýcarské sociálně demokratické strany. Vychází od roku 1898 v Curychu. Za první světové války jej redigoval E. Nobs; list uveřejňoval články levicových zimmerwaldovců.

Byly v něm otištěny Leninovy články Dvanáct stručných tezí o Greulichově obraně obrany vlasti, O úkolech SDDSR v ruské revoluci, Pletichy republikánských šovinistů aj. — *165*

[61] Lenin má na mysli *sjezd Švýcarské sociálně demokratické strany v Aarau*, který se konal ve dnech 20.—21. listopadu 1915. Hlavním bodem sjezdového jednání byl postoj švýcarské sociální demokracie k zimmerwaldskému sdružení internacionalistů. Kolem této otázky se ve švýcarské sociální demokracii rozpoutal boj tří směrů: 1. protizimmerwaldovců (H. Greulich, P. Pflüger aj.), 2. stoupenců zimmerwaldské pravice (R. Grimm, P. Graber aj.) a 3. stoupenců zimmerwaldské levice (F. Platten, E. Nobs aj.). R. Grimm předložil rezoluci, v níž se Švýcarské sociálně demokratické straně navrhovalo, aby se připojila k zimmerwaldskému sdružení a schválila politickou linii zimmerwaldské pravice. Švýcarští levicoví sociální demokraté předložili jménem lausannské sekce ke Grimmově rezoluci pozměňovací návrh; doporučovali v něm, aby byla uznána nutnost rozvíjet masový revoluční boj proti válce, a prohlašovali, že imperialistickou válku může ukončit pouze vítězná proletářská revoluce. Když byl pozměňovací návrh lausannské sekce na Grimmův nátlak odvolán, předložil jej znovu bolševik M. M. Charitonov, kterého vyslala na sjezd jako delegáta s rozhodujícím hlasem jedna švýcarská sociálně demokratická organizace. Grimm a jeho stoupenci byli nuceni z taktických důvodů tento pozměňovací návrh podporovat. Sjezd jej většinou hlasů (258 proti 141) schválil. — *165*

[62] Jde o *bulletin zahraničního výboru Bundu*, který navazoval na Informacionnyj listok zagraničnoj organizacii Bunda; vycházel v Ženevě. Zaujímal sociálšovinistické stanovisko. Celkem vyšla dvě čísla: č. 1 v září a č. 2 v prosinci 1916. Dopis z Ruska, který zde Lenin cituje, byl uveřejněn bez podpisu v 1. čísle; podrobně je rozebírán v článku Čcheidzeho frakce a její úloha (viz tento svazek, s. 254 až 258). — *166*

[63] *Italská socialistická strana* byla založena v roce 1892 v Janově a zpočátku se nazývala Strana italských pracujících; roku 1893 na sjezdu v Reggiu nell' Emilii přijala název Italská socialistická strana. Hned od založení probíhal v této straně ideový boj dvou směrů — oportunistického a revolučního, které se rozcházely v otázkách politiky a taktiky strany. Nejzjevnější reformisté, přívrženci války a spolupráce s vládou a buržoazií (I. Bonomi,

L. Bissolati aj.), byli na sjezdu v Reggiu nell' Emilii roku 1912 pod nátlakem levice ze strany vyloučeni. Než Itálie vstoupila do 1. světové války, vyslovovala se tato strana proti válce a razila heslo Proti válce, za neutralitu! V prosinci 1914 byla ze strany vyloučena skupina renegátů (B. Mussolini aj.), která obhajovala imperialistickou politiku buržoazie a byla pro válku. Když Itálie v květnu 1915 vstoupila do války na straně Dohody, vyhranily se v Italské socialistické straně tři směry: 1. pravice, která pomáhala buržoazii vést válku, 2. centristé, k nimž patřila většina členů strany a kteří hájili heslo Neúčastnit se války, ani ji nesabotovat, a 3. levice, která zaujímala rozhodnější stanovisko proti válce, ale nedokázala proti ní zorganizovat důsledný boj. Levice nechápala, že je nutné přeměnit imperialistickou válku ve válku občanskou a rázně se rozejít s reformisty, kteří spolupracovali s buržoazií. Italští socialisté zorganizovali společně se švýcarskými socialisty konferenci v Luganu (1914) a aktivně se zúčastnili mezinárodních socialistických konferencí v Zimmerwaldu (1915) a v Kienthalu (1916). Členové vedení Italské socialistické strany K. Lazzari a D. Serrati odhalovali imperialistické, dobyvačné plány buržoazie a usilovali o obnovení mezinárodního spojení sociální demokracie.

Sjezd, kterému Lenin poslal pozdravný dopis, se konal ve dnech 15.—16. října 1916 v Curychu. Leninův dopis byl přečten na sjezdu 15. října. Stručná zpráva o sjezdu byla uveřejněna ve 290. čísle listu Avanti! z 18. října 1916.

Koncem roku 1916 se Italská socialistická strana pod vlivem reformistického křídla přiklonila k sociálpacifismu. — *168*

[64] *Avanti!* — deník, ústřední orgán Italské socialistické strany. Byl založen v prosinci 1896 v Římě. Za první světové války zaujímal nedůsledné internacionalistické stanovisko a nepřerušil styky s reformisty. V roce 1926 ho fašistická vláda Mussoliniho zastavila, nepravidelně však dále vycházel v zahraničí. Od roku 1943 vychází opět v Itálii. — *169*

[65] Bolševičtí poslanci IV. státní dumy A. J. Badajev, M. K. Muranov, G. I. Petrovskij, F. N. Samojlov a N. R. Šagov po vypuknutí války vystoupili energicky na obranu zájmů dělnické třídy. Ve smyslu linie strany odmítli hlasovat pro válečné úvěry carismu, odhalovali imperialistický, protilidový charakter války, říkali dělníkům pravdu o válce a podněcovali je k boji proti carismu, buržoazii a statkářům. Za revoluční činnost v době války byli postaveni před soud a posláni do vyhnanství na Sibiř. Viz o tom Leninův

článek Co dokázal proces proti sociálně demokratické dělnické frakci Ruska? (Sebrané spisy 26, Praha 1986, s. 191—199). — *171*

[66] *Konference Entente-Sozialisten* (socialistů zemí Dohody) byla svolána z iniciativy francouzských sociálšovinistů (A. Thomase, P. Renaudela a M. Sembata). Na Leninův návrh vydal ÚV SDDSR provolání, v němž byly odhaleny zrádcovské cíle sociálšovinistů a internacionalisté byli vyzýváni, aby účast na této konferenci odmítli. Zároveň vyzval ÚV SDDSR bernskou výkonnou socialistickou komisi, aby svolala zvláštní poradu zástupců těch zimmerwaldských organizací, které jsou na konferenci zvány, na níž by se vypracovala celková linie postupu vůči konferenci socialistů zemí Dohody. Provolání ÚV SDDSR bylo otištěno v prosinci 1916 ve 2. čísle časopisu Sbornik Social-demokrata. Konference byla odložena; konala se v Londýně 28. srpna 1917. — *171*

[67] Je míněna *konference socialistů zemí Trojdohody* (Dohody), která se konala v Londýně 14. února 1915. Zúčastnili se jí zástupci sociálšovinistů, různých pacifistických skupin a politických stran: Nezávislé labouristické strany (J. Keir Hardie, R. MacDonald aj.), Britské socialistické strany, Labouristické strany, Fabiánské společnosti, Francouzské socialistické strany (M. Sembat, É. Vaillant, J. Longuet, A. Thomas a A. Compère-Morel), Generální konfederace práce (L. Jouhaux), Belgické socialistické strany (E. Vandervelde aj.) a eserů (V. M. Černov, Bobrov /M. A. Natanson/ a I. A. Rubanovič). Menševický organizační výbor na konferenci zastupoval V. Majskij.

Na pořadu konference byly tyto otázky: 1. práva národů, 2. kolonie a 3. záruky budoucího míru.

Bolševici nebyli na konferenci pozváni, avšak na Leninův pokyn se na ni dostavil M. M. Litvinov, aby přečetl deklaraci ÚV SDDSR, vypracovanou podle Leninova návrhu. V deklaraci se požadovalo, aby socialisté vystoupili z buržoazních vlád, aby se úplně rozešli s imperialisty a odmítli s nimi spolupracovat, aby energicky bojovali proti imperialistickým vládám a odsoudili hlasování pro válečné úvěry. Když Litvinov četl deklaraci, byl přerušen a zbaven slova; nato odevzdal text deklarace předsednictvu a z konference odešel. Deklarace byla uveřejněna 29. března 1915 ve 40. čísle ústředního orgánu SDDSR Social-demokrat. Viz Leninovy články O londýnské konferenci a Na okraj londýnské konference (Sebrané spisy 26, Praha 1986, s. 181—183 a 200—202). — *171*

[68] Lenin má na mysli článek K. Kilboma Švédská sociální demokracie a světová válka[116] a A. Hansena Některé momenty současného dělnického hnutí v Norsku[11], uveřejněné v prosinci 1916 ve 2. čísle časopisu Sbornik Social-demokrata. — *175*

[69] *The Socialist Review* — měsíčník, orgán reformistické Nezávislé labouristické strany; vycházel v Londýně v letech 1908—1934. Za první světové války s ním spolupracovali R. MacDonald, F. Snowden, A. Lee a další. — *185*

[70] Viz K. Marx, Předmluva k druhému vydání Osmnáctého brumairu Ludvíka Bonaparta (K. Marx - B. Engels, Spisy 16, Praha 1965, s. 398—400). — *188*

[71] *Kommunist* — časopis, který založil Lenin; vydávala jej v roce 1915 v Ženevě redakce listu Social-demokrat společně s G. L. Pjatakovem a J. B. Bošovou, kteří vydávání financovali. Členem redakce byl také N. I. Bucharin. Vyšlo pouze jedno dvojčíslo (v září 1912). Byly v něm otištěny tři Leninovy články: Krach II. internacionály, Poctivý hlas francouzského socialisty a Imperialismus a socialismus v Itálii.

Lenin vypracoval plán vydávání časopisu na jaře 1915 a pod jeho vedením se konala organizační porada redakce časopisu. Později Lenin konstatoval, že dohoda redakce listu Social-demokrat s G. L. Pjatakovem a J. B. Bošovou byla nutná, protože jinak nebylo tehdy možné vydávání časopisu realizovat. V dopisu G. Zinovjevovi napsal: „S vydavateli jsme uzavřeli dočasnou ‚federaci', a také jsme ji ‚federací' nazvali a vymínili si zcela jasně, že bude dočasná, ‚na zkoušku'" (Spisy 35, Praha 1962, s. 191). „Na jaře roku 1915 Bucharin píše (na konferenci!) (Lenin má na mysli bernskou konferenci zahraničních sekcí SDDSR — *Red.*) teze, v nichž zjevně sklouzává do *bahna*. Japonci (Pjatakov a Bošová, kteří přijeli z Ruska do Švýcarska přes Japonsko — *Red.*) jsou *proti* němu. (Proto dočasně souhlasíme s maximální shovívavostí v Kommunistu, aby se vytvořila forma vhodná k *vyjasnění* věci: podaří se ‚soudružsky' překonat Bucharinovo kolísání? Pomůže v tom J. B. /J. Bošová — *Red.*/, která si říká bolševička, nebo nepomůže?)" (tamtéž, s. 196).

Lenin počítal s tím, že se Kommunist stane mezinárodním orgánem levicových sociálních demokratů. Proto se snažil získat pro aktivní spolupráci s časopisem příslušníky polské levice (K. Radka) a holandské levice. Později napsal, že po zimmerwaldské konferenci „od Radka a J. B. a *spol.* bylo třeba *převzít, co bylo nutné, a přitom*

si nedat svázat ruce. Myslím, že se mi to podařilo" (tamtéž, s. 224).

Už v době, kdy se připravovalo první dvojčíslo časopisu, se projevily neshody mezi redakcí listu Social-demokrat a Bucharinem, Pjatakovem a Bošovou, a když toto dvojčíslo vyšlo, neshody se ještě prohloubily. Bošová, Pjatakov a Bucharin vytvořili vlastní skupinu na platformě tezí O hesle práva národů na sebeurčení, které na podzim 1915 poslali redakci listu Social-demokrat. V těchto tezích zaujali zásadně nesprávné stanovisko k nejdůležitějším otázkám programu a taktiky strany, k právu národů na sebeurčení, k úloze demokratických požadavků a minimálního programu vůbec apod. (viz Leninovy články obsažené v tomto svazku: „Imperialistický ekonomismus" jako nově vznikající směr, Odpověď P. Kijevskému /J. Pjatakovovi/ a O karikatuře marxismu a „imperialistickém ekonomismu").

V zimě 1915 napsala redakce listu Social-demokrat Pjatakovovi, Bošové a Bucharinovi dopis, v němž sdělovala, že od spolupráce v časopisu Kommunist upouští, protože nemůže převzít stranickou odpovědnost za kolegy z redakce, kteří nemají k práci stranický postoj. V březnu 1916 napsal Lenin A. G. Šljapnikovovi: „‚Trojce' (Jurij + Jevg. Bošová + Nik. Iv.) jsme museli udělat *dočasné* ústupky, protože *tehdy* nebylo možné jinak vydat časopis (teď je to možné); a hlavně: tehdy jsme ještě neviděli *při práci* Jevg. Bošovou + Jurije a mohli jsme doufat, že *práce* je potáhne *nahoru.*

Ale šli dolů.

A dočasný blok *nutně musíme* rozpustit" (Spisy 35, Praha 1962, s. 186).

V téže době se Radek odklonil doprava a začal proti bolševikům osnovat intriky. V lednu 1916 byla ve 25. čísle listu Gazeta robotnicza, orgánu polské sociálně demokratické opozice, v jejíž redakci měl Radek vedoucí úlohu, uveřejněna usnesení ze schůze redakční rady, která se konala v červnu 1915; tato usnesení byla namířena proti stanovisku ÚV SDDSR k válce, k sociálšovinismu a centrismu.

Radek se spolčil se skupinou Pjatakova, Bošové a Bucharina a společně s ní intrikoval proti redakci listu Social-demokrat. V dubnu 1916 vyšly v časopisu Vorbote Teze o imperialismu a národnostním útlaku, vypracované Radkem a podepsané redakcí listu Gazeta robotnicza, v nichž se prosazovaly myšlenky imperialistického ekonomismu. Vzhledem k tomuto Radkovu stanovisku považoval Lenin za nepřípustné dále s ním při vydávání časopisu spolupracovat.

Lenin pokládal za nutné vydávání časopisu Kommunist zastavit a navrhl, aby místo něho redakce listu Social-demokrat vydávala

Sbornik Social-demokrata. Ostře kritizoval smířlivecký postoj G. J. Zinovjeva a A. G. Šljapnikova ke skupině Pjatakova, Bošové a Bucharina. V březnu 1916 napsal Návrh usnesení ÚV SDDSR o zastavení časopisu Kommunist (viz Sebrané spisy 27, Praha 1986, s. 299—301). Časopis přestal vycházet. Ještě nějaký čas pokračovalo vyjednávání se skupinou Pjatakova, Bošové a Bucharina, které vedl Zinovjev a Šljapnikov. Jako poslední pokus o dohodu navrhl Lenin tyto podmínky: 1. všechny staré úmluvy (ústní) se ruší; 2. dohoda mezi redakcí listu Social-demokrat, redigující číslo, a vydavateli se bude uzavírat na každé číslo časopisu zvlášť; 3. časopis musí vycházet v Bernu a musí mít jiný název; 4. Bucharin, Pjatakov a Bošová upustí od skupinkářského „imperialisticky ekonomického" stanoviska (viz Spisy 35, Praha 1962, s. 190 a Spisy 36, Praha 1958, s. 374). Lenin kategoricky odmítl drzé pokusy skupiny Pjatakova, Bošové a Bucharina udělat z časopisu Kommunist svůj frakční orgán a vnutit redakci listu Social-demokrat takové podmínky, za nichž by se sami stali faktickými pány časopisu a mohli jeho stránky propůjčovat zahraničním skupinám nenáležejícím k SDDSR k propagování protimarxistických myšlenek a k rozněcování neshod mezi bolševiky a levicovými sociálními demokraty jiných zemí.

Na Leninovo naléhání bylo vyjednávání se skupinou Bucharina, Pjatakova a Bošové zastaveno. Když dostalo byro ústředního výboru v Rusku zprávu o neshodách v redakci časopisu Kommunist, prohlásilo, že je naprosto solidární s redakcí ústředního orgánu Social-demokrat, a vyslovilo přání, aby „veškerý tisk ústředního výboru byl redigován zásadně a důsledně v naprosté shodě s linií ÚV, kterou ústřední výbor zastává od počátku války".

V létě roku 1916 začala redakce listu Social-demokrat připravovat časopis Sbornik Social-demokrata. 1. číslo vyšlo v říjnu 1916. — *188*

[73] *Izvěstija zagraničnogo sekretariata organizacionnogo komitěta Rossijskoj social-demokratičeskoj rabočej partii* — menševický list; vycházel v Ženevě od února 1915 do března 1917. Celkem vyšlo deset čísel. List zaujímal centristické stanovisko. — *191*

[73] K. Marx-B. Engels, Spisy 29, Praha 1969, s. 397. — *193*

[74] K. Marx-B. Engels, Spisy 33, Praha 1971, s. 584. — *193*

[75] Srov. K. Marx-B. Engels, Spisy 33, Praha 1971, s. 705. — *193*

[76] K. Marx-B. Engels, Spisy 35, Praha 1971, s. 36. — *193*

[77] K. Marx-B. Engels, Spisy 35, Praha 1971, s. 399. — *193*

[78] Srov. K. Marx-B. Engels, Spisy 37, Praha 1972, s. 373 a 458. — *193*

[79] Srov. K. Marx-B. Engels, Spisy 38, Praha 1974, s. 65 a 182. — *194*

[80] Viz K. Marx-B. Engels, Vybrané spisy v pěti svazcích I, Praha 1976, s. 207—212. — *194*

[81] *Čcheidzeho frakce* — menševická frakce ve IV. státní dumě, v jejímž čele stál N. S. Čcheidze. Za první světové války zastávala centristické stanovisko, ve skutečnosti však podporovala politiku ruských sociálšovinistů. Oportunistickou linii Čcheidzeho frakce kritizoval Lenin v článcích Čcheidzeho frakce a její úloha, Má organizační výbor a Čcheidzeho frakce vlastní linii? a jiných pracích. — *199*

[82] *Naše dělo* — měsíčník, orgán menševiků-likvidátorů. Začal vycházet v lednu 1915 v Petrohradě místo zastaveného časopisu Naša zarja. Naše dělo bylo hlavním orgánem sociálšovinistů v Rusku. Spolupracovali s ním N. Čerevanin, J. Majevskij, P. P. Maslov, A. N. Potresov aj. Celkem vyšlo šest čísel.

Golos truda — legální menševický list; vycházel v roce 1916 v Samaře po zastavení listu Naš golos. Vyšla pouze tři čísla. — *199*

[83] *Sjezd Švýcarské sociálně demokratické strany* se konal v Curychu ve dnech 4.—5. listopadu 1916. Na jeho pořadu byly tyto otázky: činnost sociálně demokratické frakce v Národní radě, peněžní reforma, stanovisko k usnesením mezinárodní socialistické konference v Kienthalu, postoj ke spolku Grütli a revize stanov strany.

První den sjezdu přednesl Lenin jménem ÚV SDDSR pozdravný projev v němčině. Téměř o všechny otázky se na sjezdu rozvinul boj různých směrů ve straně. Lenin, který byl přítomen na sjezdu až do konce, kladně hodnotil, že levicoví sociální demokraté energicky čelili pravici a centristům. Sjezd schválil usnesení o činnosti sociálně demokratické frakce v Národní radě, které ukládalo sociálním demokratům v Národní radě, aby byli příkladem v boji za zájmy dělnické třídy a aby se ve své činnosti řídili usneseními strany. K peněžní reformě schválil sjezd rezoluci navrženou R. Grimmem a J. Huberem, v níž se vyslovoval souhlas s přímými daněmi zavedenými vládou a uznávala se přípustnost nepřímých

daní — zavedení tabákového monopolu, poplatků z úředního výkonu (kolkové poplatky), rozšíření lihového monopolu atd. Pokud jde o stanovisko k mezinárodní socialistické konferenci v Kienthalu, byly předloženy dva návrhy rezoluce: návrh vedení strany a návrh levicových sociálních demokratů. Sjezd se usnesl přesunout tuto otázku na mimořádný sjezd. Sjezd se rovněž vyslovil ke spolku Grütli, který sice náležel ke straně, ale zaujímal v ní zvláštní postavení a za první světové války zastával krajně šovinistické stanovisko. Ve sjezdovém usnesení se konstatovalo, že setrvávání v tomto spolku je nadále neslučitelné s členstvím v sociálně demokratické straně. Projednávání revize stanov strany bylo odloženo na mimořádný sjezd.

Lenin napsal, že curyšský sjezd „s konečnou platností potvrdil, že usnesení, jímž se tato strana připojila k Zimmerwaldu a vyslovila se pro *masový revoluční boj* (rezoluce sjezdu v Aarau v roce 1915), zůstává jen na papíře a že se ve straně definitivně zformoval ‚centrismus'... Tento ‚centrismus', v jehož čele stanul R. Grimm, spojuje ‚levicová' prohlášení s ‚pravicovou', tj. oportunistickou praxí" (tento svazek, s. 218). — *202*

[84] *Výbor pro obnovení mezinárodních styků* ustavili francouzští internacionalisté v lednu 1916. Jeho členy byli Merrheim, Bourderon aj. Tento výbor byl prvním pokusem vytvořit ve Francii revoluční organizaci socialistů jako protiváhu oficiálním sociálšovinistickým organizacím. Vedl propagandu proti imperialistické válce, vydal řadu brožur a letáků, v nichž odhaloval dobyvačné cíle imperialistů a zradu sociálšovinistů. Zároveň však odmítal nutnost energického rozchodu s oportunisty a nevytyčil jasný a důsledný program rozvíjení revolučního boje. Přestože výbor zaujímal nedůsledné stanovisko, Lenin považoval za nutné využít ho ke sjednocení francouzských internacionalistů a k posílení vlivu levicových zimmerwaldovců. Na jeho pokyn pracovala ve výboru I. F. Armandová.

Pod vlivem Říjnové revoluce v Rusku a zesílení francouzského dělnického hnutí se výbor stal centrem revolučních internacionalistů. V roce 1920 vstoupili jeho členové do Komunistické strany Francie. — *203*

[85] Lenin má na mysli list *Berner Tagwacht*, v němž vyšly v souvislosti s jednáním o separátním míru mezi Ruskem a Německem tyto články a noticky: Příprava separátního míru ve 230. čísle z 11. října 1916, úvodník Pověsti o míru ve 241. čísle z 13. října a noticka K separátnímu míru ve 242. čísle ze 14. října. — *206*

[86] Jde o *mezinárodní socialistické byro* (MSB), stálý výkonný a informační orgán II. internacionály; o jeho ustavení rozhodl pařížský kongres II. internacionály v roce 1900. Sídlem MSB byl Brusel. Každou národní stranu zastupovali dva delegáti. Byro se mělo scházet čtyřikrát do roka a v přestávkách mezi jeho zasedáními byl řízením jeho agendy pověřen výkonný výbor Belgické dělnické strany. Předsedou MSB byl É. Vandervelde, tajemníkem C. Huysmans. Od roku 1905 zastupoval SDDSR v byru Lenin. VI. (pražská) celoruská konference strany v roce 1912 jej opět zvolila za zástupce SDDSR v MSB. Později se na Leninův návrh stal zástupcem ÚV SDDSR v MSB M. M. Litvinov.

Po vypuknutí první světové války se byro změnilo v poslušný nástroj sociálšovinistů; přesídlilo do holandského Haagu a jeho činnost řídil C. Huysmans. — *215*

[87] *Volksstimme* — list; vycházel v Saské Kamenici [Chemnitz, nyní Karl-Marx-Stadt] od ledna 1891 do února 1933 jako orgán Sociálně demokratické strany Německa. — *215*

[88] Lenin žil za první světové války ve Švýcarsku; řídil činnost bolševické strany a byl také členem Švýcarské sociálně demokratické strany, v níž aktivně pracoval. Věnoval velkou pozornost činnosti švýcarských levicových sociálních demokratů, pomáhal jim radami a účastnil se jejich schůzí. Curyšský lékař, sociální demokrat Fritz Brupbacher, který se v té době s Leninem často vídal, o tom napsal: „Lenin velmi pozorně sledoval náladu v curyšských dělnických organizacích. Když se projednávala nějaká důležitá otázka, vždycky přišel na schůzi. Zúčastnil se například schůze dělníků v dřevozpracujícím průmyslu, na níž se jednalo o Dni mládeže, zúčastnil se schůzí curyšského dělnického svazu k otázce války, schůze mládeže v Hottingenu, na níž mluvil Platten o odmítnutí výkonu vojenské služby a o revoluční propagandě v armádě, schůze skupiny členů Unterstrass, kde jsem referoval o vojenské otázce. Neuvěřitelná trpělivost, kterou projevoval vůči švýcarským soudruhům, byla vskutku leninská“ (Moris Pianzola, Lenin v Švejcarii, Moskva 1958, s. 96).

Teze Úkoly levicových zimmerwaldovců ve Švýcarské sociálně demokratické straně napsal Lenin rusky a německy a byly přeloženy do francouzštiny. Byly rozeslány bolševickým sekcím ve Švýcarsku a švýcarským levicovým sociálním demokratům a projednány na jejich schůzích.

V tomto svazku je do oddílu Přípravné materiály zařazena Osnova tezí Úkoly levicových zimmerwaldovců ve Švýcarské sociálně

demokratické straně a rovněž Osnova tezí k diskusi o úkolech levicových zimmerwaldovců ve Švýcarské sociálně demokratické straně (viz tento svazek, s. 392–395 a 398–400). Všechny přípravné materiály k tezím byly uveřejněny v publikaci Leninskij sbornik XVII. — *218*

[89] *Arbeitsgemeinschaft* (Pracovní souručenství, Sociálně demokratické pracovní souručenství) — organizace německých centristů (viz poznámku 56). — *218*

[90] Toto heslo vytyčil K. Liebknecht v dopisu představenstvu Sociálně demokratické strany Německa z 2. října 1914. Text tohoto dopisu cituje Lenin v Konceptu tezí provolání k mezinárodní socialistické komisi a ke všem socialistickým stranám (viz tento svazek, s. 293 až 305).

Dopis K. Liebknechta vznikl v souvislosti s touto událostí: v srpnu 1914 navrhl Liebknecht představenstvu Sociálně demokratické strany Německa, aby zorganizovalo řadu shromáždění proti válce a vydalo jménem frakce v Říšském sněmu manifest vyzývající všechny členy strany, aby bojovali za mír. Liebknechtův návrh byl zamítnut. V září 1914 navštívil Liebknecht Belgii a Holandsko, kde podrobně informoval internacionalisticky smýšlející socialisty o situaci v Sociálně demokratické straně Německa. Po návratu do Německa se musel za tuto informaci zodpovídat představenstvu strany. Liebknecht odpověděl uvedeným dopisem. — *218*

[91] *Oltenské usnesení* — usnesení o otázce války, schválené mimořádným sjezdem Švýcarské sociálně demokratické strany. Sjezd se konal 10.–11. února 1906 v Oltenu. — *226*

[92] *Grütli-Verein* (spolek Grütli, grütliovský spolek) – buržoazní reformistická organizace, založená ve Švýcarsku v roce 1838, před vznikem Švýcarské sociálně demokratické strany. Spolek Grütli byl nazván podle legendárního spolku grütliovců (spiklenců), kteří v 16. století povstali proti útlaku rakouské dynastie Habsburků. V roce 1901 se spolek Grütli stal součástí Švýcarské sociálně demokratické strany; zachoval si však svou organizační samostatnost a svůj tiskový orgán, list Grütlianer, a uplatňoval vlastní linii buržoazně nacionalistického zaměření. Za první světové války zastával krajně šovinistické stanovisko a byl oporou pravicových sociálšovinistů. V listopadu 1916 přijal curyšský sjezd Švýcarské sociálně demokratické strany usnesení o neslučitelnosti sociálšovi-

nistické činnosti spolku Grütli s příslušností k sociálně demokratické straně. — *227*

[93] Tyto teze a řadu dalších dokumentů zařazených do tohoto svazku (Zásadní teze k otázce války, Otevřený dopis Charlesu Nainovi, členovi mezinárodní socialistické komise v Bernu, Dvanáct stručných tezí o Greulichově obraně obrany vlasti, Domnělé, nebo skutečné bláto?, Pozměňovací návrh k rezoluci o otázce války, Dějiny jednoho kratičkého období v životě jedné socialistické strany) napsal Lenin v souvislosti s diskusí ve Švýcarské sociálně demokratické straně o stanovisku k válce.

V srpnu 1916 schválilo vedení strany usnesení o svolání mimořádného sjezdu, který se měl sejít ve dnech 11.—12. února 1917 a měl projednávat otázku války. Curyšský sjezd švýcarské sociální demokracie, konaný 4.—5. listopadu 1916, toto usnesení potvrdil a ustavil komisi pro vypracování návrhu rezoluce sjezdu. Jejími členy se stali E. Klöti (předseda), H. Affolter, P. Graber, J. Huber, G. Müller, Ch. Naine, P. Pflüger, E. Nobs a J. Schmid a kandidátem W. Münzenberg aj. Tajemník strany Platten se aktivně účastnil práce v komisi a napsal své teze o otázce války.

Komise vypracovala dva návrhy tezí: návrh většiny (Affolter, Graber, Naine, Nobs a Schmid) a návrh menšiny (Klöti, Huber, Müller a Pflüger). Rezoluce většiny byla napsána v duchu centristických tezí R. Grimma, uveřejněných v červenci 1916. Rezoluce menšiny měla sociálšovinistický charakter a obsahovala bod, který sociálním demokratům ukládal, aby v případě války „bránili vlast".

Lenin, který byl v úzkém spojení se švýcarskou levicí, byl o práci komise dobře informován. Aby levici pomohl, napsal Teze o vztahu Švýcarské sociálně demokratické strany k válce. Při práci na těchto tezích vycházel z rozboru Grimmových tezí a Plattenových tezí. Za základ použil Plattenovy teze a v dopisu M. G. Bronskému z počátku prosince zformuloval pět hlavních bodů, které měly být podle jeho názoru obsaženy v rezoluci levice. Načrtl několik variant osnovy svých tezí, zvlášť podrobně propracoval osnovu praktické části tezí, napsal první variantu a pak definitivní text tezí.

V tomto svazku je do oddílu Přípravné materiály zařazena varianta praktické části tezí, která se poněkud liší od definitivního textu. Všechny Leninovy přípravné materiály k Tezím o vztahu Švýcarské sociálně demokratické strany k válce byly uveřejněny v publikaci Leninskij sbornik XVII, s. 44—89. — *231*

[94] K. Marx - B. Engels, Spisy 21, Praha 1967, s. 356. – *236*

[95] *Schweizerische Metallarbeiter-Zeitung* — týdeník; byl založen v Bernu roku 1902. Za první světové války zaujímal sociálšovinistické stanovisko. — *237*

[96] Lenin má na mysli *Fabiánskou společnost* — anglickou reformistickou organizaci založenou roku 1884. Byla pojmenována podle římského vojevůdce z 3. století před n. l. Quinta Fabia Maxima Verrucosa zvaného Cunctator [Váhavec], protože volil ve válce s Hannibalem vyčkávací taktiku a vyhýbal se rozhodujícím bojům. Členy Fabiánské společnosti byli převážně představitelé buržoazní inteligence — vědci, spisovatelé a politikové (jako například S. a B. Webbovi, G. B. Shaw, R. MacDonald aj.); popírali nutnost třídního boje proletariátu a socialistické revoluce a tvrdili, že přechod od kapitalismu k socialismu je možný pouze pomocí drobných reforem a postupných přeměn společnosti. V. I. Lenin charakterizoval fabianismus jako „směr *krajního oportunismu*" (Sebrané spisy 16, Praha 1984, s. 348). V roce 1900 vstoupila Fabiánská společnost do Labouristické strany. „Fabiánský socialismus" je jedním ze zdrojů labouristické ideologie.

Za první světové války zaujímali fabiáni sociálšovinistické stanovisko. Charakteristiku fabiánů viz v článku V. I. Lenina Anglický pacifismus a anglický odpor k teorii (Sebrané spisy 26, Praha 1986, s. 287—293). — *246*

[97] *Labouristická strana* (Labour Party) — byla založena v Anglii v roce 1900 jako federace odborových svazů (tradeunionů), socialistických organizací a skupin, jejímž cílem bylo prosadit dělnické zástupce do parlamentu (Výbor dělnického zastoupení). V roce 1906 se Výbor přejmenoval na Labouristickou stranu. Členové tradeunionů se automaticky stávají členy strany, jestliže platí členské příspěvky. V čele strany stojí výkonný výbor, který spolu s Generální radou tradeunionů a výkonným výborem Družstevního svazu tvoří takzvanou Národní radu práce. K Labouristické straně se těsně přimyká Družstevní svaz, který je jejím kolektivním členem, a Nezávislá labouristická strana.

Labouristická strana, jež původně vznikla jako strana složená z dělníků (později však do ní vstoupil značný počet příslušníků maloburžoazie), je svou ideologií a taktikou oportunistická organizace. Její vůdcové od samého počátku uskutečňují politiku třídní spolupráce s buržoazií.

Za první světové války zaujímali vůdcové Labouristické strany sociálšovinistické stanovisko. V letech 1924, 1929, 1945, 1964 a 1974 sestavili labouristé vládu, která vždy pokračovala v politice

britského imperialismu. Nespokojenost anglických pracujících s reakční politikou vedení této strany vedla ke vzniku levicového proudu ve straně, namířeného proti oficiální politice jejího vedení. Konference Labouristické strany v únoru 1916 schválila účast v koaliční vládě. — *246*

[98] Koncem roku 1916 a začátkem roku 1917 se Lenin intenzívně zabýval otázkou státu, studoval Marxovy a Engelsovy práce a další materiály. Výpisky z Marxových a Engelsových prací se svými poznámkami a závěry shromáždil v sešitě s modrou obálkou (proslulý „modrý sešit"), který nadepsal Marxismus o státu. 4. (17.) února 1917 napsal A. M. Kollontajové: „Chystám (už mám připravený materiál) článek o stanovisku marxismu ke státu" (Spisy 35, Praha 1962, s. 251). Článek o státu chtěl Lenin uveřejnit ve 4. čísle časopisu Sbornik Social-demokrata. Zřejmě právě tehdy sestavil osnovu článku K otázce úlohy státu (viz Leninskij sbornik XXI, s. 13—14). Článek však v té době nenapsal. Materiál shromážděný v sešitě Marxismus o státu se stal základem Leninova díla Stát a revoluce, které napsal v létě 1917.

Práce Marxismus o státu, osnova článku K otázce úlohy státu a další materiály k této problematice jsou spolu s dílem Stát a revoluce zařazeny do 33. svazku Sebraných spisů V. I. Lenina. — *249*

[99] Jde o dokument menševického organizačního výboru — třetí dopis, nazvaný Proletariát a válka (Návrh platformy, předložený zahraničním sekretariátem organizačního výboru organizacím srpnového bloku. Curych 1915). Dopis podepsalo pět tajemníků organizačního výboru, mezi nimi i L. Martov. — *253*

[100] „*Iniciativní skupiny*" ustavovali od konce roku 1910 menševici-likvidátoři jako protiváhu ilegálních stranických organizací; považovali je za buňky nové, široké legální strany, přizpůsobující se stolypinskému režimu. Likvidátorům se podařilo vytvořit „iniciativní skupiny" v Petrohradě, Moskvě, Jekatěrinoslavi a Konstantinovce [Donbasu]. Byly to nepočetné skupinky intelektuálů, které neměly spojení s dělnickou třídou. Za první světové války zaujímaly sociálšovinistické stanovisko. — *255*

[101] *Dělo* — menševický čtrnáctideník; vycházel v Moskvě od srpna 1916 do ledna 1917 za redakce A. N. Potresova, P. P. Maslova a L. I. Axelrodové (Ortodoxe). V roce 1916 vyšlo 10 čísel (z toho tři dvojčísla) a v roce 1917 jedno číslo. Časopis zaujímal šovinistické stanovisko. — *256*

[102] *Diskussionnyj listok* — příloha ústředního orgánu SDDSR Social-demokrat; vycházela na základě usnesení lednového pléna (1910) ÚV SDDSR od 6. (19.) března 1910 do 29. dubna (12. května) 1911 v Paříži. Vyšla tři čísla. Členy redakce byli zástupci bolševiků, menševiků, ultimatistů, bundovců, plechanovovců, polské sociální demokracie a Sociální demokracie Lotyšského kraje. V příloze byly uveřejněny tyto Leninovy články: Poznámky publicisty, Historický význam vnitrostranického boje v Rusku a Rozhovor legalisty s odpůrcem likvidátorství (viz Sebrané spisy 19, Praha 1984, s. 259—324 a 378—395; Sebrané spisy 20, Praha 1984, s. 251—260). — *256*

[103] *Golos* — menševický list sociálšovinistického zaměření; vycházel v Samaře [Kujbyšev] v roce 1916. Vyšla čtyři čísla. List navazoval na menševické listy Naš golos a Golos truda, které vycházely rovněž v Samaře. — *257*

[104] Je míněna brožura *Dělnická třída a otázky války a míru*[227], vydaná menševiky; byl to vlastně návrh manifestu k otázce úkolů proletariátu v boji za mír, který předložil P. Axelrod, S. Lapinskij a L. Martov druhé zimmerwaldské konferenci. — *257*

[105] Jde o pozměňovací návrhy k rezoluci stuttgartského kongresu II. internacionály Militarismus a mezinárodní konflikty.

Při projednávání Bebelova návrhu rezoluce Lenin svými pozměňovacími návrhy, které podporovali představitelé polské sociální demokracie, dosáhl toho, že návrh byl podstatně změněn v duchu revolučního marxismu. Do rezoluce byla začleněna tato zásadní teze: „Jestliže válka přece jenom vypukne, musí se (dělnická třída v jednotlivých zemích a její představitelé v parlamentech — *Red.*) všemi prostředky snažit využít hospodářské a politické krize vyvolané válkou k probuzení lidových mas a uspíšit pád třídní nadvlády kapitalistů“ (Proletarij, č. 17 z 20. října 1907, s. 6).

Schválení rezoluce Militarismus a mezinárodní konflikty znamenalo obrovské vítězství revolučního křídla v mezinárodním dělnickém hnutí nad křídlem oportunistickým. O stuttgartském kongresu viz Leninovy články Mezinárodní socialistický kongres ve Stuttgartu (Sebrané spisy 16, Praha 1984, s. 88—94 a 96—107). — *259*

[106] Článek *Pacifismus buržoazní a pacifismus socialistický* hodlal Lenin uveřejnit v listu Novyj mir. Vydávali jej v New Yorku ruští socialisté, kteří zde žili jako emigranti. Článek však v tomto listu nevyšel.

První dvě kapitoly byly v přepracovaném znění otištěny 31. ledna 1917 v posledním, 58. čísle listu Social-demokrat pod názvem Obrat ve světové politice (viz tento svazek, s. 355—263). — *261*

[107] *Confédération générale du Travail* (Všeobecná konfederace práce) — francouzské odborové sdružení, které se zformovalo v roce 1895. Toto sdružení bylo ovlivňováno anarchosyndikalisty a reformisty; jeho předáci uznávali pouze hospodářské formy boje a odmítali vedoucí úlohu proletářské strany v odborovém hnutí. Za první světové války se vedoucí činitelé konfederace postavili na stranu imperialistické buržoazie a zahájili politiku spolupráce tříd a „obrany vlasti".

Sjezd Všeobecné konfederace práce, o kterém se Lenin zmiňuje, se konal ve dnech 24.—26. prosince 1916 v Paříži. Na pořadu jednání byly dvě otázky: 1. zpráva o činnosti výboru konfederace od srpna 1914 a 2. otázky práce. Na závěrečném zasedání 26. prosince přednesl tajemník konfederace zprávu o nótě prezidenta USA Wilsona válčícím zemím o ukončení války. Konfederace schválila k této otázce téměř jednomyslně rezoluci, jejíž text Lenin cituje. — *273*

[108] *Francouzská socialistická strana* byla založena roku 1905 sloučením Socialistické strany Francie (guesdovci) a Francouzské socialistické strany (jaurèsovci). Do čela sjednocené strany se postavili reformisté. Po vypuknutí první světové války zaujalo vedení strany sociálšovinistické stanovisko, otevřeně podporovalo imperialistickou válku a účast v buržoazní vládě. Ve straně existoval centristický směr v čele s J. Longuetem, hájící sociálpacifismus a uplatňující smířliveckou politiku vůči sociálšovinistům. Ve FSS bylo rovněž levé, revoluční křídlo, zaujímající internacionalistické stanovisko, k němuž náleželi především řadoví členové strany.

Sjezd Francouzské socialistické strany, o němž se Lenin zmiňuje, se konal ve dnech 25.—30. prosince 1916. Hlavní otázkou na sjezdu byla otázka míru. Na základě diskuse byla schválena řada rezolucí, mezi nimi rezoluce proti propagování závěrů zimmerwaldské konference a Renaudelova rezoluce, schvalující účast představitelů strany v ministerstvu obrany. — *273*

[109] *La Bataille* — list francouzských anarchosyndikalistů. Vycházel v Paříži v letech 1915—1920 místo listu La Bataille Syndicaliste, který byl v září 1915 zastaven. Za první světové války zaujímal šovinistické stanovisko. — *275*

[110] Tento článek byl Leninovou odpovědí na otevřený dopis francouzského socialisty centristického zaměření B. Souvarina Našim přátelům ve Švýcarsku[306], uveřejněný 10. prosince v listu Le Populaire du Centre.

Leninova odpověď byla poslána Souvarinovi, který ji v lednu 1918 předal se svým úvodem k uveřejnění redakci socialistického listu La Vérité; odpověď byla vysázena pro 45. číslo listu z 24. ledna, byla však cenzurou vyškrtnuta a číslo vyšlo s bílým sloupcem nadepsaným Un document inédit. Une lettre du Lénine a podepsaným Lénine. Za tři dny, 27. ledna, byl Otevřený dopis Borisu Souvarinovi ve značně zkráceném znění a s redakčními podtitulky uveřejněn ve 48. čísle listu La Vérité. Zachoval se kartáčový obtah tohoto čísla s úplným textem Leninova dopisu, podle něhož byl v rocc 1929 otištěn v 7. čísle časopisu Proletarskaja revoljucija. — *282*

[111] *L'Humanité* — deník, který roku 1904 založil Jean Jaurès jako orgán Francouzské socialistické strany. Za první světové války byl list v rukou krajně pravicového křídla Francouzské socialistické strany a zaujímal sociálšovinistické stanovisko.

V roce 1918 se šéfredaktorem listu stal významný činitel francouzského a mezinárodního dělnického hnutí Marcel Cachin. V letech 1918—1920 bojoval list proti imperialistické politice francouzské vlády, která vyslala svá vojska do Ruska, aby bojovala proti Sovětskému Rusku. V prosinci 1920, kdy v Tours došlo k roztržce ve Francouzské socialistické straně a kdy byla vytvořena Komunistická strana Francie, stal se list jejím ústředním orgánem. — *284*

[112] *Appeal to Reason* — list amerických socialistů. Byl založen roku 1895 ve městě Girard ve státě Kansas (USA). Oficiálně sice nesouvisel se Socialistickou stranou USA, propagoval však socialistické ideje a byl mezi dělnictvem velmi populární. Za první světové války zaujímal internacionalistické stanovisko.

Lenin má na mysli článek E. Debse Když budu bojovat[168]. — *288*

[113] V lednu 1912 byli menševici vyloučeni ze strany na VI. (pražské) konferenci SDDSR.

VI. celoruská konference SDDSR, která se konala 5.—17. (18.—30.) ledna 1912 v Praze, měla fakticky význam sjezdu. Řídil ji V. I. Lenin. Přednesl referát o současné situaci a úkolech strany a o čin-

nosti mezinárodního socialistického byra. Vypracoval návrhy rezolucí ke všem důležitým otázkám projednávaným na konferenci.

Velký zásadní i praktický význam měly schválené rezoluce O likvidátorství a o skupině likvidátorů a O stranické organizaci v zahraničí. Konference prohlásila, že likvidátoři se svým chováním definitivně postavili mimo stranu, a vyloučila je z SDDSR. Odsoudila činnost zahraničních protistranických skupin, a to menševiků-golosovců, vperjodovců a trockistů. Konstatovala, že je bezpodmínečně nutné, aby v zahraničí existovala jednotná organizace strany, která by spolupracovala se stranou pod vedením a kontrolou ÚV, a prohlásila, že zahraniční skupiny, které „se nepodřizují ústředí sociálně demokratické činnosti v Rusku, tj. ústřednímu výboru, a které tuto činnost dezorganizují tím, že udržují separátní styky s Ruskem bez vědomí ÚV, nesmějí užívat názvu SDDSR". Konference přijala rezoluci O charakteru a organizačních formách stranické práce, schválila Leninův návrh změn ve stanovách strany, list Social-demokrat schválila za ústřední orgán SDDSR, zvolila ústřední výbor strany a vytvořila ruské byro ÚV.

Pražská konference SDDSR měla velký význam pro výstavbu bolševické strany, strany nového typu, a pro upevnění její jednoty. Zhodnotila celé historické období boje bolševiků proti menševikům, vyloučila menševiky-likvidátory ze strany a zajistila vítězství bolševiků. Na základě usnesení konference se sjednotily místní stranické organizace. Konference vytyčila politickou linii a taktiku strany v podmínkách nového revolučního vzestupu.

Pražská konference měla také velký mezinárodní význam. Ukázala revolučním silám II. internacionály, jak bojovat proti oportunismu a jak tímto rozhodným bojem dosáhnout úplného organizačního rozchodu s oportunisty. Podrobněji o pražské konferenci viz Sebrané spisy 21, Praha 1985, s. 151—188. — *290*

[114] *De Tribune* — list založený roku 1907 levým křídlem Sociálně demokratické dělnické strany Nizozemska. Když byli v roce 1909 příslušníci levice ze strany vyloučeni a založili Sociálně demokratickou stranu Nizozemska, stal se list orgánem této strany. Od roku 1918 byl orgánem Komunistické strany Nizozemska; pod tímto názvem vycházel do roku 1940. — *292*

[115] *Koncept tezí provolání k mezinárodní socialistické komisi a ke všem socialistickým stranám* napsal Lenin začátkem ledna 1917. Na rukopisu je pod nadpisem Leninova poznámka: „(pro ISK a pro tisk)".

7. ledna 1917 prosadil předseda mezinárodní socialistické komise R. Grimm, který zaujímal kautskistické stanovisko, ve vedení

Švýcarské sociálně demokratické strany proti vůli švýcarské levice usnesení o tom, aby bylo svolání mimořádného sjezdu strany k otázce války odloženo na neurčito. Téhož dne se v Berlíně konala konference centristické opozice německé sociální demokracie, která schválila pacifistický manifest, vypracovaný K. Kautským a nazvaný Ein Friedensmanifest der deutschen Parteiopposition [Mírový manifest německé stranické opozice]; byl uveřejněn v řadě německých listů. Ve švýcarském socialistickém listu Volksrecht byl otištěn 11. ledna. Tyto události znamenaly otevřený přechod pravicových zimmerwaldovců na stranu sociálšovinistů. V souvislosti s tím udělal Lenin v návrhu řadu změn, potom se však rozhodl jeho uveřejnění odložit a poznamenal na něm: „napsáno před 7. lednem 1917, a proto částečně zastaralo". Později na základě tohoto návrhu napsal provolání Dělníkům podporujícím boj proti válce a proti socialistům, kteří přešli na stranu svých vlád (viz tento svazek, s. 315–323). — *293*

[116] *Grütlianer* — list, orgán švýcarského buržoazně reformistického spolku Grütli; byl založen v Curychu roku 1851. Za první světové války zaujímal sociálšovinistické stanovisko. Lenin jej nazýval listem „důsledných a zjevných přisluhovačů buržoazie v dělnickém hnutí". — *308*

[117] Jde o konferenci 115 zástupců švýcarských dělnických organizací, která se konala v Curychu 6. srpna 1916; jednalo se na ní o těžké situaci dělníků v souvislosti se vzrůstající drahotou. Na konferenci přednesl referát R. Grimm.

Rezoluce schválená ke Grimmově referátu a stručná zpráva o průběhu konference byla uveřejněna ve 183. čísle listu Volksrecht z 8. srpna 1916 pod názvem Švýcarské dělnictvo a drahota[302]. Výzva Národní radě, schválená konferencí, byla otištěna 10. srpna ve 185. čísle téhož listu pod titulkem Opatření proti drahotě[253]. — *311*

[118] Jedná se zřejmě o úvodník uveřejněný 8. ledna 1917 v 6. čísle listu Berner Tagwacht pod titulkem Usnesení strany[271]. — *321*

[119] *Přednášku o revoluci 1905* přednesl Lenin německy 9. (22.) ledna 1917 v curyšském Lidovém domě na schůzi švýcarské dělnické mládeže. Přednášku si začal připravovat po 20. prosinci 1916. V dopisu V. A. Karpinskému ze 7. (20.) prosince napsal, že má mít v Curychu přednášku o revoluci 1905, uvedl seznam potřebné li-

teratury a žádal Karpinského, aby mu ji poslal (viz Spisy 36, Praha 1958, s. 397).

Přípravné materiály k této přednášce byly uveřejněny v publikaci Leninskij sbornik XXVI. — *324*

[130] Článek *Dvanáct stručných tezí o Greulichově obraně obrany vlasti* napsal Lenin jako odpověď na sérii článků švýcarského sociálšovinisty H. Greulicha, které vyšly pod společným názvem K obraně země[187] v 19.—22. čísle curyšského sociálně demokratického listu Volksrecht z 23.—26. ledna 1917.

Leninovy teze, označené šifrou „-e-", byly otištěny v 26. a 27. čísle téhož listu z 31. ledna a 1. února. Redaktor listu Volksrecht E. Nobs vyškrtl z tezí několik odstavců a před Greulichovo jméno v rukopisu všude připsal slovo „Genosse". Nobs vyškrtl z tezí tyto pasáže: 1. V devátém bodě od třetího odstavce, od slov „Jenže po pravdě řečeno o jaké" až do konce tohoto bodu. 2. V jedenáctém bodě celý druhý odstavec, od slov „Dobrá! Jenomže to je" do slov „a ne socialismus". 3. Ve dvanáctém bodě závěrečná slova pátého odstavce: „a sociálpatrioty vyzvat, aby laskavě přešli do spolku Grütli".

Poprvé byl Leninův článek v plném znění otištěn v publikaci Leninskij sbornik XVII. — *345*

[131] *Le Populaire* — list; založili ho francouzští centristé. Vycházel od roku 1916 v Limoges a od července 1917 v Paříži. Redigoval jej J. Longuet; přispívali do něho P. Brizon, A. Pressemanne, J. P. Raffin-Dugens, B. Souvarine, P. Faure aj. Od roku 1921 byl orgánem Francouzské socialistické strany. — *355*

[132] Jde o dopis A. I. Gučkova náčelníkovi generálního štábu vrchního velitele generálu M. V. Alexejevovi z 15. (28.) srpna 1916, uveřejněný v 57. čísle listu Social-demokrat, a o úryvky z projevu německého ministra vnitra K. Helffericha, jímž odpovídal v Říšském sněmu na interpelaci opozice ohledně hromadného zatýkání sociálních demokratů.

Gučkovův dopis byl společně s dalšími materiály odeslán z Ruska do redakce listu Social-demokrat. V dopisu I. F. Armandové z 5. (18.) prosince 1916 Lenin napsal: „Dnes došel další dopis z Petrohradu — poslední dobou píšou odtud pilně.

Kromě Gučkovova dopisu, který jde do 57. čísla ústředního orgánu..., došly dopisy Lvova a Čelnokova, všechny o témž, o rozhořčení v zemi (proti zrádcům vyjednávajícím o separátní mír) etc." (Spisy 35, Praha 1962, s. 229).

Gučkovův dopis vyjadřoval strach ruské buržoazie z narůstající revoluce a nespokojenost s vládou, která nebyla s to revoluci zabránit. Smysl Helfferichova projevu spočíval v tom, že je lepší předejít revoluci zatčením jejích vůdců, než připustit, aby k ní došlo. — *356*

[128] Jde o provolání *Všem sympatizujícím stranám a skupinám*, které schválila rozšířená porada mezinárodní socialistické komise v únoru 1916. Kritizovali se v něm sociálšovinisté a sociálšovinistické stanovisko mezinárodního socialistického byra. Pokusy vůdců MSB obnovit II. internacionálu „vzájemnou amnestií" socialistů se v provolání označují jako „spiknutí proti socialismu". Provolání vyzývalo socialisty, aby odmítli hlasovat pro válečné úvěry, aby organizovali stávky a demonstrace, napomáhali sbratřování v zákopech a využívali i další formy revolučního boje proti imperialistické válce. Bylo uveřejněno ve 3. čísle bulletinu mezinárodní socialistické komise z 29. února a v 52. čísle listu Social-demokrat z 25. března 1916. — *359*

[134] Jde o projev F. Turatiho na zasedání parlamentu v Římě 17. prosince 1916, v němž ospravedlňoval imperialistický charakter války. Projev byl uveřejněn 18. prosince ve 345. čísle listu Avanti! Ohlasy na tento projev a citáty z komentářů socialistického tisku různých zemí byly otištěny v listu Volksrecht z 23. prosince pod titulkem Turatiho projev o mírovém návrhu[148].

Lenin cituje a kritizuje Turatiho projev v článku Pacifismus buržoazní a pacifismus socialistický (viz tento svazek, s. 261—281). — *361*

[125] Práci *Statistika a sociologie* hodlal Lenin vydat legálně jako brožuru pod pseudonymem P. Pirjučev. Práci se mu nepodařilo dokončit.

V tomto svazku jsou do oddílu Přípravné materiály zařazeny nejúplnější varianty osnovy brožury (viz s. 405—409). Všechny přípravné materiály k brožuře, které se zachovaly, byly uveřejněny v publikaci Leninskij sbornik XXX, s. 280—300. — *364*

[126] Tento článek je odpovědí na stať R. Grimma Většina a menšina v otázce války, otištěný v 19.—23. čísle listu Berner Tagwacht z 23.—27. ledna 1917 a v 1. čísle časopisu Neues Leben za rok 1917. — *372*

[127] *Pozměňovací návrh k rezoluci o otázce války* předložili švýcarští levicoví sociální demokraté při projednávání otázky války na kantonálním

sjezdu curyšské sociálně demokratické organizace, který se kona v Tössu 11. a 12. února 1917.

Sjezdu byly předloženy dva návrhy rezoluce: 1. návrh rezoluce menšiny komise pro otázky války, který vypracovali pravičáci v sociálšovinistickém duchu, a 2. centristický návrh rezoluce většiny komise. Většinou hlasů (93 proti 65) schválil sjezd návrh rezoluce většiny. Aby neprošla rezoluce sociálšovinistů, hlasovala levice pro rezoluci většiny, avšak předložila uvedený pozměňovací návrh a sjezd jej schválil. Na strojopisnou kopii tohoto dokumentu zapsal Lenin výsledky hlasování na sjezdu:

„Pro rezoluci Klötiho a spol. pravice 65 — 82

„ „ Grimmovu — centristé 93 < 32 + 32 pro tuto rezoluci + 61 ze 158

Celkem 158“

Pozměňovací návrh k rezoluci o otázce války byl otištěn v 1. čísle letáku Proti lži o obraně vlasti, který vydali švýcarští levicoví sociální demokraté v úzké spolupráci s Leninem v únoru 1917.

O boji ve Švýcarské sociálně demokratické straně viz Leninův článek Dějiny jednoho kratičkého období v životě jedné socialistické strany (tento svazek, s. 378—381). — *377*

[128] Jsou míněny návrhy rezolucí většiny a menšiny komise, které byly uveřejněny 9. ledna 1917 v 7. čísle listu Volksrecht pod společným názvem Návrhy komise pro otázku války[137]. — *378*

[129] Lenin má na mysli referendum o svolání mimořádného sjezdu Švýcarské sociálně demokratické strany, který měl jednat o stanovisku strany k válce. Referendum bylo zahájeno z iniciativy švýcarských levicových sociálních demokratů v souvislosti s usnesením vedení strany o odložení sjezdu na neurčito.

23. ledna 1917 bylo v 19. čísle listu Volksrecht v rubrice Ze strany otištěno provolání iniciativní skupiny pro organizaci referenda, nazvané Referendum proti usnesení vedení strany zahájeno[291]. — *378*

[130] *Neue Freie Zeitung* — orgán švýcarské sociálně demokratické organizace v solothurnském kantonu. Vycházel v Oltenu v letech 1905—1920. Za první světové války zaujímal centristické stanovisko. — *378*

[131] *Basler Vorwärts* — list švýcarské sociálně demokratické organizace

v basilejském kantonu; byl založen v roce 1898. Za první světové války zaujímal centristické stanovisko. — *378*

[132] Je míněn článek H. Greulicha K obraně země[187], otištěný 26. ledna 1917 ve 22. čísle listu Volksrecht. Text 3. článku rezoluce většiny uvádí Lenin výše. — *379*

[133] Redakční poznámka K referendu byla uveřejněna 27. ledna 1917 ve 23. čísle listu Volksrecht v rubrice Ze strany. — *379*

[134] Je míněn článek F. Plattena Otázka války[275], uveřejněný 1. února 1917 jako úvodník v 27. čísle listu Volksrecht. Pokračování článku vyšlo ve 28., 30. a 31. čísle z 2., 5. a 6. února. — *379*

[135] Lenin má na mysli Pozměňovací návrhy k rezoluci komise pro otázku války[131], uveřejněné 9. února 1917 ve 34. čísle listu Volksrecht. — *380*

[136] Tento dokument napsal Lenin na aršík papíru; zřejmě je to varianta příslušného místa ze stati Výsledky diskuse o sebeurčení (viz tento svazek, s. 70—71, a rovněž poznámku 27). — *385*

[137] Článek pod tímto názvem Lenin nenapsal. — *389*

[138] Lenin má na mysli oportunistické stanovisko fabiánů, É. Vandervelde, J. Jaurès a dalších ke koloniální otázce a k antimilitarismu na stuttgartském kongresu II. internacionály v roce 1907. — *390*

[139] V roce 1915 vyšla kniha K. Kautského Národní stát, imperialistický stát a svaz států[215], v níž Kautsky obhajoval myšlenku Spojených států evropských a dokazoval, že „snahy kapitálu po rozšíření"... „se mohou nejlépe uskutečnit... svobodným obchodem, pokojnou směnou zboží". Kautského zásady uvedené v této knize podrobil Lenin kritice v díle Imperialismus jako nejvyšší stadium kapitalismu (viz Sebrané spisy 27, Praha 1986, s. 319—444) a v článcích Krach II. internacionály a Imperialismus a rozštěpení socialistického hnutí (viz Sebrané spisy 26, Praha 1986, s. 231—286 a tento svazek, s. 186—201). — *390*

[140] *Millerandismus* — oportunistický směr v sociální demokracii nazvaný podle francouzského socialisty A. Milleranda, který roku 1899

vstoupil do francouzské reakční buržoazní vlády a pomáhal buržoazii prosazovat její politiku. — *391*

[141] *Bernsteinismus* — oportunistický směr v mezinárodní sociální demokracii. Vznikl koncem 19. století v Německu a byl pojmenován podle E. Bernsteina, nejvýznamnějšího představitele revizionistických tendencí v německé sociální demokracii. — *391*

[142] Osnovu tezí k diskusi o úkolech levicových zimmerwaldovců ve Švýcarské sociálně demokratické straně napsal Lenin patrně ke svému referátu nebo k sérii referátů o situaci v této straně.

První bod uvedeného dokumentu nasvědčuje tomu, že teze byly určeny především ruským členům Švýcarské sociálně demokratické strany nebo ruským sociálním demokratům v emigraci. — *398*

[143] Tento dokument obsahuje Leninovy poznámky k článku G. J. Zinovjeva O maximalismu, který měl být uveřejněn v časopisu Kommunist nebo v listu Social-demokrat. Článek nevyšel. — *401*

[144] Lenin má na mysli knihu R. Hilferdinga Finanční kapitál. Nejnovější fáze ve vývoji kapitalismu [18]. Autorizovaný překlad z němčiny I. Stěpanova vyšel v Moskvě roku 1912. — *406*

[145] *Joseph Patouillet, Americký imperialismus*[242]. Junius je pseudonym Rosy Luxemburgové; její kniha Krize sociální demokracie[243] vyšla roku 1916. Leninovy výpisky z Patouilletovy práce viz Spisy 39, Praha 1965, s. 234—241. — *406*

[146] Lenin mluví o dvou článcích německého šovinisty Paula Lensche, které vyšly v časopisu Die Glocke: Tlachání o sebeurčení[236] a Socialismus a anexe v minulosti[237]. Leninovy výpisky z těchto článků viz v publikaci Leninskij sbornik XXX, s. 118—127. — *406*

[147] Lenin měl zřejmě na mysli těchto pět článků K. Kautského: 1. Sociálně demokratické názory na válku před nynější válkou[219] — Die Neue Zeit, č. 13, 29. prosince 1916; 2. Nové sociálně demokratické názory na válku[216] — Die Neue Zeit, č. 14, 5. ledna 1917; 3. Mírové podmínky[211] — Leipziger Volkszeitung, č. 281, 15. prosince 1916; 4. Přijetí mírového návrhu[208] — Leipziger Volkszeitung, č. 286, 21. prosince 1916; 5. Spasitel světa[212] — Leipziger Volkszeitung, č. 289, 24. prosince 1916. — *407*

[148] *Neue Beiträge zur Biographie von Karl Marx und Friedrich Engels*

[Nové příspěvky k životopisu Karla Marxe a Bedřicha Engelse] uveřejnil F. Mehring v časopisu Die Neue Zeit[254]. — *407*

[149] V tomto dokumentu reaguje Lenin na stať R. Grimma Většina a menšina v otázce války[188], která vyšla v listu Berner Tagwacht a v časopisu Neues Leben, v níž autor obhajoval centristické stanovisko většiny Švýcarské sociálně demokratické strany. — *410*

[150] Článek nebyl napsán. Mnoho myšlenek zformulovaných v této osnově rozvinul Lenin v Dopisech zdaleka (viz Spisy 23, Praha 1959, s. 313—360). — *413*

SEZNAM LITERATURY, KTEROU V. I. LENIN CITUJE NEBO O NÍŽ SE ZMIŇUJE*

[1] *[Аксельрод, Л. И.] Философия и общественность.* Простые законы нравственности и права. — «Дело», М., 1916, № 1, август, стр. 44—55. Подпись: Ортодокс. — *256*

[2] *Аксельрод, П. Б. и др. Открытое письмо [в редакцию газеты «Наш Голос»].* — «Наш Голос», Самара, 1916, № 13 (27), 24 апреля, стр. 2. — *290—291*

[3] *Алексинский, Г. А. Что же дальше?* (К вопросу о думской тактике). — «Пролетарий», Женева, 1908, № 34, 7 сентября (25 августа), стр. 2—4. — *129*

Бернские резолюции — см. Ленин, В. И. Конференция заграничных секций РСДРП.

[4] * *«Бюллетень Заграничного Комитета Бунда»*, [Женева], 1916, № 1, сентябрь. 6 стр. — *166, 250—253, 254—256, 257*

[5] * *Варзар, В. Е. Статистика стачек рабочих на фабриках и заводах за 1905 год.* Спб., тип. Кнршбаума, 1908, 65, 111 стр. с табл. (М. Т. и П. Отдел промышленности). — *329, 330, 331, 337, 341*

* Česká redakce přetiskuje tento seznam literatury z 5. ruského vydání v nezměněné podobě.

V textové části jsou bibliografické prameny přeloženy a opatřeny číslem v hranaté závorce, které odkazuje na originální název díla a jeho bibliografické údaje v tomto seznamu.

Knihy, noviny a časopisy s Leninovými poznámkami jsou označeny hvězdičkou. Tyto výtisky jsou uloženy v Archívu Institutu marxismu-leninismu při ÚV KSSS. *Čes. red.*

[6] — *Статистические сведения о стачках рабочих на фабриках и заводах за десятилетие 1895—1904 года.* Спб., тип. Киршбаума, 1905. 79 стр. (М. Т. и П. Отдел промышленности). — *329*

[7] *Военный бунт в Сингапуре.* — «Наше Слово», Париж, 1915, № 24, 25 февраля, стр. 2, в отд.: Телеграммы. — *76*

[8] *«Вопросы Страхования»*, Пг. — *403*

[9] *«Вперед»*, Женева, 1905, № 4, 31 (18) января, стр. 3. — *324*

[10] * *W. Курьезное обвинение.* — «Информационный Листок Заграничной Организации Бунда», [Женева], 1915, № 8, май, стр. 11—12. — *166*

[11] *Гансен, А. Некоторые моменты современного рабочего движения в Норвегии.* Борьба рабочего класса и тактическне течення. — «Сборник Социал-Демократа», [Женева], 1916, № 2, декабрь, стр. 40—44. — *175*

[12] *Гейне, Г. Брось свои иносказанья и гипотезы пустые...* — *42*

[13] * *Гильфердинг, Р. Финансовый капитал.* Новейшая фаза в развитии капитализма. Авторизов. пер. с нем. и вступит. статья И. Степанова. М., Знаменский, 1912. XXIX, 576, 3 стр. — *117, 129, 189, 406*

[14] *«Голос»*, Самара, 1916, № 2, 20 сент., стр. 2. — *257, 291*

[15] *«Голос Труда»*, Самара. — *199*

[16] *Горбунов, И. Ф. На почтовой станции.* — *85*

Декларация питерских и московских меньшевиков — *см.* Социал-демократы о защите страны.

[17] * *Декларация польской делегации на Международной социалистич. конференции в Циммервальде.* — В кн.: Интернационал и война. № 1. [Цюрих], изд. Загр.

секретариата Орг. к-та РСДРП, 1915, стр. 97—99. (РСДРП). — *71, 91, 385*

[18] *Декларация правительства.* — «Речь», Пг., 1916, № 320 (3703), 20 ноября (3 декабря), стр. 4—5. Под общ. загл.: В Гос. думе. Заседание 19 ноября. — *264*

[19] *«Дело»*, М. — *256, 257, 291, 401, 403*

— 1916, № 1, август, стр. 8—17, 44—55. — *256*

— 1916, № 2, стр. 6—16, 56—67. — *256*

[20] * *«Дзвін»*, [Київ], 1913, № 7—8, стр. 83—94. — *81*

[21] *«Дискуссионный Листок»*, [Париж], 1910, № 2, 25 мая (7 июня), стр. 4—14. На газ. дата: 24 мая (7 июня). — *256*

[22] * *Засулич, В. И. О войне.* — В кн.: Самозащита. Марксистский сборник. 1. Пг., 1916, стр. 1—4. — *291—292*

Заявление «Социал-демократической трудовой группы» — *см.* Eine Erklärung.

[23] * *Известия Заграничного Секретариата Организационного Комитета Российской Социал-Демократической Рабочей Партии»*, [Цюрих], 1916, № 4, 10 апреля, стр. 2. — *191*

* — [Цюрих — Женева], 1916, № 6, 12 сентября, стр. 1. — *257*

[24] *«Известия Совета Рабочих Депутатов»*, Спб. — *337*

[25] * *Интернационал и война.* № 1 [Цюрих], изд. Загр. секретариата Орг. к-та РСДРП, 1915. II, 148 стр. (РСДРП). — *71, 90, 189, 385*

[26] * *«Информационный Листок Заграничной Организации Бунда»*, [Женева], 1915, № 8, май, стр. 11—12. — *166*

К. Р. — см. Radek, К.

[27] *К разоряемым и умерщвляемым народам.* [Манифест, принятый на Международной социалистической конференции в Кинтале. 1916 г.]. — «Социал-Демократ». Женева, 1916, № 54—55, 10 июня, стр. 1. — *307, 310*

[28] *«Кавказское Слово»*, Тифлис. — *250, 251*

[29] *«Коммунист»*, Женева, 1915, № 1—2. 196 стр. — *188*

[30] * *Кулишер, А. Дублинский мятеж.* — «Речь», Пг., 1916, № 102 (3485), 15 (28) апреля, стр. 1—2. — *77*

[31] * *Левицкий, В. Организация общественных сил и защита страны.* — В кн.: Самозащита. Марксистский сборник. 1. Пг., 1916, стр. 108—120. — *291*

[32] *[Ленин, В. И.] Война и российская социал-демократия.* — В кн.: [Ленин, В. И. и Зиновьев, Г. Е.] Социализм и война. (Отношение РСДРП к войне). Изд. ред. «Социал-Демократа». Женева, Chaulmontet, 1915, стр. 35—41. (РСДРП). Перед загл. кн. авт.: Г. Зиновьев и Н. Ленин. — *53, 282*

[33] — *Война и российская социал-демократия.* — «Социал-Демократ», Женева, 1914, № 33, 1 ноября, стр. 1. Подпись: Центральный Комитет Российской с.-д. рабочей партии. — *26, 282, 287, 299, 362*

[34] — *Заметки публициста.* II. «Объединительный кризис» в нашей партии. — «Дискуссионный Листок», [Париж], 1910, № 2, 25 мая (7 июня), стр. 4—14. Подпись: Н. Ленин. На газ. дата: 24 мая (7 июня). — *256*

[35] — *Итоги дискуссии о самоопределении.* — «Сборник Социал-Демократа», [Женева], 1916, № 1, октябрь, стр. 11—28. Подпись: Н. Ленин. — *33*

[36] — *Конференция заграничных секций РСДРП.* — В кн.: [Ленин, В. И. и Зиновьев, Г. Е.] Социализм и вой-

на. (Отношение РСДРП к войне). Изд. ред. «Социал-Демократа». Женева, Chaulmontet, 1915, стр. 41—46. (РСДРП). Перед загл. кн. авт.: Г. Зиновьев и Н. Ленин. — *53, 282*

[37] — *Конференция заграничных секций РСДРП.* — «Социал-Демократ», Женева, 1915, № 40, 29 марта, стр. 2. — *26, 38, 89, 103—105, 106, 107, 109, 166*

[38] — *Лозунги революционной социал-демократии.* [Резолюция, принятая на конференции заграничных секций РСДРП. 1915 г.]. — «Социал-Демократ», Женева, 1915, № 40, 29 марта, стр. 2. Под общ. загл.: Конференция заграннчных секций РСДРП. — *38*

[39] * — *Несколько тезисов.* От редакции. — «Социал-Демократ», Женева, 1915, № 47, 13 октября, стр. 2. — *148*

[40] — *О брошюре Юниуса.* — «Сборник Социал-Демократа», [Женева], 1916, № 1, октябрь, стр. 28—34. Подпись: Н. Ленин. — *53, 110, 176*

[41] — *О лозунге «защиты отечества».* [Резолюция, принятая на конференции заграничных секций РСДРП. 1915 г.]. — «Социал-Демократ», Женева, 1915, № 40, 29 марта, стр. 2. Под общ. загл: Конференцня заграничных секций РСДРП. — *89, 103, 104, 105, 107, 110*

[42] — *О лозунге «разоружения».* — «Сборник Соцнал-Демократа», [Женева], 1916, № 2, декабрь, стр. 29—34. Подпись: Н. Ленин. — *247—248*

[43] — *О национальной программе РСДРП.* — «Социал-Демократ», [Париж], 1913, № 32, 15 (28) декабря, стр. 4—5. — *166*

[44] — *О праве наций на самоопределение.* — «Просвещение», Спб., 1914, *№ 4, стр. 34—47; № 5, стр. 57—71; № 6, стр. 33—47. Подпись: В. Ильин. — *86, 125, 131*

[45] — *Отношение к другим партиям и группам.* [Резолю-

ция, принятая на конференции заграничных секций РСДРП. 1915 г.]. — «Социал-Демократ», Женева, 1915, № 40, 29 марта, стр. 2. Под общ. загл.: Конференция заграничных секций РСДРП. — *166*

[46] — *Пацифизм и лозунг мира.* [Резолюция, принятая на конференции заграничных секций РСДРП. 1915 г.]. — В кн.: [Ленин, В. И. и Зиновьев, Г. Е.] Социализм и война. (Отношение РСДРП к войне). Изд. ред. «Социал-Демократа». Женева, Chaulmontet, 1915, стр. 44—45. (РСДРП). Перед загл. кн. авт.: Г. Зиновьев и Н. Ленин. — *147*

[47] — *Пацифизм и лозунг мира.* [Резолюция, принятая на конференции заграничных секций РСДРП. 1915 г.]. — «Социал-Демократ», Женева, 1915, № 40, 29 марта, стр. 2. Под общ. загл.: Конференция заграничных секций РСДРП. — *104, 109*

[48] — *Резолюция по национальному вопросу, [принятая на летнем 1913 г. совещании ЦК РСДРП с партийными работниками].* — В кн.: Извещение и резолюции летнего 1913 года совещания Центрального Комитета РСДРП с партийными работниками. Изд. ЦК. [Париж, декабрь] 1913, стр. 20—23. (РСДРП). — *81*

[49] — *Социалистическая революция и право наций на самоопределение.* (Тезисы). — «Сборник Социал-Демократа», [Женева], 1916, № 1, октябрь, стр. 1—6. Подпись: Редакция «С.-Д-та», Центр. Органа РСДРП. — *41, 42, 43, 44, 47, 48, 49, 50, 53, 55, 57—58, 71, 76, 84, 85, 86, 87—89, 91, 112, 113, 120, 121, 123, 126, 127—128, 132, 133, 134, 135, 140, 141, 147, 154*

[50] * *[Ленин, В. И. и Зиновьев, Г. Е.] Социализм и война.* (Отношение РСДРП к войне). Изд. ред. «Социал-Демократа». Женева, Chaulmontet, 1915. 48 стр. (РСДРП). Перед загл. кн. авт.: Г. Зиновьев и Н. Ленин. — *53, 90, 147, 282*

[51] *Лермонтов, М. Ю. А. О. Смирновой.* — *43*

[52] *Либман, Ф. Новое издание старой ошибки.* (К национальному вопросу). — «Цайт», Пб., 1913, № 28, 17 (30) сентября, стр. 3—4. На евр. яз. — *81*

[53] *Манифест.* 17 (30) октября 1905 г. — «Правительственный Вестник», Спб., 1905, № 222, 18 (31) октября, стр. 1. — *342*

Манифест 19 февраля 1861 г. — см. Положение о крестьянах, вышедших из крепостной зависимости.

[54] *Манифест [об учреждении Государственной думы.* 6 (19) августа 1905 г.]. — «Правительственный Вестник», Спб., 1905, № 169, 6 (19) августа, стр. 1. — *337*

Манифест Центрального Комитета — см. Ленин, В. И. Война и российская социал-демократия.

[55] *Маркс, К. и Энгельс, Ф. Манифест Коммунистической партии.* Декабрь 1847 г. — январь 1848 г. — *290*

[56] *Маркс, К. Гражданская война во Франции.* Воззвание Генерального Совета Международного Товарищества Рабочих. Апрель — май 1871 г. — *34*

[57] — *Капитал.* Критика политической экономии, т. I. 1867 г. — *115, 188*

[58] — *Конфиденциальное сообщение.* Около 28 марта 1870 г. — *62, 64*

[59] — *Критика Готской программы.* Апрель — начало мая 1875 г. — *43—44*

[60] — *Письмо Ф. А. Зорге.* 4 августа 1874 г. — *193*

[61] — *Предисловие ко второму изданию «Восемнадцатого брюмера Луи Бонапарта».* 23 июня 1869 г. — *188*

[62] * *[Мартов, Л.] Борьба с империализмом и русская революция.* — «Известия Заграничного Секретариата Организационного Комитета Российской Социал-Де-

мократической Рабочей Партии», [Цюрих — Женева], 1916, № 6, 12 сентября, стр. 1. — *257*

[65] — *В шеренгу!* (Циммервальдская конференция и группировки на ней). — «Наше Слово», Париж, 1916, № 4 (392), 6 января, стр. 1—2; № 5 (393), 7 января, стр. 1—2. — *257*

[64] * — *Опасность упростительства.* — «Бюллетень Заграничного Комитета Бунда», [Женева], 1916, № 1, сентябрь, стр. 3—4. — *250—253, 257*

[65] — *Письмо в редакцию.* Ответ на приглашение сотрудничать в журнале «Дело». — «Голос», Самара, 1916, № 2, 20 сентября, стр. 2. — *257, 291*

[66] — *То, что есть.* — «Наше Слово», Париж, 1916, № 84 (471), 8 апреля, стр. 1—2. — *257*

[67] — *Что следует из «права на национальное самоопределение».* — «Наш Голос», Самара, 1916, № 3 (17), 17 января, стр. 1—2; * № 4 (18), 24 января, стр. 1. — *82, 129*

[68] *Маслов, П. П.* Об империализме. — «Дело», М., 1916, № 1, август, стр. 8—17; № 2, стр. 6—16. — *256*

[69] *[Нахимсон, М. И.] Письмо К. Каутского тов. Спектатору.* — «Наш Голос», Самара, 1916, № 15 (29), 8 мая, стр. 1—2. Подпись: Спектатор. — *34, 189*

[70] *«Наш Голос»*, Самара, 1916, № 3 (17), 17 января, стр. 1—2; * № 4 (18), 24 января, стр. 1. — *82, 129*

— 1916, № 13 (27), 24 апреля, стр. 2. — *291*

— 1916, № 15 (29), 8 мая, стр. 1—2. — *33, 189*

[71] *«Наше Дело»*, Пг. — *199*

[72] *«Наше Слово»*, Париж. — *250, 254, 257, 291*

— 1915, № 24, 25 февраля, стр. 2. — *76*

— 1915, № 45, 21 марта, стр. 2. — *150*

— 1915, № 130, 3 июля, стр. 1; № 135, 9 июля, стр. 1. — *82*

*— 1915, № 264, 12 декабря, стр. 1—2. — *257*

— 1916, № 4 (392), 6 января, стр. 1—2; № 5 (393), 7 января, стр. 1—2. — *257*

— 1916, № 84 (471), 8 апреля, стр. 1—2. — *257*

— 1916, № 85 (472), 9 апреля, стр. 1—2. — *257*

— 1916, № 203 (589), 3 сентября, стр. 1—2. — *250, 251*

[73] *«Новая Жизнь»*, Спб. — *337*

[74] *«Новая Рабочая Газета»*, Спб., 1913, № 69, 29 октября, стр. 1; № 71, 31 октября, стр. 2. — *81, 82*

[75] *«Освобождение»*, Штутгарт — Париж. — *328*

— Париж, 1905, № 63, 20 (7) января, стр. 221—222. — *328*

[76] *От редакции.* — В кн.: Интернационал и война. № 1. [Цюрих], изд. Загр. секретариата Орг. к-та РСДРП, 1915, стр. I—II. (РСДРП). — *189*

[77] *Петиция петербургских рабочих царю 9-го января (1905 г.).* [Листовка]. Изд. соц.-дем. группы меньшинства. [Спб., январь 1905]. 2 стр. Гект. — *324—327*

[78] * *Письма из России.* — «Известия Заграничного Секретариата Организационного Комитета Российской Социал-Демократической Рабочей Партии», [Цюрих], 1916, № 4, 10 апреля, стр. 2, в отд.: Из партии. — *191*

[79] *Письмо Гапона царю.* — «Вперед», Женева, 1905, № 4, 31 (18) января, стр. 3. — *324*

[80] *Письмо Гучкова к генералу М. В. Алексееву.* — «Социал-Демократ», Женева, 1916, № 57, 30 декабря, стр. 1—2. — *300, 356*

[81] * *Письмо из России.* — «Бюллетень Заграничного Комитета Бунда», [Женева], 1916, № 1, сентябрь, стр. 4—6. — *166, 254—256*

[82] *Плеханов, Г. В. О войне.* Ответ товарищу З. П. Paris, «Union», 1914. 32 стр. — *108*

[83] *Положение о крестьянах, вышедших из крепостной зависимости.* 19 февраля 1861 г. Спб., 1861. 357 стр. Разд. паг. — *272*

[84] *Потресов, А. Н. Заметки публициста.* Максимализация русского марксизма. — «Дело», М., 1916, № 2, стр. 56—67. — *256*

[85] * — *О патриотизме и о международности.* — В кн.: Самозащита. Марксистский сборник. 1. Пг., 1916, стр. 5—21. — *291—292*

[86] *«Правительственный Вестник»*, Спб., 1905, № 169, 6 (19) августа, стр. 1. — *337*

— 1905, № 222, 18 (31) октября, стр. 1. — *342*

— 1905, № 268, 13 (26) декабря, стр. 1. — *337*

[87] *[Примечание редакции «Бюллетеня Заграничного Комитета Бунда» к статье Л. Мартова «Опасность упростительства»].* — «Бюллетень Заграничного Комитета Бунда», [Женева], 1916, № 1, сентябрь, стр. 3. — *252*

[88] *Программа Российской соц.-дем. рабочей партии, принятая на Втором съезде партии.* — В кн.: Второй очередной съезд Росс. соц.-дем. рабочей партии. Полный текст протоколов. Изд. ЦК. Genève, тип. партии, [1904], стр. 1—6. (РСДРП). — *50, 51, 65, 67, 81, 103, 124, 127, 140, 166*

[89] *Проект манифеста, внесенный на [Международной социалистической конференции в Циммервальде] левой группой делегатов (ЦК РСДРП, польская оппозиция, с.-д. Лат. края, швед и норвежец, 1 немецкий делегат и 1 швейцарец).* — «Социал-Демократ», Женева, 1915, № 45—46, 11 октября, стр. 4. — *403*

[90] * *Пролетариат и война.* Проект платформы, предложенный организациям «Августовского блока» Заграничным секретариатом Организационного комитета. [Цюрих], изд. Загр. секретариата Орг. к-та РСДРП, [1915]. 12 стр. (РСДРП. Третье письмо). — *253*

[91] *Пролетарии Европы!* [Манифест, принятый на Международной социалистической конференции в Циммервальде. 1915 г.]. — «Социал-Демократ», Женева, 1915, № 45—46, 11 октября, стр. 1. — *307—308, 310*

[92] *«Пролетарий»*, Женева, 1905, № 22, 24 (11) октября, стр. 1. — *337*

«Пролетарий», Женева, 1908, № 34, 7 сентября (25 августа), стр. 2—4. — *129*

[93] *«Просвещение»*, Спб., 1914, * № 4, стр. 34—47; № 5, стр. 57—71; № 6, стр. 33—47. — *86, 125, 131*

[94] *Пушкин, А. С. Герой.* — *366*

[95] * *«Рабочее Утро»*, Пг., 1915, № 1, 15 октября, стр. 2—3. — *255, 257*

[96] *[Резолюции, принятые на Международной социалистической конференции в Кинтале.* 1916 г.]. — «Социал-Демократ», Женева, 1916, № 54—55, 10 июня, стр. 1. — *229, 304, 307, 309, 316, 320, 350, 373*

[97] *[Резолюции, принятые на Международной социалистической конференции в Циммервальде.* 1915 г.]. — «Социал-Демократ», Женева, 1915, № 45—46, 11 октября, стр. 1. — *304, 307, 309, 350*

[98] *Резолюция о Государственной думе.* [Резолюция кон-

ференции социал-демократических организаций в России, состоявшейся в сентябре 1905 г.]. — «Пролетарий», Женева, 1905, № 22, 24 (11) октября, стр. 1. — *337*

[99] * *«Речь»*, Пг., 1916, № 102 (3485), 15 (28) апреля, стр. 1—2. — *77*

— 1916, № 320 (3703), 20 ноября (3 декабря), стр. 4—5. — *264*

[100] *[Санин, А. А.] Кто совершит политическую революцию.* Отдельный оттиск из «Пролетарской Борьбы». Изд. Киевского комитета. [Киев], 1899. 28 стр. (РСДРП). — *83*

[101] *«Сборник Социал-Демократа»*, [Женева], 1916, № 1, октябрь. 88 стр. — *33, 41, 42—44, 45, 46, 47—49, 50—61, 62, 64—67, 69, 71, 72—73, 76, 79, 81, 84, 85, 86, 87—89, 90—91, 110, 112, 113—114, 120, 122, 123, 126, 127—128, 132, 133, 134, 135, 139, 140, 143, 147, 153, 176*

— 1916, № 2, декабрь. 86 стр. — *175, 248*

[102] *«Северный Голос»*, Спб. — *338*

[103] *Семковский, С. Распад России?* — «Наше Слово», Париж, 1915, № 45, 21 марта, стр. 2, в отд.: Свободная трибуна. — *150*

[104] — *Упрощенный марксизм в национальном вопросе.* — «Новая Рабочая Газета», Спб., 1913, № 69, 29 октября, стр. 1; № 71, 31 октября, стр. 2. — *81, 82*

[105] *«Социал-Демократ»*, [Вильно — Спб.] — Париж — Женева. — *41, 84, 85, 86, 87, 148, 188*

— [Париж], 1913, № 32, 15 (28) декабря, стр. 4—5. — *166*

— Женева, 1914, № 33, 1 ноября, стр. 1. — *26, 282, 287, 299, 362*

— 1915, № 40, 29 марта, стр. 2. — *26, 38, 89, 103—105, 106, 107, 109, 166*

— 1915, № 45—46, 11 октября, стр. 1, 4. — *304, 307, 309, 349, 403*

— 1915, № 47, 13 октября, стр. 2. — *148*

— 1916, № 54—55, 10 июня, стр. 1. — *229, 304, 307, 310, 319, 321, 351, 373*

— 1916, № 57, 30 декабря, Женева, стр. 1—2. — *300, 356*

[106] * *Социал-демократы о защите страны.* — «Рабочее Утро», Пг., 1915, № 1, 15 октября, стр. 2—3. — *255, 257*

Спектатор — см. Нахимсон, М. И.

[107] *Стенографические отчеты [Государственной думы].* 1916 г. Сессия четвертая. Заседания 38—60 (17 марта по 20 июня 1916 г.). Пг., гос. тип., 1916. Стлб. 3503—5813. (Государственная дума. Четвертый созыв). — *39, 257, 302*

[108] *[Струве, П. Б.] Насущная задача времени.* — «Освобождение», Париж, 1905, № 63, 20 (7) января, стр. 221—222. Подпись: П. С. — *327*

[109] *Тезисы об империализме и национальном угнетении.* — «Сборник Социал-Демократа», [Женева], 1916, № 1, октябрь, стр. 6—11. Подпись: Редакция «Газеты Роботничей», органа краевого правления польской с.-д. — *41, 42—44, 45, 46, 47—49, 50, 62, 63—68, 69, 73, 79, 81, 132, 143—144*

[110] *[Троцкий, Л. Д.] Логика плохого положения. Ответ* т. Л. Мартову. — «Наше Слово», Париж, 1916, № 85 (472), 9 апреля, стр. 1—2. — *257*

[111] — *Нация и хозяйство.* — «Наше Слово», Париж, 1915,

№ 130, 3 июля, стр. 1; № 135, 9 июля, стр. 1. Подпись: Н. Троцкий. — *82*

[112] — *Поездка депутата Чхеидзе.* — «Наше Слово». Париж, 1916, № 203 (589), 3 сентября, стр. 1—2. — *250, 251*

[113] *— *Сотрудничество с социал-патриотами.* (Ответ т. Мартову). — «Наше Слово», Париж, 1915, № 264, 12 декабря, стр. 1—2. — *257*

[114] *Указ правительствующему Сенату (об изменениях и дополнениях в положении о выборах в Государственную думу).* — «Правительственный Вестник», Спб., 1905, № 268, 13 (26) декабря, стр. 1, в отд.: Действия правительства. — *337*

[115] *«Цайт»*, Пб., 1913, № 28, 17 (30) сентября, стр. 3—4. На евр. яз. — *81*

[116] *Чильбум, К. Шведская социал-демократия и мировая война.* (Борьба против войны и ее спутника — реакции). — «Сборник Социал-Демократа», [Женева], 1916, № 2, декабрь, стр. 34—40. — *175*

[117] *Энгельс, Ф. Анти-Дюринг.* Переворот в науке, произведенный господином Евгением Дюрингом. Сентябрь 1876 г. — июнь 1878 г. — *44, 89, 130*

[118] — *Демократический панславизм.* 14—15 февраля 1849 г. — *61, 62—63*

[119] — *Письмо Ф. А. Зорге.* 21 сентября 1872 г. — *193, 386*

[120] — *Письмо Ф. А. Зорге.* 7 декабря 1889 г. — *193, 386*

[121] — *Письмо Ф. А. Зорге.* 19 апреля 1890 г. — *193, 386*

[122] — *Письмо Ф. А. Зорге.* 4 марта 1891 г. — *193, 386*

[123] — *Письмо Ф. А. Зорге.* 14 сентября 1891 г. — *193, 196, 197, 198, 200. 386, 387*

[124] — *[Письмо К. Каутскому.* 12 сентября 1882 г.]. — «Сборник Социал-Демократа», [Женева], 1916, № 1, октябрь, стр. 25, в ст.: [Ленин, В. И.] Итоги дискуссии о самоопределении. Под загл.: Письмо Энгельса к Каутскому. — *134*

[125] — *По и Рейн.* Конец февраля — начало марта 1859 г. — *44*

[126] — *Предисловие ко второму изданию книги «К жилищному вопросу».* 10 января 1887 г. — *236*

[127] — *Предисловие ко второму изданию книги «Положение рабочего класса в Англии».* 21 июля 1892 г. — *194, 386*

[128] — *Происхождение семьи, частной собственности и государства.* В связи с исследованиями Льюиса Г. Моргана. Конец марта — 26 мая 1884 г. — *44, 121*

[129] — *Эмигрантская литература.* Май 1874 г. — апрель 1875 г. — *62, 64*

Юниус — см. Luxemburg, R.

[130] * *Юркевич, Л. Російські марксісти і український робітничий рух.* — «Дзвін», [Київ], 1913, № 7—8, стр. 83—94. — *81*

[131] *Abänderungsanträge zu der Resolution der Mehrheit der Militärkommission.* — «Volksrecht», Zürich, 1917, Nr. 34, 9. Februar, S. 1—2. — *380*

[132] *Abgeordnetenhaus.* 27. Sitzung. 16. März. — «Vorwärts», Berlin, 1916, Nr. 76, 17. März. Beilage zu Nr. 76 des «Vorwärts», S. 2. — *272, 281, 299, 303, 362, 374*

[133] *An die Arbeiterklasse!* — «Berner Tagwacht», 1916, Nr. 307, 30. Dezember, S. 1. Подпись: Internationale sozialistische Kommission zu Bern. — *278, 280, 310, 320*

[134] *An die Arbeiterklasse!* — «Volksrecht», Zürich, 1916, Nr. 306, 30. Dezember, S. 1—2. Подпись: Internationale sozialistische Kommission zu Bern. — *278, 280, 311, 320*

[135] *Antrag der Minderheit.* — «Volksrecht», Zürich, 1917, Nr. 7, 9. Januar, S. 1. Подпись: I. Huber, E. Klöti, G. Müller, P. Pflüger. Под общ. загл.: Anträge der Militärkommission. — *309, 378*

[136] *Antrag des Parteivorstandes.* — В кн.: Protokoll über die Verhandlungen des Parteitages der Sozialdemokratischen Partei der Schweiz vom 4. und 5. November 1916, abgehalten im Gesellschaftshaus «z. Kaufleuten» in Zürich. Б. м. и б. г., S. 4—5. — *307*

[137] *Anträge der Militärkommission.* Antrag der Mehrheit. — «Volksrecht», Zürich, 1917, Nr. 7, 9. Januar, S. 1. Подпись: H. Affolter, P. Graber, Ch. Naine, E. Nobs, I. Schmid. — *310, 378, 379, 380, 381*

[138] *[Die Antwort der Redaktion des «Vorwärts»].* — «Vorwärts», Berlin, 1916, Nr. 11, 12. Januar. Beilage zu Nr. 11 des «Vorwärts», S. 2—3. — *27*

[139] *«Appeal to Reason», Girard Cansas, 1915, No. 1,032, September 11, p. 1. — *288*

[140] *«Archiv für die Geschichte des Sozialismus und der Arbeiterbewegung», Leipzig, 1916, Jg. 6, S. 212—219. — *63*

[141] «Archiv für Sozialwissenschaft und Sozialpolitik», Tübingen, 1906, Bd. V (XXIII), S. 165 (1) — 401 (237). — *341*

[142] «The Atlantic Monthly», Boston. — *414*

[143] *Die Auflösung der bürgerlichen Parteien und die Wiederherstellung der sozialdemokratischen Einheit.* — «Volksstimme», Chemnitz, 1916, Nr. 298, 23. Dezember. 1. Beilage zu Nr. 298 des «Volksstimme», S. 1. — *274, 275, 279*

[144] *Außerordentlicher Parteitag.* Samstag und Sonntag den 10. und 11. Februar 1917 im Volkshaus in Bern. — «Berner Tagwacht», 1916, Nr. 289, 8. Dezember. 1. Beilage zur «Berner

Tagwacht», S. l. Под общ. загл.: Sozialdemokratische Partei der Schweiz. Подпись: Die Geschäftsleitung. — *304, 378, 379*

[145] «*Avanti!*», Milano, 1916, N. 66, 6 marzo. 4 p. — *411*

— 1916, N. 269, 27 settembre, p. 1. — *169—170*

— 1916, N. 301, 29 ottobre, p. 1. — *204*

— 1916, N. 328, 25 novembre, p. 1. — *269, 355*

— 1916, N. 334, 7 dicembre, p. 1. — *269*

— 1916, N. 345, 18 dicembre, p. 1, 2. — *270, 271, 294, 361, 373*

— 1916, N. 346, 19 dicembre, p. 2, 4. — *270*

— 1916, N. 348, 21 dicembre, p. 1. — *269, 294*

— 1916, N. 349, 22 dicembre, S. 1. — *270*

— 1916, N. 352, 25 dicembre, S. 1. — *269, 278, 355*

— 1916, N. 354, 28 dicembre, S. 1. — *275, 276*

[146] *Der «Avanti!» über die Reichskonferenz.* — «Vorwärts», Berlin, 1916, Nr. 276, 7. Oktober. Beilage zu Nr. 276 des «Vorwärts», S. 1, в отд.: Aus der Partei. — *170*

[147] **Axelrod, P. Die Krise und die Aufgaben der internationalen Sozialdemokratie.* Zürich, Genossenschaftsdruckerei, 1915. 46 S. — *189*

[148] *b. b. Eine Rede Turatis über das Friedensangebot.* — «Volksrecht», Zürich, 1916, Nr. 301, 23. Dezember, S. 2. — *270*

[149] *Baselland.* — «Grütlianer», Zürich, 1917, Nr. 2, 4. Januar, S. 3. — *308, 309, 321*

[150] «*Basler Vorwärts*», 1916, 9. November. — *398*

— 1916, 12. November. — *398*

— 1916, 14. November. — *398*

— 1917, 16. Januar. — *378, 381*

[151] «*La Bataille*», Paris. — *275*

— 1916, N 421, 27 decembre, p. 1, 2. — *273, 274, 275, 276—277, 278, 294, 319, 373*

— 1916, N 422, 28 decembre, p. 2. — *273, 277, 278, 294, 319, 373*

[152] *Bauer, O. Die Nationalitätenfrage und die Sozialdemokratie.* Wien, Brand, 1907. VIII, 576 S. (Marx-Studien. Blätter zur Theorie und Politik des wissenschaftlichen Sozialismus. Hrsg. von M. Adler und R. Hilferding. Bd. 2). — *45, 368, 405*

[153] *[Bebel, A. Resolutionsentwurf zur Frage des Militarismus und der internationalen Konflikte, eingebracht auf dem Internationalen sozialistischen Kongreß zu Stuttgart].* — «Vorwärts», Berlin, 1907, Nr. 194, 21. August. 1. Beilage zu Nr. 194 des «Vorwärts», S. 3. Под общ. загл.: Die Kommissionen. Der Militarismus und die internationalen Konflikte. — *259*

[154] «*Berner Tagwacht*». — *77, 165, 242, 307, 311, 321, 378*

— 1915, Nr. 123, 31. Mai, S. 1. — *374*

*— 1915, Nr. 252, 28. Oktober. Beilage zur «Berner Tagwacht», S. 1; Nr. 253, 29. Oktober. Beilage zur «Berner Tagwacht», S. 1. — *50, 52, 72, 89—90*

— 1916, Nr. 108, 9. Mai, S. 1. — *77*

— 1916, Nr. 237, 9. Oktober, S. 1. — *206*

— 1916, Nr. 239, 11. Oktober, S. 2. — *206*

— 1916, Nr. 241, 13. Oktober, S. 1. — *206*

— 1916, Nr. 242, 14. Oktober, S. 2. — *206*

— 1916, Nr. 248, 21. Oktober, S. 1—2. — *216*

— 1916, Nr. 289, 8. Dezember. 1. Beilage zur «Berner Tagwacht», S. 1. — *304, 378, 379*

— 1916, Nr. 302, 23. Dezember, S. 1. — *269, 276*

— 1916, Nr. 307, 30. Dezember, S. 1. — *278, 280, 311, 320*

— 1917, Nr. 6, 8. Januar, S. 1. — *304, 306, 307, 308, 309, 321, 378, 379*

— 1917, Nr. 17, 20. Januar. Beilage zur «Berner Tagwacht», S. 1. — *379*

— 1917, Nr. 19, 23. Januar, S. 1; Nr. 20, 24. Januar, S. 1; Nr. 21, 25. Januar, S. 1; Nr. 22, 26. Januar, S. 1; Nr. 23, 27. Januar, S. 1. — *372—376, 410—412*

[155] «*Bremer Bürger-Zeitung*». — *27*

— 1916, Nr. 295, 16. Dezember. 2. Beilage, S. 1. — *267, 268*

[156] «*The British Review*», London, 1915, v. XII, No. 3, December. — *198*

[157] **[Bucharin, N.] Der imperialistische Raubstaat.* — «Jugend-Internationale», Zürich, 1916, Nr. 6, 1. Dezember, S. 7—8. Подпись: Nota-bene. — *248*

[158] *La chiusura della Conferenza socialista tedesca.* — «Avanti!», Milano, 1916, N. 269, 27 settembre, p. 1. — *169—171*

[159] *Clausewitz, K. Hinterlassene Werke über Krieg und Kriegführung.* Bd. 1, T. 1. Vom Kriege. Berlin, Dümmler, 1832. XXVIII, 371 S. — *107*

[160] *I confini strategici.* — «Avanti!», Milano, 1916, N. 348, 21 dicembre, p. 1, в отд.: Polemichette. — *270, 294*

[161] «*Daily News*», London, 1871, Mai. — *159, 179*

[162] *Die dänische Sozialdemokratie und der Ministersozialismus.* — «Berner Tagwacht», 1916, Nr. 248, 21. Oktober, S. 1—2. — *216*

[163] *_Debs, E. When I shall Fight._ — «Appeal to Reason», Girard, Cansas, 1915, No. 1,032, September 11, p. 1. — *288*

[164] _Deutsch-russische Friedensunterhandlungen?_ — «Berner Tagwacht», 1916, Nr. 237, 9. Oktober, S. 1. — *206*

[165] _Duncker, K. Unsere Frauen und der nationale Frauendienst._ — «Die Internationale». [Düsseldorf], 1915, Hft. 1, 15. April, S. 25—29. — *25*

[166] _E. Th. Der Überblick._ — «Schweizerische Metallarbeiter-Zeitung», Bern, 1916, Nr. 40, 30. September, S. 2. — *241, 399*

[167] «_L'Égalité_», 1880, Paris, N 24, 30 juin, p. 1—2. — *86*

[168] _Eidgenössische Stempelsteuer._ — «Grütlianer», Zürich, 1916, Nr. 183, 9. August, S. 1. — *399*

[169] _[Engels, F. Brief an K. Kautsky._ 12. September 1882]. — В кн.: Kautsky, K. Sozialismus und Kolonialpolitik. Eine Auseinandersetzung. Berlin, «Vorwärts», 1907, S. 79—80, в отд.: Anhang. Под загл.: Ein Brief von Friedrich Engels. — *75, 156, 193, 195, 386*

[170] — _[Brief an K. Marx]._ 7. Oktober 1858. — В кн.: Der Briefwechsel zwischen Friedrich Engels und Karl Marx. 1844 bis 1883. Hrsg. v A. Bebel und E. Bernstein. Bd. 2. Stuttgart, Dietz, 1913, S. 289—291. — *192, 386*

[171] *— _[Brief an K. Marx]._ 24. Oktober 1869. — Ibidem, Bd. 4, S. 197—198. — *62, 63—64*

[178] — _[Brief an K. Marx]._ 11. August 1881. — Ibidem, S. 432—433. — *193, 386*

[173] — _Herrn Eugen Dühring's Umwälzung der Wissenschaft._ 3., durchges. und verm. Aufl. Stuttgart, Dietz, 1894. XX, 354 S. — *130, 249*

[174] — _Kann Europa abrüsten?_ Separat-Abdruck aus dem «Vorwärts». [Nürnberg], Wörlein, 1893. 29 S. — *406, 407*

[175] *— _[What have the Working classes to do with Poland?]._ — «Archiv

für die Geschichte des Sozialismus und der Arbeiterbewegung», Leipzig, 1916, Jg. 6, S. 212—219, в ст.: Karl Marx und Friedrich Engels über die Polenfrage. Eingeleitet und hrsg. von N. Rjasanoff. — *63*

[176] *Eresia o ignoranza?* — «Avanti!», Milano, 1916, N. 346, 19 dicembre, p. 2, в отд.: Scampoli. — *270*

[177] *Eine Erklärung.* — «Bremer Bürger-Zeitung», 1916, Nr. 295, 16. Dezember. 2. Beilage, S. 1. Под общ. загл.: Parteinachrichten. — *267, 268*

[178] *Un formidabile discorso di Turati.* — «Avanti!», Milano, 1916, N. 345, 18 dicembre, p. 2. Под общ. загл.: Note alla seduta. — *270*

[179] «*Frankfurter Zeitung*», Frankfurt a. M. — *398*

— Abendblatt, Frankfurt a. M., 1916, Nr. 310, 8. November, S. 2. — *399*

[180] *Das Friedensangebot der Militärmächte.* Einladung zur Konferenz. — «Vorwärts», Berlin, 1916, Nr. 342, 13. Dezember, S. 1. — *267*

[181] *Die Friedensgerüchte.* — «Berner Tagwacht», 1916, Nr. 241, 13. Oktober, S. 1. — *206*

[182] *Ein Friedensmanifest der deutschen Parteiopposition.* — «Volksrecht», Zürich, 1917, Nr. 9, 11. Januar, S. 1. — *294, 319*

[183] «Gazeta Robotnicza», [Zürich]. — *41, 51*

[184] «*Die Glocke*», München. — *390*

*— Jg. 1915, Hft. Nr. 8, 15. Dezember, S. 465—476. — *44, 55—57, 81, 406, 407*

— Jg. 1915/16, Hft. Nr. 9, 1. Januar, S. 493—500. — *44, 57, 81, 406, 407*

— Jg. 1916, Hft. 20, 12. August, S. 770—786. — *372*

[185] *Gorter, H. Het Imperialisme, de Wereldoorlog en de Sociaal-Democratie.* Amsterdam, Brochurehandel Sociaal-Democratische Partij, [1914]. 116 bl. — *71.*

[186] *Greulich, H. Offener Brief an den Grütliverein Hottingen.* — «Grütlianer», Zürich, 1916, Nr. 230, 2. Oktober, S. 1. — *238—239, 242, 399*

[187] — *Zur Landesverteidigung.* — «Volksrecht», Zürich, 1917, Nr. 19, 23. Januar, S. 1; Nr. 20, 24. Januar, S. 1; Nr. 21, 25. Januar, S. 1; Nr. 22, 26. Januar, S. 1. — *345—350, 379*

[188] *[Grimm, R.] Mehrheit und Minderheit in der Militärfrage.* — «Berner Tagwacht», 1917, Nr. 19, 23. Januar, S. 1; Nr. 20, 24. Januar, S. 1; Nr. 21, 25. Januar, S. 1; Nr. 22, 26. Januar, S. 1; Nr. 23, 27. Januar, S. 1. — *372—376, 410—412*

[189] — *Mehrheit und Minderheit in der Militärfrage.* — «Neues Leben», Bern, 1917, Jg. 3, Hft. 1, Januar, S. 1—16. — *372—376, 410—412*

[190] — *Thesen zur Militärfrage.*— «Volksrecht», Zürich, 1916, Nr. 162, 14. Juli, S. 1—2. — *154, 175, 237, 312, 399, 411*

[191] *Il Gruppo parlamentare socialista e la pace.* Mozione per una prossima soluzione del conflitto europeo. — «Avanti!», Milano, 1916, N. 328, 25 novembre, p. 1. Подписи: Treves, Mazzoni, Merloni, Modigliani, Musatti, Prampolini, Turati. — *269, 355*

[192] «*Grütlianer*», Zürich. — *308—309, 321*

— 1916, Nr. 163, 15. Juli, S. 2—3. — *399*

— 1916, Nr. 184, 9. August, S. 1. — *399*

— 1916, Nr. 192, 18. August, S. 1—2. — *309*

— 1916, Nr. 230, 2. Oktober, S. 1. — *238—239, 242, 399*

— 1917, Nr. 2, 4. Januar, S. 3. — *308, 309, 320*

[193] **Guesde, J. En garde!* Contre les Contrefaçons, les Mirages et la

Fausse Monnaie des Réformes bourgeoises. Polémiques. Paris, Rouff, 1911. 477 p. — *284*

[194] *Häcker, S. Der Sozialismus in Polen.* — «Die Neue Zeit», Stuttgart, 1895—1896, Jg. XIV, Bd. II, Nr. 37, S. 324—332. — *41*

[195] *Heilmann, E. Der Kern des Streites.* — «Die Glocke», München, 1916, Hft. 20, 12. August, S. 770—786. — *372—373*

[196] *Hobson, J. A. Imperialism.* A Study. London, Nisbet, 1902. VII, 400, (4) p. — *189—191, 386*

[197] *Hourwich, I. A. Immigration and Labor.* The Economic Aspects of European Immigration to the United States. New York — London, Putnam, 1912. XVII, 544 p. — *131*

[198] *[Huber, I. u. Grimm, R. Bundesfinanzreform.* Резолюция, принятая на съезде социал-демократической партии Швейцарии в Цюрихе]. — В кн.: Protokoll über die Verhandlungen des Parteitages der Sozialdemokratischen Partei der Schweiz vom 4. und 5. November 1916, abgehalten im Gesellschaftshaus «z. Kaufleuten» in Zürich. Б. м. и б. г., S. 120—121. — *221, 304, 393*

[199] *Hübner, O. Geographisch-statistische Tabellen aller Länder der Erde.* Fortgefürt und ausgestaltet von F. v. Juraschek. 64. Ausgabe. (Kriegs-Ausgabe). Im Druck vollendet Ende 1915. Frankfurt a. M., Keller, 1916. XV, 158 S. — *366—371*

[200] «*L'Humanité*», Paris. — *284*

— 1915, N 4274, 30 decembre, p. 1. — *285*

[201] *«*Die Internationale*», [Düsseldorf], 1915, Hft. 1, 15. April. 78 S. — *25, 26—27*

[202] *«*Internationale Flügblätter*», [Zürich], 1915, Nr. 1, November, S. 1—8. — *279, 316*

[203] *«*Internationale Sozialistische Kommission zu Bern. Bulletin*», Bern, 1916, Nr. 3, 29. Februar. 16 S. — *25, 53, 83—84, 90, 110, 138, 236, 359*

[204] *J. B. G. The Irish Rebellion.* — «The Socialist Review», London, 1916, No. 78, August—September, p. 204—207. Под общ. загл.: Socialist Review Outlook. The economic Conference. — *185*

[205] *J. H. Die Gewerkschaften und die Militärfrage.* — «Schweizerische Metallarbeiter-Zeitung», Bern, 1916, Nr. 38, 16. September, S. 1. — *399*

[206] «*Jugend-Internationale*», Zürich. — *93, 246—248*

— 1915, Nr. 1, 1. September; 1916, Nr. 6, 1. Dezember. — *246*

*— 1916, Nr. 3, 1. März, S. 7—8. — *93, 154, 175*

*— 1916, Nr. 6, 1. Dezember, S. 2—4, 7—8. — *248, 249*

[207] *Kautsky, K. Die Aktion der Masse.* — «Die Neue Zeit», Stuttgart, 1912, Jg. 30, Bd. 1, Nr. 2, 13. Oktober, S. 43—49; Nr. 3, 20. Oktober, S. 77—84; Nr. 4, 27. Oktober, S. 106—117. — *391*

[208] — *Die Aufnahme des Friedensangebots.* — «Leipziger Volkszeitung», 1916, Nr. 286, 21. Dezember, S. 1—2. — *294, 355, 407*

[209] — *Finis Poloniae?* — «Die Neue Zeit», Stuttgart, 1895—1896, Jg. XIV, Bd. II, Nr. 42, S. 484—491; Nr. 43, S. 513—525. — *41*

[210] *— *Fraktion und Partei.* — «Die Neue Zeit», Stuttgart, 1915. Jg. 34, Bd. 1, Nr. 9, 26. November, S. 269—276. — *281, 301*

[211] — *Friedensbedingungen.* — «Leipziger Volkszeitung», 1916, Nr. 281, 15. Dezember, S. 1—2; Nr. 282, 16. Dezember. 2. Beilage zu Nr. 282, S. 1—2. — *267, 269, 271, 294, 355, 407*

[212] — *Der Heiland der Welt.* — «Leipziger Volkszeitung», 1916, Nr. 289, 24. Dezember, S. 1. — *294, 355, 407*

[213] *— *Der Imperialismus.* — «Die Neue Zeit», Stuttgart, 1914, Jg. 32, Bd. 2, Nr. 21,11. September, S. 908—922. — *188*

[214] — *Der Kongreß von Kopenhagen.* — «Die Neue Zeit», Stuttgart,

1910, Jg. 28, Bd. 2, Nr. 48, 26. August, S. 772—781. — *109*

[215] — *Nationalstaat, imperialistischer Staat und Staatenbund.* Nürnberg, Fränkischer Verlagsanstalt, 1915. 80 S. — *390*

[216] — *Neue sozialdemokratische Auffassungen vom Krieg.* — «Die Neue Zeit», Stuttgart, 1917, Jg. 35, Bd. 1, Nr. 14, 5. Januar, S. 321—334. — *294, 355, 407*

[217] — *Die neue Taktik.* — «Die Neue Zeit», Stuttgart, 1912, Jg. 30, Bd. 2, Nr. 44, 2. August, S. 654—664; Nr. 45, 9. August, S. 688—698; Nr. 46, 16. August, S. 723—733. — *391, 413*

[218] — *Nochmals die Abrüstung.* — «Die Neue Zeit», Stuttgart, 1912, Jg. 30, Bd. 2, Nr. 49, 6. September, S. 841—854. — *195, 196*

[219] — *Sozialdemokratische Anschauungen, über den Krieg vor dem jetzigen Kriege.* — «Die Neue Zeit», Stuttgart, 1916, Jg. 35, Bd. 1, Nr. 13, 29. Dezember, S. 297—306. — *294, 355, 407*

[220] — *Die soziale Revolution.* I. Sozialreform und soziale Revolution. Berlin, Expedition der Buchh. «Vorwärts», 1902. 56 S. — *340*

[221] — *Die soziale Revolution.* II. Am Tage nach der sozialen Revolution. Berlin, Expedition der Buchh. «Vorwärts», 1902. 48 S. — *340*

[222] — *Sozialismus und Kolonialpolitik.* Eine Auseinandersetzung, Berlin, «Vorwärts», 1907. 80 S. — *74—75, 156, 192—193, 195, 386*

[223] *— *Zwei Schriften zum Umlernen.* — «Die Neue Zeit», Stuttgart, 1915, Jg. 33, Bd. 2, Nr. 4, 23. April, S. 107—116. — *115—116*

[224] **Klassenkampf gegen den Krieg!* Material zum «Fall» Liebknecht. Б. м., [1915]. 88 S. (Als Manuskript gedruckt). — *218, 234, 303, 323, 374, 411*

[225] *Ein Kongreß der amerikanischen Irländer.* — «Vorwärts», Berlin, 1916, Nr. 79, 20. März, S. 3. — *78*

[226] *Der Krieg und die russische Sozialdemokratie.* (Aus der Deklara-

tion der Petersburger und der Moskauer sozialdemokratischen Parteiorganisationen der «menschewistischen» Richtung). — В кн.: Kriegs- und Friedensprobleme der Arbeiterklasse. Entwurf eines Manifestes. Vorgelegt der zweiten Zimmerwalder Konferenz. Hrsg. vom Auswärtigen Sekretariat des Organisationskomitees des sozialdem. Arbeiterpartei Rußlands. Б. м. и б. г., S. 19—25. — *257*

[227] **Kriegs- und Friedensprobleme der Arbeiterklasse.* Entwurf eines Manifestes. Vorgelegt der zweiten Zimmerwalder Konferenz. Hrsg. vom Auswärtigen Sekretariat des Organisationskomitees der sozialdem. Arbeiterpartei Rußlands. Б. м. и б. г., 25 S. — *257*

[228] *L. E. An American Socialist on the War.* [Рецензия на книгу:] Socialism and War. By Louis B. Boudin. — «The Socialist Review», London, 1916. Nr. 78, August — September, p. 287—290. — *185*

[229] «*Leipziger Volkszeitung*». — *412*

— 1916, Nr. 281, 15. Dezember, S. 1—2; Nr. 282, 16. Dezember. 2. Beilage zu Nr. 282, S. 1—2. — *267, 268, 271, 294, 355, 407*

— 1916, Nr. 286, 21. Dezember, S. 1—2. — *294, 355, 407*

— 1916, Nr. 289, 24. Dezember, S. 1. — *294, 355, 407*

[230] *Leitsätze über di Aufgaben der internationalen Sozialdemokratie.* — В кн.: [Luxemburg, R.] Die Krise der Sozialdemokratie. Anhang: Leitsätze über die Aufgaben der Internationalen Sozialdemokratie. Zürich, Verlagsdruckerei Union, 1916. S. 105—109. После загл. авт.: Junius. — *25, 26, 28, 29, 32—33, 38—39*

[231] *[Lenin, W. I.] Der Pazifismus und die Friedenslosung.* [Резолюция, принятая на конференции заграничных секций РСДРП. 1915 г.]. — В кн.: [Lenin, W. I. u. Zinowjew, G. E.] Sozialismus und Krieg. (Stellung der SDAP Rußlands zum Kriege). Б. м., 1915, S. 35. (SDAP). После загл. кн. авт.: G. Zinowjew und N. Lenin. — *304*

[232] *— *Die sozialistische Revolution und das Selbstbestimmungsrecht der Nationen.* (Thesen). — «Vorbote», [Bern], 1916, Nr. 2, April,

S. 36—44. — *41, 42, 43, 44, 46, 47, 48, 49, 53, 55, 56—58, 71, 76, 83, 139*

[233] *[Lenin, W. I. u. Luxemburg, R. Änderungen zur Resolutionsentwurf Bebels zur Frage des Militarismus und der internationalen Konflikte, eingebracht auf dem Internationalen sozialistischen Kongreß zu Stuttgart].* — «Vorwärts», Berlin, 1907, Nr. 196, 23. August. 1. Beilage zu Nr. 196 des «Vorwärts», S. 3. Под общ. загл.: Die Kommissionen. Der Militarismus und die internationalen Konflikte. — *259*

[234] *[Lénine, V. I. et Zinowieff, G. E.] Le Socialisme et la Guerre.* (Point du vue du PSDO de Russie sur la guerre). Genève, la Rédaction du «Social-Democrate», 1916. 77 p. (Parti Social Démocrate Ouvrier de Russie). — *53, 104*

[235] — *Sozialismus und Krieg.* (Stellung der SDAP Rußlands zum Kriege). Б. м., 1915. 36 S. (SDAP). После загл. кн. авт.: G. Zinowjew und N. Lenin. — *53, 104, 304*

[236] **Lensch, P. Die Selbstbestimmungsflause.* — «Die Glocke», München, Jg. 1915, Hft. Nr. 8, 15. Dezember, S. 465—476. — *44, 55—57, 81, 406, 407*

[237] — *Sozialismus und Annexionen ind der Vergangenheit.* — «Die Glocke», München, Jg. 1916/16, Hft. Nr. 9, 1. Januar, S. 493—500. — *44, 55—57, 81, 406, 407*

[238] «*Libre Belgique*», Bruxelles. — *79*

— 1916, No 80. — *79*

[239] «*Lichtstrahlen*», Berlin. — *71*

*— 1915, Nr. 3, 5. Dezember, S. 50—54. — *71*

[240] *Liebknecht, K. An den Vorstand der sozialdemokratischen Partei Deutschlands.* Berlin, den 2. Oktober 1914. — В кн.: Klassenkampf gegen den Krieg! Materiale zum «Fall» Liebknecht. Б. м. и б. г., S. 21—24. (Als Manuskript gedruckt). — *218, 234, 303, 323, 374, 410*

[241] — *Ein kräftiger Mahnruf.* — «Berner Tagwacht», 1915, Nr. 123, 31. Mai, S. 1. — *359*

[242] *Lissagaray, P. O. Geschichte der Kommune von 1871.* 2. vom Verfasser durchges. Aufl. Illustrierte Ausgabe. Mit einem Nachtrag: Die Vorgeschichte und die inneren Triebkräfte der Kommune von S. Mendelson. Stuttgart, Dietz, 1894. XIV, 550 S. — *159, 179*

[243] *[Luxemburg, R.] Die Krise der Sozialdemokratie.* Anhang: Leitsätze über die Aufgaben der internationalen Sozialdemokratie. Zürich, Verlagsdruckerei Union, 1916. 109 S. После загл. авт.: Junius. — *25—26, 27, 28, 29, 31—34, 35—36, 37, 38, 39, 53, 76, 138, 155, 176, 406, 408*

[244] — *Kwestja narodowościowa i autonomja.* — «Przeglad Socjaldemokratyczny», [Kraków], 1908, N 6, sierpień, s. 482—515; N 7, wrzesień, s. 597—631; N 8—9, październik — listopad, s. 687—710; N 10, grudzień, s. 795—818; *1909, N 12, czerwiec, s. 136—163; N 14—15, sierpień—wrzesień, s. 351—376. — *72, 81, 149*

[245] *Luxemburg, R. Neue Strömungen in der polnischen sozialistischen Bewegung in Deutschland und Österreich.* — «Die Neue Zeit», Stuttgart, 1895—1896, Jg. XIV, Bd. II, Nr. 32, S. 176—181; Nr. 33, S. 206—216. — *41*

[246] — *Der Sozialpatriotismus in Polen.* — «Die Neue Zeit», Stuttgart, 1895—1896, Jg. XIV, Bd. II, Nr. 41, S. 459—470. — *41*

[247] *— *Der Wiederaufbau der Internationalen.* — «Die Internationale», [Düsseldorf], 1915, Hft. 1, 15. April, S. 1—10. — *25, 26—28*

[248] — *Zur Einleitung.* 2. Januar 1916. — В кн.: [Luxemburg, R.] Die Krise der Sozialdemokratie. Anhang: Leitsätze über die Aufgaben der internationalen Sozialdemokratie. Zürich, Verlagsdruckerei Union, 1916, S. 3. После загл. авт.: Junius. — *25*

[249] *«Luzerner Tagblatt».* — 398

[250] *Lysis, E. Contre l'Oligarchie financière en France.* Préf. de J. Finot. 5-me éd. Paris, «La Revue», 1908. XI, 260 p. — *284*

[251] *Manifest der Internationale zur gegenwärtigen Lage, [angenommen auf dem Außerordentlichen Internationalen Sozialistenkongreß*

zu Basel]. — В кн.: Außerordentlicher Internationaler Sozialistenkongreß zu Basel am 24. und 25. November 1912. Berlin, Buchh. «Vorwärts», 1912, S. 23—27. — *161, 164, 181, 183, 285, 299, 301, 348, 349, 413*

[252] *Manifeste [du congrès National du parti Socialiste].* — «L'Humanité», Paris, 1915, N 4274, 30 decembre, p. 1. — *285*

[253] *Maßnahmen gegen die Teuerung.* Eine Eingabe der schweizerischen Notstandskommission an den Bundesrat. — «Volksrecht», Zürich, 1916, Nr. 185, 10. August, S. 1. — *311—312.*

[254] *Mehring, F. Neue Beiträge zur Biographie von Karl Marx und Friedrich Engels.* — «Die Neue Zeit», Stuttgart, 1906—1907, Jg. 25, Bd. 2, Nr. 27, S. 15—21; Nr. 28, S. 53—59; Nr. 29, S. 98—103; Nr. 31, S. 160—168; Nr. 32, S. 180—187; Nr. 33, S. 222—228. — *407*

]255] — *Unsere Altmeister und die Instanzenpolitik.* — «Die Internationale», [Düsseldorf], 1915, Hft. 1, 15. April, S. 60—70. — *25*

«*Metallarbeiter-Zeitung*» — см. «Schweizerische Metallarbeiter-Zeitung».

[256] *[Militärfrage.* Резолюция Чрезвычайного съезда Швейцарской социал-демократической партии, состоявшегося 10 и 11 февраля 1906 г. в Ольтен-Хаммере]. — В кн.: Protokoll über die Verhandlungen des außerordentlichen Parteitages der Schweizerischen sozialdemokratischen Partei, abgehalten am 10. und 11. Februar 1906, in Olten-Hammer. Zürich, Buchdr. Schweiz. Grütlivereins, 1906, S. 87—88. (Die Stellung der schweizer. Arbeiterschaft zur Militärfrage). — *226*

[257] *La mozione socialista per la pace.* La camera ne rinvia a sei mesi la discussione. — «Avanti!», Milano, 1916, N. 334, 7 dicembre, p. 1. — *269*

[258] *Müller, G. [Erwiderung].* — «Berner Tagwacht», 1917, Nr. 17, 20. Januar. Beilage zur «Berner Tagwacht», S. 1, в ст.: Antwort an die Genossen E. Nobs und F. Platten. — *379*

[259] — *Erwiderung.* — «Volksrecht», Zürich, 1917, Nr. 18, 22. Januar, S. 3, в отд.: Aus der Partei. — *379*

[360] — *Leitsätze zur Militärfrage.* — «Grütlianer», Zürich, 1916, Nr. 192, 18. August, S. 1—2. — *309*

[361] *Nachricht von der Bewilligung einer neuen Verfassung.* (Telegramm der «Neuen Freien Presse»). — «Neue Freie Presse». Morgenblatt, Wien, 1905, Nr. 14796, 31. Oktober, S. 3. — *342*

[362] *Nachschrift der Redaktion.* — «Schweizerische Metallarbeiter-Zeitung», Bern, 1916, Nr. 38, 16. September, S. 1. — *234*

[363] «*Neue Freie Presse*». Morgenblatt, Wien, 1905, Nr. 14796, 31. Oktober, S. 3. — *342*

[364] «*Neue Freie Zeitung*», Olten, *378*

[365] «*Die Neue Zeit*», Stuttgart. — *41, 267, 271*

— 1895—1896, Jg. XIV, Bd. II, Nr. 32, S. 176—181; Nr. 33, S. 206—216. — *41*

— 1895—1896, Jg. XIV, Bd. II, Nr. 37, S. 324—332. — *41*

— 1895—1896, Jg. XIV, Bd. II, Nr. 41, S. 459—470. — *41*

— 1895—1896, Jg. XIV, Bd. II, Nr. 42, S. 484—491; Nr. 43, S. 513—525. — *41*

— 1906—1907, Jg. 25, Bd. 2, Nr. 27, S. 15—21; Nr. 28, S. 53 až 59; Nr. 29, S. 98—103; Nr. 31, S. 160—168; Nr. 32, S. 180 až 187; Nr. 33, S. 222—228. — *407*

— 1910, Jg. 28, Bd. 2, Nr. 48, 26. August, S. 772—781. — *108*

— 1912, Jg. 30, Bd. 1, Nr. 2, 13. Oktober, S. 43—49; Nr. 3, 20. Oktober, S. 77—84; Nr. 4, 27. Oktober, S. 106—117. — *391*

— 1912, Jg. 30, Bd. 2, Nr. 41, 12. Juli, S. 541—550; Nr. 42, 19. Juli, S. 585—593; Nr. 43, 26. Juli, S. 609—616. — *391, 414*

— 1912, Jg. 30, Bd. 2, Nr. 44, 2. August, S. 654—664; Nr. 45, 9. August, S. 688—698; Nr. 46, 16. August, S. 723—733. — *391, 414*

— 1912, Jg. 30, Bd. 2, Nr. 49, 6. September, S. 841—854. — *194—195*

— Stuttgart, 1914, Jg. 32, Bd. 2, Nr. 21, 11. September, S. 908—922. — *188*

*— 1915, Jg. 33, Bd. 2, Nr. 4, 23. April, S. 107—116. — *115—116*

*— 1915, Jg. 34, Bd. 1, Nr. 9, 26. November, S. 269—276. — *281, 301*

— 1915, Jg. 34, Bd. 1, Nr. 12, 17. Dezember, S. 353—361. — *28*

— 1916, Jg. 35, Bd. 1, Nr. 13, 29. Dezember, S. 297—306. — *294, 355, 407*

— 1917, Jg. 35, Bd. 1, Nr. 14, 5. Januar, S. 321—334. — *294, 355, 407*

[266] «*Neue Züricher Zeitung*». — *398*

[267] «*Neues Leben*», *Bern*. — *154*

— 1915, Jg. 1, Hft. 12, Dezember, S. 365—372. — *93, 154, 175*

— 1917, Jg. 3, Hft. 1, Januar, S. 1—16. — *372—376, 410—412*

[268] «*The North American Review*». Boston. — *414*

Nota-Bene — см. Bucharin, N.

[269] *Die Note Wilsons*. — «Berner Tagwacht», 1916, Nr. 302, 23. Dezember, S. 1. Под общ. загл.: Amerika als Friedensvermittler. — *269, 276*

[270] *Panneckoek, A. Massenaktion und Revolution*. — «Die Neue Zeit», Stuttgart, 1912, Jg. 30, Bd. 2, Nr. 41, 12. Juli, S. 541—550; Nr. 42, 19. Juli, S. 585—593; Nr. 43, 26. Juli, S. 609—616. — *391, 413*

[271] *Parteibeschlüsse*. — «Berner Tagwacht», 1917, Nr. 6, 8. Januar, S. 1. — *304, 306, 307, 308, 309, 321, 378, 379*

[272] *Patouillet, J. L'impérialisme américain.* Thèse pour le doctorat. (Sciences politiques et économiques). Dijon, «Petit Bourguignon», 1904. 388 p. (Université de Dijon. — Faculté de droit). — *405, 407, 408*

[273] *Il pensiero del Partito Socialista.* — «Avanti»!, Milano, 1916, N. 345, 18 dicembre, p. 1. — *270, 271, 294, 361, 373*

[274] *Pflüger, P. Thesen zur Militärfrage.* — «Volksrecht», Zürich, 1916, Nr. 210, 8. September, S. 1. — *309*

[275] *Platten, F. Die Militärfrage.* — «Volksrecht», Zürich, 1917, Nr. 27, 1. Februar, S. 1. — *379*

[276] *Die politische Aktion.* [Резолюция, принятая на Международном социалистическом конгрессе в Лондоне]. — В кн.: Verhandlungen und Beschlüsse des Internationalen Sozialistischen Arbeiter- und Gewerkschaftskongresses zu London vom 27. Juli bis 1. August 1896. Berlin, Expedition der Buchh. «Vorwärts», 1896, S. 18. — *51*

[277] «*Le Populaire*», Limoges — Paris. — *355*

[278] «*Le Populaire du Centre*», Limoges — Paris, 1916, N 345, 10 decembre, p. 1. — *282, 283, 285, 289, 290*

[279] *I prezzolatti dei siderurgici.* — «Avanti!», Milano, 1916, N. 346, 19 dicembre, p. 4. Под общ. загл.: Note alla seduta. — *270*

[280] *[Prinzipienerklärung der internationalen Verbindung sozialistischer Jugendorganisationen].* — «Jugend-Internationale», Zürich, 1916, Nr. 6, 1. Dezember, S. 2—4. — *249*

[281] *Programm der deutschen Arbeiterpartei.* — В кн.: Protokoll des Vereinigungskongresses der Sozialdemokraten Deutschlands, abgehalten zu Gotha vom 22. bis 27. Mai 1875. Leipzig, Genossenschaftsbuchdruckerei, 1875, S. 3—4. — *86*

[282] *Programm der Sozialdemokratischen Partei Deutschlands, beschlossen auf dem Parteitag zu Erfurt 1891.* — В кн.: Protokoll über die Verhandlungen des Parteitages der Sozialdemokratischen Partei Deutschlands. Abgehalten zu Erfurt vom 14. bis 20. Oktober 1891. Berlin, «Vorwärts», 1891, S. 3—6. — *86, 124*

[283] *Ein Programm-Entwurf der RSV und der SDAP Hollands. — «Internationale Sozialistische Kommission zu Bern. Bulletin», Bern, 1916, Nr. 3, 29. Februar, S. 7—8. — *84, 90, 91, 236*

[284] *Programme électoral des travailleurs socialistes.* — «L'Égalité», 1880, Paris, N 24, 30 juin, p. 1—2. — *86*

[285] *Proprio come venti anni fa!* — «Avanti!», Milano, 1916, N. 354, 28 dicembre, S. 1. — *275, 276*

[286] *Protokoll über die Verhandlungen des Parteitages der Sozialdemokratischen Partei der Schweiz vom 4. und 5. November 1916, abgehalten im Gesellschaftshaus «z. Kaufleuten» in Zürich.* Б. м. и б. г. *155 S. — 221, 227, 303, 307, 393, 399*

[287] «*Przegląd Socjaldemokratyczny*», [Kraków], 1908, N 6, sierpień, s. 482—515; N 7, wrzesień, s. 597—631; N 8—9, październik — listopad, s. 687—710; N 10, grudzień, s. 795—818; *1909, N 12, czerwiec, s. 136—163; N 14—15, sierpień — wrzesień, s. 351—376. — *72, 81, 148*

[288] **[Radek, K.] Annexionen und Sozialdemokratie.* — «Berner Tagwacht», 1915, Nr. 252, 28. Oktober. Beilage zur «Berner Tagwacht», S. 1; Nr. 253, 29. Oktober. Beilage zur «Berner Tagwacht», S. 1. Подпись: Parabellum. — *50, 52, 72, 90*

[289] — *Ein ausgespiettes Lied.* — «Berner Tagwacht», 1916, Nr. 108, 9. Mai, S. 1. Подпись: K. R. — *77*

[290] **Radek, K. Das Selbstbestimmungsrecht des Völker.* — «Lichtstrahlen», Berlin, 1915, Nr. 3, 5. Dezember, S. 50—54. — *71*

[291] *Das Referendum gegen den Parteivorstandsbeschluß ergriffen.* — «Volksrecht», Zürich, 1917, Nr. 19, 23. Januar, S. 2, в отд.: Aus der Partei. — *378, 381*

[292] *[Renner, K.] Springer, R. Der Kampf der Österreichischen Nationen um den Staat.* T. 1: Das nationale Problem als Verfassungs und Verwaltungsfrage. Leipzig — Wien, Deuticke, 1902. IV, 252 S. — *368, 405*

[293] *[La résolution suivante sur les propositions de paix.* Резолюция, принятая на синдикальном конгрессе. 26 декабря

1916 г.]. — «*La Bataille*», Paris, 1916, N 421, 27 décembre, p. 2. Под общ. загл.: La Conférence des Fédérations Corporatives des Unions de Syndicats et des Bourses du Travail. La séance de nuit. — *272, 273, 274, 275—277, 278, 294, 319, 373*

[294] *La résolution sur les buts de guerre.* [Резолюция, принятая на конгрессе Французской социалистической партии]. — «La Bataille», Paris, 1916, N 422, 28 décembre, p. 2. — *273, 277, 278, 294, 319, 373*

[295] *Résolutions adoptées à la Conférence de Berne des sections du Parti social-démocrate ouvrier de Russie à l'étranger.* [Листовка]. Б. м., [mars 1915]. 4 p. — *304*

[296] **[Roland Holst, H.] Een dubbelzinnig standpunt.* — «De Tribune», Amsterdam, 1916, No. 159, 23 Augustus, S. 1. — *257, 292*

[297] — *Miliz oder Abrüstung?* — «Neues Leben», Bern, 1915, Jg. 1, Hft. 12, Dezember, S. 365—372. — *93, 154, 175*

[298] **Rühle, O. Zur Parteispaltung.* — «Vorwärts», Berlin, 1916, Nr. 11, 12. Januar. Beilage zu Nr. 11 des «Vorwärts», S. 2. — *27, 202, 286, 386*

[299] *Rundschreiben an alle angeschlossenen Parteien und Gruppen.* — «Internationale Sozialistische Kommission zu Bern. Bulletin», Bern, 1916, Nr. 3, 29. Februar, S. 2—3. Подпись: Im Namen der Zimmerwalder Konferenz: Die I. S. K. zu Bern. — *359*

[300] *Salmon, E. Mr. Lloyd George primatory point of View.* — «The British Review», London, 1915, v. XII, No. 3, December. — *198*

[301] *Saluto a Fritz Adler.* — «Avanti!», Milano, 1916, N. 301, 29 ottobre, p. 1. — *204*

[302] *Die schweizerische Arbeiterschaft und die Teuerung.* — «Volksrecht», Zürich, 1916, Nr. 183, 8. August, S. 1—2. — *311*

[303] «*Schweizerische Metallarbeiter-Zeitung*», Bern. — *312*

— 1916, Nr. 38, 16. September, S. 1. — *237, 399*

— 1916, Nr. 40, 30. September, S. 2. — *241, 400*

[304] «*La Sentinelle*», La Chaux-de-Fonds. — *165*

[305] *Sismondi, J. C. L. Simonde de. Études sur l'economie politique.* T. I. Bruxelles société typographique Belge, 1837. IX, 327 p. — *188*

[306] «*The Socialist Review*», London, 1916, No. 78, August — September, p. 204—207, 287—290. — *185*

[307] **Les Socialistes de Zimmerwald et la Guerre.* Paris, [1916]. 29 p. (Comité pour la Reprise des Relations Internationales). — *203, 288*

[308] *Souvarine, B. A nos amis qui sont en Suisse.* — «Le Populaire du Centre», Limoges — Paris, 1916, N 345, 10 décembre, p. 1. — *282, 283, 285—286, 289, 290*

[309] «*Sozialistische Auslandspolitik Korrespondenz*», Berlin, 1916, Nr. 27, 12. Juli, S. 1—2. — *28*

[310] «*Sozialistische Monatshefte*», Berlin. — *390*

[311] *The Statesman's Year-Book.* Statistical and historical Annual of the States of the World for the Year 1916. Ed. by Keltie. London, Macmillan, 1916. XLIV, 1560, 12 p.; 4 plate. — *366- 371*

[312] *Stauning, T. [Brief an E. Vandervelde.* 15. September 1916]. — «Volksstimme», Chemnitz, 1916, Nr. 241, 16. Oktober. Beilage zur Nr. 241 des «Volksstimme», S. 1—2, в ст.: Minister Stauning und Deutschland. — *202, 215*

[313] *Die Stellungnahme der sozialdemokratischen Partei des 2. eidgenössischen Wahlkreises zur Haltung ihrer Nationalräte.* — «Grütlianer», Zürich, 1916, Nr. 163, 15. Juli, S. 2—3, в стд.: Aus der Partei. — *399*

[314] *Ströbel, H. Pazifismus und Sozialdemokratie.* — «Sozialistische Auslandspolitik Korrespondenz», Berlin, 1916, Nr. 27, 12. Juli, S. 1—2. — *28*

[315] — *Der Riß in der preußischen Landtagsfraktion.* — «Die Inter-

nationale», [Düsseldorf], 1915, Hft. 1, 15. April, S. 41—47. Под общ. загл.: Aus dem Parlament. — *25*

[316] — *Die Ursachen der sozialistischen Krise.* — «Die Neue Zeit», Stuttgart, 1915, Jg. 34, Bd. 1, Nr. 12, 17. Dezember, S. 353—361. — *28*

[317] *Thalheimer, A. Die Geheimlehre und der Mythus.* — «Die Internationale», [Düsseldorf], 1915, Hft. 1, 15. April, S. 54—59. — *25*

[318] **Thesen über Imperialismus und nationale Unterdrückung.* — «Vorbote», [Bern], 1916, Nr. 2, April, S. 44—51. Подпись: Redaktion der Gazeta Robotnicza, Organ des Landesvorstandes der Sozialdemokratie Russisch — Polens. — *41, 42—44, 45, 46, 47—48, 49—61, 62, 64—67, 69, 73, 81*

[319] **«De Tribune»*, Amsterdam, 1916, No. 159, 23 Augustus, S. 1. — *257, 292*

[320] *Turati, F. Abracadabra.* — «Avanti!», Milano, 1916, N. 352, 25 dicembre, S. 1. — *269, 278, 355*

[321] — *Per ristabilire la nuda verità.* — «Avanti!», Milano, 1916, N. 349, 22 dicembre, S. 1. — *270*

[322] *L'union, gage de réalisations.* — «La Bataille», Paris, 1916, N 421, 27 décembre, p. 1. — *275*

[323] «*Volksfreund*», Braunschweig. — *27*

[324] *Volksheer oder Entwaffnung?* — «Jugend-Internationale», Zürich, 1916, Nr. 3, 1. März, S. 7—8. — *94, 154, 175*

[325] «*Volksrecht*», Zürich. — *165*

— 1916, Nr. 162, 14. Juli, S. 1—2. — *154, 175, 237—238, 312, 399, 411*

— 1916, Nr. 183, 8. August, S. 1—2. — *311*

— 1916,, Nr. 185, 10. August, S. 1. — *311—312*

— 1916, Nr. 210, 8. September, S. 1. — *309*

— 1916, Nr. 301, 23. Dezember, S. 2. — *270*

— 1916, Nr. 306, 30. Dezember, S. 1–2. — *278, 280, 311, 320*

— 1917, Nr. 7, 9. Januar, S. 1. — *310, 378, 379, 380, 381*

— 1917, Nr. 9, 11. Januar, S. 1. — *294, 319*

— 1917, Nr. 18, 22. Januar, S. 3. — *379*

— 1917, Nr. 19, 23. Januar, S. 1, 2; Nr. 20, 24. Januar, S. 1; Nr. 21, 25. Januar, S. 1; Nr. 22, 26. Januar, S. 1. — *345–350, 378, 379, 381*

— 1917, Nr. 23, 27. Januar, S. 2–3. — *379*

— 1917, Nr. 27, 1. Februar, S. 1. — *379*

— 1917, Nr. 34, 9. Februar, S. 1–2. — *380, 381*

[326] «*Volksstimme*», Chemnitz. — *215, 275*

— 1916, Nr. 241, 16. Oktober. Beilage zu Nr. 241 des «Volksstimme», S. 1–2. — *202, 215–216, 217*

— 1916, Nr. 298, 23. Dezember. 1. Beilage zu Nr. 298 des «Volksstimme», S. 1. — *275, 276, 278*

[327] — St.-Gallen, 1917, 21. Januar. — *364, 381*

[328] *Vom Parteitag der Schweizer Sozialdemokratie.* — «Frankfurter Zeitung». Abendblatt, Frankfurt a. M., 1916, Nr. 310, 8. November, S. 2. — *393*

[329] *Die Vorbereitung des Separatfriedens.* — «Berner Tagwacht», 1916, Nr. 239, 11. Oktober, S. 2. — *206*

[330] «*Vorbote*», [Bern]. — *31, 154*

*— 1916, Nr. 2, April. 64 S. — *41, 42–43, 44, 45, 46–48, 49–61, 62, 63–67, 69, 71, 72–73, 76, 79, 81, 84, 139, 154, 175*

[331] *Vorschlag des Manifestes.* — «Internationale Flügblätter», [Zü-

rich], 1915, Nr. 1, November, S. 7—8. Под общ. загл.: Die Zimmerwalder Linke über die Aufgaben der Arbeiterklasse. — *316*

[332] *Ein Vorschlag deutscher Genossen.* — «Internationale Sozialistische Kommission zu Bern. Bulletin», Bern, 1916, Nr. 3, 29. Februar, S. 6—7. — *25, 53, 110, 138*

[333] «*Vorwärts*», Berlin. — *170, 313*
1907, Nr. 194, 21. August. 1. Beilage zu Nr. 194 des «Vorwärts», S. 3. — *303*

— 1907, Nr. 196, 23. August. 1. Beilage zu Nr. 196 des «Vorwärts», S. 3. — *259*

*— 1916, Nr. 11, 12. Januar. Beilage zu Nr. 11 des «Vorwärts», S. 2—3. — *27, 202, 286, 386*

— 1916, Nr. 76, 17. März. Beilage zu Nr. 76 des «Vorwärts», S. 2. — *271—272, 281, 299, 303, 362, 374*

— 1916, Nr. 79, 20. März, S. 3. — *78*

— 1916, Nr. 276, 7. Oktober. Beilage zu Nr. 276 des «Vorwärts», S. 1. — *170*

— 1916, Nr. 342, 13. Dezember, S. 1. — *267*

[334] *Weber, M. Rußlands Übergang zum Scheinkonstitutionalismus.* — «Archiv für Sozialwissenschaft und Sozialpolitik», Tübingen, 1906, Bd. V (XXIII), S. 165 (1) — 401 (237). — *341*

[335] *Wirth, A. Weltgeschichte der Gegenwart.* (1879—1913). 4. Aufl. Leipzig, 1913. — *407*

[336] *Die Wirtschaftspolitik und die Finanzreform des Bundes.* Резолюция, принятая на съезде [Швейцарской социал-демократической партии в Аарау]. — В кн.: Protokoll über die Verhandlungen des Parteitages der Sozialdemokratischen Partei der Schweiz vom 20. und 21. November 1915, abgehalten im Saalbau in Aarau. Luzern, 1916, S. 120—122, 123, 134. — *221, 393*

[337] *Wynkoop, D. J. Volksbewaffnung.* (Eine Grundlage zur Diskus-

sion — «Vorbote», [Bern], 1916, Nr. 2, April, S. 27—36. — *154, 175*

[338] *10 sozialdemokratische Minister.* — «Volksstimme», Chemnitz, 1916, Nr. 241, 16. Oktober. Beilage zu Nr. 241 des «Volksstimme», S. 2. Под общ. загл.: Parteinachrichten. — *215, 216*

[339] *Zetkin, K. Für den Frieden.* — «Die Internationale», [Düsseldorf], 1915, Hft. 1, 15. April, S. 29—41. — *25*

[340] **Die Zimmerwalder Linke über die Aufgaben der Arbeiterklasse.* — «Internationale Flügblätter» [Zürich], 1915, Nr. 1, November, S. 1—8. — *279, 316*

[341] *Zimmerwalder Konferenz.* [Резолюция, принятая на съезде Швейцарской социал-демократической партии в Аарау]. — В кн.: Protokoll über die Verhandlungen des Parteitages der Sozialdemokratischen Partei der Schweiz vom 20. und 21. November 1915, abgehalten im Saalbau in Aarau. Luzern, 1916, S. 9, 92—93. — *165, 185, 218, 224, 232, 235, 307, 349, 377, 393*

[342] *Zum «Referendum».* — «Volksrecht», Zürich, 1917, Nr. 23, 27. Januar, S. 2—3, в отд.: Aus der Partei. — *379*

[343] *Zum Separatfrieden.* — «Berner Tagwacht», 1916, Nr. 242, 14. Oktober, S. 2. — *206*

JMENNÝ REJSTŘÍK

ADLER Friedrich (1879—1960) — rakouský sociální demokrat, jeden z teoretiků austromarxismu. V letech 1910—1911 byl redaktorem orgánu Švýcarské sociálně demokratické strany Volksrecht, později tajemníkem Rakouské sociálně demokratické strany. Dne 21. října 1916 zastřelil rakouského ministerského předsedu K. Stürgkha. Adler byl jedním ze zakladatelů centristické Dvaapůlté internacionály (1921—1923), později (1923—1940) se stal generálním tajemníkem Socialistické dělnické internacionály. — *203—204*

AFFOLTER Hans (1870—1936) — švýcarský sociální demokrat, povoláním právník. Od roku 1911 byl členem Národní rady. Za první světové války patřil zpočátku k internacionalistům, ale projevovaly se u něho centristické tendence; v roce 1917 zaujal centristické a pacifistické stanovisko, později přešel k pravému křídlu švýcarské sociální demokracie. — *310, 378, 381*

ALEXANDR II. (ROMANOV) (1818—1881) — ruský car v letech 1855 až 1881. — *332*

ALEXINSKIJ G. A. (nar. 1879) — sociální demokrat, za revoluce 1905—1907 se přikláněl k bolševikům. Byl poslancem II. státní dumy za petrohradské dělníky, stal se členem komise pro pomoc nezaměstnaným, komise pro zásobování potravinami a zemědělské komise. Jako zástupce sociálně demokratické frakce v dumě se zúčastnil V. (londýnského) sjezdu strany s poradním hlasem. V letech reakce byl otzovistou, lektorem frakční školy na Capri v Itálii a patřil k organizátorům protistranické skupiny Vperjod. Za první světové války se projevoval jako sociálšovinista, psal do několika buržoazních listů. V roce 1917 se po návratu do Ruska přiklonil k Plechanovově skupině Jednota, stál na straně kontrarevolucionářů. V dubnu 1918 uprchl za hranice. V roce 1920 byl v nepřítomnosti souzen Nejvyšším revolučním tribunálem CÚVV za činnost v kontrarevoluční organizaci Taktické centrum a zbaven práva pobytu

v Sovětském Rusku. V emigraci se připojil k táboru nejreakčnějších živlů. — *101, 129, 141—142, 152—153, 251, 271*

Axelrod P. B. (1850—1928) — jeden z vůdců menševismu; v roce 1883 se podílel na vytvoření skupiny Osvobození práce. Od roku 1900 redigovyl list Jiskra a časopis Zarja. Po II. sjezdu SDDSR se stal aktivním menševikem. V letech reakce a nového revolučního rozmachu patřil k vůdcům likvidátorů, byl členem redakce listu menševiků-likvidátorů, Golos social-demokrata; v roce 1912 byl členem protistranického srpnového bloku. Za první světové války zaujímal centristické stanovisko. Po únorové revoluci 1917 byl členem výkonného výboru petrohradského sovětu, podporoval prozatímní vládu. Říjnovou revoluci odmítal a v emigraci vyzýval k ozbrojené intervenci proti Sovětskému Rusku. — *41, 189, 256—257, 290—291, 302*

Axelrodová L. I. (Ortodox) (1868—1946) — filozofka, zabývala se literární vědou, účastnila se sociálně demokratického hnutí. V roce 1903 se přiklonila k menševikům. Za první světové války hájila sociálšovinistické názory. Začátkem roku 1917 byla členkou ústředního výboru menševiků a později členkou ústředního výboru Plechanovovy skupiny Jednota. Po roce 1918 zanechala aktivní politické činnosti a přednášela na řadě sovětských vysokých škol. Ve 20. letech patřila k stoupencům mechanicistické revize marxistické filozofie. V posledních letech života se zabývala sociologií umění. — *255—256*

Badajev A. J. (1883—1951) — bolševik, stranický pracovník a státník, původním povoláním zámečník. Do SDDSR vstoupil v roce 1904, pracoval ve stranických organizacích v Petrohradě. Byl poslancem IV. státní dumy za dělníky Petrohradské gubernie, patřil k její bolševické frakci; přispíval do bolševického listu Pravda, zúčastnil se porad ústředního výboru se stranickými pracovníky v Krakově a Poroninu. V listopadu 1914 byl spolu s dalšími bolševickými poslanci uvězněn a roku 1915 poslán do vyhnanství do Turuchanského kraje. Odtud se vrátil po únorové revoluci 1917 a aktivně pracoval v petrohradské bolševické organizaci. Po Říjnové revoluci patřil k vedoucím pracovníkům strany a sovětů. V roce 1925 se stal členem ústředního výboru strany. V letech 1938—1943 byl předsedou prezídia Nejvyššího sovětu RSFSR a místopředsedou prezídia Nejvyššího sovětu SSSR. — *171, 290*

Bauer Otto (1882—1938) — jeden z vůdců rakouské sociální demokracie a II. internacionály, ideolog austromarxismu. Bauer byl jedním

z autorů buržoazně nacionalistické teorie kulturně národnostní autonomie. Říjnovou revoluci neschvaloval. V letech 1918—1919 byl ministrem zahraničních věcí Rakouské republiky. V letech 1919, 1927 a 1934 se aktivně podílel na potlačování revolučních akcí rakouské dělnické třídy. Jeho protikomunistické projevy neměly daleko k fašismu, podporoval pangermánskou propagandu. — *45, 367, 403*

Baumann Rudolf (nar. 1872) — švýcarský pravicový sociální demokrat. Od roku 1906 učil na měšťanské škole v Curychu. Za první světové války patřil k sociálšovinistům. V červnu 1916 byl zvolen do vedení curyšské sociálně demokratické organizace, z něho odešel v únoru 1917. — *380—381*

Bebel August (1840—1913) — význačný představitel německé sociální demokracie a II. internacionály; povoláním soustružník. Do politického života vstoupil v první polovině 60. let; byl členem I. internacionály. V roce 1869 založil společně s W. Liebknechtem Sociálně demokratickou dělnickou stranu Německa (eisenašských). Byl několikrát zvolen poslancem Říšského sněmu, bojoval za sjednocení Německa demokratickou cestou. Za prusko-francouzské války zaujímal internacionalistické stanovisko, podporoval Pařížskou komunu. V 90. letech a po roce 1900 vystupoval proti reformismu a revizionismu v německé sociání demokracii. Lenin nazval jeho projevy proti bernsteinovcům „příkladem obhajoby marxistických názorů a boje za opravdu socialistický charakter dělnické strany" (Sebrané spisy 23, Praha 1985, s. 394—395). V posledních letech své činnosti se Bebel dopustil řady chyb centristického charakteru. Na stuttgartském kongresu II. internacionály v roce 1907 předložil rezoluci, v níž navrhoval bojovat proti militarismu pokojnou cestou. — *259, 288*

Bernstein Eduard (1850—1932) — vůdce krajně oportunistického křídla německé sociální demokracie a II. internacionály, teoretik revizionismu a reformismu. V letech 1881—1890 redigoval ilegální orgán Sociálně demokratické strany Německa Der Sozialdemokrat. V letech 1896—1898 uveřejnil v časopise Die Neue Zeit sérii článků Problémy socialismu, jež později vydal knižně pod názvem Voraussetzungen des Sozialismus und die Aufgaben der Sozialdemokratie [Předpoklady socialismu a úkoly sociální demokracie] (1899; česky 1902). V této knize revidoval všechny základní teze marxistické filozofie, ekonomie a vědeckého socialismu. Odmítal marxistickou teorii třídního boje, učení o nevyhnutelnosti zániku kapitalismu, o socialistické revoluci a diktatuře proletariátu. Za jediný úkol děl-

nického hnutí považoval boj za reformy, které by „zlepšily" hospodářské postavení dělníků za kapitalismu; razil oportunistické heslo Hnutí je vším, konečný cíl není ničím.

Teoretické názory Bernsteina a jeho stoupenců položily základ mezinárodního revizionismu; oportunistická činnost bernsteinovců vedla k přímé zradě zájmů dělnické třídy a vyvrcholila krachem II. internacionály. V následujících letech Bernstein vyzýval k podpoře politiky imperialistické buržoazie, vystupoval proti Říjnové revoluci a sovětskému státu. — *28, 289*

Bethmann-Hollweg Theobald von (1856—1921) — německý reakční státník. V letech 1905—1907 byl pruským ministrem vnitra, v letech 1907—1909 říšským ministrem vnitra a vicekancléřem, v letech 1909—1917 zastával úřad říšského kancléře. Potlačoval dělnické hnutí a aktivně se podílel na rozpoutání první světové války. V červenci 1917 odešel do výslužby a zanechal politické činnosti. — *170*

Bismarck Otto Eduard Leopold von (1815—1898) — pruský a německý státník a diplomat. „Sjednocením shora" vytvořil z rozdrobených německých států říši pod vedením Pruska. V letech 1871—1890 řídil jako říšský kancléř veškerou zahraniční i vnitřní politiku Německa, hájil zájmy junkerských statkářů a zároveň se snažil zajistit koalici junkerů s velkoburžoazií. Ve snaze potlačit dělnické hnutí vydal v roce 1878 výjimečný zákon proti socialistům. Když nedosáhl úspěchu, vystoupil s demagogickým programem sociálního zákonodárství a vydal zákony o povinném pojištění některých kategorií dělníků. Jeho pokus rozložit dělnické hnutí drobnými ústupky byl však bezvýsledný. V březnu 1890 byl nucen abdikovat. — *359—360, 408*

Bissolati Leonida (1857—1920) — spoluzakladatel Italské socialistické strany a jeden z vůdců jejího krajně pravicového reformistického křídla. V letech 1896—1904 a 1908—1910 byl redaktorem ústředního orgánu socialistické strany, listu Avanti!. Roku 1897 se stal členem parlamentu. V roce 1912 byl vyloučen z Italské socialistické strany a založil „socialistickou reformistickou stranu". Za první světové války zastával sociálšovinistické stanovisko, souhlasil s účastí Itálie ve válce na straně Dohody. V letech 1916—1918 byl ministrem bez portfeje. — *169, 171, 197, 275, 363*

Blanc Alexandre (1874—1924) — francouzský socialista. Za první světové války byl poslancem parlamentu; zpočátku zaujímal centristické

stanovisko, později se přiklonil k internacionalistům. V roce 1916 se zúčastnil kientalské konference. Po válce vstoupil do tehdejší Komunistické strany Francie. — *275*

Bonomi Ivanoe (1873—1951) — italský státník, jeden z vůdců pravého křídla Italské socialistické strany. Od roku 1909 byl členem poslanecké sněmovny. V roce 1912 byl z této strany vyloučen a stal se jedním ze zakladatelů takzvané socialistické reformistické strany. Za první světové války se projevoval jako sociálšovinista a vyslovoval se pro účast Itálie ve válce na straně Dohody. V letech 1916—1921 zastával řadu ministerských funkcí. V letech 1921—1922 předsedal koaliční vládě složené ze zástupců buržoazních stran a reformistů. Za fašistické diktatury (1922—1943) zanechal politické činnosti, později stál v čele italského protifašistického Výboru národního osvobození. V letech 1944—1945 zabránil ve funkci předsedy vlády provedení demokratických přeměn v Itálii. V roce 1949 se jako předseda senátu zasadil o připojení Itálie k Severoatlantickému paktu. — *275*

Borchardt Julian (1868—1932) — německý sociální demokrat, ekonom a publicista. V letech 1900—1906 byl redaktorem sociálně demokratických orgánů Volksblatt a Volkszeitung. V letech 1911—1913 byl poslancem pruského Zemského sněmu. V letech 1913—1916 a 1918—1921 redigoval levicový sociálně demokratický časopis Lichtstrahlen. Za první světové války stál v čele levicové sociálně demokratické skupiny Internacionalističtí socialisté Německa, která se vytvořila kolem časopisu Lichtstrahlen; bojoval proti sociálšovinismu a imperialistické válce. Zúčastnil se zimmerwaldské konference a byl stoupencem zimmerwaldské levice. Borchard ani jeho skupina nepochopili nutnost definitivního rozchodu se sociálšovinisty a vytvoření samostatné politické strany dělnické třídy; koncem války přešli na syndikalistické pozice. Po válce Borchardt zanechal aktivní politické činnosti. — *71*

Bošová J. B. (1879—1925) — členka SDDSR od roku 1901, stranicky pracovala v Kyjevě a v zahraničí. Za první světové války se přiklánělа k protileninským názorům Bucharina a Pjatakova na národnostní otázku aj. Po únorové revoluci 1917 pracovala jako předsedkyně oblastního výboru strany v Kyjevě, v říjnu 1917 se stala členkou kyjevského vojenského revolučního výboru. Po Říjnové revoluci zastávala různé stranické a státní funkce, byla členkou první sovětské vlády na Ukrajině, ale vystupovala proti uzavření brestlitevského míru. V roce 1923 se připojila k trockistické opozici. — *83*

Bourbonové — královská dynastie vládnoucí ve Francii v letech 1589—1792, 1814—1815 a 1815—1830. — *34*

Bourderon Albert (nar. 1858) — francouzský socialista, jeden z vůdců levého křídla syndikalistického hnutí, tajemník syndikátu bednářů. Roku 1915 se zúčastnil zimmerwaldské konference, kde zastával centristické stanovisko. V roce 1916 se vyslovil pro obnovení II. internacionály. Na sjezdu Francouzské socialistické strany v prosinci 1916 hlasoval pro centristickou rezoluci, která podporovala imperialistickou válku. Po definitivním rozchodu s zimmerwaldovci přešel na stranu odpůrců revolučního dělnického hnutí. — *277—278*, *281*, *319—320*

Brejdo G. J. — menševik, dělník. V sociálně demokratickém hnutí pracoval od roku 1900. V letech reakce a nového revolučního rozmachu patřil k likvidátorům. Za první světové války hájil sociálšovinistické stanovisko, vyslovoval se pro členství dělníků ve výborech pro řízení válečného průmyslu. V listopadu 1915 byl zvolen do dělnické skupiny ústředního výboru pro řízení válečného průmyslu. V roce 1917 byl členem petrohradského sovětu prvního volebního období. — *255*

Brizon Pierre (1878—1923) — francouzský socialista, publicista. V letech 1910—1919 byl členem poslanecké sněmovny. Za první světové války zaujímal centristická a pacifistická stanoviska. Účastnil se kientalské konference, patřil k vůdcům francouzských pravicových zimmerwaldovců. Od roku 1918 vydával pacifistický list La Vague. V roce 1921 vstoupil do tehdejší Komunistické strany Francie, zakrátko z ní však odešel. — *275*, *282*, *287*

Bronski M. G. (1882—1941) — polský sociální demokrat, později bolševik. Od roku 1902 byl členem Sociální demokracie Království polského a Litvy. Stranicky pracoval v Polsku a ve Švýcarsku. Za první světové války byl internacionalista. Zastupoval polskou sociální demokracii na kientalské konferenci, patřil k zimmerwaldské levici, podílel se na činnosti švýcarských sociálních demokratů. Od června 1917 pracoval v Petrohradě jako agitátor a propagandista petrohradského výboru SDDSR(b). Po Říjnové revouci se stal zástupcem lidového komisaře obchodu a průmyslu. V roce 1918 se připojil k „levým komunistům". Od roku 1921 byl zplnomocněným diplomatickým zástupcem v Rakousku, od roku 1924 členem kolegia lidového komisariátu financí a lidového komisariátu zahraničního obchodu. Později se věnoval pedagogické a vědecké činnosti. — *380*

Bronštejn L. D. — viz Trockij L. D.

Bronštejn S. J. — viz Semkovskij S.

Brotchoux B. — francouzský odborový činitel, anarchosyndikalista. Před první světovou válkou organizoval anarchosyndikalistické „mladé" odbory a bojoval proti reformistickým předákům „starých" odborů v kamenouhelném průmyslu severní Francie; mezi horníky vytrvale propagoval anarchosyndikalistický program „přímé akce" proti buržoazii a jejímu státu; byl jedním z organizátorů a vůdců řady hornických stávek. Za první světové války zastával centristické a pacifistické stanovisko. Spojil se s reformistickým a sociálšovinistickým vedením francouzské Všeobecné konfederace práce. — *273, 294*

Bucharin N. I. (Nota-Bene) (1888—1938) — publicista a ekonom, člen SDDSR od roku 1906. Působil jako propagandista v různých moskevských obvodech. V roce 1911 uprchl do zahraničí. V roce 1915 spolupracoval s časopisem Kommunist; zastával protileninské stanovisko v otázkách státu, diktatury proletariátu, práva národů na sebeurčení aj. V předvečer Říjnové revoluce obhajoval menševicko-trockistickou teorii o nemožnosti vítězství socialistické revoluce v Rusku. Po Říjnové revoluci byl členem politického byra ÚV, redaktorem Pravdy, členem exekutivy Komunistické internacionály. Nejednou vystupoval proti leninské politice strany; v roce 1918 při diskusi o brestlitevském míru stál v čele protistranické skupiny „levých komunistů"; v době diskusí o odborech (1920—1921) se nakonec připojil k protileninské skupině Trockého. Od roku 1928 stál v čele pravicové opozice ve straně. V roce 1929 byl vyloučen z politického byra ÚV a z předsednictva exekutivy Komunistické internacionály. V roce 1937 jej plenární zasedání ÚV VKS(b) (25. února—5. března) za protistranickou činnost vyloučilo ze strany. — *83—91, 248—249, 403*

Bulkin F. A. (vl. jm. Semjonov) (nar. 1888) — sociální demokrat menševik, člen SDDSR od roku 1904. Pracoval v stranických organizacích v Petrohradě a v Charkově. Za petrohradskou organizaci byl delegátem V. sjezdu SDDSR. V letech reakce a nového revolučního rozmachu patřil k likvidátorům. Za první světové války pracoval ve výboru pro řízení válečného průmyslu v Novgorodě, Samaře a v Petrohradě, byl činný v odborech. Po Říjnové revoluci pracoval v orenburském sovětu jako představitel menševiků. S nimi se však rozešel a stal se roku 1920 členem KSR(b). V roce 1922 byl za

účast v tzv. dělnické opozici ze strany vyloučen; v roce 1927 byl znovu přijat a zastával různé funkce v hospodářských organizacích v Leningradě, Irkutsku a dalších městech. — *197, 211*

Bülow Bernhard (1849—1929) — německý diplomat a státník. V letech 1897—1900 byl státním tajemníkem pro zahraniční záležitosti, od roku 1900 do roku 1909 říšským kancléřem. Vystoupil s rozsáhlým programem koloniálních výbojů, vyjadřujícím expanzionistické snahy německého imperialismu. Bülow prováděl reakční vnitřní politiku a často krutě zasahoval proti sílícímu stávkovému hnutí. Bojoval proti antimilitaristickým tendencím. Za první světové války byl mimořádným vyslancem v Itálii. Později politické činnosti zanechal. — *206*

Bulygin A. G. (1851—1919) — ministr vnitra carské vlády, velkostatkář. Do roku 1900 byl vyšetřujícím soudcem, později gubernátorem v řadě gubernií. V letech 1900—1904 zastupoval moskevského generálního gubernátora, aktivně podporoval činnost zubatovovské tajné policie. 20. ledna 1905 byl jmenován ministrem vnitra. V únoru téhož roku jej car pověřil přípravou návrhu zákona o svolání poradní Státní dumy, jímž mělo být oslabeno vzmáhající se revoluční hnutí v Rusku. Duma však svolána nebyla, smetla ji revoluce. Po vydání Manifestu ze 17. října 1905 byl Bulygin penzionován; formálně zůstal členem Státní rady. — *337*

Cederbaum J. O. — viz Martov L.

Cederbaum V. O. — viz Levickij V.

Cunow Heinrich (1862—1936) — německý pravicový sociální demokrat, historik, sociolog a etnograf, profesor. V letech 1917—1923 redigoval orgán Sociálně demokratické strany Německa Die Neue Zeit. Zpočátku se přikláněl k marxismu, později se z něho stal revizionista a falzifikátor marxismu. — *55, 60, 142*

Čerevanin N. (vl. jm. Lipkin F. A.) (1868—1938 — publicista, jeden z „kritiků Marxe", později menševický předák, likvidátor. Zúčastnil se IV. (sjednocovacího) a V. (londýnského) sjezdu SDDSR; přispíval do likvidátorských listů, byl spoluautorem Otevřeného dopisu 16 menševiků o likvidaci strany. Po srpnové protistranické konferenci v roce 1912 se stal členem menševického ústředí (organizačního výboru). Za první světové války vystupoval jako sociálšovinista.

V roce 1917 redigoval petrohradský menševický list Rabočaja gazeta a později ústřední menševický orgán, časopis Rabočij internacional. K Říjnové revoluci se stavěl negativně. — *256*

Černyševskij N. G. (1828—1889) — významný ruský revoluční demokrat, vědec, utopický socialista, spisovatel, literární kritik, vedoucí osobnost revolučně demokratického hnutí 60. let v Rusku. V roce 1862 jej carská vláda zatkla a uvěznila v Petropavlovské pevnosti, kde strávil asi dva roky; poté byl odsouzen k sedmi letům nucených prací a k doživotnímu vyhnanství na Sibiři. Teprve na sklonku života byl z vyhnanství propuštěn. Až do své smrti zůstal oddaným bojovníkem proti sociální nerovnosti a proti všem projevům politického i hospodářského útlaku.

Černyševskij má obrovskou zásluhu o rozvoj ruské materialistické filozofie. Kritizoval různé idealistické teorie a snažil se materialisticky přepracovat Hegelovu dialektiku. Své filozofické názory aplikoval v oblasti politické ekonomie, estetiky, umělecké kritiky a historie.

Černyševskij napsal celou řadu prací z filozofie, politické ekonomie, historie, etiky a estetiky. Jeho román Čto dělať? [Co dělat?] (1863; česky 1975) vychoval nejedno pokolení revolucionářů v Rusku i za hranicemi. — *272*

Čcheidze N. S. (1864—1926) — jeden z představitelů menševismu. Byl poslancem III. a IV. státní dumy za Tifliskou gubernii, stál v čele menševické frakce ve IV. dumě. Za první světové války byl centristou. Za únorové refoluce 1917 se stal členem prozatímního výboru Státní dumy; byl obranářem. Čcheidze byl předsedou petrohradského sovětu dělnických a vojenských zástupců, předsedou ústředního výkonného výboru prvního volebního období, aktivně podporoval prozatímní vládu. Po Říjnové revoluci se stal předsedou Ústavodárného shromáždění Gruzie — kontrarevolučně orientované menševické vlády. Po nastolení sovětské moci v Gruzii emigroval v roce 1921 do Paříže. — *36, 39, 41—42, 161, 181, 197, 199, 208, 211, 250—258, 291*

Čchenkeli A. I. (1874—1959) — sociální demokrat menševik, povoláním právník. V letech reakce a nového revolučního rozmachu zastával likvidátorské názory. Byl poslancem IV. státní dumy za Batumskou a Karskou oblast a suchumský okruh. V dumě byl členem menševické frakce. Za první světové války stál na pozicích sociálšovinismu. Po únorové revoluci 1917 se stal zmocněncem buržoazní prozatímní vlády v Zakavkazsku. V letech 1918—1921 byl ministrem

zahraničních věcí menševické gruzínské vlády, později emigroval. — *35, 39, 169, 192, 206, 211, 257*

Čerkin V. G. (1877—1954) — dělník; do revolučního hnutí se zapojil v roce 1903. Začátkem roku 1905 se přiklonil k menševikům, ti ho delegovali na V. (londýnský) sjezd SDDSR. Od roku 1906 aktivně pracoval v odborovém hnutí. Po únorové revoluci 1917 byl delegátem I. a II. sjezdu sovětů. V roce 1918 se s menševiky rozešel a vstoupil do bolševické strany. Zastával odpovědné funkce na úseku národního hospodářství. — *211*

David Eduard (1863—1930) — jeden z pravicových vůdců německé sociální demokracie, povoláním ekonom. V roce 1894 se stal členem komise pro přípravu agrárního programu strany. Zaujal revizionistický postoj k marxistickému učení o agrární otázce a dokazoval stabilitu zemědělské malovýroby za kapitalismu. Byl jedním ze zakladatelů revizionistického časopisu Sozialistische Monatshefte. V roce 1903 vydal knihu Sozialismus und Landwirtschaft [Socialismus a zemědělství], kterou V. I. Lenin nazval „hlavní revizionistickou prací v agrární otázce". Od roku 1903 byl David poslancem Říšského sněmu. Za první světové války vystupoval jako sociálšovinista. V roce 1919 se stal členem první koaliční vlády německé republiky. V letech 1919—1920 byl ministrem vnitra, v letech 1922—1927 říšským zástupcem v Hesensku. Podporoval revanšistické snahy německého imperialismu, byl nepřítelem SSSR a dělnické třídy. — *27, 38, 41, 169—170, 192, 215, 275, 279*

Debs Eugene Victor (1855—1926) — významný představitel dělnického hnutí v USA. Roku 1893 založil Americký železničářský svaz a byl jeho předsedou do roku 1897. Svaz pod jeho vedením uskutečnil několik stávek, nejvýznamnější z nich byla stávka ve vagónce Pullman v Chicagu roku 1894, krutě potlačená vojskem. Debs byl jedním ze zakladatelů sociálně demokratické strany, která se stala jádrem Socialistické strany USA, vytvořené v letech 1900 až 1901. V letech 1900, 1904, 1908, 1912 a 1920 kandidoval na úřad prezidenta USA. Roku 1905 byl spoluzakladatelem odborové organizace Průmysloví dělníci světa. Za první světové války stál na internacionalistických pozicích, ostře odsuzoval zradu sociálšovinistů a byl proti vstupu Spojených států amerických do války. Vítězství Říjnové revoluce uvítal. V roce 1918 byl za protiimperialistickou propagandu odsouzen k deseti letům vězení, ale roku 1921 byl amnestován. Debs byl nejpopulárnějším vůdcem amerických so-

cialistů; nebyl však marxista a dopouštěl se ve své činnosti řady oportunistických chyb. — *288*

Dmitrijev K. — viz Kolokolnikov P. N.

Dobroljubov N. A. (1836—1861) — ruský revoluční demokrat, literární kritik a materialistický filozof, blízký přítel N. G. Černyševského. Od podzimu 1857 řídil kritickou a bibliografickou rubriku časopisu Sovremennik, později též satirickou přílohu časopisu Svistok. Napsal řadu článků: Ťomnoje carstvo [Říše temna], Luč světa v ťomnom carstve [Paprsek světla v říši temna], Čto takoje oblomovščina? [Co je to oblomovština?], Kogda že priďot nastojaščij děň? [Kdy přijde ten pravý den?] (česky ve Vybraných literárních statích, 1950) aj., které jsou vzorem bojovné literární kritiky. Byl nesmiřitelným odpůrcem samoděržaví a nevolnictví, nenáviděl despotickou zvůli a byl stoupencem lidového povstání proti carské vládě. — *272*

Dühring Eugen (1883—1921) — německý filozof a ekonom. Jeho filozofické názory byly eklektickou směsicí pozitivismu, metafyzického materialismu a idealismu. Vzhledem k tomu, že v 70. letech měl velký vliv na část německé sociální demokracie, podrobil Engels jeho názory kritice v knize Pana Eugena Dühringa převrat vědy (Anti-Dühring) (1877—1878). Lenin kritizoval Dühringovy eklektické názory v knize Materialismus a empiriokriticismus a v jiných pracích.

Hlavní práce: Kritische Geschichte der Nationalökonomie und des Sozialismus [Kritické dějiny národního hospodářství a socialismu] (1871), Cursus der National- und Sozialökonomie einschlieisslich der Hauptpunkte der Finanzpolitik [Kurs národní a sociální ekonomie zahrnující hlavní otázky finanční politiky] (1873), Cursus der Philosophie als streng wissenschaftlicher Weltanschauung und Lebensgestaltung [Kurs filozofie jako přísně vědeckého světového názoru a způsobu života] (1875). — *130*

Dunckerová Käthe (1871—1953) — významná pracovnice německého socialistického hnutí. Od roku 1907 přispívala do orgánu dělnického hnutí žen Die Gleichheit. Za první světové války hájila internacionalistické stanovisko; v roce 1915 pracovala v časopisu Die Internationale, byla členkou skupiny Internacionála, později nazvané Spartakus a nakonec Spartakův svaz. Byla zakládající členkou Komunistické strany Německa, v letech 1918—1919 zasedala v jejím ústředním výboru. Po nástupu fašismu k moci emigrovala. Po druhé

světové válce žila v NDR, kde se věnovala vědecké a pedagogické činnosti. — *25*

Dürr Karl (1875—1928) — švýcarský sociální demokrat, jeden z reformistických předáků švýcarských odborů. Od roku 1903 byl předsedou Svazu kovodělníků v Basileji, po roce 1909 tajemníkem Odborového sdružení kovodělníků. Za první světové války vystupoval jako sociálšovinista, bojoval proti zimmerwaldskému hnutí. V roce 1916 redigoval list Schweizerische Metallarbeiter-Zeitung, v němž propagoval reformismus. Od roku 1916 byl tajemníkem Švýcarského odborového svazu. — *237—238, 312—313, 321, 411*

Ebert Friedrich (1871—1925) — jeden z vůdců pravého křídla německé sociální demokracie. Od roku 1905 byl členem představenstva a od roku 1913 předsedou představenstva Sociálně demokratické strany Německa. V roce 1912 se stal členem Říšského sněmu. Za první světové války byl vůdčí osobností sociálšovinistického křídla německé sociální demokracie a organizoval jeho spolupráci s císařskou vládou. Po vypuknutí listopadové revoluce 1918 v Německu přijal funkci říšského kancléře a byl předsedou nové vlády — tzv. rady lidových zmocněnců. Společně s reakční militaristickou klikou zosnoval v lednu 1919 zavraždění vůdců německého proletariátu — Karla Liebknechta a Rosy Luxemburgové. V únoru 1919 se stal německým prezidentem. Pod jeho vedením koaliční vlády sociálních demokratů a zástupců buržoazních stran tvrdě potlačovaly revoluční akce německého proletariátu. — *170, 311—313*

Egli Karl Heinrich (nar. 1865) — švýcarský plukovník. Za první světové války prováděl jako zástupce náčelníka generálního štábu švýcarské armády špionáž ve prospěch států německého bloku. Začátkem roku 1916 vznesl švýcarský sociálně demokratický tisk a parlamentní frakce sociální demokracie požadavek zahájit proti Eglimu politický proces. Soud ho však na nátlak buržoazie a militaristických kruhů osvobodil a velení armády se omezilo na disciplinární trest a propuštění do výslužby. — *218*

Ellenbogen Wilhelm (nar. 1863) — jeden z revizionistických vůdců rakouské sociální demokracie. V letech 1901—1914 byl členem rakouského parlamentu, za první světové války zastával sociálšovinistické stanovisko. V národnostní otázce byl stoupencem kulturně národnostní autonomie. Po listopadové revoluci 1918 se stal členem Národního shromáždění, později byl ministrem obchodu a průmyslu. Podporoval fašismus, vystupoval proti SSSR. — *342*

Engels Bedřich (1820—1895) — spoluzakladatel vědeckého komunismu, vůdce a učitel mezinárodního proletariátu, přítel a spolupracovník K. Marxe (životopis viz v Leninově článku Bedřich Engels, Sebrané spisy 2, Praha 1980, s. 15—27). — *35, 44, 62—64, 74—75, 121, 130, 134, 136, 156, 192—197, 200, 236, 248—249, 285, 290, 386, 391, 406—407, 409*

Galliffet Gaston Alexandre Auguste de (1830—1909) — francouzský generál, účastník mnoha francouzských válek, kat Pařížské komuny. Roku 1872 potlačil povstání Arabů v Alžírsku. V následujících letech zastával řadu významných vojenských funkcí; od června 1899 do května 1900 byl ministrem války ve vládě Waldecka-Rousseaua. — *157*

Gapon G. A. (1870—1906) — provokatér, agent carské tajné policie, pravoslavný kněz. Na pokyn policejního oddělení a za jeho podpory založil pod názvem Spolek ruských továrních dělníků v Petrohradě dělnickou organizaci zubatovovského typu. Dne 9. ledna 1905 vyprovokoval petrohradské dělníky, aby se vydali s peticí k carovi. Uprchl do zahraničí a názorově se přiklonil k eserům. Po návratu do Ruska byl odhalen a zavražděn esery. — *251, 324*

Garibaldi Giuseppe (1807—1882) — vedoucí představitel italské revoluční demokracie, nadšený vlastenec a vynikající vojevůdce. V letech 1848—1867 stál v čele boje italského lidu proti cizí nadvládě, boje za svržení feudálně absolutistického zřízení a klerikální reakce, usiloval o sjednocení Itálie. V bojích proti Rakousku v roce 1848 velel dobrovolným oddílům; v roce 1849 bránil Římskou republiku (duben až červenec) a odrazil útok francouzského expedičního sboru; v témže roce rozdrtil vojska neapolského krále; v roce 1859 vedl úspěšný boj za vyhnání rakouských vojsk z Lombardie. V roce 1860 osvobodil Sicílii z područí neapolských Bourbonů a tím „skutečně sjednotil Itálii" (K. Marx-B. Engels, Spisy 21, Praha 1967, s. 445). V roce 1870 bojoval spolu se svými syny na straně Francie proti Prusům. Vřele sympatizoval s Pařížskou komunou roku 1871 a byl v nepřítomnosti zvolen do ústředního výboru pařížské národní gardy. Marx, Engels a Lenin vysoce hodnotili Garibaldiho jako význačného bojovníka za svobodu. — *283*

Gerš P. M. — viz Libman F.

Girs M. N. — carský diplomat. V letech 1903—1912 byl velvyslancem v Rumunsku, v letech 1913—1914 v Turecku a v letech 1916—1917 v Itálii. — *206*

GOLDENDACH D. B. — viz Rjazanov D. B.

GORTER Herman (1864—1927) — holandský levicový sociální demokrat, básník a publicista. V roce 1907 byl jedním ze zakladatelů listu De Tribune, orgánu levého křídla Sociálně demokratické dělnické strany Nizozemska. Za 1. světové války byl internacionalista a patřil ke stoupencům zimmerwaldské levice. V letech 1918—1921 byl členem Komunistické strany Nizozemska, pracoval v Kominterně; zastával krajně levicové, sektářské stanovisko. V roce 1921 z komunistické strany vystoupil a zanechal aktivní politické činnosti. — *71,91*

GRABER Ernest Paul (nar. 1875) — švýcarský sociální demokrat, od roku 1912 člen Národní rady. Byl členem vedení, od roku 1919 tajemníkem Švýcarské sociálně demokratické strany. Na začátku první světové války patřil k internacionalistům, pracoval v řadách švýcarských levicových sociálních demokratů, zúčastnil se zimmerwaldské a kientalské konference. V letech 1915—1925 redigoval švýcarský sociálně demokratický list La Sentinelle. Na počátku roku 1917 zaujal centristické a pacifistické stanovisko a v roce 1918 přešel k pravému křídlu švýcarské sociální demokracie. V letech 1919 až 1921 vystupoval proti připojení Švýcarské sociálně demokratické strany ke Kominterně, podílel se na založení centristické Dvaapůlté internacionály. — *310*

GREULICH Hermann (1842—1925) — spoluzakladatel Švýcarské sociálně demokratické strany, vůdce pravého křídla. Politicky začal pracovat v buržoazně reformistickém spolku Grütli. V letech 1869—1880 redigoval v Curychu sociálně demokratický list Tagwacht. V letech 1887—1925 byl tajemníkem Švýcarského dělnického svazu. Roku 1902 se stal členem švýcarského parlamentu. Za první světové války patřil k sociálšovinistům, bojoval proti zimmerwaldské levici. — *227, 238—239, 242, 304, 308—309, 321—313, 321, 345—350, 379, 381, 399*

GRIMM Robert (1881—1958) — jeden z vůdců Švýcarské sociálně demokratické strany. V letech 1909—1918 byl jejím tajemníkem a šéfredaktorem listu Berner Tagwacht. Roku 1911 se stal členem švýcarského parlamentu. Za první světové války byl centristou a předsedal zimmerwaldské a kientalské konferenci. Byl také předsedou mezinárodní socialistické komise a jedním ze zakladatelů centristické Dvaapůlté internacionály. V letech 1945—1946 byl zvolen předsedou Národní rady Švýcarska. — *154, 175, 218, 221, 237—238, 242, 304, 306—307, 309—314*

Grünberg Karl (1861—1940) — rakouský sociální demokrat, právník, ekonom a historik. V letech 1911—1929 vydal v Lipsku čtrnáctisvazkový Archiv für die Geschichte des Sozialismus und der Arbeiterbewegung [Archív dějin socialismu a dělnického hnutí]. Byl autorem četných prací z dějin ekonomických (hlavně agrárních) vztahů. Za první světové války zastával pacifistické stanovisko. Sympatizoval s Říjnovou revolucí v Rusku a byl aktivním členem Společnosti přátel Sovětského svazu. — *63*

Gučkov A. I. (1862—1936) — velkokapitalista, organizátor a vůdce strany okťabristů. Za revoluce 1905—1907 vystupoval proti revolučnímu hnutí a podporoval vládní politiku represálií vůči dělnictvu a rolnictvu. V letech reakce byl předsedou III. státní dumy. Za první světové války zastával funkci předsedy ústředního výboru pro řízení válečného průmyslu a byl členem Mimořádné rady obrany. Po únorové revoluci 1917 byl ministrem vojenství a vojenského námořnictva v prozatímní vládě. V srpnu 1917 se zúčastnil Kornilovova povstání. Po Říjnové revoluci bojoval proti sovětské vládě a později emigroval. — *210—211, 255, 265, 356—357*

Guesde Jules (vl. jm. Basile Mathieu Jules) (1845—1922) — organizátor francouzského socialistického hnutí a II. internacionály. Politicky začal pracovat v druhé polovině 60. let. Protože v roce 1871 podporoval Pařížskou komunu, musel emigrovat. V roce 1876 se vrátil do Francie. Pod vlivem Marxových a Engelsových prací se přiklonil k marxismu a roku 1877 se stal spoluzakladatelem listu L'Égalité, který sehrál v roce 1879 rozhodující úlohu při založení Francouzské dělnické strany. Za Marxovy a Engelsovy pomoci vypracoval spolu s Lafarguem program strany, jenž byl schválen roku 1880 na kongresu v Le Havru. Měl velký podíl na rozšíření marxistických idejí a na rozvoji socialistického hnutí ve Francii. Byl několikrát zvolen poslancem. Guesde zaujímal mylné stanovisko v otázce vztahu proletariátu k válce a podceňoval úlohu strany v boji dělnické třídy. Po vypuknutí první světové války zastával sociálšovinistické stanovisko a vstoupil do buržoazní vlády. Nepochopil význam Říjnové revoluce a nepřipojil se k většině delegátů Francouzské socialistické strany, kteří se roku 1920 na kongresu v Toursu rozhodli vstoupit do Kominterny. — *38, 106, 284, 288*

Guilbeaux Henri (1885—1938) — francouzský socialista, publicista. Za první světové války byl centristou, vydával pacifistický časopis Demain, vyslovoval se pro obnovení mezinárodních styků. Zúčastnil se kientalské konference. Od počátku 20. let působil v Německu.

Později přešel na trockistické pozice a spolupracoval s nacionalistickým tiskem. K SSSR se stavěl nepřátelsky. — *289, 399*

Gurvič I. A. (Hourwich) (1860—1924) — ekonom. V roce 1880 byl vězněn v souvislosti s odhalením narodnické tiskárny a v roce 1881 vypovězen na Sibiř. Po svém návratu z vyhnanství se věnoval revoluční propagandistické činnosti mezi dělníky v Minsku. V roce 1889 emigroval do Ameriky a aktivně se zapojil do práce v americkém odborovém a sociálně demokratickém hnutí. Kolem roku 1900 přešel na pozice revizionismu. Je autorem prací The economics of the russian village [Ekonomická situace na ruské vesnici] (1892, rusky 1896) a Immigration and Labor [Imigrace a práce] (1912). — *130*

Gutovskij V. A. — viz Majevskij J.

Gvozděv K. A. (nar. 1883) — menševik-likvidátor. Za první světové války vystupoval jako sociálšovinista, byl předsedou dělnické skupiny ústředního výboru pro řízení válečného průmyslu. Po únorové revoluci 1917 se stal členem výkonného výboru petrohradského sovětu, náměstkem ministra a později ministrem práce v prozatímní vládě. — *197, 200, 211, 255*

Haase Hugo (1863—1919) — jeden z vůdců německé sociální demokracie, centrista. V roce 1911 byl zvolen předsedou představenstva Sociálně demokratické strany Německa. V letech 1897—1907 a 1912—1918 byl poslancem Říšského sněmu. Roku 1917 založil spolu s Kautským Nezávislou sociálně demokratickou stranu Německa. Za listopadové revoluce 1918 v Německu byl členem tzv. rady lidových zmocněnců, která svou politikou potlačovala revoluční hnutí. — *161, 169—171, 181, 218, 226, 267, 373*

Hales John (nar. 1839) — funkcionář britského tradeunionistického hnutí, předseda Svazu dělníků v pletařském průmyslu. V letech 1866—1872 byl členem a v květnu 1871 až červenci 1872 tajemníkem generální rady I. internacionály. Od počátku roku 1872 vedl reformistické křídlo britské federální rady I. internacionály, navazoval stále užší kontakty s britskou liberální buržoazií, bojoval proti generální radě internacionály a jejím čelným představitelům Marxovi a Engelsovi a snažil se ovládnout organizace internacionály v Anglii. Vůči irskému dělnickému hnutí vystupoval šovinisticky a byl proti zakládání sekcí internacionály v Irsku. V květnu 1873 byl rozhodnutím generální rady z internacionály vyloučen. — *193*

Heilmann Ernst (1881—1940) — německý pravicový sociální demokrat, publicista. V letech 1907—1917 byl šéfredaktorem listu Volksstimme, který se za první světové války stal orgánem pravicového sociálšovinistického křídla německé sociální demokracie. Za války přispíval rovněž do sociálšovinistického časopisu Die Glocke a v letech 1917—1918 redigoval sociálšovinistický časopis Internationale Korrespondenz. V letech 1918—1933 byl poslancem pruského Zemského sněmu a předsedou jeho sociálně demokratické frakce. V letech 1928—1933 byl členem Říšského sněmu. Od roku 1933 byl internován ve fašistických koncentračních táborech; roku 1940 byl zavražděn v Buchenwaldu. — *215, 372*

Helfferich Karl (1872—1924) — německý buržoazní státník a ekonom, představitel finanční oligarchie. Jako ředitel Bagdádské dráhy (od roku 1906) a jeden z ředitelů Německé banky (1908—1915) prováděl politiku podřizování zemí Blízkého východu vlivu německého imperialismu. Za první světové války byl ministrem financí, vnitra a vicekancléřem. V letech 1916—1917 tvrdě potlačoval protiválečná vystoupení německého proletariátu a levého křídla sociální demokracie. V roce 1918 se aktivně účastnil přípravy brestlitevského míru. Po listopadové revoluci 1918 se stal vůdcem nacionalistické strany. Zahynul 23. dubna 1924 při železničním neštěstí v Bellinzoně. — *300, 356*

Helphand A. L. — viz Parvus

Henderson Arthur (1863—1935) — jeden z vůdců Labouristické strany a britského odborového hnutí. V letech 1908—1910 a 1914 až 1917 byl předsedou labouristické parlamentní frakce. Za první světové války vystupoval jako sociálšovinista, byl členem Asquithovy koaliční vlády a poté vojenské vlády Lloyda George. V následujících letech byl několikrát členem britské buržoazní vlády. — *161, 181, 199, 268*

Hervé Gustave (1871—1944) — člen Socialistické strany Francie, publicista a advokát. V roce 1906 založil list La Guerre Sociale, v němž propagoval poloanarchistický program boje proti militarismu. Na stuttgartském kongresu II. internacionály v roce 1907 hájil stanovisko, že na každou válku je třeba odpovědět stávkou a povstáním. Za první světové války se projevoval jako sociálšovinista. Po Říjnové revoluci vystupoval proti Sovětskému Rusku. Ve 30. letech propagoval sblížení Francie s fašistickým Německem. — *271, 358*

Hilferding Rudolf (1877—1941) — jeden z oportunistických vůdců německé sociální demokracie a II. internacionály, teoretik austromarxismu. V letech 1907—1915 byl redaktorem ústředního orgánu Sociálně demokratické strany Německa, listu Vorwärts. V roce 1910 uveřejnil svou práci Das Finanzkapital [Finanční kapitál], která značně přispěla k analýze monopolistického kapitalismu, ale obsahovala vážné teoretické chyby. Za první světové války byl centristou, propagoval spojenectví se sociálimperialisty. Po válce rozvinul teorii „organizovaného kapitalismu" a obhajoval státně monopolistický kapitalismus. Po roce 1917 se stal vůdcem Nezávislé sociálně demokratické strany Německa a otevřeně vystupoval proti sovětské moci a diktatuře proletariátu. Byl několikrát členem buržoazní vlády Výmarské republiky. Po nástupu fašismu k moci emigroval do Francie. — *117, 129, 189, 191, 403, 406*

Hindenburg Paul von Beneckendorf (1847—1934) — německý reakční státník. Za první světové války byl vrchním velitelem německé armády na východní frontě, později náčelníkem generálního štábu. Po vítězství Říjnové revoluce patřil k hlavním organizátorům vojenské intervence proti Sovětskému Rusku. Účastnil se potlačení listopadové revoluce 1918 v Německu. V letech 1925—1934 byl prezidentem Výmarské republiky. V roce 1933 jmenoval Hitlera říšským kancléřem a tím pomohl nastolit fašistickou diktaturu. — *50, 132—133, 256*

Hobson John Atkinson (1858—1940) — britský ekonom, představitel buržoazního reformismu a pacifismu, autor řady knih. Nejznámější z nich jsou: Problems of Powerty [Problémy bídy] (1891), The Evolution of Modern Capitalism [Vývoj soudobého kapitalismu] (1894), Imperialism [Imperialismus] (1902). V posledních letech svého života Hobson otevřeně obhajoval imperialismus a propagoval „teorii světového státu". — *189—190, 386*

Hoffmann Adolf (1858—1930) — německý sociální demokrat. V letech 1908—1918 byl členem pruského Zemského sněmu. Za první světové války zaujímal centristické stanovisko. V roce 1917 vstoupil do Nezávislé sociálně demokratické strany Německa a byl zvolen do jejího ústředního výboru. Brzy se však zase vrátil k sociální demokracii. Později nezastával žádnou významnou politickou funkci. — *275*

Höglund Karl Zeth Konstantin (1884—1956) — švédský sociální demokrat, vůdce levého křídla sociálně demokratického hnutí a socia-

listického hnutí mládeže. V letech 1908—1918 redigoval list Stormklockan. Za první světové války byl internacionalistou, na zimmerwaldské konferenci v roce 1915 se připojil k zimmerwaldské levici. V následujícím roce byl soudně stíhán za protiválečnou propagandu. V letech 1917—1924 byl jedním z vůdců Komunistické strany Švédska. V roce 1924 byl pro oportunismus a otevřený útok proti usnesením V. kongresu Kominterny z komunistické strany vyloučen. V roce 1926 se vrátil do sociálně demokratické strany. — *288, 308, 313—314*

Huber Johann (1879—1948) — švýcarský pravicový sociální demokrat, advokát a publicista. Za první světové války byl sociálšovinistou, aktivně spolupracoval s listem Volksstimme, orgánem pravého křídla švýcarské sociální demokracie, a bojoval proti zimmerwaldskému hnutí. V roce 1919 se stal členem Národní rady. Po válce vystupoval proti komunistickému hnutí. — *221, 238, 308—310, 312, 321, 378, 381*

Hübner Otto (1818—1877) — německý statistik a ekonom, sestavovatel a vydavatel statistických ročenek. — *366*

Huysmans Camille (1871—1968) — významný činitel belgického dělnického hnutí, profesor filologie, žurnalista. V letech 1904—1919 byl tajemníkem mezinárodního socialistického byra II. internacionály, patřil k centristům. Několikrát byl členem belgické vlády, v letech 1946—1947 zastával úřad ministerského předsedy. Od roku 1910 byl poslancem parlamentu; v letech 1936—1939 a 1954—1959 pak předsedou belgické poslanecké sněmovny. V posledních letech svého života propagoval navázání kontaktu socialistických stran s KSSS a obnovení jednoty mezinárodního dělnického hnutí. — *215, 217, 287—288*

Hyndman Henry Mayers (1842—1921) — anglický socialista, spoluzakladatel Sociálně demokratické federace a Britské socialistické strany. V letech 1900—1910 byl členem mezinárodního socialistického byra. Za první světové války se zpočátku přikláněl k antimilitaristickým názorům, ale brzy přešel na pozice krajního sociálšovinismu. Za propagování imperialistické války byl v roce 1916 z Britské socialistické strany vyloučen. Říjnovou revoluci neschvaloval, byl pro intervenci proti Sovětskému Rusku. — *161, 181, 199—200, 271, 287*

Chundadze — gruzínský pravoslavný kněz. — *250—251*

Jaurès Jean (1859—1914) — význačný činitel francouzského a mezinárodního socialistického hnutí, historik. V roce 1902 vytvořil se svými stoupenci Francouzskou socialistickou stranu, která se v roce 1905 sloučila se Socialistickou stranou Francie a dostala název Francouzská sekce dělnické internacionály (SFIO). V letech 1885—1889, 1893—1898, 1902—1914 byl členem parlamentu a jedním z vůdců parlamentní socialistické frakce. V roce 1904 založil a do konce života redigoval list L'Humanité, který se v roce 1920 stal ústředním orgánem Francouzské komunistické strany. Jeho boj za demokracii, svobodu lidu, proti útlaku a válkám mu získal velkou popularitu. Byl přesvědčen, že jedině socialismus definitivně skoncuje s válkami a koloniálním útiskem. Přesto se však domníval, že socialismus nezvítězí cestou boje proletariátu s buržoazií, ale v důsledku rozvoje demokratických idejí. Lenin kritizoval Jaurèsovy reformistické názory, které ho zaváděly na cestu oportunismu.

Jaurèsův boj za mír a proti válce vyvolal vůči němu nenávist buržoazie. Těsně před první světovou válkou byl z popudu reakce zabit. — *390—391*

Jiří V. (1865—1936) — anglický král (1910—1936). — *68*

Jouhaux Léon (1879—1954) — reformistický činitel francouzského a mezinárodního odborového hnutí; jeden z pravicových vůdců Amsterdamské internacionály. Za první světové války byl šovinista. — *273—279, 294, 319—321, 373*

Junius — viz Luxemburgová Rosa

Jurkevyč L. (1885—1918) — ukrajinský buržoazní nacionalista, oportunista. Byl členem ÚV Ukrajinské sociálně demokratické dělnické strany. V letech 1913—1914 přispíval do buržoazně nacionalistického menševického časopisu Dzvin. Za první světové války vydával v Lausanne měsíčník Boroťba, v němž se projevoval jako stoupenec porážky carského Ruska, avšak zároveň bojoval proti proněmeckému nacionalistickému Svazu osvobození Ukrajiny. Lenin Jurkevyče ostře kritizoval a nazýval ho nacionalistickým měšťákem, představitelem „nejhoršího, nejzaslepenějšího a nejreakčnějšího nacionalismu". (Sebrané spisy 24, Praha 1985, s. 157). — *81*

Kautsky Karl (1854—1938) — jeden z vůdců německé sociální demokracie a II. internacionály; zpočátku marxista, později renegát marxismu a ideolog centrismu. Redigoval teoretický orgán německé sociální demokracie Die Neue Zeit.

Do socialistického hnutí se zapojil v roce 1874. V roce 1881 se seznámil s Marxem a Engelsem a pod jejich vlivem se přiklonil k marxismu. Již v tomto období měl však sklony k oportunismu a Marx s Engelsem ho za to nejednou kritizovali. V 80. a 90. letech napsal řadu teoretických a historických prací o různých otázkách marxistické teorie, které přispěly k propagaci marxismu: Karl Marx's Ökonomische Lehren [Ekonomické učení Karla Marxe] (1887; česky 1958), Die Agrarfrage [Agrární otázka] (1899; česky 1959) aj. Později přešel na pozice oportunismu. Za první světové války stál na pozicích sociálšovinismu, který zastíral frázemi o internacionalismu. Propagoval teorii ultraimperialismu. Po Říjnové revoluci se postavil proti sovětské moci a napadal diktaturu proletariátu.

Lenin kritizoval Kautského teorie ve svých dílech Krach II. internacionály (1915), Imperialismus jako nejvyšší stadium kapitalismu (1916), Stát a revoluce (1917), Proletářská revoluce a renegát Kautsky (1918) a v dalších pracích. — *27—28, 34, 38, 41, 71, 74—75, 82, 108—109, 116, 134, 156, 161, 163, 169, 176, 181, 183, 188—189, 193—196, 208, 212, 218, 226, 257, 267—275, 279, 281—282, 286, 289, 293—294, 296, 300—303, 319—320, 340, 355—356, 358—363, 373, 386, 389, 391, 401, 403, 407, 413*

Kerenskij A. F. (1881—1970) — eser, poslanec IV. státní dumy. V dumě byl po určitou dobu předsedou Trudovické skupiny. Za první světové války zastával sociálšovinistické názory. Po únorové revoluci 1917 byl ministrem spravedlnosti, ministrem vojenství a vojenského námořnictva a později předsedou prozatímní vlády a vrchním velitelem armády. Po Říjnové revoluci aktivně bojoval proti sovětské moci. V roce 1918 emigroval. — *265, 357*

Klöti Emil (nar. 1877) — švýcarský politik, sociální demokrat, oportunista. V letech 1907—1928 byl členem městské rady v Curychu. Za první světové války vystupoval jako sociálšovinista. V letech 1919—1930 byl členem Národní rady, v letech 1921—1922 jejím předsedou. V letech 1928—1942 byl starostou města Curychu. — *310*

Kolokolnikov P. N. (Dmitrijev K.) (1871—1938) — menševik, v letech reakce a nového revolučního rozmachu likvidátor. Za první světové války vystupoval jako obranář, spolupracoval s menševickými časopisy Naša zarja, Naše dělo a Dělo. Po únorové revoluci 1917 se stal jako náměstek ministra práce členem prozatímní vlády. Po Říjnové revoluci se věnoval pedagogické práci. — *256*

Kosovskij V. (vl. jm. Levinson M. J.) (1870—1941) — jeden z vůdců

Bundu. V polovině 90. let pracoval v sociálně demokratických kroužcích ve Vilně [Vilnius]; v roce 1897 se účastnil ustavujícího sjezdu Bundu, byl zvolen do ústředního výboru a jmenován šéfredaktorem ústředního orgánu Bundu, listu Arbejtenstime. Na II. sjezdu SDDSR byl delegátem zahraničního výboru Bundu, patřil k protijiskrovcům, po sjezdu k menševikům. V letech reakce a nového revolučního rozmachu spolupracoval s časopisem likvidátorů Naša zarja a s listem Luč; za první světové války byl sociálšovinistou. K Říjnové revoluci se stavěl negativně, brzy emigroval, pracoval v bundovských organizacích v Polsku. V roce 1939 odjel do USA. — *166*

K. R. — viz Radek K. B.

Kropotkin P. A. (1842—1921) — jeden z hlavních představitelů a teoretiků anarchismu, šlechtic, autor řady zeměpisných a geologických pojednání. V zahraničí se roku 1872 přidal k Bakuninově skupině a po návratu do Ruska byl za účast v narodnickém hnutí zatčen a uvězněn v Petropavlovské pevnosti. Roku 1876 emigroval. Vystupoval proti Marxovu učení o třídním boji a diktatuře proletariátu. Za první světové války byl šovinista. Po návratu do Ruska roku 1917 nezměnil své přesvědčení, avšak v dopisu evropským dělníkům z roku 1920 uznal historický význam Říjnové revoluce a vyzval je, aby se postavili proti vojenské intervenci v Sovětském Rusku. — *211*

Kulišer A. — kadet. Za první světové války pracoval v redakci ústředního orgánu strany kadetů, listu Reč. — *77*

Lang Otto — publicista, jeden ze zakladatelů, vůdců a ideologů Švýcarské sociálně demokratické strany. Podílel se na vypracování reformistického programu strany schváleného v roce 1904. Byl členem švýcarské kantonální rady. Za první světové války patřil k sociálšovinistům. — *309, 321, 381, 399*

Lassalle Ferdinand (1825—1864) — německý maloburžoazní socialista, spisovatel, účastník revoluce 1848—1849. Od té doby udržoval styky s Marxem a Engelsem. Byl spoluzakladatelem Všeobecného německého dělnického spolku (1863), který měl sice pro německé dělnické hnutí pozitivní význam, ale nedal dělnické třídě revoluční perspektivy. Lassallovci chtěli legální agitací za všeobecné volební právo a vytvářením výrobních družstev dotovaných junkerským státem realizovat myšlenku „svobodného lidového státu". Lassalle podporoval Bismarckovu politiku sjednocení Německa „shora" pod

vedením reakčního Pruska. Oportunistická politika lassallovců brzdila činnost I. internacionály a vytvoření skutečné dělnické strany v Německu a bránila třídnímu uvědomování dělníků. Teoretické a politické chyby lassallovců ostře kritizoval Marx v Kritice gothajského programu a Lenin ve Státu a revoluci i jiných pracích. — 35

Ledebour Georg (1850—1947) — německý sociální demokrat. V letech 1900—1918 byl poslancem Říšského sněmu za německou sociální demokracii. Za první světové války vystupoval za obnovení mezinárodních styků. Zúčastnil se zimmerwaldské konference, byl jedním z politických vůdců zimmerwaldské pravice. Po roztržce v německé sociální demokracii vstoupil v roce 1916 do Sociálně demokratického pracovního souručenství, které se v roce 1917 stalo jádrem nově vzniklé centristické Nezávislé sociálně demokratické strany Německa. V letech 1920—1924 stál v čele malé skupiny nezávislých v Říšském sněmu. V roce 1931 se přiklonil k Socialistické dělnické straně. Po Hitlerově příchodu k moci emigroval do Švýcarska. — *167, 267, 275, 282, 286, 289—290, 373*

Legien Karl (1861—1920) — německý pravicový sociální demokrat, jeden z vedoucích představitelů německých odborů, revizionista. Od roku 1890 zastával funkci předsedy Generální komise německých odborů. Od roku 1903 byl tajemníkem a od roku 1913 předsedou Mezinárodního odborového sekretariátu. V letech 1893—1920 (s přestávkami) byl poslancem Říšského sněmu za sociální demokracii, v letech 1919—1920 poslancem Národního shromáždění Výmarské republiky. Za první světové války patřil k zjevným sociálšovinistům. Aktivně podporoval politiku buržoazie, bojoval proti revolučnímu hnutí proletariátu. — *27, 33, 38, 55, 161, 167, 169—170, 181, 192, 199, 274—275, 279, 281, 303, 355, 358, 363*

Lenin V. I. (vl. jm. Uljanov) (-e-, Iljin V., Lenin, Lenin V., Lenin N., N. L., Pirjučev P.) (1870—1924) — viz Životopisná data. — *40, 42, 43, 48—50, 71, 81, 82, 90, 104, 112, 132—134, 147, 153, 165, 166* až *167, 176, 185, 201, 247—249, 282, 292, 341, 343, 351, 371*

Lensch Paul (1873—1926) — německý sociální demokrat. V letech 1905—1913 byl redaktorem orgánu levého křídla Sociálně demokratické strany Německa, listu Leipziger Volkszeitung. Začátkem první světové války zaujímal sociálšovinistické stanovisko. Po válce se stal šéfredaktorem orgánu průmyslových magnátů z Porúří, listu Deutsche Allgemeine Zeitung. V roce 1922 byl ze sociálně demokra-

tické strany vyloučen. — *33, 44, 55—56, 60, 81, 142, 194, 406—407*

Levickij V. (vl. jm. Cederbaum V. O.) (nar. 1883) — sociální demokrat, menševik. V letech reakce a nového revolučního rozmachu byl jedním z vůdců likvidátorství. Stal se členem menševického ústředí, podepsal Otevřený dopis o likvidaci strany; redigoval časopis Naša zarja, spolupracoval s časopisem Golos social-demokrata, Vozroždënije a jinými likvidátorsky zaměřenými časopisy. Za první světové války byl sociálšovinistou; podporoval krajně pravicovou skupinu obranářů. K Říjnové revoluci se stavěl negativně. V roce 1920 se angažoval pro politiku takzvaného Taktického centra. Později se věnoval publicistické činnosti. — *291*

Levinson M. J. — viz Kosovskij V.

Libman F. (vl. jm. Gerš P. M.) (nar. 1882) — význačný bundovec, roku 1911 byl členem ústředního výboru Bundu a rovněž členem redakce časopisu Otkliki Bunda. Sympatizoval s likvidátory. Za první světové války podporoval carskou politiku anexí; žil ve Švýcarsku. — *81*

Liebknecht Karl (1871—1919) — význačný činitel německého a mezinárodního dělnického hnutí; syn Wilhelma Liebknechta, povoláním advokát. Do socialistického hnutí se zapojil už jako student, aktivně bojoval proti oportunismu a militarismu. Za první ruské revoluce 1905—1907 vyzýval německé dělníky, aby následovali ruský příklad. V roce 1912 byl zvolen poslancem Říšského sněmu. Na začátku první světové války rozhodně vystoupil proti podpoře „vlastní" vlády v loupeživé válce a jako jediný v Říšském sněmu hlasoval proti válečným úvěrům (2. prosince 1914). Byl jedním ze zakladatelů a vůdců revolučního Spartakova svazu. V roce 1916 byl odsouzen k nuceným pracím. Za listopadové revoluce 1918 v Německu stál spolu s R. Luxemburgovou v čele avantgardy německých dělníků, redigoval list Die Rote Fahne, byl jedním ze zakladatelů Komunistické strany Německa a vůdců povstání berlínských dělníků v lednu 1919. Po potlačení povstání byl bestiálně zavražděn bandami Noskeho. — *39, 170—171, 202, 218, 220, 234, 257, 272, 274—275, 281, 286, 288, 299, 302—303, 313—314, 316, 319, 323, 362, 372* až *375, 379—380, 387, 390—391, 396, 400, 410—411*

Lipkin F. A. — viz Čerevanin N.

Litvinov M. M. (1876—1951) — sociální demokrat bolševik, významný sovětský diplomat. V revolučním hnutí začal pracovat v roce 1898

jako propagandista v dělnických kroužcích v Klincích (Černigovská gubernie). V roce 1900 pracoval v kyjevském výboru, roku 1901 byl zatčen; ve vězení se přiklonil k jiskrovcům. V srpnu 1902 z vězení uprchl se skupinou jedenácti jiskrovců a emigroval. Aktivně pomáhal rozšiřovat list Jiskra. Zúčastnil se II. sjezdu Zahraniční ligy ruské revoluční sociální demokracie. Rižská organizace jej delegovala na III. sjezd SDDSR. V roce 1905 se podílel na vydávání prvního legálního bolševického listu Novaja žizň. V roce 1907 byl členem a tajemníkem ruské delegace na mezinárodním socialistickém kongresu ve Stuttgartu. V roce 1912 se zúčastnil bernské konference zahraničních sociálně demokratických skupin. Zastupoval ÚV SDDSR v mezinárodním socialistickém byru a byl členem bolševické sekce v Londýně. V únoru 1915 promluvil z Leninova pověření na konferenci socialistů Dohody v Londýně a požadoval, aby socialisté vystoupili z buržoazních vlád a distancovali se od imperialistů. V roce 1918 byl jmenován členem kolegia lidového komisariátu zahraničních věcí. Byl členem sovětské delegace na konferenci v Janově a předsedou sovětské delegace na konferenci v Haagu. Od roku 1921 byl náměstkem lidového komisaře zahraničních věcí, později lidovým komisařem zahraničních věcí a v letech 1941—1943 znovu náměstkem lidového komisaře zahraničních věcí a zároveň velvyslancem SSSR v USA. Po návratu z USA byl až do roku 1946 náměstkem lidového komisaře zahraničních věcí. — *171*

Lloyd George David (1863—1945) — britský státník a diplomat, vůdce liberální strany. Od roku 1890 byl členem parlamentu, v letech 1905—1908 ministrem obchodu a v letech 1908—1915 ministrem financí. Značně ovlivnil politickou linii britské vlády při přípravě první světové války. Vystupoval proti revolučnímu hnutí proletariátu, všemi prostředky se snažil znemožnit nebo alespoň oddálit vytvoření revoluční dělnické strany v Británii. V letech 1916—1922 jako předseda vlády posiloval pozice britského imperialismu na Blízkém a Středním východě a na Balkáně a tvrdě potlačoval národně osvobozenecké hnutí v koloniích a závislých zemích. Po Říjnové revoluci byl jedním z inspirátorů a organizátorů vojenské intervence proti sovětskému státu a zasazoval se o jeho blokádu. Po řadě politických neúspěchů podal v roce 1922 demisi. — *198—200*

Longuet Jean Laurent Frederick (1876—1938) — člen Francouzské socialistické strany a II. internacionály, publicista, syn Jenny a Charlese Longuetových, vnuk Karla Marxe. Za první světové války byl vůdcem centristické pacifistické menšiny ve Francouzské socialistické straně. V roce 1916 se podílel na založení socialistického

listu Le Populaire a stal se jeho redaktorem. Odsuzoval zahraniční intervenci proti Sovětskému Rusku. Ve dvacátých letech stál v čele centristů ve Francouzské socialistické straně. V třicátých letech podporoval levou frontu v boji proti fašismu a aktivně pracoval v mezinárodních organizacích bojujících proti fašismu a válce. — *161, 181, 203, 218, 226, 277—278, 282, 286, 288—289, 293, 296, 302—303*

Loys Treitorrant de (1857—1917) — švýcarský plukovník. Od roku 1900 zastával řadu velitelských funkcí ve švýcarské armádě. Po vypuknutí první světové války velel 2. mobilizované divizi. V srpnu 1916 podpořil v tisku šovinistické hlasy požadující vstup Švýcarska do války. Švýcarský sociálně demokratický tisk toto vystoupení odsoudil a žádal jeho odvolání z funkce. Avšak na pokyn imperialistické buržoazie a militaristické kliky se vedení armády omezilo na vyslovení přísné důtky. — *219*

Luxemburgová Rosa (Junius) (1871—1919) — významná pracovnice mezinárodního dělnického hnutí, představitelka levého křídla II. internacionály. V revolučním hnutí začala pracovat v druhé polovině 80. let. Patřila k zakladatelům polské sociální demokracie a bojovala proti nacionalismu v polském dělnickém hnutí. Od roku 1897 byla činná v německém sociálně demokratickém hnutí, vystupovala proti bernsteinismu a millerandismu; účastnila se první ruské revoluce (ve Varšavě). Jako delegátka V. (londýnského) sjezdu SDDSR v roce 1907 podporovala bolševiky.

Od počátku první světové války stála na pozicích internacionalismu. V Německu patřila k zakladatelům skupiny Internacionála (později zvané Spartakus a pak Spartakův svaz). Po listopadové revoluci 1918 sehrála významnou úlohu na ustavujícím sjezdu Komunistické strany Německa. V lednu 1919 byla zatčena a na příkaz Scheidemannovy vlády zavražděna. Lenin si Luxemburgové vážil; kritikou jejích mylných názorů jí pomáhal zaujímat správná stanoviska. — *25—26, 28—29, 31, 33—41, 53, 72, 76, 81, 138, 149, 155, 170, 176, 405—406, 408*

Lysis (vl. jm. Letailleur Eugène) — francouzský buržoazní ekonom, autor mnoha prací o finančních a politických otázkách. — *284*

MacDonald James Ramsey (1866—1937) — britský politik, spoluzakladatel a vůdce Nezávislé labouristické strany a Labouristické strany. Ve straně i v II. internacionále uskutečňoval krajně oportunistickou politiku. Hlásal reakční teorii třídní spolupráce a postupné přeměny kapitalismu v socialismus („konstruktivní socialismus").

Na začátku první světové války zaujal pacifistické stanovisko, později otevřeně podporoval imperialistickou buržoazii. V letech 1918—1920 se pokoušel zabránit anglickým dělníkům bojovat proti intervenci západních států v Sovětském Rusku. V letech 1924, 1929—1931 byl ministerským předsedou. Labouristická MacDonaldova vláda krutě potlačovala národně osvobozenecké hnutí v britských koloniích a uskutečňovala protidělnickou politiku. V letech 1931—1935 stál v čele tzv. národní vlády, jejíž politiku určovali konzervativci. — *161, 181*

MACKENSEN August (1849—1945) — generál polní maršál, představitel německého militarismu. Účastnil se prusko-francouzské války (1870—1871). Za první světové války velel útvarům ve Východním Prusku, byl vrchním velitelem německých i německo-rakouských armád na východní frontě. — *358*

MACLEAN John (1879—1923) — významný pracovník britského dělnického hnutí, povoláním učitel. Věnoval se osvětové revoluční práci mezi skotskými dělníky. Před první světovou válkou se připojil k levému křídlu Britské socialistické strany a stal se jedním z jejích vůdců ve Skotsku. Za první světové války zaujímal internacionalistické stanovisko, prováděl aktivní revoluční protiválečnou propagandu, patřil k organizátorům a vůdcům masových demonstrací a dělnických stávek; za tuto činnost byl vládou perzekvován. V dubnu 1916 byl zvolen do vedení Britské socialistické strany. V posledních letech svého života se vzdal aktivní politické činnosti. — *288, 308, 313*

MAJEVSKIJ J. (vl. jm. Gutovskij V. A.) (1875—1918) — sociální demokrat menševik. V letech reakce a nového revolučního rozmachu patřil k likvidátorům, přispíval do časopisu Naša zarja, listu Luč a dalších orgánů menševiků-likvidátorů. Za první světové války zaujímal obranářské stanovisko. Po Říjnové revoluci bojoval proti sovětské moci. — *256*

MAKLAKOV V. A. (1870—1957) — kadet, statkář, povoláním advokát, účastnil se četných politických procesů. Byl poslancem II., III. a IV. státní dumy za Moskvu, členem ústředního výboru Konstitučně demokratické strany. Po únorové revoluci 1917 byl vyslancem prozatímní vlády v Paříži, později emigroval. — *251*

MANN Tom (1856—1941) — významný činitel britského dělnického hnutí. V roce 1885 vstoupil do Sociálně demokratické federace.

Koncem 80. let se aktivně účastnil hnutí nových tradeunionů, vedl četné stávky. V roce 1893 byl spoluzakladatelem Nezávislé labouristické strany; patřil k jejímu levému křídlu. Kolem roku 1900 žil v Austrálii, kde hrál vedoucí úlohu v tamějším dělnickém hnutí. Za první světové války zaujímal internacionalistické stanovisko. Byl jedním z organizátorů boje anglických dělníků proti intervenci vůči Sovětskému Rusku. Členem Komunistické strany Velké Británie byl od jejího založení v roce 1920. Aktivně bojoval za jednotu mezinárodního dělnického hnutí, proti imperialistické reakci a fašismu. — *193*

Manz-Schäppi Karl (1856—1917) — švýcarský sociální demokrat, reformista. Byl předsedou sociálně demokratické organizace v curyšském kantonu. Za první světové války patřil k sociálšovinistům. — *308—309, 312, 381*

Martov L. (vl. jm. Cederbaum J. O.) (1873—1923) — jeden z představitelů menševismu. V letech reakce a nového revolučního rozmachu patřil k likvidátorům, redigoval list Golos social-demokrata a účastnil se protistranické srpnové konference (1912). Za první světové války byl centristou, po únorové revoluci 1917 stál v čele skupiny menševiků-internacionalistů. Po Říjnové revoluci vystupoval proti sovětské moci. V roce 1920 emigroval do Německa a v Berlíně vydával kontrarevoluční menševický časopis Socialističeskij věstnik. — *35, 39, 41—42, 51, 71, 82, 129, 161, 181, 189, 191, 250—258, 290—292, 360, 386*

Martynov A. (vl. jm. Piker A. S.) (1865—1935) — jeden z čelných představitelů ekonomismu, významný menševický činitel; později člen komunistické strany. V 80. letech byl členem různých narodovoljovských kroužků; v roce 1886 byl uvězněn a poslán do vyhnanství na východní Sibiř. Ve vyhnanství se přiklonil k sociálním demokratům. V roce 1900 emigroval a začal pracovat v redakci časopisu ekonomistů Rabočeje dělo. Aktivně vystupoval proti leninské Jiskře. Na II. sjezdu SDDSR byl delegátem Svazu ruských sociálních demokratů v zahraničí, patřil k protijiskrovcům. Po sjezdu se přiklonil k menševikům. V letech reakce a nového revolučního rozmachu byl likvidátorem a za první světové války centristou; po únorové revoluci 1917 patřil k menševikům-internacionalistům, po Říjnové revoluci se s menševiky rozešel. V roce 1923 byl na XII. sjezdu KSR(b) přijat do strany a pracoval v Institutu K. Marxe a B. Engelse; od roku 1924 byl členem redakce časopisu Kommunističeskij internacional. — *140*

MARX Karel (1818—1883) — zakladatel vědeckého komunismu, geniální myslitel, vůdce a učitel mezinárodního proletariátu [viz Leninovu stať Karel Marx (Stručný životopis a výklad marxismu) — Sebrané spisy 26, Praha 1986, s. 67—115]. — *34—37, 43, 61—63, 116, 123, 131, 136, 188, 192—194, 199—200, 248, 256, 285, 290, 391, 407*

MASLOV P. P. (1867—1946) — ekonom, sociální demokrat; napsal řadu prací o agrární otázce, v nichž se pokusil revidovat marxismus. Po II. sjezdu SDDSR se připojil k menševikům a vytyčil menševický program municipalizace půdy. V letech reakce a nového revolučního rozmachu byl likvidátorem, za první světové války sociálšovinistou. Po Říjnové revoluci zanechal politické činnosti a věnoval se pedagogické a vědecké práci. V roce 1929 byl jmenován řádným členem Akademie věd SSSR. — *255—256, 360, 401*

MAYÉRAS Barthélemy (nar. 1879) — francouzský socialista, povoláním novinář. V letech 1914—1919 byl členem poslanecké sněmovny. Za první světové války zastával centristické a pacifistické stanovisko. Aktivně přispíval do listu Le Populaire i jiných orgánů francouzských centristů. Jako člen vedení Francouzské socialistické strany usiloval o jednotu se zjevnými sociálšovinisty ve straně. Byl pro obnovení II. internacionály. — *161, 181*

MEHRING Franz (1846—1919) — významný pracovník německého dělnického hnutí, jeden z vůdců a teoretiků levého křídla německé sociální demokracie, historik a literární vědec. Od konce 60. let byl znám jako radikální buržoazně demokratický publicista. V letech 1876—1882 hájil pozice buržoazního liberalismu, později se přiklonil více doleva, redigoval demokratický list Volkszeitung, hájil sociální demokracii proti Bismarckovi.

V roce 1891 vstoupil do Sociálně demokratické strany Německa. Byl aktivním spolupracovníkem a jedním z redaktorů teoretického orgánu strany Die Neue Zeit, později redigoval list Leipziger Volkszeitung. V roce 1893 vyšla jeho práce Lessingslegende [Lessingovská legenda] (česky 1949 pod názvem Bedřich II. a jeho doba [Lessingovská legenda]), v roce 1897 čtyřsvazkové dílo Geschichte der deutschen Sozialdemokratie [Dějiny německé sociální demokracie]. Významně se podílel na vydání literární pozůstalosti Marxe, Engelse a Lassalla. V roce 1918 vyšla jeho kniha o životě a činnosti K. Marxe. Ve svých pracích se od marxismu nejednou odklonil. V II. internacionále aktivně vystupoval proti oportunismu a revizionismu, odsuzoval kautskismus. Přitom se bál organizačního rozchodu s oportunisty. Byl důsledným internacionalistou, vítal Říjno-

vou revoluci a pochopil správně význam brestlitevského míru. Od roku 1916 patřil k vůdcům Spartakova svazu a aktivně se podílel na založení Komunistické strany Německa. — *25, 170*

MERRHEIM Alphonse (1881—1925) — francouzský odborový funkcionář, syndikalista; od roku 1905 patřil k předákům federace kovodělníků a Všeobecné konfederace práce ve Francii. Na začátku první světové války stál v čele levého křídla syndikalistického hnutí, které bojovalo proti sociálšovinismu a imperialistické válce. Zúčastnil se zimmerwaldské konference a připojil se k zimmerwaldské pravici. Merrheim se však nedokázal zcela rozejít se sociálšovinisty a koncem roku 1916 přešel na centristické a pacifistické pozice; počátkem roku 1918 se stal zjevným sociálšovinistou a reformistou. — *273—278, 293—294, 296, 301, 303, 319—320*

MEYER Ernst (1887—1930) — představitel německého a mezinárodního dělnického hnutí. Od roku 1908 byl členem Sociálně demokratické strany Německa. V roce 1913 se stal redaktorem listu Vorwärts. Za první světové války zastupoval skupinu Internacionála na zimmerwaldské a kientalské konferenci. Uvítal Říjnovou revoluci v Rusku a aktivně se zúčastnil listopadové revoluce 1918 v Německu. Patřil k zakladatelům Komunistické strany Německa. Byl několikrát členem jejího ústředního výboru. Jako delegát této strany se zúčastnil II. a IV. kongresu Komunistické internacionály. — *275*

MIKOLADZE — penzionovaný důstojník. Za první světové války patřil k obranářům. — *250—251*

MIKULÁŠ II. (ROMANOV) (1868—1918) — poslední ruský car (1894 až 1917). Z rozhodnutí uralského oblastního sovětu dělnických a vojenských zástupců byl 17. července 1918 v Jekatěrinburgu [Sverdlovsk] zastřelen. — *68, 132, 209, 264—265*

MILJUKOV P. N. (1859—1943) — vůdce Konstitučně demokratické strany, významný ideolog ruské imperialistické buržoazie, historik a publicista. Od roku 1902 aktivně spolupracoval s časopisem buržoazních liberálů Osvoboždění je, který vycházel v zahraničí. V říjnu 1905 se zúčastnil zakládání Konstitučně demokratické strany, později byl předsedou jejího ústředního výboru a redaktorem ústředního orgánu Reč. Byl poslancem III. a IV. státní dumy. Po únorové revoluci 1917 se stal ministrem zahraničních věcí první prozatímní vlády. Po Říjnové revoluci byl jedním z organizátorů

cizí vojenské intervence proti Sovětskému Rusku a aktivním činitelem bělogvardějské emigrace. — *206, 210—212, 265, 357*

Millerand Alexandre-Étienne (1859—1943) — francouzský politik. V 80. letech patřil k buržoazním radikálům, v 90. letech se hlásil k socialistům, postavil se do čela oportunistické skupiny francouzského socialistického hnutí. V roce 1899 vstoupil do reakční francouzské buržoazní vlády Waldecka-Rousseaua. Lenin odhalil sociální kořeny millerandismu a označil jej za zradu zájmů proletariátu a za uplatnění revizionismu v praxi.

V roce 1904 byl Millerand vyloučen ze socialistické strany; přiklonil se ke skupině takzvaných nezávislých socialistů. V letech 1909—1910 a 1912—1915 vykonával různé ministerské funkce. Po Říjnové revoluci patřil k organizátorům protisovětské intervence; v letech 1920—1924 byl prezidentem Francouzské republiky. Po volebním vítězství levicových buržoazních stran v červnu 1924 byl nucen odstoupit. V letech 1925 a 1927 byl zvolen senátorem. — *284*

Morgari Odino (1865—1929) — italský socialista, žurnalista. Podílel se na vytvoření a činnosti Italské socialistické strany, hájil centristické pozice v rámci skupiny tzv. integralistů. Od roku 1897 byl poslancem parlamentu. V letech 1906—1908 řídil ústřední orgán Italské socialistické strany, list Avanti!. Za první světové války byl zastáncem obnovení mezinárodních vztahů mezi přívrženci socialismu. Na zimmerwaldské konferenci zastával centristické stanovisko. V letech 1919—1921 byl tajemníkem parlamentní socialistické frakce. — *411*

Müller Gustav (1860—1921) — švýcarský pravicový sociální demokrat, důstojník. Od roku 1911 byl členem Národní rady. Za první světové války vystupoval jako sociálšovinista, bojoval proti zimmerwaldskému hnutí. V letech 1918—1919 byl předsedou Švýcarské sociálně demokratické strany. — *304, 309—310, 312, 348, 379, 381*

Münzenberg Wilhelm (1889—1940) — sociální demokrat, účastník dělnického hnutí ve Švýcarsku a v Německu. V roce 1910 se přestěhoval z Německa do Švýcarska. V letech 1914—1917 vedl sociálně demokratickou organizaci švýcarské mládeže a redigoval její orgán Freie Jugend; v letech 1915—1919 byl tajemníkem Mezinárodního svazu socialistických organizací mládeže a redaktorem jeho orgánu Jugend-Internationale. Za první světové války byl internacionalista. Roku 1916 se stal členem vedení Švýcarské sociálně demokratické strany. Po návratu do Německa vstoupil do KSN a byl zvolen

do ústředního výboru. V letech 1919—1921 pracoval jako tajemník Komunistické internacionály mládeže.

V třicátých letech se spojil s trockisty a dalšími oportunistickými silami a vystupoval proti taktice jednotné dělnické a lidové protifašistické fronty, kterou prosazovaly komunistické strany. Byl za to odvolán z ÚV KSN a v roce 1939 vyloučen ze strany; organizoval pomlouvačnou kampaň proti VKS(b) a SSSR. — *379—380*

Muranov M. K. (1873—1959) — bolševik, povoláním zámečník. Do SDDSR vstoupil v roce 1904, stranicky pracoval v Charkově. Stal se poslancem IV. státní dumy za dělníky Charkovské gubernie. V dumě byl členem bolševické frakce, vyvíjel intenzívní činnost i mimo dumu, přispíval do bolševického listu Pravda. V listopadu 1914 byl spolu s ostatními bolševickými poslanci uvězněn a roku 1915 vypovězen do Turuchanského kraje. V letech 1917—1923 pracoval v aparátu ÚV KSR(b). Byl několikrát zvolen do ústředního výboru. V letech 1922—1934 pracoval v ústřední kontrolní komisi VKS(b). — *171, 290*

Nachimson M. I. (Spektator) (1880—1938) — ekonom a publicista. V letech 1899—1921 patřil k bundovcům. V letech první světové války byl centristou. V roce 1935 pracoval v Moskvě v Mezinárodním zemědělském institutu a v Komunistické akademii. Napsal řadu prací o ekonomice světového hospodářství. — *34, 189*

Naine Charles (1874—1926) — jeden z vůdců Švýcarské sociálně demokratické strany, povoláním advokát. Byl redaktorem švýcarských sociálně demokratických listů La Sentinelle a Droit du Peuple. Na začátku první světové války se přikláněl k internacionalistům, účastnil se zimmerwaldské konference, byl členem mezinárodní socialistické komise. V roce 1917 se stal centristou a brzy zcela přešel k pravému křídlu švýcarské sociální demokracie. V roce 1919 prosazoval obnovení II. internacionály. V letech 1919—1921 pomáhal zakládat centristickou Dvaapůltou internacionálu. — *227, 306, 310, 314, 378—379*

Napoleon I. (vl. jm. Bonaparte) (1769—1821) — francouzský císař v letech 1804—1814 a 1815. — *30*

Napoleon III. (vl. jm. Bonaparte Ludvík) (1808—1873) — synovec Napoleona I., francouzský císař (1852—1870). Po porážce revoluce v roce 1848 byl zvolen francouzským prezidentem. V roce 1851 provedl státní převrat. K. Marx zhodnotil tuto událost ve svém díle

Osmnáctý brumaire Ludvíka Bonaparta (K. Marx - B. Engels, Spisy 8, Praha 1960, s. 137—238). — *299, 367*

Nobs Ernst (1886—1957) — publicista, jeden z vůdců Švýcarské sociálně demokratické strany. Od roku 1912 aktivně přispíval do švýcarského sociálně demokratického tisku. V roce 1915 se stal šéfredaktorem orgánu švýcarské sociální demokracie Volksrecht. Za první světové války patřil zpočátku k internacionalistům, spolupracoval se švýcarskými levicovými sociálními demokraty a účastnil se kientalské a stockholmské konference. V roce 1917 zaujal centristické a pacifistické stanovisko. Ve 20. letech přešel k pravému křídlu švýcarské sociální demokracie, vystupoval proti švýcarskému a mezinárodnímu komunistickému hnutí. V letech 1919—1943 byl členem Národní rady, v letech 1943—1951 členem spolkové rady a v roce 1949 se stal švýcarským prezidentem. — *310, 378—380*

Nota-Bene — viz Bucharin N. I.

Ortodox — viz Axelrodová L. I.

Pannekoek Antonie (1873—1960) — holandský sociální demokrat, profesor astronomie na amsterdamské univerzitě. V roce 1907 se podílel na založení listu De Tribune, orgánu levého křídla Sociálně demokratické dělnické strany Nizozemska. Od roku 1910 spolupracoval s německými levicovými sociálními demokraty a přispíval do jejich tiskových orgánů. Za první světové války byl internacionalista, podílel se na vydávání časopisu Vorbote, teoretického orgánu zimmerwaldské levice. V letech 1918—1921 byl členem Komunistické strany Nizozemska a pracoval v Kominterně, zaujímal krajně levicové, sektářské stanovisko. V roce 1921 z komunistické strany vystoupil a zanechal aktivní politické činnosti. — *391, 401—402, 413*

Parvus (vl. jm. Helphand A. L.) (1869—1924) — menševik; koncem 90. let a na přelomu století pracoval v Sociálně demokratické straně Německa, patřil k jejímu levému křídlu. Byl redaktorem Sächsische Arbeiter-Zeitung. Napsal řadu prací o světovém hospodářství. Po II. sjezdu SDDSR se připojil k menševikům. Za první revoluce v Rusku spolupracoval s redakcí menševického listu Načalo,vyzýval k účasti v Bulyginově dumě, obhajoval taktiku dílčích dohod s kadety atd. Parvus propagoval teorii permanentní revoluce, z níž později Trockij učinil nástroj boje proti leninismu. Za první světové války byl sociálšovinistou a agentem německého imperialismu. Od roku 1915 vydával renegátský časopis Die Glocke. — *55*

Patouillet Joseph — francouzský ekonom, autor práce L'impérialisme américain [Americký imperialismus] (1904). — *406—408*

Petrov — námořník. — *334*

Petrovič G. — menševik-likvidátor. Za první světové války vystupoval jako sociálšovinista. Přispíval do časopisu menševiků-likvidátorů Naša zarja, v letech 1915—1917 do menševických časopisů Naše dělo a Dělo. — *256*

Petrovskij G. I. (1878—1958) — účastník revolučního dělnického hnutí, bolševik, později významný stranický a státní činitel. Do SDDSR vstoupil v roce 1897. Za první revoluce v Rusku byl jedním z vůdců dělnického hnutí v Jekatěrinoslavi [Dněpropetrovsk]. Jako poslanec IV. státní dumy za dělníky Jekatěrinoslavské gubernie byl členem bolševické frakce. V listopadu 1914 byl spolu s dalšími bolševickými poslanci zatčen a v roce 1915 vypovězen do Turuchanského kraje. Ve vyhnanství pokračoval v revoluční činnosti. Aktivně se účastnil Říjnové revoluce. V letech 1917—1919 byl lidovým komisařem vnitra RSFSR, v letech 1919—1938 stál v čele Celoukrajinského ústředního výkonného výboru, po vytvoření SSSR zastával několik let funkci předsedy Ústředního výkonného výboru SSSR a v letech 1938—1940 místopředsedy prezídia Nejvyššího sovětu SSSR. V letech 1926—1939 byl kandidátem politického byra ÚV VKS(b). Od roku 1949 pracoval jako zástupce ředitele Muzea revoluce SSSR. — *171, 290*

Pflüger Paul Bernhard (1865—1947) — švýcarský pravicový sociální demokrat, oportunista. V letech 1911—1917 byl členem Národní rady. Za první světové války vystupoval jako sociálšovinista. — *238, 308—310, 312—313, 321*

Piker A. S. — viz Martynov A.

Pisarevskij — kontradmirál. — *334*

Pjatakov G. L. (Pjatakov J., Kijevskij P.) (1890—1937) — člen SDDSR od roku 1910. Stranicky pracoval na Ukrajině a v zahraničí. V letech 1915—1917 zaujímal protileninské stanovisko v otázce práva národů na sebeurčení a v dalších otázkách. Spolu s Bucharinem a Bošovou založil protistranickou skupinu. Po únorové revoluci 1917 byl předsedou kyjevského výboru SDDSR(b). Nesouhlasil

s Leninovými názory na přerůstání buržoazně demokratické revoluce v revoluci socialistickou a s jeho Dubnovými tezemi. Po Říjnové revoluci stál v čele „levých komunistů" na Ukrajině, byl členem sovětské vlády Ukrajiny. Od roku 1920 pracoval v mnoha hospodářských orgánech a v sovětech. V roce 1923 se stal členem ÚV KSR(b), v roce 1927 byl jako aktivní činitel trockistické opozice ze strany vyloučen. Později byl rehabilitován, ale v roce 1936 opět vyloučen za protistranickou činnost. — *92, 96, 102—103, 105—106, 108—117, 119—120, 122—124, 126, 129—143, 145—153*

Platten Friedrich (1883—1942) — švýcarský levicový sociální demokrat, jeden ze zakladatelů Komunistické strany Švýcarska. V sociálně demokratickém hnutí pracoval od roku 1904. V letech 1906—1907 řídil revoluční práci v Rize. V letech 1912—1918 byl tajemníkem Švýcarské sociálně demokratické strany. Účastnil se zimmerwaldské i kientalské konference a připojil se k zimmerwaldské levici. V dubnu 1917 organizoval odjezd V. I. Lenina ze Švýcarska do Ruska. Roku 1919 se podílel na vytvoření III. internacionály (Kominterny). Spolupracoval s časopisem Kommunističeskij internacional. V letech 1921—1923 byl tajemníkem Komunistické strany Švýcarska. V roce 1923 se přestěhoval do SSSR, kde vedl zemědělskou komunu švýcarských dělníků, později pracoval v mezinárodním zemědělském institutu a v Moskevském pedagogickém institutu cizích jazyků. — *227, 314, 379—380*

Plechanov G. V. (1856—1918) — významný činitel ruského a mezinárodního dělnického hnutí, první propagátor marxismu v Rusku. V roce 1883 založil v Ženevě první ruskou marxistickou organizaci — skupinu Osvobození práce. Bojoval proti narodnictví a později proti revizionismu v mezinárodním dělnickém hnutí. Po roce 1900 redigoval spolu s Leninem list Jiskra a časopis Zarja, podílel se na přípravě programu strany a II. sjezdu SDDSR. Po II. sjezdu SDDSR zaujal smířlivecké stanovisko vůči oportunistům a později se připojil k menševikům. Za první revoluce v Rusku 1905—1907 stál ve všech zásadních otázkách na straně menševiků. S ozbrojeným povstáním v prosinci 1905 nesouhlasil. V letech reakce a nového revolučního rozmachu vystupoval proti machistické revizi marxismu i proti likvidátorství. Postavil se do čela skupiny menševiků, kteří byli stoupenci zachování ilegální strany. Za první světové války patřil k sociálšovinistům. Po únorové revoluci 1917 se vrátil do Ruska a postavil se do čela krajně pravicové skupiny menševiků-obranářů Jednota. Aktivně vystupoval proti bolševikům i proti socialistické revoluci a tvrdil, že Rusko ještě nevyspělo pro přechod

k socialismu. S Říjnovou revolucí nesouhlasil, ale proti sovětské moci nebojoval.

V letech 1883—1903 napsal Plechanov řadu prací, které sehrály důležitou úlohu v obhajobě a propagaci materialistického světového názoru: Socializm i političeskaja borba [Socialismus a politický boj] (1883; česky ve Vybraných filozofických spisech I, 1959), Naši raznoglasija [Naše neshody] (1884; česky ve Vybraných filozofických spisech I, 1959), K voprosu o razvitii monističeskogo vzgljada na istoriju [O vývoji monistického názoru na dějiny] (1895; česky ve Vybraných filozofických spisech I, 1959), Očerki po istorii materializma [Studie z dějin materialismu] (1896; česky pod názvem Příspěvky k dějinám materialismu, Vybrané filozofické spisy II, 1960), K voprosu o roli ličnosti v istorii [O úloze osobnosti v dějinách] (1898; česky ve Vybraných filozofických spisech II, 1960).

Lenin vysoce hodnotil Plechanovovy filozofické práce i jeho podíl na šíření marxismu v Rusku, zároveň ho však ostře kritizoval za odklon od marxismu a za závažné chyby v politické činnosti. — *35, 38, 41, 82, 108, 161, 169, 171, 181, 192, 199, 206, 210—212, 215, 256, 288—289, 291, 296, 302—303, 355, 358—359, 361, 390*

Poincaré Raymond (1860—1934) — francouzský politik, povoláním advokát. V roce 1887 byl zvolen poslancem, od roku 1893 byl několikrát členem vlády, v níž byl představitelem nejagresívnějších kruhů francouzské buržoazie. V roce 1912 byl předsedou vlády a v letech 1913—1920 prezidentem. Ve všech těchto funkcích aktivně připravoval světovou válku, za což byl nazýván „Poincaré-válka". Po Říjnové revoluci organizoval vojenskou intervenci proti Sovětskému Rusku. V letech 1922—1924 a 1926—1929 byl opět předsedou vlády. Byl silně protisovětsky zaměřen, útočil i na práva a demokratické svobody francouzských pracujících, pronásledoval francouzské komunisty. — *68*

Potresov A. N. (1869—1934) — jeden z vůdců menševického hnutí. V 90. letech se přiklonil k marxistům. Za činnost v petrohradském Svazu boje za osvobození dělnické třídy byl poslán do vyhnanství do Vjatecké gubernie. V roce 1900 emigroval a podílel se na založení listu Jiskra a časopisu Zarja. V letech reakce a nového revolučního rozmachu byl ideologem likvidátorství, významně ovlivnil menševické orgány Vozrožděnije a Naša zarja. Za první světové války patřil k sociálšovinistům. Po Říjnové revoluci emigroval. V zahraničí přispíval do Kerenského týdeníku Dni a svými články útočil proti sovětské moci. — *39, 81—82, 166—167, 169, 192, 197, 200, 206, 211—212, 251, 254—258, 291, 296, 360, 401—403*

Pressemane Adrien (nar. 1879) — francouzský socialista. Roku 1912 byl stálým představitelem Francouzské socialistické strany v mezinárodním socialistickém byru. Za první světové války vystupoval jako centrista. — *161, 181, 203, 218, 226, 286, 288, 293*

Puriškevič V. M. (1870—1920) — velkostatkář, černosotňovec, monarchista. Od roku 1900 pracoval na ministerstvu vnitra. Patřil k zakladatelům černosotňovského Svazu ruského národa. V roce 1907 z něho vystoupil a založil novou monarchistickou kontrarevoluční organizaci Svaz archanděla Michaela. Za Besarabskou gubernii byl poslancem II., III. a IV. státní dumy, proslul svými protižidovskými projevy. Po Říjnové revoluci aktivně bojoval proti sovětské moci. — *206, 255*

Puttkamer Robert Viktor von (1828—1900) — pruský reakční politik. V letech 1879—1881 byl ministrem kultu a osvěty, v letech 1881—1888 ministrem vnitra a místopředsedou pruské vlády. Pronásledoval sociálně demokratické a odborářské hnutí, v roce 1886 vydala vláda na jeho popud zákon, jímž se prakticky zakazovaly dělnické stávky. — *336*

Radek K. B. (K. R.) (1885—1939) — účastník sociálně demokratického hnutí v Polsku a Německu od roku 1900. Přispíval do časopisů německých levicových sociálních demokratů. Za první světové války byl internacionalistou, přikláněl se však k centrismu. Zastával nesprávné stanovisko k otázce práva národů na sebeurčení. Roku 1917 se stal členem SDDSR(b). Při diskusi o brestlitevském míru patřil k „levým komunistům". Od roku 1923 byl aktivním členem trockistické opozice; v roce 1927 byl na XV. sjezdu VKS(b) za frakční činnost ze strany vyloučen. V roce 1930 byl rehabilitován a znovu přijat do strany, ale v roce 1936 za protistranickou činnost opět vyloučen. — *50, 71—72, 77, 84, 90, 379, 401—402*

Radomysiskij G. J. — viz Zinovjev G. J.

Raffin-Dugens Jean Pierre (nar. 1861) — francouzský socialista, povoláním učitel. V letech 1910—1919 byl členem poslanecké sněmovny. Za první světové války zastával centristické a pacifistické stanovisko. Účastnil se kientalské konference, byl jedním z vůdců francouzských pravicových zimmerwaldovců. Přispíval do listu Le Populaire a do dalších orgánů francouzských centristů. V letech 1916—1917 sympatizoval se sociálšovinisty. V roce 1921 vstoupil do

Komunistické strany Francie (dnes Francouzská komunistická strana). — *275, 277—278, 319—321*

Renaudel Pierre (1871—1935) — jeden z reformistických vůdců Francouzské socialistické strany. Redigoval list Le Peuple (1902 až 1914) a l'Humanité (1914—1920); v letech 1914—1919 a 1924 byl členem poslanecké sněmovny. Za první světové války vystupoval jako sociálšovinista. V roce 1927 se vzdal vedení socialistické strany, v roce 1933 byl ze strany vyloučen; později založil neosocialistickou skupinu. — *169, 199—200, 277—279, 281—282, 288, 291, 294, 302 až 303, 319—321, 373*

Renner Karl (1870—1950) — rakouský politik, vůdce a teoretik rakouských pravicových sociálních demokratů. Patřil k ideologům austromarxismu a k autorům buržoazně nacionalistické teorie kulturně národnostní autonomie. Za první světové války vystupoval jako sociálšovinista. V letech 1919—1920 byl rakouským kancléřem, v letech 1945—1950 rakouským prezidentem. — *360, 368, 390*

Rimathé Anton (nar. 1874) — švýcarský sociální demokrat, odborářský předák, žurnalista. Od roku 1900 vedl Svaz švýcarských železničářů a redigoval jejich noviny. Byl členem vedení Švýcarské sociálně demokratické strany. Za první světové války zaujímal centristické a pacifistické stanovisko. V letech 1916—1919 byl členem Národní rady. — *380—381*

Rjazanov D. B. (vl. jm. Goldendach) (1870—1938) — účastník sociálně demokratického hnutí od 90. let. Za první světové války patřil k centristům, psal do menševicko-trockistických listů Golos a Naše slovo. Na VI. sjezdu strany v roce 1917 byl spolu s mezirajonovci přijat do KSR(b). Po Říjnové revoluci pracoval v odborovém hnutí; podílel se na založení Institutu K. Marxe a B. Engelse a do roku 1931 byl jeho ředitelem. Začátkem roku 1918 vystoupil na krátkou dobu ze strany, protože nesouhlasil s uzavřením brestlitevského míru. V diskusi o odborech (1920—1921) zaujal protistranické stanovisko a byl z funkcí v odborech odvolán. V únoru 1931 byl za podporu menševické kontrarevoluční činnosti z VKS(b) vyloučen. — *63*

Rolandová-Holstová Henriette (1869—1952) — holandská socialistka, spisovatelka. Organizovala ženské spolky, patřila k levému křídlu holandských sociálních demokratů, seskupených od roku 1907 kolem listu De Tribune. Na začátku první světové války patřila k centristům, později se přiklonila k internacionalistům. Podílela se na vy-

dávání teoretického časopisu zimmerwaldské levice Vorbote. V letech 1918—1927 byla členkou Komunistické strany Nizozemska a pracovala v Kominterně. Roku 1927 z komunistické strany vystoupila a později začala hájit ideje křesťanského socialismu. — *93, 175, 257, 292*

Rolland Romain (1866—1944) — francouzský spisovatel a hudební vědec, nositel Nobelovy ceny, pacifista. V letech 1914—1919 napsal Deník válečných let, jenž byl později uložen v SSSR v Knihovně V. I. Lenina a uveřejněn podle autorovy závěti až v roce 1955. Po Říjnové revoluci sympatizoval se sovětským státem, v roce 1935 jej navštívil. Za druhé světové války podporoval francouzské protifašistické hnutí odporu. — *414*

Rühle Otto (nar. 1874) — německý levicový sociální demokrat, publicista a pedagog. Od roku 1912 byl poslancem Říšského sněmu. Za první světové války zastával internacionalistické stanovisko. V roce 1919 vstoupil do Komunistické strany Německa, kde se připojil k vůdcům levicové opozice. Po rozkolu mezi německými komunisty začátkem roku 1920 byl jedním ze zakladatelů Komunistické dělnické strany Německa. Později z ní byl pro svou oportunistickou činnost vyloučen a znovu vstoupil do sociálně demokratické strany. — *27, 202, 286, 386—387*

Samojlov F. N. (1882—1952) — člen SDDSR od roku 1903, účastník první ruské revoluce, povoláním tkadlec. Stranicky pracoval v Ivanovu-Vozněsensku. Byl poslancem IV. státní dumy za dělníky Vladimirské gubernie; patřil k bolševické frakci. V listopadu 1914 byl za revoluční propagandu proti imperialistické válce spolu s dalšími bolševickými poslanci zatčen a v roce 1915 vypovězen do Turuchanského kraje. Po únorové revoluci 1917 zastával v Ivanovu-Vozněsensku stranické funkce a pracoval v místním sovětu. Po Říjnové revoluci působil na Ukrajině a v Moskvě. Od roku 1921 byl členem Celoruského ústředního výkonného výboru, od roku 1922 pracoval v ústřední kontrolní komisi KSR(b) a v komisi pro shromažďování a studium materiálů k dějinám VŘSR a komunistické strany (Istpart), byl místopředsedou Celosvazové společnosti starých bolševiků; v letech 1937—1941 byl ředitelem Muzea revoluce SSSR. — *171, 290*

Seidel Robert (1850—1933) — švýcarský pravicový sociální demokrat, pedagog a publicista. Bojoval proti marxistickému směru v dělnickém hnutí. V letech 1890—1898 byl redaktorem listu Arbeiterstimme,

ústředního orgánu Švýcarské sociálně demokratické strany a Švýcarského odborového svazu. Od roku 1908 byl soukromým docentem curyšské univerzity. V letech 1911—1917 byl členem Národní rady. Za první světové války patřil k sociálšovinistům. — *321*

Sembat Marcel (1862—1922) — jeden z reformistických vůdců Francouzské socialistické strany, novinář. Od roku 1893 byl členem poslanecké sněmovny. Za první světové války vystupoval jako sociálšovinista. Od srpna 1914 do září 1917 byl ministrem veřejných prací v takzvané vládě národní obrany. V únoru 1915 se zúčastnil londýnské konference socialistů dohodových zemí, jejímž cílem bylo sjednotit tyto socialisty na platformě sociálšovinismu. — *38, 161, 169, 171, 181, 268, 275, 278, 288, 296, 303, 373*

Semkovskij S. (vl. jm. Bronštejn S. J.) (nar. 1882) — sociální demokrat menševik. Byl členem redakce Pravdy, kterou vydával Trockij ve Vídni, přispíval do orgánů menševiků-likvidátorů a zahraničního sociálně demokratického tisku. Lenin v řadě svých děl ostře kritizoval Semkovského názory na národnostní a jiné otázky. Za první světové války byl centristou. V roce 1917 se vrátil z emigrace do Ruska a stal se členem menševického ústředního výboru. V roce 1920 se s menševiky rozešel. Později byl profesorem na ukrajinských vysokých školách a zabýval se literárněvědnou činností. — *81—82, 150—151*

Scheidemann Philipp (1865—1939) — jeden z vůdců krajně pravicového, oportunistického křídla německé sociální demokracie. Od roku 1903 patřil k sociálně demokratické frakci v Říšském sněmu, od roku 1911 byl členem představenstva Sociálně demokratické strany Německa. Za první světové války vystupoval jako sociálšovinista. Za listopadové revoluce 1918 v Německu patřil do takzvané rady lidových zmocněnců a byl inspirátorem štvavé agitace proti spartakovcům. V únoru až červnu 1919 stál v čele koaliční vlády Výmarské republiky, v letech 1918—1921 patřil k organizátorům krvavého potlačení německého dělnického hnutí. Později aktivní politické činnosti zanechal. — *161, 181, 199—200, 257, 274—275, 282, 296, 299, 302—303, 355, 358—361, 363*

Schmid Jacques (nar. 1882) — švýcarský sociální demokrat. Od roku 1911 působil jako redaktor švýcarského sociálně demokratického listu Neue Freie Zeitung. Byl členem vedení Švýcarské sociálně demokratické strany. V roce 1917 se stal členem Národní rady. Na počátku první světové války se hlásil k internacionalistům; v ro-

ce 1917 zaujímal centristické a pacifistické stanovisko, brzy zcela přešel k pravému křídlu švýcarské sociální demokracie. Roku 1919 byl pro založení centristické Dvaapůlté internacionály a proti připojení Švýcarské sociálně demokratické strany ke Kominterně. — *310, 378, 380—381*

Schneeberger Friedrich Oscar (nar. 1868) — švýcarský sociální demokrat, jeden z reformistických vůdců švýcarských odborů. V letech 1900—1917 byl tajemníkem a předsedou Odborového sdružení kovodělníků a předsedou Švýcarského odborového svazu. Za první světové války vystupoval jako sociálšovinista, bojoval proti zimmerwaldskému hnutí. V roce 1916 se stal redaktorem listu Schweizerische Metallarbeiter-Zeitung, v němž prosazoval reformistickou politiku. Od roku 1917 byl členem Národní rady. — *237—238, 312* až *313, 321, 381, 411*

Schneider Friedrich (nar. 1886) — švýcarský sociální demokrat, publicista. Od roku 1912 byl tajemníkem Svazu zaměstnanců obchodu a dopravy v Basileji. Za první světové války zastával centristická a pacifistická stanoviska. Od roku 1916 byl tajemníkem basilejské sociálně demokratické organizace. Aktivně přispíval do sociálně demokratického listu Basler Vorwärts; v letech 1917—1920 byl jeho šéfredaktorem. Později zaujal vůči švýcarskému i mezinárodnímu komunistickému hnutí nepřátelský postoj. V letech 1919—1939 a 1941—1951 byl členem Národní rady. Od roku 1937 pracoval v oblasti sociálního zabezpečení dělníků. — *378, 380—381*

Simmel — švýcarský sociální demokrat. — *398*

Sismondi Jean Charles Simonde de (1773—1842) — švýcarský ekonom a historik. Na počátku své činnosti patřil ke klasické škole buržoazní politické ekonomie, později se stal představitelem maloburžoazního socialismu a zakladatelem ekonomického romantismu, vyjadřujícího názory malovýrobců. Uvědomoval si rozpory kapitalismu, ale nedovedl odkrýt jejich podstatu. Nechápal pokrokové tendence kapitalistické velkovýroby, v rozporu s novými hospodářskými podmínkami pokládal za ideál cechovní organizaci výroby a patriarchální zemědělství.

Jeho učení kritizoval Lenin v práci K charakteristice ekonomického romantismu.

Hlavní ekonomické práce: Nouveaux principes d'économie politique ou de la richesse dans ses rapports avec la population [Nové

zásady politické ekonomie aneb O bohatství ve vztahu k obyvatelstvu] (1819) a Études sur l'économie politique [Studie o politické ekonomii] (1837—1838). — *188*

Skobelev M. I. (1885—1939) — menševik, povoláním inženýr. V sociálně demokratickém hnutí pracoval od roku 1903. V roce 1906 emigroval, přispíval do menševických listů a časopisů, byl členem redakce Pravdy, kterou vydával Trockij ve Vídni. Ve IV. státní dumě zastupoval ruské obyvatelstvo Zakavkazska. Za první světové války se přiklonil k centristům. Po únorové revoluci 1917 byl místopředsedou petrohradského sovětu a prvního ústředního výkonného výboru; od května do srpna 1917 zastával úřad ministra práce v prozatímní vládě. Po Říjnové revoluci se s menševiky rozešel, pracoval v družstevním hnutí, později v lidovém komisariátu zahraničního obchodu. Od roku 1922 byl členem KSR(b), zastával odpovědné hospodářské funkce; v letech 1936—1937 pracoval v Celosvazovém výboru pro rozhlas. — *39, 197, 257, 291*

Sorge Friedrich Adolf (1828—1906) — německý socialista, význačný představitel mezinárodního dělnického a socialistického hnutí, přítel a spolupracovník K. Marxe a B. Engelse. Účastnil se revoluce v letech 1848—1849 v Německu. Po její porážce emigroval nejdříve do Švýcarska a později do Ameriky, kde organizoval americkou sekci I. internacionály. Po přeložení generální rady I. internacionály. do New Yorku se stal jejím generálním tajemníkem (1872—1874). Pomáhal zakládat Socialistickou dělnickou stranu a Mezinárodní dělnický svaz. Sorge připravil k tisku svou korespondenci s K. Marxem, B. Engelsem a dalšími osobnostmi. Tato korespondence vyšla v ruštině s Leninovou předmluvou. — *193*

Souvarine Boris — francouzský socialista, žurnalista. Za první světové války patřil k centristům a stoupencům Trockého. V roce 1921 vstoupil do Komunistické strany Francie (dnes Francouzská komunistická strana), ale v roce 1924 byl za trockistickou činnost vyloučen. Později se stal jedním z vůdců francouzských trockistů, vystupoval v buržoazním tisku proti komunistickému hnutí a sovětskému státu. — *282—283, 286, 289*

Spektator — viz Nachimson M. J.

Stauning Thorvald August Marinus (1873—1942) — dánský státník, jeden z pravicových vůdců dánské sociální demokracie a II. internacionály, publicista. Od roku 1910 byl předsedou Sociálně demo-

kratické strany Dánska a její parlamentní frakce. Za první světové války se projevoval jako sociálšovinista. V letech 1916—1920 byl členem buržoazní vlády jako ministr bez portfeje. V letech 1924 až 1926 stál v čele sociálně demokratické vlády a v letech 1929—1942 byl předsedou koaličních vlád buržoazních radikálů a pravicových sociálních demokratů. Používal velice často sociální demagogie a mařil stávkové hnutí dánského proletariátu. Od poloviny třicátých let prováděl politiku kapitulantství před fašistickým Německem, od roku 1940 přímo spolupracoval s fašistickými okupanty. — *202, 215, 217, 289—290*

Stolypin P. A. (1862—1911) — státník carského Ruska, velkostatkář. V letech 1906—1911 byl předsedou rady ministrů a ministrem vnitra. Po porážce revoluce prováděl krvavé represálie (stolypinská reakce v letech 1907—1910). Byl autorem agrární reformy, jejímž cílem bylo získat na vesnici oporu carskému absolutismu. Jeho pokus upevnit samoděržaví shora, v zájmu buržoazie a statkářů, však ztroskotal. V roce 1911 zavraždil Stolypina v Kyjevě agent tajné policie, eser Bogrov. — *359—360*

Ströbel Heinrich (1869—1945) — německý sociální demokrat, centrista. V letech 1905—1916 byl členem redakce ústředního orgánu německé sociální demokracie, listu Vorwärts. V letech 1908—1918 byl poslancem pruského Zemského sněmu. Za první světové války vystupoval proti sociálšovinismu a válce, přikláněl se k levicové skupině Internacionála, později však přešel na pozice kautskismu. Roku 1917 se stal jedním ze zakladatelů Nezávislé sociálně demokratické strany Německa. Od listopadu 1918 do ledna 1919 byl členem pruské vlády. Poté se vrátil do sociálně demokratické strany, ale v roce 1931 z ní na protest proti politice vedení vystoupil. Od roku 1922 byl členem Říšského sněmu. — *25, 28*

Struve P. B. (1870—1944) — buržoazní ekonom a publicista, jeden z vůdců Konstitučně demokratické strany. V 90. letech byl čelným představitelem legálního marxismu, „doplňoval" a „kritizoval" ekonomické a filozofické učení K. Marxe, snažil se přizpůsobit marxismus a dělnické hnutí zájmům buržoazie. Patřil k teoretikům a organizátorům liberálně monarchistické organizace Svaz osvobození (1903—1905) a byl redaktorem jejího ilegálního orgánu, časopisu Osvoboždënije (1902—1905). Když v roce 1905 vznikla Konstitučně demokratická strana, stal se členem jejího ústředního výboru. Patřil k ideologům ruského imperialismu. Po Říjnové revoluci byl

členem kontrarevoluční Vrangelovy vlády; později emigroval. — *55*, 60, 328, 406

Stürgkh Karl (1859—1916) — rakouský reakční státník, hrabě, představitel rakouských velkostatkářů. Od roku 1890 byl členem rakouského parlamentu. V letech 1911—1916 stál v čele rakousko-uherské vlády. Stürgkhova vláda se aktivně podílela na přípravách a rozpoutání první světové války. Před válkou rozpustila rakouský a začátkem války uherský parlament a nastolila v zemi vojenskou diktaturu; krutě potlačovala narůstající protiválečné a revoluční hnutí. V říjnu 1916 Stürgkha zastřelil rakouský sociální demokrat Friedrich Adler. — *203*

Südekum Albert (1871—1944) — jeden z oportunistických vůdců německé sociální demokracie, revizionista. V letech 1900—1918 byl poslancem Říšského sněmu. Za první světové války se projevoval jako sociálšovinista. Hlásal imperialistické názory na koloniální otázku a bojoval proti revolučnímu hnutí dělnické třídy. V letech 1918 až 1920 byl ministrem financí v Prusku. — *167*, *215*, *256*, *274—275*, *278*, *281*, *288—289*, *291*

Sundbo Jens Peter Karl (nar. 1860) — dánský levicový sociální demokrat, publicista. Od roku 1887 přispíval do sociálně demokratického tisku včetně listu Social-Demokraten, který byl ústředním orgánem Sociálně demokratické strany Dánska. Od roku 1895 byl členem dánského parlamentu. V roce 1898 se stal redaktorem listu Vestjyllands Socialdemokrat. Za první světové války hájil internacionalistické stanovisko. V září 1916 protestoval proti usnesení sjezdu Sociálně demokratické strany Dánska o účasti jejích zástupců v buržoazní vládě. V letech 1918—1920 kritizoval imperialistickou politiku dánské buržoazie. — *216*

Šagov N. R. (1882—1918) — bolševik, poslanec IV. státní dumy za Kostromskou gubernii, povoláním tkadlec. V dumě byl členem bolševické frakce. V roce 1914 byl spolu s dalšími členy bolševické frakce v dumě zatčen a v roce 1915 poslán do vyhnanství na Sibiř, odkud se vrátil až roku 1917. — *171*, *290*

Štejn — štábní kapitán Bělostockého pluku. — *334*

Šturmer B. V. (1848—1917) — státník carského Ruska, velkostatkář. V letech 1894—1902 byl gubernátorem Novgorodské a Jaroslavské gubernie. Roku 1904 se stal členem Státní rady. V roce 1916 byl

jmenován předsedou rady ministrů, ministrem vnitra a ministrem zahraničních věcí. V listopadu 1916 byl označen za germanofila a v důsledku obvinění z přípravy separátního míru s Německem byl nucen abdikovat. — *206, 264*

THALHEIMER August (1884—1948) — německý sociální demokrat, publicista. Za první světové války byl internacionalista. V letech 1914—1916 pracoval jako redaktor sociálně demokratického listu Volksfreund; patřil do skupiny Internacionála, pozdějšího Spartakova svazu. Od roku 1916 do roku 1918 se podílel na vydávání ilegálních protiválečných agitačních materiálů Spartakusbriefe [Spartakovy dopisy]. V letech 1918—1923 byl členem ústředního výboru Komunistické strany Německa a redaktorem ústředního orgánu KSN Die Rote Fahne. V roce 1921 zastával levicové stanovisko; v roce 1923 se přiklonil k pravicovým oportunistům, v roce 1919 byl ze strany vyloučen. — *25*

THOMAS Albert (1878—1932) — francouzský politik, sociálreformista. Od roku 1910 vedl parlamentní frakci socialistické strany. Za první světové války vystupoval jako sociálšovinista. Ve francouzské vládě zastával funkci ministra zbrojního průmyslu. Po únorové revoluci 1917 přijel do Ruska, kde agitoval pro pokračování ve válce. V roce 1919 patřil k organizátorům II. (bernské) internacionály. V letech 1919—1932 stál v čele Mezinárodního byra práce při Společnosti národů. — *161, 181, 278, 281, 288, 355, 358*

TOLSTOJ L. N. (1828—1910) — ruský spisovatel, jeden z nejvýznamnějších světových autorů. Značně ovlivnil vývoj ruské i světové literatury. Ve své tvorbě vylíčil život předrevolučního Ruska. Lenin charakterizoval názory Tolstého a zhodnotil jeho činnost v několika článcích: Lev Tolstoj jako zrcadlo ruské revoluce, L. N. Tolstoj, L. N. Tolstoj a současné dělnické hnutí, Tolstoj a proletářský boj (viz Sebrané spisy 17, Praha 1984, s. 224—231, Sebrané spisy 20, Praha 1984, s. 42—46, 60—62, 92—93). — *286*

TREPOV A. F. (1862—1928) — státník v carském Rusku, senátor. Od roku 1914 byl členem Státní rady. V roce 1915 řídil ministerstvo spojů. Roku 1916 byl jmenován předsedou rady ministrů místo B. V. Šťurmera. Po Říjnové revoluci emigroval. — *264*

TREVES Claudio (1868—1933) — jeden z reformistických vůdců Italské socialistické strany. Za první světové války byl centrista. K Říjnové revoluci se stavěl negativně. Po vyloučení reformistů ze socialistické

strany v roce 1922 se stal jedním z vedoucích činitelů Unitární socialistické strany, kterou reformisté založili. — *161, 181*

Trier Gerson (nar. 1851) — jeden z vůdců levého křídla Sociálně demokratické strany Dánska, povoláním učitel. Bojoval proti kompromisnické politice reformistického vedení strany. Za první světové války byl internacionalista. V září 1916 vystoupil proti usnesení sjezdu Sociálně demokratické strany Dánska o účasti jejích členů v buržoazní vládě; na znamení protestu ze strany vystoupil. — *216—217*

Trockij L. D. (vl. jm. Bronštejn) (1879—1940) — nejvýznamnější Leninův odpůrce, představitel trockismu, maloburžoazního ideově politického směru v dělnickém hnutí, nepřátelského leninismu. Na II. sjezdu SDDSR patřil k menšinovým jiskrovcům; po sjezdu aktivně bojoval proti bolševikům ve všech otázkách teorie a praxe socialistické revoluce. V letech reakce a nového revolučního rozmachu byl likvidátorem. V roce 1912 zorganizoval protistranický srpnový blok; za první světové války zaujímal centristickou pozici, bojoval proti Leninovu stanovisku v otázkách války, míru a revoluce. Po únorové revoluci 1917 se vrátil z emigrace, vstoupil do skupiny mezirajonovců a společně s nimi byl na VI. sjezdu SDDSR(b) přijat do bolševické strany. Po Říjnové revoluci zastával řadu státnických funkcí. V roce 1918 se stavěl proti brestlitevskému míru; v letech 1920—1921 stál v diskusi o odborech v čele opozice. Od roku 1923 vedl frakční boj proti leninskému programu výstavby socialismu; prohlašoval, že socialismus nemůže v Rusku zvítězit. V roce 1927 byl Trockij vyloučen ze strany, v roce 1929 byl za protisovětskou činnost vypovězen z SSSR a v roce 1932 zbaven sovětského občanství. — *71, 82, 189, 191, 254, 257, 290—292, 386*

Troelstra Pieter Jelles (1860—1930) — pracovník holandského dělnického hnutí, oportunista. Byl jedním ze zakladatelů a vůdců Sociálně demokratické dělnické strany Nizozemska. Na počátku 20. století přešel z marxistických pozic na pozice krajního oportunismu. Bojoval proti levému křídlu strany, které se v roce 1907 seskupilo kolem listu De Tribune. Za první světové války vystupoval jako skutečný sociálšovinista a germanofil. — *246*

Turati Filippo (1857—1932) — pracovník italského dělnického hnutí, spoluzakladatel Italské socialistické strany (1892); vedl její pravé, reformistické křídlo. V roce 1896 byl zvolen do parlamentu; stál v čele skupiny socialistů-reformistů. Prováděl politiku třídní spolu-

práce proletariátu s buržoazií; za první světové války patřil k centristům. K Říjnové revoluci se stavěl negativně. Po rozkolu v Italské socialistické straně v roce 1922 se stal čelným představitelem reformistické Unitární socialistické strany. V roce 1926 emigroval do Francie. — *267, 269—273, 278, 281—282, 293—294, 296, 301—303, 319—320, 355—356, 358—359, 361—363, 373*

VANDERVELDE Émile (1866—1938) — vůdce Belgické dělnické strany, předseda mezinárodního socialistického byra II. internacionály, revizionista a oportunista. Za první světové války byl sociálšovinistou, vstoupil do buržoazní vlády, ve které vedl různá ministerstva. Po únorové revoluci 1917 přijel do Ruska, kde agitoval pro pokračování v imperialistické válce. Říjnovou revoluci odmítal a aktivně podporoval ozbrojenou intervenci proti Sovětskému Rusku. Vynaložil velké úsilí na obnovení II. internacionály. V letech 1925—1927 byl ministrem zahraničních věcí. Vystupoval proti vytvoření jednotné protifašistické fronty komunistů a socialistů. — *161, 181, 202, 212, 215, 280, 289, 303, 390*

VILÉM II. (HOHENZOLLERN) (1859—1941) — německý císař a pruský král (1888—1918). — *43, 68, 265, 357—358, 407*

WEBB Sidney (1859—1947) a WEBBOVÁ Beatrice (1858—1943) — angličtí veřejní činitelé, autoři mnoha prací z historie a teorie anglického dělnického hnutí. Jejich kniha Industrial Democracy (Londýn 1897) vyšla v Rusku pod názvem Teorija i praktika anglijskogo tred-junionizma [Teorie a praxe anglického tradeunionismu] v letech 1900 až 1901. Manželé Webbovi ve svých pracích rozvíjeli myšlenku reformistického řešení dělnické otázky v rámci buržoazního zřízení. Sidney Webb (později lord Passfield) byl spoluzakladatelem Fabiánské společnosti, členem parlamentu v letech 1922 až 1929, ministrem obchodu v roce 1924 a ministrem pro dominia a kolonie v roce 1929. V roce 1932 navštívili Webbovi SSSR, s jehož zřízením sympatizovali. — *195*

WEBER Max (1864—1920) — německý buržoazní sociolog, historik a ekonom. V letech 1893—1903 a 1919—1920 byl profesorem na mnoha německých univerzitách. Ve svých pracích vystupoval jako apologet kapitalismu, zastíral antagonistické třídní rozpory. V zájmu agresívní zahraniční politiky imperialistického Německa hlásal demagogickou tezi o spolupráci vládnoucí třídy s oportunistickým křídlem německé sociální demokracie a odborů. — *341*

Wijnkoop David (1877—1941) — holandský levicový sociální demokrat, později komunista. V roce 1907 se podílel na založení orgánu levého křídla Sociálně demokratické dělnické strany Nizozemska De Tribune. Později se stal jeho šéfredaktorem. V roce 1909 byl jedním ze zakladatelů a předsedou sociálně demokratické strany (strany tribunistů), která v roce 1918 přijala název Komunistická strana Nizozemska. Za první světové války vystupoval jako internacionalista, spolupracoval s časopisem Vorbote, který byl teoretickým orgánem zimmerwaldské levice. Jako jeden z vůdců Komunistické strany Nizozemska zastával krajně levicové, sektářské stanovisko. V letech 1918—1925 a od roku 1929 byl poslancem parlamentu. Na II. kongresu Kominterny byl zvolen do exekutivy Komunistické internacionály. Roku 1925 vystoupil proti usnesení Kominterny o koloniální otázce, o odborech a jiných otázkách. Za to byl v roce 1926 z komunistické strany vyloučen. V roce 1930 přiznal své chyby a byl do strany znovu přijat. Roku 1935 se stal členem ústředního výboru Komunistické strany Nizozemska. — *175*

Wilson Thomas Woodrow (1856—1924) — americký státník. V letech 1910—1912 byl guvernérem státu New Jersey. V roce 1913 byl za Demokratickou stranu zvolen prezidentem USA. Tuto funkci zastával až do roku 1921. Krutě potlačoval dělnické hnutí v zemi.

Zahraniční politika Wilsonovy vlády měla vyděračský, expanzívní charakter, zejména vůči latinskoamerickým zemím, do jejichž vnitřních záležitostí USA nejednou zasáhly ozbrojenou cestou. Wilson, který hájil zájmy amerických miliardářů, se přičinil o vstup USA do první světové války na straně Dohody.

Po vítězství Říjnové revoluce vystoupil s plánem na rozdělení Ruska, podporoval protisovětské kontrarevoluční síly a byl jedním z organizátorů intervence Spojených států amerických proti Sovětskému Rusku. V roce 1918 předložil imperialistický mírový program („čtrnáct bodů"), jímž měla být nastolena světovláda USA. Vedl americkou delegaci na pařížské mírové konferenci v letech 1919 až 1920. V prezidentských volbách roku 1920 byl poražen a zanechal politické činnosti. — *269—270, 276, 278, 355*

Wirth Albrecht (1866—1936) — německý buržoazní historik, šovinista a rasista, apologet německého imperialismu. Napsal řadu prací ze světové historie a politiky. — *407*

Zasuličová V. I. (1849—1919) — významná pracovnice narodnického a později sociálně demokratického hnutí v Rusku; revolučně činná od roku 1869. Byla členkou narodnických organizací Zemlja i volja

a Čornyj pereděl. Na znamení protestu proti špatnému zacházení s politickým vězněm Bogoljubovem spáchala 24. ledna 1878 atentát na petrohradského náčelníka Trepova. V roce 1880 emigrovala, počátkem 80. let přešla na pozice marxismu. Roku 1883—1884 se podílela na založení skupiny Osvobození práce. V 80. a 90. letech přeložila do ruštiny Marxovu Bídu filozofie a Engelsův Vývoj socialismu od utopie k vědě, napsala Očerk istorii Meždunarodnogo obščestva rabočich [Přehled dějin Mezinárodního dělnického sdružení], práci o J. J. Rousseauovi a další práce; přispívala do publikací skupiny Osvobození práce, do časopisů Novoje slovo a Naučnoje obozrenije, v nichž uveřejnila řadu literárně kritických statí. V roce 1900 se stala členkou redakce leninského listu Jiskra a časopisu Zarja. Za redakci Jiskry se zúčastnila II. sjezdu SDDSR s právem poradního hlasu, připojila se k menšinovým jiskrovcům. Po rozkolu ve straně v roce 1903 patřila k čelným představitelům menševiků, vstoupila do redakce menševické Jiskry. V roce 1905 se vrátila do Ruska. V letech reakce a nového revolučního rozmachu se přidala k likvidátorům, za první světové války stála na pozicích sociálšovinismu. K Říjnové revoluci se stavěla negativně. — *291*

Zetkinová Clara (1857—1933) — význačná funkcionářka německého a mezinárodního dělnického hnutí, spoluzakladatelka Komunistické strany Německa, talentovaná spisovatelka a zanícená řečnice. Spolu s R. Luxemburgovou, F. Mehringem a K. Liebknechtem aktivně bojovala proti Bernsteinovi a dalším oportunistům. Za první světové války patřila k internacionalistům a vystupovala proti sociálšovinismu. V roce 1916 vstoupila do skupiny Internacionála, později nazvané Spartakův svaz. Roku 1919 se stala členkou Komunistické strany Německa a byla zvolena do jejího ústředního výboru. Na III. kongresu Komunistické internacionály byla zvolena do exekutivy Kominterny, řídila mezinárodní sekretariát žen. V roce 1925 se stala předsedkyní Mezinárodní rudé pomoci. — *25, 170*

Zinovjev G. J. (vl. jm. Radomyslskij) (1883—1936) — člen SDDSR od roku 1901. V letech 1908—1917 žil v emigraci, byl členem redakce ústředního orgánu strany Social-demokrat a bolševického listu Proletarij. V letech reakce se stavěl smířlivecky k likvidátorům, otzovistům a trockistům. V době příprav Říjnové revoluce a v jejím průběhu kolísal, v říjnu 1917 vyslovil spolu s Kameněvem v menševicky zaměřeném listu Novaja žizň svůj nesouhlas s rozhodnutím ústředního výboru o ozbrojeném povstání. Prozatímní vládě tak vyzradil plány strany. Po Říjnové revoluci byl předsedou petrohradského sovětu, členem politického byra ústředního výboru a před-

sedou exekutivy Kominterny. Několikrát vystoupil proti leninské politice strany: v listopadu 1917 byl pro vytvoření koaliční vlády za účasti menševiků a eserů, v roce 1925 patřil k organizátorům „nové opozice", v roce 1926 k vůdcům protistranického trockistickozinovjevovského bloku. V listopadu 1927 byl za frakční činnost vyloučen ze strany, v roce 1928 mu bylo členství obnoveno, v roce 1932 byl znovu ze strany vyloučen, v roce 1933 opět přijat. V roce 1934 byl za protistranickou činnost vyloučen ze strany potřetí. —*90*, *104*, *379*

ŽIVOTOPISNÁ DATA

(Červenec 1916—únor 1917)

1916

V červenci 1916 až únoru 1917

Lenin žije ve Švýcarsku v Curychu (v létě v horském městečku Flumsu). Řídí revoluční činnost bolševické strany, dopisuje si se stranickými organizacemi a pracovníky strany v Rusku i se zahraničními sekcemi SDDSR; rediguje 56.—58. číslo ústředního orgánu strany — listu Social-demokrat a první dvě čísla časopisu Sbornik Social-demokrata. Aktivně se účastní práce zimmerwaldské levice a pomáhá švýcarským levicovým sociálním demokratům v boji proti sociálšovinistům a centristům.

V červenci až listopadu

Lenin studuje v curyšské knihovně, dělá si výpisky z různých knih, časopisů a novin o imperialistické válce a národnostní otázce.

1. (14.) a 11. (24.) července

V dopisech M. N. Pokrovskému do Paříže vyslovuje Lenin znepokojení nad tím, že adresát nedostal rukopis práce Imperialismus jako nejvyšší stadium kapitalismu, který mu poslal 19. června (2. července).

Mezi 4. a 7. (17. a 20.) červencem

Lenin a N. K. Krupská odjíždějí na léto do horského městečka Flumsu (nedaleko Curychu), protože se N. K. Krupská musí léčit.

Začátkem července až v říjnu

V četných dopisech, posílaných z Flumsu členovi redakce listu Social-demokrat G. J. Zinovjevovi, dává Lenin pokyny k přípravě 56.—58. čísla tohoto listu; odhaluje frakcionářskou, protistranickou činnost skupiny Pjatakova, Bošové a Bucharina, odsuzuje Zinovjevův smířlivecký postoj k této skupině a kritizuje jeho mylné názory na

	některé otázky; vyslovuje své názory na vydávání časopisu Sbornik Social-demokrata a dává praktické organizační pokyny k přípravě 1. a 2. čísla do tisku.
11. (24.) července	Lenin připojuje k dopisu N. K. Krupské dodatek určený M. Cchakajovi, v němž mu děkuje za dopis a přeje hodně zdraví a životní energie.
Po 11. (24.) červenci	Lenin píše stať O Juniově brožuře.
12. (25.) července	V dopisu A. M. Kollontajové píše Lenin o úkolech jediného zástupce levice na chystané konferenci socialistů neutrálních zemí v Haagu, zdůrazňuje jeho odpovědnost a upozorňuje, že úlohou tohoto zástupce bude hlavně získat úplné informace o průběhu konference; vyslovuje přání, aby tento zástupce navrhl konferenci schválit usnesení konferencí v Zimmerwaldu a Kienthalu a odsoudit sociálpatrioty. V závěru dopisu se Kollontajové ptá, zda nemá nějaké styky s vydavatelstvími: „Potřeboval bych buď *překlad*, nebo pro Naďu *pedagogickou* teoretickou práci, abych si něco vydělal (Nadina nemoc vyžaduje totiž *dlouhodobý* pobyt v horách, a to je nákladné).“
Po 12. (25.) červenci	Lenin dostává zprávu, že v Petrohradě zemřela jeho matka.
Před 20. červencem (2. srpnem)	Lenin píše stať Výsledky diskuse o sebeurčení.
Po 20. červenci (2. srpnu) až v září	Lenin píše německy článek Entwaffnung [O odzbrojení].
V druhé polovině července	V dopisu M. M. Charitonovovi do Curychu Lenin zdůrazňuje, že je nutné informovat soudruhy v Petrohradě, Moskvě, Kyjevě a Oděse o hnutí internacionalistů v Evropě a v Americe a o diskusi k otázce odzbrojení.

20. července (2. srpna)

V dopisu G. J. Zinovjevovi Lenin sděluje, že začal pracovat na článku O kautskismu pro sborník Pod znameněm marksizma [Pod praporem marxismu].

Mezi 20. a 23. červencem (2. a 5. srpnem) až v říjnu

Lenin pracuje na článku Imperialismus a rozštěpení socialistického hnutí, shromažďuje materiál, píše osnovu článku.

22. nebo 23. července (4. nebo 5. srpna)

V dopisu G. L. Šklovskému do Bernu ho Lenin žádá, aby objednal dvě knihy vhodného formátu, v jejichž deskách by bylo možné poslat do Paříže M. N. Pokrovskému rukopis práce Imperialismus jako nejvyšší stadium kapitalismu; prosí ho, aby mu posílal dopisy ruských zajatců v tehdejším Německu.

23. července (5. srpna)

V dopisu M. N. Pokrovskému do Paříže Lenin sděluje, že se odeslaný rukopis práce Imperialismus jako nejvyšší stadium kapitalismu ztratil, byl tedy nucen poslat jiný exemplář konspirativní cestou. Poněvadž vydavatelství Parus mělo v úmyslu zkrátit rozsah knihy na tři archy, žádá Lenin Pokrovského, aby prosazoval ve vydavatelství objednaný rozsah pěti archů.

Po 23. červenci (5. srpnu)

V dopisu G. J. Zinovjevovi dává Lenin pokyn, aby byly do časopisu Sbornik Social-demokrata zařazeny články K. Kilboma Švédská sociální demokracie a světová válka a A. Hansena Některé momenty současného dělnického hnutí v Norsku.

V červenci

V dopisech levicovým sociálním demokratům-internacionalistům skandinávských zemí dává Lenin rady k přípravě konference socialistů neutrálních zemí a k taktice představitelů levice na této konferenci.

Mezi 23. červencem a 18. srpnem (5. a 31. srpnem)

V dopisu M. N. Pokrovskému opakuje Lenin obsah svého dopisu z 2. července, který cenzura zadržela a v němž dával pokyny v souvislosti s vydáním práce Imperialismus jako nejvyšší

stadium kapitalismu. Žádá, aby se zachoval původní rozsah knihy objednaný vydavatelstvím, aby se ponechaly poznámky, „poněvadž jsou důležité", a také bibliografie; píše, že nebude-li vhodné vydat knihu pod jeho obvyklým pseudonymem V. Iljin, ať použijí pseudonym N. Lenivcyn nebo V. I. Ivanovskij.

Před 18. (31.) srpnem — V dopisu G. L. Šklovskému děkuje Lenin za zaslané dopisy zajatců a blahopřeje mu k úspěšné práci mezi zajatci.

18. (31.) srpna — V dopisu M. M. Charitonovovi Lenin píše, že mu pošle rukopis práce Imperialismus jako nejvyšší stadium kapitalismu; žádá o zaslání polských a bundovských novin s údaji o volbách ve Varšavě. V dopisu M. N. Pokrovskému sděluje, že je nucen souhlasit se zkrácením práce Imperialismus jako nejvyšší stadium kapitalismu, a vyslovuje velkou lítost nad zkrácením závěrečné části rukopisu; ptá se, zda by nebylo možné uveřejnit konec beze změny v časopisu Letopis s redakční poznámkou, že „to jsou závěry z brožury".

Po 19. srpnu (1. září) — Lenin studuje výstřižky z anglických, francouzských a německých novin s mapami bojišť a dělá na nich poznámky.

V srpnu — V dopisu G. J. Zinovjevovi hodnotí Lenin záporně článek N. I. Bucharina K teorii imperialistického státu, napsaný pro Sbornik Social-demokrata, a navrhuje, aby byl odmítnut; vyslovuje nesouhlas s Zinovjevovými připomínkami ke stati O Juniově brožuře, zdůrazňuje nutnost „*správně* určit vztah mezi *epochou* a *nynější* válkou" a poukazuje na mylnost závěru, že „za imperialismu nejsou **možné** národní války"; vysvětluje, jaké stanovisko je třeba zaujmout k heslu „obrany vlasti". Lenin posílá v dopisu N. I. Bucharinovi své připomínky k jeho článku K teorii imperialistického státu a oznamuje mu, že článek není možné v časopisu Sbornik Social-demokrata uveřejnit, poukazuje na nedostatky článku a na řadu nesprávných

formulací týkajících se stanoviska marxistů ke státu; radí Bucharinovi, aby druhou část článku (o státním kapitalismu) přepracoval pro legální vydání a první část (o státu) neuveřejňoval. Lenin rediguje článek A. M. Kollontajové Třetí internacionála a dělnice.

Koncem srpna až začátkem září — Lenin a N. K. Krupská se vracejí z Flumsu do Curychu.

V srpnu až září — Lenin píše články „Imperialistický ekonomismus" jako nově vznikající směr a Odpověď P. Kijevskému (J. Pjatakovovi).

V srpnu až říjnu — Lenin píše stať O karikatuře marxismu a „imperialistickém ekonomismu".

2. (15.) září — V dopisu I. F. Armandové Lenin zdůrazňuje, že organizace mládeže ve Švýcarsku se vzmáhá, a slibuje, že jí pošle článek O odzbrojení.

7. (20.) září — Lenin píše M. T. Jelizarovovi do Petrohradu a prosí, aby dopis poslal nebo ukázal M. I. Uljanovové; sděluje, že od ní dostal knihu a korespondenční lístek z 8. srpna, vyslovuje znepokojení nad zatčením A. I. Jelizarovové a radí, aby se obrátili na nejlepší advokáty; děkuje M. I. Uljanovové za vynaložené úsilí při vydání jeho práce Imperialismus jako nejvyšší stadium kapitalismu a za finanční pomoc.

9. (22.) září — Lenin si pořizuje poznámky o válce a o jiných otázkách na rubu vlastnoručního seznamu stránek ke knize A. Wirtha Světové dějiny a současnost.

17. (30.) září — Lenin se účastní zasedání mezinárodní socialistické komise v Bernu.

20. září (3. října) — Lenin posílá článek Entwaffnung [O odzbrojení] redakcím listů švédských a norských levicových sociálních demokratů, aby ho uveřejnily.

23. září (6. října) — Lenin se setkává s V. M. Kasparovem, který projíždí Curychem.

V září až říjnu — Lenin koncipuje článek Zabloudili za bílého dne.

V druhé polovině září (první polovině října) — Lenin píše jménem ÚV SDDSR pozdravný projev na sjezd Italské socialistické strany. Pozdrav byl přečten na sjezdu 2. (15.) října.

Koncem září až začátkem října — Lenin v dopisu A. G. Šljapnikovovi, který mu posílá v souvislosti s jeho nadcházející cestou do Ruska, zdůrazňuje nutnost dohodnout se o všech nejdůležitějších otázkách; upozorňuje, že společný plán práce „se skládá za prvé z *teoretické* linie, za druhé z nejbližších *taktických* úkolů a za třetí z úkolů bezprostředně organizačních". Poukazuje na nutnost „dohodnout se v teoretických otázkách", což je „pro práci v tak těžké době" velice nutné. Podtrhuje, že smířlivectví vůči centristům a spojenectví s nimi je nepřípustné. Konstatuje, že hlavní je teď vydávat populární letáky a provolání proti carismu, zesílit spojení „mezi námi a dělnickými vůdci v Rusku", zajistit pravidelnou konspirativní korespondenci a přepravu literatury a jiných materiálů a využívat legální tisk v Rusku.
V dopisu N. D. Kiknadzemu do Ženevy děkuje Lenin za informace o diskusi s Lunačarským a jeho stoupenci, kteří zaujímají nesprávné stanovisko k národnostní otázce, a radí adresátovi, aby od nich žádal písemné teze o jejich stanovisku; píše, že Lunačarskij a jeho stoupenci „nepochopili ani zbla z otázky, jaký je historický charakter ‚národa' a ‚obrany vlasti'"; sděluje Kiknadzemu, že mu posílá k přečtení svoji stať O karikatuře marxismu a „imperialistickém ekonomismu".

V září — V dopisu Z. I. Lilinové se Lenin ptá, zda by mohla pro Sbornik Social-demokrata napsat stručný výklad hlavních myšlenek svého referátu o socialistickém hnutí žen, který přednesla v Oltenu.

Nejdříve v září — Lenin čte 3. číslo časopisu Dělo a vpisuje poznámky do článků V. Zasuličové Po válce, P. Maslova Ideologie války a A. Potresova Politika a veřejnost. Rozdvojené Rusko.

9. (22.) října — Lenin píše M. I. Uljanovové do Petrohradu dopis, v němž se ptá, zda vydavatelství dostalo rukopis jeho práce Imperialismus jako nejvyšší stadium kapitalismu; zdůrazňuje, že „této ekonomické práci přikládá zvlášť velký význam a velmi rád by ji co nejdříve uviděl v tisku v plném rozsahu"; prosí, aby zjistila, zda vyšla jeho stať Karel Marx v Encyklopedickém slovníku Granatových.

11. (24.) října — Lenin si dělá výpisky (v němčině) k otázce obrany vlasti z listů Belgische Arbeiterstimme z 20. září a 24. října 1916 a Volksstimme z 23. září 1916.

12. (25.) října — Lenin píše dopis rakouskému levicovému sociálnímu demokratu Franzi Koritschonerovi; prosí, aby ho podrobně informoval o stávce ve zbrojovce ve Steyru a o atentátu F. Adlera na rakouského ministerského předsedu Stürgkha. Lenin hodnotí Adlerův čin a zdůrazňuje, že individuální teroristické akce jsou jako revoluční taktika neúčelné a škodlivé, že „jedině masové hnutí lze považovat za skutečný politický boj". Vyslovuje přání, aby některá z levicových skupin v Rakousku vydala k této otázce leták.

13. (26.) října — V dopisu tajemníkovi pařížské sekce SDDSR G. J. Běleňkému Lenin dokazuje, že není účelné vydávat v Paříži cenzurovaný Sbornik Social-demokrata, a prosí, aby mu dal zprávu, naskytne-li se příležitost vydat ho ilegálně. Rovněž Běleňkého žádá, aby zjistil, zda je pravdivá zpráva v novinách, že se 24. prosince bude v Paříži konat druhá konference socialistů zemí Dohody; slibuje, že pošle k této příležitosti leták ÚV SDDSR, a ukládá mu, aby připravil „důkladně jeho vydání a rozšiřování".

21. a 22. října (3. a 4. listopadu) — Lenin se účastní porady levicových sociálních demokratů — delegátů curyšského sjezdu Švýcarské sociálně demokratické strany; podílí se na vypracování návrhu rezoluce sjezdu o stanovisku k usnesením kientalské konference.

22. října (4. listopadu)

Lenin pronáší na sjezdu Švýcarské sociálně demokratické strany v Curychu pozdravný projev jménem ÚV SDDSR.
V dopisu Inesse Armandové píše Lenin o poradě švýcarské levice v předvečer zahájení sjezdu Švýcarské sociálně demokratické strany a o svých dojmech ze sjezdu.

24. října (6. listopadu)

V 56. čísle listu Social-demokrat vycházejí Leninovy články O separátním míru a Celá desítka „socialistických" ministrů.

29. října (11. listopadu)

Lenin rozmlouvá s M. S. Olminským, který za ním přijel do Švýcarska.

V říjnu

Vychází 1. číslo časopisu Sbornik Social-demokrata s Leninovými tezemi Socialistická revoluce a právo národů na sebeurčení a se statěmi O Juniově brožuře a Výsledky diskuse o sebeurčení. Lenin píše články O hesle „odzbrojení", Imperialismus a rozštěpení socialistického hnutí a osnovu článku Imperialismus a postoj k němu.

Koncem října až začátkem listopadu

Lenin pracuje na tezích Úkoly levicových zimmerwaldovců ve Švýcarské sociálně demokratické straně, rozesílá je, dává pokyn k překladu tezí do francouzštiny a k jejich šíření.

7. (20.) listopadu

Lenin diskutuje s levicovými zimmerwaldovci o tezích Úkoly levicových zimmerwaldovců ve Švýcarské sociálně demokratické straně. V dopisu Inesse Armandové děkuje Lenin za překlad tezí Úkoly levicových zimmerwaldovců ve Švýcarské sociálně demokratické straně do francouzštiny a zmiňuje se, že má v úmyslu poslat je A. Abramovičovi a H. Guilbeauxovi; informuje ji o schůzi švýcarské levice konané v Curychu a o chystané druhé schůzi; vysvětluje marxistické pojetí „vlasti" a vztahu dělnické třídy k ní a slibuje, že pošle svoji stať O karikatuře marxismu a „imperialistickém ekonomismu", věnovanou této otázce.

12. listopadu

V dopisu Inesse Armandové Lenin píše, že ne-

(25. listopadu) může přepracovat pro francouzskou levici své teze Úkoly levicových zimmerwaldovců ve Švýcarské sociálně demokratické straně, protože nemá o Francii potřebný materiál; lituje, že má s francouzskými internacionalisty špatné spojení; uvádí, jaký postoj je třeba zaujmout k všeobecně demokratickému hnutí: „My sociální demokraté jsme vždycky pro demokracii, ale ne ‚ve jménu kapitalismu', nýbrž ve jménu proklestění cesty *našemu* hnutí..."

13. (26.) listopadu V dopisu M. I. Uljanovové Lenin sděluje, že od ní dostal knihy a korespondenční lístek se zprávou o brzkém propuštění A. I. Jelizarovové z vězení. Píše: „Ze zprávy o Aně jsem měl ohromnou radost."

17. (30.) listopadu V dopisu Inesse Armandové ji Lenin upozorňuje, že její názory na „obranu vlasti" a na vzájemné vztahy v zimmerwaldské levici nejsou správné; zdůrazňuje nutnost konkrétního historického přístupu k otázce „vlasti" a k heslu „obrany vlasti" a nezbytnost národně osvobozeneckých válek, vysvětluje Marxovo a Engelsovo stanovisko k této otázce. Ostře kritizuje názory a frakční činnost skupiny Pjatakova, Bošové a Bucharina, demaskuje politické intrikaření K. Radka a odsuzuje Zinovjevův bezzásadový, smířlivecký postoj k nim. Píše: „Kdo v politice takové věci *odpouští*, toho pokládám za hlupáka nebo ničemu. *Já je nikdy neodpouštím.*"
Lenin znovu diskutuje s levicovými zimmerwaldovci o tezích Úkoly levicových zimmerwaldovců ve Švýcarské sociálně demokratické straně a o vztahu Švýcarské sociálně demokratické strany k válce. Lenin vpisuje poznámky do tezí F. Plattena o vztahu Švýcarské sociálně demokratické strany k válce.

18. listopadu (1. prosince) Lenin píše dopis švýcarskému socialistovi Arthuru Schmidovi, v němž navrhuje upřesnit řadu formulací v tezích švýcarských levicových sociálních demokratů ke sjezdu Švýcarské sociálně demokra-

tické strany o otázce války; zdůrazňuje nutnost využít specifiky Švýcarska pro revoluční propagandu.

Mezi 18. listopadem a 5. prosincem (1. a 18. prosincem)

Lenin píše připomínky k článku N. I. Bucharina Imperialistický lupičský stát.

V listopadu

V dopisu N. D. Kiknadzemu Lenin vysvětluje, že jeho stanovisko k otázce války a názory týkající se práva národů na sebeurčení jsou nesprávné; zdůrazňuje, že „marxista musí za základ své politiky brát *pouze* přesně a nesporně dokázaná *fakta*", a chce-li zaujmout stanovisko k válce, musí „konkrétně rozebírat každý případ".

Začátkem prosince

Lenin píše připomínky k návrhu tezí R. Grimma o vztahu Švýcarské sociálně demokratické strany k válce a upravuje návrh rezoluce o otázce války vypracovaný F. Plattenem; pracuje na Tezích o vztahu Švýcarské sociálně demokratické strany k válce. V dopisu M. G. Bronskému formuluje hlavní body návrhu rezoluce o vztahu Švýcarské sociálně demokratické strany k válce.
Lenin posílá své teze Úkoly levicových zimmerwaldovců ve Švýcarské sociálně demokratické straně francouzským internacionalistům ve Švýcarsku.

4. (17.) prosince

V dopisu Inesse Armandové se jí Lenin svěřuje se svým plánem vydávat letáky o situaci ve švýcarské sociální demokracii a dotazuje se, zda by je překládala do francouzštiny; informuje ji o schůzích švýcarské levice k projednání rezolucí o vztahu k válce a o úkolech levice.

5. (18.) prosince

V dopisu Inesse Armandové vyslovuje Lenin názor, že zprávy z Ruska svědčí o narůstání revoluce; rozhořčuje se nad stanoviskem Bucharina a Radka a zdůrazňuje nutnost boje proti oportunistům.

7. (20.) prosince — V dopisu V. A. Karpinskému mu Lenin oznamuje, že bude mít v Curychu přednášku o revoluci roku 1905, uvádí seznam potřebné literatury a prosí o její zaslání.

Po 7. (20.) prosinci — Lenin píše Poznámky k článku o maximalismu.

8. (21.) prosince — V dopisu M. N. Pokrovskému Lenin lituje, že při vydání jeho práce Imperialismus jako nejvyšší stadium kapitalismu byla vynechána kritika K. Kautského; poznamenává, že se v tom musí vydavateli podřídit, a dodává: „Co se dá dělat, vypořádám se s Kautským jinde."

12. (25.) prosince — Lenin píše dopis Inesse Armandové, v němž ji upozorňuje, že nepochopila podstatu a škodlivost „imperialistického ekonomismu", vysvětluje, v čem je jak stanovisko Bucharina a Radka, tak R. Luxemburgové v otázce socialistické revoluce a vztahu k demokratickým požadavkům nesprávné.

15. (28.) prosince — Lenin píše žádost policejnímu ředitelství města Curychu o prodloužení pobytu v Curychu do 31. prosince 1917; sděluje, že složil v curyšské kantonální bance kauci ve výši 100 franků.

V první polovině prosince — V dopisu Inesse Armandové Lenin upozorňuje, že Radkovo intrikánství není náhoda ani jeho osobní věc a že se Armandová dopouští chyby, když z toho nevyvozuje politické závěry, když nehodnotí události politicky; znovu jí vysvětluje marxistické pojetí otázky obrany vlasti; píše, že je rád, že si Armandová pohovořila s H. Guilbeauxem a P. Levim, a poukazuje na nesprávnost Leviho stanoviska k parlamentarismu.

18. (31.) prosince — Lenin píše novoroční blahopřání V. A. a S. N. Karpinským, V. M. Kasparovovi a M. Cchakajovi.

19. prosince (1. ledna 1917) — Lenin píše článek Pacifismus buržoazní a pacifismus socialistický.

21. prosince (3. ledna 1917)

V dopisu M. N. Pokrovskému děkuje Lenin za úsilí spojené s vydáním práce Imperialismus jako nejvyšší stadium kapitalismu.

V druhé polovině prosince

Lenin píše Otevřený dopis Borisu Souvarinovi.

Před 25. prosincem (7. lednem 1917)

Lenin sestavuje Koncept tezí provolání k mezinárodní socialistické komisi a ke všem socialistickým stranám.

25. prosince (7. ledna 1917)

V dopisu Inesse Armandové Lenin sděluje, že jí posílá číslo listu Volksrecht s rezolucí schůze švýcarské levice proti odložení sjezdu Švýcarské sociálně demokratické strany, původně stanoveného na únor 1917 k projednání otázky vztahu Švýcarské sociálně demokratické strany k válce; ptá se, zda je v Clarensu a v Lausanne levice, a navrhuje přeložit tuto rezoluci do francouzštiny.
Lenin hovoří s E. Nobsem a W. Münzenbergem o usnesení vedení Švýcarské sociálně demokratické strany ze 7. ledna odložit mimořádný sjezd Švýcarské sociálně demokratické strany.

25. nebo 26. prosince (7. nebo 8. ledna 1917)

Lenin se účastní schůze švýcarské levice. Schůze schválila protestní rezoluci proti odložení sjezdu k otázce války.

Mezi 26. prosincem a 6. lednem (8. a 19. lednem 1917)

V dopisu Inesse Armandové píše Lenin o schůzi vedení Švýcarské sociálně demokratické strany 7. ledna v Curychu, na níž R. Grimm „v čele všech pravičáků" prosadil přes protesty levicových sociálních demokratů usnesení odložit na neurčito mimořádný sjezd Švýcarské sociálně demokratické strany; píše, že hodlá uveřejnit otevřený dopis členovi mezinárodní socialistické komise Charlesu Nainovi a prohlásit v něm, že není ochotný být v zimmerwaldské organizaci společně s Grimmem, a že o tom posílá ÚV SDDSR zdůvodněné prohlášení. Zdůrazňuje, že je důležité okamžitě Grimma demaskovat.

26.—27. prosince (8.—9. ledna 1917)

Lenin píše Otevřený dopis Charlesu Nainovi, členovi mezinárodní socialistické komise v Bernu, v souvislosti se zrádcovským jednáním předsedy mezinárodní socialistické komise R. Grimma.

29. nebo 30. prosince (11. nebo 12. ledna 1917)

V dopisu neznámému adresátovi se Lenin odvolává na rozhovor s E. Nobsem a W. Münzenbergem ohledně schůze vedení Švýcarské sociálně demokratické strany ze 7. ledna; poukazuje na lživost Grimmova sdělení v listu Berner Tagwacht, že levice nebyla zásadně proti odložení sjezdu, a oznamuje, že Münzenberg napsal pro Volksrecht článek namířený proti usnesení vedení strany ze 7. ledna. Žádá adresáta, aby tento dopis poslal dále S. N. Ravičové a ta aby ho poslala do La Chaux-de-Fonds A. Abramovičovi.

30. prosince (12. ledna 1917)

Lenin se účastní schůze byra zimmerwaldské levice, na níž se projednává návrh protestního dopisu proti oportunistickým akcím R. Grimma.

31. prosince (13. ledna 1917)

V dopisu Inesse Armandové Lenin oznamuje, že dostal její dopisy s výstřižky z listu Russkije vědomosti a také dopis od Guilbeauxe o tom, že připravují mírové shromáždění, že jí posílá své čtyři články pro Novyj mir, a sděluje, že R. Grimm svolává konferenci socialistů zemí Dohody a že bolševici připravují protest proti Grimmovu počínání. Navrhuje Armandové, aby připravila referát o pacifismu pro francouzské a italské dělníky ve Švýcarsku.

Koncem prosince

Lenin píše provolání Dělníkům podporujícím boj proti válce a proti socialistům, kteří přešli na stranu svých vlád.

Lenin připravuje přednášku o revoluci roku 1905, dělá si výpisky z literatury a píše osnovu přednášky.

V prosinci

Vychází 2. číslo časopisu Sbornik Social-demokrata s Leninovými články O hesle „odzbrojení", Imperialismus a rozštěpení socialistického hnutí,

Jugend-Internationale, Marná snaha očistit oportunismus a Čcheidzeho frakce a její úloha.
Lenin píše články Zásadní teze k otázce války a K pojetí otázky obrany vlasti.

V prosinci až únoru 1917 — Lenin studuje v curyšské knihovně literaturu o stanovisku marxismu ke státu; dělá si výpisky z děl K. Marxe a B. Engelse; píše své poznámky a závěry. Přípravný materiál Lenin nazval Marxismus a stát.

1917

1.—2. (14.—15.) ledna — Lenin řídí poradu švýcarských levicových sociálních demokratů, na níž se projednává protest proti Grimmovi. Porada schválila rezoluci žádající odvolání Grimma z MSK.

6. (19.) ledna — V dopisu Inesse Armandové poukazuje Lenin na nesprávnost jejích připomínek k Engelsovým výrokům v předmluvě k Marxově práci Třídní boje ve Francii; vytýká jí „abstraktnost a nehistoričnost" v posuzování otázky „obrany vlasti" a podrobně vysvětluje tuto otázku.
Lenin rozesílá zahraničním sekcím bolševiků rezoluci švýcarských levicových sociálních demokratů, kteří vyhlásili referendum o svolání mimořádného sjezdu strany, odloženého na neurčito na základě usnesení vedení Švýcarské sociálně demokratické strany.

7. (20.) ledna — V dopisu Inesse Armandové Lenin píše, že švýcarští levicoví sociální demokraté schválili rezoluci proti odložení mimořádného sjezdu strany s požadavkem uspořádat o této otázce referendum; píše o nutnosti urychlit vydávání letáků.

9. (22.) ledna — Lenin přednáší na schůzi dělnické mládeže v curyšském Lidovém domě o revoluci roku 1905.
Lenin píše Inesse Armandové dopis v souvislosti s jejím referátem o pacifismu, který přednesla 8. (21.) ledna, a doporučuje, aby ho zopakovala v Ženevě a v La Chaux-de-Fonds; ptá se, zda

jsou přeloženy do francouzštiny návrhy rezolucí o obraně vlasti a o otázce války pro sjezd Švýcarské sociálně demokratické strany; informuje ji o smířliveckém postoji E. Nobse a F. Plattena k R. Grimmovi a o tom, že H. Guilbeaux odmítl podepsat rezoluci proti Grimmovi.

10.(23.) ledna — Lenin si dělá výpisky z listů Volksrecht z 23. ledna a Berner Tagwacht z 22. ledna 1917 o zasedání vedení Švýcarské sociálně demokratické strany z 22. ledna 1917 k otázce svolání sjezdu.

Mezi 13. a 17. (26. a 30.) lednem — Lenin píše článek Dvanáct stručných tezí o Greulichově obraně obrany vlasti.

17. (30.) ledna — Lenin koncipuje dva dopisy Inesse Armandové, v nichž vysvětluje podstatu buržoazního pacifismu, popisuje svůj rozhovor se dvěma uprchlými zajatci a informuje o situaci ve švýcarské sociální demokracii; zmiňuje se, že znova přečetl Engelsovu práci K bytové otázce, a poznamenává: „Nádhera! Já jsem ještě pořád ‚zamilován' do Marxe a Engelse a žádnou hanu na ně nemohu klidně snést. Ne, to jsou lidé, jací mají být! Od těch se musíme učit. Z této základny nesmíme sejít. Z *této* základny sešli jak sociálšovinisté, tak kautskisté."

18. (31.) ledna — V 58. čísle listu Social-demokrat vychází Leninův článek Obrat ve světové politice.

20. ledna (2. února) — V dopisu Inesse Armandové ji Lenin informuje o poradě zimmerwaldovců v Oltenu 1. února 1917, na níž byla odhalena oportunistická linie R. Grimma, a o tom, že má v úmyslu odpovědět na Spektatorovu (Nachimsonovu) brožuru Vaterlands-Verteidigung und auswärtige Politik der Sozialdemokratie [Obrana vlasti a zahraniční politika sociální demokracie].

21. ledna (3. února) — Lenin žádá norského socialistu T. Nermana, aby navštívil švédského levicového sociálního de-

mokrata K. Höglunda ve vězení a požádal ho, aby podepsal protestní dopis proti oportunistickým akcím R. Grimma s žádostí odvolat ho z mezinárodní socialistické komise.

V dopisu Inesse Armandové jí sděluje, že dostal její dopis, schvaluje osnovu jejího referátu, doporučuje, aby referát doplnila body o tom, „*jak* může dojít k revoluci, co je to diktatura proletariátu, proč je nezbytná, proč *není možná* bez ozbrojení proletariátu, proč je plně slučitelná s demokracií, s úplnou a všestrannou demokracií (navzdory vulgárnímu názoru)", a pak jej znovu přednesla. Píše o boji uvnitř Švýcarské sociálně demokratické strany a o chystané poradě „mladých" z německého a francouzského Švýcarska a dává jí pokyny k přípravě na tuto poradu a k poskytnutí pomoci levicovým sociálním demokratům; radí jí, aby se snažila založit skupinu levicových Francouzů ve Švýcarsku, a zdůrazňuje, že nejdůležitějším úkolem je podporovat a rozvíjet veškeré masové revoluční akce s cílem přiblížit revoluci a nastolit diktaturu proletariátu.

Mezi 27. a 29. lednem (9. a 11. únorem) — Lenin píše pro švýcarské levicové sociální demokraty Pozměňovací návrh k rezoluci o otázce války, aby jej předložili na kantonálním sjezdu curyšské sociálně demokratické organizace.

Po 30. lednu (12. únoru) — Lenin oznamuje S. N. Ravičové, že dostal její dopis o situaci v ženevské organizaci Švýcarské sociálně demokratické strany, a konstatuje, že práce je obtížná a švýcarští levicoví sociální demokraté slabí: „Jelikož nemáme spojení s masami, nemůžeme nic dělat." Zdůrazňuje, že švýcarští levicoví sociální demokraté potřebují pomoc.

31. ledna (13. února) — V dopisu Inesse Armandové píše Lenin o kantonálním sjezdu curyšské sociálně demokratické organizace; navrhuje jí, aby vypracovala ve francouzštině referát o třech směrech ve Švýcarské sociálně demokratické straně; zmiňuje se o tom, že v časopisu Die Neue Zeit zkomolili Engelsovu předmluvu k Marxově práci Třídní boje ve Fran-

cii; žádá, aby mu sehnala spisy Ch. Fouriera.

V lednu — Lenin pracuje na brožuře Statistika a sociologie (brožuru nedokončil); píše články Domnělé, nebo skutečné bláto? a Obrana neutrality.

2. (15.) února — Lenin sděluje v dopisu M. I. Uljanovové, že dostal peníze, děkuje za poslané knihy a zmiňuje se o svých materiálních těžkostech: „Drahota je opravdu strašná a my se svými chorými nervy máme pracovní schopnost zoufale špatnou."

4. (17.) února — Lenin píše A. M. Kollontajové, že dostal její dopis a že jí 7.—8. ledna poslal do New Yorku dopis a článek pro list Novyj mir; rozhořčuje se nad blokem Trockého s pravicovými sociálními demokraty proti zimmerwaldské levici a upozorňuje, že by ho bylo třeba demaskovat v listu Social-demokrat. Poznamenává, že připravuje (už má téměř shromážděný materiál) článek o stanovisku marxismu ke státu; lituje, že pro nedostatek prostředků není možné vydat 3. a 4. číslo časopisu Sbornik Social-demokrata, ačkoli materiál je pro ně už připraven; píše o ideovém krachu zimmerwaldského sdružení, způsobeném oportunistickými akcemi zimmerwaldské pravice, která přešla k otevřenému spojenectví se sociálšovinisty; informuje o situaci ve švýcarské sociální demokracii a ptá se Kollontajové, zda by mohla zařídit, aby mohl on a jiní levicoví sociální demokraté spolupracovat s listem švédských levicových sociálních demokratů.

5.—6. (18.—19.) února — V dopisu M. T. Jelizarovovi píše Lenin o tom, že N. K. Krupská vypracovala plán na vydání pedagogického slovníku nebo pedagogické encyklopedie, zdůrazňuje užitečnost této práce a prosí adresáta, aby tento plán promyslel a pokusil se najít vydavatele a uzavřít s ním smlouvu na jméno N. K. Krupské.

Před 6. (19.) únorem — Lenin se podílí na přípravě a redigování 1. čísla letáku skupiny levicových zimmerwaldovců ve

Švýcarsku — Gegen die Lüge der Vaterlandsverteidigung [Proti lži o obraně vlasti].

6. (19.) února — Lenin sděluje v dopisu Inesse Armandové, že dostal z Moskvy zprávy o narůstání revoluční nálady v Rusku a o tom, že moskevské byro ÚV vydalo leták; píše, že v poslední době se intenzívně zabýval otázkou stanoviska marxismu ke státu, že shromáždil mnoho materiálu a „dospěl... k velmi zajímavým a důležitým závěrům" a že by o tom rád napsal článek a uveřejnil ho ve 4. čísle časopisu Sbornik Social-demokrata; sděluje, že byla dokončena příprava 1. čísla letáku švýcarské skupiny levicových zimmerwaldovců.

14. (27.) února — V dopisu Inesse Armandové se Lenin zmiňuje o důležitosti práce mezi švýcarskou mládeží; doporučuje, aby shromáždila materiál o masových stávkách v dějinách dělnického hnutí francouzského Švýcarska; píše o Pannekoekově diskusi s Kautským o otázce státu.

19. února (4. března) — V dopisu S. N. Ravičové Lenin žádá, aby mu poslala v ruském nebo francouzském vydání brožuru M. A. Bakunina Pařížská komuna a pojem státnosti.

20. února (5. března) — Lenin píše dopis A. M. Kollontajové, v němž sděluje, že ho znepokojuje a rozhořčuje novinová zpráva o tom, že na 12. května je svolán sjezd švédských levicových sociálních demokratů, aby založil novou stranu na „zimmerwaldských zásadách", „neboť ‚Zimmerwald' zjevně zkrachoval a dobré slovo zase slouží k zastírání čehosi prohnilého"; upozorňuje, že švédské levici je třeba ještě před sjezdem pomoci, jednak aby pochopila, jak ubohý je sociálpacifismus a kautskismus a jak podlá je zimmerwaldská pravice, jednak aby si pro novou stranu vypracovala správný program a taktiku; dává praktické rady, jak to udělat. Zdůrazňuje, že „otázka programu a taktiky *nového* socialismu, skutečně revolučního marxismu, a ne toho odporného kautskismu, *je* na pořadu *všude*".

22. února (7. března) — V dopisu Inesse Armandové píše Lenin o poradě R. Grimma a jeho stoupenců ze 3. února, o plenární schůzi curyšské sociálně demokratické organizace 6. března, o tom, jak na ní vystupovali sociálpatrioti, a o bezzásadovosti švýcarské „levice"; zdůrazňuje, že se musí v referátech odhalovat, jak odporný a ubohý je sociálpacifismus.

23. února (8. března) — V dopisu Inesse Armandové píše Lenin o situaci v curyšské organizaci levice a o přechodu E. Nobse, F. Plattena a „mladých" (W. Münzenberga a dalších) ke Grimmovi; podtrhuje význam veřejných přednášek pro navazování kontaktu s masami a působení na ně a zdůrazňuje nutnost odhalovat jak centristy (R. Grimma a spol.), tak levici (E. Nobse, F. Plattena, Ch. Naina aj.).

V únoru — Lenin sestavuje osnovu článku Poučení z války.

Koncem února — Lenin píše článek Dějiny jednoho kratičkého období v životě jedné socialistické strany.

OBSAH

Předmluva 7—23

1916

O JUNIOVÉ BROŽUŘE 25—40

VÝSLEDKY DISKUSE O SEBEURČENÍ 41—82
1. Socialismus a sebeurčení národů 42
2. Je demokracie za imperialismu „uskutečnitelná"? 46
3. Co je anexe? 49
4. Pro anexe, nebo proti anexím? 52
5. Proč je sociální demokracie proti anexím? 56
6. Lze v této otázce stavět kolonie do protikladu k „Evropě"? 58
7. Marxismus, nebo proudhonismus? 61
8. Zvláštní a obecný aspekt v postoji holandských a polských sociálních demokratů-internacionalistů 69
9. Engelsův dopis Kautskému 74
10. Irské povstání v roce 1916 76
11. Závěr 81

„IMPERIALISTICKÝ EKONOMISMUS" JAKO NOVĚ VZNIKAJÍCÍ SMĚR 83—91

* ODPOVĚĎ P. KIJEVSKÉMU *(J. Pjatakovovi)* 92—98

O KARIKATUŘE MARXISMU A „IMPERIALISTICKÉM EKONOMISMU" 99—153

* Hvězdičkou jsou označeny titulky Institutu marxismu-leninismu při ÚV KSSS.

1. Marxistické stanovisko k válkám a k „obraně vlasti“ 100
2. „Naše pojetí nové epochy“ 109
3. Co je to ekonomický rozbor? 114
4. Příklad Norska 122
5. O „monismu a dualismu“ 130
6. Ostatní politické otázky, o nichž se P. Kijevskij zmínil a které překroutil 140
7. Závěr. Metody Alexinského 152

VOJENSKÝ PROGRAM PROLETÁŘSKÉ REVOLUCE 154—165
I 154
II 157
III 160

ZABLOUDILI ZA BÍLÉHO DNE 166—167

*POZDRAVNÝ PROJEV NA SJEZDU ITALSKÉ SOCIALISTICKÉ STRANY 168—172

O HESLE „ODZBROJENÍ“ 175—185
I 175
II 177
III 180
IV 182

IMPERIALISMUS A ROZŠTĚPENÍ SOCIALISTICKÉHO HNUTÍ 186—201

*PROJEV NA SJEZDU ŠVÝCARSKÉ SOCIÁLNĚ DEMOKRATICKÉ STRANY 4. LISTOPADU 1916 202—205

O SEPARÁTNÍM MÍRU 206—214

CELÁ DESÍTKA „SOCIALISTICKÝCH“ MINISTRŮ 215—217

ÚKOLY LEVICOVÝCH ZIMMERWALDOVCŮ VE ŠVÝCARSKÉ SOCIÁLNĚ DEMOKRATICKÉ STRANĚ 218—230

I. Vztah k válce a k buržoazní vládě vůbec 219
II. Drahota a nesnesitelné hospodářské postavení mas 221
III. Zvlášť naléhavé demokratické reformy a využití politického boje a parlamentarismu 223
IV. Nejnaléhavější úkoly stranické propagandy, agitace a organizace 224
V. Mezinárodní úkoly švýcarských sociálních demokratů 228

*TEZE O VZTAHU ŠVÝCARSKÉ SOCIÁLNĚ DEMOKRATICKÉ STRANY K VÁLCE 231—233

ZÁSADNÍ TEZE K OTÁZCE VÁLKY 234—243

K POJETÍ OTÁZKY OBRANY VLASTI 244—245

JUGEND-INTERNATIONALE (*Noticka*) 246—249

MARNÁ SNAHA OČISTIT OPORTUNISMUS 250—253

ČCHEIDZEHO FRAKCE A JEJÍ ÚLOHA 254—258

*O POZMĚŇOVACÍM NÁVRHU K BEBELOVĚ REZOLUCI NA STUTTGARTSKÉM KONGRESU 259

1917

PACIFISMUS BURŽOAZNÍ A PACIFISMUS SOCIALISTICKÝ 261—281
Článek (neboli kapitola) I. Obrat ve světové politice 263
Článek (neboli kapitola) II. Pacifismus Kautského a Turatiho 267
Článek (neboli kapitola) III. Pacifismus francouzských socialistů a syndikalistů 273
Článek (neboli kapitola) IV. Zimmerwald na rozcestí 278

*OTEVŘENÝ DOPIS BORISU SOUVARINOVI 282—292

KONCEPT TEZÍ PROVOLÁNÍ K MEZINÁRODNÍ SOCIALISTICKÉ KOMISI A KE VŠEM SOCIALISTICKÝM STRANÁM 293—305

OTEVŘENÝ DOPIS CHARLESU NAINOVI, ČLENOVI MEZINÁRODNÍ SOCIALISTICKÉ KOMISE V BERNU 306—314

DĚLNÍKŮM PODPORUJÍCÍM BOJ PROTI VÁLCE A PROTI SOCIALISTŮM, KTEŘÍ PŘEŠLI NA STRANU SVÝCH VLÁD 315—323

PŘEDNÁŠKA O REVOLUCI 1905 324—344

DVANÁCT STRUČNÝCH TEZÍ O GREULICHOVĚ OBRANĚ OBRANY VLASTI 345—351

OBRANA NEUTRALITY 352—354

OBRAT VE SVĚTOVÉ POLITICE 355—363

STATISTIKA A SOCIOLOGIE 364—371
Předmluva 364
Historické pozadí národních hnutí 364
Kapitola 1. Trochu statistiky 366
I 366
II 370

DOMNĚLÉ, NEBO SKUTEČNÉ BLÁTO? 372—376

*POZMĚŇOVACÍ NÁVRH K REZOLUCI O OTÁZCE VÁLKY 377

DĚJINY JEDNOHO KRATIČKÉHO OBDOBÍ V ŽIVOTĚ JEDNÉ SOCIALISTICKÉ STRANY 378—381

PŘÍPRAVNÉ MATERIÁLY 383—414

*O deklaraci polských sociálních demokratů na zimmerwaldské konferenci 385
*Osnova článku Imperialismus a rozštěpení socialistického hnutí 386—388
*Osnova článku Imperialismus a postoj k němu 389—391

Osnova tezí Úkoly levicových zimmerwaldovců ve Švýcarské sociálně demokratické straně 392—395
*Teze o vztahu Švýcarské sociálně demokratické strany k válce. *Praktická část.* 396—397
*Osnova tezí k diskusi o úkolech levicových zimmerwaldovců ve Švýcarské sociálně demokratické straně 398—400
*Poznámky k článku o maximalismu 401—404
*Osnova brožury Statistika a sociologie 405—409
1 405
2 407
3 408
*Znaky „centrismu" jako směru v mezinárodní sociální demokracii 410—412
*Osnova článku Poučení z války 413—414

Seznam dosud nenalezených Leninových prací *(červenec 1916—únor 1917)* 417—419

Seznam publikací a prací, na jejichž redigování se V. I. Lenin podílel 420—421

Poznámky 422—470

Seznam literatury a pramenů, které V. I. Lenin cituje nebo o nichž se zmiňuje 471—509

Jmenný rejstřík 510—559

Životopisná data 560—578

V. I. LENIN

SEBRANÉ SPISY

30

Podle 5. ruského vydání V. I. Lenin, Polnoje sobranije sočinčnij, tom 30, Politizdat, Moskva 1977, připraveného Institutem marxismu-leninismu při ÚV KSSS, přeložil kolektiv překladatelů. Kontrolní redaktorka Marie Vondrášková. Odpovědná redaktorka Alena Šmídová. Obálka, vazba a grafická úprava Milan Hegar. Výtvarný redaktor František Kraus. Technický redaktor Pavel Bednář. Vydání II. Praha 1987. Vydalo Nakladatelství Svoboda jako svou 5702. publikaci. Vytisklo Rudé právo, tiskařské závody, Praha. Náklad 1—30 000. AA 30,54 (text 30,32, ilustr. 0,22), VA 31,45. Tematická skupina 00/3. Cena brož. výt. 10,70 Kčs, váz. výt. 16,— Kčs.

73/202-21-8.5

25—013—87 Kčs 16,—